BIJBELVERKLARING.

XXIV. DEEL.

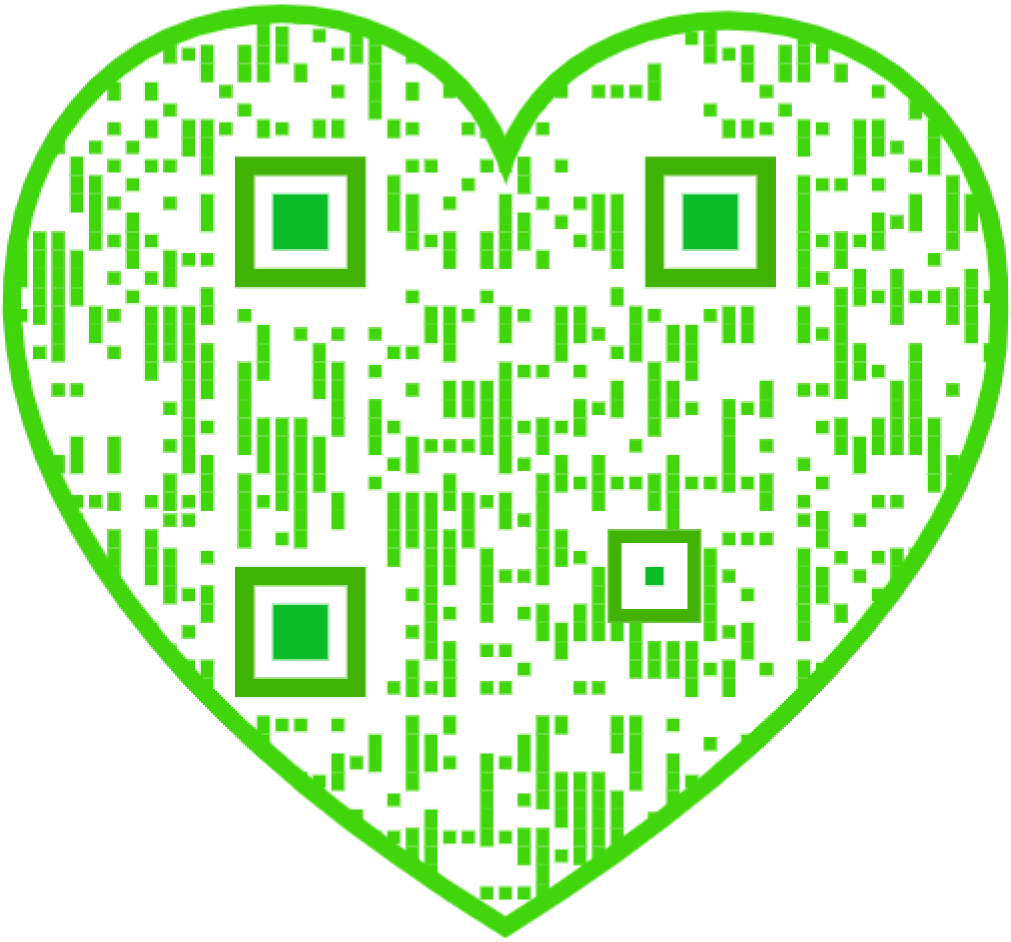

DE BIJBEL,

DOOR BEKNOPTE

UITBREIDINGEN,

EN OPHELDERENDE

AENMERKINGEN,

VERKLAERD;

DOOR

J. VAN NUYS KLINKENBERG,

A. L. M. THEOL. ET PHIL. DOCTOR, HOOG-LEERAAR IN DE H. GODGELEERDHEID EN KERKELYKE GESCHIEDENIS AEN HET ILLUSTRE ATHENÆUM, EN PREDIKANT IN DE GEMEENTE TE AMSTERDAM; MITSGADERS LID VAN HET ZEEUWSCH GENOOTSCHAP DER WETENSCHAPPEN, TE VLISSINGEN.

VIER-EN-TWINTIGSTE DEEL.

TE AMSTERDAM, BY

JOHANNES ALLART,

MDCCXCII.

Met Privilegie van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staeten van Holland en Westvriesland.

Met Adprobatie van de Gecommitteerden der Eerw. Klasſis van Amſterdam.

den 6den Augustus 1792.

INLEIDING
TOT DEN
I. ZENDBRIEV
VAN DEN APOSTEL
PAULUS.
AEN DE
CHRISTENEN
TE
THESSALONICA.

Deze Briev is, door PAULUS den Apostel, geschreven aen

I. *De Gemeente der Christenen te* THESSALONICA.

THESSALONICA was eene zeer vermaerde stad van Macedonien, gelegen aen eenen inham van het *Ægeische meir*, thans de *Archipel* genaemd; ook had zy twee rivieren, in hare nabuurschap, en was derhalven ongemeen geschikt, tot den koophandel, door welken zy by uitnemenheid bloeide.

Ruim ééne en eene halve eeuw, voor de geboorte van den Heiland, hadden de Romeinen het Koningrijk Macedonien, tot een wingewest,

gemaekt; en het zelve verdeelt, in vier Landschappen, en daer door was THESSALONICA de hoofdstad geworden van het tweede deel of Landschap.

De naem van deze Stad was van ouds, volgens zommigen, *Halia*, volgens anderen *Therme*, naer de warme baden, welke aldaer gevonden werden. Ondertusschen schijnt PLINIUS, *Hist. Nat.* L. IV. c. 10, THESSALONICA, van *Therme*, te onderscheiden; waer uit men vermoedelyk besluiten mag, dat beide deze plaetsen, in hare eerste beginselen, digt by elkander gelegen hebben, en vervolgens, door aenbouw, tot ééne Stad, vereënigd zijn. —— De naem van THESSALONICA is deze Stad naderhand gegeven, door PHILIPPUS, Koning van Macedonien, den Vader van ALEXANDER *den Grooten*, die haer aenmerkelyk vergroot en versterkt heeft, by gelegenheid, en ter gedachtenis, dat hy de *Thessaliers*, een volk aen Macedonien grensende, overwonnen had. —— Vervolgens heeft CASSANDER, de Schoonzoon van den gemelden Koning PHILIPPUS, deze Stad nog al meer uitgebreidt, door 'er verscheidene mindere plaetsen, in haren omtrek gelegen, in te trekken. Zommigen willen daerom dat deze CASSANDER eerst den naem van THESSALONICA, aen deze Stad, gegeven hebbe, naer zijne Gemalin, de dochter van PHILIPPUS. Dan het een en ander kan zeer voegzaem overéêngebracht worden, op deze

deze wijs, dat PHILIPPUS beide zijne dochter en deze Stad, ter gedachtenis van zijne overwinning, op de Thessaliers behaeld, THESSALONICA genaemt hebbe, en dat CASSANDER dezen naem van de Stad meer algemeen hebbe doen aennemen.

Na dat deze Stad, met gansch Macedonien, door de Romeinen, tot een wingewest gemaekt was, hadden de inwoners de vryheid, om, naer hunne eigene wetten, te leven. Tegen het einde der vierde Eeuw, onderging zy eene vreesselyke slachting, by gelegenheid van een oproer, waer door Keizer THEODOSIUS dermate verbitterd werdt, dat hy ettelyke duizenden van hare inwoneren liet om hals brengen. —— Kort daer na werdt zy, door ALARIC, den Koning der Gothen, geplunderd. —— Eindelyk is zy gekomen, onder de macht der Turken, en 'er onder gebleven, tot op den huidigen dag. Thans heet zy *Saloniche*, en is nog eene vermaerde Koopstad in de *Levant*.

PAULUS de Apostel had zelvs, in deze Stad, eene Gemeente van Christenen geplant, en hier in is de wijsheid van het Goddelyk bestuur zeer blijkbaer, daer deze Stad, van wegen de gemeenschap, welke zy, uit hoofde van den koophandel, had, met vele andere plaetsen, zeer geschikt was, om de leer van het Euangelie rondom te verspreiden. (vergel. Kap. I: 8.)

De inwoners van deze Stad waren oorsprongelyk afgodische Heidenen, maer 'er hadden zich ook zeer vele Joden nedergezet, derwaerds gelokt, door de voordeelen van den koophandel; maer, door de prediking van den Apostel, waren 'er velen, zo Joden, als Heidenen, bewogen tot het geloov in CHRISTUS, (vergel. Kap. I: 9.)

Door eene Goddelyke Openbaring vermaend zijnde, begav PAULUS zich naer Macedonien, en, na dat hy zich eenen korten tijd te Philippis had opgehouden, (verg. Hand. XVI.) reisde hy, in het jaer 49, door Amphipolis en Apollonia, naer THESSALONICA. Zo drae hy 'er, met zijne reisgenoten, SILAS en TIMOTHEUS, was aengekomen, predikte hy den Joden, in hunne Synagoge, het Euangelie der verzoening, met dat gevolg, dat vele Joden en Jodengenoten, tot het geloov, bewogen wierden. Evenwel de meeste Joden verhardden zich niet alleen tegen het geloov, maer zelvs verwekten zy een schromelyk oproer, en zouden den Apostel, met zijne ambtgenoten, van kant gemaekt hebben, indien zy hunne woedende handen niet ontvloden waren. (vergel. Hand. XVII: 1-9.) De Kruisgezanten vluchten naer *Bereën*, eene Stad niet verre van THESSALONICA gelegen, thans by de Turken *Boor* geheeten. Daer zagen zy, in den beginne, eene zeer gezegende vrucht, op hunne pogingen, maer, door toedoen der ongelovige Joden van

THES-

THESSALONICA, ontstondt ook hier eene beroerte; waerom PAULUS het raedzaem oordeelde, zich naer *Athenen* te begeven, latende SILAS en TIMOTHEUS te *Bereën* blijven, om dat zy, by het volk, minder gehaet waren. (verg. Hand. XVII: 10-15.) SILAS bleev in Macedonien, om dat het de omstandigheden zo vorderden, (vergel. Hand. XVIII: 5,) maer TIMOTHEUS volgde kort daer op den Apostel naer *Athenen.* —— In het volgende jaer 50 begav zich PAULUS, naer Corinthen, en bleev 'er één jaer en zes maenden. (vergel. Hand. XVIII: 1-11.)

II. *De aenleiding tot het schrijven van dezen Briev.*

PAULUS, te Athenen zijnde, konde ligtelyk opmaken, wat de jonge Christenen te THESSALONICA, van hunne ongelovige medeburgeren, te lijden hadden, en dat de woede, welke, tegen zijn persoon, ontstoken was, zich, na zijn vertrek, tot de Christenen bepalen zoude. De overweging daer van maekte hem zeer beducht, dat velen, door de vervolgingen, zouden vervoerd worden, om hunne belijdenis te verzaken. (verg. Kap. III: 3.) Hy had daerom eene zeer sterke begeerte, om zich nog eens, naer THESSALONICA, te begeven, en de Christenen aldaer, in eigen persoon, te versterken. (vergel. Kap. II: 17.) Dan, in dit voornemen, een en andermael ver-

hinderd zijnde, werdt hy te rade, om TIMOTHEUS, die middelerwijl van *Bereën*, tot hem, te *Athenen* gekomen was, naer THESSALONICA te zenden, ten einde onderzoek te doen, naer den toeſtand van die nieuwe Gemeente, en haer, in het geloov, te verſterken. (vergel. Kap. III: 5.)

Kort daer op begav zich de Apostel naer *Corinthen*. —— Daer zijnde, kwam TIMOTHEUS, tot hem terug, (verg. Hand. XVIII: 1-5,) en bracht hem dit bericht, dat de Christenen te THESSALONICA, zeer vele mishandelingen van de ongelovige Joden te ondergaen hadden, maer, met dit alles, ſtandvastig bleven in het geloov. (vergel. Kap. III: 6.) Deze aengename tijding verblijdde den Apostel, maer hy hoorde tevens, met leedwezen, dat zommigen de leer van het Euangelie, omtrent de opſtanding der doden, niet recht begrepen hadden, zich verbeeldende, dat het laetſte oordeel, binnen korten, en nog by hunnen leevtijd, zou plaets hebben, en dat de zulken, die, ten tijde van het laetſte oordeel, nog leevden, een groot voorrecht genieten zouden, boven de zulken, die vroeger geſtorven waren. Dit maekte, dat zy, over den dood van hunne vrienden en bloedverwanten onmatig bedroevd waren. (vergel. Kap. IV: 13-18.) Hier kwam nog by, dat de onkuischheid, welke onder de Heidenen zo algemeen was, ook nog eene heerſchende ondeugd ware, onder de Christenen te

THES-

THESSALONICA, (vergel. Kap. IV: 3-5,) als mede, dat zommigen, onder den schijn van eene meer dan gemene vroomheid, hun beroep lieten varen en ledig rond liepen. (vergel. Kap. IV: 11, 12.) Eindelyk waren de Leeraers, tot welke PAULUS de kundigsten, uit de bekeerde Joden, had aengesteld, in minächting gekomen. (vergel. Kap. V: 12, 13.)

Dit bericht van TIMOTHEUS bewoog den Apostel, om dezen Briev, aen de Christenen te THESSALONICA, te schrijven.

III. *Het oogmerk van dezen Briev*

Is, uit het gene wy, omtrent de aenleiding gezegt hebben, klaer genoeg.

De Apostel namelyk wilde zijne blijdschap, met dankzegging tot God, betuigen, over de standvastigheid dezer jonge Christenen, in het geloov, niet tegenstaende alle mishandelingen, welke zy deswegens, van hunne ongelovige broederen ondergaen moesten, en hen opwekken om daer in te volharden. Voorts wilde hy de verkeerde begrippen, welke zy hadden, omtrent de opstanding der doden en het laetste oordeel, te keer gaen, hen wapenen, tegen de verzoeking, tot onkuisheid, de lediglopers bewegen, om tot hun beroep weder te keeren, en den Leeraren de behoorlyke achting verschaffen.

IV. *De plaets, van waer, en den tijd, op welken deze Briev geschreven is,*

Kan men, uit het beredeneerde ligtelyk opmaken.

De plaets, van waer de Briev, geschreven is, was niet *Athenen*, gelijk het Onderschrivt heeft, maer *Corinthen*. Trouwens de Onderschrivten, welke, aen den voet der Apostolische Brieven, geplaetst zijn, hebben geen gezach, en zijn van lateren oorsprong. Ook was des Apostels verblijv, te *Athenen*, niet lang genoeg, dat hy van daer dezen Briev zoude geschreven hebben. Van *Athenen* zondt hy TIMOTHEUS, naer THESSALONICA, om, naer den toestand van die Gemeente, onderzoek te doen, en hy schreev dezen Briev eerst na dat TIMOTHEUS, met het gemelde bericht, tot hem gekomen was. (vergel. Kap. III: 6.) Nu kwam TIMOTHEUS by den Apostel te rug, niet te *Athenen*, maer te *Corinthen*, werwaerds de laetste middelerwijl vertrokken was, terwijl de eerste zich te THESSALONICA ophieldt. (vergel. Hand. XVIII: 1-5.)

PAULUS begav zich naer Corinthen in het jaer 50 Kort daer na kwam TIMOTHEUS by hem. Dorhalven is ook deze Briev geschreven in dat zelvde jaer 50.

Gevolgelyk is deze Briev de eerste van alle, welke de Apostel geschreven heeft. —— De

Briev,

Briev, aen de Gemeenten in Galatien, is mede van Corinthen gefchreven, in het zelvde jaer 50. (vergel. XXIII DEEL. *Inleid.* p. LIX,) denkelyk kort na dezen. —— Dat deze Briev, in de daed, de *eerste* zy, welken PAULUS aen de Christenen te THESSALONICA gefchreven heeft, en niet de *tweede*, gelijk de doorluchtige GROTIUS heeft willen beweren, zal ons, by de Inleiding tot den volgenden Briev, nader blijken.

V. *De schrijvwijs, in dezen Briev,*

Is ongemeen zagt en vriendelyk. Trouwens hy had veelvuldige redenen, om zich, over den toeftand van de Gemeente te THESSALONICA, of fchoon zy maer onlangs geplant was, met blijdfchap te verheugen. Zy beftondt, uit jonge Christenen; de Apostel fchrijvt daerom recht Vaderlyk, gelijk een lievderijk Vader handelt, met zijne jonge kinderen, die zich byzonder wel gedragen.

VI. *De verdeeling van dezen Briev.*

I. Vooräf gaet het Opfchrivt, Kap. I: 1.

II. Het lichaem van den Briev zelven, Kap. I: 2— V: 24, behelst twee hoofddeelen. Het eerfte is leerftellig, het ander is vermanend.

ℵ. Het leerftellig deel is voornamelyk ingericht,

om de Christenen te Thessalonica te versterken in hun geloov, Kap. I: 2— III: 13.

A. De Apostel begint, met eene hartelyke dankzegging tot God, over de genade gaven, welke den Christenen te Thessalonica geschonken waren, Kap. I: 2-4.

A. De dankzegging zelve vinden wy vs. 2, en

B. De gronden daer van, vs. 3, 4.

α. In het gemeen, vs. 3.

β. Meer byzonder, vs. 4.

B. Na deze Inleiding, koomt de Apostel, tot het leerstellig deel van dezen Briev, Kap. I: 5— III: 13, waer in hy de gemelde betuiging nader uitbreidt, geyende een allerloffelykst getuigenis, van de Christenen te Thessalonica, het welk hy, als eene gegronde stof der blijdschap en der dankzegging van hem, en zijne medeärbeideren, breedsprakig uitbreidt. Hier vinden wy

A. Een vertoog van de blijdschap, en de volkomene berusting, met welke zy het Euangelie ontvangen en aengenomen hadden, Kap. I: 5— II: 16.

α. Dit vertoog wordt voorgedragen, Kap. I: 5-10.

a. Vooräf herïnnert de Apostel, hoe hy en zijne medeärbeiders het Euangelie, te Thessalonica, verkondigt hadden, Kap. I: 5.

b. Ver-

b. Vervolgens betuigt hy, dat de Christenen aldaer, het Euangelie, met blijdschap en eene volkomene berusting, ontvangen en aengenomen hadden, vs. 6-10.

a. Deze zaek wordt voorgesteld, vs. 6.

ß. PAULUS voegt 'er by, dat 'er een aengenaem gerucht van hun geloov en heiligheid was uitgegaen, vs. 7-10.

1. Dit loffelyk getuigenis wordt in het gemeen voorgesteld, vs. 7, en

2. Meer byzonder bevestigd, vs. 8-10.

—. Er was rondom een aengenaem gerucht uitgegaen van het geloov en de heiligheid der Christenen, te Thessalonica, vs. 8.

——. Alle Christenen spraken, met eene dankbare verwondering, over den zegen, met welken de Euangelie prediking, te Thessalonica, bekroond was, vs. 9, 10.

ß. Dit vertoog wordt nader uitgebreid, Kap. II: 1-16. Het behelsde twee hoofdzaken, deels dat PAULUS en zijne mede ambtgenoten zich, in de prediking van het Euangelie, te Thessalonica, betamelyk gedragen hadden, Kap. I: 5; deels dat de Christenen aldaer, op eene gansch voorbeeldige wijs, omtrent het Euangelie, verkeert hadden,

Kap. I: 6-10: het een en ander wordt nu vervolgens, meer byzonder, aengedrongen.

a. Dat de Apostel en zijne medeärbeiders zich, in de prediking van het Euangelie, betamelyk gedragen hadden, Kap. II: 1-12.

a. De zaek wordt, in het gemeen, voorgesteld, vs. 1. en,

b. Meer byzonder, aengedrongen, vs. 2-12.

1. Eerst beroept zich de Apostel, op de smaedheden en mishandelingen, welke hy en zijne Ambtgenoten, om de prediking van het Euangelie, ondergaen hadden, en door welke een bedrieger, van het voortplanten eener valsche leer, zou zijn afgeschrikt geworden, vs. 2.

2. Wijders voegt hy 'er by, dat hy en zijne mede ambtgenoten eenen afkeer hadden, van die lage en verächtelyke beginselen, uit welke valsche Leeraers gewoon zijn te werken, vs. 3-12.

—. In het gemeen, vs. 3, 4.

——. Meer byzonder, vs. 5-12.

/. Drie ondeugden zijn 'er voornamelyk, aen welke bedriegers zich plegen schuldig te maken, vleiery, gierigheid, en ydele eerzucht, maer PAULUS kon, zich, op het getuigenis der

Thes-

Thesſalonikers, en op den alweten-
den God zelven, beroepen, dat hy en
zijne medeambtgenoten rein waren van
deze ondeugden, vs. 5, 6.

//. In tegendeel zy hadden, uit een al-
lerzuiverst beginſel, gewerkt; uit
eene hartelyke lievde tot de Thesſa-
lonicenſen, en eene tedere zucht, tot
hun eeuwig zielenheil, vs. 7-12.

†. Dit laetſte ſtuk wordt voorgeſteld,
vs. 7, 8, en,

††. In ettelyke byzonderheden, nader
aengedrongen, vs. 9-12.

‡. De Kruisgezanten hadden, in den
dienst van het Euangelie, alle ei-
genbelang ter zijde geſteld, vs. 9.

‡‡. En zich, in alle opzichten, als
yverige en getrouwe dienaers van
CHRISTUS, gedragen, vs. 10-12.

‡. Ten aenzien van hunnen wandel,
vs. 10.

‡‡. Met opzicht tot den inhoud, en
de wijs van hunne prediking, vs.
11, 12.

b. De Apostel toont meer byzonder aen, dat
de Christenen te Thesſalonica, omtrent
het Euangelie, op eene recht betamelyke
wijs, verkeert hadden, vs. 13-16.

a. De zaek wordt voorgeſteld, vs. 13, en

ß. Nader uitgebreid, vs. 14-16.

B. De Apostel brengt, den Christenen van Thessalonica, onder het oog, hoe zeer hy, over hen, was bekommerd geweest, dat zy, door de vervolgingen van hunne ongelovige Stadgenoten, zouden vervoerd worden, om het Christendom te verzaken, en hoe zeer het bericht van hunne standvastigheid hem verheugt had, Kap. II: 17— III: 13.

α. Hy betuigt het hartelyk verlangen, het welk hy had, en de herhaelde pogingen, door hem in het werk gestelt, om deze Christenen te bezoeken, en het gene, aen hun geloov ontbrak, te volmaken, Kap. II: 17-20.

a. Deze betuiging zelve vinden wy vs. 17, 18, en

b. Het lievderijk beginsel, uit het welk dezelve voortkwam, vs. 19, 20.

α. De zaek wordt voorgesteld, vs. 19, en

ß. Nader aengedrongen, vs. 20.

β. De Apostel had, tot zijne blijdschap, een zeer aengenaem bericht ontvangen, omtrent de standvastigheid der Christenen te Thessalonica, in het geloov, onder veelerlei verdrukkingen, Kap. III: 1-13.

a. Hy had TIMOTHEUS, naer Thessalonica, gezonden, om de jonge Christenen aldaer te versterken, vs. 1-5.

α. De

a. De zending van TIMOTHEUS wordt uitvoerig beschreven, vs. 1-4. Hier vinden wy

1. Het beginsel, uit het welk de Apostel werkte, vs. 1.
2. Het zenden van TIMOTHEUS, vs. 2ᵃ.
3. Het oogmerk van deze zending, vs. 2ᵇ, 3ᵃ, en
4. De noodzakelykheid daer van, vs. 3ᵇ, 4.

b. Deze zaek wordt, met inlasfching van eenige merkwaerdige byzonderheden, nog eens kortelyk herhaeld, vs. 5.

b. TIMOTHEUS had een zeer aengenaem bericht te rug gebracht, omtrent de standvastigheid der Christenen te Thessalonica, het welk den Apostel by uitnemenheid verblijdt, en aengespoort had, om 'er God blymoedig voor te danken, vs. 6-10.

a. Dit aengenaem bericht zelvs vinden wy vs. 6, en

b. De uitwerkselen, welke het zelve gehad had, op het gemoed van den Apostel, vs. 7-10. Zy waren vierderlei.

1. Eene uitnemende vertroosting, onder alle zijne verdrietlykheden, vs. 7.
2. Eene hartelyke blijdschap, vs. 8.
3. Eene oprechte dankzegging aen God, vs. 9, en

4. Een vuurig gebed, om deze Christenen zelvs te zien, en hun geloov te volmaken, vs. 10.

c. De Apostel befluit dit ftuk, met eenen hartelyken wensch, al biddende, vs. 11-13.

a. Dat het hem, in den weg der Voorzienigheid, nog eens mogt vergund worden, om de Thesfalonikers te bezoeken, vs. 11.

b. Dat deze Christenen, van tijd tot tijd, aenmerkelyke voorderingen mogten maken, in de genade, vs. 12, 13.

B. Het vermanend deel van dezen Briev ontmoeten wy Kap. IV: 1— V: 24.

A. Eerst vermaent de Apostel deze Christenen, om, in heiligheid, toe te nemen, Kap. IV: 1-12.

A. Deze vermaning wordt, in het gemeen, voorgefteld, vs. 1-3ª.

α. De vermaning zelve vinden wy vs. 1, en

β. De drangredenen, vs. 2, 3ª. zy zijn ontleend,

a. Uit de kundigheid, welke deze Christenen hadden, van hunne verplichting vs. 2.

b. Uit Gods verklaerden wil, vs. 3ª.

B. Die algemene vermaning wordt, in de byzonderheden, nader uitgebreid, vs. 3ᵇ-12.

α. Om

α. Om zich zorgvuldig te wachten, van alle vleefchelyke onreinheid, vs. 3^b-8.

a. De vermaning zelve wordt voorgefteld, vs. 3^b-6^a, en

b. Nader aengedrongen, vs. 6^b-8.

β. Om de lievde tot de broederen, in alle gevallen, openbaer te maken, vs. 9, 10.

γ. Om zich te wachten, van een moeiächtig en ledig levensgedrag, vs. 11, 12.

B. Wijders vermaent de Apostel de Christenen te Thesfalonica, om hunne droevheid te matigen, over het verlies van afgeftorvene vrienden, Kap. IV: 13— V: 11.

A. Vooräf geevt hy hun verzekering, omtrent de opftanding der doden, als eene genoegzame bron van vertroosting voor eenen Christen, wanneer hy, door den dood, van zijne vrienden beroovd wordt, vs. 13, 14.

B. Hier op volgt een omftandig bericht, omtrent die grote gebeurtenisfen, welke, by de toekomst van CHRISTUS, zullen voorvallen, en byzonder omtrent de orde, welke, by de opftanding der doden, zal plaets hebben, Kap. IV: 15— V: 11.

α. Het een en ander wordt eerst kortelyk voorgefteld, Kap. IV: 15.

β. Daer na, meer byzonder, opgehelderd en uitgebreid, Kap. IV: 16-18.

a. De grote gebeurtenisfen, welke, by de

toekomst van CHRISTUS, zullen plaets hebben, worden voorgedragen, vs. 16, 17.

a. Ten aenzien van den luister, met welken de verhoogde Middelaer verschijnen zal, vs. 16[a].

b. Met opzicht tot de doden, vs. 16[b], en

c. Met betrekking tot de levenden, vs. 17.

b. Deze verborgenheid wordt, op de gemoederen der Christenen te Thessalonica, toegepast, vs. 18.

γ. Ter voorkoming van de nadeelige gevolgen, welke veelligt konden voortvloeien, uit eene dwaling, welke al zeer vroeg, by de eerste Christenen, plaets had, als of de laetste dag der waereld kort aenstaende ware, welke haren oorsprong schijnt gehad te hebben, uit eene verkeerde opvatting van 's Heilands voorzegging, omtrent de verwoesting van Jerusalem; ter voorkoming van die nadeelige gevolgen, wijst de Apostel het ongegronde van die dwaling aen, en leidt daer uit ettelyke gewichtige vermaningen af, Kap. V: 1-11.

a. Eerst vertoont hy, hoe nutteloos en ongepast het zy, om den tijd van CHRISTUS toekomst te willen bepalen, vs. 1-5.

a. De zaek zelve wordt voorgesteld, vs. 1.

b. Nader uitgebreid en bevestigd, vs. 2-5.

1. De Christenen te Thessalonica zelve wis-

wisten zeer wel, dat de toekomst van CHRISTUS zeer onverwacht wezen zulle, en dit algemene was voor hun genoeg, vs. 2.

2. Deze dag zal de godlofen onverhoeds overvallen, vs. 3.

3. De Christenen, onder de Thesfalonikers, dachten en handelden geheel anders, dan die gemelde godlofen, vs. 4, 5.

b. De Apostel leidt, uit het voorgeftelde, de allergewichtigfte vermaningen af, vs. 6-11.

a. Hy waerfchouwt, tegen de zorgloosheid, vs. 6, 7.

1. De waerfchouwing wordt voorgefteld, vs. 6, en

2. Nader aengedrongen, vs. 7.

b. Deze waerfchouwing wordt nog eens herhaeld, vs. 8ª.

c. Hier op volgt eene vermaning, om zich te wapenen, tegen alle verleiding, vs. 8ᵇ-10.

1. Zy wordt voorgefteld, vs. 8ᵇ, en,

2. Overëenkomftig het oogmerk van den Apostel, nader aengedrongen, vs. 9, 10.

d. Eindelyk wordt 'er nog eene vermaning bygevoegd, om elkanderen op te wekken en te ftichten, vs. 11.

C. De Apostel voegt 'er ettelyke meer byzondere vermaningen by, vs. 12-24.

A. In de eerste, schrijvt hy, dezer Gemeente, een betamelyk gedrag voor, omtrent de dienaren van het Euangelie, vs. 12, 13ª.

B. In de tweede, wordt, op onderlingen vrede, aengedrongen, vs. 13b.

C. De derde zoort van vermaningen is betrekkelyk, niet alleen tot mede Christenen, maer ook tot den naesten in het algemeen, vs. 14, 15.

D. Hier op volgt eene reeks van plichten, welke de Christenen te Thessalonica, ter aller tijd, met betrekking op zich zelve, moesten beöeffenen, zouden zy, aen het gewichtig oogmerk van hunne bestemming, recht beantwoorden, vs. 16-22.

E. Eindelyk worden alle des Apostels vermaningen, aen de Christenen van Thessalonica, besloten, met dezen hartelyken wensch, dat de God van alle genade dezelve, aen hunne gemoederen, mogt heiligen, vs. 23, 24.

α. Den heilwensch zelven vinden wy vs. 23. Dezelve is tweeledig;

a. Dat hunne heiligmaking meer en meer mogt voltooid worden, vs. 23ª, en

b. Dat zy, door Gods kracht, in de genade, mogten bewaerd worden, vs. 23ᵇ.

β. De

ב. De Apostel voegt 'er de gronden by, op welke hy verwachtte, dat deze zijn wensch zoude vervuld worden, vs. 24.

III. Het besluit van dezen Briev, Kap. V: 25-28, behelst

א. Een aenhangsel, in het welk eenige plichten gevorderd worden, vs. 25-27;

A. Om, voor de Kruisgezanten, te bidden, vs. 25,

B. Om alle Christenen te groeten, vs. 26, en

C. Om zorg te dragen, dat deze Briev, door alle de leden der Gemeente, gelezen wierdt, vs. 27.

ב. De Apostolische zegengroet, vs. 28.

VII. *De Uitlegkundige Schrivten, over dezen Briev,*

In onse Nederlandsche tael, zijn voornamelyk de volgende:

H. VAN ALPHEN, *over den eersten Briev aen de* THESSALONICENSEN, in 4°.

H. BRUINING, *over den eersten Briev, aen de* THESSALONICENSEN, in 4°.

A. LANDREBEN, *over den eersten Briev, aen de* THESSALONICENSEN, in 4°.

C. STRESO, *over den eersten Briev, aen de* THESSALONICENSEN, in 4°.

INLEIDING
TOT DEN
II. ZENDBRIEV
VAN DEN APOSTEL
PAULUS,
AEN DE
CHRISTENEN
TE
THESSALONICA.

Vermits deze Briev, door PAULUS den Apostel, geschreven is, aen die zelvde Gemeente te THESSALONICA, van welke wy, reeds boven, gesproken hebben, zal het genoeg zijn, dat wy kortelyk eenig bericht geven, omtrent de *aenleiding*, het *oogmerk*, de *plaets* waer, den *tijd*, wanneer, en de *wijs*, op welke dezelve geschreven is, om 'er dan, naer gewoonte, de *Verdeeling*, en eene opgaev der *Uitlegkundige Schrivten*, by te voegen.

I. *De aenleiding, tot het schrijven van dezen Briev.*

De *eerste* Briev, aen de Christenen te Thessalonica, had dat gevolg niet gehad, het welk de Apos-

Apostel wenschte, en, vermits hy, voor als nog verhinderd werdt, in eigen perſoon, tot hen over te komen, oordeelde hy het nodig, om hen, over het een en ander, in eenen *tweeden* Briev, nader te onderhouden.

De vervolgingen der ongelovige Joden bleven nog aenhouden, zo dat de Christenen aldaer nog het zelvde gevaer liepen, van vervoerd te worden, om het Christendom te verzaken; ook waren de ongeregeldheden, in hunne Gemeente, tegen welke hy zich, in den vorigen Briev, verzet had, nog niet verbeterd. —— Dit gav hem aenleiding, om de oprechten te bemoedigen, en de ongeregelden op nieuws te vermanen.

Voorál bleev het verkeerde begrip, omtrent de toekomst van CHRISTUS, ten oordeel, als of dezelve kort op handen ware, nog voortduuren, en won nog al meerder veld. Zelvs hadden velen het gene hy daeröntrent, in zijnen eerſten Briev, geſchreven had, misbruikt, om zich, in dat wanbegrip, te ſtijven. Zy hadden hem zo begrepen, als of hy zelvs beweert had, dat de dag van CHRISTUS luisterrijke toekomst, binnen korten, te wachten ware.

Zo drae deze misvatting, tot de ooren van den Apostel gekomen was, rekende hy zich verplicht, om deze dwaling, met opzet en nog nader, te keer te gaen. —— Trouwens het wanbegrip, omtrent de nabyheid van CHRISTUS wederkomst ten

oordeel, was van geen gering belang, en kon de allerschadelykste gevolgen naer zich slepen. Door dit verkeerde denkbeeld konden zy ligtelyk vervoerd worden, gelijk ook reeds, by zommigen, werkelyk plaets had, om hunne tijdelyke bezigheden, en andere plichten van het burgerlyk leven, te verönachtzamen; even zo als dit het geval is geweest, op het einde der X Eeuw, wanneer 'er een algemeen vermoeden heerschte, dat het einde der waereld op handen ware. Zulk een verzuim zou, den vyanden van het Christendom, eene zeer schijnbare aenleiding gegeven hebben, om de leer van het Euangelie te lasteren.

II. *Het oogmerk van den Apostel, in het schrijven van dezen tweeden Briev,*

Was derhalven, om de Christenen te Thessalonica, tot standvastigheid in het geloov, in weerwil der mishandelingen, welke zy, van de vyanden der waerheid, ondergaen moesten, op te wekken, en hen te bewegen, om de ongeregeldheden, welke nog, in hunne Gemeente, plaets hadden, uit hun midden wech te doen; byzonder om hen, van het toenemend wanbegrip, als of de dag van CHRISTUS luisterrijke toekomst kort op handen ware, te recht te brengen.

III. *De plaets, alwaer, en de tijd, wanneer, deze tweede Briev geschreven is.*

Volgens het Onderschrivt, zoude deze *tweede* Briev weder van *Athenen* geschreven zijn. Dan, uit het gene wy, omtrent den *eersten* Briev, beredeneert hebben, moet dit begrip aenstonds en van zelvs vervallen. By het schrijven van den *eersten* Briev, was PAULUS, niet te *Athenen*, maer te *Corinthen*, alwaer hy ruim anderhalv jaer gebleven is, (vergel. Hand. XVIII.) —— Vermits nu deze *tweede* Briev, blijkens den ganschen inhoud, kort na den vorigen gevolgd is, moet dezelve, even als de *eerste*, te Corinthen geschreven zijn.

Wat meer byzonder den tijd aengaet, wanneer deze *tweede* Briev zy opgesteld; het is, en uit het oogmerk van den Apostel, en uit den inhoud zelven, klaer genoeg, dat hy, niet lang na den *eersten*, denkelyk nog in het zelve jaer 50, geschreven zy. —— Het misbruik, het welk zommigen, van den *eersten* Briev, gemaekt hadden, vorderde, dat de Apostel het zelve, zo spoedig mogelyk, te keer ging, om voor te komen, dat het misverstand niet dieper inwortelde. —— Daer te boven hadden eenige verleiders valsche en verdichte Brieven, op den naem van den Apostel, weten te verspreiden. (vergel. Kap. III: 17.) Dit bedrog had de allernadeeligste gevolgen kunnen na zich slepen, en vorderde, dat de Apostel

die Gemeente daer tegen, hoe eer zo beter, waerschouwde en wapende.

Alleenlyk moeten wy ons nog wat nader bepalen, by de misvatting van den beroemden HUYG DE GROOT, die de orde der beide Brieven, aen de THESSALONICENSEN, wilde omgekeerd hebben, bewerende, dat deze, die, voor den *tweeden*, gehouden wordt, in de daed de *eerste* zoude gewetst zijn. —— Langs dezen weg poogde hy zijn begrip te handhaven, dat deze Briev, ten tijde van Keizer CALIGULA, geschreven zy, en dat, door *den mensch der zonde*, van welken de Apostel uitvoerig handelt, de gemelde Keizer bedoeld zy.

's Mans bewijs is ontleend, uit Kap. III: 17, alwaer de Apostel het kenmerk aenwijst, om zijne echte Brieven, van alle verdichte, welke, op zijnen naem ondergeschoven werden, te kunnen onderscheiden; het opgeven van dit kenmerk, zegt GROTIUS, had men, eer in den *eersten*, dan in den *tweeden* Briev, te wachten. —— Maer hoe zwak en niets beduidend is dit bewijs? PAULUS was altoos gewoon zijne Brieven, welken hy aen anderen in de pen gav, met eene eigenhandige groetenis te onderteekenen; zo had hy ook gedaen, in het slot van den *eersten* Briev, aen de Thessalonicensen; maer nu wijst hy deze byzonderheid aen, als een zeker teeken van echtheid, waer aen men de Brieven, door hem werkelyk gezonden, van alle verdichte stukken, onderscheiden konde.

Trou-

Trouwens, dat deze Briev, van welken wy thans handelen, niet de *eerste*, maer de *tweede* zy, welken PAULUS, aen de Gemeente te Thessalonica, geschreven heeft, blijkt allerduidelykst,

1. Om dat de Apostel, in dezen Briev, Kap. II: 15, uitdrukkelyk melding maekt, van eenen vorigen, welken hy, aen die zelvde Christenen, had afgevaerdigt. Om dit bewijs te ontzenuwen, verönderstelt GROTIUS, dat PAULUS, behalven de beide Brieven aen de Thessalonicensen, welke wy in den Canon hebben, nog eenen derden, aen die zelvde Gemeente, zoude geschreven hebben, die derhalven de eerste van allen was, maer tot onse handen niet zoude gekomen zijn. Dan deze verönderstelling wordt willekeurig aengenomen.
2. In dezen Briev geevt de Apostel allerduidelykst te kennen, dat de Christenen van Thessalonica zijnen vorigen Briev kwalyk begrepen, en daer uit verkeerde gevolgen getrokken hadden, met betrekking namelyk tot den dag van CHRISTUS luisterrijke toekomst.
3. In den anderen Briev, bestraft hy het ledig rondlopen van zommigen, die hun tijdelyk beroep verönachtzaemden, maer kortelyk 1 Thess. IV: 11, 12; doch in dezen handelt hy uitvoerig, tegen dit kwaed, 2 Thess. III: 6-13, ten blijke dat *deze Briev* de *tweede* zy, en dat het

gemelde wangedrag, in weerwil van des Apostels vorige waerschouwing, nog al meer was doorgebroken.

Dit alles laet geen twijffel over, of de Briev aen de Thessalonikers, welken wy thans voor handen hebben, is de tweede.

IV. *De schrijvwijs in dezen Briev*

Komt hoofdzakelyk overeen, met die, in den vorigen; met dit onderscheid evenwel, dat de Apostel zich meer uitvoerig uitlate, over de toekomst van CHRISTUS; ook is zijn voorstel wat scherper, wanneer hy zich verzet, tegen de heerschende gebreken, byzonder tegen de ongeregeldheid der ledigloopers.

V. *De Verdeeling van dezen Breiv.*

I. Vooräf gaet het opschrivt van dezen Briev, Kap. I: 1, 2, waer in wy onderscheiden

א. Eene opgaev der personen, door en aen welke deze Briev geschreven is, vs. 1, en

ב. De zegengroet, vs 2.

II. Het lichaem van den Briev zelven is vervat Kap. I: 3— III: 15.

א. De Apostel begint, met de Christenen van Thessalonica te prijsen, over hunne standvastigheid in het geloov, niet tegenstaende veelerlei

lei vervolgingen van hunne ongelovige Stadgenoten, Kap. I: 3-12.

A. Deze loftuiting zelve vinden wy vs 3-10.

A. De Apostel prijst hen, met dankzegging tot God, vs. 3, 4;

α. Over het toenemen van hun geloov, vs. 3ª.

β. Over het aenwasſen van hunne lievde, vs. 3ᵇ, en

γ. Over hunne ſtandvastigheid, onder veelërlei vervolgingen, vs. 4.

B. Om deze Christenen des te meer aen te moedigen, verzekert hy hen, van de heerlyke vergelding, welke zy te wachten hadden, vs. 5-10.

α. De zaek wordt in het gemeen voorgeſteld, vs. 5, en

β. Nader uitgebreid, vs. 6-10.

a. De Apostel beroept zich, op Gods rechtvaerdigheid, vs. 6, 7ª.

b. Hy wijst den tijd aen, wanneer die vergelding zal plaets hebben; in den dag namelyk van CHRISTUS luisterrijke toekomst ten oordeel, vs. 7ᵇ-10.

𝔞. Hy beſchrijvt den luister van CHRISTUS toekomst, vs. 7ᵇ, en

𝔟. Het oogmerk daer van, vs. 8-10.

1. Om wraek te oeffenen, over de hardnekkigen, vs. 8, 9.

2. Om eenen heerlyken genadeloon te

ſchenken, aen allen, die Hem gehoorzaem zijn, vs. 10.

B. Hy beſluit dit ſtuk, met eene verzekering, dat hy geduurig bad, voor deze Christenen, vs. 11.

ב. In het tweede deel van dezen Briev verzet hy zich, tegen eene misvatting der Christenen te Theſſalonica, omtrent den tijd der luisterrijke verſchijning van CHRISTUS, als of dezelve kort op handen ware, Kap. II: 1-12.

A. In het algemeen wordt de zaek voorgeſteld, vs. 1-3ᵃ. De Apostel waerſchouwt hen,

A. Dat zy zich niet moesten laten veröntrusten, onder welk een voorwendſel het ook wezen mogt, over de nabyheid van den dag des oordeels, vs. 1, 2.

B. Dat zy zich, door niemand, op welk eene wijs ook, moesten laten verleiden, vs. 3ᵃ.

B. Meer byzonder leert de Apostel, dat 'er vooräf grote gebeurtenisſen moesten voorvallen, vs. 3ᵇ-12.

A. Deze gebeurtenisſen waren een algemene afval, en de openbaring van *den mensch der zonde*, en *den zoon des verdervs*, vs. 3ᵇ.

B. By deze gelegenheid, geevt de Apostel eene uitvoerige beſchrijving van *den mensch der zonde* en *den zoon des verdervs*, vs. 4-12.

α. In zijne grouwzame hoedanigheden en bedrijven, vs. 4, 5.

β. Ten

β. Ten aenzien van den tijd zijner openbare verschijning, vs. 6-8.

a. In het gemeen, vs. 6.

b. Meer byzonder, vs. 7, 8.

𝔞. Hy zou zich eens, in vollen nadruk, vertonen, vs. 7, 8ᵃ.

𝔟. Maer God zou hem ten laetsten, op eene geweldige wijs, verdoen, vs. 8b.

γ. Met betrekking tot de middelen, van welke hy zich bedienen zoude, om zijne grootheid te bevoorderen, vs. 9, 10.

δ. Met opzicht tot zijne aenhangers, vs. 11, 12.

3. Het derde deel van dezen Briev is vermanende, Kap. II: 13— III: 15.

A. De eerste vermaning is, om standvastig te zijn, in het geloov der waerheid, Kap. II: 13-17.

A. Vooräf herïnnert de Apostel den Christenen te Thessalonica, met hartelyke dankzegging tot God, de genade, welke hun bewezen was, Kap. II: 13, 14.

B. Wijders stelt hy zijne vermaning voor, vs. 15, en

C. Voegt 'er eenen hartelyken wensch by, dat God hen zelvs, in het geloov, versterken mogt, vs. 16, 17.

B. Hier op volgt eene vermaning, om, voor

den Apostel en zijne medeärbeideren te bidden, Kap. III: 1-5.

A. Deze vermaning wordt, in het gemeen, voorgesteld, vs. 1ª, en

B. Meer byzonder uitgebreid, vs. 1ᵇ-5.

α. Het oogmerk was de uitbreiding van CHRISTUS Koningrijk, en de zegepraal der Kruisgezanten, over allen tegenstand, vs. 1ᵇ, 2.

β. Over dezen tegenstand, behoevden zich de Thessalonikers niet te bekommeren, vs. 3-5.

a. De Apostel vertrouwde van hen het goede, vs. 3, 4.

𝔞. Dat God zelvs hen versterken zoude, vs. 3, en

𝔟. Dat zy standvastig wezen zouden, vs. 4.

b. Immers daar toe wenschte hy hun den Goddelyken bystand, vs. 5.

C. De Apostel voegt 'er nog eene vermaning by, betreffende den ongeregelden wandel van zommige schijnheilige lediglopers, Kap. III: 6-15.

A. Eerst leert hy, hoe zich de Christenen te gedragen hadden, omtrent zulken, die ongeregeld wandelen, vs. 6-10.

α. De zaak wordt, in het gemeen, voorge-

gesteld; zy moesten zich, van de zulken, onthouden; vs. 6; en

ß. Meer byzonder aengedrongen, vs. 7-10.

a. Door het voorbeeld der Kruisgezanten zelve, die, onder de prediking van het Euangelie, yverig gearbeidt hadden, om hun bestaen te vinden, vs. 7-9.

a. Dit hadden zy gedaen, om den Christenen te Thessalonica niet tot last te wezen, vs. 7, 8, en tevens

b. Om hun een voorbeeld van arbeidzaemheid te geven, vs. 9.

b. Door het uitdrukkelyk bevel, het welk de Apostel daer omtrent gegeven had, vs. 10.

B. Wijders richt zich de Apostel tot de ledigloperen zelve, vs. 11, 12.

C. Eindelyk geevt hy onderrichting, hoe men, met de weerbarstigen, die, naer zijne vermaning, niet horen wilden, te handelen had, vs. 13-15.

III. Het besluit van dezen Briev vinden wy Kap. III: 16-18.

א. De Apostel wenscht dezen Christenen eenen bestendigen vrede, vs. 16.

ב. Hy geevt het kenteeken op, waer aen men zijne Brieven, van alle verdichte, onderscheiden konde, vs. 17, en

ג. Besluit, met den gewonen zegenwensch, vs. 18.

VI. *De Uitlegkundige Schrivten over dezen Briev*,

In onſe tael, zijn voornamelyk de volgende:

A. LANDREBEN, *over den tweeden Briev*, *aen de* THESSALONICENSEN, in 4°.

C. STRESO, *over den tweeden Briev*, *aen de* THESSALONICENSEN, in 4°.

H. BRUINING, *over den tweeden Briev*, *aen de* THESSALONICENSEN, in 4°.

INLEIDING
TOT DEN
I. ZENDBRIEV
VAN DEN APOSTEL
PAULUS,
AEN
TIMOTHEUS.

In onſe Uitbreidende verklaring hebben wy, by 1 Tim. I: 2. pag. 123, reeds het een en ander aengemerkt,

I. *Over den perſoon van* TIMOTHEUS.

Toen hy dezen Briev ontving, was hy Opziener der Gemeente te Epheſen. De Apostel zelvs had hem, tot dit ambt, aengeſtelt, by gelegenheid, dat hy, met hem, binnen die Stad zijnde, genoodzaekt werdt, naer Macedonien te vertrekken, (vergel. Kap. I: 13.) Het affcheid nemen, van den Apostel viel hem bitter. PAULUS was der tranen, welke TIMOTHEUS, by die gelegenheid, geſtort had, ſteeds gedachtig. (verg. 2 Tim. I: 4.) Trouwens zy beminden elkanderen, met de tederſte lievde; geen zoon kan zijnen Vader meer

beminnen, dan TIMOTHEUS den Apostel beminde, en geen Vader kan zijnen eigen zoon meer hartelyk liev hebben, dan PAULUS dezen TIMOTHEUS beminde. (verg. 1 Cor. IV: 17. 1 Tim. I: 2. 2 Tim. I: 2.)

Toen PAULUS zijnen tweeden Briev, aen hem, afvaerdigde, zag hy zijnen marteldood eerlang te gemoet, en begeerde dat TIMOTHEUS, met MARCUS, hoe eer zo beter, tot hem, naer Rome, zoude overkomen. (vergel 2 Tim. IV: 6, 9, 11.) Er is geen twijffel aen, of TIMOTHEUS zal, aen dat verlangen van den Apostel, voldaen hebben, en waerschijnlyk zal hy getuige geweest zijn van des Apostels heldhaftige standvastigheid, by het ondergaen van den marteldood.

Hoedanig de lotgevallen van TIMOTHEUS vervolgens geweest zijn, kan men, met gene zekerheid, bepalen. —— Veeläl denkt men, dat hy ten laetsten den marteldood mede ondergaen hebbe. Men beroept zich voornamelyk, op eenen Briev, welke POLYCRATES, Bisschop van Ephesen, aen de Gemeenten van Asia, zou geschreven hebben. Volgens dezen Briev zoude TIMOTHEUS, in eenen oploop van rasende afgodendienaers, welken hy vermaende, om den levendigen God aen te bidden, jammerlyk vermoord zijn. Maer deze gehele Briev wordt, met reden, verdacht, en, voor ondergeschoven, gehouden. —— Dit algemene zal misschien waer zijn, dat TIMOTHEUS te Ephesen,

door

door eenige verblinde Heidenen, welke hy, over hunne afgodery, bestrafte, zy van kant gemaekt; zonder dat 'er alle die omstandigheden, in den zogenaemden Briev van POLYCRATES, vermeld, by hebben plaets gehad.

Anderen zijn zelvs van oordeel, dat TIMOTHEUS, den marteldood niet gestorven zy; en in de daed, by de Schrijvers, die tot de V^de eeuw toe gebloeit hebben, schoon zy dikwijls, met ongemenen lov, van TIMOTHEUS spreken, vindt men gene de minste melding van zijnen marteldood. Voeg 'er by, dat CHRYSOSTHOMUS, die verscheidene Leerredenen, over de beide Brieven van TIMOTHEUS, gehouden heeft, nergens iets zegge, van zijnen marteldood; alleenlyk spreekt hy, van zijn gebeente, het welk toen te Constantinopolen bewaerd werdt. Te weten Keizer CONSTANTIUS had zijn gebeente, van Ephesen, naer Constantinopolen, laten overbrengen, en, in de Kerk der Apostelen, begraven.

TIMOTHEUS bezat een zeer beminnelyk karakter, en uitmuntende hoedanigheden. —— Hy was wel van een zwak lichaemsgestel; (vergel. 1 Tim. V: 23,) maer de hoedanigheden van zijnen geest, byzonder zijn moed en yver, vergoedden het gene hem, aen lichaems sterkte, ontbrak. De Apostel zelvs heeft hem de treffelykste lovgetuigenissen gegeven. (vergel. 1 Cor. IV: 17. XVI: 10. 1 Thesf. III: 2. Phil. II: 19-22.) Trouwens,

wanneer hy, met oplegging der handen, tot het werk van eenen Euangelist, of algemenen Leeraer, werdt ingehuldigd, had hy eene ruime maet van buitengewone gaven ontvangen. (vergel. 1 Tim. IV: 14. 2 Tim. I: 6, 7.)

II. *De aenleiding, tot het schrijven van dezen Briev,*

Kan men best opmaken, en uit de omstandigheden, in welken TIMOTHEUS verkeerde, en uit den inhoud van den Briev zelven.

De omstandigheden, in welken TIMOTHEUS verkeerde, waren de volgende. —— PAULUS, met hem, te Ephesen zijnde, vertrok naer Macedonien. (vergel. Kap. I: 3.)

Wanneer is deze reis voorgevallen?

Drie jaren lang heeft de Apostel zich, te Ephesen, opgehouden; (vergel. Hand. XX: 31;) hy kwam 'er, in het jaer 51, en vertrok in het jaer 54, naer *Macedonien.* Een schromelyk oproer, door DEMETRIUS, den zilversmit, verwekt, gav hem aenleiding, om Ephesen te verlaten. (verg. Hand. XX: 1.) Trouwens zijn langer verblijv aldaer was onnodig, om dat 'er reeds eene zeer grote Gemeente gevestigd, en ettelyke bekwame mannen, tot Leeraren, aengesteld waren. (verg. Hand. XX: 17.) Daerom had hy ook, al voor het oproer, besloten, om Ephesen te verlaten, en twee van zijne medehelperen, namelyk TIMOTHEUS

en

ERASTUS, naer Macedonien vooruitgezonden, om aldaer het Euangelie te verkondigen. (verg. Hand. XIX: 21, 22.)

Deze reis van den Apostel naer *Macedonien* kan hier Kap. I: 3. niet bedoeld zijn: want toen hy dezelve ondernam, had TIMOTHEUS reeds te voren Ephesen verlaten; (vergel. Kap. XIX: 21, 22.) Hier wordt gesproken van een vertrek des Apostels, naer Macedonien, by het welk hy TIMOTHEUS te Ephesen liet blijven. —— Deze reis moet derhalven zijn voorgevallen, op dien tijd, wanneer PAULUS, drie maenden lang, het Euangelie, in de Synagoge der Joden, gepredikt hebbende, door de boosheid van zijne ongelovige volksgenoten, genoodzaekt werdt, de Synagoge te verlaten, leerende, na zijne terugkomst, in de school van eenen zekeren TYRANNUS, twee jaren lang. (verg. Hand. XIX: 1-10.) Men mag dan deze reis stellen, op het einde van het jaer 51.

Welke de aenleiding, tot deze reis, geweest zy, kunnen wy niet bepalen. Het kan zijn, dat 'er twisten ontstaen waren, in de Macedonische Gemeenten, of dat de aenwas van dezelve nieuwe Apostolische schikkingen vereischte. Althans de tegenwoordigheid van den Apostel werdt aldaer gevorderd.

Op dezen tocht, nam hy TIMOTHEUS niet mede, maer liet hem te Ephesen blijven, en betrouwde hem het opzicht, over de Gemeente, welke al-

daer vergaderd was. TIMOTHEUS had hem veel liever willen vergezellen, maer zijne vermaningen en drangredenen maekten, dat TIMOTHEUS het zich liet welgevallen, om het opzicht, over de Ephesische Gemeente, geduurende de afwezigheid van den Apostel, op zich te nemen. Daerom schrijvt PAULUS Kap. I: 3; *ik heb u* — vermaent, *dat gy te Ephesen zoudt blijven.*

De Apostel voornemens zijnde, zeer spoedig weder te keeren, gav TIMOTHEUS, by zijn vertrek, slechts een zeer kort onderricht, hoe hy zich, in het bestuur der Ephesische Gemeente, gedragen moest. Ondertusschen duurde zijne afwezigheid langer, dan hy gedacht had. Dit maekte den jongen TIMOTHEUS zeer verlegen, te meer om dat 'er vele zaken, in die Gemeente, te regelen waren, en 'er zich omstandigheden opdeden, omtrent welken PAULUS niets bepaelt had. Dit maekte den jongen Opziener zeer verlegen. Hy vondt het daerom geraden, om den Apostel, door eenen Briev, over het een en ander raed te plegen, ten einde genen misslag te begaen, welke eenen nadeligen invloed, op de hem toevertrouwde Gemeente, hebben konde.

Dit schrijven van TIMOTHEUS gav den Apostel aenleiding, om hem dezen *Eersten* Briev toe te zenden, waer in hy hem, niet alleen omtrent die byzonderheden, over welken hy hem had raedgepleegt, het nodig onderricht mededeelde, maer

hy

hy voegde 'er ook verscheidene vermaningen by, om den jongen Euangelist, tot het getrouw betrachten van zijnen plicht, op te wekken en te bemoedigen. (vergel. Kap. III: 14, 15.)

Wanneer wy den inhoud van den Briev zelven beschouwen, zullen wy nader licht ontvangen, nopens de byzonderheden, omtrent welken TIMOTHEUS den Apostel had raed gevraegt.

Wy ontmoeten 'er verscheidene lessen en voorschrivten in, welke geen verband hebben, met elkander. —— De Apostel vermaent hem, om de zuiverheid van het Euangelie, en zijn Apostoliesch gezach te verdedigen, tegen zommige Joodsgezinde yveraers, die zich, van zijne afwezigheid, schijnen bedient te hebben, om het hoofd op te steken. Kap. I: 3-17. Deze verkeerde yveraers schijnen Leeraers geweest te zijn, en dat zy, tot het leeren, gerechtigd waren, blijkt daer uit, dat de Apostel hen niet verbiedt te leeren, maer alleenlyk wil, dat zy gene andere leer zouden invoeren. (vergel. Kap. : 3) —— Hier op volgen meer byzondere voorschrivten, omtrent de openbare gebeden, in de Godsdienstige vergaderingen, Kap. II: 1-8; omtrent de kleding en het gedrag der vrouwen, in de Godsdienstige byéénkomsten, Kap. II: 9—; omtrent het aenstellen van Ouderlingen en Diaconen; Kap. III: 1—; omtrent het gedrag der slaven, jegens hunne meesteren, Kap. VI: 1, 2.

Over alle deze en dergelyke byzonderheden zal TIMOTHEUS den Apostel, om schrivtelyk onderricht verzocht, — en dit zal den Apostel aenleiding gegeven hebben, om hem, nopens het een en ander, in dezen Briev, te onderhouden.

Hier uit is van zelvs klaer genoeg, wat

III. *Het oogmerk van den Apostel, in het schrijven van dezen Briev,*

Geweest zy. Hy wilde namelyk den jongen Opziener der Ephesische Gemeente opwekken, om zich, in deze zeer gewichtige bediening, verstandig en getrouw te gedragen; om zich yverig te verzetten, tegen de onnutte en ongezouten leeringen der Joodsgezinde yveraren; om zijne leer te vercieren, met eenen heiligen wandel; de belangen der Gemeente, op alle mogelyke wijzen, te bevoorderen. Byzonder wilde de Apostel hem onderrichting geven, hoe hy zich, met opzicht tot alle die zwarigheden, gedragen moest, in welke hy geen doorzicht had, en daerom des Apostels raed gevraegt had.

VI. *De plaets, alwaer, en de tijd, wanneer deze Briev geschreven is,*

Kan, uit het voorheen beredeneerde, ligtelyk worden opgemaekt.

De

De Apostel schreev dezen Briev, uit *Macedonien*; maer in welke Stad van dat Landschap is geheel onzeker. —— Van deze gansche reis des Apostels, vinden wy gene melding, in de *Handelingen der Apostelen*. LUCAS spreekt van twee reisen des Apostels naer *Macedonien*, de eerste keer Hand. XVI: 9; doch deze werdt, niet van Ephesen, maer van Troas ondernomen, in het jaer 49. De andere geschiedde wel van Ephesen in het jaer 54, maer toen was TIMOTHEUS reeds vooruit gegaen naer dat Landschap, (vergel. Hand. XIX: 21, 22,) gelijk wy reeds boven heb opgemerkt. — Zo veel mogen wy besluiten, uit Kap. III: 14, 15, dat deze afwezenheid van den Apostel, hoe zeer zy TIMOTHEUS verlegen maekte, evenwel van genen langen duur geweest zy.

Hier uit blijkt van zelvs, hoe weinig staet men, op de *Onderschrivten*, maken kunne. Indien men dezelve geloov gav, zou de Apostel dezen Briev te *Laodicea*, de hoofdstad van *Phrygia Pacatiana*, hebben opgesteld. Ook verschillen de Onderschrivten; sommige bepalen Macedonien, andere Athenen. Voeg 'er by, dat de naem *Phrygia Pacatiana* van eenen lateren oorsprong zy, zijnde, voor den tijd van Keizer CONSTANTYN, geheel niet bekend geweest.

PAULUS deedt de reis naer Macedonien, van welke Kap. I: 3. gesproken wordt, gelijk wy gezien hebben, op het einde van het jaer 51, en

daer uit volgt, dat de tijd, op welken deze Briev geschreven is, moet bepaeld worden, tot het begin van het jaer 52.

V. *De schrijvwijs, in dezen Briev,*

Is wel eenvouwig en zeer duidelyk, maer, met dit alles, ongemeen nadrukkelyk. — Overäl, en ook in dezen Briev, openbaert PAULUS het karakter van eenen yverigen Apostel, die nergens meer voor bezorgd is, dan voor de bevoordering der belangen van het Christendom. —— Hy vertoont zijnen ernst, wanneer hy TIMOTHEUS vermaent, om zich te verzetten, tegen de woelingen der gemelde Joodsgezinde yveraren, en hem beveelt, om alles toe te brengen, wat, tot de goede orde en stichting der Gemeente, verstrekken kon. —— In dit alles evenwel, maekt hy eene lievderijke vriendelykheid openbaer, sprekende veel meer op den zachten toon van eenen raedgevenden Vader, dan met het gebiedend gezach van eenen Meester.

VI. *De verdeeling van dezen Briev.*

I. Het opschrivt, Kap. I: 1, 2. behelst

א. Eene vermelding van de personen, door en aen welke deze Briev geschreven is, vs. 1, 2ª, en

ב. De

ב, De Apostolische zegengroet, vs. 2b.

II. In het lichaem van den Briev zelven, Kap. I: 3— VI: 16, geevt de Apostel, aen TIMOTHEUS, onderscheidene voorschrivten en bestuuringen, naer welke hy zich, als Opziener van Gods Gemeente te Ephesen, gedragen moest.

א, Vooräf oordeelt hy het nodig, om TIMOTHEUS die algemene vermaningen, welke hy hem, by zijn vertrek, gegeven had, te herïnneren, en hem daerömtrent nog iets naders mede te delen, op dat hy toch, voor alle dingen, en in alle gevallen, daer by blijven mogt, Kap. I: 3 - 20.

A. Eerst houdt hy zich bezig, met de algemene vermaning, welke hy, by zijn vertrek, aen TIMOTHEUS mondeling gegeven had, nader uit te breiden en aen te dringen, Kap. I: 3-17.

A. Tot eenen grondslag, legt hy de herïnnering van het bevel, het welk hy hem, by zijn vertrek, gegeven had, vs. 3a.

B. Daer na vermaent hy hem, om de zuiverheid van het Euangelie, en het gezach van zijne Apostolische bediening, te verdedigen, tegen zommige Joodsgezinde yveraren, die het hoofd begonden op te steken, vs. 3-17.

a. TIMOTHEUS moest zich verzetten, tegen deze menschen, en de zuiverheid van het Euangelie verdedigen, vs. 3b-11.

a. Deze vermaning wordt, in het algemeen, voorgefteld, vs. 3b.

b. Zy wordt nader uitgebreid en aengedrongen, door het opgeven van ettelyke byzonderheden, omtrent de dwalingen van deze valfche Leeraren, vs. 4-11.

a. Zy ftelden blijkbare ongerijmdheden voor, vs. 4, 5.

1. Het ongerijmde van hunne leerftellingen, vinden wy vs. 4a, en

2. Het fchadelyke daer van, vs. 4b, 5.

b. Tegen die ongerijmdheden, moest TIMOTHEUS zich verzetten, vs. 6-17. Om hem daer toe des te meer aen te fporen.

1. Vertoont de Apostel, hoe dezelve ftrijdig waren, met het Euangelie, en het oogmerk van deszelvs prediking, vs. 6, 7.

2. Hy teekent deze valfche Leeraren, als verftandelofe leidslieden, daer het gene zy, aengaende MOSES Wet, beweerden, onder de huishouding van het Euangelie, niet volkomen waerachtig was, maer alleenlyk onder eenige bepaling, en in een zeker opzicht, vs. 8-11.

—. In het algemeen, vs. 8.

——. Meer byzonder, vs. 9-11.

β. TIMOTHEUS moest de eer der Apostolifche be-

bediening van PAULUS verdedigen, tegen de Joodsgezinde yveraren, die dezelve, by PAULUS afwezigheid, zochten verdacht te maken, vs. 12-17.

a. PAULUS verdedigt de wettigheid van zijne Apostolische roeping, vs. 12-16.

a. Dit betoog vinden wy vs. 12, en

b. De verdediging van zijne roeping tot het Apostelschap, tegen eene schijnbare bedenking, welke ontleend was, uit zijn vorig wangedrag, vs. 13-16.

1. Hy erkent de beschuldiging, vs. 13^{a}, maer

2. Hy ontkent het gevolg, dat hy daerom geen wettig geroepene Apostel wezen zoude, vs. 13^{b}-16.

—. Hy ontzenuwt dit gevolg, vs. 13_{b}, 14, en

——. Beantwoordt eene uitvlucht, hier in bestaende: " het is hoogst onwaer-" schijnlyk, dat CHRISTUS, aen zulken " groten zondaer genade zoude bewe-" zen, — en hem, tot het Apostel-" schap, geroepen hebben," vs. 15, 16. Ten dien einde beroept hy zich

/. Op den inhoud van het Euangelie, vs. 15, en

//. Op de eer van CHRISTUS, welke daer door bevoorderd was, vs. 16.

b. De Apostel besluit dit stuk, met eene God verheerlykende dankzegging, vs. 17.

B. Vervolgens trekt hy dit gansche voorstel te zamen, met byvoeging van eenen nieuwen aendrang; dat TIMOTHEUS de leer der waerheid, niet alleen met zijne woorden, maer ook met eenen Godvruchtigen wandel, bevestigen zoude, vs. 18-20.

A. Hy vermaent den jongen Opziener der Ephesische Gemeente, tot kloekmoedigheid en yver, vs. 18, 19[a].

B. Hy dringt deze vermaning aen, door twee ongelukkige voorbeelden, vs. 19[b], 20.

ב. Na het herïnneren en aendringen der vermaningen, welken hy TIMOTHEUS, by zijn vertrek, gegeven had, gaet de Apostel over, om hem ettelyke meer byzondere onderrichtingen te geven, ter beantwoording der vragen, welke TIMOTHEUS hem schrivtelyk had voorgedragen, Kap. II: 1— VI: 16.

A. Deze onderrichtingen waren deels betrekkelyk, tot het uitöeffenen van den gemeenschappelyken Godsdienst, Kap. II.

A. Met opzicht tot de openbare gebeden, vs. 1-7.

α. De Apostel vermaent, om, in het openbaer, te bidden, vs. 1, 2.

a. In het gemeen voor alle menschen, van welken staet of rang zy ook wezen mogen, vs. 1.

b. In

b. In het byzonder voor allerlei zoorten van Overheden, vs. 2.

β. Deze vermaning wordt nader aengedrongen, vs. 3-7.

a. Uit het welbehagen van God en CHRISTUS, vs. 3, 4.

b. Uit de natuur van den Euangelischen Godsdienst, vs. 5-7.

𝔞. Om dat 'er één God is van alle menschen, vs. 5ª, en

𝔟. Eén Middelaer Gods en der menschen, vs. 5ᵇ-7.

B. Met betrekking tot de houding der Christenen, in de Godsdienstige byéenkomsten, byzonder onder de gemeenschappelyke gebeden, vs. 8-15.

α. Ten aenzien der mannen, vs. 8.

β. Met opzicht tot de vrouwen, vs. 9-15.

a. Zy moesten zich wachten, van eenen dartelen opschik, en haer cieraed zoeken, in eenen voorbeeldigen wandel, vs. 9, 10.

b. Zy moesten zich laten onderwijzen, maer niet willen spreken, in de Godsdienstige byéénkomsten, vs. 11-15.

𝔞. Deze vermaning wordt voorgesteld, vs. 11, 12.

𝔟. Door drangredenen, bevestigd, vs. 13, 14, en,

𝔠. Met eene vertroosting, besloten, vs. 15.

B. Wijders geevt de Apostel, aen TIMOTHEUS, het nodig onderricht, omtrent het aenſtellen van Leeraren en Diaconen, Kap. III: 1-13.

A. Omtrent het aenſtellen van Leeraren, vs. 1-7.

a. Vooräf gaet eene aenprijzing van dit zeer gewichtig ambt, vs. 1

ß. Daer op volgen de veréischte hoedanigheden der Perſonen, die dit verhevene ambt bekleden moesten, vs. 2-7.

B Omtrent het aenſtellen van Diaconen, vs. 8-13.

a. De hoedanigheden der Perſonen, tot dit ambt te verkiezen, worden opgegeven, vs. 12.

a. Ten aenzien der Diaconen zelve, vs. 8-10.

b. Ten opzichte van hunne vrouwen, vs. 11.

c. Met betrekking tot het beſtuuren van hun huisgezin, vs. 12.

ß. Er wordt eene bemoedigende opwekking bygevoegd, vs. 13.

C. Vervolgens onderricht de Apostel zijnen TIMOTHEUS, hoe hy zich, in het handhaven van de zuiverheid der leere, gedragen moest, Kap. III: 14— IV: 16.

A. In het gemeen ſtelt de Apostel het oogmerk van zijn ſchrijven voor, om namelyk TIMOTHEUS te onderrichten, hoe hy zich, als Op-

Opziener der Gemeente, aen zijne zorg toevertrouwd, gedragen moest, Kap. III: 14, 15[a].

B. Meer byzonder vermaent hem de Apostel, om de zuiverheid der leer te handhaven, Kap. III: 15[b]— IV: 16.

α. Hy herïnnert hem de voornaemste grondwaerheden van het Euangelie, Kap. III: 15[b], 16.

β. Hy vertoont hem de noodzakelykheid, om deze grondwaerheden te handhaven, vermits 'er een schromelyke afval van dezelve op handen was, Kap. IV: 1-11.

a. Van de gemelde grondwaerheden zouden 'er velen afvallen, en schromelyke dwalingen omhelsen, vs. 1-5.

𝔞. Deze dwalingen worden in het gemeen voorgesteld, vs. 1, en

𝔟. Meer byzonder beschreven, vs. 2-5.

1. Ten aenzien der personen, die dezelve zouden voortplanten, vs. 2.

2. Met opzicht tot de wanbegrippen zelve, vs. 3-5.

—. Deze wanbegrippen worden opgegeven, vs. 3, en

——. Kortelyk wedersproken, vs. 4, 5.

b. TIMOTHEUS moest daerom die aengelegene waerheden, met verwerping van alle verdichtselen, der Gemeente naerstig inscher-

pen, en anderen, tot een goed voorbeeld, verstrekken, vs. 6-16.

a. Hy moest die waerheden inscherpen, en alle dwalingen verwerpen, vs. 6, 7ª.

b. Hy moest zich oeffenen tot godzaligheid, vs. 7ᵇ-11.

1. Deze vermaning wordt voorgesteld, vs. 7ᵇ, en

2. Aengedrongen, vs. 8-10.

—. Door het voordelige van deze oeffening, vs. 8, en

——. Door het voorbeeld der Apostelen, vs. 9, 10,

3. Met bevel, om, ook by de Gemeente, op dit stuk aen te dringen, vs. 11.

c. TIMOTHEUS moest anderen, tot een opwekkend voorbeeld, verstrekken, vs. 12-16.

1. In het gemeen moest hy zorg dragen, dat hy, om zijne jongheid, niet verächt wierdt, vs. 12ª.

2. Meer byzonder moest hy nauwkeurig letten, op zijn gansche gedrag, vs. 12ᵇ-16.

—. Ten aenzien van zijn verkeer met menschen, vs. 12ᵇ.

——. In zijne betrekking als Leeraer, vs. 13-16.

f. Hy moest zorgen, dat 'er goede

orde

orde plaets hadde, in de Godsdienstige byéénkomften, vs. 13.

//. Zijne gaven op woeker aenleggen; vs. 14, 15.

///. Als mede acht hebben op zich zelven en op de leere, vs. 16.

C. Hier op volgen eenige meer byzondere onderrichtingen aen TIMOTHEUS, hoe hy zich, in het beftuuren der Gemeente, en het bevoorderen van hare belangen, ten aenzien van onderfcheidene omftandigheden, wijsfelyk gedragen moest, Kap. V: 1— VI: 16.

α. Met opzicht tot perfonen, die te beftraffen waren, Kap. V: 1, 2.

a. Oude en jonge broeders, vs. 1.

b. Oude en jonge zusters, vs. 2.

β. Met opzicht tot behoevtige weduwen, vs. 3-16.

a. Deze moesten, uit de lievdegaven der Gemeente, onderhouden worden, vs. 3-8.

𝔞. Dit wordt in het gemeen voorgefteld, vs. 3, en,

𝔟. In de byzonderheden, nader aengewezen, vs. 4-8.

1. Zulke weduwen, welke kinderen of kindskinderen hadden, moesten door dezelve verzorgd worden, vs. 4.

2. Maer zulke, welke gene hulp hadden

van hare bloedverwanten, moesten, van de Gemeente, onderhouden worden, vs. 5-8.

—. De zaek wordt voorgefteld, vs. 5.

——. By die gelegenheid, veröordeelt de Apostel, vs. 6-8.

/. De dartelheid der weduwen, vs. 6, 7, en

//. De lievdeloosheid van zulken, die, voor het onderhoud van hunne Moeders en Grootmoeders, niet zorgden, vs. 8.

b. De behoevtige Weduwen moesten ook, tot den dienst der Gemeente, gebruikt worden, vs. 9-15.

a. Stelliger wijs verklaert de Apostel, welke weduwen, tot de hier bedoelde dienften, aen de Gemeente, moesten gekozen worden, vs. 9, 10.

—. Zy moesten eenen behoorlyken ouderdom hebben, vs. 9ª.

——. Nimmer van hare mannen gefcheiden zijn, vs. 9ᵇ, en

———. Eenen goeden naem hebben, byzonder wegens de opvoeding van hare kinderen, en hare gereedheid tot lievde dienften, vs. 10.

b. Ontkennender wijs verklaert de Apostel,

tel, welke weduwen, tot de gemelde dienſten, niet moesten verkozen worden, vs. 11-15.

1. Gene jonge weduwen, vs. 11ª.

2. Om gewichtige redenen, vs. 11ᵇ-15.

—. Om dat zy ligtelyk wederom zouden willen trouwen, vs. 11ᵇ-12.

——. Om dat zy in verzoeking waren, van zich, aen luiheid en praetzucht, over te geven, vs. 13.

———. Om dat het voor haer raedzamer was, te huwelyken, vs. 14, 15.

c. De Apostel beſluit dit ſtuk, met eene vermaning, dat de Gemeente niet moest bezwaerd worden, met het onderhoud van zulke weduwen, welke bloedverwanten hadden, die haer verzorgen konden, vs. 16.

9. Met betrekking op de Leeraers, geevt de Apostel, aen TIMOTHEUS, nadere onderrichtingen, Kap. V: 17-26.

a. Zy moesten, van onderhoud, behoorlyk verzorgd worden, vs. 17, 18.

b. Hy moest zich wijsſelyk gedragen, wanneer iemand der Leeraren, van eenige misdaed, beſchuldigd werdt, vs. 19-21.

c. Ook moest hy de behoorlyke omzichtigheid gebruiken, in het verkiezen van Leeraren, vs. 22-25.

a. Deze vermaning wordt voorgesteld, vs. 22ᵃ, en

b. Aengedrongen, vs. 22ᵇ - 26.

1. Om dat de kwade uitslag anderszins, voor TIMOTHEUS rekening, komen zou, die zich, van allen schijn des kwaeds, wachten moest, maer evenwel tevens zijne gezondheid niet benadelen, vs. 22b, 23.

2. Om dat de tijd, wanneer men niet overhaestende te werk gaet, het goede of het kwade van de keus openbaer maekt, vs. 24, 25.

β. Ten aenzien der dienstbaren, geevt de Apostel, zijnen TIMOTHEUS het nodig onderricht, Kap. VI: 1, 2.

a. De plichten der dienstbaren worden voorgesteld, omtrent hunne Heeren, zo Christenen, als Heidenen, vs. 1, 2ᵃ.

b. TIMOTHEUS wordt opgewekt, om, by de dienstbaren, op de betrachting van deze plichten, ernstig aen te dringen, vs. 2ᵇ.

ε. Wijders vermaent de Apostel zijnen TIMOTHEUS, om zich, tegen de valsche Leeraers, te verzetten, vs. 3 - 12.

a. Deze valsche Leeraers worden, in hunne kwade hoedanigheden, geteekend, vs. 3-5ᵃ.

b. TIMOTHEUS wordt opgewekt, om tegen hen te waken, vs. 5ᵇ - 12.

a. Deze opwekking wordt voorgesteld, vs. 5^b, en

b. Aengedrongen, om dat zy werkten, uit een beginsel van gierigheid en eigenbelang, vs. 6-12.

1. By deze gelegenheid, leert de Apostel, dat men eenen afkeer hebben moet, van de gierigheid, vs. 6-10.

—. Om dat zy strijdt, met den waren aert der godzaligheid, welke, met weinig, vergenoegd is, vs. 6-8.

——. Om dat de gierigheid zeer verdervelyk is, in hare gevolgen, vs. 9, 10. Dit wordt bewezen,

/. Uit den aert der zake, vs. 9, en

//. Uit de ondervinding, vs. 10.

2. De Apostel vermaent TIMOTHEUS, om eenen afkeer te hebben, van de gierigheid, en de tegen overgestelde deugden te beöeffenen, vs. 11, 12.

ζ. Eindelyk besluit de Apostel, met een nadrukkelyk bevel, aen TIMOTHEUS, om alles, wat hem, in dezen Briev, was voorgeschreven, yverig na te komen, vs. 13-16.

a. Deze vermaning wordt voorgesteld, vs. 13, 14^a.

b. Aengedrongen, met de herïnnering van CHRISTUS luisterrijke toekomst, vs. 14^b-16^a, en,

c. Met eene verheerlyking van God, besloten, vs. 16[b].

III. Het besluit van dezen Briev, Kap. VI: 17-21, bevat

א. Een dubbel aenhangsel of naschrivt, vs. 17-21[a].

A. Het eerste aenhangsel is eene onderrichting, aen TIMOTHEUS, wat hy den rijken moest voorschrijven, vs. 17-19.

A. De plichten der rijken worden voorgesteld, vs. 17, 18;

α. Ten aenzien van zich zelven, de nederigheid, vs. 17[a],

β. Met opzicht tot God, een gelovig vertrouwen, vs. 17[b],

γ. Met betrekking tot hunnen naesten, de lievderijke mededeelzaemheid, vs. 18.

B. De beöeffening van deze plichten wordt aengedrongen, door de belovte der heilrijke goederen van het volgend leven, vs. 19.

B. Het andere aenhangsel of naschrivt, is eene herhaelde opwekking, aen TIMOTHEUS, om, voor de zuiverheid der leer, en tegen de woelingen der verleideren, zorgvuldig te waken, vs. 20, 21[a].

ב. Hier op volgt eindelyk de heilwenschende groetenis, vs. 21[b].

VII.

VII. *De Uitlegkundige Schrivten, over dezen Briev,*

In onse tael, zijn voornamelyk de volgende:

M. GARGON, *over den eersten Briev, aen* TIMOTHEUS, in 4°.

P. HULSIUS, *over den eersten Briev, aen* TIMOTHEUS, in 4°.

J. L. MOSHEIM, *over de beide Brieven aen* TIMOTHEUS, II Deelen in 4°.

P. BROUWER, *over de Brieven, aen* TIMOTHEUS, II Deelen in 8°.

INLEIDING
TOT DEN
II. ZENDBRIEV
VAN DEN APOSTEL
PAULUS,
AEN
TIMOTHEUS.

Voor alle dingen, dienen wy

I. De aenleiding, tot het schrijven van dezen Briev,

Te weeten.

Toen de Apostel dezen Briev schreev, was hy te Rome gevangen, (vergel. Kap. I: 8,) en hy werdt behandeld, als ware hy een kwaeddoener van den eersten rang, (vergel. Kap. II: 9;) zelvs wist hy, dat hy eerlang den marteldood ondergaen zoude. (vergel. Kap. IV: 6-8.)

Op dezen tijd was TIMOTHEUS elders, denkelyk te Ephesen. Dan de Apostel verlangde sterk, om hem nog eens te zien, en te spreken. — Te weten, het vooruitgezicht van zijnen aennaderenden marteldood deedt hem, op middelen, bedacht zijn, om het nadeel, het welk de Christelyke Gemeenten,

ten, door zijnen dood, lijden zouden, zo veel mogelyk te vergoeden. Ten dien einde kon niemand meer iets toebrengen, dan TIMOTHEUS, die, met zulke uitmuntende talenten, begivtigd was. Hy besloot daerom TIMOTHEUS tot zich te ontbieden, om hem mondeling te onderrichten, hoe hy zich, na zijnen uitgang, in het bevoorderen der belangen van CHRISTUS Koningrijk, te gedragen hadde; en hem, tot eenen steeds toenemenden yver, op te wekken, in weerwil van allen tegenstand.

Hier uit blijkt van zelvs, wat

II. Het oogmerk van dezen Briev

Geweest zy; TIMOTHEUS namelyk te bewegen, dat hy, zonder uitstel, zo drae immers mogelyk was, naer Rome komen zoude, om den Apostel, door zijne tegenwoordigheid, te verkwikken, en van hem de laetste bevelen te ontvangen.

Voorts is de Briev zo ingericht, dat TIMOTHEUS, wanneer hy onverhoopt mogt verhinderd worden, om spoedig genoeg over te komen, voor dat PAULUS den marteldood onderging, daer in de laetste bevelen van den Apostel, als van eenen stervenden Vader, zou kunnen vinden.

III. *De plaets, alwaer, en de tijd, wanneer, deze Briev geschreven is.*

Over de plaets, van waer deze Briev geschreven is, kan geen geschil vallen. Deze was buiten allen twijffel de Stad Rome, alwaer de Apostel gevangen zat, en eerlang eenen geweldigen dood ondergaen zoude.

De tijd was derhalven het laetst van des Apostels leven.

Het is een oud en vry algemeen aengenomen, gevoelen: dat PAULUS te Rome tweemalen, zy gevangen geweest. Uit de eerste gevangenis, zoude hy ontslagen zijn, en nog verscheidene reisen, ter voortplanting van het Euangelie gedaen hebben, maer vervolgens zou hy nog eens in banden geraekt, en, tot den marteldood, veröordeeld zijn. —— De voorstanders van dit begrip, verschillen 'er over, of deze Briev, door den Apostel, in zijne eerste, dan in zijne tweede gevangenis, geschreven zy. Volgens zommigen, zou de Apostel dezen Briev, uit zijne eerste, maer, volgens verre weg de meesten, uit zijne tweede gevangenis geschreven hebben.

Dan dit geschil is, onses erächtens, geheel overtollig, daer ons de gehele verönderstelling, omtrent eene tweederlei gevangenis van den Apostel, ten eenemael ongegrond schijnt te wezen. Wy menen dezelve, reeds boven, genoegzaem

we-

wederlegd te hebben. (vergel. XXII *Deel. Inleid.* p. XLV—XLIX) Maer, vermits men, uit dezen Briev, eenige bewijzen wil afleiden, voor het gewone begrip, dienen wy ons, by dit ſtuk, nog een weinig nader te bepalen.

Dat deze Briev, niet uit eene tweede gevangenis, geſchreven zy, ſchijnt ons allerduidelykst te blijken, uit Kap. IV: 11, alwaer de Apostel zegt, dat LUCAS *alleen met hem was*, daer alle de overige Euangeliedienaers, naer elders, vertrokken waren. Nu eindigt LUCAS zijn geſchiedverhael, met dien tijd, dat PAULUS reeds twee jaren, te Rome was gevangen geweest, (vergel. Hand. XXVIII: 30,) om dat hy, door den dood, verhinderd werdt, zijn verhael verder voort te zetten. Gevolgelyk kan hy, by den Apostel, in eene tweede gevangenis, welke men veronderſtelt, niet tegenwoordig geweest zijn, en deze Briev moet voor het einde van die twee gemelde jaren, geſchreven zijn.

Het voornaemſte bewijs, voor het begrip van PAULUS tweede gevangenis, meent men te vinden, in de vergelyking van dezen Briev, Kap. IV: 6, 7, 8, 18, alwaer de Apostel zegt, dat zijn marteldood kort op handen ware, met ettelyke plaetſen in andere Brieven, alwaer hy zijne hoop te kennen geevt, van eerlang te zullen ontſlagen worden, gelijk Phil. I: 8, 26, 27. II: 24, en byzonder Philem. vs. 22, alwaer hy bevel geevt,

om eene herberg te beſtellen. Maer wy, voor ons, zien 'er niets anders in, dan dat de omſtandigheden aenmerkelyk veränderd waren. Toen PAULUS zijnen Briev ſchreev, aen de Christenen te Philippis, werdt hy zo zacht en gunstig behandeld, dat hy, naer alle menſchelyke uitzichten, niets anders vermoeden konde, of hy zou eerlang ontſlagen, en, op vrye voeten, geſteld worden; maer dit neemt niet weg, dat de omſtandigheden naderhand zodanig veränderen konden, dat 'er niets anders dan de marteldood te wachten ware. Hoe ligtelyk konden de vyanden van het Christendom, het gemoed van eenen Vorst, gelijk NERO was, geheel omzetten? Wat wonder dan; dat de hoop, welke PAULUS opvatte, toen hy zijne Brieven ſchreev aen de Philippiers en aen PHILEMON, door verändering der omſtandigheden, verydeld zy. Wanneer hy den *Tweeden* Briev aen TIMOTHEUS ſchreev, bemerkte hy niet alleen, uit het beloop van zaken, maer hy ſchijnt ook, door eene Openbaring, onderricht te zijn, dat zijn einde naderde; (verg. Kap. IV: 6;) evenwel wist hy niet, hoe, en door welk zoort van marteldood, zijn leven ſtondt geëindigd te worden. (vergel. Kap. IV: 18.)

Een ander bewijs, voor het gewone begrip van eene tweederlei gevangenis, meent men te vinden Kap. IV: 13, alwaer de Apostel ſpreekt van eenen reismantel, of kistjen, benevens boeken en

Per-

Pergamenten, welke hy te TROAS gelaten had. Hier uit redeneert men op deze wijs: „ toen „ PAULUS, naer Rome reisde, om aldaer den mar„ teldood te ondergaen, reisde hy, over TROAS; „ maer doe hy zich, op den Keizer, beroepen „ hebbende, van Jerusalem, naer Rome, ge„ voerd werdt, om zich aldaer te verántwoor„ den, voer hy te scheep, (verg. Hand. XXVII, „ XXVIII;) gevolgelyk is de Apostel tweemalen „ naer Rome gereist, eens ter zee, en naderhand „ nog eens te land, doende, by die gelegenheid, „ TROAS aen." Maer wy voor ons, zien het gevolg geheel niet. PAULUS had een kistjen, met boeken en papieren, te TROAS gelaten; maer moet hy daerom, over TROAS, naer Rome gereist zijn? In vorigen tijd, eer hy naer Jerusalem reisde, en van daer naer Rome gevoerd werdt, zal hy, op eene van zijne reisen, te TROAS geweest zijn, en die dingen aldaer gelaten hebben, om dat hy, verder te land reisende, met gene bagagie kon bezwaerd zijn. Hy had het een en ander, tot dus verre, kunnen missen, maer nu hy wist, dat zijn einde naderde, begeerde hy dezelve te rug te hebben, op dat deze geschrivten, na zijnen dood, niet in vreemde handen vervallen mogten.

Even zo is het gelegen, met Kap. IV: 20. ERASTUS *is te Corinthen gebleven en* TROPHIMUS *heb ik te Mileten krank gelaten.* Hier uit wil men besluiten, dat de tweede reis van PAULUS naer Ro-

me, alwaer hy toen gevangen raekte, en den marteldood onderging, over *Corinthen* en *Mileten* gegaen zy. —— Maer ook dit gevolg is niet richtig. ERASTUS kan voornemens geweest zijn, zich, naer Rome, te begeven, om den Apostel te bezoeken, maer daer in verhinderd zijn, of van het zelve afgezien hebben. —— Toen PAULUS van Jerusalem, naer Rome, gevoerd werdt; heeft hy schipbreuk geleden, aen het eiland Maltha, en, op het zelve, drie maenden doorgebracht, (verg. Hand. XXVIII: 1-11.) Inmiddels werdt TROPHIMUS krank, en genoodzaekt aldaer te blijven.

IV. *Over de plaets, alwaer* TIMOTHEUS *dezen Briev ontvangen heeft.*

Zeer waerschijnlyk was TIMOTHEUS toen te Ephesen. Tot dit begrip schijnen ons ettelyke byzonderheden, in den Briev zelven voorkomende, heen te leiden.

Wy bedoelen voornamelyk de groetenissen, Kap. IV: 19. TIMOTHEUS moest PRISCA en AQUILA, als mede het huisgezin van ONESIPHORUS, uit naem van den Apostel, groeten. —— Nu woonden PRISCA en AQUILA te Ephesen. Immers toen de Apostel, van Corinthen, naer Antiochien, reisde, begav hy zich, te scheep, naer Ephesen; PRISCILLA en AQUILA, by welke hy te Corinthen, in

in het eerst, zijn intrek genomen had, vergezelden hem, op dezen tocht, om dat zy voornemens waren, zich te Ephesen neder te zetten, en, toen PAULUS zijne reis verder doorzette, bleven zy aldaer. (vergel. Hand. XVIII: 18, 19.) Moest nu TIMOTHEUS deze lieden groeten, en waren zy te Ephesen woonächtig, dan moet de Apostel dezen Briev ook naer Ephesen gezonden hebben.

Wijders kreeg TIMOTHEUS bevel, om het *huisgezin van* ONESIPHORUS te groeten. Derhalven moet zich TIMOTHEUS, by het ontvangen van dezen Briev, op die zelvde plaets, bevonden hebben, alwaer ONESIPHORUS woonächtig was Maer, uit Kap. I: 16-18, schijnt men te mogen besluiten, dat ONESIPHORUS te Ephesen gewoont hebbe, om dat hy den Apostel te Ephesen grote blijken van toegenegenheid gegeven en aenmerkelyke diensten bewezen had. —— Ook had hy den Apostel, te Rome, in zijne gevangenis, bezocht. Denkelyk was hy een Asiatiesch koopman, te Ephesen woonächtig, die zich, ter voortzetting van zijnen handel, nu en dan naer Rome begav. Het kan ook zijn, dat hy een der rondreisende Euangelie predikers geweest zy, die, te Ephesen, te huis hoorde.

Het bewijs, het welk men afleidt, uit Kap. IV: 12, schijnt ons van minder gewicht te wezen. —— De Apostel bericht TIMOTHEUS, dat hy

TYCHICUS, *naer Ephefen, gezonden had.* Men verönderstelt, dat dit geschied zy, om TIMOTHEUS, in het opzicht over de Ephesische Gemeente, te vervangen, en hem daer door des te meer te bewegen, tot het aenvaerden van de reis naer Rome. Dan TYCHICUS was geen Euangelist, maer een man, die, door den Apostel, tot het overbrengen van brieven, boodschappen, en dergelyke diensten, gebruikt werdt, (vergel. Eph. VI: 20 21.) Nu meldt de Apostel de verzending van dezen man naer Ephesen, alleenlyk met oogmerk, om TIMOTHEUS onder het oog te brengen, dat hy thans niemand by zich had, dan LUCAS alleen, en hem daer door des te meer, tot de overkomst, op te wekken. —— Maer PAULUS had dezen TYCHICUS zeer wel, met de eene of andere boodschap, naer Ephesen, kunnen zenden, zonder dat TIMOTHEUS zich, in die zelvde Stad, ophieldt.

Zelvs rijst 'er, uit deze plaets, eene bedenking, tegen het begrip, dat TIMOTHEUS zich, by het ontvangen van dezen Briev, te Ephesen bevonden hebbe. Was TIMOTHEUS te Ephesen, mag men denken, en had de Apostel TYCHICUS naer die Stad gezonden, dan zou hy hem dezen Briev hebben medegegeven. Maer het zou kunnen zijn, dat TYCHICUS eenigen tijd te voren derwaerds gezonden ware, eer de Apostel het nodig oordeelde, om TIMOTHEUS dezen *Tweeden* Briev te schrijven.

Ondertusschen maekt deze bedenking, dat wy het begrip, volgens het welk TIMOTHEUS verönderfteld wordt, by het ontvangen van dezen Briev te Ephesen, geweest te zijn, niet hoger opgeven, dan eene waerschijnlykheid.

V. *Over de schrijvwijs in dezen Briev.*

Deze koomt overeen, met die, in den *Eersten* aen denzelven TIMOTHEUS. Zy is even duidelyk en nadrukkelyk. De Apostel vertoont 'er dezelvde vaderlyke toegenegenheid in. —— Alleenlyk is de manier van voorftel nog beweeglyker. PAULUS, die niet wist, of hy zijnen gelievden TIMOTHEUS, nog voor zijnen uitgang, zien zoude, openbaert de aendoeningen van eenen Vader, die, voor de laetfte mael, tot zijnen zoon, fpreekt.

Voorts levert deze Briev, zijnde de laetfte, welken de Apostel gefchreven heeft, een kennelyk bewijs op, voor de waerheid van het Christendom.

Hy wist, dat hy eerlang den marteldood ondergaen zoude; en hy was, in den nood, door alle zijne vrienden, verlaten; LUCAS alleen was by hem gebleven, (vergel. Kap. IV: 11.) Reeds toen hy zich de eerftemael, voor het Keizerlyk gericht, verántwoordde, en zijne befchuldigers

verſtomt had, was niemand verſchenen, om hem te helpen. Er waren vele Christenen te Rome, die hem hadden kunnen en behoren te verdedigen, maer de zwakheid en vrees maekten, dat niemand 'er vrymoedigheid toe hadde, (vergel. Kap. IV: 16.) Nu verwachtte hy nog eene tweede voorſtelling, welke zijnen marteldood ten gevolge hebben zoude. Evenwel was hy goeds moeds, en gerust, dat hy, tegen alle ondernemingen van de vyanden der waerheid, om hem het Christendom te doen verzaken, beſtand wezen zoude, (vergel Kap. IV: 17, 18.)

In deze ſchromelyke omſtandigheden ſchreev PAULUS dezen Briev, aen eenen boezemvriend, aen welken hy alle de geheimen van zijn hart konde toevertrouwen. Ondertusſchen laet hy zich geen eene eenige uitdrukking ontvallen, welke eenige vrees, voor den marteldood, verönderſtelt, of de minſte wankelmoedigheid, omtrent de zaek, welke hy gepredikt en verdedigt had. Allerwegen openbaert hy eene volkomene gerustheid, op zijne goede zaek, en eene blijde wel te vredenheid, over het gene hy, ter bevoordering van JESUS eer, gedaen had; zelvs moedigt hy zijnen gelievden TIMOTHEUS aen, om zijn voorbeeld kloekmoedig naer te volgen, in het handhaven der goede zaek van het Euangelie, zelvs ten kosten van zijn leven. Hy roemt zelvs in de verdruk-

drukking, en ziet den wreedsten marteldood, als eene luisterrijke eerekroon, met blijdschap, te gemoet.

Waerlyk, was PAULUS een bedrieger geweest, of had hy de minste twijffeling gehad, omtrent de leer van het Euangelie, waer by hy alles had opgezet, hy zou, in zijnen laetsten Briev, aen eenen vertrouwden boezemvriend, op eenen geheel anderen toon, geschreven hebben.

VI. *De Verdeeling van dezen Briev.*

I. Het opschrivt van dezen Briev, Kap. I: 1, 2, behelst

א. Eene opgaev der personen, door en aen welken dezelve geschreven is, vs. 1, 2[a], en

ב. Eene minzame groetenis, vs. 2[b].

II. Het lichaem van den Briev zelven is vervat, Kap. I: 3— IV: 13.

א. Vooräf gaet eene zeer gepaste Inleiding, Kap. I: 3-5, behelsende eene dankzegging tot God, over het ongeveinsd geloov van TIMOTHEUS, en eene betuiging van zijn verlangen, om hem, voor zijnen marteldood, nog eens te zien.

A. Hy begint, met eene opgaev van PAULUS dankende en biddende werkzaemheid, omtrent TIMOTHEUS, vs. 3,

B. Vervolgens geevt hy de redenen op, welke hem, tot dit bidden en danken, bewogen, vs. 4, 5.

A. Tot het bidden, zijnde zijne begeerte, om TIMOTHEUS nog eens te zien, vs. 4.

B. Tot het danken, zijnde het uitnemend geloov van den Euangelist, vs. 5.

𝔅. Na deze Inleiding, volgen onderscheidene vermaningen, Kap. I: 6— IV: 13.

A. Met de eerste, wekt de Apostel zijnen TIMOTHEUS op, tot standvastigheid onder alle vervolgingen, Kap. I: 6-12.

A. Deze vermaning wordt, in het gemeen, voorgesteld, vs. 6, 7, en

B. Meer byzonder vermaent de Apostel zijnen TIMOTHEUS, om zijne kloekmoedigheid, in het voorstaen van de leer des Euangeliums, openbaer te maken, vs. 8-12.

α. De vermaning zelve wordt voorgedragen, vs. 8, en

β. Nader aengedrongen, vs. 9-12.

𝔞. Om zich, over het Euangelie, niet te schamen, uit aenmerking, dat beide PAULUS en TIMOTHEUS, door middel van dat Euangelie, eene onschatbare weldaed ontvangen hadden, vs. 9, 10.

𝔄. Deze weldaed wordt opgegeven, vs. 9ª, en

𝔅. Ten

ß. Ten aenzien van de wijs, op welke zy gefchonken was, nader befchreven, vs. 9b, 10.

b. Om zich, over des Apostels gevangenis, niet te fchamen, vs. 11, 12. De drangredenen zijn ontleend,

1. Van de hoge waerdigheid der bediening, tot welke PAULUS geroepen was, vs. 11.

2. Uit de aenleiding van zijne gevangenis, zijnde niet eenig misdrijv, maer de prediking van het Euangelie, vs. 12.

B. Hier op volgt eene onderrichting, aen TIMOTHEUS, hoe hy zich, met opzicht tot de verleiding der valfche Leeraren, te gedragen had, vs. 13, 14;

C. Wijders eene vermaning, om zulke perfonen, tot Leeraren, te verkiezen, op welken hy zich verlaten konde, Kap. I: 15— II: 2.

A. Tot aendrang van deze vermaning, brengt de Apostel twee tegengeftelde voorbeelden by, zo van zulken, die hem, in zijne ongelegenheden, lievdeloos verlaten hadden, als van eenen, die hem ftandvastig bleev aenkleven, Kap. I: 15-18.

α. Het eerfte vinden wy vs. 15, en

β. Het tegengefteld gedrag van ONESIPHORUS, vs. 16-18. De Apostel wenscht hem eene genadige vergelding, zo

a. Over zijn huis, vs. 16, 17, als
b. Over zijnen perfoon, vs. 18.
B. Op dien gelegden grond, laet de Apostel de vermaning aen TIMOTHEUS volgen, om, in het verkiezen van Leeraren, naer zulke perfonen om te zien, op welker trouw en ftandvastigheid hy zich verlaten konde, Kap. II: 1, 2.
D. Verder wekt hy TIMOTHEUS op, om al het lijden, het welk hem, om de prediking van het Euangelie, mogt bejegenen, geduldig en kloekmoedig te ondergaen, Kap. II: 3-14.
A. Ten opzichte van TIMOTHEUS zelven, vs. 3-13.
α. De opwekking wordt voorgefteld, vs. 3, en
β. Uitvoerig aengedrongen, vs. 4-13.
a. Door eigenäertige gelykenisfen, vs. 4-7.
𝔞. Deze gelykenisfen zijn ontleend, vs. 4-6.
1. Van den krijgsdienst, vs. 4.
2. Van de wedftrijden, vs. 5.
3. Van den landbouw, vs. 6.
𝔟. TIMOTHEUS moest deze gelykenisfen op zich zelven toepasfen, vs. 7.
b. Door den aengelegenen inhoud van het Euangelie, vs. 8.
c. Door het voorbeeld van den Apostel zelven, vs. 9, 10.

d. Uit

d. Uit aenmerking van den rijken genadeloon, vs. 11.

e. Uit overweging der rampzalige gevolgen van de trouwloosheid, vs. 12, 13.

B. Met betrekking tot de andere Leeraren, welke TIMOTHEUS, tot dezelvde getrouwheid, moest aenſporen, vs. 14.

E. Vervolgens wordt TIMOTHEUS opgewekt, om yverig te zijn, in zijne bediening, byzonder door het verdedigen van de zuivere leer, en door eenen gelovigen wandel, vooral in eenen tijd van verleiding en vervolging, Kap. II: 15— IV: 5.

A. Deze opwekking wordt voorgeſteld, Kap. II: 15— III: 17.

α. In het gemeen, Kap. II: 15.

β. Meer byzonder, Kap. II: 16— III: 17.

a. Met opzicht tot de zuiverheid der leer, Kap. II: 16-26.

α. TIMOTHEUS moest zich verzetten, tegen de verleiding der valſche Leeraren, vs. 16 21.

1. De vermaning zelve wordt voorgeſteld, vs. 16, en

2. Aengedrongen, uit aenmerking van den verdervelyken invloed der valſche leer, vs. 17-21.

—. Die valſche leer wordt, in hare

ſchadelyke uitwerkſelen, beſchreven, vs. 17, 18.

——. Evenwel was 'er geen algemene afval der Christenen te duchten, vs. 19-21.

/. God zou, voor de zijnen, zorgen, vs. 9.

//. Ook waren alle uitwendige belijders gene ware Christenen, vs. 20, 21.

B. TIMOTHEUS moest zich, van de gepaste middelen bedienen, om de verleiding der valſche Leeraren te keer te gaen, vs. 22-26.

1. Eerst ſpreekt de Apostel van het gene hy te vlieden had, vs. 22-24[a].

—. Van de begeerlykheden der jeugd, vs. 22.

——. Van nutteloſe twistvragen, vs. 23, 24[a].

2. Wijders ſpreekt hy van het gene TIMOTHEUS te betrachten had, vs. 24[b]-26.

—. Hy moest vriendelyk zijn, tegen alle menſchen, vs. 24[b],

——. Bekwaem zijn, om te leeren, vs. 24[c],

———. De kwaden verdragen, vs. 24[d], en

————. Zachtmoedig zijn, omtrent de tegenſtanders, vs. 25, 26.

b. Met betrekking, tot de zuiverheid der zeden, Kap. III: 1-13.

B.

a. Vooräf gaet eene treurige beschrijving van een diep bederv der zeden, het welk op handen was, vs. 1-5[a].

b. Dit gav aenleiding, tot de gemelde vermaning, vs. 5[b]-17.

1. Deze vermaning zelve wordt voorgesteld, vs. 5b, en

2. Nader aengedrongen, vs. 6-17.

—. Uit het slecht karakter van hen die dit bederv der zeden zouden invoeren, vs. 6-9.

/. Zy zouden zich, onder eenen bedrieglyken schijn, in de huizen indringen, om zich eenen aenhang te maken, vooräl onder zwakke vrouwen, vs. 6, 7.

//. Zy zouden de zuivere leer ondermijnen, en het gezach der Apostelen zoeken verdacht te maken, vs. 8, 9.

——. De Apostel ontleent nog eene drangreden, uit zijn eigen voorbeeld, vs. 10-13.

/. TIMOTHEUS had de handelwijs van PAULUS, in het prediken van het Euangelie, gezien en ook naergevolgt, vs. 10.

//. Hy had het gedrag van den Apostel, onder de verdrukkingen, gezien en naergevolgt, vs. 11.

///. In het vervolg, had hy ook allerlei lijden te wachten, vs. 12, 13.

γ. TIMOTHEUS moest blijven, by het gene hy geleert had, en van welks waerheid hy volkomen verzekerd was, vs. 14-17.

a. Deze vermaning wordt voorgesteld, vs. 14, en

b. Aengedrongen, uit zijne bedrevenheid in de Heilige Schrivten, vs. 15-17.

𝔞. Hy was, van jongs aen, onderwezen in de Schrivten, vs. 15ᵃ.

𝔟. By deze gelegenheid, prijst de Apostel de nuttigheid der Heilige Schrivten aen, vs. 15ᵇ-17.

1. Zo in het gemeen, voor alle Christenen, vs. 15ᵇ.

2. Als in het byzonder voor Leeraren, vs. 16, 17.

B. Al het gene, waer toe de Apostel zijnen TIMOTHEUS had opgewekt, Kap. II: 15—III: 17, trekt hy, ter naderen aendrang, nog eens kortelyk te zamen, Kap. IV: 1-5.

a. PAULUS wekt hem nog eens op, tot het aendringen en verdedigen van de zuivere leer, vs. 1-4.

a. De opwekking zelve wordt, op eene zeer nadrukkelyke wijs, voorgesteld, vs. 1, 2.

𝔞. Vooräf gaet eene zeer plechtige betuiging, vs. 1,

𝔟. Daer

a. Daer op worden de ambtsplichten van TIMOTHEUS beschreven, vs. 2.

b. De opwekking wordt aengedrongen, uit aenmerking der gevaerlyke tijden, welke der Kerk boven het hoofd hingen, vs. 3, 4.

β. Wijders vermaent PAULUS hem, om zich, door gene verdrukkingen, te laten afschrikken, vs. 5.

F. Eindelyk ontbiedt hy zijnen gelievden TIMOTHEUS by zich, Kap. IV: 6-13.

A. Tot eenen grondslag van deze vermaning, geevt hy hem bericht van zijn aennaderend einde, het welk hy welgemoed te gemoet zag, vs. 6-8.

α. Dit bericht vinden wy vs. 6.

β. By deze gelegenheid, verklaert de Apostel, dat hy den marteldood, wel gemoed, te gemoet zag, vs. 7, 8.

a Hy verblijdde zich, dat zijn werk was afgedaen, vs. 7, en

b. Zag den heerlyken loon van zijnen arbeid gelovig te gemoet, vs. 8.

B. Uit hoofde van zijnen aenstaenden marteldood, ontboodt de Apostel hem tot zich naer Rome, en gav hem eenige bevelen, omtrent deze reis, vs. 9-13.

α. De Apostel ontboodt TIMOTHEUS, met

MARCUS, tot zich, om gewichtige redenen, vs. 9-12.

α. De zaek wordt voorgesteld, vs. 9, en,

b. Uit overweging der omstandigheden, nader aengedrongen, vs 10-12.

a. De Apostel was, door onderscheidene omstandigheden, van de tegenwoordigheid en hulp veler Euangelie dienaren, ontzet geworden, vs. 10.

b. Ook had hy, den dienst van MARCUS, nodig, vs. 11, 12.

β. Er worden eenige byzonderheden, omtrent de reis van MARCUS, bygevoegd, vs. 13.

III. Het besluit van dezen Briev vinden wy Kap. VI: 14 22.

א. Het besluit zelvs vs. 14-18. behelst nog eenige byzonderheden, betrekkelyk tot de omstandigheden van den Apostel.

A. Hy waerschouwt TIMOTHEUS, tegen eenen zekeren booswicht, over welken hy zich zeer te beklagen had, vs. 14, 15.

B. Hy geevt hem eenig naricht, omtrent het gene hem, by zijne eerste veräntwoording, wedervaren was, vs. 16-18.

A. Hy beklaegt zich, over de vreesächtigheid der Christenen, vs. 16.

B. Evenwel was hem de moed niet ontzonken, vs. 17, 18.

α. Hy

α. Hy ſtelt deze zaek voor, vs. 17, 18ᵃ, en

β. Geevt 'er den Heer alleen de eer van, vs. 18ᵇ.

ב. Hier op volgt een aenhangſel, of naſchrivt, vs. 19-22, behelſende

A. Bevelen, vs. 19-21ᵃ.

A. Om eenigen, in het byzonder, te groeten, welke genoemd worden, vs. 19.

B. Om, voor den winter, te Rome te komen, vs. 20, 21ᵃ.

B. Groetenisſen, vs. 21ᵇ, en

C. De ſlotwensch, vs. 22.

VI. *De Uitlegkundige Schrivten over dezen Briev*,

In de Nederduitſche tael, zijn dezelvde, welke wy, by den eerſten Briev, genoemt hebben, GARGON, HULSIUS, MOSHEIM, en BROUWER.

INLEIDING
TOT DEN
ZENDBRIEV
VAN DEN APOSTEL
PAULUS,
AEN
TITUS.

Tot nader verſtand van dezen Briev, dienen wy het een en ander aen te merken,

I. *Over den perſoon van* TITUS.

Van dezen TITUS, vinden wy gene melding, in de *Handelingen der Apostelen.* Evenwel ſchijnt hy geweest te zijn, onder de genen, die PAULUS vergezelden, op zijne reis, van Antiochien, naer Jeruſalem, om de Apostelen raed te plegen, over het geſchil, het welk te Antiochien gereſen was, nopens de verplichting der Christenen, die, uit de Heidenen, bekeerd werden, om MOSES Wet te onderhouden, gelijk, in het vervolg, nader blijken zal. —— Maer, in de Brieven van den Apostel, koomt hy ettelyke malen voor, en daer uit

uit zullen wy het een en ander, by gevolgtrekking, ontlenen.

Over de geboorte plaets van dezen TITUS, hebben wy geen bericht. Alleenlyk wordt hy, Gal. II: 3, een *Griek* genaemd. Dan hier uit volgt geenszins, dat hy bepaeldelyk in Griekenland geboren zy: want deze naem werdt, in dien tijd, aen alle Heidensche volken, in het gemeen, gegeven, (vergel. Rom. I: 16.) —— Zommigen houden hem, voor eenen inboorling van het eiland Creta, die in veelerlei wetenschappen zou onderwezen, — en zelvs uit het bloed van den vermaerden MINOS, Koning van Creta, voortgesproten zijn. —— CHRYSOSTHOMUS en anderen beweren, dat hy te Corinthen geboren zy. —— Maer dit alles steunt, op gene genoegzame gronden. Wy zullen daerom, in dit algemene, berusten moeten, dat hy een Heiden geweest zy van oorsprong.

De Apostel noemt hem, in dezen Briev, Kap. I: 4, *zijnen oprechten zoon*, dat is, zijnen rechtschapen zoon, en beminden Leerling, welken hy, door het Euangelie, geteelt had, *naer het gemeen geloov*, dat is, uit hoofde der gelovige omhelsing van het Euangelie, welke hy, met alle Christenen, beide uit Joden en Heidenen, gemeen had. —— Hy is derhalven, door den Apostel zelven, tot het Christendom bekeerd; maer den juisten tijd konnen wy niet bepalen.

Evenwel moet dit al vroeg geſchied zijn: want toen PAULUS, 14 jaren na zijne bekeering, naer Jeruſalem opging, en het Euangelie, het welk hy den Heidenen predikte, aen PETRUS, JACOBUS, en JOANNES, den drie meest geachten Apostelen der beſnijdenis, voorſtelde, had hy ook onſen TITUS, tot zijnen metgezel. Dit vinden wy Gal. II: 1; *daer na ben ik, na veertien jaren, wederom naer Jeruſalem opgegaen, met* BARNABAS; *ook* TITUS *mede genomen hebbende.* De Apostel bedoelt die reis naer Jeruſalem, welke Hand. XV. is aengeteekend, zijnde de derde, naer die hoofdſtad van het Joodſche land, van welke, zedert zijne bekeering, uitdrukkelyk melding gemaekt wordt, ongeveer veertien jaren na zijne bekeering; het jaer 48 van de gemene Christelyke jaertelling, (vergel. XXIII *Deel.* p. 163, 164.) TITUS is derhalven mede geweest, onder die broederen, die, met PAULUS, van Antiochien naer Jeruſalem, zijn opgetrokken, volgens Hand. XV. Derhalven moet hy, reeds eenigen tijd te voren, tot het Christendom zijn bekeerd geweest.

De gemelde reis geſchiedde, by gelegenheid van het geſchil, het welk te Antiochien ontſtaen was, over de Christelyke vryheid, of namelyk de bekeerde Heidenen ook verplicht waren, om MOSES Wet te onderhouden. Ondertusſchen werdt TITUS niet genoodzaekt, zich te laten beſnijden, (vergel. Gal. II: 3.) De Apostelen en

an-

andere voorname mannen, in de Jerusalemmer Gemeente, erkenden TITUS voor eenen broeder, en daer door gaven zy eene kennelyke proev, dat zy het Euangelie, zo als PAULUS het zelve onder de Heidenen gepredikt had, alleszins goedkeurden; dat zy de besnijdenis, en de onderhouding der schaduwächtige plechtigheden van MOSES Wet, voor de Christenen, uit de Heidenen, niet noodzakelyk rekenden. —— De Apostel handelde hier geheel anders, dan in het geval van TIMOTHEUS, welken hy, om de zwakheid der Joden te gemoet te komen, besnijden liet. (verg. Hand. XVI: 2.) Trouwens 'er was ook een aenmerkelyk onderscheid, tusschen deze beide personen; TITUS was van oorsprong een Heiden, uit Heidensche Ouderen geboren, en derhalven moest 'er, in hem, een voorbeeld gesteld worden, hoe te handelen, met Heidenen, die het Christendom omhelsden; maer TIMOTHEUS was in zo verre van Joodsche afkomst, als zijne Moeder eene Jodin was.

Tot het Christendom bekeerd zijnde, is TITUS een reisgenoot en een medeärbeider van PAULUS geweest. De Apostel noemt hem uitdrukkelyk *zijnen metgezel* en *medeärbeider*, 2 Cor. VIII: 22, 23, en geevt hem dit loffelyk getuigenis, dat hy zeer naerstig en gewillig was, in het werk des Heeren, 2 Cor. VIII: 17, als mede dat hy, door zijne koomst, zeer vertroost en verkwikt was,

2 Cor. VII: 6, 13. Hy is derhalven een Euangelist geweest, even als TIMOTHEUS, die, met buitengewone gaven verwaerdigd zijnde, allerwegen het Euangelie uitbreidde. Buiten allen twijffel, zal de Apostel hem, tot dit hoogwichtig ambt, met oplegging der handen, hebben ingehuldigt.

Vermits wy nu, in de *Handelingen der Apostelen*, geen bericht vinden, omtrent de reisen en verrichtingen van TITUS, in de uitbreiding van CHRISTUS Koningrijk, moeten wy het een en ander opmaken, uit die plaetsen, in PAULUS Brieven, alwaer van hem gesproken wordt.

In den *Eersten Briev aen de Corintheren*, Kap. XVI. wordt gesproken, van eene inzameling van lievdegivten, ten behoeve der nooddruvtige Christenen uit de Joden in Palestina. Naderhand had TITUS, onder andere broederen, gewillig op zich genomen, om die inzameling te doen, en de penningen naer Judea over te maken. Ten dien einde heeft hy zich blymoedig naer Corinthen begeven, (vergel. 2 Cor. VIII: 16, 17,) en zich, in dat werk, zeer loffelyk gekweten, (vergel. 2 Cor. XII: 18.) Nu heeft PAULUS zijnen *Tweeden Briev aen den Christenen te Corinthen* geschreven, in het jaer 55, uit *Philippis*, de hoofdstad van Macedonien, (vergel. XXIII *Deel*. Inleid. p. X—XII.) Wy mogen 'er uit besluiten, dat de Apostel onsen TITUS, niet lang, na het schrijven van den *Eersten aen den Corintheren*, in het jaer 54,

van Ephesen, naer Corinthen gezonden hebbe, om de gemelde inzameling te doen, (verg. XXII *Deel.* Inleid. p. CXLVII, CXLVIII.) Terwijl TITUS, met dit werk, bezig was, had PAULUS zich, op reis begeven, om dezen zijnen medeärbeider, by zijne wederkoomst van Corinthen, te gemoet te trekken; hopende hem, volgens affpraek, te Troas te ontmoeten. Maer hy vondt hem niet; hy vreesde daerom, dat hem het een of ander onheil bejegend ware, zo dat hy zich zeer verlegen maekte. (vergel. 2 Cor. II: 12.) Vermits nu TITUS, zou hy, te Troas, by PAULUS komen, door Macedonien reifen moest, begav zich de Apostel naer het laetstgemelde Landfchap, in hoop, dat hy TITUS aldaer ontmoeten, of immers, omtrent hem, eenig bericht, van de Macedonifche Christenen, ontvangen zoude. (verg. 2 Cor. II: 13.) Ook bereikte hy zijn oogmerk, en werdt, in Macedonien, door het ontmoeten van TITUS, zeer verblijd, (vergel. 2 Cor. VII: 6.)

Nog eenmael vinden wy melding, van TITUS, 2 Tim. IV: 10. Wy leeren 'er uit, dat hy te Rome, by den Apostel, in zijn gevangenis, geweest zy. Toen PAULUS zijnen laetften briev aen TIMOTHEUS fchreev, en wist, dat zijn uitgang naby ware, was TITUS *naer Dalmatien gereist*, zekerlyk om de Gemeente, in dat gedeelte van Illyricum, te verfterken.

Meer kan men, van TITUS, met genoegzame

zekerheid, niet zeggen. Het gene men van hem verhaelt, omtrent het bekeeren van PLINIUS *den jongeren*, Stadhouder van Bithynien, riekt naer een verdichtſel; PLINIUS zou namelyk, in gevolge het bevel van Keizer TRAJANUS, op het eiland Creta, gekomen zijn, om aldaer, ter eere van den zogenaemden Jupiter, eenen Tempel te bouwen, maer dezelve zou, nauwlyks voltooid zijnde, op den vloekwensch van TITUS, zijn ingeſtort; vervolgens zou PLINIUS, door TITUS daer toe opgewekt, het bouwen van den Tempel, ter eere van den God der Christenen, hervat, en, den goeden uitſlag ziende, zich, met zijnen zoon, laten dopen hebben.

Eindelyk verhalen de Kerkelyke Schrijvers, dat TITUS, in den hogen ouderdom van 94 jaren, op het eiland Creta, zachtelyk geſtorven, en, in eene Kerk van de Stad Candia, begraven zy.

II. *De aenleiding, tot het ſchrijven van dezen Briev.*

TITUS bevondt zich, op het eiland Creta, toen hy dezen Briev ontving. De Apostel had hem daer gelaten, en tot Opziener der Gemeenten, welke aldaer vergaderd waren, aengeſtelt. (verg. Kap. I; 5.)

Creta is een groot eiland in de Middelandſche zee. Men verhaelt, dat 'er oudtijds wel honderd Steden op gevonden wierden, van welke 'er, in

PLINIUS tijd, nog veertig in bloei waren. Thans is het, in de macht der Turken, en *Candia* genaemd, naer den witten grond, die zich als krijt vertoont.

Toen TITUS aldaer, als Christen Opziener, verkeerde, waren 'er verscheidene aenzienlyke Gemeenten. Wie het Christendom aldaer het eerst gevestigt hebbe, is niet zeker. By de uitstorting van den Heiligen Geest, op het Pinxterfeest, te Jerusalem, waren ook Joden van Creta tegenwoordig, (vergel. Hand. II: 11,) en deze zullen, by hunne terugkomst, op dat eiland, de eerste zaden der Euangelieleer gestrooit hebben. Naderhand kwam ook PAULUS op dat eiland, en zal het begonnen werk, beide onder Joden en Heidenen, aenmerkelyk hebben voortgezet.

In de *Handelingen der Apostelen* vinden wy nergens eenig bericht, dat de Apostel, op het eiland Creta, geweest zy, en het Euangelie gepredikt hebbe. Maer niets is bekender, dan dat hy meer reisen gedaen, en meer aenmerkelyke lotgevallen gehad hebbe, dan die, welke LUCAS heeft aengeteekent, (vergel. 2 Cor. XI: 24-28.) Dit maekt, dat men aenmerkelyk verschille, over den tijd. —— Zy, die de gewone verönderstelling volgen, dat PAULUS tweemalen te Rome zy gevangen geweest, zijn het zeer oneens; zommigen bepalen den tijd, op welken PAULUS het Euangelie in Creta verkondigt heeft, tot zijne over-

voering, uit Palestina, naer Rome, Hand. XXVII: 7; anderen tot zijn ontslag, uit de eerste gevangenis, wanneer hy, op vrye voeten gesteld zijnde, eene reis naer het Oosten zou ondernomen, en, onder weg, het eiland Creta aengedaen hebben.

Maer het eerstgemelde begrip heeft geen schijnbaer bewijs voor zich: want in het gansche verhael van PAULUS scheepvaert, naer Italien, het welk vry omstandig is, Hand. XXVII, geevt LUCAS gene de minste aenleiding, om te denken, dat de Apostel, by die gelegenheid, op het eiland Creta geweest zy; en de andere opvatting rust, op eene verönderstelling, welke, naer ons inzien, niets anders is, dan een oud vooröordeel.

Het koomt veel nader, dat de Apostel, geduurende zijn verblijv te Corinthen, aldaer anderhalv jaren vertoevt heeft; (vergel. Hand. XVIII: 11,) of, geduurende zijn verblijv te Ephesen, (vergel. Hand. XIX,) alwaer hy drie jaren verkeert heeft, (vergel. Hand. XX: 31,) eenen uitstap naer Creta gedaen hebbe.

Althans, wanneer de Apostel dit eiland verliet, bleev 'er TITUS, zijn reisgenoot, op zijne begeerte, om het gene nog, aen de goede orde, en den geregelden welstand der onderscheidene Gemeenten, ontbrak, te bevoorderen.

Uit den toestand dezer Gemeenten nu, en den inhoud van den Briev zelven, laet zich de aenleiding,

ding, welke den Apostel bewogen heeft, om denzelven, aen TITUS, te fchrijven, niet moeilyk opmaken.

De Gemeenten op Creta beftonden, deels uit Joden, die zich aldaer, in grote menigte, hadden nedergezet, en de oorfprongelyke inwoneren, die van natuure Heidenen waren. —— De laetften waren, over het algemeen, lieden van een zeer ongunftig karakter, (vergel. Kap. I: 12, 13.) De overweging hier van maekte den Apostel, met reden, bevreesd, dat die oude zuurdeesfem, ook by de Christenen, eens weder al te zeer zoude opwellen. —— De bekeerden uit de Joden waren zeer fterk verkleevd, aen de plechtigheden van MOSES Wet, en de werkheilige vooröordeelen, welke zy, van hunne jeugd, hadden ingezogen.

Hier by kwamen nog de woelingen van vele Joodsgezinde yveraers, die, onder den fchijn van eene uitnemende wijsheid, de Christenen zochten af te trekken, van de eenvouwigheid der Euangelieleer. —— Deze valfche Leeraers befchrijvt de Apostel, als *tegenfprekers*, *ydelheid fprekers*, en *verleiders van zinnen*, Kap. I: 9, 10. Zy hielden zich bezig, met die twistvragen, en beuzelingen, Kap. III: 9. van welke PAULUS fpreekt, in den *Eerften Briev aen* TIMOTHEUS, en, onder eene trotfche vertoning van eene meer dan ge-

mene wijsheid, poogden zy het Christendom jammerlyk te verbasteren, door het zamenvoegen van Wet en Euangelie. Deze valſche Leeraers hadden 'er reeds velen, in de Gemeenten op Creta, verleidt, en hunne onderneming was des te gevaerlyker, om dat zy gehele huisgezinnen, van de zuivere leer des Euangeliums, zochten af te trekken, met het lage en verächtelyke oogmerk, om hun eigenbelang te bevoorderen. (verg. Kap. I: 11.)

Voeg 'er by, dat de Apostel, maer eenen korten tijd, op dat eiland had doorgebracht, zo dat hy gene gelegenheid gehad had, om Leeraren, in de onderſcheidene Gemeenten, aen te ſtellen. Dit moest hy daerom, voor TITUS, overlaten, en, in dit geval, was 'er zeer grote omzichtigheid nodig, uit hoofde van de ſlechte zeden der Cretenſen, en het ondeugend beſtaen der Verleideren. Dit alles maekte het nog meer noodzakelyk, dan elders, dat 'er, op dat eiland, beproevde mannen, op welke men zich volkomen verlaten konde, tot Leeraren der Gemeenten, wierden aengeſteld.

Eindelyk was de lasterzucht en het kwaed ſpreken mede, onder de hoofdgebreken der Cretenſen. (vergel. Kap. III: 2.) Byzonder waren de Christenen de voorwerpen van deze lasterzucht, en dit moest hun eene nieuwe drangreden ople-

veren, om onberispelyk te zijn, in hunnen wandel, en daer door de lastermonden hunner vyanden toe te ſtoppen.

Omtrent dit alles had de Apostel het nodig onderricht, wel mondeling, aen TITUS gegeven, maer hy oordeelde het nodig, hem, over het een en ander, door dezen Briev, nader te onderhouden, om hem des te meer, tot yver en waekzaemheid, op te wekken. Daer te boven was deze ſchrivtelyke last, aen TITUS, welken hy, aen alle de Gemeenten op Creta, moest doen voorlezen, (vergl. Kap. III: 15,) recht geſchikt, om, aen alles, wat hy deedt, een groter gezach by te zetten. —— Langs dezen weg, werdt het voorwendſel, tot het welk de Verleiders ligtelyk hunne toevlucht nemen konden, ten eenemael verydeld, dat TITUS iets anders leerde of verrichtte, dan de Apostel hem bevolen had.

III. *Het oogmerk van dezen Briev*

Stemt derhalven over een, met dat van den Apostel, in den *Eerſten* Briev aen TIMOTHEUS. — De Apostel wilde, aen TITUS, eenen ſchrivtelyken last ter hand ſtellen, volgens welken hy zich, als Opziener der Gemeenten in Creta, zo in zijne leer, als in zijn gedrag, byzonder in het te keer gaen der Verleiders, en in het aenſtellen van Leeraren, ten meesten nutte van het Christendom, en

ter beschaming van deszelvs vyanden, gedragen moest. Tevens werdt hy, door dezen Briev, welke, aen alle de Christenen, moest worden voorgelezen, met een genoegzaem gezach, voorzien; vermits hy alles, wat hy, volgens dezen last, ter uitvoer bracht, in den naem en op het gezach van den Apostel, verrichtte.

Wanneer TITUS, volgens dit voorschrivt, alles zou geregelt hebben, kon hy, het eiland Creta, zonder nadeel der Gemeenten, verlaten, en, te *Nicopolis*, by den Apostel komen, volgens zijne ernstige begeerte, (vergel. Kap. III: 12,) om hem, van zijne verrichtingen, verslag te doen, en hem, op zijne verdere reisen, te vergezellen.

IV. *De plaets, alwaer, en de tijd, wanneer deze Briev geschreven is,*

Zijn niet gemakkelyk te bepalen.

Het onderschrivt zegt, dat PAULUS dezen Briev, te *Nicopolis in Macedonien*, geschreven hebbe. Maer het verdient geen geloov in het geheel. Immers toen de Apostel dezen Briev schreev, was hy nog niet te *Nicopolis*, maer hy was voornemens derwaerds te reisen, en *aldaer* den winter door te brengen, (vergel. Kap. III: 12.)

Men verschilt, over deze Stad *Nicopolis*, welker naem zo veel zegt, als *Stad der overwinning*; waerschijnlyk is zy dus geheten, naer eene aenmer-

merkelyke overwinning, welke, daer ter plaetse, behaeld was. —— Het Onderschrivt spreekt van *Nicopolis in Macedonien.* Maer, in het eigenlyk *Macedonien*, was gene Stad, onder den naem van *Nicopolis*, bekend. In *Thracien*, was eene Stad *Nicopolis*, gelegen, aen de rivier Nesfus; dan zy zou, in zo verre, eene Stad van *Macedonien* kunnen genaemd worden, als zy lag, op de grensen van *Macedonien*, zijnde daer van alleenlyk, door de gemelde rivier, afgescheiden. —— Anderen denken, aen *Nicopolis*, gelegen in *Epirus*, het welk, tot *Achajen*, behoorde; deze Stad was, door Keizer AUGUSTUS, gesticht, en zo genaemd, ter gedachtenis van de overwinning, welke hy, niet verre van daer, in een zee gevecht, op ANTONIUS behaelt had.

Hoe het ook wezen moge, de Apostel *was voornemens*, in eene Stad, *Nicopolis* genaemd, te *overwinteren.* Of hy dit voornemen volbracht hebbe, dan of hy, door onvoorziene omstandigheden, daer in verhinderd zy, wordt ons, in de *Handelingen der Apostelen*, niet bericht. Wy hebben 'er ook niet zeer veel belang by; zo veel is zeker, dat hy dezen Briev niet, uit eene Stad *Nicopolis* genaemd, geschreven hebbe, daer hy Kap. III: 12 zegt, niet ik heb *hier*, maer *aldaer*, te *Nicopolis*, voorgenomen te overwinteren; derhalven was hy nog niet in die Stad.

Volgens den doorluchtigen GROTIUS, zou deze

Briev uit Rome, of eene andere plaets van Italien, geschreven zijn, tusschen des Apostels eerste en tweede gevangenis. Maer daer 'er geen grond is, voor de veronderstelling van zulk eene tweede gevangenis, is het niet nodig, dat begrip nader te wederleggen. —— Anderen denken, dat deze Briev, uit Ephesen, geschreven zy, wanneer de Apostel voornam, van daer naer Macedonien te reisen, schoon hy 'er zich nog langer hebbe opgehouden, dan hy gedacht had. (vergel. Hand. XIX: 21, 22.) —— Anderen begrijpen het nog anders.

Wanneer wy de reisen van PAULUS, zo als zy Hand. XIX en XX worden opgegeven, oplettend nagaen, en daer mede 2 Cor. II: 12, 13, en 2 Cor. VII: 6. vergelyken, schijnt ons de volgende verönderstelling meest waerschijnlyk te wezen, dat de Apostel, te Ephesen zijnde, eenen uitstap gedaen hebbe, naer het eiland Creta, het welk niet verre van daer gelegen was, en, by zijn vertrek, TITUS aldaer gelaten hebbe; dat hy, in den hervst van het jaer 54, Ephesen verlaten hebbende, naer *Macedonien*, vertrokken zy, (verg. Hand. XX: 1.) en, uit de eene of andere Stad in dat Landschap, dezen Briev geschreven hebbe; misschien wel uit de hoofdstad *Philippis*, wanneer hy voornemens was, zich naer *Nicopolis*, op de grensen van *Thracien* te begeven, en aldaer te overwinteren; maer dat hy naderhand van voornemen veranderd zy, en

en TITUS belast hebbe, om by hem, te Troas, te komen, dat hy TITUS daer niet vindende, naer Macedonien zy wedergekeert, (vergel. 2 Cor. II: 12, 13.) en dat hy aldaer TITUS ontmoet hebbe.

Volgens deze verönderſtelling, moet men den tijd, wanneer deze Briev geſchreven is, het welk zekerlyk niet lang, na het vertrek des Apostels van Creta, en zijne terugkomst te Epheſen, zal geſchied zijn, bepalen op het einde van het jaer 52.

V. *De ſchrijvwijs, van dezen Briev*

Stemt volkomen overëen, met die, in den Eerſten aen TIMOTHEUS. Trouwens de inhoud is ook, in het hoofdzakelyke, dezelvde; alleenlyk is het voorſtel korter. Evenwel heeft de Apostel hier en daer zeer aengelegene zaken ingelascht, welke den meest wezenlyken inhoud van het Euangelie uitmaken. —— De onderrichtingen en vermaningen worden, niet met gezach, voorgedragen, maer op eenen zachten toon, gelijk een Vader aen eenen zoon ſchrijvt, die hem tot blijdſchap is.

VI. *De Verdeeling van dezen Briev.*

I. Vooräf gaet eene zeer nadrukkelyke Inleiding, Kap. I: 1-4, behelſende

א. Eene opgaev der perſonen, door en aen welken deze Briev geſchreven is, vs. 1-4a.

A. Van den perſoon, door welken, vs. 1-3a.

B. Van den perſoon, aen welken, vs. 3b.

ב. De Apostoliſche zegengroet, vs. 4.

II. De inhoud van den Briev zelven beſtaet, uit eenen gehelen bundel van onderrichtingen, omtrent, en aenmoedigingen, tot eene getrouwe betrachting van die plichten, welke TITUS, als Opziener der Gemeente in Creta, had uit te oeffenen, Kap. I: 5— III: 11.

א. Eerst vermaent de Apostel hem, hoe hy zich gedragen moest, in het aenſtellen van Leeraren, over de onderſcheidene Gemeenten, Kap. I: 5-16. Hier vinden wy

A. Eene algemene vermaning, om alles te verrichten, wat, tot opbouw der Gemeenten, in Creta, dienen konde, vs. 5.

B. Eene meer byzondere opwekking, om zich voorzichtig te gedragen, in het aenſtellen van Leeraren, vs. 6-16.

A. In de vermaning zelve, worden de hoedanigheden opgegeven, welke, in recht geäerte Leeraren der Gemeenten, gevorderd worden, vs. 6-9.

B.

B. Vervolgens worden de redenen opgegeven, waerom 'er, in dit ſtuk, zo veel omzichtigheid nodig ware. Zy zijn genomen, niet alleen uit den aert der bediening zelve, maer ook uit de gelegenheid van den tijd, de zeden der Cretenſen, en het beſtaen der Verleideren. Dit alles maekte het byzonder noodzakelyk, dat 'er, vooräl op het eiland Creta, zulke beproevde mannen, tot Leeraren der Gemeenten, wierden aengeſteld, vs. 10-16.

α. De Christenen, op dat eiland, waren in groot gevaer, om, door valſche Leeraren, verleid, en, van de eenvouwigheid des Euangeliums, afgetrokken te worden, vs. 10, 11.

β. Dit gevaer was des te groter, uit hoofde van het Nationael karakter der Cretenſen, vs. 12-16.

a. Dit Nationael karakter der Cretenſen ſtelt de Apostel voor, met de eigene woorden van eenen hunner meest beroemde Dichteren, vs. 12, en

b. Daer uit leidt hy de verplichting af, welke 'er, op TITUS, lag, om de Verleiders te beſtraffen en te wederleggen, vs. 13-16.

𝔞. PAULUS vermaent hem, om de Verleiders ernſtig te beſtraffen, vs. 13, 14, en

𝔟. Geevt hem tevens eenige gronden aen

de hand, om hunne wanbegrippen te wederleggen, vs. 15, 16.

2. Vervolgens geevt de Apostel byzondere lessen, aen TITUS, omtrent zijn gedrag, als Opziener, zo in het onderwijzen, en bestuuren van zijn eigen gedrag, als in het wederleggen, en uitöeffenen van de Kerkelyke tucht, Kap. II: 1— III: 14.

A. In het onderwijzen, en in het bestuuren van zijn eigen gedrag, Kap. II: 1— III: 8.

A. Eerst onderricht de Apostel hem, hoe hy zich, als Leeraer, in het onderwijzen en vermanen der Christenen, gedragen, en de vermaningen, met zijn eigen voorbeeld, bevestigen moest, Kap. II: 1-15.

a. Deze lessen werden voorgesteld, vs. 1-10.

a. In het gemeen, vs. 1.

b. Meer byzonder, vs. 2-10.

a. Omtrent oude mannen, vs. 2.

b. Omtrent oude vrouwen, vs. 3-5.

1. Met opzicht tot zich zelve, vs. 3.

2. Met betrekking tot jonge vrouwen, vs. 4, 5.

c. Omtrent jonge mannen, vs. 6-8.

1. Dezen moest TIMOTHEUS opwekken, vs. 6, en

2. Hun, met zyn eigen voorbeeld, voorgaen, vs. 7, 8.

d. Omtrent de dienstbaren, vs. 9, 10.

β. Deze

β. Deze lesſen worden, met krachtige drang-redenen, nader aengebonden, vs. 11-14. De drangredenen zijn ontleend, uit den verhevenen inhoud, en het oogmerk der Euangelieleer zelve.

a. Uit de zedelyke plichten, welke de leer van het Euangelie voorſchrijvt, vs. 11, 12.

b. Uit het uitnemend goed, het welk zy beloovt, vs. 13, en

c. Uit het verheven oogmerk, het welk zy bedoelt, vs. 14.

γ. Deze lesſen worden nog eens kortelyk te zamen getrokken, vs. 15.

B. Hier op volgen onderrichtingen, aen TITUS, om zich betamelyk te gedragen, met betrekking tot zulken, die buiten de Gemeenten waren, Kap. III: 1-7.

α. Omtrent de Overheden, vs. 1.

β. Omtrent de ongelovige menſchen, vs. 2-7.

a. TITUS moest zijne toehoreren opwekken, tot beſcheidenheid jegens alle menſchen, vs. 2.

b. Deze opwekking moest hy, by de Christenen, aendringen, uit aenmerking van hunne gezegende ſtaetsverwisſeling, vs. 3-7. De Apostel teekent

a. Hunnen rampzaligen toeſtand, voor hunne bekeering, vs. 3,

ב. De gezegende omstandigheden, in welke zy verkeerden, na dat zy geloovt hadden, vs. 4-7.

C. Wijders vermaent de Apostel zijnen TITUS, om, op de betrachting van deugd en Godsvrucht, ernstig aen te dringen, vs. 8.

B. Verder onderricht de Apostel hem, hoe hy zich, in het wederleggen der dwaelgeesten, en in het uitöeffenen van de Kerkelyke tucht, gedragen moest, Kap. IV: 9-11.

A. Hy moest zich, tegen de dwaelgeesten, verzetten, vs. 9, en

B. Hen, wanneer zy hardnekkig waren, van de Gemeente uitsluiten, vs. 10, 11.

III. Het besluit van dezen Briev, Kap. IV: 12-15, behelst

א. Byzondere bevelen aen TITUS, vs. 12-14.

A. Om, te Nicopolis, by den Apostel te komen, vs. 12.

B. Om zorg te dragen, dat de Leeraers, die naer elders vertrekken zouden, van het nodige voorzien wierden, vs. 12, 13.

ב. Groetenissen, vs. 15[a], en

ג. De Zegenwensch, vs. 15[b].

VII. *De Uitlegkundige Schrivten, over dezen Briev aen* TITUS,

Zijn voornamelyk de volgende:

C. VITRINGA, *over den Briev*, *aen* TITUS, in 4°.

G. OUTHOF, *over den Briev*, *aen* TITUS, in 4°.

H. BRUINING, *over den Briev*, *aen* TITUS, in 4°.

W. KOHNE, *over den Briev aen* TITUS, in 4°.

INLEIDING
TOT DEN
ZENDBRIEV
VAN DEN APOSTEL
PAULUS,
AEN
PHILEMON.

Tot het rechte verſtand van dezen Briev, dienen wy

I. *Den perſoon van* PHILEMON

Van nader by te kennen.

Meer dan waerſchijnlyk was hy een inwoner en burger van de Stad Colosſe. Immers ONESIMUS, zijn ſlaev, die het hoofd onderwerp van dezen Briev is, was een der Christenen in die Stad, toen PAULUS aen hun geſchreven heeft, (vergel. Col. IV: 9.) Daer te boven verzoekt de Apostel aen PHILEMON, om ARCHIPPUS, zijnes namens, te groeten, vs. 2, en deze ARCHIPPUS was een Leeraer, der Gemeente te Colosſen, (vergel. Col. IV: 17.) Ook wordt, in dezen Briev, vs. 23, 24. de groetenis gedaen, aen dezelvde perſonen, die, in den Briev

Briev aen de Colosſenſen, Kap. IV: 10, 12, 14, mede genoemd zijn. By dit alles mag men het getuigenis van THEODORETUS voegen, die verhaelt, dat het huis van PHILEMON te Colosſen, in zijnen tijd, in het begin namelyk der V^de Eeuw, nog in wezen ware.

Anderen houden PHILEMON, met den beroemden GROTIUS, voor eenen inwoner van Epheſen, en beroepen zich, op dezen Briev zelven, vs. 19, alwaer PHILEMON gezegd wordt zich zelven aen PAULUS ſchuldig te zijn; waer uit men beſluiten wil, dat hy, niet te Colosſen, maer te Epheſen, gewoont hebbe, om dat PAULUS te Colosſen nimmer geweest was, (vergel. Col. II: 1.) —— Ondertusſchen zou PHILEMON, of ſchoon te Colosſen woonächtig, den Apostel zeer wel te Epheſen of elders kunnen ontmoet hebben, en aldaer door hem onderwezen zijn, met dat gezegend gevolg, dat hy het Euangelie gelovig had aengenomen.

APPIA was de huisvrouw van PHILEMON, en ARCHIPPUS, een der Leeraren te Colosſen, (vergel. Col. IV: 17,) ſchijnt zijn zoon geweest te zijn. Deze perſonen worden, nevens hem, gevoegd, als zulken, tot welken hy de naeste betrekking had, in het opſchrivt van dezen Briev, vs. 1, 2.

Hy moet een man van vermogen en aenzien geweest zijn, onder de burgeren van Colosſen. —— Hy had meer, dan éénen ſlaev, om hem te dienen, en een huis, het welk groot genoeg was,

om, tot eene Godsdienstige vergaderplaets der Christenen, te dienen, (vergel. vs. 2.) Ook had hy de ingewanden der heiligen verkwikt, en, door zijne milde lievdegaven, niet alleen de lichamen der behoevtige Christenen versterkt, maer ook hunne harten verkwikt, (verg. vs 7.) —— Dit alles duidt eenen man van aenzien en vermogen aen.

PAULUS noemt dezen PHILEMON zijnen *medeärbeider*, (vergel. vs. 1,) en daer uit besluiten zommigen, met CHRYSOSTHOMUS, dat hy Opziener der Gemeente te Colosſen geweest zy. Maer de uitdrukking van *medeärbeider* brengt dit niet noodzakelyk mede, daer dezelve ook zomtijds aen vrouwen gegeven wordt. (vergel. Rom. XVI: 3.) Zy schijnt alleenlyk te kennen te geven, dat PHILEMON al, wat in zijn vermogen was, gedaen hebbe, om het wezenlyk nut der Christenen, te Colosſen, te bevoorderen, door hun een vertrek van zijn huis, tot eene Godsdienstige vergaderplaets, in te ruimen, de nooddruvtigen, door milde lievdegaven, te ondersteunen, en hun, in leerzame gesprekken, onderwijs en bestuur te geven.

Het gene men verhaelt, van den marteldood, welken hy te Colosſe, met APPIA zijne Echtgenote, en ARCHIPPUS zijnen zoon, onder de regeering van Keizer NERO, zoude ondergaen hebben, heeft genen genoegzamen grond.

II.

II. *De aenleiding, tot het ſchrijven van dezen Briev*

Was de volgende.

Onder de lijvëigene ſlaven van den gemelden PHILEMON, was 'er één, met name ONESIMUS. —— Deze ſlaev was, van zijnen heer, wechgelopen, en had hem zelvs beſtolen, (vergel. vs. 18, 19.) Hy had zich, naer Rome, begeven, en gelegenheid gevonden, om aldaer den Apostel te horen, met dat gezegend gevolg, dat hy, tot het Christendom, bekeerd ware. —— Langs welken weg, hy tot PAULUS, en het gehoor van zijne prediking, gekomen zy, kunnen wy niet, met genoegzame zekerheid, bepalen. Zekerlyk had hy, in het huis van zijnen Heer, reeds eenige onderrichting gekregen, omtrent de leer van het Euangelie, en, door naberouw, over zijne dubbele misdaed, gedrongen, zal hy zich, by den Apostel, in zijne gevangenis, vervoegt hebben, om zijne tusſchenſpraek, by zijnen Meester, te verzoeken, ten einde met hem te verzoenen. —— Hoe het wezen zoude, hy werdt, door middel der prediking van PAULUS, tot het geloov in CHRISTUS, bewrocht; en gav zulke duidelyke blijken, zo van zijn waerächtig berouw, als van zijn oprecht geloov, dat de Apostel hem, by de gehele Gemeente van Colosſen, aenprees, als eenen *getrouwen en gelievden broeder*, (vergel. Col. IV: 9.) In dezen Briev, noemt hy hem *zijnen zoon*, *welken*

hy, in zijne banden, geteelt had, vs. 10, zijnen *broeder*, vs. 16, en, van wegens de zeer byzondere lievde, welke hy hem toedroeg, *zijne ingewanden*, vs. 12: zelvs beſchrijvt hy hem, als eenen perſoon, die na zijne gezegende verändering, zijnen Heer, en de ganſche Gemeente te Colosſen, van eenen uitnemenden dienst wezen konde, vs. 11.

Zulk een man zou den Apostel, in zijne banden, van zeer grote nuttigheid hebben kunnen wezen, en hy zou hem daerom zeer gaerne by zich hebben willen houden, indien het, met voegzaemheid, had kunnen geſchieden, (verg. vs. 13.) Dan hy rekende zich verplicht, om hem, tot zijnen Heer PHILEMON, wiens lijveigene hy was, te doen weder keeren. Maer, vermits ONESIMUS beſchroomd was, om, tot zijnen Heer, welken hy zo zeer beledigt had, weder te keeren, werdt PAULUS bewogen, om zijn voorſpraek te wezen, en hem eenen Briev van voorſchrijving mede te geven.

Men begrijpt nu geredelyk van zelvs, wat

III. *Het oogmerk van dezen Briev*

Geweest zy.

Dezelve was een Briev van voorſchrijving, in welken de Apostel de voorſpraek van ONESIMUS is, by zijnen Heer PHILEMON, om den laetſten te be-

bewegen, dat hy den eerſten, hoe zeer hy tegen hem misdreven had, wederom in gunst wilde aennemen. —— Hy prijst ten dien einde ONESIMUS aen, als eenen man, die, door zijne bekeering, geheel van beſtaen veränderd, en een gelovig Christen geworden was, op wiens braevheid en trouw hy zich voortaen gerust verlaten konde. Hy wilde PHILEMON bewegen, om ONESIMUS wederom in lievde aen te nemen, niet alleen als eenen goeden dienstknecht, maer zelvs als eenen broeder in CHRISTUS, die nu recht geſchikt was, om hem, in het vervolg, van uitnemenden dienst te zijn, niet alleen in zijne tijdelyke zaken, maer ook in de geestelyke belangen der Gemeente, (vergel. vs. 16.)

IV. *De ſchrijvwijs van dezen Briev*

Is, tot dit oogmerk, ongemeen geſchikt. —— Zy is zeer innemende en beweeglyk. De Apostel ſpreekt ganſchelyk niet, op den toon van gezach, hoe zeer hy het vermogen hadde, om PHILEMON, des noods, te gebieden, (verg. vs. 8,) maer op den toon van eenen lievderijken vriend en broeder, die de voorſpraek is van eenen misdadiger, welke onlochenbare proeven van een hartelyk berouw, en van eene oprechte bekeering, gegeven had. —— Allerwegen openbaert de Apostel

edeläertige befchaevdheid, befcheidenheid, en een lievderijk hart.

Hy begint zijnen Briev, met eene lovtuiting van PHILEMONS geloov en lievde, welke hem grond gaven, om te verwachten, dat hy het billijk en minzaem verzoek van eenen Apostel niet zoude van de hand wijzen; voorts bedient hy zich, van de meest vermogende drangredenen, ontleent, uit de treurige omftandigheden, in welke hy verkeerde, uit de betrekking, welke hy hadt, op PHILEMON, uit de gezegende gemoedsverändering van ONESIMUS, en de uitnemende dienften, welke zijn Heer voortaen van hem hebben konde; en, om alle bedenking wech te nemen, verbindt zich de Apostel, om al het nadeel, het welk PHILEMON, door het wechlopen en den dievftal van ONESIMUS, mogt geleden hebben, te boeten en te vergoeden.

V. *De nuttigheid van dezen Briev, voor de Christenen van alle tijden.*

Deze Briev, zou men kunnen denken, is van geen groot belang, voor de Christen Kerk, daer dezelve handelt, over eene perfonele en huishoudelyke zaek, over het weder aennemen van eenen geringen en trouwlofen flaev, die wechgelopen was, en zich tevens aen dievftal had fchuldig gemaekt,

maekt, in het huis van zijnen beledigden Heer; wat nuttigheid kon daer van de Christelyke Kerk hebben, in alle volgende tijden?

Maer hoe kort en perfoneel deze Briev ook wezen moge, behelst hy een aental van nuttige leeringen, welke denzelven, voor de Christenen van alle tijden, en ook voor ons, allergewichtigst maken. —— Laten wy dit, by de ftukken, wat nader aentonen.

1. De eerfte leering is, voor den dienaren van het Euangelie, dat zy niemand, hoe flecht en verächtelyk hy ook wezen moge, van het aenbod der genade, moeten uitfluiten, maer hem, met een hart vol medelijden, tot geloov en bekeering, opwekken; wijders dat zy niemand, om zijnen geringen ftaet, verfmaden moeten. ONESIMUS was een flaev, maer zijne ziel was even kostelyk, als die van eenen Vorst. PAULUS had daerom dezen man, met de hartelykfte lievdezorg voor zijne eeuwige belangen, tot het geloov bewogen.
2. Wy leeren hier het uitmuntend karakter van PAULUS kennen. Allerwegen openbaert hy eene grote bedrevenheid, in de gefchiedenis van 's menfchen hart, van welke hy, op eene verftandige en vriendelyke wijs, een gepast gebruik maekt, een hart vol lievde, en yver

voor de belangen van anderen, en eene geheel belanglofe edelmoedigheid. Hoe groot ook, in gaven, en in de waerdigheid van zijn ambt, verächt hy den geringften zijner medemenfchen niet, en hy laet niets onbeproevd, om den welftand en het genoegen van anderen te bevoorderen.

3. Wy zien, in dezen Briev, dat het Christendom geen inbreuk make, op de wetten en de rechten van den Burgerftaet. ONESIMUS was en bleev, ook na zijne bekeering, de lijvëigene flaev van zijnen wettigen Heer PHILEMON. Het geloov in CHRISTUS maekte gene de minfte verändering, in zijne uitwendige omftandigheden. Door het omhelfen der Euangelieleer, werdt hy de broeder van PHILEMON, maer dit nam niet weg, dat hy, in den dienst van zijnen Meester, blijven moest, tot dat het dezen vrywillig behagen mogt, om hem zijne vryheid te fchenken. —— Van de laetfte byzonderheid fpreekt daerom de Apostel geen enkel woord, latende het aen hem over, om, met iemand, die, volgens de burgerlyke wet, zijn eigendom was, te handelen, naer zijn welgevallen.

4. Wy leeren, uit dit geval, dat de billykheid altoos, over het eigenbelang, moet heerfchen. Welke dienften de Apostel, in zijne gevangenis, van den bekeerden ONESIMUS, hebben konde,

de, hy bedacht 'er zich evenwel geen oogenblik over, om hem, aen zijnen wettigen Heer, te rug te zenden.

5. Wy leeren hier wijders, dat een Christen zijne bedienden zacht en toegeevlyk behandelen moete. ONESIMUS had het grotelyks tegen zijnen Heer verdorven, en, volgens de Griekſche en Romeinſche wetten, had PHILEMON het vermogen, om hem zijne wraek te doen gevoelen. Maer, volgens de leer van den Apostel, moest PHILEMON zijnen ſlaev, die hem ſchromelyk beledigt had, op de blijken van berouw en bekeering, gaerne vergeven.

6. Wijders zien wy hier de overtuigende kracht der Euangelie prediking, wanneer zy, met den Goddelyken zegen, gepaerd gaet. ONESIMUS was een onwaerdige ſlaev, die zich door een allerſlechst gedrag, had veràchtelyk gemaekt; maer hy werdt, van beſtaen, geheel veränderd; hy werdt een Christen, niet alleen een beter mensch voor zich zelven, maer ook een beter bediende voor zijnen Heer.

7. Eindelyk leeren wy, hoe de alleen wijze God zijne oogmerken, in den weg zijner Voorzienigheid, weet te bereiken, en het goede, uit het kwade, te doen voortkomen. —— ONESIMUS maekte zich, aen veräc htelyk wangedrag, ſchuldig, en dit moest den weg banen, dat hy,

tot PAULUS, te Rome kwam, en, door hem, tot het geloov in CHRISTUS, bekeerd wierdt.

VI. *De plaets, alwaer, en de tijd, wanneer deze Briev geschreven is,*

PAULUS schreev dezen Briev te Rome, alwaer hy, toen ter tijd, in banden was. (vergel. vs. 1.) Dan, in deze gevangenis, werdt hy nu zeer zacht behandeld, en, uit de omstandigheden, meende hy te mogen besluiten, dat hy eerlang, op vrye voeten, zoude gesteld worden. In dat geval, was hy voornemens, zich spoedig naer Colossen te begeven, om PHILEMON, met de overige Christenen, die aldaer waren, in hun geloov te versterken. In dat vooruitzicht, verzoekt hy PHILEMON, om vast het een of ander huis, tot zijnen intrek, in gereedheid te brengen, (verg. vs. 22.) — Hy vleidde zich, met dezelvde hoop, toen hy schreev, aen de Christenen te Philippis. (vergel. Phil. II: 24.) Maer zy is niet vervuld, (vergel. XXIII *Deel.* p. 377-379. 391-393, 395. *Inleid.* p. CXXXV—CXXXVIII.)

PHILEMON, hebben wy gezien, woonde te Colossen, en daer uit mag men besluiten, dat deze Briev, met dien aen de Christenen te Colossen, gelijktijdig geschreven, en door TYCHICUS, die met ONESIMUS, naer Colossen reisde, zy overgebracht. (vergel. Col. IV: 7-9.) Dit

Dit nu is geschied in het begin van het 58ste jaer der gemene rekening. Vergel. XXIII *Deel. Inleid.* p. CLVIII, CLIX.

VII. *De Verdeeling van dezen Briev.*

I. Het opschrivt, vs. 1-3, behelst

א. Eene opgaev der personen, door en aen welken deze Briev geschreven is, vs. 1, 2.

A. De personen, door welke, vs. 1ᵃ, en

B. Die, aen welken deze Briev geschreven is, vs. 1ᵇ, 2.

ב. Een minzame heilwensch, vs. 3.

II. De inhoud van dezen Briev is vervat, vs. 4-21.

א. De Apostel begint, met eene zeer gepaste Inleiding, vs. 4-7. Daer in verklaert hy, dat PHILEMON eene plaets hadde, in zijne gebeden en dankzeggingen.

A. Hy dankte God, voor het geloov en de lievde, welke PHILEMON openbaer maekte, vs. 4, 5.

B. Hy badt, dat zijn geloov en lievde al meer en meer mogten aenwassen, vs. 6, 7.

ב. Op deze zeer gepaste Inleiding, laet de Apostel zijn zeer beweeglyk verzoek volgen, vs. 8-21.

A. Het verzoek zelvs vinden wy vs. 8-12.

A. De Apostel verkoos zijne begeerte, niet by wijs van een bevel, maer van een verzoek, voor te ſtellen, vs. 8, 9.

B. Deze begeerte beſtondt hier in, dat PHILEMON zijnen ſlaev ONESIMUS, die van hem wechgelopen, — maer, door den Apostel, tot het geloov in CHRISTUS bekeerd was, wederom in gunst mogt aennemen, vs. 10-12.

α. Hy gav PHILEMON bericht, van de gezegende veränderîng, welke, in het gemoed van dien ONESIMUS, was voorgevallen, vs. 10, 11, en

β. Verzocht, om hem wederom in gunst aen te nemen, vs. 12.

B. Dit verzoek wordt nader aengedrongen, vs. 13-21.

A. Om dat PAULUS vrywillig afſtand gedaen had, van de dienſten, welke hy, in zijne gevangenis, van ONESIMUS had kunnen hebben, vs. 13, 14.

B. Om dat PHILEMON, in de plaets van eenen ondeugenden knecht, welken hy, eenen korten tijd, gemist had, eenen nuttigen bedienden, voor altoos, te rug kreeg, vs. 15, 16.

C. Om dat hy daer door, aen den Apostel, een blijk van vriendſchap bewijzen zoude, vs. 17.

D. Om dat de Apostel op zich nam, de ſchade,

de, welke PHILEMON, door de vlucht van dezen ſlaev, geleden had, te vergoeden, vs. 18, 19.

E. Eindelyk om dat het inwilligen van zijn verzoek den Apostel by uitnemenheid zeer verblijden zoude, vs. 20, 21.

III. In het beſluit van dezen Briev, vs. 22-25.

א, Verklaert de Apostel zijn voornemen, om, wanneer hy uit zijne banden ontſlagen werdt, naer Colosſen te komen, en, by PHILEMON, zijn intrek te nemen, vs. 22.

ב, Wijders doet hy de groetenis van verſcheidene perſonen, vs. 23, 24, en

ג, Eindigt dezen Briev, met eene hartelyke zegenbede, vs. 25.

INLEIDING
TOT DEN
ZENDBRIEV
VAN DEN APOSTEL
PAULUS,
AEN DE
HEBREEUWEN.

By dezen merkwaerdigen Briev, zullen wy ons wat langer moeten ophouden, om dat 'er vry wat verſchil is, en over den Schrijver, en over de perſonen, aen welke dezelve is ingericht, en over de tael, in welke dezelve oorſprongelyk geſchreven is, en over den tijd, wanneer, en over de plaets, alwaer dezelve is opgeſteld.

Wy beginnen, met onderzoek te doen, naer

I. *Den Schrijver van dezen Briev.*

De Briev heeft geen opſchrivt, in het welk des Schrijvers naem vermeldt wordt, en dit heeft aenleiding gegeven, tot zeer uit één lopende begrippen, over den opſteller.

TER-

I. De bewijzen zijn de volgende:

A. Om dat meest alle de Kerkvaders der eerste Eeuwen, de bovengemelde TERTULLIANUS en ORIGENES uitgezonderd, dezen Briev, aen PAULUS den Apostel, als den opsteller hebben toegeschreven (*c*). —— CLEMENS *van Alexandrien* dacht, dat LUCAS dezen Briev, uit het Hebreeuwsch, in het Grieksch vertaelt hadde; maer evenwel hy hieldt PAULUS, voor den Schrijver van het oorsprongelyke (*d*). Zelvs in de Latijnsche Kerk, schijnt, geduurende de twee eerste Eeuwen, geen verschil geweest te zijn, over den Schrijver van dezen Briev, tot dat de Montanisten en Novatianen daer toe aenleiding gegeven hebben. „ Zelvs zommigen onder de „ Romeinen, (zegt EUSEBIUS (*e*)) menen thans „ nog, dat dezelve (Briev aen de He„ breeuwen) van den Apostel PAULUS, niet „ geschreven zy;" en, op eene andere plaets: (*f*) „ men moet ook weten, dat „ zommigen den Briev aen de Hebreeuwen „ niet aennemen, dewijl zy zeggen, dat „ dezelve, van de Roomsche Kerk, verwor-

(*c*) *Conf.* CALOVIUS *Bibl. Illustr. in præf. ad hanc Epist.*

(*d*) EUSEBIUS *Hist. Eccl.* l. VI. c. 14.

(*e*) *Hist. Eccl.* l. VI. c. 20.

(*f*) Ibid. l. III. c. 3.

TERTULLIANUS (*a*) schrijvt dezen Briev, aen BARNABAS toe; anderen houden CLEMENS *den Romein*, voor den Schrijver; anderen APOLLOS, van welken wy melding vinden, Hand. XVIII: 24; anderen eenen zekeren PAULUS, maer die, van PAULUS *den Apostel*, geheel zou onderscheiden wezen. —— Volgens ORIGENES zouden wel de zaken, maer niet het opstel, van PAULUS den Apostel, afkomstig wezen. „ Wat my betreft, (zo worden 's mans eigene woorden by EUSEBIUS opgegeven) (*b*) „ als ik mijn oordeel zeg„ gen zal, zo meen ik, dat de zaken, welke „ 'er gezegd worden, van den Apostel zijn; „ maer dat de bewoording en het opstellen van „ iemand is, die des Apostels aenmerkingen op„ teekende, en het gene, van zijnen meester, „ gezegd werdt, als met ophelderingen schreef; — „ maer wie hem eigenlyk geschreven heeft, als „ uitbreider namelyk van het gene hy, uit PAU„ LUS mond, had opgeteekent, is Gode alleen „ zeker bekend."

Ondertusschen is 'er by ons, geen twijffel overig, of PAULUS de Apostel is de Schrijver van dezen Briev. Deze stelling zullen wy kortelyk betogen, en dan, op de meest schijnbare bedenkingen, antwoorden.

(*a*) *De Pudic.* c. 20.
(*b*) *Hist. Eccl.* l. VI. c. 25.

„ worpen worde." Dit begrip was derhalven niet algemeen, onder de Romeinen, maer het was alleenlyk van *zommigen.* Te weten de Montanisten en Novatianen misbruikten eene plaets, uit dezen Briev, Kap. VI: 4, om de onvergeevlykheid der zonde te beweeren. Tegen de dwalingen van deze lieden verzette zich de Romeinsche Kerk, met al haer vermogen, en daer uit zal het zijn voortgekomen, dat het gezach van dezen Briev, over welks Schrijver reeds eenige twijffeling ontstaen was, om dat 'er geen naem voor staet, en de stijl verschilt, van dien in PAULUS overige Brieven, al meer en meer zy afgenomen, by de Christenen te Rome. Ten tijde van EUSEBIUS, in het begin der IV^de^ Eeuw hielden *zommigen* der Romeinen dezen Briev niet, voor een geschrivt van PAULUS, en, ten tijde van HIERONYMUS, die, in de V^de^ Eeuw bloeide, werdt hy reeds algemeen te Rome verworpen (*g*).

B. Om dat de Apostel PETRUS dezen Briev heeft aengehaelt, en aen PAULUS toegeschreven, 2 Petr. III: 15, 16, *Acht de langmoedigheid van onsen Heer, voor zaligheid, gelijk ook onse gelievde Broeder* PAULUS, *naer de wijsheid,*

(*g*) *Vid.* HIERONYMUS *in Jes. VIII. en Epist.* 129.

welke hem gegeven was, u lieden geschreven heeft, enz.

A. Dat nu PETRUS dezen Briev, aen de Hebreeuwen, bedoele, schijnen ons de volgende aenmerkingen te bevestigen.

α. PETRUS schreev aen Christenen, uit de Joden, die, onder de Heidenen, verstrooid waren, in *Pontus*, *Galatien*, *Cappadocia*, *Asia*, en *Bithynien*, 1 Petr. I: 1. (vergel. met 2 Petr. III: 1.) Aen deze zelvde bekeerde Joden had ook PAULUS geschreven. Maer nu heeft PAULUS nimmer eenen afzonderlyken Briev geschreven, aen de Christenen uit de Joden, dan dezen.

β. PAULUS had in den Briev, welken PETRUS bedoelt, geschreven, *naer de wijsheid, welke in hem was*, en deze wijsheid van den Apostel straelt nergens duidelyker, en meer by uitnemenheid, door, dan in dezen Briev.

γ. PETRUS zegt, dat 'er, in den Briev van PAULUS, welken hy op het oog heeft, *dingen zijn zwaer om te verstaen*; maer dit getuigenis is op genen van PAULUS Brieven, meer toepasselyk, dan op dezen aen den Hebreeuwen, daer de Schrijver die zelvde uitdrukking gebruikt, Kap. V: 11.

δ. In

b. In den Briev aen de Hebreeuwen, wordt dezelvde zaek aengedrongen, tot welke PETRUS de Christenen uit de Joden vermaende, om namelyk de *langmoedigheid van onſen Heer, voor zaligheid, te achten;* PAULUS immers ſpoort de Hebreeuwen aen, even als PETRUS deedt, om volſtandig te zijn, onder de verdrukking, en de uitkomst, met geduld, af te wachten, byzonder Kap. X: 35-39.

B. Ondertusſchen is de Ridder MICHAELIS van oordeel, dat PETRUS dezen Briev niet in het oog hebbe, om dat men daer in, naer zijn inzien, niets kan vinden van het gene hy, uit eenen Briev van PAULUS, bewijzen wil (*h*).

PETRUS, zegt die Geleerde, ſpreekt van de langmoedigheid des Heeren, in het lang achterwegen blijven van den dag des oordeels, en in het aenzien van de zonden der menſchen, geduurende vele duizenden van jaren; maer van deze ſtelling, dat de Godvruchtigen deze langmoedigheid des Heeren, voor zaligheid, achten moeten,

(*h*) Verklaring over den briev aen de Hebreen I Deel. p. 5-9.

wordt in den Briev aen de Hebreeuwen, zelvs niet in het voorbygaen, gefproken. —— Het is waer, PAULUS bedoelt Hebr. X: 35-39. den laetften oordeelsdag niet; maer dit was ook niet nodig, om eene duidelyke overëenftemming te hebben, tusfchen hem en PETRUS. Deze overeenftemming beftondt hier in, dat beide Apostelen aendringen, op een lijdzaem afwachten van de verlosfing, welke God, ter zijner tijd, verlenen zal.

Die zelvde Hoogleeraer voegt 'er by, dat PETRUS gefchreven hebbe, niet aen Hebreeuwen, of Christenen, die Joden van oorfprong waren, maer aen aenkomelingen uit de Heidenen, die, tot den Joodfchen Godsdienst, waren overgegaen, en vervolgens het Christendom omhelst hadden. Hy beroept zich op 1 Petr. I: 14, alwaer zy, aen welken PETRUS gefchreven heeft, zouden voorkomen, als zulken, die eertijds, toen zy nog Heidenen waren, in eene grouwzame afgodery, zouden geleevt hebben. —— Maer wy vinden, ter aengehaelde plaets, niets van afgodery. De vorige *onwetenheid* en *begeerlykheden* zijn, zo wel op Joden, als Heidenen, toepasfelyk.

C. Er

C. Er komen, in dezen Briev, verfcheidene byzonderheden voor, welke PAULUS, als deszelvs Schrijver, kenteekenen.

A. Er is eene vry duidelyke overëenkomst, tusfchen den fchrijvftijl en de fpreekwijzen, in dezen Briev, en die, in PAULUS overige Brieven. Zelvs vindt men hier zommige fpreekwijzen, welke den Apostel PAULUS byzonder eigen zijn, en, by genen der andere Heilige Schrijveren, gevonden werden. Men vergelyke *de Voorreden van* C. STARCKE, tot dezen Briev, (*i*) en D' OUTREIN, *Verklaring van dezen Briev* (*k*).

B. De Schrijver houdt dezelve orde, als PAULUS gewoon is, in zijne Brieven, te volgen, zo dat eerst de Christelyke leer voorgefteld, en vervolgens, ter betrachting van Godzaligheid, aengedrongen worde.

C. De Schrijver verzoekt, dat men voor hem bidde, Kap. XIII: 18, 19. juist zo als PAULUS gewoon is te doen, (vergel. Rom. XV: 30. Eph. VI: 19. Col. IV: 3. 2 Thesf. III: 1.)

D. De Schrijver befluit met eene groetenis,

(*i*) pag. 4-6.
(*k*) pag. 9, 10.

Kap. XIII: 25, welke hoofdzakelyk overeenſtemt, met die, welke PAULUS gewoon was, aen het ſlot van zijne Brieven, te plaetſen.

D. De omſtandigheden van den Schrijver passen allerduidelykst, op PAULUS den Apostel. —— Hy gewaegt, van zijne *banden*, Kap. X: 39, even als PAULUS, Phil. I: 7, 13, 14, 16 Col. IV: 18. 2 Tim. II: 9. Philem. vs. 10 —— Hy dringt ernſtig aen, op de afſchaffing van MOSES Wet, het welk de hoofdſom der zaken is, in dezen Briev, even als in die, aen de *Galaten*, *Epheſen*, en *Colosſenſen*. —— Hy verkeerde thans in Italien, Kap. XIII: 24. —— Hy ſpreekt van TIMOTHEUS, als van zijnen broeder, Kap. XIII: 23, even als PAULUS doet, Rom. XVI: 21. 1 Cor. IV: 17. XVI: 10. 2 Cor. I: 19. 1 Theſſ. I: 1. III: 2, 6. 2 Theſſ. I: 1.

II. Uit dit alles, menen wy, met genoegzame zekerheid, te mogen beſluiten, dat PAULUS de Apostel de Schrijver zy van dezen Briev aen de Hebreeuwen. —— Evenwel zijn 'er eenige ſchijnbare bedenkingen, welke wy kortelyk dienen te beantwoorden.

A. De eerſte is daer uit ontleend, dat des Apostel naem niet, aen het hoofd van dezen Briev, zy uitgedrukt, gelijk in alle de

Brie-

Brieven, welken hy geschreven heeft. —— Maer deze tegenwerping levert geen voldoend bewijs op, dat PAULUS de Schrijver niet zy, zo lang men niet heeft aengetoont; en dit zal men nimmer kunnen doen; dat de Apostel gene byzondere redenen kunne gehad hebben, om, in dit geval, van zijne anderszins gewone handelwijs, af te wijken. Zelvs kan men waerschijnlyke gissingen maken, naer de redenen, welke de Apostel bewogen hebben, om geen opschrivt, met zijnen naem, voor dezen Briev te plaetsen (*l*). —— Te zeggen, dat PAULUS, uit zedigheid, zijnen naem verborgen hebbe, om dat hy geen Apostel der besnijdenis was, is zekerlyk vreemd en verre gezocht. —— Door zijne naemteekening, zou hy, aen de ongelovige Joden, by welken hy zeer gehaet was, aenleiding hebben kunnen geven, om hunne broederen, die het Christendom omhelst hadden, nog des te meer te vervolgen. Voeg 'er by, dat hy dit geschrivt, meer als eene vermaningsreden, dan als eenen Briev, wil aengemerkt hebben, (vergel. Kap. XIII: 22.) In allen gevalle, de Apostel kan,

(*l*) *Conf.* MILLIUS *Prolegom.* §. 99.

voor deze handelwijs, zulke redenen gehad hebben, welke wy noch kunnen, noch behoeven te weten; en, in de verönderstelling, dat iemand anders, het zy LUCAS, het zy APOLLOS, het zy BARNABAS, het zy CLEMENS, dezen Briev geschreven hebbe, kan men in het geheel gene schijnbare reden uitdenken, waerom de Schrijver zijnen naem zou verborgen hebben.

B. De tweede bedenking is genomen, uit de verscheidenheid der schrijvwijs, welke, in dezen Briev, kennelyk verschilt, van die, in PAULUS overige Brieven. De overweging daer van bracht ORIGENES op het vermoeden, gelijk wy reeds gezien hebben, dat de zaken wel van PAULUS, maer het opstel van iemand anders ware. —— Ondertusschen schijnt ons deze bedenking van weinig gewicht te wezen. Immers elk verstandig Schrijver schikt zijnen schrijvstijl, naer de verschillende zaken, welke hy behandelt. Nu vorderde de verhevenheid der zaken, welke de Apostel hier behandelt, eene meer verhevene schrijvwijs. Daer te boven schreev de Apostel alle zijne overige Brieven, aen gemengde Gemeenten, welke bestonden, uit bekeerde Heidenen zo wel, als uit gelovige Joden; maer deze is ingericht, tot

Chris-

Christenen, die alle Joden waren van oorsprong. Ook is de bedoeling geheel onderscheiden, van PAULUS oogmerk, in andere Brieven.

C. De meest schijnbare bedenking ontleent men, uit Kap. II: 3, alwaer de Schrijver zich schijnt te onderscheiden van de Apostelen, die het Euangelie, onmiddelyk van den Heer CHRISTUS zelven, ontvangen hadden; *hoe zullen wy ontvlieden*, (zegt hy) *indien wy, op zo groot eene zaligheid, genen acht nemen? welke begonnen zijnde verkondigd te worden, door den Heer, aen ons bevestigd is geworden van de genen, die Hem gehoort hebben.* Hier drukt de Schrijver zich zo uit, als of hy het Euangelie niet onmiddelyk van CHRISTUS, maer door middel der Apostelen, ontvangen hadde; dan

De Apostel voegt zich hier, volgens eene zeer gewone manier van spreken, by de Hebreeuwsche Christenen, aen welke hy dezen Briev schreev; deze hadden het Euangelie, niet van CHRISTUS zelven, maer van de Apostelen, ontvangen. Zo spreekt hy meermalen, met insluiting van zich zelven, in dezen Briev, ook met betrekking tot zulke zaken, met welke hy zelvs niets te maken had. (vergel. Kap. X: 26.)

Dit zy genoeg, ten betoge, dat PAULUS de

Apostel de Schrijver zy van dezen Briev. Wy gaen over, ter beſchouwing van

II. *De perſonen, aen welke dezelve is ingericht.*

Dit algemene ſtaet vast, dat deze Briev geſchreven zy, aen Christenen, die Joden waren van oorſprong, en belijdenis deden van hun geloov, aen het Euangelie. Dit is, uit den gehelen inhoud, allerblijkbaerst. Er wordt allerwegen gezinſpeeld, op de Godsdienstige plechtigheden der Joden; en Heidenen, die onbedreven waren, in den ouden ſchaduwächtigen eerdienst der Joden, zouden denzelven niet hebben kunnen verſtaen. —— Dit leert ook het opſchrivt, en, ſchoon 'er dit al niet, door den Apostel zelven, mogt zijn bygevoegd, wordt het evenwel, in alle afſchrivten en vertalingen, gevonden; ook heeft 'er nimmer iemand aen getwijffelt, of deze Briev is geſchreven, aen HEBREEUWEN, aen Christenen, die Joden waren van geboorte.

Maer de vraeg wordt moeilyker, wanneer men onderzoekt, welke bekeerde Joden hier bedoeld worden. Zommigen hebben gedacht, aen alle Christenen van Joodſchen oorſprong, die allerwegen verſpreid waren, onder alle volken; en beſchouwen derhalven dezen Briev, als eenen algemenen Zendbriev, aen alle bekeerde Joden, waer zy zich ook bevinden mogten. Maer deze

op-

opvatting wordt duidelyk genoeg wederſproken, door het gene de Apostel ſchrijvt, Kap. XIII: 19, 23: hy hoopte de perſonen, aen welken deze Briev hieldt, haest te zien; nu kon hy alle de bekeerde Joden, die allerwegen verſpreid waren, niet te gelijk zien. Voeg 'er by, dat hy dezen Christenen de groetenis doe, van wegens de broederen in Italien; (vergel. Kap. XIII: 24;) nu kon zulk eene groetenis niet geſchieden, aen de bekeerde Joden, die, door de gehele waereld, verſpreid waren.

PAULUS ſchreev derhalven dezen Briev, aen Christenen, uit de Joden, die in eene bepaelde Stad, of in een zeker Landſchap, hunne woonplaets hadden. —— Maer, in welk eene Stad, of in welk een Landſchap? Zommigen denken, aen bekeerde Joden, in klein Aſia; anderen zijn, met HIERONYMUS, van oordeel, dat deze Briev, aen gelovige Joden in Spanjen, geſchreven zy; anderen, aen Christenen uit de Joden te Rome; anderen, aen bekeerde Joden in Macedonien, en byzonder te Theſſalonica; nog anderen menen, dat deze Briev gehouden hebbe, aen de gelovige Joden in Galatien; zo dat de Briev aen de Galatiers, die geſchikt was voor de bekeerde Heidenen, te gelijk met dezen, voor de gelovige Joden, in dat zelvde Landſchap, zou geſchreven, en, ter gelyker tijd, door TIMOTHEUS, verzonden zijn.

Wy houden ons, aen het meest gewone begrip, dat deze Briev aen de Gemeente der Christenen, die, uit de Joden, bekeerd waren, te Jerusalem, of in Palestina, geschreven zy.

A. Hier henen leidt ons het opschrivt, aen de HEBREEUWEN. Door dezen naem werden Christenen uit de Joden bedoeld, die in Palestina woonden, en de gewone tael van dat land spraken; zijnde het Hebreeuwsch of het Syriesch Hebreeuwsch, in onderscheiding van zulke bekeerde Joden, die, onder de Heidenen, buiten 's lands, woonden, en het Grieksch spraken. (vergel. Hebr. VI: 1.)

B. Zommigen der vroegste Kerkvaders geloovden, dat deze Briev oorspronkelyk, in de Hebreeuwsche tael, geschreven ware. Wat 'er, van dit begrip, te denken zy, zullen wy, in het vervolg, nader onderzoeken. Zo veel verönderstelt het, dat 'er, in dien tijd, geen twijffel aen ware, of deze Briev was geschreven aen bekeerde Joden, die Hebreeuwsch spraken, en derhalven, in Palestina, woonden.

C. Het is, uit het gansche beloop van dezen Briev, en uit de gehele schrijvwijs, klaer genoeg, dat dezelve gericht ware, aen zulk eene Gemeente, welke de Apostel zelvs niet geplant had, en deze byzonderheid was althans toepasselyk, op de gelovige Joden, die in Palestina woonden.

D.

D. Ook mogen wy een bewijs ontlenen, uit Kap. XIII: 1, *dat de broederlyke lievde blijve.* Dit verönderstelt, dat 'er, by deze Christenen, in het stuk van broederlyke lievde, geen aenmerkelyk gebrek plaets hadde. Ondertusschen hadden de Joden eene Nationale afkeerigheid van de Heidenen, en dit is ook de reden, dat de Apostel het nodig oordeelde, om gemengde Gemeenten, die, ten deele uit Joden, ten deele uit Heidenen, bestonden, tot onderlinge eensgezindheid aen te sporen. Wy mogen 'er uit besluiten, dat de bekeerde Joden, aen welken deze Briev was ingericht, op zulk eene plaets, woonden, alwaer zy gene gelegenheid hadden, om deze hunne Nationale zwakheid te openbaren; maer, buiten Palestina, waren gene andere, dan gemengde Gemeenten.

E. De omstandigheden, in welke deze Christenen uit de Joden, verkeerden, waren zeer onaengenaem, en zy waren, aen zulke vervolgingen, blootgesteld, dat zy gevaer liepen, van, tot afval van het Christendom, vervoerd te worden. Zy hadden dadelyk na hunne bekeering, eenen zwaren strijd des lijdens ondergaen, zy liepen gevaer, van geplunderd, en uit hunne goederen gezet te worden, Kap. X: 32, 34; zommigen hadden den moed reeds laten zinken, Kap. XII: 3, en waren beschroomd, om de Godsdienstige vergaderingen

by te wonen, Kap. X: 25; eenigen van hunne Leeraren hadden hun geloov, door den marteldood, bevestigd, Kap. XIII: 7. —— Nu waren de ongelovige Joden nergens meer verbitterd, op hunne broederen, die het Christendom omhelst hadden, en nergens ſtondt het hun meer vry de zodanigen te vervolgen, dan in Palestina.

III. *Over de tael, in welke deze Briev geſchreven is.*

Zommigen der vroegſte Kerkvaderen beweeren, dat de Apostel dezen Briev oorſprongelyk geſchreven hebbe, in de gewone landtael der Joden, die in Palestina woonden; zijnde de Hebreeuwſche of Syriesch-Hebreeuwſche, en dat de oorſprongelyke Text, of door PAULUS zelven, of door LUCAS, of door CLEMENS *den Romein*, of door iemand anders, in het Grieksch zy overgezet; zo dat het Griekſche afſchrivt, het welk wy hebben, niet anders, dan eene vertaling, wezen zoude.

EUSEBIUS zegt, dat PAULUS den Hebreeuwen, in zijne moedertael, geſchreven hebbe, en dat deze briev, in het Grieksch, zy overgezet; volgens zommigen, door den Euangelist LUCAS; volgens anderen, door CLEMENS *den Romein*, welke laetſte hem het waerſchijnlykſte voorkomt; „ de-

„ wijl

„ wijl in den Briev van CLEMENS, en in dien aen „ de *Hebreeuwen*, dezelvde ſtijl gehouden wordt, „ en de gedachten, in beide de Brieven, niet „ veel van elkander verſchillen." (*m*) CLEMENS *de Alexandryner* zegt; „ dat de Briev aen de „ *Hebreeuwen* wel, in de *Hebreeuwſche* tael, ge„ ſchreven, doch, door LUCAS, nauwkeurig ver„ taeld, onder de Grieken in het licht gegeven „ zy, van waer het ontſtaet, dat men in dien „ Briev, en in de *Handelingen*, dezelvde manier „ van uitdrukkingen vindt" (*n*).

Het bewijs, het welk EUSEBIUS, voor zijn begrip, bybrengt, is van geen groot gewicht. Het is ontleend, uit de gelykheid van ſtijl, welke hy meende te vinden, tusſchen dien van CLEMENS *den Romein*, en in den Briev aen de *Hebreeuwen*; daer geleerden, die, in deze zaek, zeer bevoegde rechters zijn, een duidelyk onderſcheid, tusſchen den ſtijl van deze beide Schrijveren, aenwijzen. Ook verdient het zeer veel opmerking, dat ORIGENES, wiens begrip wy boven reeds hebben voorgedragen, het verſchil van ſtijl in dezen Briev, met dien van PAULUS niet zoekt te verklaren, uit de verönderſtelling, dat het Grieksch ſlechts eene overzetting wezen zoude. Hy ſchijnt

(*m*) *Hiſt. Eccl.* l. III. c. 38.
(*n*) EUSEBIUS *Hiſt. Eccl.* l. VI. c. 14.

de ongegrondheid van dit begrip gezien te hebben (*o*).

CLEMENS *de Alexandriër* brengt ook genen anderen grond te berde, voor zijn begrip, dat LUCAS den Hebreeuwſchen Briev van PAULUS, in het Grieksch, zou hebben overgezet; dan dat men, immers naer zijn inzien, in dezen Briev, en in de Handelingen, dezelvde manier van uitdrukkingen vindt. Zo veel is zeker, dat men oulings, over de gelijkformigheid van ſchrijvſtijl, zeer onderſcheiden oordeelde, terwijl CLEMENS *de Alexandriër*, uit het zelvde beginſel, opmaekte, dat LUCAS, en EUSEBIUS, dat CLEMENS *de Romein*, de Griekſche Vertaler ware.

Het getuigenis van HIERONYMUS ſchijnt nog minder opmerking, in dit geval, te verdienen, daer hy de ſtelling beweert, welke niemand ligtelyk zal overnemen, dat deze Briev, aen Spaenſche Joden, geſchreven zy.

Ondertusſchen heeft de beroemde J. D. MICHAELIS, met opzet, pogen te betogen, dat deze Briev oorſprongelyk, in het Hebreeuwsch, geſchreven zy (*p*). Dan wy vinden nog gene redenen, om, van het gemene gevoelen, af te wijken, dat PAULUS dezen Briev oorſprongelyk, in het Grieksch,

(*o*) LARDNER *Credibility of the Gosp.* Vol. III. p. 250—

(*p*) *Inleiding, tot de verklaring van den Briev aen de Hebreeuwen.* p. 42—93.

Grieksch, geschreven hebbe. —— De gemelde Oudvaders, die het Grieksch, voor eene overzetting, houden, verklaren niet, dat zy den oorsprongelyken Hebreeuwschen Text gezien hebben; ook beroepen zy zich niet, op het getuigenis van ouderen, die nader aen PAULUS tijd geleevt hebben, maer zy zeggen ons eenvouwig hunne mening. Dit erkent de Ridder MICHAELIS zelvs (*q*). — In dezen Briev zijn minder Hebreeuwsche spreekmanieren, dan in de overige Schrivten van het Nieuwe Testament; daer 'er, wanneer dezelve niets anders was, dan eene Grieksche vertaling, eene menigte van Hebraismen in moesten voorkomen. —— Voeg 'er by, dat de bygebrachte plaetsen van het Oude Testament, niet naer den Hebreeuwschen Text, maer naer de Grieksche vertaling der LXX, worden aengehaeld, en dat zelvs in zulke gevallen, in welke die vertaling, van het oorsprongelyke, meer of min verschilt. Maer had de Apostel dezen Briev oorsprongelyk, in het Hebreeuwsch, geschreven, dan zou hy ook de plaetsen van het Oude Testament, op welken hy zich beroept, volgens den Hebreeuwschen Text, hebben aengehaelt. Ja, dat nog meer is, de Hebreeuwsche eigene namen, als die van MELCHISEDEK, en SALEM,

(*q*) l. c. p. 43, 44.

worden, in het Grieksch, overgezet. (vergel. Kap. VII.)

De Heer MICHAELIS beroept zich, op den Griekschen schrijvtrant, die niet van PAULUS wezen, maer eene overzetting verraden zoude (*r*). Dan, op deze tegenwerping, uit welke andere besloten hebben, dat PAULUS de Schrijver niet zy van dezen Briev, hebben wy, reeds boven, geantwoordt.

Een ander bewijs ontleent hy, uit Kap. XI: 21, *door het geloov, heeft* JACOB, *wanneer hy sterven zoude, beide de zonen van* JOSEPH *gezegent, en hy wierp zich, tegen het opperste van zijnen staf, ter aerde neder.* Deze plaets, zegt hy; „ schijnt de „ hand van eenen overzetter te verraden, die „ zijnen grondtext vertaelt, al is het ook, dat „ hy, op eenige plaetsen, den zamenhang der „ gedachten, die hy niet altoos naervolgt, niet „ wel kan uitdrukken. —— Men geve deze „ Grieksche woorden zulk eenen uitleg, als men „ wil, evenwel zie ik niet, hoe zy zullen kun„ nen dienen, tot een bewijs van het gene, „ waer toe de Schrijver ze aenhaelt; namelyk „ JACOBS geloov. —— In tegendeel is alles klaer, „ wanneer men vast stelt, dat PAULUS Hebreeuwsch „ of Chaldeeuwsch geschreven hebbe, en deze „ plaets, naer den Hebreeuwschen Bijbel, aen-

„ hale,

(*r*) l. c. p. 48.

„ hale, waer zy dus luidt: *en* JACOB *aenbadt op*
„ *zijn bedde.* Dus behelst zy een duidelyk merk-
„ teeken van het levendig geloov dezes Aerts-
„ vaders, in de nog onvervulde belovte, dat
„ zijne nakomelingen Palestina bezitten zou-
„ den" (*s*).

Dan wy twijffelen niet, of men zal erkennen, dat deze bedenking, door het gene wy, by de gemelde plaets, hebben opgemerkt, ten eenemael verdwijne.

Voorts zoekt de Ridder het bewijs te ontzenuwen, het welk, uit het aenhalen van het Oude Testament, volgens de Griekſche vertaling der LXX, ontleend is, en, naer ons inzien, alles afdoet. „ Dit aenhalen, (zegt hy) kan zeer wel van
„ den Overzetter komen; wanneer iemand En-
„ gelſche Preken vertaelt, zal het hem niemand
„ ten kwade duiden, indien hy de aenhalingen
„ zo ſtelt, als zy in den Bijbel, van zijne land-
„ tael, gelezen worden, al werden zy ook, door
„ den Engelſchen Prediker, naer de Engelſche
„ Overzetting aengehaeld; —— Wie ambtshal-
„ ven, met de vertaling in zijne landſpraek, meer
„ omgang heeft, dan met den grondtext, en
„ zich van dezelve bedient, in zijne leerredenen,
„ die zal niet een oogenblik in twijffel ſtaen, om
„ de plaetſen zo te ſtellen, als zy in de Over-

(*s*) *Ibidem* p. 54-57.

„ zetting, die hy gebruikt, gelezen worden;
„ Indien nu onſe Briev, in het Hebreeuwsch,
„ geſchreven zy, zo zal ook de Schrijver de
„ plaetſen uit het Oude Testament, of volgens
„ den Hebreeuwſchen grondtext, of volgens eene
„ Chaldeeuwſche overzetting, hebben aengeto-
„ gen: doch zijn overzetter maekte van deze
„ plaetſen, die hem, van wegen haren ouder-
„ dom, misſchien duister waren, gene nieuwe
„ vertaling uit het Hebreeuwsch, maer hy be-
„ diende zich, van die gene, die uit de LXX
„ bekend was, wanneer hy niet zag, dat de Apos-
„ tel zijn bewijs juist gegrond had, op iets, dat
„ in het Grieksch anders was uitgedrukt" (*t*).

Maer deze gehele redeneering ſchijnt ons gansch niet oordeelkundig te wezen. Iemand, die Engelſche Preken vertaelt, in het Hollandsch, vindt, in het oorſprongelyke, de Bijbelplaetſen aengehaeld, volgens de *Engelſche Overzetting*, en daerom brengt hy, in zijne Hollandſche vertaling, de aengehaelde Bijbelplaetſen by, volgens de *Hollandſche Overzetting*, om dat eene Hollandſche vertaling van de Engelſche Overzetting des Bijbels, voor den Hollanderen geheel ongewoon wezen zoude. Maer, in het geval, het welk de Heer MICHAELIS veronderſtelt, zou het, met de zaek, geheel anders gelegen zijn; deze Briev zou, in het

(*t*) *Ibidem* p. 59.

het Hebreeuwsch, gefchreven zijn, en de Schrijver zoude, in het aenhalen der plaetfen van het Oude Testament, den oorfpronGelyken Hebreeuwfchen Text gevolgt, maer de Overzetter zou, in de aengehaelde plaetfen, de Griekfche vertaling der LXX hebben ingelascht. —— Daer te boven zou de Overzetter, door niet op te merken, dat de Apostel zijn bewijs Kap. XI: 21. gegrondt had, op iets, dat in het Grieksch anders was uitgedrukt, eenen aenmerkelyken misflag begaen hebben (*u*). Waerlyk dit geevt ons geen verheven denkbeeld, van den verönderftelden Griekfchen Overzetter; en evenwel zal de Griekfche vertaling, zelvs op PAULUS eigen bevel, en, onder zijn opzicht, opgemaekt wezen (*v*).

IV. *Over de plaets, alwaer, en den tijd, wanneer deze Briev gefchreven is.*

Omtrent het eerfte, de plaets, alwaer deze Briev gefchreven is, ontvangen wy eenig licht, uit Kap. XIII: 23, 24. *Weet, dat de broeder* TIMOTHEUS *losgelaten is, met welken (zo hy haest komt) ik u zal zien; —— u groeten, die van Italien zijn.* Hier fchijnt verönderfteld te worden, dat PAULUS nog gevangen was, maer eerlang, op zijn ontflag,

(*u*) l. c. p. 59, 60.
(*v*) l. c. p. 93.

hoopte, even als toen hy den Briev aen de Philippiers geschreven heeft; hoe zeer hy, in die hoop, wierdt te leur gesteld. Voeg 'er by, dat hy in Italien was, en de groetenis deedt, van de bekeerde Joden, die aldaer woonächtig waren.

Wy besluiten 'er uit, dat het gewone begrip, volgens het welk de Apostel dezen Briev te Rome geschreven heeft, zeer waerschijnlyk zy. Waerom hy ondertusschen, in het algemeen van *Italien*, en niet bepaeldelyk van Rome, spreke, weten wy niet te zeggen.

Ondertusschen spreekt hy, in dezen ganschen Briev, nergens van zijne banden, en gevangenis. De reden schijnt ons deze te zijn; aen de Gemeenten, die ook uit bekeerde Heidenen bestonden, maekt hy doorgaens melding van zijne banden, om dat hy zich, door het prediken van het Euangelie, onder de Heidenen, by de Joden gehaet gemaekt, en den weg gebaent had, tot zijne gevangenis; (vergel. Eph. III: 1:) en deze Briev was geschreven, enkel aen Christenen uit de Joden. —— Kap. X: 34. zegt de Apostel wel, *gy hebt ook, over mijne banden, medelijden gehad.* Maer daer heeft hy het oog, op zijne gevangenis te Jerusalem; welke ten gevolge had, dat hy, zich op den Keizer beroepen hebbende, naer Rome werdt opgezonden.

Op dezen grond, zal de Briev, aen de Hebreeuwen, geschreven zijn, een weinig voor, of na

dien

dien aen de Christenen te Philippis, in het jaer 57, wanneer de Apostel, uit de omstandigheden, en de zachte manier, op welke hy behandeld werdt, hoop schepte, dat hy eerlang zoude ontslagen worden.

V. *De aenleiding, tot het schrijven van dezen Briev*

Kan men, uit den inhoud, ligtelyk opmaken. Daer uit leeren wy de omstandigheden kennen, in welke de Hebreeuwsche Christenen verkeerden, in Palestina, en byzonder te Jerusalem. Zy liepen groot gevaer, van hunne belijdenis te verzaken, en, van het Christendom, af te vallen.

Zy waren, over het algemeen, zeer gehecht, aen den voorvaderlyken Godsdienst, en de schaduwächtige plechtigheden van den Levitischen eerdienst. In deze vleeschelyke vooröordeelen, werden zy geduurig gesterkt, door de tegenwerpingen van hunne ongelovige broederen, van welke deze de voornaemste en meest schijnbare was, dat de Wet van MOSE, welke, op Sinai, met zo vele plechtigheden, en ontzettende omstandigheden, was afgekondigd, van een altoosduurende verbindtenis ware, en niet konde afgeschaft worden. Deze en dergelyke tegenwerpingen hadden des te meerder invloed, op de Hebreeuwsche Christenen, naermate zy doorgaens

trager en meer ongeöeffend waren. (vergel. Kap. V: 11, 12.)

Hier kwam nog by, dat zy, van hunne ongelovige broederen, niet alleen, door belovten, verzocht werden, om het Christendom vaerwel te zeggen, maer dat zy ook veelszins vervolgd en mishandeld werden. (vergel. Kap. X: 32-34.)

Het een en ander maekte, dat zy groot gevaer liepen, om hunne belijdenis van het Christendom lafhartig te verlaten, en, tot den afgeschaften voorvaderlyken Godsdienst, weder te keeren, (vergel. Kap. II: 1-3. III: 12-13. IV: 1.) Zommigen waren reeds afgevallen, (vergel. Kap. VI: 4-6,) en velen schroomden reeds, om de Godsdienstige vergaderingen der Christenen by te wonen. (vergel. Kap. X: 25.)

Toen PAULUS, voor de laetstemael te Jerusalem was, en aldaer gevangen raekte, (vergel. Hand. XXI—) had hy dezen treurigen toestand der Hebreeuwsche Christenen leeren kennen, en, zedert zijne overvoering naer Rome, waren de zaken nog aenmerkelyk verërgerd. Hier van zal de Apostel, door deze en gene reizigers, in zijne gevangenis, bericht gekregen hebben.

Eindelyk waren vele van hunne Leeraren reeds overleden, en zommigen hadden eenen geweldigen dood ondergaen. (vergel. Kap. XIII: 17.) Ook schijnt 'er geen Apostel meer by hen geweest

weest te zijn, ten zy misschien JACOBUS de jongere nog in leven ware. —— Dit maekte hunnen toestand nog zorgelyker.

De Apostel werdt daer door bewogen, hun dezen Briev, of liever vermaningsreden, te schrijven en toe te zenden.

VI. *Het oogmerk van den Apostel, in dezen Briev,*

Was derhalven, om de Hebreeuwsche Christenen, tegen den afval, te waerschouwen, en hen aen te moedigen, dat zy, in weerwil van alle verzoekingen en tegenstand, by de belijdenis van het Christendom, standvastig volharden zouden. Ten dien einde voert hy verscheidene zeer beweeglyke redenen aen, en ruimt de meest schijnbare bedenkingen ongevoelig uit den weg.

Uit dezen hoofde, is

VII. *De inhoud van dezen Briev*

Eene vermaning, om de belijdenis van het Euangelie onwankelbaer vast te houden, en standvastig te zijn, onder alle verzoekingen en vervolgingen.

Hy begint, met, den Hebreeuwschen Christenen, de uitnemende voortreffelykheid van dien gezegenden Persoon te herïnneren, die de Stichter is van het beminnelyk Christendom, Hem be-

fchrijvende, als Gods eeuwigen en zelvswezigen Zoon. Te weten, eene der meest fchijnbare bedenkingen, welke de ongelovige Joden, tegen het Euangelie, inbrachten, beftondt hier in, dat de plechtigheden van MOSES Wet niet konden afgefchaft wezen, om dat zy, door God zelven, voorgefchreven, en derhalven van eene altoosduurende verplichting, waren. Daer op merkt de Apostel aen, dat het Euangelie niet minder, van eenen Goddelyken oorfprong, ware, vermits de Godsdienst der Christenen, door Gods eigenen Zoon zelven, geflicht is; eenen Perfoon van eene onëindige waerdigheid, zo veel voortreffelyker, dan de Engelen en de meest verhevene der gefchapene verftanden, als de Schepper, boven zijne fchepfelen, verheven is.

Wijders boogden de ongelovige Joden, op het gezach van den Propheet MOSE, en de waerdigheid van den Opperpriester AARON; daerom betoogt de Apostel zeer uitvoerig, dat de gezegende JESUS een Propheet zy, zo veel waerdiger dan MOSE, als de heer van een huis meerder is, dan zijn dienaer, en een Priester, zo veel groter, dan AARON, als de Vorst van het leven meerder is, dan nietige ftervelingen.

Eindelyk vermaent hy de Hebreeuwfche Christenen, met de meest vermogende drangredenen, tot ftandvastigheid, in de belijdenis van het Euangelie.

VIII.

VIII. *De Verdeeling van dezen Briev.*

I. De inhoud van den Briev zelven, Kap. I: 1— XIII: 19, is tweeledig, leerſtellig en vermanend.

ℵ. Het leerſtellig deel is zeer uitvoerig, Kap. I: 1— X: 18.

A. De hoofdſtelling, welke de Apostel uitvoerig betoogt, wordt kortelyk voorgedragen, Kap. I: 1-3. Zy beſtaet hier in, dat de Godsdienst van het Euangelie zo veel uitnemender zy, dan die der oude huishouding, als de Goddelyke Inſteller van het Christendom waerdiger is, dan de Propheten, die den Godsdienst der oude huishouding geleert en voorgeſchreven hebben. Dus doende beantwoordt hy eene zeer ſchijnbare bedenking der ongelovige Joden, tegen het Euangelie, dat de plechtigheden van MOSES Wet niet konden afgeſchaft wezen, om dat zy, van God zelven, waren voorgeſchreven.

A. Hy ſtaet geredelyk toe, dat de Joodſche Godsdienst van eenen hemelſchen oorſprong ware, vs. 1^a.

B. Maer hy toont tevens aen, dat het Euangelie niet minder, op eene Goddelyke herkomst, bogen kunne, vs. 1^b-3.

a. In het gemeen om dat de Godsdienst van

het Oude Testament wel, van Gods wegen, was voorgeschreven, maer slechts door de Propheten, die, met alle hunne gaven en voorrechten, niets meer waren, dan zwakke stervelingen; maer de Godsdienst der Christenen is gesticht, door Gods eigenen Zoon zelven, vs. 1b.

β. Om de voortreffelykheid van den Euangelischen Godsdienst nog nader aen te tonen, geevt hy eene meer byzondere beschrijving van den Goddelyken Stichter, vs. 2, 3. Hy teekent Hem,

a. In zijne oneïndige waerdigheid, vs. 2, 3a.

α. Als den Schepper en Bestuurer van het gansch Geheeläl, vs. 2, en

β. Als Gods eeuwigen en zelvswezigen Zoon, vs. 3a.

b. In de onnadenkelyke heerlykheid, met welke Hy, als Middelaer, bekroond is, vs. 3b.

B. Deze hoofdstelling wordt vervolgens uitvoerig bewezen, Kap. I: 4— X: 18.

A. Om de uitnemenheid van den Euangelischen Godsdienst, boven dien der oude huishouding, aen te tonen, betoogt de Apostel, dat de verhevene Insteller van het Christendom oneindig waerdiger zy, dan de Enge-

gelen, die Gods dienaers waren, by de Wetgeving op Sinaï, Kap. I: 4— II: 18.

α. Dit betoog zelve vinden wy Kap. I: 4-14. De bewijzen zijn ontleend,

a. Uit den verhevenen naem van Gods Zoon, die nimmer, aen iemand der Engelen, gegeven is, vs. 4, 5.

b. Uit de eer der aenbidding, welke de Engelen zelve aen Hem bewijzen moeten, vs. 6.

c. Uit het verbasend onderscheid, tusschen de Engelen, als Gods dienaren, en tusschen CHRISTUS, als den alvermogenden en eeuwigen Koning, vs. 7-9.

d. Uit de onveränderlykheid der Goddelyke natuur van CHRISTUS, vs. 10-12.

e. Uit de onderworpenheid der Engelen, aen CHRISTUS, als hunnen gebiedenden Vorst, vs. 13, 14.

β. Op dezen grondslag, dat de Stichter van het Christendom oneïndig waerdiger zy, dan de Engelen, die Gods dienaers waren, by de Wetgeving op Sinaï, vermaent de Apostel de Hebreeuwsche Christenen, om de leer van het Euangelie, door zulken verhevenen Persoon gepredikt, gelovig vast te houden, Kap. II: 1-4.

α. Deze vermaning zelve wordt voorgesteld, vs. 1[a], en

b. Aengedrongen, uit aenmerking van het schromelyk oordeel, het welk zy anders te wachten hadden, vs. 1b-4.

a. Dit geduchte oordeel wordt beschreven, vs. 1b, en

b. De billykheid daer van aengetoond, vs. 2-4.

1. Uit aenmerking, dat de ongehoorzaemheid aen MOSES Wet zwaerlyk gestraft was, vs. 2.

2. Uit overweging, dat het verwerpen van CHRISTUS leer nog veel groter misdaed is, vs. 3, 4.

γ. De Apostel oordeelt het nodig, zijne aengelegene stelling, dat CHRISTUS, in waerdigheid, onvergelykelyk verre verheven zy, boven de Engelen, tegen eene schijnbare bedenking, te verdedigen, Kap. II: 5-18. Deze bedenking is daer uit ontleend, dat CHRISTUS niet alleen een mensch zy, maer dat Hy zelvs op het diepst vernederd, en, aen het kruis, gestorven zy.

a. Eerst merkt de Apostel in het gemeen aen, dat de beloovde Verlosser van zondaren, langs den weg van eene diepe vernedering, tot eene uitnemende heerlykheid, moest verheven worden, om het bestuur te aenvaerden, over alle geschapene wezens, vs. 5-9.

a. De

a. De Engelen hebben geen gezach, onder de Euangelische bedeeling, vs. 5.

b. Maer alles is, aen de heerschappy van den Verlosser, onderworpen, vs. 6-9.

1. Om deze heerlykheid te erlangen, moest Hy op het diepst vernederd worden; ten betoge daer van beroept zich de Apostel, op het Prophetiesch woord, vs. 6-8[a].

2. Maer, mogt men denken, alle dingen zijn, aen den Verlosser, nog niet onderworpen, naerdien 'er nog vele vyanden zijn, die, eerst in den laetsten dag der waereld, zullen gesteld worden, tot eenen voetbank zijner voeten. Deze bedenking stelt de Apostel voor, vs. 8[b], en lost dezelve op, door aen te merken, dat 'er onlochenbare blijken zijn van JESUS verhoging, welke gene twijffeling overlaten, of Hy zal eens, over alle zijne vyanden, volkomen zegepralen, vs. 9.

b. Wijders beantwoordt hy meer byzonder de bedenking, tegen de oneïndige waerdigheid van CHRISTUS, welke men daer uit zou kunnen afleiden, dat Hy een allerbitterst lijden, en eindelyk eenen allersmertelykste dood, ondergaen hebbe, Kap. II: 10-18.

a. Voor eerst om dat het lijden van den Verlosser, uit kracht van Gods Volmaektheden, noodzakelyk was, zou Hy zondaren zaligen, vs. 10.

b. Wijders om dat de Verlosser, om menschen te behouden, ook de menschelyke natuur, met alle hare zwakheden, moest aennemen, vs. 11-18.

1. Uit de natuur der zake zelve, vs. 11ª.
2. Uit de voorzeggingen der Propheten, vs. 11ᵇ-13.
3. Om dat Hy den dood moest ondergaen, vs. 14, 15.
4. Om dat Hy niet Engelen, maer menschen, verlost, vs. 16.
5. Om dat Hy, de zwakheden der menschelyke natuur, door eigene ondervinding, kennende, daer mede zoude medelijden hebben, vs. 17, 18.

B. Verder betoogt de Apostel de uitnemenheid van den Euangelischen Godsdienst, boven dien der oude huishouding, daer uit, dat de Insteller van het Christendom oneindig waerdiger zy, dan MOSE en AARON, Gods voornaemste, en zo zeer beroemde dienaren, onder de oude huishouding, Kap. III: 1—X: 18.

α. Dit wichtig stuk stelt hy in het gemeen voor, Kap. III: 1, en

β. Breidt

β. Breidt het zelve, in de byzonderheden, nader uit, Kap. III: 2— X: 18.

a. Hy begint, met de voortreffelykheid van CHRISTUS, als Propheet, boven MOSE, Kap. III: 2— IV: 13.

a. Dit betoog zelvs vinden wy Kap. III: 2-6.

1. CHRISTUS is niet minder, dan MOSE, vs. 2.

2. Maer onvergelykelyk meerder, vs. 3-6.

—. Gelijk de Vader van het huisgezin meerder is, dan het huis, het welk hy gebouwt heeft, vs. 3, 4.

——. Gelijk de eigenaer van het huis meerder is, dan de dienstknecht, vs. 5, 6.

b. Op dezen grond nu van CHRISTUS uitnemende voortreffelykheid, als Propheet, boven MOSE, vestigt de Apostel eene zeer gewichtige vermaning, om CHRISTUS, dien uitmuntenden Propheet, niet te versmaden, Kap. III: 7— IV: 13.

1. Vooräf vertoont de Apostel het gevaer van ongehoorzaemheid, tegen CHRISTUS, door het voorbeeld van de geduchte straffen, welke, over de hardnekkige Israëlleren, zijn uitgeöeffend, Kap. III: 7-11.

2. Daer uit leidt hy zijne waerschouwing, aen de Hebreeuwsche Christenen, af, om zich te wachten, van hardnekkigheid, en zijne vermaning, om elkanderen op te wekken, vs. 12, 13.

3. Deze waerschouwing wordt nader aengedrongen, Kap. III: 14— IV: 13.

—. Uit aenmerking van de natuurlyke billijkheid, Kap. III: 14.

——. Door de voorheen gemelde handelwijs van den rechtvaerdigen God, met de hardnekkige Israëllers, die, in de woestijne, gevallen zijn, zonder dat zy in Kanaän, het beloovde land der ruste, mogten ingaen, op de Hebreeuwsche Christenen toe te passen, Kap. III: 15— IV: 13.

/. Door aen te merken, dat de hardnekkige Israëllers zich het gemelde oordeel, door ongeloov en ongehoorzaemheid, hebben op den hals gehaelt, Kap. III: 15-19.

//. Door aen te tonen, dat de Hebreeuwsche Christenen, wanneer zy het Euangelie, door ongeloov, verwierpen, van de beloovde rust, even als wel eer de ongelovige Israëllers, zouden verstoken worden, Kap. IV: 1-13.

†. By

†. By wijs van een gevolg, uit het vorige afgeleid, brengt de Apostel den Hebreeuwſchen Christenen onder het oog, dat zy wel hadden toe te zien, om van de belovte, van in de rust te zullen ingaen, een behoorlyk gebruik te maken, vs. 1.

††. Deze gewichtige zaek wordt vervolgens nader aengedrongen, vs. 2-10.

⟂. De drangreden zelve beſtaet hier in, dat 'er, aen de Christenen, wanneer zy in het geloov volharden, eene veel heerlyker rust beloovd zy, maer welke men, door ongeloov, verzondigt, vs. 2, 3[a].

⟂⟂. Deze zaek wordt nader bevestigd, door aen te merken, dat die rust, van welke, in den aengehaelden XCVſten Pſalm, geſproken wordt, nog toekomende ware, vs. 3[b]-10. Want

‡. Gods rust, van het werk der ſchepping, kon aldaer niet in aenmerking komen, vs. 3[b]-7.

‡‡. Ook kan 'er niet gezien worden, op de rust in Kanaän, in welke de nakomelingen der wederſpannige

Israëllers, die in de woestijne gevallen waren, door JOSUA zijn ingeleid, vs. 8-10.

†††. De vermaning, om, van de belovte, van in de rust te zullen ingaen, een behoorlyk gebruik te maken, wordt nog eens herhaeld en nader aengedrongen, vs. 11-13.

⸸. De vermaning wordt herhaeld, vs. 11ᵃ, en

⸸⸸. Nader aengedrongen, vs. 11ᵇ-13.

‡. Door hun het gevaer voor te ſtellen, waer aen zy zich anderszins zouden blootſtellen, vs. 11ᵇ.

‡‡. Door de onvermijdelyke zekerheid van dat gevaer aen te tonen, vs. 12, 13.

b. De Apostel gaet over, tot het tweede ſtuk, om de voortreffelykheid van CHRISTUS, als Hogepriester, boven AARON, en alle de wettiſche Hogepriesteren, uitvoerig te betogen, Kap. IV: 14— X: 18.

a. Hy begint dit aengelegene ſtuk, met eene zeer gepaste Inleiding, behelſende eene bemoedigende opwekking, tot volſtandigheid des geloovs; en baent zich daer door den weg, om, over de uitnemende voortreffelykheid van CHRISTUS Ho-

ge

gepriesterschap, boven dat van AARON en zijne zonen, met opzet en uitvoerig te handelen, Kap. IV: 14-16.

1. De opwekking zelve wordt voorgesteld, vs. 14, en

2. Nader aengedrongen, vs. 15, 16.

B. Op deze Inleiding volgt het betoog zelve, omtrent CHRISTUS oneindig voortreffelyk Hogepriesterschap, Kap. V: 1—X: 18.

1. In het gemeen betoogt de Apostel, dat CHRISTUS in de daed een Hogepriester zy, Kap. V: 1-2.

—. Eerst beschrijvt hy de bediening en de ambtsplichten van eenen Hogepriester, vs. 1-4.

/. Hy moest de zonden des volks, door offeränden, verzoenen, vs. 1.

//. Hy moet derzelver natuur deelächtig zijn, met hen, voor welke hy zijne bediening waerneemt, vs. 2, 3.

///. Hy moet zijne aenstelling van God hebben, vs. 4.

——. Deze beschrijving der hoedanigheden van eenen Hogepriester, past de Apostel vervolgens toe, op CHRISTUS; ten betoge, dat Hy in waerheid een Hogepriester zy, en wel zodanig, dat hy tevens, reeds in het voorbygaen,

de voortreffelykheid van CHRISTUS Hogepriesterschap, boven dat van AARON, doe opmerken, vs. 5-9.

/. Hy begint, met het laetste, de Goddelyke aenstelling van CHRISTUS, tot Hogepriester, vs. 5, 6.

//. Wijders toont hy aen, dat CHRISTUS dezelvde natuur deelächtig zy, met de zondaren, voor welke hy de Hogepriesterlyke bediening waerneemt, vs. 7, 8, en

///. Eindelyk dat Hy de zonden, door eene volmaekte offerände, verzoent hebbe, vs. 9.

2. Meer byzonder betoogt de Apostel, dat CHRISTUS een Hogepriester zy, oneindig voortreffelyker, dan AARON en alle de wettische Aertspriesteren, Kap. V: 10— X: 18.

—. Voor eerst, om dat CHRISTUS Hogepriester is, naer de ordening van MELCHISEDEK, en derhalven onvergelyk waerdiger, dan AARON, Kap. V: 10— VII: 28.

/. De zaek zelve wordt voorgesteld, Kap. V: 10.

//. Dan, eer de Apostel het Hogepriesterschap van CHRISTUS, naer de ordening van MELCHISEDEK, nader verklaert,

klaert, doet hy eenen uitſtap, om de Hebreeuwſche Christenen op te wekken, tot een vlijtiger onderzoek der Goddelyke Schrivten; op dat hunne kundigheden mogten vermeerderd en hun geloov geſterkt worden, Kap. V: 11— VI: 20.

†. Hy begint deze uitvoerige tusſchenreden, met eene beſtraffing, over hunne onkunde, in de meer verhevene leerſtukken van het Euangelie, Kap. V: 11-14.

‡. Deze beſtraffing wordt, met duidelyke woorden, voorgeſteld, vs. 11, 12[a], en,

‡‡. Onder de zinneprent van kinderen, die gene vaste ſpijs verdragen kunnen, nader aengedrongen, vs. 12-14.

††. Op deze beſtraffing, volgt eene vermaning, aen de Hebreeuwſche Christenen, om hunne kundigheden te vermeerderen, Kap. VI: 1-10.

‡. De Apostel was voornemens, om, met achterlating der eerſte beginſelen, meer verhevene zaken te behandelen, vs. 1-3.

‡‡. Dan, terwijl de traegheid der Hebreeuwſche Christenen, om voor-

deringen te maken, in kundigheden, ligtelyk den weg banen konde, dat zy, van het Christendom, afvielen, brengt hy hun de ſnoodheid en de ſchromelyke gevolgen van zulken afval onder het oog, vs. 4-8.

‡. De zaek wordt voorgeſteld, vs. 4-6, en,

‡‡. Met eene eigenäertige gelykenis, opgehelderd, vs. 7, 8.

‡‡‡. De Apostel voegt 'er by, dat hy hun deze dingen onder het oog bracht, niet om dat hy van hen ongunſtige gedachten voedde, maer alleen om hen te waerſchouwen, vs. 9, 10.

†††. De Apostel beſluit deze tusſchenreden, met eene vermaning, om alle traegheid af te leggen, en, tot de volmaektheid, voort te gaen, Kap. VI: 11-20.

‡. Deze vermaning wordt voorgeſteld, vs. 11, 12, en

‡‡. Aengedrongen, door het voorbeeld van ABRAHAM, vs. 13-20.

‡. De drangreden ligt hier in, dat ABRAHAM de zegeningen, welke hem beloovd waren, door geloov

en

en lijdzaemheid, is deelächtig geworden, vs. 13-15.

†. God had, aen ABRAHAM, niet alleen eene zeer merkwaerdige belovte gedaen, maer dezelve ook, met eenen plechtigen eed, bevestigt, vs. 13, 14, en

††. ABRAHAM was het beloovde goed, door geloov en lijdzaemheid, deelächtig geworden, vs. 15.

‡‡. By gelegenheid, dat de Apostel gesproken had, van Gods eed aen ABRAHAM gezworen, brengt hy den Hebreeuwschen Christenen onder het oog, van hoe veel kracht het zy, om onse hoop te versterken, dat God zijne belovten, met eenen eed, gestaevt hebbe; en even daer door baent hy zich den weg, om tot het onderwerp, waer van hy met opzet handelen wilde, het Hogepriesterschap van CHRISTUS, naer MELCHISEDEKS ordening, ongevoelig weer te keeren, vs. 16-20.

†. Hy spreekt van Gods eed, vs. 16-18.

„ Een menschelyke eed dient, ter bevestiging van hunne gezegden, vs. 16.

„. Even zo dient ook Gods eed, om de waerheid van zijne belovten te bevestigen, en de hoop der Christenen te versterken, vs. 17, 18.

++. By gelegenheid, dat de Apostel gesproken had, over de hoop der Christenen, vs. 18, doet hy nog eenen kleinen uitstap, over deze hoop, om hare onwankelbare gronden aen te wijzen, vs. 19, 20.

„. De zaek zelve stelt hy voor, vs. 19, en

„. Voegt 'er eene gepaste aenmerking by, door welke hy zich den weg baent, om, tot het onderwerp, het welk hy, met opzet, behandelen wilde, ongevoelig weder te keren, vs. 20.

///. Na dezen uitstap vat de Apostel den draed zijner redeneering, welke hy Kap. V: 11. had afgebroken, wederom op, betuigende, dat CHRISTUS een Hogepriester zy, naer de ordening van MELCHISEDEK, en derhalven onvergelykelyk waerdiger, dan AARON, Kap. VII: 1-28.

†. Eerst vertoont hy de uitnemende voor-

voortreffelykheid van MELCHISEDEK, boven ABRAHAM, en gevolgelyk ook boven de Levitifche Priesteren; ten betoge, dat CHRISTUS, die een Hogepriester is, naer de ordening van MELCHISEDEK, ook onvergelykelyk meerder zy, dan de Levitifche Priesteren, vs. 1-10.

⸸. Hy herïnnert de gefchiedenis en de hoedanigheden van MELCHISEDEK, vs. 1-3.

⸸⸸. Wijders betoogt hy de voortreffelykheid van MELCHISEDEKS Priesterfchap, boven dat van AARON en zijne opvolgeren, met opzet, vs. 4-10.

‡. Hy ontleent zijn eerfte bewijs daer uit, dat ABRAHAM zelvs, aen MELCHISEDEK, tiende gegeven hebbe, vs. 4-6.

+. Dit bewijs werdt voorgefteld, vs. 4, en,

++. Tegen eene fchijnbare bedenking, gehandhaevd, vs. 5, 6ᵃ.

‡‡. Het tweede bewijs is daer uit ontleend, dat MELCHISEDEK den Aertsvader gezegent hebbe, vs. 6ᵇ, 7.

‡‡‡. Het derde bewijs is genomen,

uit de zeer onderscheidene betrekking, in welke de Levitische Priesters tiende namen, en in welke MELCHISEDEK tiende genomen heeft, vs. 8, 9.

‡‡‡‡. Het vierde bewijs bestaet hier in, dat LEVI zelvs, de Vader van alle de wettische Priesteren, aen MELCHISEDEK, tiende gegeven hebbe, vs. 9, 10.

††. Wijders betoogt de Apostel, dat, door het onvergelykelyk beter Priesterschap van CHRISTUS, dat der Leviten geheel afgeschaft en vernietigd ware; ten bewijze der hoge waerdigheid van het eerste, boven het laetste, vs. 11-28. Dit doet hy

‡. Voor eerst door aen te wijzen de ongenoegzaemheid van het Levitisch Priesterschap, en van den gehelen schaduwdienst, om het ware heil dadelyk aen te brengen, vs. 11-19.

‡‡. Door daer na de volkomene algenoegzaemheid van CHRISTUS Priesterschap aen te tonen, vs. 20-28.

‡. In het eerste stuk, vs. 11-19, betoogt hy

‡. In het gemeen de ongenoegzaem-

zaemheid van het Levitiesch Priesterschap, en den gehelen schaduwdienst, vs. 11, 12.

+. Van het Levitiesch Priesterschap, vs. 11.

++. Van den schaduwächtigen eerdienst, vs. 12.

‡‡. Dan, om dat deze leer vierkant strijdig was, met de veröuderde vooröordeelen der Hebreeuwsche Christenen, oordeelt de Apostel het nodig, om dezelve meer in het byzonder te betogen, vs. 13-19.

+. Ten aenzien van het Levitisch Priesterschap, bewijst hy, dat het zelve moest worden afgeschaft, vs. 13-17.

,. Om dat die meerdere Priester, die Ps. CX: 4. beloovd was, uit eene geheel andere Stam, oorspronggelyk was, dan de wettische Priesters, vs. 13, 14.

,,. Om dat hy ook van eene geheel andere ordening was, vs. 15-17.

++. Met opzicht tot de gansche schaduwwet, betoogt hy, dat zy mede afgeschaft is, vs. 18, 19.

„. Het bewijs zelve vinden wy, vs. 18, 19[a], en

„. Den naderen aendrang daer van, vs. 19[b].

‡‡. Vs. 20-28. bewijst de Apostel de volkomene algenoegzaemheid van CHRISTUS Priesterschap.

‡. Het bewijs zelvs vinden wy vs. 20-25. Het is ontleend

+. Uit de manier, op welke CHRISTUS, tot het Priesterschap, is aengesteld, namelyk door eedzweering, vs. 20-22.

++. Uit de onvergangelykheid van zijn Priesterschap, vs. 23-25.

‡‡. Ten besluite, voegt 'er de Apostel by, dat zulk een volkomen Priester, als CHRISTUS is, geenszins uit de Wet te wachten ware, vs. 26-28.

+. Eerst vertoont hy, welken uitnemenden Hogepriester wy hebben, in den persoon van den Verlosser, vs. 26, 27.

++. Daer na leert hy, dat zulk een Hogepriester ook nimmer uit de Wet te wachten was, vs. 28.

——. Wijders betoogt de Apostel de ver-

verhevenheid van CHRISTUS Priesterschap, boven dat van AARON en zijne opvolgers, uit de voortreffelykheid van het werk, het welk CHRISTUS, als Hogepriester, verricht heeft, Kap. VIII: 1-5. Hy bepaelt de aendacht der Hebreeuwsche Christenen.

/. By de heerlyke plaets, alwaer CHRISTUS thans zijn Priesterwerk verricht, vs. 1-4.

†. CHRISTUS verricht zijn Priesterwerk, niet in het schaduwächtig, maer in het hemelsch Heiligdom, vs. 1, 2. en

†† Dit is ook noodzakelyk, vs. 3, 4.

//. By het schaduwächtige der verrichtingen van de Levitische Priesteren, vs. 5.

———. Uit het gene de Apostel, omtrent het schaduwächtige van den Tabernakel, en den plechtigen eerdienst, die daer in verricht werdt, beredeneert had, neemt hy aenleiding, om te betogen, dat de gansche schaduwdienst, welke, onder de Wet, plaets had, geheel was afgeschaft. Dit vertoog diende tevens, tot een nieuw bewijs, voor de verhevenheid van

CHRISTUS Priesterschap, boven dat van AARON en zijne zonen, het welk, in dien afgeschaften schaduwdienst, gegrond was, Kap. VIII: 6— IX: 22.

/. Het bewijs zelvs vinden wy Kap. VIII: 6-13.

†. De Apostel draegt zijne stelling voor, dat de schaduwächtige eerdienst afgeschaft, en, door eene betere bedeeling, vervangen zy, vs. 6, 7.

††. Hy betoogt deze stelling, uit de Godspraek van JEREMIA, vs. 8-13.

⸸. Hy geevt deze Godspraek op, vs. 8-12, en

⸸⸸. Leidt daer uit zijn besluit af, vs. 13.

//. Het gene de Apostel, omtrent de afschaffing van den ganschen schaduwdienst, die, onder de Wet, plaets had, Kap. VIII: 6-13, gezegt en bewezen had, zal hy vervolgens, tegen eene schijnbare bedenking, verdedigen, Kap. IX: 1-22. De tegenwerping bestondt hier in, dat God zelvs den schaduwächtigen eerdienst, die, door de wettische Priesteren, in het Heiligdom, moest verricht worden, had ingestelt. †.

†. Hy ſtaet de zaek zelvs toe, vs. 1-7.

‡. Dat de Tabernakel, met alle deszelvs gereedſchappen, naer Gods bevel, was ingericht, vs. 1-5, en

‡‡. Dat daer in de ſchaduwächtige eerdienst, door de Levitiſche Priesteren, moest verricht worden, vs. 6, 7.

††. Maer de Apostel ontkent het gevolg, dat de eerdienst, die, in het uitwendig Heiligdom, verricht werdt, altoos duuren moest, vs. 8-22.

⸸. Om dat deze ganſche eerdienst alleen eene afbeelding was van de ware verzoening, welke dezelve niet konde te weeg brengen, vs. 8-10.

‡. De verrichtingen der Levitiſche Priesteren, in het uitwendig Heiligdom, waren ſlechts afbeeldingen van toekomende dingen, vs. 8, 9ª, en

‡‡. Zy konden de ware verzoening niet te weeg brengen, vs. 9ᵇ, 10.

⸸⸸. Om dat CHRISTUS alles vervult heeft, wat deze ſchaduwächtige eerdienst afbeeldde, vs. 11-22.

‡. De zaek zelve vinden wy vs. 11 14

+. CHRISTUS heeft, door zijne offerande, eene volkomene verzoening te weeg gebracht, en is daerom, in het tegenbeeldig Heiligdom van den hemel, ingegaen, vs. 11, 12.

++. Dit wordt, uit den verhevenen aert van zijne offerände, nader aengedrongen, vs. 13, 14.

‡‡. By gelegenheid, dat de Apostel spreekt, over de verzoenende offerände van CHRISTUS, doet hy eenen uitstap, in welken hy de noodzakelykheid van des Heilands dood aentoont, vs. 15-22.

+. Het eerste bewijs is daer uit ontleend, dat CHRISTUS, door zijnen dood, de zonden moest verzoenen, en de eeuwige zegeningen verwerven, vs. 15.

++. Het tweede, uit den aert van eenen uitersten wil, vs. 16, 17.

+++. Het derde daer uit, dat 'er gene verzoening geschiedde, zonder bloedstorting, vs. 18-22. Dit bleek

,. Uit de inwying van het Sinaitische Verbond, vs. 18-20.

,,. Uit de inwying van den Tabernakel, vs. 21.

,,,. Uit alle wettische reiningingen, vs. 22.

———. De Apostel voegt 'er eindelyk nog een vierde bewijs by, ten betoge der uitnemende voortreffelykheid van CHRISTUS Priesterschap, boven dat van AARON en zijne zonen. Het is ontleend, uit de verzoenende kracht van CHRISTUS offerände, welke Hy maer eenmael geöffert heeft, terwijl de offeränden der Levitische Priesteren gene ware verzoening konden te weeg brengen, en daerom geduurig moesten herhaeld worden, Kap. IX: 23— X: 18.

/. De Apostel begint dit stuk, met deze aenmerking, dat de voorheen gemelde reinigingen en verzoeningen slechts schaduwächtig waren, en dat 'er derhalven eene betere offeránde vereischt wierd, om eene wezenlyke en volkomene verzoening te weeg te brengen, Kap. IX: 23.

//. Wijders leert hy, dat CHRISTUS eene betere offerände geöffert hebbe, Kap. IX: 24— X: 18.

†. In het gemeen, Kap. IX: 24.

††. Meer byzonder wordt de voortreffelykheid van CHRISTUS offerände betoogd, boven die, zo van den Levitifchen Hogepriester, als van de gemene Priesteren, Kap. IX: 25— X: 18.

‡. Boven die van den wettifchen Hogepriester, op den groten verzoeningsdag, Kap. IX: 25— X: 10.

‡. Om dat CHRISTUS niet, by herhaling, behoevde te offeren, gelijk de Levitifche Hogepriester, Kap. IX: 25-28.

+. CHRISTUS heeft zich maer éénmael opgeöffert, vs. 25, 26, en

++. Gelijk de mensch maer éénmael ftervt, zal ook zijne offerände nimmermeer herhaeld worden, vs. 27, 28.

‡‡. Om dat de wettifche offeränden van den Levitifchen Hogepriester de zonden niet verzoenen konden, Kap. X: 1-10. Trouwens

,. Alle wettifche plechtigheden waren flechts fchaduwen van toekomende goederen, vs. 1ᵃ.

,,. De offerände van den Levitifchen Hogepriester kon de ware ver-

verzoening niet aenbrengen, vs. 1ᵇ-10. Dit bleek,

+. Uit de geduurige herhaling van deze offerände, vs. 1ᵇ-3.

++. Uit de natuur der zake zelve, vs. 4.

+++. Uit de tael van den Propheet, Pſ. XL: 5-10.

§. Deze Godſpraek wordt aengehaeld, vs. 5-7, en

§§. Op CHRISTUS toegepast, ten betoge, dat Hy eenmael zulk eene offerände hebbe daergeſtelt, door welke God volkomen verzoend is, vs. 8-10.

‡‡. Wijders wordt de voortreffelykheid van CHRISTUS offerände, boven die van de gemene Levitiſche Priesteren, aengetoond, Kap. X: 11-18.

‡. Uit het vruchtgevolg van CHRISTUS offerände, vs. 11-14.

+. De Priesters moesten hunne offeranden geduurig herhalen, ten blijke dat zy gene ware verzoening konden te weeg brengen, vs. 11.

++. Doch CHRISTUS heeft zich zelven maer éénmael opgeöffert,

met dat gevolg, dat Hy in eeuwigheid gezeten zy, aen Gods rechtehand, en eene volkomene verzoening hebbe aengebracht, vs. 12-14.

‡‡. Uit eene bekende Godſpraek van den Propheet JEREMIA, vs. 15-18.

+. Deze Godſpraek wordt aengehaeld, vs. 15-17, en,

++. Op de volkomenheid van CHRISTUS offerände, toegepast, vs. 18.

ב. Het vermanend of zedenbeſtuurend deel van dezen Briev vinden wy Kap. X: 19— XIII: 19.

A. Eerst vermaent de Apostel de Hebreeuwſche Christenen, om, met alle vrymoedigheid, een gelovig gebruik te maken, van CHRISTUS, als den eenigen en volmaekten Hogepriester, in hunne toenadering tot God, Kap. 14-22.

A. Den grond van deze opwekking vinden wy Kap. X: 19-21, en

B. De vermaning zelve, vs. 22.

B. Wijders wekt de Apostel hen op, om volſtandig te zijn, in het geloov, vs. 23.

C. Verder ſpoort hy hen aen, om elkanders meest wezenlyke belangen te bevoorderen, vs. 24.

D. Daer op vermaent hy hen, om de Godsdiens-

dienstige vergaderingen gezettelyk waer te nemen, vs. 25-31.

A. Deze vermaning wordt voorgesteld, vs. 25ª, en

B. Nadrukkelyk aengebonden, vs. 25ᵇ-31.

α. De eerste drangreden is genomen, van de omstandigheid des tijds, vs. 25ᵇ.

β. De andere van de vreesfelyke gevolgen, welke het verzuim, in het gemelde geval, zou naer zich slepen, vs. 26-31.

a. Deze drangreden wordt opgegeven, vs. 26, 27, en

b. Bevestigd, vs. 28-31.

𝔞. Door de billykheid dezer gevolgen aen te wijzen, vs. 28, 29.

𝔟. Door de zekerheid daer van te vertonen, vs. 30, 31.

E. De Apostel laet 'er eene uitvoerige vermaning op volgen, tot lijdzaemheid onder de verdrukkingen, Kap. X: 32— XII: 13.

A. Tot eenen grondslag van deze vermaning, herïnnert de Apostel, den Hebreeuwschen Christenen, hun vorig lovwaerdig gedrag, Kap. X: 32-34.

B. Op dezen grond, vestigt hy zijne vermaning, tot lijdzaemheid en standvastigheid, Kap. X: 35— XII: 13.

α. De vermaning wordt voorgesteld, Kap. X: 35, en

β. Uitvoerig aengedrongen, Kap. X: 36— XII: 13.

a. Uit de noodzakelykheid der lijdzaemheid, byzonder in de toenmalige omſtandigheden, Kap. X: 36.

b. Uit de kortheid van den tijd, dat hun lijden duuren zoude, Kap. X: 37, 38.

c. Uit het verband, het welk 'er is, tusſchen de ſtandvastigheid van het geloov en de zaligheid, Kap. X: 39.

d. Door de merkwaerdige voorbeelden van vele onſtervelyke geloovshelden, die hunne lijdzaemheid en ſtandvastigheid, in de moeilykſte gevallen, en in de zorglykſte omſtandigheden, hebben openbaer gemaekt, Kap. XI: 1— XII: 1.

a. De Apostel geevt eene geheele reeks van beroemde perſonen op, die hunne lijdzaemheid en ſtandvastigheid, in de zorglykſte omſtandigheden, hebben openbaer gemaekt, Kap. XI: 1-38.

1. Vooraf gaet eene beſchrijving van het geloov, in dat licht beſchouwd, als het hier, tot het oogmerk van den Apostel, dienstbaer was, vs. 1-3.

—. Deze beſchrijving zelve vinden wy vs. 1, en

——. De bevestiging daer van, vs. 2, 3.

2. Hier op laet de Apostel eene gehele reeks

reeks van beroemde perfonen volgen, die dit geloov, ook in de allermoeilykfte gevallen, op eene roemruchtige wijs, hebben uitgeöeffent, Kap. XI: 4-38.

—. Eerst fpreekt hy, van zulken der Ouden, die, voor den algemenen vloed, geleevt hebben, vs. 4-7.

/. Van ABEL, vs. 4.

//. Van HENOCH, vs. 5, 6, en

///. Van NOACH, vs. 7.

——. Wijders gaet de Apostel over, tot zulke perfonen, die de kracht van hun geloov, en vertrouwen op Gods belovten, kennelyk geopenbaert hebben, van den vloed, tot aen de Wetgeving op Sinaï, ABRAHAM, ISAAC, JACOB, JOSEPH, en de Ouders van MOSE, vs. 8-23.

/. Het langst van alle bepaelt hy zich, by ABRAHAM, den roemruchtigen Vader der gelovigen, vs. 8-19.

†. Eerst herïnnert hy, hoe ABRAHAM, in de kracht van zijn geloov, op Gods bevel, zijn Vaderland verlaten hebbe, vs. 8.

††. Wijders wordt het geloov van ABRAHAM geroemd, zo als hy, in Kanaän, heeft omgezworven, zonder daer eenig eigendom te hebben,

in die verwachting, dat hy, by zijnen dood, den hemel, tot zijn Vaderland, erlangen zoude, vs. 9, 10.

‡. De zaek wordt voorgefteld, vs. 9, en

‡‡. Nader aengedrongen, vs. 10.

†††. Vervolgens ftelt de Apostel voor, hoe ABRAHAM, in zijnen hogen ouderdom, uit de onvruchtbare SARA, eenen zoon gewonnen hebbe, hoe hy, langs dezen weg, de Vader van een ontelbaer volk geworden zy, en vooräl hoe het een en ander, als de vrucht van 's mans geloov, moet worden aengemerkt, vs. 11, 12.

††††. Daer na vertoont de Apostel, hoe ABRAHAM, en alle mede ervgenamen van dezelvde belovten, in het geloov, tot op hunnen dood toe, volhardt, en veel verhevener dingen gezocht hebben, dan hier op aerde te vinden zijn, vs. 13-16.

‡. De zaek wordt voorgefteld, vs. 13.

‡‡. Nader uitgebreid en aengedrongen, vs. 14-16.

‡. Zy zochten een Vaderland, vs. 14.

‡‡. Dit Vaderland was niet op aerde, vs. 15.

‡‡‡. Zy

‡‡‡. Zy verwachtten den hemel, tot hun Vaderland, vs. 16[a], en

‡‡‡‡. Zy zijn, in die verwachting, niet te leur gesteld, vs. 16[b].

†††††. Eindelyk bepaelt de Apostel de aendacht der Hebreeuwsche Christenen, tot de sterkste proev, welke ABRAHAM van zijn geloov, in de opöffering van zijnen zoon, gegeven heeft, vs. 17-19.

┼. Hy stelt deze gebeurtenis voor, vs. 17[a], en

┼┼. Toont de kracht des geloovs van den Aertsvader, in eenige byzonderheden, nader aen, vs. 17[b]-19.

Hier wordt de aendacht der Hebreeuwen bepaeld,

‡. By de grootheid van ABRAHAMS bedrijv, uit aenmerking van de verzwarende omstandigheden, vs. 17[b], 18[a].

‡‡. By de bedenking, met welke de Aertsvader zich, in zijn geloov, versterkt heeft, vs. 18[b], en

‡‡‡. By den blijden uitslag van 's mans geloov, vs. 19.

//. Hier op volgt het geloov van ISAAC, vs. 20.

///. Daer na dat van JACOB, vs. 21.

////. Wijders dat van JOSEPH, vs. 22, en

/////. Eindelyk dat van MOSES Ouderen, vs. 23.

———. Vervolgens spreekt de Apostel, van zulke personen, die de kracht van hun geloov, en vertrouwen op Gods belovten, by uitnemenheid geöpenbaert hebben, onder de Sinaitische bedeeling, vs. 24-38.

/. Eerst van MOSE, vs. 24-29.

†. Hy begint, met de grootmoedige handelingen van dien beroemden man, als zo vele duidelyke proeven van zijn geloov, vs. 24-26.

‡. De zaek wordt, op zich zelve, voorgesteld, vs. 24, en

‡‡. Nader uitgebreid, vs. 25, 26.

‡. De grootmoedigheid van MOSE wordt, in eenige byzonderheden, nader aengewezen, vs. 25, 26[a], en

‡‡. Daer na wordt betoogd, dat hy, uit het beginsel van het geloov, gewerkt hebbe, en dat zijne uitzichten zich veel verder uitstrekten, dan tot deze waereld, vs. 26[b].

††. Daer na herïnnert de Apostel, hoe MOSE de Israëlleren, na dat zy vooräf het Pascha gegeten hadden, uit

Egyp-

Egypten, het land van hunne verdrukking, hebbe uitgeleidt, vs. 27, 28.

†††. Eindelyk fpreekt hy van de wonderen, welke MOSE, in de roode zee, verricht heeft, vs. 29.

//. Wijders fpreekt hy van JOSUA, vs. 30.

///. Daer na van RACHAB, vs. 31, en

////. Eindelyk voegt hy 'er verfcheidene Richteren, Koningen, Propheten, en andere heldhaftige perfonen, by, die uitnemende proeven van hun geloov, geduld, en ftandvastigheid, gegeven hebben, vs. 32-38.

†. Om niet al te wijdlopig te worden, geevt hy de namen op van nog eenige vermaerde perfonen, die de kracht van hun geloov, zo door het verrichten van buitengewone daden, als door het lijdzaem ondergaen van ongehoorde martelingen, hebben openbaer gemaekt, vs 32.

††. Wijders roert hy het een en ander van hunne daden en lijdingen, met een enkel woord, aen, vs. 35-38.

‡. Eerst bepaelt hy zich, by de zon-

derlinge daden van die uitmuntende personen, vs. 33-35[a].

‡‡. Dan geevt hy eenige ſtalen op van de meest duldeloſe ſmerten, welke anderen lijdzaem ondergaen hebben, vs. 35[b]-38.

b. De Apostel beſluit deze opgave der merkwaerdige voorbeelden van beroemde perſonen, die de kracht van hun geloov, op eene byzondere wijs, hebben openbaer gemaekt, met eene gepaste aenmerking, vs. 39, 40.

c. Hier op volgt eene vermaning, om het voorbeeld des geloovs van die beroemde perſonen, naer te volgen, Kap. XII: 1.

e. Om de Hebreeuwſche Christenen nog al meer aen te moedigen, ſtelt de Apostel hun het grote voorbeeld van den Verlosſer, (die, om de heerlykheid, welke Hem beloovd was, het meest duldeloos lijden kloekmoedig heeft doorgeſtaen) ter naervolging voor, Kap. XII: 2, 3.

f. De Apostel ontleent nog eene drangreden, uit het nut der tegenſpoeden, Kap. XII: 4-13.

a. Vooraf herinnert hy den Hebreeuwſchen Christenen, dat hun leven nog verſchoond wierd, vs. 4.

b. Wij-

b. Wijders vertoont hy hun het nut der verdrukkingen, vs. 5-11.

1. Door het aenhalen der woorden van SALOMO, vs. 5-8.

—. Deze woorden werden aengehaeld, vs. 5, 6, en,

——. Op de omſtandigheden van deze Christenen, toegepast, vs. 7, 8.

2. Door zich te beroepen, op het gedrag van eenen Vader, omtrent zijne kinderen, die hen kastijdt, tot hunne verbetering, vs. 9, 10.

3. Door het oplosſen van eene ſchijnbare bedenking, vs. 11.

c. Uit het een en ander, leidt de Apostel de verplichting der Hebreeuwſche Christenen af, om op nieuws moed te grijpen, en hunnen loop yverig voort te zetten, vs. 12, 13.

F. De Apostel laet 'er eene vermaning op volgen, tot vreedzaemheid en heiligheid, vs. 14-17.

A. Tot vreedzaemheid, vs. 14^a.

B. Tot heiligheid, vs. 14^b-17.

α. Deze vermaning wordt voorgeſteld, vs. 14^b.

β. Aengedrongen, uit het verband, het welk 'er is, tusſchen de heiligheid en de zaligheid, vs. 14^c, en

γ. Nader uitgebreid, door eene waerschouwing, tegen verscheidene ondeugden, vs. 15-17.

a. Tegen het verächteren van de genade, vs. 15ᵃ.

b. Tegen het gene beroering, in de Gemeente, kon veröorzaken, vs. 15ᵇ.

c. Tegen de hoerery, vs. 16ᵃ.

d. Tegen het gering achten van den Godsdienst, vs. 16ᵇ, 17.

G. Er wordt eene vermaning bygevoegd, om de belijdenis van het Christendom vast te houden, vs. 18-29.

A. Tot eenen grondslag, laet de Apostel een vertoog, over de voorrechten der Christenen, boven die der gelovigen, onder de Sinaïtische bedeeling, vooräf gaen, vs. 18-24.

α. Hy beschrijvt den staet der Joodsche Kerk, onder de oude huishouding, vs. 18-21, en

β. Daer na dien der Christenen, onder de bedeeling van het Euangelie, vs. 22-24.

B. Op dezen gelegden grondslag, vestigt de Apostel zijne vermaning, vs. 25-29.

α. Om CHRISTUS, die, in het Euangelie spreekt, niet te verwerpen, vs. 25-27.

β. Om het Euangelie vast te houden, vs. 28, 29.

H. De

H. De Apostel voegt 'er eenige vermaningen by, welke betrekkelyk zijn, tot de byzondere omstandigheden, in welke de Hebreeuwsche Christenen verkeerden, Kap. XIII: 1-16. Zy leevden, in eenen tijd van vervolging; daer op zien de vermaningen, vs. 1-7. Zy leevden, in eenen tijd van verleiding; daer op zien de plichten; welke vs. 8-16. worden voorgeschreven.

A. In het eerste stuk, vermaent de Apostel de Hebreeuwsche Christenen,

α. Tot lievde omtrent elkanderen, vs. 1-3.

β. Tot kuisheid, omtrent zich zelven, vs. 4.

γ. Tot gespeendheid, omtrent de tijdelyke goederen, welke zy, om de belijdenis van het Christendom, verlaten moesten, vs. 5-7.

B. De tweede zoort van vermaningen heeft betrekking, tot de verleiding, aen welke de Hebreeuwsche Christenen thans waren blootgesteld, vs. 8-16.

α. Vooräf legt de Apostel eene zekere waerheid, tot eenen grondslag, vs. 8.

β. Op dezen gelegden grondslag nu, vestigt de Apostel zijne vermaningen, vs. 9-16.

α. Hy begint, met eene algemene waerschouwing, tegen de verleiders, vs. 9a.

b. Vervolgens koomt hy, tot byzonderheden, vs. 9^a-16.

a. Hy veröordeelt het eeten van de danköffers, vs. 9^b-14.

1. Wegens het nuttelose van die aerdsche spijs, onder den dag van het Euangelie, vs. 9^b.

2. Wegens het schadelyke, om dat het de Christenen ongerechtigd zou maken, tot de gemeenschapsöeffening, met den geestelyken altaer des Nieuwen Testaments, vs. 10.

3. Wegens het onbetamelyke, naerdien zy daer door handelen zouden, strijdig, met het gene de Heer JESUS, als het tegenbeeld der oude zondöfferen, ten voorbeelde van zijn volk, onder den dag der vervulling, gedaen had, vs. 11-14.

—. Eerst herïnnert de Apostel de wet van het zondöffer, vs. 11.

——. Daer na toont hy, dat CHRISTUS dat zelvde gedaen hebbe, vs. 12, en

———. Vervolgens leidt hy, uit dat gedrag van CHRISTUS, eene vermaning, tot zijn oogmerk, af, vs. 13, 14.

l. Deze vermaning wordt voorgesteld, vs. 13, en

ll. Na-

//. Nader aengedrongen, vs. 14.

ח. Hy prijst de geestelyke dankoffers aen, boven de schaduwächtige, vs. 15, 16.

I. De Apostel voegt 'er de plichten der Christenen by, omtrent hunne Leeraren, Kap. XIII: 17, en

K. Besluit zijne vermaningen, met eene opwekking, om, voor hem, en zijne medearbeideren, te bidden, Kap. XIII: 18, 19.

II. Het besluit van dezen Briev vinden wy vs. 20-25. Het behelst

א. Eenen hartelyken zegenwensch, vs. 20, 21, en

ב. Een naschrivt, vs. 22-25.

VIII. *De Uitlegkundige Schrivten, over dezen Briev,*

In onse tael, zijn voornamelyk de volgende:

C. STRESO, *over den Briev, aen de* HEBREEN, in 4°.

P. HULSIUS, *over den Briev, aen de* HEBREEN, II Deelen, in 4°.

H. GROENEWEGEN, *over den Briev, aen de* HEBREEN, in 4°.

H. BRUINING, *over den Briev, aen de* HEBREEN, in 4°.

T. AKERSLOOT, *over den Briev, aen de* HEBREEN, in 4°.

P. VAN HOEKE, *over den Briev, aen de* HEBREEN, in 4°.

J. D'OUTREIN, *over den Briev, aen de* HEBREEN, IV Deelen, in 4°.

J. OWEN, *over den Briev aen de* HEBREEN, IV Deelen, in 4°.

J. A. CRAMER, *Verklaring van* PAULUS *Briev aen de* HEBREEUWEN, II Deelen, in 4°.

J. D. MICHAELIS, *Verklaring over den Briev aen de* HEBREEN, 1ste Deel, in 4°.

Amſterdam den 24ſten
July 1792.

J. VAN NUYS KLINKENBERG.

DE
I. ZENDBRIEV
VAN DEN APOSTEL
PAULUS,
AEN DE
CHRISTENEN
TE
THESSALONICA.

DE I. ZENDBRIEV VAN DEN APOSTEL PAULUS, AEN DE CHRISTENEN TE THESSALONICA.

HET I. KAPITTEL.

I. *Vooräf gaet het Opschrivt van dezen Briev, vs.* 1.

1. PAULUS, ende Silvanus, ende Timotheus, schrijven dezen Briev, aen de gemeynte der Thessalonicensen, [*welcke is*] in Gode den Vader, ende den Heere Jesu Christo: (*a*) Genade zy u ende vrede van Godt onsen Vader, ende den Heere Jesu Christo.

A. Hier vinden wy de personen, door en aen welken deze Briev geschreven is. PAULUS *en* SILVANUS *en* TIMOTHEUS, *aen de Gemeente der* THESSALONICENSEN, VS. 1[a].

A. De Schrijvers zijn PAULUS *en* SILVANUS *en* TIMOTHEUS. — Omtrent PAULUS, welken wy voorheen uitvoerig beschreven hebben XXII *Deel Inleid.* p. XI. enz., hebben wy

(*a*) Rom. 1: 7. Ephes. 1: 2. 1 Petr. 1: 2.

thans niets anders aen te merken, dan dat hy zich, in de opschrivten zijner Brieven, doorgaens beschrijve, als eenen Apostel van JESUS CHRISTUS. (vergel. Rom. I: 1. 1 Cor. I: 1. 2 Cor. I: 1. Gal. I: 1. Eph. I: 1, 2. Coll. I: 1.) Hier is het eenvouwig PAULUS. Men zou 'er deze reden van kunnen geven, dat hy, van alle de Christenen te Thessalonica, eenparig erkend wierd, als een Apostel. Te weten, in andere Gemeenten, waren valsche Leeraers ingeslopen, die het Apostoliesch gezach van dezen uitmuntenden man meer of min betwistten en verdacht maekten. Maer, in de Gemeente der Christenen te Thessalonica, viel 'er, over deze zaek, in het geheel gene bedenking.

SILVANUS is dezelvde persoon, die elders SILAS genaemd wordt, en den Apostel, als reisgenoot, vergezelt heeft, wanneer hy het Euangelie der verzoening, te Thessalonica, predikte. (vergel. Hand. XVII.) Hier uit blijkt het genoegzaem, dat hy eene byzondere betrekking had, op de Gemeente van Thessalonica. — Van oorsprong was hy een Jood, maer, tot het Christendom bekeerd zijnde, is hy een yverig voorstander van het Euangelie geweest, en, om zijne buitengewone gaven, wordt hy, onder de Propheten, geteld, Hand. XX: 22. XV: 22, 26, 32. Hy was een getrouw reisgenoot van PAULUS den Apostel, in de uitbreiding van CHRISTUS Koningrijk. Allereerst werdt hy, door de Jerusalemmer Kerkvergadering, met PAULUS en BARNABAS, naer Antiochien gezonden, om de vraeg, over de onderhouding van MOSES Wet, te beslissen, Hand. XV: 25—. Naderhand werdt hy, door PAULUS, tot zijnen reisgenoot verkozen; gelijk hy dan ook den Apostel, op zijne reizen, naer Syrien, Philippi, en Thessalonica, vergezelt heeft, Hand. XV, XVI, XVII.

TIMOTHEUS, den byzonderen gunsteling van PAULUS, die een zeer beroemd Leeraer, in de eerste Christen Kerk, geweest is, hebben wy reeds meermalen ontmoet. (vergel. 2 Cor. I: 1.)

PAU-

PAULUS alleen heeft dezen Briev, op Goddelyke ingeving, geschreven, of denzelven, aen den affchrijver, in de pen gegeven; maer, in het Opschrivt, noemt hy ook SILVANUS en TIMOTHEUS, niet alleen met opzicht tot de onmiddelyk volgende zegengroet, om daer door te kennen te geven, dat deze beide mannen ook, den Thesfalonicenfen, genade en vrede wenschten; maer ook met betrekking tot den ganschen Briev, om daer door aen te toonen, dat zy, met hem, in alles overëenftemden. Hy noemt hen uitdrukkelyk, om dat zy, tot deze Gemeente, eene byzondere betrekking hadden. (vergel. Hand. XVII: 4-14.)

B. Deze Briev werdt geschreven, *aen de Gemeente der Thesfalonicenfen*, dat is, aen de Christenen, die te Thesfalonica, de vermaerde hoofdftad van gansch Macedonien, woonächtig waren, en belijdenis deden van den Euangelifchen Godsdienst. Deze Gemeente beftondt, gelijk doorgaens, uit Joden en Heidenen. (verg. Kap. I: 9. Hand. XVII: 4.) Er wordt bygevoegd, (*welke is*) *in God den Vader*, *en den Heere* JESUS CHRISTUS.

De Ridder MICHAËLIS meent, dat men 'er voegzaem het woord *blijdschap* zou kunnen inlasfchen. Te weten, men was oudtijds gewoon, de groetenis en de naemteekening, niet aen het flot, gelijk wy doen, maer aen het hoofd der Brieven te plaetzen. By de Grieken fchreev men, aen het hoofd van eenen Briev, N. *wenscht blijdschap aen* N. Volgens dit begrip, zou de mening deze zijn. „ PAULUS *en* SILVANUS *en* TIMO-„ THEUS wenfchen de Gemeente der Thesfalonicenfen „ *blijdschap*, *in God den Vader en den Heer* JESUS „ CHRISTUS;" en, om aen te tonen, dat 'er eene gansch andere blijdschap bedoeld worde, dan die de Heidenen elkander toewenschten, zou 'er worden bygevoegd: *genade zy u en vrede van God onzen Vader*, *en den Heere* JESUS CHRISTUS. — Dan wy vinden gene voldoende redenen, om, van de inlasfching onzer Overzetteren, af te wijken.

De Gemeente der Thesfalonicenfen was *in God den Vader* enz. Men kan het ook vertalen, *door God den Vader* enz. voor zo ver de Vader der heerlykheid, van eeuwigheid, bepaelt, en, in den weg zijner Voorzienigheid, de nodige fchikkingen gemaekt had, dat 'er eene Gemeente, binnen Thesfalonica, zoude vergaderd worden, en voor zo ver de Heer JESUS CHRISTUS zijne dienaren, met het Euangelie, naer Thesfalonica gezonden, en hunnen arbeid kennelyk gezegend had. — Dan men kan de beteekenis van IN zeer wel behouden, *de Gemeente der Thesfalonicenfen in God den Vader* enz. Het wijst ons, naer die merkwaerdige en gezegende betrekking, welke deze Christenen hadden, tot *God den Vader en den Heer* JESUS CHRISTUS. Zy, die het Euangelie, met een gelovig hart, aennamen, hadden, door den Heiligen Geest, die in hen woonde, gemeenfchap met den Vader, en met zijnen Zoon JESUS CHRISTUS. (vergel. 1 Joh. I: 3;); en, wat de zulken aengaet, die het Euangelie, flechts met den mond, beleden, deze waren wel in den gemelden nadruk, niet in God den Vader en den Heere JESUS CHRISTUS, maer evenwel zy hadden, tot God en CHRISTUS, eene nadere betrekking, dan verftokte Joden en afgodifche Heidenen. Voeg 'er by, dat de Apostel, gelijk alle Redenaers en Schrijvers gewoon zijn, deze Gemeente, naer haer beste deel, benoeme.

B. Dus luidt de zegengroet: *genade zy u en vrede*, met allerlei wezenlyk heil en voorfpoed, *van God onzen lievderijken Vader*, die de milde gever is van alles goeds, en van *den Heere* JESUS CHRISTUS, die de verdienende oorzaek is van alle zegeningen!

II. Het lichaem van dezen Briev Kap. I: 2— V: 24. behelst twee hoofddeelen. Het eerste is leerstellig, het ander is vermanend.

ℵ. Het leerstellig deel is voornamelyk ingericht, om de Christenen te Thessalonica te versterken in hun geloov, Kap. I: 2— III: 13.

A. De Apostel begint, met eene hartelyke dankzegging tot God, over de genadegaven, welke den Christenen te Thessalonica geschonken waren, Kap. I: 2-4.

A. De dankzegging zelve vinden wy vs. 2, en

B. De gronden daer van, vs. 3, 4.

α. In het gemeen, vs. 3.

β. Meer byzonder, vs. 4.

2. (*b*) Wy, ik Paulus, Silvanus, en Timotheus; Wy dancken Godt, die alleen de geheele eer moet hebben van den goeden uitslag onzer pogingen, in de prediking van het Euangelie, eerbiedig en blymoedig altijt over u alle, uwer gedachtigh zijnde in onse gebeden, of *zo menigmalen wy uwer gedenken, in onze gebeden.* Wy bidden zeer dikwijls voor alle de Gemeenten, maer zo menigmalen wy uwe belangen, al biddende, aen den Vader der barmhartigheid, aenbevelen, gaen onze smeekingen altijd gepaerd, met hartelyke dankzeggingen, voor den blijkbaren zegen, met welken onze prediking, onder ulieden, bekroond is. (vergel. Phil. I: 3.)

Aen velen was het, uit genade gegeven, in de zaek van CHRISTUS, in Hem te geloven. Deze waren toonbeelden van den rijkdom der Goddelyke genade, en der algenoegzaemheid van den Verlosser; en wat de mondbelijders aenging, over dezen had de Apostel ook overvloedige stof tot dankzegging. Er was toch een aenmerkelyk verschil, tusschen de zulken, en tusschen de blinde Heidenen en de verstokte Joden. De prediking van het Euangelie, gepaerd

(*b*) Eph. I: 16. Philipp. I: 3. Coloss. I: 3. 2 Thess. I: 3.

met de gemenere gaven van den Geest, had deze menschen overtuigd, van de waerheid des Christendoms; zy zagen het dwaze van den afgodsdienst der Heidenen, en het onbestaenbare van het werkheilig leerbegrip der Joden; zy hadden smaek gekregen, in het Euangelie, en stelden zich in den weg, in welken God gewoon is, zondaren te ontmoeten; zy waren naby het Koningrijk der hemelen gekomen.

3. Sonder ophouden, met blijdschap, gedenckende (c) het werck uwes geloofs, ende den arbeyt der liefde, ende de verdraegsaemheyt der hope op onsen Heere Jesum Christum, voor onsen Godt ende Vader:

De Apostel noemt drie hoofddeugden op, welke de Christenen te Thessalonica beoeffenden, en, als zo vele genadegaven, aen den Vader der lichten te danken hadden, het *werk hunnes geloovs*, *den arbeid hunner lievde*, *en de verdraegzaemheid van hunne hoop*, *op onzen Heer* JESUS CHRISTUS. — Deze uitdrukkingen moeten, uit den Hebreeuwschen spreektrant, verklaerd worden; *het werk uwes geloovs* zegt zo veel, als uw werkzaem geloov; *de arbeid der lievde*, als de arbeidzame lievde; *en de verdraegzaemheid der hope*, als eene verdraegzame of lijdzame hoop, *op onzen Heer* JESUS CHRISTUS. Hier worden derhalven dezelvde drie hoofddeugden bedoeld, welke 1 Cor. XIII: 13. worden opgenoemd.

Het *geloov* der Christenen te Thessalonica was *werkzaem*, het nam geduurig toe, in sterkte, en openbaerde zich, in eenen heiligen wandel. — *Hunne lievde* was *arbeidzaem*. Zy ontzagen gene moeite of zwarigheden, om aen allen zo veel goed te doen, als immers mogelyk was. Het woord, door *arbeid* vertaeld, beteekent eenen zwaren en afmattenden arbeid, in welken men, tot vermoeijing, bezig is; het wordt daerom, door *vermoeijng* vertaeld, Matth. XI: 28, Joh. IV: 6. In de daed de Christenen van Thessalonica hadden hunne arbeidzame lievde allerduidelykst openbaer gemaekt.

(c) Joh. 6: 29.

maekt. Zy werden van hunne ongelovige Stadgenoten, zeer wredelyk vervolgd. (vergel. Kap. III: 4;) het was derhalven zeer moeilyk, voor het vleesch, deze mishandelingen, met lievdeblijken, te beantwoorden. In de onderlinge broederlievde, omtrent alle Christenen, waren zy uitlokkende voorbeelden geworden, voor anderen; (vergel. Kap. IV: 9.) en aen PAULUS zelven hadden zy den arbeid hunner lievde, by uitnemenheid, bewezen. (vergel. Hand. XVII). — Ook hadden zy eene *verdraegzame* of *lijdzame hoop*, *op hunnen Heer* JESUS CHRISTUS, openbaer gemaekt, verwachtende de heerlykheid, welke hun, door onzen Heer JESUS CHRISTUS, zou worden toegevoegd, in den groten dag zijner luisterrijke verschijning. Zy waren, aen veelërlei verzoekingen, blootgesteld; hunne ongelovige medeburgers zochten hen, niet alleen door schoone beloVten, maer ook door geweldige vervolgingen, van het Christendom af te trekken. Het een en ander was recht geschikt, om hen wankelmoedig te maken, en hunne hoop te doen verflauwen; de Apostel zelvs had gevreest, dat 'er velen, onder de verzoeking, zouden bezweken zijn; (verg. Kap. III: 5,) maer, onder dat alles, hadden zy volhardt in hunne hoop, en hunne gemoederen opgebeurd, met het vooruitgezicht van dat groote goed, het welk de Verlosser hun, in den grooten dag van zijne toekomst, schenken zal.

De herïnnering van dit lovwaerdig gedrag der Christenen te Thessalonica bewoog den Apostel, en zijne medeärbeideren, om God, over hen, hartelyk te danken.

Er wordt bygevoegd, *voor*, dat is, in de tegenwoordigheid, en onder het oog, van *onzen God en Vader*. — Sommigen brengen het, tot het *gedenken*, op deze wijs, *zonder ophouden*, *voor onzen God en Vader*, zo menigmalen wy voor u biddende, tot Hem naderen, *gedenkende uw werkzaem geloov* enz. Dan men kan deze uitspraek ook betrekkelyk maken, tot het beoeffenen der drie gemelde Christelyke deugden van geloov, lievde, en hoop; en dan zal de mening deze zijn, dat de Christenen van Thessalonica die deugden, ten blijke van hunne ongeveinsde oprechtheid, als in de tegenwoordigheid van God den Vader, betrachtten, zo

dat zy zich, ten betooge van hunne oprechtheid, op het onfeilbaer getuigenis van God den Vader, beroepen konden.

4. Wetende, geliefde broeders, uwe verkiesinge van Godt:

Wy zouden het liever vertalen, *wetende, broeders, die van God gelievd zijt, uwe verkiezing.* Dit schijnt ons beter te beantwoorden, aen de zamenstelling der oorsprongelyke woorden, en zo is het ook opgevat door de oudste Overzettingen; voeg 'er by, dat de Apostel zich elders, op dezelvde wijs, uitdrukke. (vergel. 2 Thess. II: 13.)

De Christenen te Thessalonica waren *broeders, van God gelievd*, de voorwerpen van Gods onderscheidende lievde; alles, wat zy in de genade waren, en vermogten, hadden zy, aen Gods ontfermende lievde, te danken.

De *verkiezing* kan men tweezins opvatten; of voor dat eeuwig besluit van den vrymachtigen God, door het welk Hy bepaelde personen, tot de genade en de heerlykheid, bestemt heeft; of in eenen ruimeren zin, voor de voorbeschikking van een volk, om, met het Euangelie, en het aenbod van genade, verwaerdigd te worden. Zo wordt de uitdrukking meermalen genomen, van iemands voorbeschikking, tot eene zekere waerdigheid. In dezen zin, was Israël uitverkoren, om het volk van Gods byzonder eigendom te zijn, Ps. XXXIII: 12. Zo was SAUL uitverkoren, om Koning van Israël te wezen, en AARON, om het Priesterämbt te bedienen, 1 Sam. X: 24. Ps. CV: 26.

Wy zoude beide deze beteekenissen lievst zamenvoegen, naer de onderscheidene onderwerpen. — Zy, die het Euangelium, met een gelovig hart, hadden aengenomen, waren van eeuwigheid, tot de zaligheid, uitverkoren; maer dit kon men, van alle de Christenen te Thessalonica, niet zeggen; onder dezen waren ook naem Christenen, en mondbelijders, en, ten aenzien van deze laetsten, kon het voor als nog niet blijken, dat zy, tot de zaligheid, bestemd waren. PAULUS was zelvs bevreesd, voor den afval van sommigen. (vergel. Kap. III: 5—)

Wetende zegt zo veel, *als gy weet* immers. — De Christenen van Thessalonica, wisten hunne verkiezing; de ge-

lovigen, uit de vruchten van hun geloov, en de mondbelijders, uit hun verkeer, omtrent het Euangelie. (vergel. vs. 6—)

B. *Na deze Inleiding, komt de Apostel, tot het leerstellig deel van dezen Briev, Kap. I: 5— III: 13, waer in hy de gemelde betuiging nader uitbreidt. Hier geevt hy een allerloffelykst getuigenis van de Christenen te Thessalonica, het welk hy, als eene gegronde stof der blijdschap en der dankzegging van hen en zijne medeärbeideren, breedsprakig uitbreidt. Hier vinden wy*

A. Een vertoog van de blijdschap, en de volkomen berusting, met welke zy het Euangelie ontvangen en aengenomen hadden, Kap. I: 5— II: 16.

—. Dit vertoog wordt voorgedragen, Kap. I: 5-10.

α. Vooräf herinnert de Apostel, hoe hy en zijne medeärbeiders het Euangelie, te Thessalonica, verkondigt hadden, vs. 5.

5. (*d*) Want ons Euangelium, zo als ik en mijne medeärbeiders het zelve te Thessalonica gepredikt hebben, en is onder u niet alleen en blootelyk in woorden geweest, zonder kracht van overtuiging. Ook hebben wy ons niet bedient, van de bloemen der Grieksche welsprekenheid, of zoetvloeiende klanken, alleen geschikt, om de ooren te streelen. Wy onthielden ons, van de beweeglyke woorden der menschelyke wijsheid. (vergel. 1 Cor. II: 4) Maer wy beyverden ons, om de verstanden der menschen te verlichten, hun oordeel te overtuigen, en hunne harten te verbeteren. Onze prediking was oock in kracht, ende in den Heyligen Geest, ende in vele versekertheyt: (*e*) gelijck gy weet hoedanige wy onder u geweest zijn, om uwent wille.

Door de *kracht*, *en den Heiligen Geest*, verstaen zommigen de buitengewone wondergaven van den Heiligen Geest, zo dat het éene woord het uitwerkzel, en het ander de

(*d*) 1 Cor. 2: 4. ende 4: 20. (*e*) 1 Thess. 2: 1.

oorzaek zoude aenwijzen. Maer LUCAS verhaelt ons uitvoerig, hoe de Apostel de Gemeente te Thesſalonica geplant hebbe, zonder eenige melding te maken, van de wonderen, welke hy aldaer zoude verricht hebben, Hand. XVII. Daer te boven ſtaet hier de *kracht* over, tegen de blote *woorden*. Wy denken daerom liever, aen de kracht van betoog en overtuiging, met welke zijne prediking gepaerd ging. Te weten hy had, met zijne ambtgenoten, in de Synagoge te Thesſalonica, niet ſlechts met bloote woorden, geleert, dat JESUS van Nazareth de beloovde MESSIAS ware, de Zoon van God, en de Zaligmaker van zondaren; maer zy hadden ook deze leer, met zulke krachtige en overtuigende bewijsredenen, uit de Godſpraken der Propheten, betoogt, dat zy het als met oogen zien, en met handen tasten konden. Hunne prediking was van zo veel kracht geweest, dat een aenmerkelyk getal van Joden en Jodengenoten volkomen overtuigd wierden, van de waerheid hunner leer; (vergel. Hand. XVII: 1-4;) zelvs had hunne prediking zo veel kracht gedaen, op de gemoederen der Heidenen, dat 'er zeer velen bekeerd wierden. (vergel. vs. 9)

Wanneer de Apostel 'er byvoegt, *en in den Heiligen Geest*, geevt hy te kennen, dat de kracht, met welke hunne prediking gepaerd ging, door de genade van den Heiligen Geest, gewrocht was. Door de hartveränderende invloeden van den Heiligen Geest, waren 'er velen bewrocht, tot het geloov, en, door de gewonere gaven van dien zelvden Geest, waren er zeer velen, beiden uit Joden en Heidenen, van de waerheid des Euangeliums overtuigd geworden.

Ook was de prediking van den Apostel, en zijne medeärbeideren, geweest, *in vele verzekerdheid.* Zy waren niet alleen voor zich zelven ten vollen overtuigd, van de waerheid des Christendoms, maer ook door de kracht der bewijsredenen, met welke zy hunne leer ſtaevden, hadden zy, in de gemoederen van zeer velen, eene verzekerdheid te weeg gebracht, welke, op de ſterkſte gronden, gevestigd was. (vergel. 2 Tim. IV: 5, 17.)

Ondertusſchen was deze betuiging gene winderige grootſpraek van den Apostel, om zijnen eigenen roem te bevoorde-

deren. Hy gav Gode en zijne genade alleen de eer van alles, en, ten betoge, dat hy de waerheid ſprak, beriep hy zich, op het medegeweten der Theſſalonikers zelve: *gelijk gy weet, hoedanig wy onder u geweest zijn, om uwen wil.* Het is als of hy zeide: „ mijne gelievde broeders, „ waerom zou ik verder ſpreken, van de kracht en de ver- „ zekering, met welke onze Euangelie prediking, door de „ genade van den Heiligen Geest, gepaerd ging? Ik be- „ hoev, voor deze zaek, gene bewijzen by te brengen. „ Ik beroep my, met alle vrymoedigheid, op het getuige- „ nis en het medeweten van u allen; gy weet zelve, met „ welk eene kracht van overtuiging, wy, uit de Godſpra- „ ken der Propheten, bewezen hebben, dat JESUS zy de „ CHRISTUS, en hoe de Heilige Geest, met onze predi- „ king, hebbe medegewerkt, zo dat niet alleen velen verze- „ kerd wierden, van de waerheid des Christendoms, maer „ ook anderen bewrocht wierden, tot een oprecht geloov. „ In dit alles weet gy ook, hadden wy gene waereldſche „ inzichten; wy voorzagen zeer wel, gelijk ook de uitkomst „ geleert heeft, dat wy, aen de mishandelingen der onge- „ lovigen, en zelvs aen gevaer van ons leven, zouden „ blootgeſteld worden; ons doelwit was geen ander, dan „ medewerkers te zijn van uwe zaligheid."

Deze byzonderheid, de kracht der prediking van deze yverige Kruisgezanten betreffende, wordt Kap. II: 1-12, nader aengedrongen.

β. Vervolgens betuigt de Apostel, dat de Christenen van Theſſalonica het Euangelie, met blijdſchap en eene volkomene berusting, ontvangen en aengenomen hadden, vs. 6-10.
a. Deze zaek wordt voorgeſteld, vs. 6.

6. (*f*) Ende gy zijt onſe navolgers geworden, in geloov en heiligmaking; daerin hebt gy onze voetſtappen yverig naergevolgt, zo dat gy wederom voorbeelden, voor anderen, geworden zijt; (vergel. Kap. IV: 9, 10,) byzon-

(*f*) 1 Cor. 4: 16. ende 11: 1. Phil. 3: 17. 2 Theſſ. 3: 9.

der ook in het doorftaen van vervolgingen, ende, in zo vèr, zijt gy zelvs naervolgers geworden des Heeren. In de mishandelingen, welke u, van verblinde Heidenen en verftokte Joden, werden aengedaen, hebt gy het voorbeeld van onze lijdzaemheid, en ook eenigermate dat van den Heer CHRISTUS zelven, naergevolgt; het woort van het Euangelie, als het woord van den God der waerheid, gelovig aengenomen hebbende, of fchoon in en onder vele verdruckinge evenwel met blijtfchap des Heyligen Geefts. Uwe harten waren vervuld, met eene onuitfprekelyke blijdfchap, dat u het woord der verzoening gepredikt wierdt, en gy hebt het, met een hartelyk genoegen, gelovig aengenomen. Deze blijdfchap werdt, in het midden der verdrukking, door den Heiligen Geest, gewrocht; Hy verzekerde u, dat de verdrukking, hoe hoog zy ook gaen mogt, maer voor eenen tijd ware, en niet in vergelyking komen mogt, met die heerlykheid, welke, in het Euangelie, beloovd wordt. (vergel. Rom. VIII: 18.)

b. De Apostel voegt 'er by, dat 'er een aengenaem gerucht van hun geloov en heiligheid was uitgegaen, vs. 7-10.

a. Dit loffelyk getuigenis wordt, in het gemeen, voorgefteld, vs. 7.

7. Alfo dat gy voorbeelden geworden zijt, in uw verkeer omtrent het Euangelie, byzonder in geloov, lievde en hoop. (vergel. vs. 3,) voor allen den geloovigen in Macedonien ende Achajen. Door uw lovwaerdig voorbeeld, konden en moesten anderen uitgelokt worden, om uwe voetftappen naer te volgen.

Macedonien was een zeer vermaerd Landfchap, in het Noorder deel van Griekenland, liggende, zo als wy nu fpreken, tusfchen den Archipel, en de golv van Venetiën. Tot dit Macedonien, behoorden de fteden Philippis, Bereën, en Thesfalonica, het welk daer van de hoofdftad was. Van *Achajen*, zijnde een ander gedeelte van Griekenland, was Corinthen de hoofdftad. — In alle deze fteden, had PAULUS het Euangelie verkondigt; maer evenwel hy moest,

den

den Christenen te Thesſalonica, dit getuigenis geven, dat zy *voorbeelden geworden waren, allen den gelovigen in Macedonien en Achajen.* Zy muntten uit, boven alle andere Christenen van Griekenland', in geloov, lievde, en lijdzaemheid. Dezen konden veel van hen leeren, en moesten nog vry wat voorderingen maken, eer zy, met hun, in eenen rang konden geſteld worden. Trouwens, door hun lievderijk voorbeeld, hebben de Christenen van Thesſalonica te weeg gebracht, dat 'er eene algemene weldadigheid heerschte, in geheel Macedonien. (vergel. 2 Cor. VIII: 1.)

b. Dit getuigenis wordt, meer byzonder, bevestigd, vs. 7-10.
1. Er was rondom een aengenaem bericht uitgegaen van het geloov en de heiligheid der Christenen te Thesſalonica, vs. 8.

8. Want van u is het woort des Heeren luytbaer geworden niet alleen in Macedonien ende Achajen, maer oock in alle plaetſen is uw geloove, dat [*gy*] op Godt [*hebt*], uytgegaen: ſo dat wy niet van noode en hebben yet [*daer van*] te ſpreken.

Van de Christenen te Thesſalonica, was *het woord des Heeren luidbaer geworden, niet alleen in Macedonien en Achajen.* — De uitdrukking, *luidbaer worden*, zegt eigenlyk eenen zeer ſterken weerklank te geven, gelijk het geluid van bazuinen, trompetten en dergelyke werktuigen zich zeer verre verſpreidt, en, op eenen aenmerkelyken afſtand, gehoord wordt. *Van* de Thesſalonicenſen, *was het woord des Heeren luidbaer geworden* enz. Dit kan men, van het Euangelie zelve, verſtaen, en dan is de mening deze, dat de Christenen van Thesſalonica, die, uit hoofde van den koophandel, geduurig heen en weder reisden, de leer van het Euangelie, door gansch Macedonien en Achajen, verſpreidt hadden. Al zo wel ſchijnt het nochtans, aen het verband en oogmerk van des Apostels redeneering te beantwoorden, dat het *woord des Heeren* hier het verkeer der Christenen van Thesſalonica, omtrent dat woord, aenduide. Het is der-

halven, als of de Apostel zeide: „ 'er is een algemeen ge„ rucht uitgegaen, van uw loffelyk verkeer omtrent het Eu„ angelie, in gansch Macedonien en Achajen."

Dit was het nog niet al; *maer ook in alle plaetzen was hun geloov, dat zy op God hadden*, waer door zy zich, op den waerachtigen God, en zijne onfeilbare belovten, gerust verlieten, *uitgegaen*, dat is, ruchtbaer en bekend geworden. (vergel. Matth. IX: 26. Rom. X: 18.) Op alle plaetzen, daer Christenen waren, werdt, van het werkzaem geloov der Thesfalonikers, met lov gesproken.

De Apostel voegt 'er by, *zo dat wy niet van noden hebben, iets daer van te spreken.* — Wy mogen 'er uit besluiten, dat de Kruisgezanten, wanneer zy, met het Euangelie, op de eene of andere plaets, aenkwamen, gewoon waren, een bericht te geven, van den opgang en de vruchtgevolgen, welke hunne prediking elders gehad had, niet om hunnen eigenen roem te bevoorderen, maer aen den eenen kant, om aen te toonen, dat de Heilige Geest, met hunne pogingen, medewerkte, en, aen de andere zijde, om de menschen, langs dezen weg, uit te lokken, dat zy het Euangelie blymoedig aennamen. Maer, waer de Kruisgezanten ook kwamen, van de Thesfalonikers behoevden zy niet te spreken; het was allerwegen bekend genoeg, hoe loffelyk dezen, omtrent het woord der verzoening, verkeert, en hoe zy de kracht van hun geloov, in het midden der hevigste verdrukkingen, geopenbaert hadden. — De koophandel, die, door de burgers van Thesfalonica, gedreven werdt, zal hier toe zeer veel hebben toegebracht.

2. *Alle Christenen spraken, met eene dankbare verwondering, over den zegen, met welken de Euangelie prediking te Thessalonica bekroond was, vs. 9, 10.*

9. Want of *Immers* sy selve, de menschen, tot welke wy, met de prediking van het Euangelie, komen, byzonder de Christenen in Macedonien en Achajen. (vergel. vs. 7,) *zy zelve* verkondigen van ons hoedanigen ingangh wy tot u gehad hebben, niet alleen in uwe ooren, maer

ook

ook in uwe harten, zy fpreken, met verwondering, blijdfchap, en dankzegging, over de volvaerdigheid des harten, met welke gy het Euangelie hebt aengenomen, ende zy weten, hoe gy, die blinde Heidenen waert, toen wy te Thesfalonica gekomen zijn, tot Godt bekeert zijt van den grouwzamen dienst der nietige afgoden, om den levendigen ende waerachtigen Godt, die, uit kracht van zijn eigen wezen, beftaet, en zo ver, boven de afgoden, verheven is, als de oneïndige Schepper, boven de werken zijner handen, naer het voorfchrivt van het Euangelie, te dienen:

10. (*g*) Ende hoe gy bewrocht zijt, tot het geloov, in den gezegenden Verlosfer, welken God gezonden heeft, om dezen fijnen eeuwigen Sone uyt de hemelen, alwaer Hy, na het te weeg brengen van de reinigmaking onzer zonden, onnadenkelyk verheerlykt is, met lijdzaemheid te verwachten, en dien luisterrijken dag, met verlangen, te gemoet te zien, wanneer Hy den geluk ftaet der zijnen voltooijen zal, den welcken hy uyt den dooden verweckt heeft, [*namelick*] den gezegenden Jefum, die ons verloft van den toekomenden toorn.

Van den toekomenden toorn. — Zommigen denken, aen dat geduchte oordeel der verwerping, het welk, by de verwoesting van Jerufalem, over de hardnekkige Joden, komen zoude. Maer PAULUS fpreekt hier byzonder van zulken, die oorfprongelyk afgodifche Heidenen waren. Hy heeft derhalven het oog, op het oordeel der verdoemenis, het welk, in den laetften dag van het algemeen gericht, over alle onboetvaerdige zondaren, zal worden uitgefproken. In dezen zin, fpreekt de Apostel meermalen, van eenen dag des toorns. (vergel. Rom. II: 5. 2 Thesf. I: 6, 10.) — JESUS *verlost ons* van den toekomenden toorn. Hy zal namelyk allen, die zijn Euangelie gehoorzaem zijn, in dien luisterrijken dag, uit kracht van zijne volmaekte verzoening, welke zy gelovig hebben aengenomen, volkomen vryfpreken, van het oordeel der verdoemenis, het welk zy, op

(*g*) Hand. 1: 11. Phil. 3: 20. 2 Theff. 1: 10. Openb. 1: 7.

zich zelve aengemerkt, alleszins waerdig zijn. — De Apostel spreekt hier, in den tegenwoordigen tijd, niet alleen om de zekerheid der zake uit te drukken, naerdien de gelovigen dezelve zo zeker verwachten kunnen, als of zy reeds werkelyk was daer gestelt; maer ook voornamelyk om dat JESUS hen reeds dadelyk verlost had, door hen met God te verzoenen, zo dat zy gene verdoemenis te duchten hadden. (vergel. Rom. VIII: 1.)

HET II. KAPITTEL.

-- Dit vertoog wordt nader uitgebreid, Kap. II: 1-16. *Het behelsd twee hoofdzaken, deels dat de Apostel, en zijne mede ambtgenooten, zich, in de prediking van het Euangelie, te Thessalonica, betamelyk gedragen hadden, Kap. I:* 5; *deels dat de Christenen aldaer, op eene gansch voorbeeldige wijs, omtrent het Euangelie verkeert hadden, Kap. I:* 6-10; *het een en ander wordt meer byzonder aengedrongen.*

α. Dat de Apostel en zijne medeärbeiders zich, in de prediking van het Euangelie, betamelyk gedragen hadden, Kap. II: 1-12.

a. De zaek wordt, in het gemeen, voorgesteld, vs. 1.

1. (*a*) WAnt (of *Treuwens*) gy weet selve, broeders, onsen ingangh tot en ons verkeer onder u, toen wy, in uwe Stad, het Euangelie verkondigt hebben, dat die niet ydel en is geweest:

Ydel is zodanig iets, het welk te vergeevsch geschiedt, zonder dat 'er eenige nuttigheid van komt; zonder dat men zijn oogmerk bereike. (vergel. 1 Cor. XV: 10, 58. 2 Cor. VI: 1. Phil. II: 16.) Volgens deze vertaling, zal de mening zijn, dat het Euangelie, onder de Thessalonikers, niet vruch-

(*a*) 1 Thess. 1: 5, 9.

vruchteloos gepredikt, maer van zeer gezegende gevolgen, in het bekeeren van zondaren, geweest ware. Dan, volgens die opvatting, is 'er geen voegzaem verband, tusschen deze woorden en de volgende, alwaer de Apostel niet spreekt, van de vruchten, welke het Euangelie voortgebracht, maer van de beginselen, uit welke hy gepredikt had.

Wy zouden het daerom liever vertalen, door *leugenächtig* en *bedrieglyk*. De LXX gebruiken het ook, om een Hebreeuwsch woord over te zetten, het welk den leugen beteekent, Jes. LIX: 4. Volgens deze vertaling, staen de woorden, in een geördend verband, met de volgende. Het is dan, als of de Apostel zeide: „ in het voorstellen van de „ Euangelieleer, hebben wy niet, op eene valsche en be„ drieglyke wijs, gehandelt; wy hebben ons, van gene „ lage en veráchtelyke kunstgrepen, bedient, om uwe ge„ moederen voor in te nemen, gelijk valsche Leeraers ge„ woon zijn te doen; ook hebt gylieden het Euangelie „ niet, op bedrieglyke schijngronden, aengenomen, mis„ leid zijnde, door schoonschijnende drogredenen; het te„ gendeel zal ik, in het vervolg, wat omstandiger aen„ tonen, offschoon de zaek anderszins geen betoog nodig „ hebbe, daer ik my, gelievde broeders, op uw eigen ge„ weten, met alle vrymoedigheid, beroepen durv."

b. De zaek wordt, meer byzonder, aengedrongen, vs. 2-12.

a. Eerst beroept zich de Apostel, op de smaedheden en mishandelingen, welke hy en zijne Ambtgenoten, om de prediking van het Euangelie, ondergaen hadden, en door welke een bedrieger, van het voortplanten eener valsche leer, zou zijn afgeschrikt geworden, vs. 2.

2. Maer hoewel wy te vooren, eer wy, met het Euangelie, te Thessalonica kwamen, om den naem van JESUS, en de prediking van zijn Euangelie, zeer veel geleden hadden, ende oock ons nog jongstleden eene zeer groote smaetheyt aengedaen was, gelijck gy weet, (*b*) te Philippis, eene Stad in uwe nabuurschap, alwaer

(*b*) Hand. 16: 22.

ik en Silvanus geſtrengelyk gegeesfeld, en, als een paer ſnoode booswichten, in den binnenſten kerker opgeſloten werden; (vergel. Hand. XVI: 16-24;) ſo hebben wy [*nochtans*] vrymoedigheyt gebruyckt in onſen Godt om het Euangelium Godts (*c*) tot u te ſpreken in veel ſtrijts.

Het woord, door *vrymoedigheid gebruikt*, vertaeld, is van eenen byzonderen nadruk; het zegt, voor eene zaek, rondborstig en onbeſchroomd, openlyk uit te komen. De uitdrukking *in onzen God* zegt zo veel, als betrouwende op God, op zijnen gunstigen en machtigen byſtand. De ſpreekwijs *in veel ſtrijds* wordt verſchillendlyk opgevat. Zommigen menen, dat zy ontleend zy, van de renbanen en loopſtrijden der ouden, in welke de lopers, om ſtrijd, alle hunne krachten inſpanden, om den eereprijs te behalen; en dan zou de Apostel het oog hebben, op zijnen en zijner medeämbtgenoten onvermoeiden yver, in den dienst van het Euangelie. Dan het ſchijnt ons, met het geheele beloop van zaken, beter te ſtroken, door dezen *ſtrijd*, de mishandelingen te verſtaen, welke de Kruisgezanten, om de prediking van het Euangelie, ondergaen hadden, en de gevaren, aen welke zy blootgeſteld waren.

De Apostel wil derhalven dit zeggen: „ reeds lang te „ voren, eer wy in uwe Stad kwamen, om het Euangelie „ te prediken, hadden wy, om die zelvde prediking, op „ onderſcheidene plaetzen, de grootſte ſmaedheden, en de „ wreedſte vervolgingen, ondergaen. Trouwens gy allen „ weet, hoe wy, in uwe nabuurige Stad Philippis, als „ misdadigers van den eerſten rang, geboeid, gegeesfeld, „ en in den akeligſten kerker opgeſloten wierden; maer „ daer door zijn wy niet afgeſchrikt, van onze bediening; „ in tegendeel, zo drae wy, door eene buitengewone tus„ ſchenkomst van het Goddelyk Alvermogen, uit het ge„ vangenhuis te Philippis verlost waren, hebben wy ons „ aenſtonds, naer uwe hoofdſtad begeven; op de gunſtige „ byſtand van den Almachtigen vertrouwende, hebben wy

„ het

(*c*) Hand. 17: 2.

„ het Euangelie onder ulieden onbeschroomd gepredikt.
„ Dit geschiedde, onder zeer veel strijd en tegenstand. De
„ ongelovige Joden hebben ons, op allerlei wijzen, mis-
„ handelt, als of wy de gevaerlykste werktuigen waren,
„ voor den Burgerstaet. Maer daerom hebben wy niet
„ vertraegt; maer het zo lang uitgehouden, tot dat het
„ dreigend doodsgevaer ons noodzaekte, om uwe Stad te
„ verlaten, en naer Bereën te vluchten." (Vergel. Hand.
XVII: 1-10.)

b. Wijders voegt 'er de Apostel by, dat hy en zijne medeämbtgenooten eenen afkeer hadden, van die lage en veráchtelyke beginselen, uit welke valsche Leeraers gewoon zijn te werken, vs. 3-12.

1. *In het gemeen, vs.* 3, 4.

2. *Meer byzonder, vs.* 5-12.

/. *Drie ondeugden zijn 'er voornamelyk, aen welke bedriegers zich plegen schuldig te maken, vleiery, gierigheid en ydele eerzucht; maer* PAULUS *kon zich, op het getuigenis der Thessalonikers, en op den alwetenden God zelven, beroepen, dat hy en zijne medeämbtgenoten rein waren van deze ondeugden, vs.* 5, 6.

//. *In tegendeel zy hadden, uit een allerzuiverst beginsel, gewerkt; uit eene hartelyke lievde tot de Thessalonicensen, en eene tedere zucht tot hun eeuwig zielen heil, vs.* 7-12.

†. *Dit laetste stuk wordt voorgesteld, vs.* 7, 8. *en,*

††. *In ettelyke byzonderheden, nader aengedrongen, vs.* 9-12.

⊥. *De Kruisgezanten hadden, in den dienst van het Euangelie, alle eigenbelang ter zijde gestelt, vs.* 9.

⊥⊥. *En zich, in alle opzichten, als yverige en getrouwe dienaers van* CHRISTUS, *gedragen, vs.* 10-12.

‡. *Ten aenzien van hun zedelyk gedrag, vs.* 10.

‡‡. *Met opzicht tot den inhoud, en de wijs van hunne prediking, vs.* 11, 12.

3. Want onse vermaninge, (of *prediking*) waer door wy de menschen gemoedelyk vermanen, om zich aen Gods getuigenis, in het Euangelie, te onderwerpen, en is niet

geweest uyt verleydinge of *dwaling*, zo dat wy zelve misleid waren; neen waerlyk wy zijn, van de waerheid der leere, welke wy voorstellen, ten vollen verzekerd; noch onze prediking is geweest, uyt onreynigheyt, uit onzuivere en verkeerde beginselen van eigenbelang, of eerzucht; neen waerlyk, hadden wy voordeel, eer, en gemak, naer de waereld, bedoelt, dan zouden wy zo vele mishandelingen niet ondergaen hebben; noch onze prediking is geweest, met bedrogh, wy hebben ons niet bedient, van listige kunstgrepen, gelijk bedriegers gewoon zijn te doen, om hunne valsche leer ingang te doen hebben, en der dwaling eenen glimp te geven.

4. Maer, wel verre daer van daen, hebben wy een zeer verheven einde bedoelt, om ons namelyk by God te veräengenamen; gelijck wy van Godt beproeft en goedgekeurd zijn geweest. (vergel. Rom. XIV: 22. 1 Cor. XVI: 3.) dat ons het Euangelium soude toebetrouwt worden, met last, om het zelve allerwegen te prediken, alsoo spreken wy de woorden der zaligheid, (*d*) niet als menschen behagende. Wy bedienen ons, noch van kruipende vleieryen, noch van de cieraden der welsprekenheid; wy mengen, in onze prediking, gene dingen, welke geschikt zijn, naer den smaek der Joden en der Heidenen; om ons daer door, by de menschen, te veräengenamen, en hunne gunst te winnen; langs dezen weg, zouden wy ons zelve en andere bedriegen; maer wy beyveren ons, om Gode aengenaem te zijn, die zich, door genen uiterlyken schijn, of bedrieglyke vertoningen, misleiden laet, maer onse herten beproeft, en eene volkomene kennis heeft van onze beginselen.

5. Want wy en hebben noyt met pluymstrijckende woorden omgegaen, of de gewoonte van bedriegers gevolgt, die tegen hun hart spreken, en den menschen, met schoonschijnende woorden, vleien, om daer door hunne gunst te gewinnen, gelijck gy zelve, by ondervinding, weet. Wy beroepen ons, op uw eigen geweten

(*d*) Gal. I: 10.

ten; herinnert u maer, hoe wy, in uwe Stad, gepredikt en verkeert hebben; **noch wy hebben ons opgehouden, met** [*eenigh*] **bedeckfel van gierigheyt en hebzucht.** Wy hebben ons, van het Euangelie, niet bedient, als van eenen dekmantel, om, onder den fchijn van te zorgen voor uw eeuwig zielenheil, aerdfche fchatten te bejagen. (*e*) **Godt** die nederziet, tot op den bodem van onze harten, en alle onze verborgene drijfveeren weet, **is getuyge.**

6. **Noch foeckende eere uyt menfchen, noch van u, noch van andere.** Wy prediken het Euangelie niet, om eenen groten naem in de waereld te maken, gelijk valfche Leeraers menigwerv bedoelen; het is ons niet te doen, om eer, achting, en toejuiching, te hebben, noch by u, noch by anderen, maer wy bekommeren ons alleenlyk, over de innerlyke waerdy van ons werk, in Gods oogen. (vergel. 1 Cor. III: 5, 7;) (*f*) **hoewel wy** [*u*] **tot laft konden zijn als Chrifti Apoftelen:**

7. **Maer wy zijn vriendelick geweeft in 't midden van u, gelijck als een voefter hare kinderen koeftert:**

Hier is de verdeeling der zogenaemde verfen wederom, alleröngelukkigst, uitgevallen. De laetfte woorden van vs. 7. ftaen, in een onaffcheidbaer verband, met vs. 6, en des Apostels mening zal veel duidelyker wezen, wanneer wy het een en ander zamenvoegen, op deze wijs: *hoewel wy u tot last hadden kunnen zijn, als Apostelen van* CHRISTUS, *zo zijn wy evenwel vriendelyk geweest, in het midden van u, gelijk als een voedfter*, of eene zogende moeder, *hare kinderen koestert.*

De Kruisgezanten hadden, *als Apostelen van* CHRISTUS, door Hem gezonden, om het Euangelie te prediken, den Christenen te Thesfalonica, *tot last kunnen zijn*, voor zo ver zy recht hadden, om eene bezolding, voor hunnen arbeid, tot levensönderhoud, te vorderen. (vergel. vs. 9.

(*e*) Rom. I: 9. en le 9: I. 2 Cor. I: 23. en de II: 31. Galat. I: 20. Philipp. I: 8. 1 Tim. 5: 21. 2 Tim. 4: 1. (*f*) 1 Cor. 9: 3. 2 Theff. 3: 9.

2 Cor. XI: 9. 1 Tim. V: 16.) Evenwel waren *zy vriendelyk*, toegevende, en infchikkelyk *geweest*, *in het midden van hen*; zy hadden niet geftaen, op hun uiterfte recht, en zich gefchikt, naer de omftandigheden van die Gemeente. Toen hun gene bezolding werdt aengeboden, hadden zy dezelve ook niet gevordert. Hierin waren zy gelijk, aen eene *moeder*, welke *hare kinderen zoogt en koestert*, alleen uit lievde, en geheel anders handelt, dan eene gehuurde minne, welke het, om loon, doet.

8. Alfoo wy, tot u feer genegen zijnde, daer wy u eene allerhartelykfte lievde toedroegen, en niets vuuriger begeerden, dan alles, wat in ons vermogen was, tot het wezenlyk en eeuwig welzijn der Gemeente, volvaerdig toe te brengen, hebben u geerne, en met alle volvaerdigheid, willen mededeelen niet alleen het Euangelium Godts, maer oock onfe eygene zielen. Gelijk eene zogende moeder gene moeite, genen arbeid, gene infpanning van alle hare vermogens, ontziet, om het lichamelyk welzijn van haren zuigeling te bevoorderen, en zelvs, zo het nood was, haer eigen leven, voor denzelven, zoude opzetten; zo hebben wy ook, met onze ganfche ziel, met infpanning van alle onze redelyke vermogens, uw eeuwig heil zoeken te bevoorderen, en zelvs zouden wy, wanneer het ten uwen nutte had kunnen verftrekken, ons leven niet dierbaer geacht hebben, daerom dat gy ons lief geworden waert, en onze toegenegenheid tot u was, uit hoofde van uw lovwaerdig verkeer, omtrent onze prediking, van dag tot dag aenmerkelyk toegenomen.

9. (g) Want de blijken van onze lievde, en onze bezorgheid, voor uw eeuwig heil, zijn u allen kenbaer geworden; gy gedenckt immers, mijne gelievde broeders, en kunt u gemakkelyk herïnneren, onfen arbeyt ende moeyte: want nacht ende dagh, in een eerlyk beroep, met onze eigene handen, onvermoeid werckende, om ons onderhoud te gewinnen, op dat wy, door het vor-

(g) Hand. 18: 3. ende 20: 34. 1 Cor. 4: 12. 2 Cor. 11: 9. ende 12: 13. 2 Theff. 3: 8.

vorderen van bezolding, niemant onder u en souden lastigh zijn, hebben wy het Euangelium Godts onder u gepredickt.

De Griekfche woorden, *arbeid en moeite* vertaeld, beteekenen beide eenen zeer zwaren en vermoeienden arbeid. De zamenvoeging van deze woorden is derhalven gefchikt, om de beteekenis nog fterker te maken, en eenen arbeid uit te drukken, die, met eene afmattende vermoeing, gepaerd gaet. (vergel. 2 Cor. XI: 27.) De Kruisgezanten hadden ongemeen veel arbeid en moeite ondergaen, zo in het yverig prediken van het Euangelie, als in het doorftaen van allerlei fmaedheden en mishandelingen. Ten dezer plaets evenwel heeft de Apostel byzonder het oog, op dien vermoeienden arbeid, welken hy en zijne medeämbtgenooten, by het waernemen van den Euangeliedienst, te Thesfalonica, verricht hadden, om op eene eerlyke wijs, hun beftaen te vinden. De gedachtenis daer van lag den Christenen, te Thesfalonica, nog levendig in het geheugen. — De Kruisgezanten hadden *nacht en dag gewerkt, op dat zy niemand zouden lastig zijn.* By elk eene voegzame gelegenheid, hadden zy het Euangelie gepredikt, maer, om deze nieuwe Christenen, met de bezorging van hun lichamelyk onderhoud, niet te bezwaren, hadden zy nog daer te boven, in hun handwerk, yverig gearbeidt, daeraen zomtijds geheele nachten befteedt, en 'er zo veel tijd van den dag toegenomen, als 'er, van den dienst des Euangeliums, overfchoot.

Dit was eene allerkennelykfte proev van hunne toegenegenheid, tot de Christenen van Theffalonica. — Maer, mag men denken, Thesfalonica was eene rijke koopftad, en de Kruisgezanten hadden, van de Christenen aldaer, eene toereikende bezolding, voor hunnen Euangeliedienst, kunnen vorderen. (vergel. 1 Cor. IX: 4.) Dan PAULUS had 'er gewichtige redenen voor, dat hy, te Thesfalonica, vrywilligen afftand deedt, van de bezolding, welke hy rechtmatig had kunnen vorderen; aen den eenen kant, dat zijne vyanden gene fchijnbare aenleiding hebben zouden, om hem, van baetzucht en gierigheid, te befchuldigen. (vergel. Hand. XX: 33-39. 1 Cor. IV: 11, 12,) en, aen de andere

zijde, met opzicht tot de Thesſalonikers, onder welke de luiheid zeer gemeen was, op dat niemand, van zijn voorbeeld, misbruik maken zoude. (verg. 2 Thesſ. III: 7-9.)

Ondertusſchen kon het PAULUS, te Thesſalonica, met al zijn werken, nog niet eens zo ver brengen, dat hy een genoegzaem beſtaen had; hadden de lievdadige Christenen van Philippis hem niet het een en ander toegezonden, dan zoude hy nog gebrek hebben moeten lijden. (vergel. Phil. IV: 16.)

10. Dan, door dit ons werken, hebben wy den dienst van het Euangelie geenszins verzuimt. Gy zelve zijt getuygen, ende de alwetende Godt, hoe heyliglick, ende rechtveerdelick, ende onberiſpelick wy u, die geloovet, geweeſt zijn.

Tusſchen de woorden *heilig*, *en rechtvaerdig*, *en onberiſpelyk*, kan men dit onderſcheid maken, dat het eerſte zie, op de plichten, welke wy God, het tweede op de plichten, welke wy onzen naesten, en het derde op de plichten, welke wy ons zelven, verſchuldigd zijn.

De Apostel beroept zich bepaeldelyk, op hen, *die geloovden*, om dat zy, die de leer van het Euangelie hadden aengenomen, meer bevoegde rechters, in dit geval, waren, dan anderen. Dezen hadden, met PAULUS, SILVANUS, en TIMOTHEUS, eenen gemeenzamen ommegang gehad, en hunnen wandel van naby beſchouwt. De ongelovige Joden, en de verblinde Heidenen, hadden, met PAULUS en zijne medeämbgenooten, geen verkeer willen hebben, en hunne verbittering, vooräl die der eerſten, was zo groot, dat zy zelvs de beste daden, in het allerönguntſtigst licht, zouden beſchouwt hebben. (vergel. Hand. XVII: 6, 7.)

De Apostel beroept zich tevens, op den alwetenden God; om dat God, die de harten beproevt, alleen kan oordeelen, over de verborgene drijvveeren van onze daden. Het is zeer mogelyk, dat een bedrieger zich, in het uitwendige, zo aenſtelle, dat niemand iets, in zijn gedrag, te berispen hebbe, al is zijn hart nog zo vyandig, tegen God, en zijnen dienst. Maer PAULUS durvde zich, met alle vrymoedigheid, op den alwetenden hartenkenner beree-

roepen, dat hy en zijne medeärbeiders zich, met eenen oprechten toeleg, en uit de zuiverste beginselen, beyvert hadden, om hunne leer, met eenen heiligen wandel, te vercieren.

11. Gelijck gy zelve, by ondervinding, weet hoe wy een yegelick van u, met dezelvde toegenegenheid, als een vader sijne kinderen pleegt te doen, vriendelyk vermaenden ende vertroosteden, over alle de mishandelingen, welke u, om de belydenis van het Euangelie, door de ongelovigen, werden aengedaen.

12. Ende ernstig betuygden (*h*) dat gy soudt wandelen weerdiglick Gode, die u roept tot sijn Koninckrijck ende heerlickheyt.

Gods *Koningrijk en heerlykheid* zegt hier, volgens den Hebreeuwschen spreektrant, zo veel, als Gods heerlyk Koningrijk, zo dat de Apostel het oog hebbe, op den staet der genade, die zeer gemeenzaem Gods Koningrijk genaemd wordt. (vergel. Matth. III: 2. Rom. XIV: 17,) en een heerlyk Koningrijk is, om dat 'er alles heerlyk is, onder den dag der vervulling, met weghneming van al het gebrekkige, het welk, onder de oude huishouding, plaets had. Ten zy men, door Gods *Koningrijk*, den evengemelden staet der genade, en, door de *heerlykheid*, de eindeloze gelukzaligheid van het volgend leven, verstaen wil.

Nu *wandelt men waerdig God, die ons roept, tot zijn Koningrijk en heerlykheid*, wanneer men zich zo gedraegt, gelijk het menschen betaemt, die het uitnemend voorrecht genieten, dat God hen, door het Euangelie, roept, tot zijn Koningrijk en heerlykheid.

(*h*) Gen. 17: 1. 1 Cor. 7: 20. Ephes. 4: 1. Phil. 1: 27. Coloss. 1: 10.

ß. De Apostel toont meer byzonder aen, dat de Christenen te Thesſalonica, omtrent het Euangelie, op eene recht betamelyke wijs, verkeert hadden, vs. 13-16.
a. De zaek wordt voorgeſteld, vs. 13, en
b. Nader uitgebreid, vs. 14-16.

13. Daerom dancken wy oock Godt ſonder ophouden, gelijk ik reeds, in den beginne, gezegd heb, (vergel. Kap. I: 2-4,) zo menigmalen wy uwer, en dit doen wy dikwijls, in onze gebeden, gedenken, dat als gy het woort der predikinge Godts van ons ontfangen hebt, wanneer wy in uwe Stad verkeerden, gy dat zelve blymoedig en gelovig aengenomen hebt, niet [*als*] der menſchen woort, het welk feilbaer is, maer (gelijck het waerlick is) [*als*] Godts woort, als het onfeilbaer woord van den waerachtigen, dat oock werckt in u die geloovet.

Het Griekſche woord, door *werken* vertaeld, is van eenen byzonderen nadruk, en zegt eigenlyk, door eenen krachtigen invloed, op iemand te werken; de Apostel bedoelt hier die zelvde Goddelyke kracht van werking, op het menſchelyk hart, van welke hy Eph. I: 19. geſproken heeft. — Het *woord der prediking werkte in hen, die geloovden*, voor zo ver het eenen gezegenden invloed gemaekt had, en nog maekte, op hunne harten en gedragingen; daer door was hun verduisterd verſtand verlicht, hunne onreine wil geheiligd, en alle hunne neigingen zodanig verbeterd, dat zy de beminnelykſte menſchen geworden waren. — Dan er ligt, onzes erächtens, in deze uitdrukking, nog iets byzonders opgeſloten. Te weten, in de eerſte dagen van het Euangelie, ontvingen de Christenen, buitengewone gaven van den Heiligen Geest. (vergel. 1 Cor. XII.) Dit diende niet alleen, om hen, in de waerheid van het Euangelie, te bevestigen, maer ook om hen te maken, tot werktuigen in Gods hand, ter verdere voortplanting van het Christendom. De mededeeling van deze buitengewone gaven ſchijnen hier, door

door het *krachtig werken* van het woord der prediking, bedoeld te worden.

14. Want (of *Trouwens*) gy, mijne gelievde broeders, zijt navolgers geworden der gemeynten Godts, die in Judea zijn, in Christo Jesu: dewijle oock gy het selve geleden hebt van uwe (*i*) eygene medeburgers, gelijck als sy van de Joden:

Door de *Gemeente Gods, welke in Judea zijn*, bedoelt de Apostel de Kerken, welke, in het Joodsche land, gevestigd waren. Te weten de Apostelen hadden een Goddelyk bevel ontvangen, om het Euangelie, eerst onder de Joden, te prediken; en het was, ter oorzake der verharding van het meerder deel, dat zy zich, tot de Heidenen begaven. (vergel. Jes. II: 3. Hand. XIII: 48.) Dit maekte, dat 'er niet alleen eene aenzienlyke Gemeente was, te Jerusalem, maer dat 'er ook vele andere Kerken waren, in de overige plaetsen van Judæa en Galilæa. (vergel. Hand. IX: 31.) — Deze Gemeenten waren, *in* CHRISTUS JESUS. — De Christenen te Thessalonica *hadden geleden, van hunne eigene medeburgers*; hunne ongelovige Stadgenoten hadden hen wredelyk vervolgt, en, door allerlei mishandelingen, van het Christendom pogen af te schrikken. (vergel. Hand. XVII.) Dit maekte het lijden des te bitterer, dat het hun wierdt aengedaen, van hunne eigene medeburgeren: want het is veel draeglyker, door eenen vreemden, of eenen bekenden vyand, mishandeld te worden, dan door schijnvrienden, of door zulken, die tot ons eene nadere betrekking hebben. — De Gemeenten in Judæa hadden veel geleden, *van de Joden*. De Romeinen lieten de Christenen, in den beginne, ongemoeid, en beschouwden hen, als eenen nieuwen aenhang onder de Joden; maer de ongelovige Joden waren zeer verbitterd, tegen den naem van den gezegenden JESUS; zy wisten hier en elders oproer te verwekken, en het grauw, tegen de Christenen, op te hitzen; zelvs de Romeinsche Overheden te bewegen, om hen te vervolgen.

„ Mijne gelievde Broeders, (wil de Apostel zeggen) het

(*i*) Hand. 17: 5, 12.

„ Euangelie werkt krachtig in u, het heeft eenen zeer ge-
„ zegenden invloed, op uwe harten en gedragingen. Dit
„ blijkt allerduidelykst, uit uwe voorbeeldige lijdzaemheid,
„ onder de bitterste mishandelingen. Het gaet u, even als
„ der Gemeenten in Judæa; zy worden, van hunne broe-
„ deren naer het vleesch, en gy, van uwe eigene Stadge-
„ nooten, om de belijdenis van het Euangelie, geweldig
„ vervolgt. Gy openbaert, onder dat alles, door Gods ge-
„ nade, dezelvde standvastigheid, het zelvde geduld, het
„ zelvde vertrouwen op uwe goede zaek, als zy lieden."

De Christenen derhalven te Thessalonica hadden niet alleen het Euangelie gelovig aengenomen, maer ook de oprechtheid van hun geloov, door eene standvastige lijdzaemheid, onder zware vervolgingen, allerduidelykst bevestigt.

15. Het karakter der ongelovige Joden is allerhatelykst. Het moet u daerom niet vreemd voorkomen, dat deze boose lieden niet alleen de Gemeenten in Judæa vervolgen, maer ook uwe medeburgeren tegen u aenhitsen. Laet ik eenige stalen opgeven van de grouwzame boosheid der hardnekkige Joden, (*k*) Welcke oock zelvs gedoodt hebben den Heere Jesum, die hun land doorwandelt heeft al goeddoende, en zijne Goddelyke zending, met verbazende wonderen, bevestigt heeft; (*l*) ende hunne Vaders hebben ook hare eygene Propheten, die, met de kennelykste blijken van hunnen Goddelyken last, tot hen gezonden waren, wreedäertig gedoodt. (vergel. Matth. XXIII: 31. 34. 37.) Door dien zelvden Geest, worden de hedendaegsche Joden gedreven, ende ook ons hebben zy vervolgt, (vergel. 2 Cor. XI: 23.) ende, hoe zeer zy zich verbeelden, den Allerhoogsten eenen dienst te doen, met den voortgang van het Euangelie te verhinderen, (vergel. Joh. XVI: 2.) bedriegen zy zich geweldig, naerdien zy Gode, door zulk eene handelwijs, niet en behagen kunnen, ende alle menschen tegen zijn. In de daed, zy zijn vyanden van het gansche menschdom, daer zy zich aenkanten, tegen het Euangelie, den besten Godsdienst, die, by uitnemenheid,

voor-

(*k*) Hand. 7: 52. (*l*) Matth. 23: 37. Luc. 13: 34.

voordeelig is, voor de belangen van het menschdom en den burgerſtaet. Zelvs zijn zy, *tegen* alle menſchen, voor zo ver zy eenen haet hebben, tegen alle andere volken.

16. (*m*) Ende verhinderen ons, gelijk ook, in uwe Stad, gebleken is, (vergel. Hand. XVII) om te ſpreken tot de Heydenen, dat ſy het Euangelie gelovig aennamen, en, langs dien weg, ſaligh mochten worden; op dat ſy alle tijt de maet van hare en hunner Vaderen ſonden vervullen ſouden, tot dat Gods langmoedigheid een einde neme. Zy zijn thans bezig, om het gene, aen de boosheid van hunne Natie, nog ontbreekt, aen te vullen. (vergel. Matth. XXIII: 32-35. Luc. XI: 49-51) Ende de toorn is over haer gekomen; Gods geduchte gramſchap zal zich eerlang, aen de Joodſche Natie, openbaren, tot den eynde, tot eene volkomene voleinding van hunnen ganſchen Kerk en Burgerſtaet. (vergel. Dan. IX: 27—)

B. De Apostel brengt, den Christenen van Theſſalonica, onder het oog, hoe zeer hy, over hen, was bekommerd geweest, dat zy, door de vervolgingen van hunne ongelovige Stadgenooten, zouden vervoerd worden, om het Christendom te verzaken, en hoe zeer het bericht van hunne ſtandvastigheid hem verheugd had, Kap. II: 17— *III:* 13.

α. De Apostel betuigt het hartelyk verlangen, het welk hy had, en de herhaelde pogingen, door hem in het werk geſtelt, om deze Christenen te bezoeken, en het gene, aen hun geloov ontbrak, te volmaken, Kap. II: 17-20.

a. Deze betuiging zelve vinden wy vs. 17, 18, *en*

b. Het lievderijk beginſel, uit het welk dezelve voorkwam, vs. 19, 20.

𝔞. De zaek wordt voorgeſteld, vs. 19, *en*

𝔟. Nader aengedrongen, vs. 20.

17. Maer (of *Ondertusſchen*) wy, mijne gelievde broeders, wetende, in welke zorgelyke omſtandigheden, gy geplaetst zijt, en hoe veel gevaer gy loopt, om van het

(*m*) Hand. 17: 13.

Christendom afgetrokken te worden, hebben een hartelyk verlangen, om u te bezoeken, en, in het geloov, te verſterken: want van u berooft en als het ware, tot ons gevoelig leedwezen, afgeſcheurd geweeſt zijnde voor een kleyne wijle tijts; nae het aengeſicht, niet nae het herte, daer wy geduurig aen u denken, onöphoudelyk over u bekommerd zijn, en, by aenhoudenheid, voor u bidden, hebben ons te overvloediger beneerſtigt, vuurig verlangt, en yverig gepoogt, om uw aengeſicht te ſien met groote begeerte, om u te bezoeken, en in het geloov te verſterken.

18. (*n*) Daerom hebben wy, ik en mijne reisgenooten, Silvanus en Timotheus, die mijne medehelpers zijn, in den dienst van het Euangelie, willen tot u komen. Wy hebben niet alleen het voornemen opgevat, om u te bezoeken, en het gene, aen uw geloov ontbrak, te volmaken, maer wy hebben ook werkelyk daer toe alle mogelyke ſchikkingen gemaekt (immers ick Paulus) om dat ik, met meerdere gaven van den Heiligen Geest, als een Apostel, begivtigd zijnde, van des te grotere nuttigheid zou hebben kunnen wezen eenmael ende andermael, dikwijls en herhaelde keeren. (verg. Phil. IV: 16,) maer de ſatanas, de Opperſte der boze geesten, die 'er zich altoos op toe legt, om het wezenlyk geluk der menſchen te dwarsbomen, heeft ons belett. Wel voorziende, dat onze overkomst zeer bevoorderlyk wezen zoude, aen den voortgang van het Euangelie, heeft hy zich, van de verbittering der ongelovige Joden, bedient, en dezelve, op allerlei wijzen, vermeerdert, zo dat wy, zo menigmael wy ons reisvaerdig maekten, door het bericht van de aenhoudende woede der ongelovige Joden, wierden afgeſchrikt, vrezende, dat wy, tot u overkomende, ons leven verlieſen zouden, en daer door verhinderd worden, om CHRISTUS Kerk verder van dienst te wezen.

19. (*o*) Want (of *Immers*) welcke is onſe hope? wie

(*n*) Rom. 1: 13. ende 15: 22. (*o*) 2 Cor. 1: 14. Phil. 2: 16. ende 4: 1.

wie zijn het, die ons ſtof verſchaffen, om te hopen, gelijk kinders, die zich wel gedragen, de hoop zijn van hunne Vaderen, van welke zy alles goeds, voor het vervolg, hopen? (vergel. Spreuk. XVII: 6.) ofte wat geevt ons aenleiding tot blijtſchap, gelijk een wijze zoon de blijdſchap is van zijnen Vader? (vergel. Spreuk. XXIII: 24.) ofte wat is voor ons eene kroone des roems, op welke wy ons beroepen mogen, ten bewijze van den roem, welken wy behaelt hebben, op zoortgelyk eene wijs, als de helden plegen gekroond te worden, wanneer zy de overwinning behaelt hebben, tot een teeken van hunne zegeprael? Welk eene Gemeente is het, van welke wy alles goeds, en de meest aenmerkelyke voorderingen, hopen kunnen? over welker bloeiſtaet, wy ons, met dankzegging tot God, verblijden mogen? en welke ons, tot eene kroon, verſtrekt, tot een roemrijk bewijs van de overwinning, welke wy, door Gods genade, op het rijk der duisternis, behaelt hebben? En zijt gy die oock niet voor het alziend oog van onſen Heere Jeſu Chriſto in ſijne toekomſte? De bloeiende Gemeenten van Corinthen, Philippis, en andere, zijn onſe hoop, onſe blijdſchap, en de kroon van onſen roem, maer gy, Gemeente van Theſſalonica, zijt het by uitnemenheid. Wy hebben meer gronden, om, van u, eenen aengenamen bloeiſtaet te hopen, en ons, in dat vooruitgezicht, te verblijden, dan van eenige andere Gemeente, en, in den groten dag der algemene veräntwoording, zult gy, by uitſtek, de kroon van onzen roem zijn. Wy zullen ons, by den Goddelyken Richter, met dankzegging aen zijne genade, ten aenhoren van Engelen en menſchen, beroepen, op de roemruchtige overwinning, welke wy, door uwe bekeering, op het rijk der duisternis behaelt hebben.

20. Want (liever *Ja waerlyk*) gy zijt onſe heerlickheyt, een ſprekend bewijs van het wel aenleggen en gelukken onzer pogingen, gelijk een leerling, die aenmerkelyke voorderingen maekt, de heerlykheid van zijnen Meester is; ende gy zijt ons eene oorzaek van de härtelykſte blijtſchap.

HET III. KAPITTEL.

ß. De Apostel had, tot zijne blijdschap, een zeer aengenaem bericht ontvangen, omtrent de standvastigheid der Christenen te Thessalonica, in het geloov, onder veelerlei verdrukkingen, Kap. III: 1-13.

PAULUS zelvs was verhinderd geworden, om de Christenen te Thessalonica, in persoon, te bezoeken, ten einde het gene aen hun geloov ontbrak, te volmaken. (verg. Kap. II: 17-20.) Om evenwel niets onbeproevd te laten, wat, ter bevoordering van hun eeuwig heil, dienen konde, had hy TIMOTHEUS naer Thessalonica gezonden, ten einde hun geloov te versterken, en hen te bemoedigen, tegen de hitte der vervolging. TIMOTHEUS was te rug gekomen, en had den Apostel verblijdt, met een zeer aengenaem bericht, omtrent de standvastigheid dezer jonge Christenen, in weerwil van alle verdrukkingen. Dit bericht had het verlangen van den Apostel, om de bekeerde Thessalonikers in persoon te zien, nog meer opgewekt.

Deze is de hoofdzakelyke inhoud van Kap. III. Wy onderscheiden 'er in drie hoofdbyzonderheden, de afzending van TIMOTHEUS naer Thessalonica, vs. 1-5, zijne wederkomst, met een aengenaem bericht, vs. 6-10, en den wensch van den Apostel, om zelvs deze Christenen nog eens te mogen bezoeken, vs. 11-13.

a. *De Apostel had* TIMOTHEUS, *naer Thessalonica, gezonden, om de jonge Christenen aldaer te versterken, vs.* 1-5.

a. *De zending van* TIMOTHEUS *wordt uitvoerig beschreven, vs.* 1-4. *Hier vinden wy*

1. *Het beginsel, uit het welk de Apostel werkte, vs.* 1.
2. *Het zenden van* TIMOTHEUS, *vs.* 2a.
3. *Het oogmerk van deze zending, vs.* 2b, 3a. *en*
4. *De noodzakelykheid daer van, vs.* 3b, 4.

b. *Deze zaek wordt, met inlassching van eenige merkwaerdige byzonderheden, nog eens kortelyk herhaeld, vs.* 5.

1. Daerom, om dat wy u zulk eene byzondere lievde toedragen, en zo ernstig bekommerd zijn, over uwe meest wezenlyke belangen, en om dat ik Paulus zelvs verhinderd werdt, om tot u over te komen; (vergel. Kap. II: 17-20) *daerom* [*dese begeerte*,] om onderricht te worden, omtrent den toestand van uwe Gemeente, niet langer konnende verdragen, te minder daer wy ons herïnnerden, dat gy, aen veelerlei mishandelingen, om de belijdenis van het Euangelie, waert blootgesteld, zonder dat iemand u eenige geestelyke gaven mededeelde, hebben wy geerne willen te Athenen alleen gelaten worden:

2. Ende hebben, terwijl Silvanus, naer een ander deel van Macedonien, vertrokken was, gesonden (*a*) Timotheum onsen gelievden broeder, ende Godts getrouwen dienaer, ende onsen yverigen mede-arbeyder in den Euangelio Christi, om u te verstercken, ende te bemoedigen, tegen de verdrukkingen, als mede om u te vermanen van uw geloove, en aen te sporen tot standvastigheid in het zelve.

3. (*b*) Op dat niemant van ulieden, daer gy in gevaer zijt, om, door de geweldige vervolgingen, welke u, om

(*a*) Hand. 16: 1. Rom. 16: 21. Phil. 2: 19. (*b*) Eph. 3: 13. Phil. 1: 14.

de belijdenis van het Euangelie, werden aengedaen, en dat van uwe eigene Stadgenooten, ja van uwe magen en bloedverwanten, wankelmoedig te worden; *op dat*, zeg ik, *niemand* beweegt en wankelmoedig worde in dese verdruckingen. Want (of *Trouwens*) gy weet selve, (*c*) dat wy Christenen hier toe gestelt zijn, en dat het Gods weg zy, ons, aen veelerlei verdrukkingen, om de belijdenis der waerheid, bloot te stellen.

4. Want oock (of *Immers zelvs*) doe wy by u waren, en u het Euangelie verkondigden, voorseyden wy u reeds, dat wy souden verdruckt worden: gelijck oock geschiet is, ende gy weet het by ondervinding.

5. Daerom oock [*dese begeerte*] niet langer konnende verdragen, gelijk ik reeds gezegd heb. (vergel. vs. 1.) hebbe ick [*hem*], Timotheus namelyk, naer uwe Stad, gesonden, om naer de gesteldheid van uw geloove te vernemen, en, langs dien weg, te verstaen, hoe het, met uw geloov, gesteld ware, of uw geloov sterk dan zwak ware, of ook zommigen, door de verdrukkingen, reeds aen het wankelen gebracht waren, en of anderen zich reeds hadden laten vervoeren, om het Christendom te verzaken. Waerlyk ik was, met reden, beducht, of niet misschien de versoecker, de Satanas (vergel. Kap. II: 18) die 'er zich, door allerlei kunstgrepen op toelegt, om de menschen in het kwaed te houden, of daer toe te vervoeren, u soude versocht en vervoerd hebben, om de belijdenis van het Euangelie te verzaken, en daer door de vervolging te ontwijken, ende dat onse arbeyt, ten aenzien van velen, ydel en van gene wezenlyke vrucht, soude wesen.

(*c*) Hand. 14: 22. 2 Tim. 3: 12.

b. TIMOTHEUS *had een zeer aengenaem bericht te rug gebracht, omtrent de standvastigheid der Christenen te Thessalonica, het welk den Apostel by uitnemenheid verblijdt, en aengespoort had, om 'er God blymoedig voor te danken, vs.* 6-10.

a. *Dit aengenaem bericht zelve vinden wy vs.* 6, *en*

b. *De uitwerkselen, welke het zelve gehad had, op het gemoed van den Apostel, vs.* 7-10.

Het was vierledig.

1. *Eene uitnemende vertroosting, onder alle zijne verdrietlykheden, vs.* 7.
2. *Eene hartelyke blijdschap, vs.* 8.
3. *Eene oprechte dankzegging aen God, vs.* 9, *en*
4. *Een vuurig gebed, om deze Christenen zelvs te zien, en hun geloov te volmaken, vs.* 10.

6. Maer als Timotheus nu van ulieden tot ons te rug gekomen was, ende ons de goede boodschap gebracht hadde van uw geloove ende liefde, dat hy, uit alle uwe woorden en handelingen, niet anders had kunnen opmaken, dan dat velen van ulieden een oprecht geloov bezaten, werkzaem in de lievde, ende hy 'er byvoegde, dat gy altijt goede gedachtenisse van ons hebt; dat gy, met aengenaemheid en blijdschap, aen ons gedenkt, aen de lessen en vermaningen, welke wy u gegeven, en aen het nut, het welk wy, door de prediking van het Euangelie, by u te weeg gebracht hebben, seer begeerigh zijnde om ons te sien, gelijck wy oock om ulieden, zo dat gy geen minder verlangen hebt, om geestelyke gaven van ons te ontvangen, dan wy hebben, om u dezelve mede te deelen.

7. So zijn wy daerom, mijne gelievde broeders, over u, in alle onse verdruckinge ende noot, (vergel. 2 Cor. XI: 23-30,) vertrooft geworden door uw geloove. De tijding, dat gy standvastig gebleven zijt, by het geloov aen het Euangelie, en de belijdenis daer van, heeft my ongemeen bemoedigt, onder al mijn lijden. Het is my gegaen, even als eenen Vader, die, aen een smer-

telyk leger vastgehecht, eene uitnemende vertroosting geniet, wanneer hem bericht wordt, dat zijne kinders, over welker toeftand hy bekommerd was, in voordeelige omftandigheden, verkeeren.

8. Want nu leven wy eerst recht, nu zijn wy vrolyk en wel gemoed, indien, (liever *naerdien*) gy [*vaft*] ftaet in den Heere, en het geloov aen zijnen naem. De aengename tijding, dat gy, onder alle verdrukkingen, ftandvastig gebleven zijt, in het geloov, en de belijdenis daer van, heeft mijn hart verblijdt, en my als op nieuws doen leven. Waerlyk, indien ik had moeten vernemen, dat gy, onder de verdrukking, bezweken waert, ik zou my bitterlyk bedroevd hebben; dit bericht zou my nog fmertelyker geweest zijn, dan alle mijne verdrietelykheden, ja dan de dood zelvs.

9. Want (of *Immers*) wat danckfegginge konnen wy Gode tot vergeldinge wedergeven voor u, van wegen alle de blijtfchap, waer mede wy ons om uwent wille verblijden voor onfen Godt.

De woorden, en de manier van voorftel, zijn even nadrukkelyk. — Het woord *dankzegging* zegt eene dankbare erkentenis, van eenige genade, aen ons bewezen. — Gode eene *dankzegging*, *tot vergelding*, *weder geven*, zegt; Gode zulk eene dankbaerheid te bewijzen, welke volkomen beantwoordt, en evenredig is, aen de genade weldaden, welke men, van den Heer, ontvangen heeft. Het vraegsgewijze voorftel, *wat dankzegging kunnen wy Gode*, *tot vergelding*, *weder geven voor u*? fluit eene zeer fterke ontkenning in zich. „ Niets, (wil de Apostel zeggen) is 'er onmogelyker, dan „ dat wy Gode, voor de uitnemende genade, welke aen u, „ en, door u, aen ons, bewezen is, zulk eene dankbaer- „ heid zouden kunnen bewijzen, als Hy waerdig is, en de „ natuur der weldaed verdient."

De reden van deze dankzegging wordt nader aengewezen: *van wegen alle de blijdfchap*, *waer mede wy ons*, *om uwen wil*; *verblijden*, *voor* het oog van *onzen God*. — De Apostel *verblijdde zich*, *om hunnen wil*, over hunne onbeweegbare ftandvastigheid, in het geloov, en de belijdenis daer van,

in

in weerwil van de schromelykste vervolgingen, welke hy ondergaen moest. Hy *verblijdde zich*, *met blijdschap*, en wel *met alle blijdschap*, dat is, met eene allerhartelykste, met eene uitbundige blijdschap. *Voor God*, dat is, voor het oog van den Alwetenden, die de inwendige blijdschap van den Apostel zag, en wist, dat dezelve nog veel groter ware, dan hy, met woorden, konde uitdrukken.

10. Wy houden, met vuurige smekingen, voor u, geduurig aen, by den throon der Goddelyke genade. (*d*) Nacht ende dagh, geduurig, by elk eene gelegenheid, zo menigmael het, met welvoeglykheid, geschieden kan, (vergel. Luc. II: 37) seer overvloedelick biddende, om uw aengesicht te mogen sien. Wy zonderen zekere tijden van den dag af, om, voor alle de Gemeenten, byzonder voor de uwe, te bidden; in het midden van andere verrichtingen, heffen wy ons hart menigmalen op, tot den Heer, en, zo dikwijls wy des nachts ontwaken, houden wy ons bezig, in het gebed, ende smeken, dat het ons moge vergund worden, te volmaken 't gene aen uw geloove gebreeckt, voornamelyk ten aenzien van de kennis, daer wy, by ons verblijv, in uwe Stad, genen tijd genoeg gehad hebben, om alle de byzonderheden der Christelyke leer te ontwikkelen, alle bedenkingen op te lossen, en alle gronden van vertrouwen aen te wijzen.

c. De Apostel besluit dit stuk, met eenen hartelyk wensch, al biddende, vs. 11-13.

a. Dat het hem, in den weg der Voorzienigheid, nog eens mogt vergund worden, om de Thessalonicensen te bezoeken, vs. 11.

b. Dat deze Christenen, van tijd tot tijd, aenmerkelyke vorderingen mogten maken in de genade, vs. 12, 13.

11. Doch onse Godt ende Vader selve, ende onse Heere Jesus Christus, neme alle beletselen uit den weg, en rechte, in zijne wijze Voorzienigheid, onsen

(*d*) Rom. I: 10, 11. ende 15: 23. 2 Tim. I: 4.

wegh tot u, en geve ons gelegenheid, om u te bezoeken, en u geestelyke gaven mede te deelen.

12. Ende, in allen gevalle, hoe het ook gaen moge, met onze overkomst tot u, het zy dat ons gebed, in dit opzicht, gunstig verhoord worde, het zy dat het Gode, om wijze redenen, behagen mogt, ons dezen wensch te ontzeggen, wy zullen, in zijnen heiligen wil, berusten. Trouwens al wierdt het ons niet vergund, tot ulieden over te komen, God is machtig, om u, zonder onzen dienst, door andere middelen, te doen toenemen in de genade. Hoe het gaen moge, de Heere CHRISTUS, die alle macht heeft, in hemel en op aerde, vermeerdere u, doe u toenemen, ende make [*u*] overvloedigh in de liefde tegen malkanderen, ende niet alleen tegen uwe mede Christenen, maer ook tegen alle menſchen, niemand uitgezonderd, zelvs tegen uwe vyanden en vervolgers, gelijck wy oock met eene vuurige lievde, bezield zijn tegen u:

13. (*e*) Op dat hy uwe herten verſtercke, in de genade, om onberiſpelick te zijn in heyligmakinge, zo dat niemand iets, in uw gedrag, te berispen hebbe, (vergel. Luc. I: 6) voor het alziend oog van onſen Godt ende Vader, die alle de ſchuilhoeken van het hart der menſchen zo volkomen doorziet, dat zelvs de allereërſte beweging van eene ongeregelde neiging, voor Hem, niet verborgen zy, in de toekomſte onſes Heeren Jeſu Chriſti met allè ſijne heylige. Dan zal de verhoogde Middelaer uwe lievdewerken voorſtellen, als bewijzen van uw geloov, en hoe meer gy, in de lievde, zijt toegenomen, des te ſterker zullen de bewijzen van uw geloov zijn. Uit kracht van dat geloov, zult gy onberispelyk zijn, en zo zal het gaen, met alle de heiligen, die, door het bloed en den Geest van den Verlosſer, gereinigd zijn.

(*e*) 1 Cor. 1: 8. 1 Theſſ. 5: 23. 2 Theſſ. 2: 17.

HET IV. KAPITTEL.

B. *Het vermanend deel van dezen Briev ontmoeten wy Kap. IV:* 1— *V:* 24.

A. *Eerst vermaent de Apostel deze Christenen, om, in heilig- heid, toe te nemen, Kap. IV:* 1-12.

A. Deze vermaning wordt, in het gemeen voorgesteld, vs. 1-3a.

α. De vermaning zelve vinden wy vs. 1, *en*

β. De drangredenen, vs. 2, 3a. *Zy zijn ontleend*

a. *Uit de kundigheid, welke deze Christenen hadden, van hunne verplichting, vs.* 2.

b. *Uit Gods verklaerden wil, vs.* 3a.

1. VOorts dan, mijne gelievde broeders, om, tot het zedenbestuurend deel van dezen Briev, over te gaen, wy bidden u vriendelyk ende vermanen u ernstig, in den naem en op het gezach van den Heere Jesu, onzen gebiedenden Koning, gelijck gy van ons ontfangen, en, door onze prediking, geleert hebt, (*a*) hoe gy moet wandelen ende uw gedrag inrichten, om Gode, die niet aenziet, gelijk de mensch, het gene voor oogen is, maer die het hart aenziet, in alles te behagen, dat gy [*daer in*] meer overvloedigh wort, door toe te nemen in het geloov, en aenmerkelyke voorderingen te maken, op den weg der heiligheid.

De bekeerde Thessalonikers waren nog jonge Christenen, onlangs overgebracht, tot het geloov. Het kon derhalven niet anders wezen, of hunne heiligmaking moest nog zeer gebrekkig zijn. Het goede werk, het welk Gods Geest in hen begonnen had, moest bevoorderd worden. Daer te boven leevden zy, in eene Stad van weelde, onder mede-

(*a*) Phil. 1: 27. 1 Thess. 2: 12.

burgeren, die, aen allerlei ondeugden, verkleevd waren, zo dat zy geduurig, voor de toverkracht der verzoeking, bloot ſtonden. Gevolgelyk vorderde hunne toeſtand, en niet alleen deze, maer ook het belang van het Christendom, deze vermaning. Hunne voorbeeldige godzaligheid zou recht geſchikt zijn, om hunne Stadgenooten, tot nadenken, te brengen, en te doen opmerken, dat ware Christenen de beminnelykſte menſchen, en de nuttigſte leden van den Burgerſtaet zijn.

2. Want (of *Trouwens*) gy wetet, en gy herïnnert u immers, wat bevelen en zedelyke voorſchrivten wy u, geduurende onze prediking in uwe Stad, gegeven hebben door den Heere Jeſum, in zijnen naem en op zijn gezach, daer Hy ons, als zijne dienaren, tot u gezonden heeft, om, van zijnen wege, tot u te ſpreken.

B. De algemene vermaning wordt, in de byzonderheden, nader uitgebreid, vs. 3^b - 12.

α. Om zich zorgvuldig te wachten van alle vleeſchelyke onreinheid, vs. 3^b - 8.

a. De vermaning wordt voorgeſteld, vs. 3^b — *vs.* 6^a. *en*

b. Nader aengedrongen, vs. 6^b - 8.

3. (*b*) Want dit is de verklaerde wille Godts, dat gy uwe heyligmakinge bevoordert, en byzonder dat gy u onthoudt van de hoererye:

Zommigen verſtaen het woord *heiligmaking* bepaeldelyk van de kuisheid, om dat de Apostel vs. 3^b - 5. alle vleeſchelyke onreinheid veröordeelt, en om dat het woord *heilig* ook wel eens, by de Joden, in den zin van kuisheid, genomen wordt; maer, ſchoon de kuisheid een aenmerkelyk gedeelte van de heiligmaking zy, maekt zy evenwel daer van den garſchen omvang geenszins uit. — De Heiligmaking is tweederlei, inwendig en uitwendig. De inwendige beſtaet hier in, dat het hart van eenen zondaer, door de genade van den Heiligen Geest, meer en meer gereinigd wordt, maer de uitwen-

(*b*) Rom. 12: 2. Epheſ. 5: 27. Philipp. 4: 8.

wendige bestaet in de verbetering van den ganschen wandel. De laetste schijnt hier, in het algemeen, bedoeld te worden.

Onder den naem van *hoerery* hebben wy, in het algemeen, te denken, aen allerlei zoort van onkuisheid. (verg. Matth. V: 32. XIX: 9.) *Zich van de hoerery te onthouden*, zegt niet alleen, zich, aen gene onkuische daden, schuldig te maken, maer zich ook te wapenen, tegen alle verzoekingen, tot vleeschelyke onreinheid, en zich zorgvuldig te wachten, van alle aenleidingen en verlokselen tot dezelve. (vergel. 1 Cor. VI: 18. Eph. V: 3.)

Maer, welke redenen had de Apostel, om de Christenen te Thessalonica, menschen, die, over het algemeen, het Euangelie, met zo vele gelovige berusting, hadden aengenomen, juist van de hoerery, en vleeschelyke onreinigheid, af te manen? Om dat 'er gene ondeugd is, tot welke de verdorvenheid van het menschelyk hart, over het algemeen, meer voedsel geevt, dan tot vleeschelyke onreinheid; 'er is gene byzonderheid, waer in de boosheid van ons hart meer openbaer wordt, dan daer het middel, van God zeer wijselyk verördend, om ons geslacht voort te planten, door een verfoeilyk misbruik, veränderd wordt, in eene bron van de schromelykste verwarringen in de waereld. — Voeg 'er by, dat de onkuisheid, onder de Heidenen, en vooräl onder de Grieken, tot welke ook de Thessalonikers behoorden, zeer algemeen was. Het bederv der zeden was zo hoog geklommen, dat de hoerery, voor geöorloovd, gehouden wierd. Zelvs maekte de ontuchtigheid een zeer aenmerkelyk gedeelte uit van den Godsdienst der Heidenen.

4. Dat een yegelick van u, man of vrouw, gehuuwd of ongehuuwd, oud of jong, wete sijn vat of zijn lichaem, (vergel. 2 Cor. IV: 7.) te besitten, en onder zijn bedwang te houden. (vergel. Luc. XXI: 19.) Dat elk zich niet alleen onthoude, van onkuische daden, maer ook daer op bedacht zy, en zich daerop toelegge, dat hy zijn lichaem en deszelvs leden in bedwang houde. Hy moet het overheerschen in heyligmakinge, zo dat zijne ziel zich daer van bediene, als een werktuig, het welk, tot den dienst van God, is af-

gezonderd, ende in eere, zich zorgvuldig wachtende, van alle schandelyke woorden, gebaerden, en bedrijven; zelvs moet de eerbaerheid, in elks kleeding en houding, openbaer worden.

5. Niet in [*quade*] beweginge der begeerlickheyt, gelijck als de Heydenen (*c*) die den eenigen en waren Godt niet en kennen, en die hulde, welke den oneindigen Maker aller dingen alleen toekomt, aen nietige schepselen, bewijzen. Dat elk daerom alle dartele lusten, en onkuische begeerlykheden, uit zijn gemoed verbanne.

6. Dat niemant, wie hy ook wezen moge, sijnen broeder, in dit opzicht, en vertrede of mishandele, door eene ongeöorloovde verkeering te hebben, met zijne huisvrouw, noch eenes anderens echtgenoote, en bedriege in [*sijne*] listige handelinge, door haer, tot ontrouw, te verleiden: want de Heere is een wreker over alle dese, die zulke ondeugden zekerlyk straffen zal, gelijck wy u oock, toen wy in uwe Stad het Euangelie verkondigden, duidelyk te vooren gesegt, ende betuygt, en, uit aenmerking van Gods rechtvaerdigheid, bewezen hebben.

7. Want (of *Immers*) Godt en heeft ons niet geroepen tot onreynigheyt, (*d*) maer tot heyligmakinge. Herïnnert u, dat God u, door het Euangelie, tot zijne zalige gemeenschap, geroepen hebbe, en zoudt gy u dan, door hoerery, of andere daden van onkuisheid, veröntreinigen? Heeft God u dan tot onreinigheid, geroepen? Geevt u het Euangelie vryheid, om, naer de boze lusten van uw zondig vleesch, te leven? Is dan JESUS CHRISTUS een dienaer der zonde? Neen waerlyk gy wordt geroepen, om gedüurig toe te nemen, in heiligmaking.

8. (*e*) So dan die [*dit*] voorschrivt verwerpt, en, tegen deze vermaning, aendruischt; die en verwerpt geen bloten mensche, maer hy verwerpt Godt zelven, den allerhoogsten Richter, en eenigen Wetgever, (*f*) die oock

(*c*) 1 Cor. 15: 34. Ephes. 4: 18. (*d*) Joh. 17: 19. 1 Cor. 1: 2. (*e*) Luc. 10: 16. (*f*) 1 Cor. 7: 40.

oock de buitengewone gaven van fijnen Heyligen Geeft in ons, de dienaers van het Euangelie, heeft gegeven. Het gene wy derhalven fpreken en fchrijven, dat fpreken en fchrijven wy, door den invloed van den Heiligen Geest, die ons leidt in alle waerheid.

β. Om de lievde tot de broederen, in alle gevallen, openbaer te maken, vs. 9, 10.

9. (*g*) Van de broederlicke liefde, tot uwe mede Christenen, nu en hebt gy niet van noode dat ick u fchrijve. Ik zou de noodzakelykheid van dezen plicht uitvoerig kunnen aentonen, uit den overbreekbaren zamenhang, die 'er is, tusfchen deze lievde en het geloov, uit het onaffcheidbaer verband, het welk 'er is, tusfchen de lievde tot de broederen, en de lievde tot God, uit het voorbeeld en het herhaeld bevel van onzen Verlosfer. Ik zou de eigenfchappen van deze lievde breedfprakig kunnen opgeven, en aentonen, hoe deze lievde, in bepaelde gevallen, moet uitgeöeffend worden. Maer dit alles is, by u, niet nodig, daer gy u, in dezen plicht, zeer lovlyk kwijt: want gy felve zijt van Godt geleert om malkanderen lief te hebben, daer God u zelvs, door de verlichtende genade van zijnen Geest, het betamelyke van dezen plicht onder het oog gebracht, en uwe harten daer toe krachtdadig overgebogen heeft.

10. Immers gy hebt 'er kennelyke bewijzen van gegeven. Want gy doet oock het felve aen alle de broederen, die in geheel Macedonien zijn, door hun allen, zonder onderfcheid van rang, op alle mogelyke wijzen, in hunne noden en ongelegenheden, te hulp te komen. Maer, of fchoon het niet nodig zy, u de broederlyke lievde aen te prijzen, kan ik 'er niet van tusfchen, om u, tot ftandvastigheid, en fteeds toenemenden yver, aen te fporen; wy

(*g*) Lev. 19: 18. Matth. 22: 39. Joh. 13: 34. ende 15: 12. Ephef. 5: 2. 1 Petr. 4: 8. 1 Joh. 3: 23. ende 4: 21.

vermanen u daerom, gelievde broeders, dat gy meer overvloedigh wort. (vergel. 2 Cor. IX: 11.)

y. Om zich te wachten van een moeiächtig en ledig levensgedrag, vs. 11, 12.

11. (*h*) Ende dat gy u beneerstigt, *daer in uwe eer stelt*, stille te zijn, een gerust en vreedzaem leven te leiden, ende uwe eygene dingen te doen. De handelwijs toch van zulke lieden, die zich, met eenen anderens doen, bemoeien, en daer door hunne eigene zaken verwaerlozen, is zeer te misprijzen, (*i*) ende te veröordeelen. Houdt u bezig met te wercken met uwe eygene handen, gelijck wy u, wanneer wy in uwe Stad verkeerden, mondeling bevolen hebben:

Er schijnen te Thessalonica vele bemoeiällen geweest te zijn, die een groot gedeelte van den tijd doorbrachten, met het nagaen der bedrijven van anderen, om stof te hebben, tot praten, berispen, en kwaedspreken. Daer door verwaerloosden zy hunne eigene zaken. Daer te boven was de luiheid en ledigheid een heerschend gebrek, gelijk van alle de Grieken, zo ook byzonder van de Thessalonikers. (vergel. 2 Thesf. III: 11.)

12. Op dat gy eerlick wandelt en u welvoeglyk gedraegt, by de gene die buyten de gemeente zijn, om eer en achting te verwerven, by de ongelovigen, ende op dat gy geenes dings van noode en hebbet. Door luiheid toch en het verwaerlozen van uwe eigene zaken, zoudt gy ligtelyk tot armoede vervallen, en den onderstand van anderen nodig hebben.

(*h*) 2 Thess. 3: 7, 12. (*i*) Hand. 20: 34. Ephes. 4: 28.

B. *De Apostel vermaent de Christenen te Thessalonica, om hunne droevheid te matigen, over het verlies van afgestorvene vrienden, Kap. IV: 13— V: 11.*

A. *Vooräf geevt hy hun verzekering, omtrent de opstanding der doden, als eene genoegzame bron van vertroosting voor eenen Christen, wanneer hy, door den dood, van zijne vrienden beroovd werdt, vs.* 13, 14.

13. Doch, broeders, ick en wil niet dat gy onwetende zijt, omtrent het lot van de gene die, door den dood, ontslapen en van u wechgerukt zijn. Ik oordeel het hoogst noodzakelyk, en reken my daerom verplicht, om u te onderrichten, hoe het, met de afgestorvene menschen, gaen, en wat 'er, van hunne lichamen, worden zulle, in den laetsten dag der waereld; (*k*) op dat gy niet onmatig bedroeft en zijt, met eene onberedeneerde droevheid, welke eene murmureering, tegen de wegen der Voorzienigheid, insluit, en tot wanhoop overslaet, gelijck als de andere, die nog blinde Heidenen zijn, en die geen hope en hebben, zich, over het afsterven van hunne vrienden, plegen te bedroeven. Deze, die, door het Euangelie, nog niet zijn voorgelicht, hebben gene gronden van verwachting, voor het volgend leven. Maer gy zijt beter onderwezen.

14. Want indien (of *Trouwens naerdien*) wy gelooven dat Jesus gestorven is, ende, ten derden dage, van de dooden is opgestaen, alsoo moeten wy ook, en op dien zelvden grond, deze waerheid geloven: in den laetsten dag der waereld sal oock Godt de gene die ontslapen zijn in Jesu [*weder*]brengen met hem.

Die ontslapen zijn in JESUS. Eigenlyk staet 'er *door* JESUS. — Zommigen denken, aen de martelaers, die, om de belijdenis van JESUS naem, eenen geweldigen dood ondergaen hadden, en vertalen het, *om* JESUS *wil.* Zy veronderstellen, dat 'er eene tweederlei opstanding zal plaets hebben, in de

(*k*) Lev. 19: 28. Deut. 14: 1. 2 Sam. 12: 20.

eerste zouden alleen de martelaers worden opgewekt, en CHRISTUS vergezellen, by de tweede opstanding, wanneer alle menschen, uit de graven, verrijzen zullen. Maer, onder de Christenen te Thessalonica, waren gene martelaers geweest. Zy werden wel, van hunne ongelovige Stadgenoten, versmaed, bespot, bedreigd, en mishandeld; maer 'er is gene schijnbare aenleiding, om te denken, dat iemand aldaer tot den bloede toe gestreden hebbe. Daer te boven heeft de verönderstelling van eene tweederléi opstanding genen grond, in de Heilige Schrivten, altoos.

Wy zouden de uitdrukking, *door* JESUS, liever betrekkelyk maken, tot het wederbrengen, op deze wijs: *God zal hen, die ontslapen zijn, wederbrengen door* JESUS, *met Hem.* De zakelyke zin is derhalven deze: „ God zal de afgestorvene Christenen, door den gezegenden Verlosser, als den werkmeester van die verbazende verändering, uit het stof des doods opwekken, en hen, in heerlykheid wederbrengen, met Hem, om, in zijne gemeenschap, eindeloos gelukkig te leven."

B. De Apostel voegt 'er een omstandig bericht by, omtrent die grote gebeurtenissen, welke by de toekomst van CHRISTUS, *zullen voorvallen, en byzonder omtrent de orde, welke, by de opstanding der doden, zal plaets hebben, Kap. IV: 15— V: 11.*

α. Het een en ander wordt eerst kortelyk voorgesteld, vs. 15.

15. Want of *Te weten*, om deze gewichtige zaek wat nader op te helderen, dat seggen en verzekeren wy u door het woort des Heeren, en dit weten wy, door eene onmiddelyke Openbaring, welke wy daerömtrent ontvangen hebben, (*l*) dat wy die levendigh overblijven sullen, tot den groten dag van de luisterrijke toekomste des Heeren, niet en sullen voorkomen de gene die ontslapen zijn.

Wy, die levendig overblijven zullen, tot de toekomst des Hee-

(*l*) 1 Cor. 15: 22, 51.

Heeren. Hoe kon de Apostel, met insluiting van zich zelven, in den eersten Persoon, op deze wijs spreken? Stondt hy dan, in dit begrip, dat de toekomst van CHRISTUS zeer kort op handen ware, en dat hy ook dezelve nog beleven zoude? Maer, in den tweeden Briev aen de Thessalonicensen, ontkent hy niet alleen, dat de dag van CHRISTUS toekomst naby ware, maer hy voegt 'er by, dat hy dit nooit geleert had, en dat 'er nog vele grote gebeurtenissen, voor den jongsten dag, moesten vooräfgaen, Kap. II: 5, en hy waerschouwt de Christenen van Thessalonica, dat zy den zulken geen geloov moesten geven, die hun zochten wijs te maken, dat de toekomst des Heeren kort op handen wezen zoude, Kap. II: 2—

Zou de Apostel zich ook, op deze wijs, hebben uitgedrukt, om de Christenen in het begrip te brengen, dat de oordeelsdag kort op handen ware, ten einde hen daer door des te meer, tot waekzaemheid en godvrucht, op te wekken? Maer zulke kunstgrepen kan men, in eenen Apostel, die, door den Geest der waerheid, gedreven werdt, niet verönderstellen. — Onses erächtens, bedient hy zich, van eene zeer gewone spreekmanier, volgens welke men zich zelven, in een zeker voorstel, mede insluit, offschoon men niet behoore, tot de personen, van welke eigenlyk gesproken wordt. (vergel. Rom. III: 7. Hebr. II: 3. Jac. III: 9.) PAULUS spreekt hier, by persoonsverbeelding, in den naem van alle Christenen, van welken 'er zommigen, tot de toekomst van CHRISTUS, leven zullen.

Wy, die, of zo velen 'er van ons, levendig overblijven zullen, tot de toekomst des Heeren, *zullen de genen, die ontslapen* of afgestorven zijn, *niet voorkomen.* — Het Grieksche woord, door *voorkomen* vertaeld, beteekent den voorrang te hebben, iemand de loev af te steken; wanneer iemand een meerder voorrecht geniet, dan een ander, of dat zelvde voorrecht eerder deelächtig wordt, kan hy, in dien zin, gezegd te worden, hem *voor te komen.* De zakelyke zin is derhalven deze: „ in den groten dag van CHRISTUS „ luisterrijke toekomst, by de voleinding der waereld, zul„ len velen der Christenen nog, op aerde, leven; maer gy

„ moest u niet verbeelden, dat dezen eenigen voorrang
„ hebben zullen, boven hunne afgestorvene broederen, en
„ dat zy, met ziel en lichaem, in de hemelsche heerlykheid
„ zullen ingaen, eer dat hunne afgestorvene broeders zijn
„ opgewekt; juist het tegengestelde zal plaets hebben; eerst
„ zullen zy, die in CHRISTUS gestorven zijn, tot heerlykheid
„ worden opgewekt; dit zullen de Christenen, die als dan
„ leven, eerst aenschouwen, en daer na zullen hunne licha-
„ men, zonder den dood te ondergaen, in hoedanigheden,
„ veränderd, en, tot de hemelsche heerlykheid, bekwaem
„ gemaekt worden."

Deze aengelegene verborgenheid heeft de Apostel nader verklaert 1 Cor. XV: 51-53.

B. De zaek wordt meer byzonder opgehelderd en uitgebreid, Kap. IV: 16-18.

α. De grote gebeurtenissen, welke, by de toekomst van CHRISTUS, *zullen plaets hebben, worden voorgedragen, vs.* 16, 17.

a. Ten aenzien van den luister, met welken de verhoogde Middelaer verschijnen zal, vs. 16a.

b. Met opzicht tot de dooden, vs. 16b, *en*

c. Met betrekking tot de levenden, vs. 17.

β. Deze verborgenheid wordt, op de gemoederen der Thessalonikers, toegepast, vs. 18.

16. (*m*) Want de Heere, onze gezegende Verlosser, selve sal, met een geroep, met de stemme des Archangels, ende met de basuyne Godts, nederdalen van den hemel: ende die in Christo gestorven zijn, sullen eerst opstaen:

De verhoogde Middelaer zelvs *zal*, in den laetsten dag der waereld, zichtbaer *nederdalen van den hemel* der heerlykheid, alwaer Hy thans eene onnadenkelyke eer geniet, aen de rechtehand der Majesteit, verre weg verheven, boven de uitnemendsten der geschapene wezens. (vergel. Hebr. I:

(*m*) Matth. 24: 31. 1 Cor. 15: 52. 2 Thess. 1: 7.

I: 3. Eph. I: 21.) Hy zal komen, op de wolken des hemels. Deze nederdaling zal langzaem en zichtbaer gefchieden. (vergel. Hand. I: 11.) De inwoners der aerde, die als dan leven, zullen den verheerlykten Middelaer zien nederdalen, en zich op eene wolk plaetfen, als op zijnen throon, om het algemeen gericht te houden.

De vertoning zal ontzettend, en de omftandigheden zullen allerluisterrijkst zijn. De Middelaer zal nederdalen, *met een geroep, met de ftemme des Archangels, en met Gods bazuin.*

Met een geroep. — Maer hoedanig zal dit geroep zijn? wie zal het maken? en waer toe zal het dienen? — Zommigen nemen het, in den zin van een *bevel.* Zo hebben ook de gemene Latijnfche en andere Overzettingen. Dan is de mening eenvouwig, dat de verhoogde Middelaer, uit den hemel nederdalende, zijn bevel, met een hoorbaer en fterk geroep, zal afkondigen, aen alle geflachten der menfchen, om, voor zijnen Richterftoel, te verfchijnen. Maer dit ligt, onzes erächtens, opgefloten, in de volgende uitdrukking, *met Gods bazuin.* By de Grieken, wordt het oorfprongelyk woord genomen, voor een geroep van aenmoediging, gelijk by voorbeeld, een Veldöverfte een geroep pleegt te maken, om het leger ten ftrijde aen te moedigen. Wy zouden daerom lievst denken, aen een geroep van toejuiching, waer mede de Engelen den verhoogden Middelaer veréëren zullen, wanneer Hy komen zal, om de waereld te richten, met rechtmatigheid.

Met de ftemme des Archangels. — Wie is deze *Archangel?* Het oorfprongelyk woord beteekent *eenen Overften der Engelen.* Zommigen denken, aen eenen ongefchapen Engel, en bepaeldelyk aen den Heiligen Geest, om dat deze Archangel, van den Heer JESUS, blijkbaer onderfcheiden wordt; en dan verftaet men, door de *ftemme des Archangels*, dat levendigmakend geluid, het welk de Heilige Geest zal doen horen, om daer door de dooden op te wekken. Maer, indien deze de mening van den Apostel was, zou hy zich onbegrijpelyk duister hebben uitgedrukt. Daer te boven fchijnt de grond van deze verklaring geheel onvoldoende;

de benaming van *Archangel* komt nog maer eenmael voor, in de ganfche Heilige Schrivt, Jud. 9, alwaer van MICHAEL, den Aerts-Engel, gefproken wordt. Maer, zegt men, de naem MICHAEL, die eene *gelykheid aen den ſterken God* te kennen geevt, is van eene al te verheven beteekenis, dan dat dezelve, aen eenig fchepfel, zou kunnen gegeven worden; derhalven moet de Archangel, zo wel hier als Jud. 9, een ongefchapen Engel zijn. Dan deze geheele redeneering vervalt van zelvs, daer 'er verfcheidene menfchen voorkomen, zelvs in de Heilige Schrivten, die den naem van MICHAEL dragen. (vergel. Num. XIII: 13. Ezr. VIII: 8.)

Onzes erächtens, zijn 'er onderfcheidene rangen en ordens van Engelen, die elk hunnen Overften hebben, en de *Archangels* zijn de Opperfte van alle de Engelen, de voortreffelykfte van alle gefchapene wezens. — De *ſtem des Archangels* is dan een zeker geluid, het welk de Overfte van alle de Engelen, by de toekomst des Heeren, maken zal. Alle de Engelen zullen een geroep van toejuiching maken, ter eere van den Richter; maer de ftem van den Aerts-Engel zal, boven alle, uitgehoord worden.

Met de bazuine Gods. — 1 Cor. XV: 52. fpreekt de Apostel, van de laetfte bazuine. De bazuinen werden oudtijds, onder andere, gebruikt, om grote volksvergaderingen te zamen te roepen. (vergel. Pf. XLVII: 6, 10. Jef. XXVII: 13. Jer. IV: 5.) Zelvs was het, by de Romeinen, de gewoonte, om zulke perfonen, die, over zware misdaden, waren aengeklaegd, door het geluid der bazuinen, te dagvaerden, om voor de vierfchaer te verfchijnen. Om deze redenen, zouden wy, voor het naest denken, dat 'er, door het Goddelyk Alvermogen, eene zekere ftem, door alle gewesten van den aerdbodem, zal henen klinken, door welke alle menfchen, voor den Richterftoel van CHRISTUS, zullen gedagvaerd worden.

Men zou, omtrent het een en ander, nog verfcheidene vragen kunnen voorftellen; dan deze beantwoorden wy, met eene algemene aenmerking, dat de uitkomst veel meer beflisfen zal, dan alle gisfingen.

Die in CHRISTUS *geſtorven zijn, zullen eerst opſtaen.*

De

De voorstanders van eene tweederlei opstanding en het duizendjarig Rijk beroepen zich, onder andere, op deze woorden. Door de genen, *die in* CHRISTUS *gestorven zijn*, verstaen zy de Martelaren, die, om de belijdenis van JESUS naem, eenen geweldigen dood gestorven zijn, en de uitdrukking, *dezen zullen eerst opstaen*, zou te kennen geven, dat 'er eerst eene byzondere opstanding van de Martelaren zal plaets hebben, en dat, na verloop van eenige eeuwen, de algemene opstanding van alle doden volgen zal. Maer het gansche beloop van zaken leert ons allerblijkbaerst, dat hier gesproken worde, van de algemene opstanding, welke, by de toekomst van CHRISTUS, zal plaets hebben. De uitdrukking, *die in* CHRISTUS *gestorven zijn*, is eene algemene beschrijving der Christenen, die, in geloovsvereëeniging met hunnen Verlosser, gestorven zijn. Deze gelovigen, die, geduurende den afloop van alle eeuwen, in CHRISTUS gestorven zijn, zullen *eerst opstaen*, eer de lichamen der gelovigen, die als dan nog leven, in hoedanigheden, zullen veränderd, en, tot de onstervelykheid, toebereid worden.

17. Daer na, na dat de afgestorvene Christenen vooräf zijn opgestaen, wy die, in dien groten dag, levendigh overgebleven zijn, sullen, na dat onze lichamen, in hoedanigheden, veränderd zijn. (vergel. 1 Cor. XV: 52,) te samen met haer, die, uit de graven, verrezen zijn, en gelijktijdig, zeer schielyk, door het Goddelyk Alvermogen, van deze aerde, opgenomen worden in de wolcken, den Heere te gemoete, in de lucht: ende alsoo sullen wy altijt met den Heere wesen.

De verheerlykte Middelaer zal, *op de wolken*, zitten, als op zijnen throon, en derwaerds zullen alle de heiligen, sommigen met opgewekte, zommigen met veränderde lichamen, Hem, *door de lucht*, *te gemoet gevoerd worden*. — Of dit geschieden zal, om den Middelaer, als Richter, te verwelkomen, en toe te juichen; of zy hier het vonnis der vryspraek ontvangen zullen; dan of deze opneming op dat vonnis volgen zal; wordt niet bepaeld.

En alzo zullen zy altijd met den Heer wezen. — De Apostel zegt niet *aldaer*, in de wolken of in de lucht: want,

na het eindigen van het algemeen gericht, zal CHRISTUS naer den hemel wederkeren. Maer *alzo*, op deze wijs, en in deze orde van zaken, *zullen wy altijd met den Heer wezen.* Men kan dit tweezins opvatten, of wy zullen met den Heer, in dezelvde plaets, in het huis van zijnen Vader, Joh. XII: 26, XIV: 2, 3. of wy zullen, in deuzelvden ſtaet van heerlykheid, verkeren. (vergel. Coll. III: 4. 1 Joh. III: 2.)

18. So dan, vermits het, volgens de onfeilbare Openbaring van den Heer CHRISTUS, met de zaek zo gelegen is, als ik gezegt heb, vertrooſt malkanderen; geevt elkanderen gronden van vertroosting aen de hand, om, over het verlies van afgeſtorvene vrienden, niet bedroevd te zijn, op eene onmatige en onchristelyke wijs, en om zich, in een moedeloos misbaer, niet gelijk te ſtellen, aen Heidenen, die gene hoop hebben. Bemoedigt daerom elkander, by gelegenheid van ſtervgevallen, met deſe woorden.

HET V. KAPITTEL.

γ. Ter voorkoming van de nadelige gevolgen, welke veelligt konden voortvl eien, uit eene dwaling, welke al zeer vroeg, by de eerſte Christenen, plaets had, als of de laetſte dag der waereld kort aenſtaende ware, welke haren oorſprong ſchijnt gehad te hebben, uit eene verkeerde opvatting van 's Heilands voorzegging, omtrent de verwoesting van Jeruſalem; ter voorkoming van die nadelige gevolgen, wijst de Apostel het ongegronde van die dwaling aen, en leidt daer uit ettelyke gewichtige vermaningen of, vs. 1-11.

a. Eerst vertoont hy, hoe nutteloos en ongepast het zy, om den tijd van CHRISTUS *toekomst te willen bepalen, vs. 1-5.*

α. De zaek zelve wordt voorgeſteld, vs. 1.

1. MAer van de tijden ende de gelegenheden, dien groten dag van CHRISTUS luisterrijke toekomst

komst betreffende, mijne gelievde broeders, en hebt gy niet van noode dat men u fchrijve.

Met deze woorden, wil de Apostel eene vraeg van nieuwsgierigheid voorkomen, welke hy ligtelyk begreep, dat, in de gemoederen der Thesfalonikers, zoude opkomen. Hy had namelyk Kap. IV: 13-18. uitvoerig gefproken, van den groten dag, in welken alle de dooden zullen opgewekt worden, en de verheerlykte Middelaer, op de luisterrijkfte wijs, in de wolken verfchijnen zal. Nu moest deze vraeg, by de Christenen van Thesfalonica, natuurlyk opkomen, wanneer zal die dag wezen? zal die allergewichtigfte gebeurtenis, binnen korten tijd, voorvallen? en welke zijn de voorbereidende omftandigheden, uit welke wy kunnen opmaken, dat die dag nadert? De Apostel komt hun voor, en brengt hun onder het oog, dat zy de kennis van dien dag in het geheel niet nodig hadden.

De Apostel fpreekt van de *tijden en gelegenheden.* — Het Griekfche woord, door *tijden* vertaeld, wordt doorgaens gebruikt, van grotere tijdvakken; echter bedoelt PAULUS, ter dezer plaets, eenen beftemden tijd, die in Gods raed bepaeld is, het zy korter, het zy langer. Uit het gehele verband van zaken, is het allerblijkbaerst, dat de Apostel hier het oog hebbe, op dien tijd, wanneer de voorheen gemelde zaken, betreffende de toekomst van CHRISTUS, Kap. IV: 13-18, zullen voorvallen. Wijders wordt 'er gefproken van *de gelegenheden;* dan de beide woorden, tijden en gelegenheden, zeggen zo veel als tijdsgelegenheden.

De Christenen te Thesfalonica *hadden niet van node, dat men hun fchreev,* van de tijden en de gelegenheid, dat is, van de tijdsgelegenheid, wanneer de luisterrijke verfchijning van den Verlosfer zal plaets hebben. Het is, als of de Apostel zeide: „ gy denkt reeds by u zelven, op welken „ tijd, zal de toekomst van CHRISTUS plaets hebben; ook „ verwacht gy misfchien, dat ik u hier omtrent het een en „ ander nader fchrijven zal; maer dit is in het geheel mijn „ oogmerk niet, en gy hebt dit ook niet nodig; de kennis „ van dezen tijd, gefteld dat ik denzelven bepalen konde,

„ zou u van gene de minſte nuttigheid wezen, en nergens
„ anders toe dienen, dan om eene kwalyk geplaetſte nieuws-
„ gierigheid te verzadigen."

II. *Dit ſtuk wordt nader uitgebreid en bevestigd, vs.* 2-5.

1. *Deze Christenen zelve wisten zeer wel, dat de toekomst van* CHRISTUS *zeer onverwacht wezen zulle, en dit algemene was voor hun genoeg, vs.* 2.

2. Want (of *Immers*) gy wetet ſelve ſeer wel, uit de leer van CHRISTUS en het onderwijs, het welk ik ulieden, door mijne prediking, gegeven heb, (*a*) dat de dagh des Heeren, op welken de verhoogde Middelaer, in de wolken, verſchijnen zal, om den ganſchen aerdbodem rechtvaerdig te oordeelen, allerönverwachtst en alſoo ſal komen, gelijck een dief in der nacht, wanneer men 'er het minst op bedacht is. (vergel. Matth. XXIV: 43. Luc. XII: 39.)

2. *Deze dag zal de godlozen onverhoeds overvallen, vs.* 3.

3. De toekomst van den Goddelyken Richter zal de godlooſen overrompelen. Want wanneer ſy by zich zelven, en tot elkanderen, ſullen ſeggen, Het is vrede, een tijd van groten voorſpoed ende van gerustheid, ſonder dat wy eenig gevaer te vrezen hebben, dan ſal (*b*) een haeſtigh verderf haer, zo ſchielyk en onverwacht, overkomen, dat zy iets dergelyks niet konden voorzien of vermoeden, gelijck de barensnoot eene bevruchte [*vrouwe*] ſchielyk en onverhoeds overvalt, ende ſy en ſullen 't geenſins ontvlieden.

Het oorſprongelyk woord, door *verderv* vertaeld, wordt van het eeuwig verderv genomen, tot het welk de Richter de godlozen verwijzen zal, 2 Theſſ. I: 9. 1 Tim. VI: 9. — De gelykenis van den *barensnood eener bevruchte vrouw*, welke, by

(*a*) Matth. 24: 42. 2 Petr. 3: 10. OpenB. 3: 3. ende 16: 15.
(*b*) 2 Theſſ. 1: 9.

by de Propheten, zeer gewoon is. (vergel. Jes. XIII: 8. Jer. XIII: 21. Hos. XIII: 13,) ziet hier niet zo zeer, op het smertelyke, als wel op het onverwachte der barensweën; eene bevruchte vrouw weet zeker, dat 'er een uur van smerten komen zal, maer zy weet den juisten tijd niet. De barensweën overvallen haer menigmalen, wanneer zy nergens minder op verdacht is; even zo zal het ook gaen, met de godloosen, in den dag van CHRISTUS toekomst. Zy mogen in het algemeen geloven, dat 'er eenmael eens een dag dèr algemene vergelding komen zal, maer, in de zorgeloose verbeelding, dat 'er nog eeuwen verlopen moesten, zullen zy den Goddelyken Richter, onverwachts zien verschijnen, en in het eeuwig verderv nederstorten, terwijl zy 'er in het geheel niet aen denken.

Wy leren 'er uit: — dat de laetste dagen der waereld, welke de toekomst van CHRISTUS onmiddelyk zullen voorgaen, tijden van verregaende zorgloosheid wezen zullen. (vergel. Luc. XVII: 16-30) — dat de dag van CHRISTUS onverhoeds komen zal, op zulken tijd dat het de godlozen in het geheel niet verwachten. (verg. Matth. XXIV: 44) — dat die dag, voor altoos, een einde maken zal van den tijd der genade, en alle hoop, op ontvlieding, zal doen verdwijnen.

3. *De Christenen te Thessalonica dachten en handelden geheel anders, dan die gemelde godloosen, vs. 4, 5.*

4. (*c*) Maer gy, mijne gelievde broeders, gy en zijt, in onderscheiding van de meesten uwer Stadgenoten, niet meer in de duysternisse van onwetenheid en allerlei boosheid. Gevolgelyk hebt gy lieden ook gene redenen, om te vrezen, dat u die meermalen gemelde dagh van CHRISTUS luisterrijke toekomst ten oordeel, zo onverwacht, als een dief in den nacht, soude bevangen, en overrompelen. Gy zult, tegen de komst des Heeren, bereid zijn.

(*c*) Eph. 5: 8.

Deze Christenen zouden niet meer leven, by de toekomst van CHRISTUS. Maer de Apostel drukt zich zo uit, om dat de ſtaet van den mensch, wanneer hy ſtervt, onherroepelyk is. De komst van CHRISTUS zal ons, in dien ſtaet, vinden, in welken wy geſtorven zijn. Derhalven is de voorbereiding tot den dood, in het wezen der zake, eene voorbereiding, tot den dag des Heeren. — Ondertusſchen hadden zommigen der Thesſalonikers deze woorden van den Apostel kwalyk begrepen, (vergel. 2 Thesſ. II: 1.)

5. Gy zijt alle (*d*) kinderen des lichts, ende kinderen (*e*) des daegs, naerdien gy, door de prediking van het Euangelie, en de genade van den Heiligen Geest, verlicht zijt, en deze verlichting van het verſtand is gepaerd, met eene verbetering van hart en wandel: wy, gy lieden zo wel, als ik, wy en zijn niet des nachts, noch der duyſterniſſe, wy hebben gene gemeenſchap met, maer eenen afkeer van, de onvruchtbare werken der duisternis, (vergel. Eph. V: 11,) en derhalven hebben wy niet te vrezen, dat de dag des Heeren ons, als een diev, overvallen zal; wy zijn bereid, tegen de verſchijning van onzen Richter, die tevens onze Verlosſer is.

b. De Apostel leidt, uit het voorgeſtelde, de allergewichtigſte vermaningen af, vs. 6-11.

a. Hy waerſchouwt tegen de zorgloosheid, vs. 6, 7.

1. De waerſchouwing wordt voorgeſteld, vs. 6, en

2. Nader aengedrongen, vs. 7.

6. (*f*) So en laet ons dan niet ſlapen eenen ſlaep van vleeſchelyke gerustheid en zorgloosheid, door ons te verlustigen, in allerlei ydele dromen van zondig vermaek, en ingebeeld genoegen, zonder ernſtig te denken, aen onſe meest wezenlyke en eeuwige belangen, zonder op onſe hoede te zijn, tegen de toekomst des Heeren, gelijck als de

(*d*) Luc. 16: 8. Epheſ. 5: 8. (*e*) Rom. 13: 12. (*f*) Rom. 13: 11, 13. Epheſ. 5: 14.

de andere, die nog blinde Heidenen zijn, onbedachtzaem henen levende, in de duisternis van onkunde en godloosheid, en daerom gene hoop hebben; (verg. Kap. IV: 12, 13;) **maer (g) laet ons waken (h) ende nuchteren zijn.**

Het *waken* zegt hier, volgens het verband van zaken, zulk een gemoeds beſtaen te hebben en te houden, waer door men, met de grootſte zorgvuldigheid, verkeert, omtrent dat alles, het welk, tot onſen plicht, behoort; om ons, den Heer welbehaeglyk, te gedragen. — Die zo zal waken, moet ook *nuchteren* zijn, dat is, zich zorgvuldig wachten, dat zijn hart niet, ter eeniger tijd, bezwaerd worde, met brasſery, dronkenſchap, en de zorgvuldigheden van dit leven. (vergel. Luc. XXI: 34.) Hy moet zich, met de grootſte zorgvuldigheid, onthouden, van een onmatig gebruik van, en eene te ſterke verkleevdheid aen, de dingen van deze waereld, ja van alles, wat hem hinderen kan, in de betrachting van het gene 'er vereischt wordt, om, by de toekomst des Heeren, bereid te zijn.

7. **Want die ſlapen, ſlapen des nachts,** de nacht is de gewone en geſchikte tijd, om te ſlapen; **ende die droncken zijn, zijn des nachts droncken;** de dronkenſchap behoort, tot de werken der duisternis. Van eenen beſchaevden mensch, kan men niet verwachten, dat hy den dag, met ſlapen zal doorbrengen, en zich, over dag, dronken vertonen; en zouden wy dan, die niet meer, in den nacht der onkunde en der godloosheid, verkeeren, tot den ſlaep van zorgloosheid, en de dronkenſchap van waereldsgezindheid, vervallen? Dit zy verre. Dit zou in het geheel niet pasſen, aen menſchen, die door het Euangelie, en de genade van den Geest, verlicht zijn.

(g) Luc. 21: 36. (h) 1 Cor. 15: 34.

b. *Deze waerschouwing wordt nog eens herhaeld*, vs. 8a.

c. *Hier op volgt eene vermaning, om zich te wapenen, tegen alle verleiding*, vs. 8b-10.

1. *Deze vermaning wordt voorgesteld*, vs. 8b, *en*
2. *Overëenkomstig het oogmerk van den Apostel, nader aengedrongen*, vs. 9, 10.

d. *Eindelyk wordt 'er nog eene vermaning bygevoegd, om elkanderen op te wekken en te stichten*, vs. 11.

8. Maer wy die des daegs zijn, die, door het Euangelie en Gods genade, overgebracht zijn, tot het licht, zo dat wy een opgehelderd verstand en een geheiligd hart ontvangen hebben; laet ons nuchteren en op onze hoede zijn, tegen alle verleiding, en alles, wat ons, tot iets strijdigs, met onzen plicht, tot eene sluimering, of zorgloosheid, zou kunnen vervoeren. Wapenen wy ons, ten dien einde, tegen alle verleiding, (*i*) aengedaen hebbende de borstwapen des geloofs, ende der liefde, ende [*tot*] eenen helm, de hope der saligheyt.

De Apostel gaet hier, in het zelvde zinbeeld, eigenäertig voort. — Hy had de Christenen te Thessalonica beschreven, als kinderen des daegs, en hen opgewekt, om, gelijk het zulken betaemt, te waken en nuchteren te zijn. Dan dit was het nog niet alles, het welk van hen gevorderd werdt. Om zich, als kinders des lichts, te gedragen, moesten zy ook behoorlyk gekleed, en tegen alle aenvallen, gedekt zijn. Daer nu het hoofd en de borst die deelen zijn, voor welke een krijgsman byzonder zorgen moet, vermits de wonden, aen die deelen toegebracht, de gevaerlykste en meest al dodelyk zijn; zo spreekt de Apostel hier maer alleen van het *borstwapen* en *den helm*. Deze wapentuigen van eenen Christen zijn *het geloov*, werkzaem in *de lievde*, en de *hoop der zaligheid*. Deze, uit welke allerlei rechtgeäerte deugden van zelvs voortvloeien, dienen niet alleen, om eenen Christen te bedekken en te vercieren, maer ook om hem

(*i*) Jes. 59: 17. Ephes. 6: 14, &c.

ſhem te beveiligen, tegen alle gevaren, zo dat hy de toekomst des Heeren, met blijdſchap, te gemoet zie.

Het *borstwapen des geloovs en der lievde.* — Het *geloov* beveiligt eenen Christen, dat hy niet vervoerd worde, door allerleien wind der lere, of door de redeneering van het vleeſchelyk verſtand. Het geloov reinigt het hart, overwint de waereld, en is de vruchtbare moeder van allerlei deugden. Het wordt daerom eigenäertig aengemerkt, als een *borstwapen.* — De *lievde* wordt 'er bygevoegd, om dat het geloov werkzaem is, in de lievde, en, zonder dezelve, niet beſtaen kan. Deze, daer zy de vervulling is der ganſche wet, is het beste behoedmiddel, tegen alle beſmetting der zonde, en de echte bron, waer uit alle deugd en godzaligheid voortvloeit. Zy wordt daerom eigenäertig voorgeſteld, onder de zinneprent van een *borstwapen.*

De *hoop der zaligheid*, de gegronde verwachting der heerlykheid van het volgend leven, welke, uit het geloov, aen de Goddelyke belovten, voortvloeit, en, door de lievde, verlevendigd wordt, zo dat een Christen, op de dingen der waereld, genen hogeren prijs ſtelle, dan zy verdienen, alle wederwaerdigheden van dit leven gering achte, alle verdrukkingen, en, zo het nood is, den dood zelven, gemoedigd ondergae, en, wat hem ook bejegene, met een opgeſtoken hoofd, met blijdſchap en verlangen, de toekomst des Heeren, te gemoet zie; deze hoop der zaligheid wordt daerom zeer gepast, onder de zinneprent van eenen *helm*, voorgeſteld.

Een Christen, die zo is toegerust, loopt geen gevaer, dat hy zich, tot zorgloosheid, of aerdsgezindheid, zal laten vervoeren.

9. Want Godt, die, in zijnen eeuwigen raed, alle gebeurtenisſen vastgeſtelt, en ook wijze bepalingen gemaekt heeft, omtrent het onderſcheiden lot der menſchen, in het volgend leven, en heeft ons niet geſtelt tot toorne, om ons in het ongeloov, te laten verharden, wanneer Gods toorn op ons blijven zoude; (verg. Joh. III: 36,) maer tot verkrijginge der ſaligheyt. Hy heeft bepaelt, dat Hy ons het heilrijk Euangelie zou laten voorſtellen, ons de ge-

nade des geloovs ſchenken, en ons daer door voorbereiden, tot het genot der hemelſche heerlykheid, welke wy verkrijgen zullen, door onſen Heere Jeſum Chriſtum, en op grond van zijne verdienſten;

10. Die voor ons, als plaetsvervangende Borg, geſtorven is, (*k*) op dat wy, 't zy dat wy waken, 't zy dat wy ſlapen, te ſamen met hem leven ſouden.

Het zy dat wy waken, het zy dat wy ſlapen. — Het wijst zich van zelvs, dat wy hier, door hen, die *ſlapen*, uit vergelyking van Kap. IV: 14, te denken hebben, aen zulken, die in CHRISTUS ontſlapen of geſtorven zijn. Zy, die *waken*, zijn derhalven, uit kracht van tegenſtelling, Christenen, die nog levende, en wel in eene geestelyke waekzaemheid zijn. — CHRISTUS is, als plaetsvervangende Borg, *voor ons geſtorven*, *op dat wy*, *het zy dat wy waken*, en, by de toekomst des Heeren, nog leven, *het zy dat wy* reeds *ſlapen*, en korter of langer geſtorven zijn, *te zamen*, de een zo wel als de andere, naer ziel en lichaem beide, *met Hem*, eeuwig zalig *leven zouden.*

11. Daerom, dewijl wy zulk eene heilrijke en welgegronde verwachting hebben, bevoordert malkanders meest wezenlyke belangen, op allerlei wijzen, met woorden en daden; vermaent malkanderen, om, als kinderen des lichts, te wandelen, te waken en nuchteren te zijn, en het gemelde borstwapen en den helm aen te doen; (verg. vs. 4-8;) *vertroost* elkanderen, onder alles, wat u bejegent, met die zalige verwachting; (verg. Kap. IV: 18,) ende ſticht d'een den anderen, met een voorbeeldig gedrag, gelijck gy oock doet, en ik, tot uwen lov, getuigen moet. Gaet daer in voort, en wordt 'er meer overvloedig in.

C. *Hier op volgen ettelyke meer byzondere vermaningen, vs.* 12-24.

Er is, die eene vernuftige aenmerking maken, over het verband van deze vermaningen. Men meent, dat de Apostel zinſpele, op het bouwen van den Tempel, die een voorbeeld

(*k*) Rom. 14: 7. 2 Cor. 5: 15. Galat. 2: 20. 1 Petr. 4: 2.

beeld was der Kerke van het Nieuwe Testament. Te weten vs. 11. had hy gezegt, *sticht* of *bouwt* elkanderen *op*, tot eene woonstede van God in den Geest. Op dezen grond, oordeelt men, dat de Apostel vs. 12-22. nader zoude aenwijzen, hoe de gelovigen, tot eenen geestelyken Tempel, moesten worden opgebouwd. De Leeraers moesten beschouwd en geëerbiedigd worden, als geestelyke bouwlieden, vs. 12, 13; gelijk de steenen van een gebouw malkanderen, in een hecht verband, ondersteunen en stevigen, zo moesten ook de gelovigen elkanderen sterken in de genade, vs. 14, 15. In het geduurig verblijden vs. 16, zou de Apostel zinspelen, op de gewijde gezangen in den Tempel; in het bidden vs. 17, op het reukwerk; in het danken vs. 18, op de danköfferen; in het niet uitblusschen van den Geest vs. 19, op het onderhouden van het vuur, op den altaer; in het niet verächten der Propheten vs. 20, op de Godspraken. Het beproeven van alle dingen vs. 21, zou zien, op de goede orde, onder de dienaren van den Tempel, en zich te onthouden van den schijn des kwaeds vs. 22, op de zuiverheid van dat Heiligdom.

De vinding is zekerlyk zeer vernuftig, maer zy schijnt ons te ver gezocht en ongegrond.

A. De eerste vermaning schrijvt een betamelyk gedrag der Gemeente voor, omtrent de dienaren van het Euangelie, vs. 12, 13a.

B. In de tweede, wordt, op den onderlingen vrede, aengedrongen, vs. 13b.

12. (*l*) Ende wy bidden u wijders, mijne gelievde broeders, op het vriendelykst, erkent de gene die onder u arbeyden, ende uwe Voorstanders zijn in den Heere, ende u vermanen:

De Apostel noemt de personen niet, welke hy bedoelt, maer hy beschrijvt hen, van hunne ambten en verrichtin-

(*l*) Rom. 15: 27. 1 Cor. 9: 11. ende 16: 18. Galat. 6: 6. Phil. 2: 29. 1 Tim. 5: 17. Hebr. 13: 7, 17.

gen, zeggende: *de genen, die onder u arbeiden, en uwe Voorstanders zijn in den Heer, en u vermanen.*

Dit ſtaet, in het algemeen vast, dat 'er Leeraers bedoeld worden. Maer hoedanig waren deze Leeraers? De voorſtanders van het Bisſchoppelyk Kerkbeſtuur in Engeland, geven zich zeer veel moeite, om ſtaende te houden, dat hier Bisſchoppen bedoeld worden, en, vermits 'er, in elk eene Stad, maer een Bisſchop wezen kon, geven zy voor, dat de Bisſchoppen van eenige andere Gemeenten in Macedonien, te Thesſalonica, gewoont hebben. — Dan, voor tegenwoordig, zal het genoeg zijn, in het algemeen op te merken, dat 'er, in het Nieuwe Testament, ſlechts twee gewone bedieningen bekend zijn, van Leeraers, die dan eens Opzieners, dan eens Ouderlingen genaemd worden, en van Diaconen. Men denke daerom aen gewone Leeraers, of bedienaers van het Euangelie.

Maer PAULUS had, ſlechts drie weken, te Thesſalonica het Euangelie gepredikt; hoe was het dan mogelyk, onder deze jonge Christenen, mannen te vinden, die bekwaem waren, tot het Leeraerämbt? Dan men herïnnere zich, dat 'er, onder de bekeerde Thesſalonikers, ook eenige Joden waren. (vergel. Hand. XVII: 4.) Dezen hadden, boven de anderen, dit vooruit, dat zy onderwezen waren, in de Wet en in de Propheten; en meer dan waerſchijnlyk zal PAULUS de kundigſten, uit de bekeerde Joden, tot Leeraers, hebben aengeſtelt. Voeg 'er by, dat 'er, in dien tijd, buitengewone gaven plaets hadden.

De Apostel beſchrijvt deze Leeraers, als zulken,

Die *onder hen arbeidden.* — Het Griekſche woord is van nadruk, en geevt eenen zwaren afmattenden arbeid te kennen. Het brengt ons onder het oog, dat een dienaer van het Euangelie, die zijn ambt getrouwelyk waerneemt, eenen zeer zwaren post bekleede, en dat zulk een Leeraer, die zich niet, met alle zijne vermogens, toelegt, om het eeuwig heil der menſchen te bevoorderen, zijn ambt onwaerdig zy. — Trouwens, tot de bediening van het Euangelie, wordt eene inſpanning van alle de zielsvermogens gevorderd, welke, zonder eene gepaste uitſpanning, het lichaem ver-

zwak-

zwakken zoude. Een Leeraer moet *arbeiden* in het woord; de ware mening van den Heiligen Geest onpartijdig naerſporen, alle vooröordeelen verbannen, zich bevlijtigen, om de aengelegene waerheden van het Euangelie zo duidelyk voor te ſtellen, dat de eenvouwigſten het begrijpen kunnen, zo bondig te betogen, dat elk een denkend gemoed overreed worde, en de tegenwerpingen zo te wederleggen, dat 'er gene twijffeling overblijve. — Hy moet zich toeleggen, op de kennis van het menſchelyk hart, om, in de verkeering, met elk, op zulk eene wijs, te handelen, als meest geſchikt is, om nut te doen by de menſchen. Hy moet zich veräengenamen by anderen, zich meester zoeken te maken van hunne toegenegenheid, op dat zy zijne lesſen en vermaningen, met toegenegenheid, ontvangen.

Voeg 'er by, dat de Leeraers veelerleien tegenſtand ontmoeten, die hunnen arbeid nog zwarer maekt. Dit had byzonder plaets, in de Gemeente van Thesſalonica, alwaer zeer vele blinde Heidenen, en hardnekkige Joden dermaten verbitterd waren, tegen het Christendom, dat zy de belijders daer van verguisden en mishandelden.

De Apostel voegt 'er by, *en die uwe Voorſtanders zijn in den Heer.* — *Voorſtanders* zijn zulke perſonen, die, voor of over anderen, geſteld zijn, om hen te verzorgen en te beſtuuren. In de daed zulke *Voorſtanders* zijn ook de Leeraers. In alle Maetſchappyen, moet orde en ondergeſchiktheid plaets hebben, zullen zy beſtaen kunnen. Even zo is het ook gelegen, met de Gemeente des Heeren. De Leeraers moeten dezelve beſtuuren; de ergernisſen, zo veel mogelyk weeren; de ſchandvlekken van het Christendom uitſluiten; en alle zodanige ſchikkingen maken, als dienen kunnen, ter meeste bevoordering van waerheid en deugd. — De uitdrukking *in den Heer* zegt zo veel, als van wegen, en volgens den Heer JESUS CHRISTUS. *Voorſtanders* derhalven, *in den Heer*, zijn zulke Leeraers, die de Gemeente, van wegen den Heer CHRISTUS JESUS, en volgens zijn voorſchrivt, verzorgen en beſtuuren.

Eindelyk is het nog, *en die u vermanen.* — De Leeraers zijn de vermaners, en als de zedenmeesters der Christenen.

De vermaningen, welke zy voorſtellen, prijſen wel zich zelve aen, door hare natuurlyke billykheid; maer het zedelyk bederv, waer van de overblijvſelen ook den besten nog byliggen, de onächtzaemheid en traegheid der meeste menſchen, en vooräl de verleiding der begeerlykheid, maken het noodzakelyk, dat de vermaningen, met alle mogelyke kracht, op de gemoederen worden aengedrongen.

De Apostel wilde, dat de Christenen van Theſſalonica hunne Leeraren *erkennen* zouden. — Het ganſche beloop van zaken wijst ons, naer zulk eene erkentenis, welke, met eerbied, hoogächting, en dankbaerheid, gepaerd gaet. (verg. Hebr. XIII: 17. 1 Cor. XVI: 16. Rom. XVI: 2.)

13. Ende achtſe ſeer veel in liefde. De achting, welke gy uwen Leeraren toedraegt, moet gepaerd gaen, met toegenegenheid; de achting moet lievde voortbrengen, en de lievde moet zich, in daden, openbaer maken. Zodanig moet gy, omtrent hen verkeeren, om hares wercks wille, om het verheven ambt, het welk zy bekleden, en de heilige bediening, welke zy waernemen. (vergel. 1 Tim. III: 1.) Zijt vreedſaem onder malkanderen.

Zijt vreedzaem onder malkanderen. — Zommigen, gelijk ook de grote CALVIJN, leſen hier, volgens verſcheidene oude vertalingen, en eenige handſchrivten, *zijt vreedzaem onder* of *met hen*, die namelyk onder u arbeiden, en uwe Voorſtanders zijn. Dan al behoudt men de lezing van de Onzen, behoevt men evenwel de Leeraren niet uit te ſluiten, naerdien zy, als medeleden, met alle de Christenen, behoren tot dat lichaem, waer van CHRISTUS het hoofd is. — Elk, wie hy ook wezen mogt, moest alles, wat in hem was, toebrengen, om den vrede en de eensgezindheid te bewaren, aen te kweken, en te vermeerderen; alles vermijden, wat den weg banen konde, tot haet, nijd, twist, en verdeeldheid. (vergel. Rom. XII: 18.)

Deze vermaning was des te noodzakelyker, voor de Christenen te Theſſalonica, om dat hunne Gemeente beſtondt, uit Joden en Heidenen; en de verkleevdheid der Joden, aen de plechtigheden van MOSES Wet, gav, in de eerſte tijden, zeer veel aenleiding, tot twisten en verdeeldheden.

De derde zoort van vermaningen is betrekkelyk, niet alleen tot mede Christenen, maer ook tot den naesten in het algemeen, vs. 14, 15.

14. Ende wy vermanen u ernstig, en bidden u vriendelyk, geliefde broeders, vermaent de ongeregelde, vertroost de kleynmoedige, ondersteunt de swacke, zijt lanckmoedigh tegen alle.

Wie zijn hier de *broeders?* — Men zou kunnen denken, aen de dienaren van het Euangelie, en de zaek zo begrijpen, dat de Apostel, vs. 12, 13. hebbende voorgestelt, hoe de Gemeente zich, omtrent hare Leeraren, gedragen moest, nu zijne aenspraek richte, tot deze Leeraren, om hun onder het oog te brengen, hoe zy den Christenen, in onderscheidene omstandigheden, nuttig wezen moesten. — Het is waer, de plichten, die hier worden voorgeschreven, liggen byzonder voor rekening der dienaren van het Euangelie; maer evenwel, met dit alles, schijnt 'er ons geen twijffel aen, of de Apostel bedoelt hier, onder den naem van *broederen*, alle de Christenen. Immers vs. 12 heeft hy alle de leden der Gemeente, met deze benaming, aengesproken, en zou hy nu, onder dien zelvden naem, byzonder de Leeraren bedoelen? Daer te boven vs. 16. worden zekerlyk alle de Christenen aengesproken. Voeg 'er by, dat het *vermanen der ongeregelden*, 2 Thesf. III: 6, aen alle de leden der Gemeente, worde aenbevolen. — De Apostel wil derhalven leeren, dat alle de Christenen hunne pogingen, met die der Leeraren, verëenigen moesten, om het wezenlyk nut der Gemeente, in alle gevallen, te bevoorderen.

De Apostel stelt hier vier onderscheidene plichten voor, omtrent vierërlei zoort van menschen.

α. De eerste betreft de *ongeregelden.* — Het oorsprongelyk woord wijst ons, naer zulke menschen, die hun eigen beroep en werk verwaerloosen, en, strijdig met alle goede orde en ondergeschiktheid, zich bemoeien, met zaken, welke hun niet aengaen. Meer byzonder schijnen hier

zogenaemde vrome lediglopers bedoeld te worden, die zich, aen de gewone Leeraren, niet onderwerpen wilden, maer zich zelve, tot Leeraren, opwierpen. (verg. 2 Thesf. III: 6.) Althans het was een plaetfelyk gebrek te Thesfalonica, dat velen ledig rond liepen, hun beroep verwaerloosden, en zich, met eenes anderen doen, bemoeiden. — Deze moesten, met eenen gepasten ernst, en met befcheidenheid, *vermaend* worden, om, in een eerlyk beroep, vlijtig te arbeiden, en zich, ook in dit geval, te gedragen, naer de voorfchrivten van het Euangelie.

β. *De kleinmoedigen moesten vertroost worden.* — De Apostel bedoelt neerflachtige en droevgeestige Christenen, die, onder het een of ander bezwaer, van welken aert het ook wezen mag, gebukt gaen; byzonder, die over het verlies van hunne vrienden en naestbeftaenden, al té zeer getroffen zijn. Deze moesten *vertroost*, en, met allerlei troostredenen, verfterkt en opgebeurd worden, door hun de veel vermogende troostgronden, welke het Euangelie oplevert, te herïnneren.

γ. *De zwakken* moesten *onderfteund worden.* — Men denke, aen de zwakken in de genade, die nog maer weinige krachten hebben, in het geestelyk leven; het zy dat het hun ontbreke, aen genoegzame kennis in zaken van den Godsdienst; het zy aen een oordeel des onderfcheids; het zy aen genoegzame vastigheid van eenen geheiligden wil, zo dat hunne geneigheden nog te veel verkleevd zijn, aen de ydelheden; het zy dat het, aen het geweten, hapere, zo dat zy zwarigheid maken, over allerlei onverfchillige dingen, en eene kwalyk geplaetfte nauwgezetheid oorzaek zy, dat zy geduurig geërgerd worden. Misfchien worden bepaeldelyk zulken bedoeld, onder de bekeerde Joden, die, geen behoorlyk doorzicht hebbende in de Christelyke vryheid, nog aen uitwendige plechtighedên, en fchaduwächtige inftellingen, verkleevd bleven. — Dezen moest men onderfteunen; hun, met zachtmoedigheid, te hulp komen; en hun, op allerlei wijzen, nuttig wezen, tot uitbreiding van hunne kennis, en tot verfterking van hun geloov.

8. *Zijt langmoedig, tegen allen.* — De langmoedigheid ſtaet over, tegen de drivt en oplopenheid. Een langmoedig mensch bezit zijnen geest; zelden wordt hy toornig, en nimmer dan om onverdraeglyke beledigingen; hy ſchikt zich, zo veel mogelyk, naer de zwakheden van anderen; hy is zeer verdraegzaem en toegevend. — „ *Zijt lang-* „ *moedig, tegen allen*, zonder eenige uitzondering, (wil „ de Apostel zeggen) niet ſlechts tegen uwe mede Chris- „ tenen en vrienden, maer ook tegen ongelovigen, en „ zelvs tegen uwe vyanden, en vervolgers. Verdraegt „ hunnen tegenſtand, de beledigingen, den hoon, en „ de verdrukkingen, welke zy u aendoen, met geduld en „ met een gemoed, het welk, wel verre van met toorn „ en wraekzucht, met innerlyke bewegingen van lievde „ en barmhartigheid, vervuld is; en laet dit, in uwen „ ganſchen handel en wandel, omtrent allen, by alle ge- „ legenheden, openbaer worden."

De Apostel voegt 'er vs. 15. nog twee andere plichten by.

15. (*m*) Siet toe en draegt zorg, dat 'er, onder ulieden, gene wraekzucht heerſche. Waerſchouwt malkanderen, dat niemant, wie hy ook wezen moge, quaet voor quaet yemant, hoe ſlecht hy zich ook gedrage, en vergelde: maer jaegt, met allen yver en naerſtigheid, alle tijt, en by alle gelegenheden, het goede na, alles, wat uwen medemensch nuttig en aengenaem kan wezen, en bevoorderlyk is, aen zijne meest wezenlyke belangen. Jaegt dat beſtendig na, ſo tegen malkanderen, tegen uwe mede Christenen, als tegen alle menſchen, ook uwe vyanden.

(*m*) Lev. 19: 18. Spr. 20: 22. ende 24: 29. Matth. 5: 39. Rom. 12: 17. 1 Cor. 6: 7. 1 Petr. 3: 9.

D. Hier op volgt eene reeks van de plichten, welke de Christenen te Thessalonica, ter aller tijd, met betrekking op zich zelve, moesten beöeffenen, zouden zy, aen het gewichtig oogmerk van hunne bestemming, recht beäntwoorden, vs. 16-22.

16. (*n*) Verblijdt u alle tijt, zijt altoos goeds moeds, wat u ook bejegenen moge. Vestigt, ten dien einde, uw geloovsvertrouwen bestendig, op den Verlosser, die altoos voor u zorgt, alle uwe lotgevallen regelt, en alles ten uwen beste bestuurt. Herïnnert u geduurig Gods bemoedigende belovten, en dat alle zijne wegen altoos wijs, heilig, en goed zijn. Zo doende zult gy, in alle gevallen, zo wel in tegenspoed, als in voorspoed, stof hebben, tot blijdschap en tot dankzegging.

17. (*o*) Biddet sonder ophouden. Beschouwt het gebed, als het voornaemste en meest wezenlyk gedeelte van den Godsdienst; zondert gezette tijden af, tot het gebed, zo in het openbaer, als in het byzonder; neemt, by voorkomende gelegenheden, en by elk eene zwarigheid, welke u ontmoet, al biddende de toevlucht, tot uwen hemelschen Vader; heft, in alle uwe bezigheden, van tijd tot tijd, uw hart, tot den Vader der lichten, op, met stille verzuchtingen; met een woord, houdt yverig aen, in het gebed, zonder te vertragen.

18. (*p*) Danckt [*Godt*] in alles, over alle dingen, en in alle omstandigheden. (vergel. Eph. V: 20) voor gewone en buitengewone, voor algemene en byzondere, voor tegenwoordige en voorledene, voor lichamelyke en geestelyke weldaden. Houdt steeds uwe aendacht gevestigd, op alle zegeningen, welke gy geniet; op alle immengselen van Gods goedertierenheden, welke, onder de bezoekingen, zelvs onder de zwaerste rampen, nog veelvuldig zijn; erkent dit alles, als vrymachtige geschenken van den ontfermenden Wel-

(*n*) Matth. 5: 12. Luc. 10: 20. Rom. 12: 12. Philipp. 4: 4.
(*o*) Luc. 18: 1. Rom. 12: 12. Coloss. 4: 2. (*p*) Ephes. 5: 20.

Weldoener, en geevt 'er Hem alleen de ganſche eer van. **Want** (of *Trouwens*) **dit**, dat gy bidt, zonder ophouden. (vergel. vs. 17) en God, in alles, dankt; dit **is de** welbehaeglyke **wille Godts**, welken Hy, **in Chriſto Jeſu**, door de leer en het voorbeeld van den Verlosſer, heeft bekend gemaekt, **over u**. (vergel. Pſ. LXIX: 31, 32. Rom. I: 31) Ook is uwe dankbaerheid Gode alleen aengenaem, om CHRISTUS wil, en, om de verdienſten van den Borg, ziet hy dezelve aen, met oogen van gunst en goedkeuring. Eindelyk hebben wy ook, tot deze dankbaerheid, de hulp van CHRISTUS, en de genade van zijnen Geest nodig.

19. (*q*) **En bluſcht den Geeſt niet uyt**, maer geevt in tegendeel, op zijne heilrijke werkingen en invloeden, zorgvuldig acht. Volgt dezelve blijmoedig op. Weest gezet, in het gebruik maken van alle die middelen, welke, tot opwekking en aenkweking der werkingen en invloeden van den Geest, dienen kunnen; geevt u vertrouwelyk, aen zijne leiding en beſtuuring, over.

Dan deze vermaning heeft eenige nadere opheldering nodig.

De Apostel ſpreekt hier, van den Heiligen Geest, zijne gaven en werkingen, in de harten der Christenen, onder het zinbeeld van licht of vuur, het welk men *uitbluscht*; of door het zelve, van zijn nodig voedzel, te beroven, of, door het zelve, op eenige andere wijs, te verſtikken. Of hier nu gezinſpeeld worde, op het vuur van den koperen altaer, dan in het gemeen, op eenig ander vuur of licht, doet niet zo zeer ter zake.

Maer welke gaven van den *Geest* bedoelt de Apostel? — Men kan dezelve, in drie zoorten, onderſcheiden; buitengewone, gemenere, en zaligmakende. Zommigen denken, aen de buitengewone gaven van den Heiligen Geest, welke de Apostelen, door oplegging der handen, aen de eerſte Christenen mededeelden. Men *bluscht den Geest uit*, wanneer men de werkingen van den Heiligen Geest doet ophouden. Dit kon, in de eerſte Euangelie dagen, geſchieden,

(*q*) 1 Cor. 14: 30.

ten aenzien der buitengewone gaven, wanneer men daer van een verkeerd gebruik maekte, en meer zijnen eigenen roem bedoelde, dan de uitbreiding van het Christendom. — Dan, wanneer wy in aenmerking nemen, dat de Apostel in het gemeen fchrijve, aen alle de leden der Gemeente te Thesfalonica, en ons herïnneren, dat hy, met zijne medeärbeideren, maer een kort verblijv, in die Stad, gehad hebbe, fchijnen wy te mogen befluiten, dat 'er, zo eenigen, immers flechts weinigen geweest zijn, die buitengewone gaven ontvangen hadden.

Wy denken daerom liever, aen de zaligmakende gaven en werkingen van den Heiligen Geest. Het is waer, dit Goddelyk licht kan nimmer geheel worden uitgebluscht, maer evenwel het kan aenmerkelyk verdonkerd werden, zo dat het fchijnt uitgebluscht te wezen; by voorbeeld, wanneer men, aen de begeerlykheid van het vleesch, en de verleiding der waereld, al te veel toegeevt, zo dat men, in zware zonden, vervalle, en het licht van heiligheid fchijnt uitgebluscht te wezen; of wanneer men, in tijden van gevaer en verdrukking, den moed laet zakken, zo dat men, van zijne vastigheid, fchijnt afgeflingerd te wezen.

Eindelyk zijn 'er nog gemenere gaven van den Heiligen Geest, welke het verftand ophelderen, het oordeel overreden, en, voor eenigen tijd, een ernftig nadenken, over onze eeuwige belangen, te weeg brengen, zonder dat het hart zich, aen het Euangelie, volkomen onderwerpt. — Met opzicht, tot deze gemene gaven, kon dit *uitblusfchen van den Geest* plaets hebben, gelijk het nog dikwijls heeft, by geöeffende mondbelijders, wanneer zy hunne meerdere kundigheden aenleggen, om eene winderige wetenfchap te verkrijgen, of wanneer zy de kloppingen van hun geweten, en de ernftige gedagten, over hunnen zedelyken toeftand, wederftaen, en, door waereldfche vermaken, verdrijven.

20. En veracht de prophetien niet.

Het fchijnt, dat de Christenen te Thesfalonica zich, aen eenig plichtverzuim omtrent hunne Leeraren, hebben fchuldig gemaekt; dit fchijnt vs. 12. verönderfteld te worden. Het kan zijn, dat zommige valfche Leeraers daer toe aenleiding

ding gegeven hebben, die zich, onder den fchijn van Apostelen, indrongen, en voorgaven, dat zy de gaev der *Prophetie* ontvangen hadden, dat is, het vermogen, om toekoomftige dingen te voorzeggen, vooräl om de fchrivten der Propheten, én de boeken van het Oude Testament, overëenkomftig de bedoeling van den Geest, grondig te verklaren. Misfchien hebben zy, onder dit voorgeven, den Christenen te Thesfalonica allerlei valfche voorzeggingen opgedrongen, en daerop kan de Apostel het oog hebben Kap. IV: 15. (Verg. 2 Thesf. II: 2.) Dit kan aenleiding gegeven hebben, dat zommigen de voorzeggingen van het Oude Testament, en de gaev der Prophetie *veráchtten.*

Volgens deze opvatting, wil de Apostel dit zeggen: „ acht de gaev der Prophetie niet gering, maekt u niet „ fchuldig, aen het verfmaden van dezelve; fchat deze gaev „ in tegendeel hoog, uit aenmerking van het gewicht en de „ nuttigheid; betoont, dat gy 'er waerlyk prijs op ftelt, door „ 'er acht op te geven, en 'er het verëischte gebruik van „ te maken."

Maer, om niet alles, wat voor Prophetiën werdt uitgegeven, onbedachtzaem aen te nemen, voegt 'er de Apostel nog eene waerfchouwing by, zeggende:

21. (*r*) Beproeft alle dingen: behoudt het goede.

Men maekt, van deze woorden, een allerfchandelykst misbruik, wanneer men zich daer door gerechtigd rekent, om alle dingen, ook zulke, welke men weet dat ongeöorloovd zijn, te beproeven en te onderzoeken. Zo wel de natuur der zake zelve, als het verband van deze woorden, bepalen ons, tot de leerftukken en voorzeggingen, welke de Leeraers te Thesfalonica voordroegen. Deze, byzonder de Prophetiën, van welke vs. 20 gefproken is, moesten de Christenen aldaer *beproeven*, dat is, nauwkeurig onderzoeken, en, naer de wijs van de metaelwerkers, van welke het Griekfche woord eigenlyk gebruikt wordt, met alle oplettenheid, aen Gods woord, nauwkeurig toetfen, om, over derzelver waren aert, echtheid, en gewicht, een juist oordeel

(*r*) 1 Joh. 4: 1.

te vellen. (vergel. 1 Joh. IV: 1.) Zy moesten de Prophetiën, aen den eenen kant, niet verächten, maer ook, aen de andere zijde, niet te ligt gelovig wezen, en zich daer op toeleggen, om valſche van ware Propheten te onderſcheiden. (vergel. Matth. VII: 15.) — De voornaemſte kenmerken zijn deze twee: alles, wat ſtrijdig is, met het gezond verſtand, met voorheen gegevene Openbaringen, en met de goede zeden, kan niet van Goddelyken oorſprong zijn; wanneer een zogenaemd Propheet een godloos leven leidt, of blijken geevt van geestdrijvery, of eenen dwazen hoogmoed openbaer maekt, houdt men hem, met recht, voor eenen dweper of bedrieger.

Het goede, dat is zulke leeringen en voorzeggingen, welke zy, na een behoorlyk onderzoek van zaken, bevonden, dat, met de waerheid, met Gods eer, en met het nut der menſchen, overëenſtemden, moesten zy *behouden*, daer aen hunne toeſtemming geven, dezelve belijden, en zich daer van, door de verleiding van dwaelgeesten, niet laten aftrekken.

22. (*s*) Onthoudt u van allen ſchijn des quaets.

Het woord, door *ſchijn* vertaeld, beteekent een *zoort*. Zo ſpreekt ook JOSEPHUS van alle zoort van boosheid. Al zo goed zou men deze vermaning derhalven overzetten, *onthoudt u van alle kwade zoort*, laet alle zoort van boſe menſchen varen.

Behoudt men de vertaling der Onſen, dan wil de Apostel dit zeggen: „ wacht u niet alleen van alle boosheid; dit „ ſpreekt van zelvs; maer ook van allen ſchijn des kwaeds, „ waer door gy onder verdenking zoudt komen, van ge„ meenſchap te hebben, aen deze of gene zonden, om gene „ aenleiding te geven, tot ergernis." — Het kan zijn, dat de Apostel het oog hebbe, op het een of ander misbruik, het welk, omtrent den dienst van zommigen hunner Leeraren, in de Gemeente van Theſſalonica, begon plaets te hebben, waer door zy zich meer of min, aen verächting van dezen of genen, ſchenen ſchuldig te maken, hoedanig iets, ook in de Gemeente van Corinthen, plaets had; en dan zou de

(*s*) Phil. 4: 8.

de Apostel, niet alleen tegen dit kwaed, maer ook tegen allen schijn van het zelve, waerschouwen. Wanneer wy de gesteldheid der Gemeente, in dien tijd, nauwkeuriger kenden, zouden wy iets naders bepalen kunnen.

E. De Apostel besluit alle zijne vermaningen, aen de Christenen te Thessalonica, met dezen hartelyken wensch, dat de God van alle genade dezelve, aen hunne gemoederen, mogt heiligen, vs. 23, 24.

α. Den heilwensch zelven vinden wy vs. 23. *Dezelve is tweeledig.*

a. Dat hunne heiligmaking meer en meer mogt voltooid worden, vs. 23a, *en*

b. Dat zy, door Gods kracht, in de genade, mogten bewaerd worden, vs. 23b.

β. De Apostel voegt 'er de gronden by, op welke hy verwachtte, dat deze zijn wensch zoude vervuld worden, vs. 24.

23. (*t*) Ende de eeuwige Vader van onzen Heer JESUS CHRISTUS, die de Godt des vredes is, voor zo ver Hy den vrede en de verzoening, door zijnen eigenen Zoon, heeft laten daerstellen, voor zo ver Hy de milde gever is van allen vrede en voorspoed, en voor zo ver Hy den vrede bemint, begerende, dat de vrede onder de menschen, en vooräl onder de Christenen, zal bewaerd worden; deze God des vredes selve heylige u geheel ende al: ende uwe geheel oprechte geest, ende ziele, ende lichaem worde onberispelick bewaert in de toekomste onses Heeren Jesu Christi.

God *heiligt* ons, wanneer Hy, door de heerschappyvoerende genade van den Heiligen Geest, de kracht der nog byliggende verdorvenheid meer en meer beteugelt, onze gemoederen reinigt van averrechtsche neigingen, en ons doet toenemen, zo in lust, als in vermogen, om zijnen wil te doen; met één woord, wanneer Hy ons zijn evenbeeld meer

(*t*) 1 Cor. 1: 8. Philipp. 4: 9. 1 Thess. 3: 13.

en meer gelykformig maekt. — Het Griekfche woord, door *geheel en al* vertaeld, komt nergens anders voor, dan alleen ter dezer plaets. Voor het naest, zegt het, *geheel volmaekt*, in alle opzichten en volkomen. Het is waer, niemand wordt, in dit leven, geheel en al of volkomen geheiligd; maer evenwel deze heiliging ftrekt zich uit, tot alle deelen en werkzaemheden van den mensch; niet alleen tot de ziel, hare redelyke vermogens, drivten, neigingen, en aendoeningen, maer ook tot alle de leden en werkzaemheden van het lichaem.

De God des vredes, zegt de Apostel, „ welken de twisten „ en verdeeldheden, welke in uwe Gemeente, vooräl over „ de waerdigheid der Leeraren, beginnen op te rijzen, (verg. „ vs. 13, 22) hoogst onäengenaem zijn, *heilige u geheel en* „ *al*; ik heb u veelerlei lesfen en vermaningen voorgefchre„ ven, byzonder ingericht, tegen de heerfchende gebre„ ken, welke, in uwe Gemeente, plaets hebben; maer, „ zonder den Goddelyken zegen, zullen deze mijne pogin„ gen, ten eenemael vruchteloos wezen; deze is daerom „ mijn oprechte hartenwensch, dat die God, die den vrede „ bemint, u zelvs, in alle opzichten, reinige, van alle „ overgeblevene besfmetting, en dat gy der volmaektheid zo „ naby mogt komen, als het, in dezen ftaet der onvolko„ menheid, immers mogelyk is.

Ende, voegt 'er de Apostel by, *uwe geheel oprechte geest, en ziel, en lichaem, worde onberispelyk bewaerd, in de toekomst van onzen Heer* JESUS CHRISTUS.

Het Griekfche woord, *door geheel oprecht* vertaeld, beteekent, even als het vorige *geheel en al*, volkomen en niets uitgezonderd; iets, waer aen niets ontbreekt van het gene, tot de natuur van zulk eene zaek, behoort; (vergel. Hand. III: 16,) alwaer het, voor eene volmaekte gezondheid, genomen wordt. — Een *geheel oprechte geest, ziel, en lichaem*, beteekenen derhalven, eenen geest, ziel en lichaem, welke, ten aenzien van den zedelyken toeftand, volmaekt gezond zijn, en aen welker heiligheid, naer gelang van derzelver vatbaerheid, niets ontbreekt.

Maer de Apostel fpreekt hier, van drie deelen, *geest*,

ziel,

ziel, *en lichaem*, wat hebben wy, door den *geest*, in onderscheiding van de *ziel*, te verstaen? — De Ridder MICHAËLIS geevt het op, als een nieuw gevoelen, offchoon het reeds, door CHRYSOSTHOMUS, THEOPHYLACTUS, en anderen, is voorgesteld, dat men hier, door den *geest*, even als vs. 19, de buitengewone gaven van den Heiligen Geest verstaen moet, en dan zal de Apostel wenschen, dat niemand daer van eenig misbruik maken mogt. Dan hier omtrent hebben wy reeds, by vs. 19, het een en ander aengemerkt. — Ook kan, onder de benaming van den *geest*, het beginsel van het geestelyk leven, het welk, in de wedergeboorte, eenen aenvang neemt, niet bedoeld worden: want deze geest kan nooit *berispelyk* worden; de overblijvende besmetting huisvest, niet in het vernieuwde levensbeginsel, maer in onze zielen en lichamen. Wy blijven daerom, by het gewone begrip, dat de Apostel, onder de benamingen van *geest en ziel*, de tweederlei vermogens van onsen redelyken geest bedoele. Te weten de Cabbalisten onder de Joden, en verscheidene Wijsgeeren der Heidenen, maekten onderscheid, tusschen de hogere en lagere vermogens van onze ziel; door de eerste, welke zy *geest* noemden, verstonden zy de edelere vermogens van verstand en oordeel, en, door de tweede, welke zy *ziel* noemden, de hartstochten, neigingen en aendoeningen. De Christenen te Thessalonica schijnen, aen deze onderscheiding, gewoon geweest te zijn, en daerom spreekt de Apostel, van *geest*, *ziel*, *en lichaem*, om den ganschen mensch, in alle zijne vermogens, aendoeningen, en werkzaemheden, volkomen af te teekenen.

De bede derhalven, *uw geheel oprechte geest*, *en ziel*, *en lichaem*, *worde onberispelyk bewaerd*, *in de toekomst van onsen Heer* JESUS CHRISTUS, komt, in den zakelyken zin, hier op neder. „ Gy zijt wel, in den staet der genade, overge-
„ bracht; maer, vermits gy van u zelven niets vermoogt,
„ en, aen veelerlei verzoekingen, zijt blootgesteld, zoudt
„ gy, aen u zelven overgelaten, telken oogenblik, gevaer
„ lopen, om, tot den dienst der zonden, weder te kee-

„ ren; deze is daerom mijn hartenwensch, dat Gy, door
„ Gods kracht, moogt bewaerd worden, voor afval, en dat
„ zo onberispelyk en volkomen, tot den einde toe, dat de
„ verheerlykte CHRISTUS u, in den dag zijner luisterrijke
„ toekomst, zal kunnen verklaren, voor Heiligen, die van
„ alle besmettingen, zo ten aenzien van uwe verstandelyke
„ vermogens, en gemoedsbewegingen, als van de leden
„ uwer lichamen, volkomen gezuiverd zijt."

24. Deze mijne bede zal ook vervuld worden. (*v*) Hy immers, die u roept, tot de gemeenschap van zijnen Zoon, tot deugd, en het betrachten van die plichten der godzaligheid, welke ik u heb voorgeschreven, is getrouwe en waerachtig, in het vervullen van zijne belovten, zo dat gy u, op zijne verklaringen, gerust verlaten kunt. Hy is de God der waerheid, die het gene Hy beloovt heeft oock ontwijffelbaer zeker doen sal. Ik verlaet my daerom, op zijne onfeilbare belovten, dat Hy alle gelovigen, die, door CHRISTUS, verlost zijn, krachtdadig zal heiligen, en het goede werk, aen hun begonnen, ten einde toe zal voortzetten, om onstraffelyk te zijn, in den dag van onzen Heer JESUS CHRISTUS. (verg. 1 Cor. I: 8. 1 Petr. I: 5, 14-17, enz.)

(*v*) 1 Cor. 1: 9. ende 10: 13. 2 Cor. 1: 18. 2 Thess. 3: 3.

III. *Het*

III. *Het besluit van dezen Briev vinden wy vs.* 25-28. *Het behelst,*

א. *Een aenhangsel, in het welk eenige plichten gevorderd worden, vs.* 25-27.

A. *Om voor de Kruisgezanten te bidden, vs.* 25.

B. *Om alle de Christenen te groeten, vs.* 26.

C. *Om zorg te dragen, dat deze Briev, door alle de leden der Gemeente, gelezen wierdt, vs.* 27.

ב. *De Apostolische zegengroet, vs.* 28.

25. Broeders, biddet voor ons, voor my, en mijne medeärbeideren, Sijlvanus en Timotheus, dat de Vader der lichten ons meer en meer, tot onsen gewichtigen post, bekwaem make; dat wy allen tegenstand van het ongeloov overwinnen mogen; dat wy vrymoedig, in weerwil van alle vervolgingen, voor de zaek van onzen Heer, uitkomen; en dat onze pogingen, in het uitbreiden van CHRISTUS Koningrijk, blijkbaer mogen gezegend worden.

26. (*x*) Groetet, gy Opzieners der Gemeente van Thessalonica, in welker handen deze Briev het eerst komen zal, onses namens, alle de broeders of Christenen, en wenscht hun, van onsen wege, alles goeds toe, in alle opzichten. Groet hen, voor ons, met eenen heyligen kus, op eene Godsdienstige wijs, tot een openbaer bewijs van uwe hartelyke genegenheid, om, in onderlinge lievde en eensgezindheid, te leven, en de gemeenschap der heiligen uit te oeffenen. (vergel. Rom. XVI: 16.)

27. Ick besweere ulieden by den Heere CHRISTUS, ik vorder het van ulieden, by eedes wijze, dat gy mijn bevel gehoorzaemt; ik beveel u, in den naem van onsen Heer JESUS CHRISTUS, die de alwetende getuige is van alle onse handelingen, zorg te dragen, dat dese Sendbrief, by welken alle de leden der Gemeente een gelijk belang hebben, alle den heyligen broederen, hoe eer zo beter,

(*x*) Rom. 16: 16. 1 Cor. 16: 20. 2 Cor. 13: 12. 1 Petr. 5: 14.

in uwe Godsdienstige vergadering, openlyk voor gelesen worde.

Ook ligt 'er, in het grondwoord, dat deze Briev, aen alle de leden der Gemeente, moest *vertoond* worden, op dat zy, uit des Apostels handteekening, mogten overtuigd worden, dat dezelve echt en van den Apostel oorsprongelyk ware. Het was des te nodiger, dat alle de Christenen zijne eigenhandige onderteekening zagen, om dat 'er verdichte Brieven, op PAULUS naem, werden ondergeschoven. (verg. 2 Thesf. II: 2. III: 17.)

28. De genade onses Heeren Jesu Christi, al het heil, het welk de gezegende Middelaer verworven heeft; zy met ulieden! het worde ulieden geschonken en vermeerderd! Amen. Deze is mijne oprechte wensch, en vuurige bede, tot den Vader der barmhartigheid. *Het zy zo!*

EINDE VAN DEN EERSTEN BRIEV VAN PAULUS AEN DE THESSALONICENSEN.

DE
II. ZENDBRIEV
VAN DEN APOSTEL
PAULUS,
AEN DE
CHRISTENEN
TE
THESSALONICA.

DE

II. ZENDBRIEV

VAN DEN APOSTEL

PAULUS,

AEN DE

CHRISTENEN

TE

THESSALONICA.

HET I. KAPITTEL.

I. *Vooräf gaet het opschrivt van dezen Briev*, *vs.* 1, 2. *Hier vinden wy*

א. *Eene opgaev der personen*, *door en aen welke deze Briev geschreven is*, *vs.* 1, *en*

ב. *De zegengroet*, *vs.* 2.

1. PAULUS, de Apostel, onmiddelyk door JESUS CHRISTUS zelven, geroepen, om zijn Koningrijk uit te breiden, onder allé volken, ende Silvanus, ende Timotheus, zijne getrouwe reisgenoten, en yverige medeärbeiders, in den dienst van het Euangelie, schrijven dezen tweeden Briev, aen de gemeynte der Thessalonicensen, [*welcke is*] in Gode onsen Vader, ende den Heere Jesu Christo, voor zo ver hare leden, die het Euangelie, met een gelovig hart, hebben aengenomen, gemeenschap hebben, met God den Vader, en met zijnen Zoon JESUS CHRISTUS; (vergel. 1 Joh. I: 3,) terwijl zy, die het

Euangelie, flechts met hunnen mond, belijden, tot God en CHRISTUS, eene nadere betrekking hebben, dan de verftokte Joden, en afgodifche Heidenen.

2. (*a*) Genade zy u, ende vrede, met allerlei wezenlyk heil en voorfpoed, van Godt onfen Vader, die de milde gever is van alles goeds, ende van den Heere Jefu Chrifto, die de verdienende oorzaek is van alle zegeningen.

Men vergelyke verder het gene wy, by 1 Thesf. I: 1, 2, hebben aengeteekend.

II. *Het lichaem van dezen Briev zelven is vervat, Kap. I: 3— III: 15.*

ℵ. *De Apostel begint, met de Thesfalonicenfen te prijzen, over hunne ftandvastigheid, in het geloov, niet tegenftaende veelerlei vervolgingen van hunne ongelovige Stadgenoten, Kap. I: 3 12.*

A. *Deze lovtuiting zelve vinden wy vs. 3-10.*

A. De Apostel prijst hen, met dankzegging tot God, vs. 3, 4.

α. Over het toenemen van hun geloov, vs. 3a.

β. Over het aenwasfen van hunne lievde, vs. 3b.

γ. Over hunne ftandvastigheid, onder veelerlei vervolgingen, vs. 4.

3. (*b*) Wy moeten Godt alle tijt, zo menigmalen wy zijnen throon naderen, biddende voor de Gemeenten, en ook voor die in uwe Stad, hartelyk dancken over u, mijne gelievde broeders, gelijck billick is, en wy daer toe overvloedige ftof hebben, om dat uw geloove aen het Euangelie, en uw vertrouwen, op den gezegenden Zaligmaker, zo als wy, tot onfe innige blijdfchap, vernomen hebben, feer waft, en, in fterkte, aenmerkelyk toeneemt; ende [*dat*] de liefde eenes yegelicken van u alle, tegen malkanderen, zonder onderfcheid van ftaet en rang, overvloedigh wort:

4. Al-

(*a*) 1 Cor. 1: 3. 1 Thesf. 1: 1. 1 Petr. 1: 2. (*b*) Eph. 1: 15. Philipp. 1: 3. Coloff. 1: 3. 1 Thesf. 1: 2.

4. Alſo dat wy ſelve (c) van u, met blijdſchap, en met dankzegging tot God, die 'er alleen de eer van hebben moet, roemen in de gemeynten Godts over uwe lijdſaemheyt ende geloove, dat is, *over uwe ſtandvastigheid in het geloov*, in het midden van alle uwe vervolgingen ende verdruckingen die gy verdraegt, en, om de belijdenis des Euangeliums, van uwe ongelovige Stadgenoten, ondergaen moet.

B. Om deze Christenen des te meer aen te moedigen, verzekert de Apostel hen, van de heerlyke vergelding, welke zy te wachten hadden, vs. 5-10.

α. De zaek wordt in het gemeen voorgeſteld, vs. 5, en

β. Nader uitgebreid, vs. 6-10.

a. De Apostel beroept zich, op Gods rechtvaerdigheid, vs. 6, 7ᵃ.

b. Hy wijst den tijd aen, wanneer die vergelding zal plaets hebben, in den dag namelyk van CHRISTUS *luisterrijke toekomst ten oordeel, vs. 7ᵇ-10.*

a. Hy beſchrijvt den luister van CHRISTUS *toekomst, vs. 7ᵇ, en*

b. Het oogmerk daer van, vs. 8-10.

1. Om wraek te oeffenen, over de hardnekkigen, vs. 8, 9.

2. Om eenen heerlyken genadeloon te ſchenken, aen allen, die Hem gehoorzaem zijn, vs. 10.

5. (d) Een overtuigend bewijs van Godts rechtveerdigh oordeel zijn de gemelde verdrukkingen, welke gy, om de belijdenis van het Euangelie, ondergaen moet; (verg. vs. 4;) daer uit moogt gy, met recht, dit beſluit afleiden, dat God eens een rechtvaerdig oordeel zal houden, om ieder, naer zijne daden, te vergelden; op dat gy, in dien groten dag der algemene vergelding, weerdigh geacht wordet, om het volkomen bezit te erlangen van de goederen des Koninckrijcks Godts, (e) voor het welcke gy oock lijdet, en zo vele mishandelingen ondergaen moet.

(c) 1 Theſſ. 2: 19. (d) Jud. vs. 6. (e) 1 Theſſ. 2: 14.

Op dat gy waerdig geacht wordt zegt, volgens den Hebreeuwfchen fpreektrant, zo veel, als gy zult waerdig geacht worden. — *Gods Koningrijk* is hier het bezit der hemelfche heerlykheid, met welke het Koningrijk der genade zal worden afgewisfeld.

6. (*f*) Alfo het recht is by Godt, en zijne rechtvaerdigheid zelve, al had Hy gene belovten of bedreigingen gedaen, vorderen zoude, verdruckinge te vergelden den genen die u verdrucken:

7. Ende u die, om de belijdenis van het Euangelie, door uwe ongelovige Stadgenoten, zo onbillyk verdruckt en mishandeld wort, verquickinge, en rust van alle moeite, te vergelden, te gelijk met ons, dienaren van het Euangelie, die nog meerdere wederwaerdigheden ondergaen moeten. (*g*) in den groten dag van de luisterrijke openbaringe des Heeren Jefu, wanneer Hy zichtbaer, van den hemel, komen zal, op de wolken, met de Engelen fijner kracht, die, aen zijne heerfchappy, onderworpen zijn, en Hem, als zo vele lijvtrawanten, vergezellen zullen, om den luister van zijne verfchijning te vermeerderen.

8. (*h*) Met vlammenden vyere, wrake doende (*i*) over de gene die Godt niet en kennen, ende over de gene die den Euangelio onfes Heeren Jefu Chrifti niet gehoorfaem en zijn:

De uitdrukking, *met vlammenden vuure*, kan men ook brengen, tot het vorige, op deze wijs, *in de openbaring van den Heer* JESUS, *van den hemel*, *met de Engelen zijner kracht*, *met vlammende vuure*, of met vuurige blikfemftralen, en dan is de mening, dat de luister van CHRISTUS toekomst ten oordeel grotelyks zal vermeerderd worden, door de tegenwoordigheid der Engelen, die Hem omringen, en door vuurige blikfemftralen, die, uit de wolken, als van zijnen throon, zullen uitfchieten. — Brengt men deze uitdrukking, met de Onfen, *tot het wraek doen*, op deze wijs, *met vlammende vuure*, *wraek doende*, dan wil PAULUS zeggen, dat de Godloo-

(*f*) Zach. 2: 8. (*g*) 1 Theff. 4: 16. (*h*) 2 Petr. 3: 7. (*i*) Rom. 2: 8.

loosen, tot het eeuwig vuur, zullen verwezen worden, dat is, tot de eeuwige straffen der helle.

Althans de Goddelyke Richter zal *wraek doen*, dat is, straf uitöeffenen, *over de genen, die God niet kennen, en over de genen, die, het Euangelie van onsen Heer* JESUS CHRISTUS, *niet gehoorzaem zijn.* — Onder de eerste benaming worden de Heidenen bedoeld, die, van het Euangelie, nooit gehoort, maer, tegen de duidelyke uitspraken der reden aen, de nietige afgoden gedient hebben; en, onder de andere menschen, die het Euangelie, door ongeloov, verworpen hebben, byzonder de hardnekkige Joden.

9. (*k*) Dewelcke, zo de een als de ander, sullen [*tot*] straffe lijden het eeuwigh verderf, verstoten zijnde van den aengesichte en de tegenwoordigheid des Heeren, ende van de heerlickheyt sijner sterckte, of heerlyke Majesteit. (vergel. Matth. VIII: 12. XXII: 13. XXV: 41.)

Dewelke zullen (tot) straf lijden het eeuwig verderv. De Onsen hebben het woordeken *tot* ingevult. Dan deze inlassching is geheel onnodig. Het voorstel zal duidelyker en natuurlyker zijn, wanneer men het overbrengt, op deze wijs, *dewelke eene* welverdiende *straf ontvangen zullen*, namelyk het eeuwig verderv.

10. (*l*) Wanneer hy, die verhoogd is, tot eenen Richter van levenden en doden, van den hemel, op de wolken, sal gekomen zijn, om, in zijne macht, rechtvaerdigheid, en weldadigheid, verheerlickt te worden in en aen sijne heylige, die zijn Euangelie zijn gehoorzaem geweest, (vergel. vs. 8) en zich, van de zondige waereld, tot zijnen dienst, afgezondert hebben, ende wonderbaer te worden in, of, in zijne onnadenkelyke heerlykheid, bewonderd te worden, van alle die gelooven (overmits ons getuygenisse, het welk wy, van zijne verdiensten, heerlykheid, en toekomst, door de prediking van het Euangelie, gegeven hebben, onder u is geloofc geworden.)

(*k*) Jes. 2: 19. (*l*) Hand. 1: 11. 1 Thess. 1: 10. Openb. 1: 7.

Zulke eene rechtvaerdige vergelding zal de verhoogde Middelaer doen, in dien dagh zijner luisterrijke toekomst, van welken wy reeds meermalen gesproken hebben.

B. De Apostel besluit dit stuk, met eene verzekering, dat hy geduurig bad, voor deze Christenen, vs. 11, 12.

11. Waerom wy oock altijt bidden voor u, zo menigmalen wy de belangen van de Gemeenten, en ook van die in uwe Stad, aen Gods lievdezorg vertrouwelyk aenbevelen, dat onse Godt, wiens wy zijn, en welken wy dienen, u hoe langs zo meer weerdigh achte of *waerdig make* der roepinge, zo dat gy, met uw gedrag, moogt beantwoorden, aen die grote genade, dat gy geroepen wordt, tot Gods zalige gemeenschap, ende dat Hy aen u vervulle alle het welbehagen [*sijner*] goedigheyt, door het heil, het welk Hy u, naer zijne onnadenkelyke barmhartigheid, in zijnen eeuwigen raed, vrymachtig heeft toegebracht, geheel te voltooijen, ende dat hy ook het werck des geloofs, of uw werkzaem geloov, (vergel. 1 Thess. 1: 3,) met kracht en door zijne almachtige genade, voltooje.

12. Op dat de naem onses Heeren Jesu Christi, en de kracht van zijne verdiensten, in vollen nadruk, verheerlickt worde in en aen u, ende gy in of door hem verheerlykt wordt, nae den onnadenkelyken rijkdom van de genade onses Godts, ende des Heeren Jesu Christi.

HET II. KAPITTEL.

2. *In het tweede deel van dezen Briev verbetert de Apostel eene misvatting der Christenen te Thessalonica, omtrent den tijd der luisterrijke verschijning van* CHRISTUS, *als of dezelve kort op handen ware, Kap. II:* 1-12.

A. *In het algemeen wordt de zaek voorgesteld, vs.* 1-3a.
De Apostel waerschouwt hen

A. Dat zy zich niet moesten laten verontrusten, onder welk een voorwendsel het ook wezen mogt, over de nabyheid van den dag des oordeels, vs. 1, 2.

B. Dat zy zich, door niemand, op welk eene wijs ook, moesten laten verleiden, vs. 3a.

B. *Meer byzonder leert de Apostel, dat 'er vooräf grote gebeurtenissen moesten voorvallen, vs.* 3b-12.

A. Deze gebeurtenissen waren een algemene afval, en de openbaring van den mensch der zonde, en den zoon des verdervs, vs. 3b.

1. ENde (of *Wijders*) wy bidden u ernstig en vriendelyk, mijne gelievde broeders, door (of *wat betreft*) de toekomste onses Heeren Jesu Christi, om het algemeen gerecht te houden, waer van wy zo even gesproken hebben, (vergel. Kap. I: 7, 10) ende onse toevergaderinge tot of verschijning voor hem, wanneer Hy komen zal, om den ganschen aerdbodem rechtvaerdig te oordeelen; (vergel. Matth. XXIV: 31.)

2. (*a*) Dat gy niet haestelick beweegt en wort van verstant, ontrust, ontstelt, ofte verschrickt, noch door geest, noch door woort, noch door sendbrief

(*a*) Jer. 29: 8. Matth. 24: 4. Ephes. 5: 6. Coloss. 2: 18. 1 Joh. 4: 1.

als van ons [*geſchreven*], als of de dagh van Chriſti luisterrijke toekomst kort aenſtaende ware.

De Christenen te Theſſalonica werden veröntrust, door een wanbegrip, dat de toekomst van CHRISTUS kort op handen ware. Zy ſchijnen des Apostels gezegden 1 Theſſ. IV: 15-18. kwalyk begrepen en zo opgevat te hebben, als of de algemene oordeelsdag, nog geduurende hunnen leevtijd, te verwachten ware. In deze dwaling, werden zy, door verleiders, bevestigd.

Dan de Apostel waerſchouwt hen, dat zy zich daer over niet moesten laten veröntrusten, *noch door geest*, *noch door woord*, *noch door zendbriev*, *als van hem* en zijne medeämbtgenoten *geſchreven*. — Door *geest*, bedoelt hy voorgewende Openbaringen; 'er waren leden, die voorgaven, dat hun de dag des oordeels, als kort op handen, door eene Openbaring, ware bekend gemaekt. Anderen beweerden het, door *woord*, dat is, in hunne geſprekken, en wilden het, op hunne wijs, door bewijsredenen, ſtaven. Anderen, zegt de Apostel, beroepen zich op eenen *Zendbriev*, *als door ons geſchreven*. PAULUS kan hier het oog hebben, op den eerſten Zendbriev, welke hy, aen deze Gemeente, geſchreven hadt. Zommigen zullen zijne gezegden 1 Theſſ. IV: 15-18. kwalyk verſtaen, en zommigen zich daer op beroepen hebben, om hun wanbegrip, omtrent de toekomst van CHRISTUS, als of dezelve kort op handen ware, te bevestigen. Althans het woordeken *als* is zomtijds overtollig, en heeft gene beteekenis, gelijk 2 Cor. V: 19. 2 Petr. I: 3. Het kan ook zijn, dat de verleiders verdichte brieven voor den dag brachten, en dezelve deden voorkomen, *als* brieven, door den Apostel zelven, en zijne ambtgenoten, *geſchreven*.

Hoe het zy, de Christenen te Theſſalonica moesten zich niet laten veröntrusten, onder welk een voorwendſel het ook wezen mogt, omtrent de toekomst van CHRISTUS, als of dezelve kort op handen ware.

3. Dat u niemant, omtrent dit ſtuk, door ſchijnredenen, en verleyde in eenigerley wijſe: want [*die* dag

van

van CHRISTUS luisterrijke verſchijning *en komt niet*] (*b*) ten zy dat eerſt de grote en bykans algemene afval van de oorſprongelyke leer en zuiverheid des Euangeliums gekomen zy, ende [*dat*] geopenbaert zy de menſche der ſonde, de ſone des verderfs.

De grote vraeg is hier, wat de Apostel bedoele, *door den mensch der zonde, den zoon des verdervs?* Deze zou eenen groten *afval* veröorzaken, en te weeg brengen, dat velen de zuivere leer van het Euangelie verlaten, en tot grove dwalingen vervallen zouden. Immers het woord, door *afval* vertaeld, wordt, in het Nieuwe Testament, gebruikt, voor eene afwijking van den waren Godsdienst, en van de leer der waerheid. (vergel. Hand. XXI: 21. 1 Tim. IV: 1.) Men denke derhalven, aen eenen tijd, in welken vele belijders des Christendoms, van de zuivere leer des Euangeliums, zouden afwijken, en, tot grove dwalingen, vervallen. Vs. 11. ſpreekt de Apostel, ter nadere verklaring, van *eene kracht der dwaling, om de leugen te geloven*, van *de waerheid niet te gehoorzamen*, en van *een welbehagen te hebben in de ongerechtigheid.*

De *mensch der zonde* is een groot zondaer, een zondaer by uitnemenheid, die niet alleen, in eigen perſoon, vele grouwelen begaet, maer ook anderen vervoert, tot ſchreeuwende euveldaden; met één woord, iemand, die zijn werk maekt, van zondigen, en als het ware geheel zonde is, of eene zamenknoping van ongerechtigheid. — De benaming van *zone des verdervs* wordt, by uitnemenheid, aen JUDAS den verrader, gegeven, Joh. XVII: 12. Men denke, aen iemand, die niet alleen zijn eigen verderv, maer ook dat van anderen, op allerlei wijzen berokkent, en 'er zich geheel op toelegt, om alles te verderven.

Maer wie is nu deze *mensch der zonde, deze zone des verdervs?* Daer over zullen wy beter kunnen oordeelen, wanneer wy eerst de meer byzondere beſchrijving, welke de Apostel geevt vs. 4-12. zullen opgeheldert hebben.

(*b*) Matth. 24: 23. 1 Tim. 4: 1. 1 Joh. 2: 18.

B. By deze gelegenheid, geevt de Apostel eene meer byzondere en uitvoerige beschrijving van den mensch der zonde, den zone des verdervs, vs. 4-12.

α. In zijne grouwzame hoedanigheden, en bedrijven, vs. 4, 5.

β. Ten aenzien van den tijd zijner openbare verschijning, vs. 6-8.

a. In het gemeen, vs. 6.

b. Meer byzonder, vs. 7, 8.

a. Hy zou zich eens, in vollen nadruk, vertonen, vs. 7, 8a.

b. Maer God zou hem ten laetsten, op eene geweldige wijs, verdoen, vs. 8b.

γ. Met betrekking tot de middelen, van welke hy zich bedienen zoude, om zijne grootheid te bevoorderen, vs. 9, 10.

δ. Met opzicht tot zijne aenhangers, vs. 11, 12.

4. Die mensch der zonde moet wat nader beschreven worden. Ik bedoel hem, die zich tegenstelt, tegen alle orde en wetten, tegen alles, wat waerächtig en heilig is, byzonder tegen CHRISTUS, van wiens dag en toekomst ik zo even gesproken heb. (verg. vs. 1, 2) ende zich, met eene nimmer te voren gehoorde trotschheid, verheft boven al dat Godt genaemt, ofte [*als Godt*] ge-eert wort, door zich zo te gedragen, als of alle Koningen en Vorsten, die, in eenen zekeren zin, Goden genaemd worden. (verg. Exod. XXI: 6. XXII: 28. Ps. LXXXII: 1, 6, 7,) aen hem onderworpen waren; ja zich zelvs verstout, om, zo wel in Goddelyke wetten, als in menschelyke voorschriften, veränderingen te maken, naer zijne willekeur, alsso dat hy in de Christen Kerk, welke men, met het hoogste recht, den Tempel Godts noemen mag, als een Godt sal sitten, zich Goddelyke tijtelen en eerbewijzen aenmatigende, en (*c*) hemselven vertoonende dat hy Godt is, door onfeilbare uitspraken voor te wenden.

5. En

(*c*) Dan. 11: 36.

5. En gedenckt of herïnnert gy u niet, dat ick nogh by u zijnde, en, in uwe Stad, het Euangelie verkondigende, u reeds mondeling dese dingen gesegt hebbe?

6. Ende nu wat [*hem*] wederhoudt en voor als nog verhindert, om, met alle zijne gewaende macht en luister, te voorschijn te komen, weet gy, uit het gene ik u voorheen mondeling gezegt heb, op dat hy geopenbaert worde en te voorschijn kome, te sijner eygener tijt, die, door God, bestemd is. (vergel. Dan. XI: 35.)

7. Want de verborgenheyt der grouwzame ongerechtigheyt, welke hy zal uitöeffenen, wort alreede, in de beginselen, gewrocht. De grondslagen van de nimmer te voren gehoorde boosheid worden reeds, onder de hand, en in het verborgene, gelegd, om 'er, met den tijd, het gansche gevaerte der ongerechtigheid op te vestigen. De zaden der dwalingen, door welke hy den afval zal veröorzaken, beginnen reeds heimelyk verspreid te worden; alleenlick die hem nu wederhoudt, gelijk ik zo even gezegt heb, (vergel. vs. 6,) [*die sal hem wederhouden*] en beletten het hoofd openlyk op te steken, tot dat hy, die voor als nog de wederhouding veröorzaekt, in den weg der Goddelyke Voorzienigheid, uyt het midden sal [*wechgedaen*] worden, en zijn vermogen geheel verliezen zal.

8. Ende alsdan, wanneer de wederhouder uit den weg geruimd is, sal de mensch der zonde, die ongerechtige en booswicht by uitnemenheid, geopenbaert worden, en, met alle zijne gewaende macht en grouwelen, te voorschijn komen, (*d*) den welcken evenwel de Heere, de rechtvaerdige Richter, na dat hy, eenen geruimen tijd, zal gewoedt hebben, verdoen sal door den Geest sijns monts, of door zijn almachtig bevel, ende eindelyk geheel te niete maken, door de verschijninge sijner luisterrijke toekomste, om het algemeen gericht te houden. (vergel. vs. 1.)

(*d*) Job 4: 9. Jes. 11: 4.

9. [*Hem, ſegge ick*] zal de Heer verdoen, dien mensch der zonde namelyk, wiens toekomſte is (*e*) nae de werckinge des ſatans, voor zo ver hy de bedrieglyke handelwijs van den Satan zal naervolgen, en, door dien aertsverleider zelven, beſtuurd worden. De booswicht zal komen (*f*) in alle kracht, zich van geweld en wapenen bedienende, om zijne heerſchappy ſtaende te houden, ende zelvs zal hy voorwenden, teeckenen, ende wonderen te doen, maer het zullen wonderen der leugen of verdichte teekenen zijn.

10 Ende hy zal komen, in alle verleydinge der onrechtveerdigheyt, hy zal zich van alle listige kunstgrepen, en grouwzame bedriegeryen, onbeſchaemd bedienen, om het verderv der menſchen te berokkenen; hy zal zich verblijden, (*g*) in de gene die zich, door hem, laten verblinden, en, langs dien weg, verloren gaen: daer voor dat ſy de liefde der waerheyt van het Euangelie niet gekent, noch de waerheid gelovig aengenomen en hebben, om ſaligh te worden.

11. (*h*) Ende daerom, om dat zy gene lievde tot de waerheid zullen gehad, maer de leugen bemint hebben, ſal haer Godt, volgens een rechtvaerdig oordeel, toe ſenden eene kracht der dwalinge, (*i*) dat ſy de leugen, hoe blijkbaer ook voor elken oplettenden, gretiglyk ſouden gelooven:

12. Op dat ſy alle veroordeelt en rechtvaerdig geſtraft worden, die de eenvouwige waerheyt van het Euangelie niet gelooft en hebben, maer een welbehagen en een vermaek hebben gehadt in de grouwzaemſte ongerechtigheyt.

(*e*) Joh. 8: 41. 2 Cor. 4: 4. Epheſ. 2: 2. (*f*) Deuter. 13: 1. Openb. 13: 13. (*g*) 2 Cor. 2: 15. ende 4: 3. (*h*) Rom. 1: 24. (*i*) 1 Tim. 4: 1.

De

De ingelaschte uitbreiding zal genoeg zijn, ter opheldering van des Apostels woorden. Er is nog overig, dat wy, uit deze nadere beschrijving van den mensch der zonde, den zone des verdervs, opmaken, welk een boosdoener 'er bedoeld worde.

Eerst zullen wy de kenmerken, welke de Apostel aen de hand geevt, opzamelen, en daer na, aen dezelve, de verschillende begrippen toetsen.

I. De kenmerken zijn hoofdzakelyk de volgende.

א. De *mensch der zonde, de zoon des verdervs* zou eenen groten *afval*, van de oorsprongelyke leer en zuiverheid des Euangeliums, te weeg brengen, en vele menschen, tot grove dwalingen, doen vervallen, vs. 3[b].

ב. Hy zou zich *tegenstellen*, vs. 4. Eigenlyk staet 'er de *tegenstander*, en THEODOTION heeft dit woord, in zijne Griekfche vertaling, voor den Satan gebruikt, Job I: 16. Men denke dan, aen iemand, die zich, met list en geweld, tegen eenen anderen aenkant. — De Apostel bepaelt het niet, tegen wien zich de mensch der zonde stellen en kanten zoude. Dan, vermits hy eenen afval van de waerheid zou te weeg brengen, wijst het zich van zelvs, dat hy zich zou tegenstellen, tegen alle orde en wetten, tegen alles, wat waer en heilig is. De Apostel verklaert het nader 1 Tim. I: 10-14, dat hy *de gezonde leer* zou tegen zijn. Bepaeldelyk leert ons het verband, dat hy zich zou aenkanten, tegen CHRISTUS, van wiens dag en toekomst, vs. 1, 2, gesproken is. Hy zou 'er zich op toeleggen, om de eer van CHRISTUS te verdonkeren, en om de uitbreiding van het Koningrijk der waerheid te verhinderen.

ג. *Hy zou zich verheffen, boven al, wat God genaemd, of, als God, geëerd wordt*, vs. 4. — Hy zou zich de macht aenmatigen, om alle Koningen en Vorsten, aen zich, te onderwerpen; zelvs zou hy de stoutheid heb-

ben, om, zo wel de Goddelyke wetten, als de menschelyke voorschrivten, naer zijne willekeur, te veränderen.

ו. *Hy zou, in Gods Tempel*, in het midden der Christelyke Kerk, als Leeraer, *zitten*, en zich vertonen, *als een God*, voorgevende, *dat hy God was*, vs. 4. — Hy zou zich, als eene zichtbare Godheid, doen eeren, zich Goddelyke hulde, en onfeilbare uitspraken, in zaken van geloov en zeden, aenmatigen.

ח. Hy werdt, in PAULUS tijd, nog *wederhouden*, en verhinderd, om openlyk te voorschijn te komen, vs. 6. De Apostel zegt niet stellig, waerin die wederhouding gelegen ware, om dat dit den Christenen te Thessalonica, uit zijn mondeling onderricht, genoeg bekend was. *Wat hem wederhoudt*, zegt hy, *weet gy*. — De verschillende Uitleggers verklaren het, naer de onderscheidene begrippen, welke zy zich maken, omtrent *den mensch der zonde*. Deze byzonderheid zal daerom, in het vervolg, nader blijken.

ו. Evenwel *de verborgenheid der ongerechtigheid werdt*, in PAULUS tijd, *alrede gewrocht*. — De grondslagen van de grouwelen, welke hy zou aenrichten, werden reeds heimelyk, en onder de hand, gelegd. Men begon reeds de dwalingen te verspreiden, welke de beginselen waren van den afval. — Wanneer de toenmalige wederhouding was uit den weg geruimd, zou de mensch der zonde aenstonds openlyk te voorschijn komen, om den afval onbeschaemd te bewerken. (Verg. vs. 7, 8.)

ז. Zijne komst zoude zijn, *naer de werking des Satans*. Hy zou even zo bedrieglyk handelen, als de Aertsverleider gewoon is te doen. Hy zou komen, *in alle kracht*, zich van geweld en wapenen bedienen, om zulken te dwingen, die zich niet wilden laten verleiden. Zelvs zou hy wonderwerken voorwenden; maer het zouden teekenen der leugen zijn. (Verg. vs. 9.)

ח. Hy zou zich bedienen *van alle verleiding der onrechtvaerdigheid*, van alle listen en bedriegeryen, hoe grouwzaem zy ook wezen mogen. Daer door zou hy

het

het eeuwig *verdery* van velen berokkenen, die zich, door hem, verblinden lieten, om de waerheid ongehoorzaem te zijn, en *aen de leugen te geloven.* (Verg. vs. 10, 11, 12.)

ט. Ten laetsten evenwel zou de Heer dezen mensch der zonde, wanneer hy lang genoeg gewoedt had, en de maet van zijne ongerechtigheid vervuld was, op eene schromelyke wijs, geheel te niet maken. De Heer zal *hem verdoen, door den geest zijnes monds, en te niet maken, door de verschijning zijner toekomst*, vs. 8.

II. Zie daer een negental van duidelyke kenmerken, welke de Apostel, in zijne beschrijving van *den mensch der zonde, den zoon des verdervs*, heeft opgegeven. — Laten wy de verschillende begrippen der Uitleggeren, aen dezelve, toetsen, en, langs dien weg, onderzoeken, welken persoon, of welke personen, de Apostel bedoele.

Te weten, 'er is niets, het welk ons noodzaekt, om, aen eenen enkelen en bepaelden persoon, te denken. — De Apostel spreekt wel, in het enkelvouwig getal, van *den mensch der zonde, den zoon des verdervs*; maer zo spreekt hy ook van den Hogepriester, in het enkelvouwige, wanneer hy de gansche reeks der elkander opvolgende Hogepriesteren bedoelt, Hebr. IX: 7. — Ook wijst ons het gansche verband van zaken, naer eene reeks van personen, die elkanderen zouden opvolgen. De Apostel zegt, dat de eerste grondslagen van *de verborgenheid der ongerechtigheid*, reeds in zijnen tijd, onder de hand gelegd wierden; maer de mensch der zonde werdt nog, voor eenigen tijd, *wederhouden*, om openlyk te voorschijn te komen; hy zou zich eerst, *ter zijner tijd, openbaren*, en het dan zo ver brengen, dat hy zich, *als eene* zichtbare *Godheid, vertonen zoude.* (Vergel. vs. 7, 8, 9.) Tot dit alles was een geruime tijd, en eene opvolging van personen, die aen het zelvde ontwerp arbeidden, hoogst noodzakelyk. — Voeg 'er by, dat het woelen en woeden van den mensch der zonde, van eenen langen duur zou wezen, zo dat hy eerst, *door de verschijning van* CHRISTUS *toekomst, geheel zoude te niet gemaekt worden*,

vs. 8. Maer dit alles vordert het verloop van ettelyke eeuwen, en de opvolging van vele perſonen, die alle, de een na den anderen, aen dezelvde verborgenheid der ongerechtigheid, arbeiden.

Laten wy, na deze voorlopige aenmerkingen, de verſchillende opvattingen der Uitleggeren, omtrent den *mensch der zonde*, en den *afval*, welken hy zoude te weeg brengen, kortelyk ter toetſe brengen.

א. De voornaemſten zijn de volgende. — Zommigen denken, met den beroemden H. DE GROOT, aen den Keizer CAJUS CALIGULA, die begeerde, dat men zijne beeldtenis, in den Tempel, te Jeruſalem, plaetſen zoude. Op dezen grond, verſtaen zy, door den *dag* en de *toekomst van* CHRISTUS VS. 1, den tijd van Jeruſalems verwoesting. — Anderen hebben, aen de *Gnostieken*, gedacht, en door den *mensch der zonde*, den eerſten aenvoerer van deze dwaelgeesten verſtaen, namelyk SIMON *den Toveraer.* — Anderen verſtonden dit alles, van het Romeinſche Keizerrijk, van het welk vele volken zijn afgevallen, en byzonder van de wederſpannigheid der Joden, die, onder het geleide van SIMON, den zoon van GIORAS, tegen de Romeinen, opſtonden. Volgens dit begrip, zou de gemelde SIMON voorkomen, onder de benaming van den *mensch der zonde*, *den zoon des verdervs*, en den *ongerechtigen*, en *de verborgenheid der ongerechtigheid* zou den geest van oproerigheid beduiden. — Nog anderen verſtaen, door den *mensch der zonde*, den beroemden Veldheer en Keizer TITUS, met zijn geſlacht. — De Roomschgezinde Schrijvers menen meerendeels, dat PAULUS ſpreke, van den gewäenden Propheet MUHAMETH, of aen eenen nog toekomenden Antichrist, die, drie en een halv jaren, zal ſtand houden. — De Onſen verſtaen deze Voorzegging, over het algemeen van de Roomſche Bisſchoppen, die eene onverdraeglyke Hierarchie ingevoert, en ten hoogſten top gebracht hebben.

ב. Van alle deze verſchillende opvattingen, is de laetſte, onſes erächtens, de alleen ware.

A.

A. Keizer CAJUS CALIGULA kan hier niet bedoeld worden. Dit blijkt allerduidelykst, om dat deze Briev, eerst onder zijnen opvolger CLAUDIUS, geſchreven is, gelijk wy, in onze INLEIDING, nader hebben aengetoont. Voeg 'er by, dat *de dag en toekomst van* CHRISTUS vs. 1, in den ſtijl van onzen Apostel, niet den tijd van Jeruſalems verwoesting, maer den groten dag van het algemeen gericht, beteekene; als mede, dat de opgegevene kenmerken, op den Keizer CALIGULA, in het geheel niet pasſen. Hy was immers een heiden, en derhalven heeft hy, *in den Tempel Gods*, niet *gezeten.* — Het is waer, hy gav bevel, dat men zijn ſtandbeeld, in Gods Tempel, te Jeruſalem, plaetſen zoude. Maer het is hem niet gelukt; uit hoofde der geweldige tegenkantingen van de Joden, durvde de Landvoogd dit bevel niet ter uitvoer brengen, en de Keizer liet zich, door de voorſpraek van den Koning AGRIPPA, overhalen, om het in te trekken.

B. Op de Gnostieken, hoe zeer zy ſchromelyke dwalingen verſpreidt hebben, kunnen de aengewezene kenmerken ganſchelyk niet worden toegepast. Het zal genoeg zijn, eenvouwig aen te merken, dat deze dwaelgeesten, die, reeds voor vele eeuwen, geheel verdwenen zijn, niet eerst, door de *verſchijning* van CHRISTUS *toekomst*, zullen te niet gemaekt worden; en, indien men, door den *mensch der zonde*, dien SIMON *den Toveraer* verſtaet, van welken wy melding vinden Hand. VIII, zou de Apostel gene toekomende zaken voorſpellen, maer een verhael doen van voorledene gebeurtenisſen.

C. Ook kan de Apostel het oog niet hebben, op den afval der wederſpannige Joden, van de Romeinſche Heerſchappy, onder het geleide van SIMON, den zoon van GIORAS: want deze SIMON heeft nimmer *in Gods Tempel gezeten*, of zich *als God vertoont*, of zich de macht, van wonderen te doen, aengematigt.

D. TITUS, die een der beste Keizeren geweest is, zo dat hy *het vermaek von het menschelyk geslacht* genaemd werdt, kan hier zekerlyk niet in aenmerking komen, en de *mensch der zonde* heten. Ook heeft hy, wel verre van, *door den geest van 's Heeren mond, verdaen te zijn*, voorspoedig geregeert.

E. Vele der opgegevene kenmerken zou men, in den bedrieger MUHAMETH, kunnen aenwijzen, maer andere passen, op hem, geheel niet. — Hy was een valsch Propheet, die 'er Millioenen, door zijne list en kunstgrepen, misleidt heeft; maer hy was geen Christen, derhalven heeft hy, *in den Tempel Gods, niet gezeten*, en kan men niet zeggen, dat hy, door zijne verleiding, eenen afval, van de waerheid des Euangeliums, veröorzaekt hebbe. Ook werdt de *verborgenheid van deze ongerechtigheid*, welke eerst in de VII Eeuw geopenbaerd wierd, niet, reeds in PAULUS dagen, *gewrocht*; en het gene de Apostel zegt, omtrent de *wederhouding* van den mensch der zonde, kan, op dezen valschen Propheet, niet worden te huis gebracht. Om nu niet eens te herhalen, dat het gansche beloop dezer Voorzegging ons kennelyk wijze, naer eene geheele reeks van personen, die elkanderen zouden opvolgen.

Het gene zommigen der Roomschgezinden voorwenden, van eenen nog toekomenden Antichrist, die drie en halv jaren zoude stand houden, zal ganschelyk gene aendacht verdienen, by iemand, die in aenmerking neemt, dat alle de byzonderheden, welke de Apostel voorspelt, onmogelyk binnen eenen korten tijd, en nog minder binnen den omvang van slechts drie en halv jaren, zouden kunnen aflopen.

F. Wy houden ons daerom, aen het laetstgemelde begrip, dat de Apostel het oog hebbe, op de Pausen, of Bisschoppen van Rome, zedert dien tijd, dat zy zich den trotschen tijtel van *algemene Bisschoppen* aengematigt, en, de een na den anderen, eene on-

ver-

verdraeglyke Hierarchie gevestigt en ſtaende gehouden hebben. — Trouwens alle de opgegevene kenmerken vinden wy allerduidelykst, in de volgreeks der Bisſchoppen, die, onder den tijtel van *algemene Bisſchoppen*, en Opperhoofden der Christen Kerk, op den gewaenden ſtoel van PETRUS, te Rome gezeten hebben.

α. De *afval*, welken de *mensch der zonde*, *de zoon des verdervs*, zou te weeg brengen, is, door de Roomſche Pauſen, allerkennelykst uitgewerkt, daer zy de ſchromelykſte dwalingen hebben ingevoert, benevens een aental van bygelovige plechtigheden, vierkant ſtrijdig, met de duidelyke leer, en de oorſprongelyke eenvouwigheid van het Euangelie. Het ging ten laetſten zo ver, dat Keizers, Koningen en Vorsten, zelvs de verſtandigſte hoofden der Roomſche Kerk, in de XV^de^ en XVI^de^ Eeuw, openlyk erkenden, dat 'er eene Hervorming nodig ware, beide in de leer en in de zeden, zo in het Hoofd der Kerke, als in de leden.

De volgreeks der Roomſche Pauſen, die dezen grouwzamen afval veröorzaekt hebben, komen eigenäertig voor, onder de benaming van den *mensch der zonde*, *den zoon des verdervs*, en den *ongerechtigen*, niet alleen uit hoofde der gansch ongebondene levenswijs van zommige Pauſen, maer ook vooräl wegens de ſnode grondſtellingen, welke zy verſpreidt hebben. — Zommigen der Roomſche Schrijveren zelve erkennen edelmoedig, dat 'er, onder de Pauſen, de allerſnoodſte booswichten geweest zijn, welke de aerde immermeer gedragen heeft, *menſchen der zonde* en *ongerechtigen*, in den ſterkſten nadruk. Het is waer, 'er zijn, onder de Pauſen, verſtandige mannen geweest, op welker gedrag niets te berispen viel. Maer deze enkele uitzonderingen verhinderen niet, dat de gehele volgreeks der Roomſche Bis-

ſchoppen, over het algemeen, eenen *mensch der zonde*, en eenen *ongerechtigen* by uitnemenheid, heeft uitgemaekt.

Byzonder mogen zy, onder de benaming van *zoon des verdervs*, worden voorgeſteld, daer zy, door het invoeren van hoogst verdervelyke dwalingen, den weg gebaent hebben, dat zeer velen, door hunne verleiding, in het verderv, zijn nedergeſtort.

β. Zy hebben zich *tegengeſtelt* en aengekant, tegen alle orde en wetten, tegen alles, wat waer en heilig is. Zy hebben zich niet ontzien, om de orde der menſchelyke Maetſchappy om te keeren, door de onderdanen, van den eed der getrouwheid aen hunne Vorsten, te ontſlaen, en alle wetten te verwoestten, door ontſlag en vryvergunning te verlenen, in zaken van het uiterſte gewicht. — Byzonder hebben zy zich regelrecht geſtelt, tegen CHRISTUS, door zich die eer aen te matigen, welke den verhoogden Middelaer alleen toekomt, en zich op te werpen, voor het zichtbaer hoofd der Kerke, bekleed, met een onbepaeld gezach; door geboden voor te ſchrijven, vierkant ſtrijdig, met die van CHRISTUS; door zich geweldig aen te kanten, tegen de uitbreiding van CHRISTUS Koningrijk, en de zulken, die der waerheid van het Euangelie getrouw bleven, op eene onmenſchelyke wijs, al woedende te vervolgen.

γ. De volgreeks der Roomſche Pauſen heeft zich, met eene ongehoorde trotschheid, *verheven, boven al wat God genaemd, of, als God, geëerd wordt.* — Zy hebben zich de macht aengematigt, om Koningen en Vorsten, aen zich, te onderwerpen, om, over de kronen, naer welgevallen, te beſchikken, om landen en ſtaten, naer hun goeddunken, uit te deelen. Een voorbeeld, voor allen, zy de Paus PAULUS III, die de ſtoutheid had, om eenen penning te laten ſlaen, op welken

ken de waereldſche Vorsten vertoond werden, zommigen als voor hem knielende, anderen, als ſtalknechten, zijn paerd leidende, met dit byſchrivt: *alle Koningen zullen hem dienen.* — Zy hebben, niet alleen menſchelyke, maer zelvs Goddelyke wetten, naer hunne willekeur, veränderd, verbiedende het gene God uitdrukkelyk heeft voorgeſchreven; men denke, by voorbeeld, aen het verbieden van het huwelyk der Kerkelyken, en van het lezen der Heilige Schrivten.

δ. Zy hebben, *in Gods Tempel*, in het midden der Christen Kerk, *gezeten*, en zich vertoont, als zo vele *Goden*, voorgevende, *dat zy Goden waren*, voor zo ver zy zich Goddelyke hulde, en onfeilbare uitſpraken, in zaken van geloov en zeden, hebben aengematigt. — Zy hebben voorgegeven, dat zy de macht bezaten, om Sacramenten in te ſtellen, de zonden te vergeven, en den hemel, naer welgevallen, te openen en te ſluiten. — Zy hebben zich de onfeilbaerheid aengematigt, en de onherroepelyke beſlisſing, over de regelmaet van geloov en zeden.

ε. Deze *mensch der zonde* werdt, in PAULUS tijd, nog *wederhouden.* — Deze wederhouding was, zelvs volgens zommige Roomſche Schrijveren, het Romeinſche Keizerrijk. Zo lang namelyk de Roomſche Keizers een onbepaeld bewind voerden, en aen het Heidensch bygeloov verkleevd bleven, konden zy niet dulden, dat de Bisſchop van Rome, die oorſprongelyk niets anders was, dan een Leeraer der Christenen, zich, boven de waereldlyke macht, verheffen zoude.

ζ. Evenwel *de verborgenheid der ongerechtigheid werdt*, in PAULUS tijd, *alrede gewrocht.* — Men begon reeds heimelyk de dwalingen te verſpreiden, welke de beginſelen waren van den ſchromelyken afval; in partijſchappen en verdeeldheden, in het vervalſchen van Gods woord, in het eigen belang

zoeken der predikers van het Euangelie, in overleveringen en inzettingen van menschen, in willekeurige plechtigheden. (vergel. 1 Cor. I: 10, 11, III: 3, 20, 21, 22. 2 Cor. II: 17. IV: 2. 1 Tim. VI: 5. Tit. I: 11. Col. II: 8, 22, 23.)

Dan, zo drae de gemelde wederhouding, was uit den weg geruimd, is de mensch der zonde, met alle zijne gewaende macht en luister, openlyk te voorschijn gekomen. Dit geschiedde, by trappen. Wanneer de Keizer CONSTANTIJN, bygenaemd *de Groote*, het Christendom omhelst, en, tot den heerschenden Godsdienst, gemaekt had, maekten de Kerkelyken zeer spoedig een allerschandelykst misbruik, van de gunsten en voorrechten, met welken de Keizer hen verëerde, en openbaerden eene tomeloose heerszucht. — Vooräl werdt de *wederhouding* van *den mensch der zonde* uit den weg geruimd, wanneer de gemelde Keizer den zetel van het Rijk, naer Constantinopolen, verplaetste; dit maekte, dat de Roomsche Bisschop de handen ruimer kreeg, en zijne heerschzucht meer onbelemmerd konde uitöeffenen. — Al verder werdt het Keizerrijk aenmerkelyk verzwakt, toen het, na den dood van THEODOSIUS, bygenaemd *den Grooten*, onder zijne beide zonen, ARCADIUS en HONORIUS, in twee deelen, gesplist werdt; en, naer mate de macht van deze waereldlyke Vorsten verzwakte, groeide het gezach der Roomsche Bisschoppen geduurig aen. — Met den tijd, hadden de Keizers zomtijds den invloed der Roomsche Bisschoppen nodig, om hun gezach te handhaven. — Eindelyk kwam *de eigen tijd* van *den mensch der zonde*, en de *ongerechtige*, die reeds lang, in het heimelyke, gewoelt had, *openbaerde* zich, in nadruk, wanneer Paus BONIFACIUS III, in het begin der VII^de^ Eeuw, na een langduurig twisten, met den Bisschop van Constantinopolen, over de opperhoof-

hoofdigheid, van den Keizer PHOCAS, den tijtel van ALGEMENEN BISSCHOP verkreeg, en, tot hoofd der gansche Christenheid, verklaerd werdt.

η. De komst van den *zoon des verdervs* is geweest, *naer de werking des Satans.* — De Roomsche Pausen volgden de voetstappen van den Aertsbedrieger, en de dwalingen, welke zy invoerden, waren leeringen der duivelen, 1 Tim. IV: 3. Om deze dwalingen te ondersteunen, bediende men zich, van allerlei bedriegeryen; ook van *alle kracht*, van geweld en wapenen, van schavotten, galgen, en brandstapels, om zulken, die der waerheid getrouw bleven, ware het mogelyk, afvallig te maken. — Men verdichte wonderen, en teekenen der leugen, om de onkundigen te misleiden.

θ. De *mensch der zonde* bediende zich van *alle verleiding der onrechtvaerdigheid*, van alle listen en bedriegeryen, hoe grouwzaem zy ook wezen mogten. — Daer door heeft hy 'er velen vervoert, om de *leugen te geloven*, en zijne uitspraken, voor onfeilbaer, aen te nemen, hoe kennelyk strijdig, met de allerduidelykste uitspraken van Gods woord. Langs dezen weg, heeft hy het eeuwig verderv van velen *berokkent*, die hem blindelings geloov gaven.

ι. Ten laetsten evenwel zou de Heer dezen *mensch der zonde*, wanneer hy de maet van zijne ongerechtigheid, zal vervult hebben, *verdoen, door den geest zijnes monds, en te niet maken, door de verschijning zijner toekomst.*

De Heer zou dien ongerechtigen *verdoen*, dat is, langzaem en by trappen, verzwakken. Dit is reeds aenvangelyk geschied, by de gezegende Kerkhervorming, wanneer gansche Koningrijken, Vorstendommen, en Staten, de oogen, voor het licht der waerheid, geopent, en zich, aen de trotsche overheersching der Roomsche Bisschop-

pen, onttrokken hebben. Na dien tijd is de macht van deze Kerkvoogden nog grotelyks gefnuikt, en hoe weinig thans hun gezach vermoge, zelvs by volken, die den Romeinfchen Godsdienst belijden, is over bekend.

Voorts verwachten wy, volgens deze voorzegging van PAULUS, en die van JOANNES, Openb. XVII-XIX, dat de *mensch der zonde* zal *te niet gedaen*, en volkomen uitgeroeid worden, wanneer de Heer, met grote grimmigheid, verfchijnen zal, om de grote hoer van Babel te oordeelen, en geheel te verdelgen.

Men vergelyke ons *Onderwijs in den Godsdienst* VII *Deel.* p. 277-309, alwaer men het gezegde, met voorbeelden en getuigenisfen, nader zal bevestigd vinden.

ℵ. *Het derde deel van dezen Briev is vermanende, Kap. II: 13— III: 15.*

A. *De eerfte vermaning is, om ftandvastig te zijn, in het geloov der waerheid, Kap. II: 13-17.*

A. Vooraf herinnert de Apostel den Christenen te Thesfalonica, met hartelyke dankzegging tot God, de genade, welke hun bewezen was, vs. 13, 14.

B. Wijders ftelt hy zijne vermaning voor, vs. 15, en

C. Voegt 'er eenen hartelyken wensch by, dat God hen zelvs, in het geloov, verfterken mogt, vs. 16, 17.

13. Maer, hoe zeer de beginfelen der dwalingen, welke, met den tijd, den gemelden afval zullen te weeg brengen, reeds in het heimelyke verfpreid worden. (vergel. vs. 7,) zo vertrouwen wy evenwel, van u, betere dingen. Immers wy zijn fchuldigh en verplicht, altijt Gode, met hartelyke blijdfchap, te dancken over u, mijne gelievde broeders, die van den Heere CHRISTUS, met eene onnadenkelyke lievde, bemint, en, door zijnen verzoenenden dood, verlost zijt; daer over dat u Godt, van den beginne der prediking van het Euangelie, verkoren, en, bo-

boven anderen, gefchikt heeft tot deelgenoten van de faligheyt, in of door heyligmakinge gewrocht, door de genade des Geefts, ende door het geloove der waerheyt:

14. Waer toe of voor zo ver hy u geroepen heeft, door ons Euangelium, tot verkrijginge der heerlickheyt onfes Heeren Jefu Chrifti.

Ter opheldering van vs. 13, 14, hebben wy het een en ander aen te merken. — De Christenen te Thesfalonica waren *van den Heer*, van CHRISTUS JESUS namelyk, bemind. Trouwens Hy had, als Borg, ook voor hun, en in hunne plaets, zijn Goddelyk bloed geftort, en daer door de kennelykfte proev van zijne onnadenkelyke lievde gegeven. — *God had hen, van den beginne, verkofen tot zaligheid, in de heiligmaking des Geestes*, en *geloov der waerheid*, vs. 13.

God had hen, van den beginne, verkofen tot zaligheid. — Zommigen denken hier, aen de eeuwige verkiezing, waer door God, van eeuwigheid, naer zijn vrymachtig welbehagen, zekere en bepaelde perfonen, uit het verdoemelyk menschdom, tot de zaligheid verördent heeft. Maer de Apostel vermelt hier eene *verkiezing van den beginne.* Maer *van den beginne* kan zekerlyk niet beteekenen van eeuwigheid. Daer te boven, wanneer de Heilige Schrivt fpreekt, van de eeuwige verkiezing, waer door bepaelde perfonen, tot de zaligheid, verördend zijn, bedient zy zich van een geheel ander woord. (vergel. Eph. I: 4. Jac. II: 5, enz.) Het Griekfche woord, het welk hier voorkomt, beteekent de voorkeus te geven aen het een, boven het ander. — Zo gebruikt het de Apostel Phil. I: 22, wanneer hy verklaert niet te weten, waer aen hy de voorkeus geven zoude, aen het leven, dan aen het fterven, en Hebr. XI: 25 van Mofe, die aen de verdrukking van CHRISTUS de voorkeus gav, boven de genieting der zonde. — Nu, in dezen zelvden zin, had ook God de Christenen te Thesfalonica *van den beginne verkofen tot zaligheid*, dat is „ God had aen hun, van dien tijd af, dat
„ het Euangelie allerwegen, onder de Heidenen, begon ver-
„ kondigd te worden, de voorkeus en den voorrang gege-
„ ven, boven vele andere volken, om hen deelgenoten te

„ maken van de eeuwige zaligheid, welke CHRISTUS verwor-
„ ven heeft."

In gevolge van deze gunstige voorkeus, waren zy, al zeer vroeg, by aenvang deelgenoten geworden van de zaligheid, in den gewonen weg der door God verördende middelen, *in* of *door de heiligmaking des Geestes*, *en het geloov der waerheid*, dat is, „ door eene gelovige omhelzing der waerheid van
„ het Euangelie, welk geloov de Geest, door zijne hart
„ veränderende en heiligende genade, gewrocht had."

Het middel, van het welk zich de Heilige Geest bedient had, was, naer gewoonte, de prediking van het Euangelie, vs. 14. *Waer toe hy u geroepen heeft*, *door ons Euangelie*, *tot verkrijging der heerlykheid van onzen Heer* JESUS CHRISTUS.

De woordekens *waer toe* zijn, in het Grieksch van dien aert, dat zy bepaeldelyk, noch tot de *zaligheid*, noch tot de *heiligmaking*, noch tot het *geloov der waerheid*, kunnen gebracht worden. Wy hebben het daerom, by wijs van nadere verklaring, door *voor zo ver*, overgezet. Anders zou men het, in 't algemeen, kunnen betrekkelyk maken, tot den gehelen inhoud van vs. 13. tot de zaligheid, namelyk de heiligmaking, en het geloov, op deze wijs: „ *waer toe*, om
„ namelyk de zaligheid te genieten, door middel van het
„ geloov, het welk de Geest, door zijne heiligende genade,
„ in uwe harten, gewrocht heeft; *waer toe God u geroepen*
„ *heeft* enz." Het maekt in het wezen der zake geen verschil.

God, zegt de Apostel, *heeft u geroepen*, *door ons Euangelie*, dat is, door het Euangelie, het welk wy, ik, SYLVANUS en TIMOTHEUS u gepredikt hebben, *tot verkrijging der heerlykheid van onsen Heer* JESUS CHRISTUS, dat is; „ om
„ deelgenoten te zijn, van die heerlykheid, welke onse
„ Heer JESUS CHRISTUS verworven heeft, of om eenigermate,
„ in uwe orde, deel te hebben, aen die onnadenkelyke
„ heerlykheid, met welke de gezegende Verlosser bekroond
„ is, en Hem in zo ver gelijkformig te worden. (verg. Phil.
„ III: 21.")

Nu zal men ook ligtelyk begrijpen, hoe deze dankzegging tot God, over de genade, welke den Christenen te Thessalo-

lonica bewezen was, hier in het verband inkome. — Te weten de Apostel had vs. 11, 12. voorfpelt, dat God een rechtvaerdig oordeel der verblinding zenden zou, over de zulken, die zich, door den mensch der zonde, verleiden lieten, en dat Hy allen zoude veroordeelen, die der waerheid niet geloovt, maer een welgevallen gehad hebben, in de ongerechtigheid. De overdenking daer van gav PAULUS aenleiding, om God te danken, over de genade, aen de Christenen te Thesfalonica, bewezen; zeggende, by tegenftelling, *maer wy zijn fchuldig, altijd God te danken over u, broeders, die van den Heer bemind zijt*, daer voor, *dat God u*, reeds *van den beginne* der prediking van het Euangelie, onder alle volken, wel verre van u een oordeel der verblinding toe te zenden, boven vele anderen *den voorrang gegeven heeft*, om u deelgenoten te maken, van *de zaligheid*, *door de heiligmaking des Geestes* enz. — Deze herïnnering van de genade, aen hun bewezen, was tevens recht gefchikt, tot eene drangreden, om de Christenen te Thesfalonica op te wekken, tot het gehoorzamen van die vermaning, welke de Apostel vervolgens voorftelt, vs. 15.

15. So dan, mijne gelievde broeders, daer gy zo uitnemend bevoorrecht zijt, ftaet [*vaft*], in het geloov der waerheid; (vergel. vs. 13) en laet u daer van, noch door verleidingen, noch door mishandelingen, aftrekken; (*k*) ende houdt de infettingen die u geleert zijn, het zy door [*ons*] woort, het zy door onfen Sendbrief.

Het woord, door *inzettingen* vertaeld, beteekent hier onderwijzingen, (vergel. Kap. III: 6. 1 Cor. XI: 2.) Deze *onderwijzingen*, betrekkelyk beide tot leerftukken en zedelyke voorfchrivten, (vergel. Matth. XV: 2,) waren den Christenen te Thesfalonica *geleerd* en medegedeeld, zegt de Apostel, het zy door ons woord, het zy door onfen Zendbriev, dat is, „ en mondeling, toen wy het Euangelie onder u „ verkondigt hebben, en fchrivtelyk, in onfen eerften Briev, „ welken wy, aen uwe Gemeente, hebben afgevaerdigd."

(*k*) 2 Theff. 3: 6.

Deze *onderwijzingen* moesten zy *houden*, daer aen vast houden, in weerwil van alle drogredenen der verleideren, en van alle mishandelingen der ongelovigen; zy moesten, in het geloov aen, en in de betrachting van dezelve, volharden.

Dan, vermits zy daer toe de Goddelyke genade en versterking alleszins nodig hadden, voegt 'er de Apostel eenen hartelyken wensch by, vs. 16, 17.

16. Ende onse Heere Jesus Christus selve, die alle heil voor zondaren verworven heeft, ende onse Godt ende lievderijke Vader die ons heeft lief gehadt, ende gegeven heeft, of *die ons naer de lievde, met welke Hy ons verwaerdigt, gegeven heeft* een eeuwige vertrooſtinge, welke onse harten bemoedigt, onder allerlei verdrietlykheden, en, ons nimmermeer beschamen zal, ende eene goede hope, eene welgegronde hoop, op een onnadenkelyk geluk, in het volgend leven, in of *door* genade, zonder eenige van onse verdiensten,

17. Vertrooste uwe herten, onder alle verdrukkingen, welke gy, om de belijdenis van het Euangelie, ondergaen moet, door de inwendige bemoediging van den Heiligen Geest, ende Hy (*l*) verstercke u, door zijne genade, in het geloov aen allen goeden woorde, het welk gy van ons gehoort hebt, ende in het betrachten van allen goede wercke, om rechtgeäerte en voorbeeldige Christenen te zijn, in geloov en in wandel!

(*l*) 1 Thess. 3: 13.

HET

HET III. KAPITTEL.

B. *Hier op volgt eene vermaning, om, voor den Apostel, en zijne medeärbeideren, te bidden, vs. 1-5.*

A. Deze vermaning wordt, in het gemeen, voorgesteld, vs. 1a, en

B. Meer byzonder uitgebreid, vs. 1b-5.

α. Het oogmerk was de uitbreiding van CHRISTUS *Koningrijk, en de zegeprael der Kruisgezanten, over allen tegenstand, vs. 1b, 2.*

β. Over dezen tegenstand behoevden zich de Thessalonikers niet te bekommeren, vs. 3-5.

a. De Apostel vertrouwde van hen het goede, vs. 3, 4.

a. *Dat God zelvs hen versterken zoude, vs. 3, en*

b. *Dat zy standvastig wezen zouden, vs. 4.*

b. Immers daer toe wenschte hy hun den Goddelyken bystand, vs. 5.

1. VOorts, en voor het overige, mijne gelievde broeders, (*a*) biddet voor ons, dat onse pogingen, in de uitbreiding van CHRISTUS Koningrijk, kennelyk mogen gezegend worden, op dat het woort des Heeren [*sijnen*] loop hebbe, dat de prediking van het Euangelie spoedig, van de eene Stad, tot de andere, en van het eene volk, tot het ander overgae, ende dat die zaligmakende leer allerwegen verheerlickt worde, en hare kracht uitöeffene, gelijck zy oock by u gedaen heeft.

2. (*b*) Ende op dat wy mogen verlost worden, van de mishandelingen en den tegenstand der ongeschickte ende boose menschen, die de voortplanting van het Euan-

(*a*) Matth. 9: 38. Ephes. 6: 19. Coloss. 4: 3. (*b*) Rom. 15: 31.

gelie zoeken te dwarsbomen. Zelvs zijn 'er, onder de belijders van het Christendom, die, welk eene vertoning zy ook, in het uitwendige, maken mogen, aen den voortgang van het Euangelie hinderlyk zijn: (c) want het geloove en is niet aller, alle zijn niet getrouw en welmenend.

Het geloov is niet aller. — Doorgaens verstaet men deze uitspraek, van het oprecht geloov, aen de waerheid van het Euangelie, gelijk het heet Kap. II: 13, en dan zou de Apostel willen zeggen: „ alle Christenen, die het Euangelie belijden, bezitten het oprecht en zaligmakend geloov „ niet." — De zaek zelve dult gene tegenspraek, maer, met dit alles, schijnt zy ons hier niet bedoeld te worden. Het woord *geloov* wordt meermalen genomen, voor trouw, oprechtheid en welmenendheid. Zo ook hier. De Apostel wil zeggen: „ 'er zijn vele openbare vyanden van het Christendom, die den voortgang van het Euangelie zoeken te „ verhinderen; maer dit is het nog niet al, 'er zijn zelvs „ onder de belijders van het Euangelie, die niet oprecht „ en welmenend zijn, en onder de hand, aen de zaek van „ CHRISTUS Koningrijk, meer nadeel doen, dan men wel „ denken zou." Byzonder schijnt de Apostel het oog te brengen, op valsche Leeraers, die meer hun eigen belang, dan de eer van CHRISTUS bedoelden.

Volgens deze opvatting, is 'er eene allerduidelykste en treffende tegenstelling vs. 3, gelijk, uit de uitbreiding, genoegzaem blijken zal.

3. (d) Maer hoewel 'er zijn, zelvs onder de belijders van het Euangelie, die het niet wel menen, de Heere evenwel is getrouw. CHRISTUS onze Verlosser en Koning is welmenende in zijne beloften, en onfeilbaer, in derzelver vervulling, die u, volgens zijne toezegging, door zijne genade, onder alle verdrukkingen, in het geloov, sal versterken (e) ende bewaren, dat gy, door de listen en de werktuigen van den boosen, niet tot afval vervoerd wordt. Op Hem kunt gy u derhalven veilig verlaten, al wierden alle menschen ontrouw.

4. Ende

(c) Joh. 6: 44. (d) 1 Thess. 5: 24. (e) Joh. 17: 15.

4. Ende wy vertrouwen van u in den Heere, door zijnen allesvermogenden byſtand, dat gy het gene wy u beveelen en voorſchrijven, oock reeds werkelyk doet, ende, in het vervolg, doen ſult.

5. Doch de Heere zelvs, zonder wiens genade gy niets kunt doen, rechte en bepale uwe herten tot de liefde Godts, dat deze het hoogſte van uwe blijdſchap wezen moge, ende tot de uitöeffening van lijdſaemheyt, onder alle verdrukkingen, welke gy, om Chriſti wil, ondergaen moet.

C. *De Apostel voegt 'er nog eene vermaning by, betreffende den ongeregelden wandel van zommige ſchijnheilige lediglopers, vs. 6-15.*

A. Eerst leert hy, hoe zich de Christenen te gedragen hadden, omtrent zulken, die ongeregeld wandelen, vs. 6-10.

α. De zaek wordt, in het gemeen, voorgeſteld, zy moesten zich, van de zulken, onthouden, vs. 6, en

β. Meer byzonder aengedrongen, vs. 7-10.

a. Door het voorbeeld der kruisgezanten zelve, die, onder de prediking van het Euangelie, yverig geärbeidt hadden, om hun beſtaen te vinden, vs. 7-9.

a. Dit hadden zy gedaen, om den Christenen te Theſſalonica niet tot last te wezen, vs. 7, 8, en tevens

b. Om hun een voorbeeld van arbeidzaemheid te geven, vs. 9.

b. Door het uitdrukkelyk bevel, het welk de Apostel daerömtrent gegeven had, vs. 10.

De Grieken, over het algemeen, waren geneigd, tot luiheid en praetzucht. Dit kwaed heerschte voorāl te Thesſalonica. Velen brachten den tijd werkeloos en onnut door, met rond te lopen, wat nieuws te horen en te zeggen, en zich te bemoeien, met zaken van anderen, terwijl zy hunne eigene dingen verönachtzaemden. Byzonder waren 'er ſchijnheilige lediglopers, die, onder ſchijn van Godsdienstigheid,

een vadzig leven leidden, en ydele dingen deden. — Zulke menfchen waren zeer fchadelyk, voor de belangen van het Christendom. Zy gaven den Christenen een flecht voorbeeld, en, door hunne praetzucht, baenden zy den weg, tot twistten en hatelykheden. De ongelovige namen daer uit aenleiding, om het Euangelie te lasteren, als of het voedfel gav, aen de ledigheid; zy befchouwden de Christenen, als nutteloofe ballasten der maetfchappy, en onverdraeglyke bemoeiällen. — De Apostel oordeelde het daerom hoogst nodig, om dit kwaed, eer het diepere wortelen fchoot in de gemeente door eene uitvoerige vermaning, te ftuiten.

6. (*f*) Ende (of *Ondertusfchen*) wy vermanen u vriendelyk, en beveelen u ernftig, mijne gelievde broeders, in den name, en op het gezach onfes Heeren Jefu Chrifti, dat gy u onttreckt van eene gemeenzame verkeering met een yegelick broeder, die, belijdenis doende van het geloov in CHRISTUS, door ledig rond te lopen, ongeregelt wandelt, ende zich, door den arbeid van zijn beroep na te laten, niet gedraegt, nae (*g*) de infettinge en de onderwijzingen, die hy daerömtrent, van ons, toen wy, in uwe Stad, verkeerden, ontfangen heeft.

7. Ik en mijne mede ambtgenoten zijn u, met ons eigen voorbeeld, voorgegaen. Want gy felve weet (*h*) hoe men ons behoort na te volgen, door, in een eerlyk beroep, naerftig te arbeiden. (*i*) Want (of *Immers*) wy en hebben ons niet ongeregelt, als luiaerts, gedragen onder u:

8. (*k*) Noch wy en hebben geen broot by yemant gegeten voor niet, maer in zwaren arbeyt ende moeyte, nacht ende dagh werckende, terwijl wy den tijd, die ons, van de prediking van het Euangelie overfchoot, afzonderden, om, voor ons eigen onderhoud, te zorgen, op dat wy niet yemant van u en fouden laftigh zijn, (vergel. 1 Thesf. II: 9.)

9.

(*f*) 1 Cor. 5: 11. 2 Thefl. 3: 14. Tit. 3: 10. (*g*) 2 Theff. 2: 15. (*h*) 1 Cor. 11: 1. 1 Theff. 1: 6. (*i*) 1 Theff. 2: 10 (*k*) Hand. 18: 3. ende 20: 34. 1 Cor. 4: 12. 2 Cor. 11: 9. ende 12: 13. 1 Theff. 2: 9.

9. (*l*) Niet dat wy de macht en het recht niet en zouden gehad hebben, om, van u, voor onsen Euangelie-dienst, bezolding te vorderen, (vergel. 1 Cor. IX: 9—) maer wy hebben, van dit ons recht, vrywillig afstand gedaen, en ons eigen onderhoud, met den arbeid onser handen, willen verdienen, op dat wy, ook in deze byzonderheid, ons selven u geven souden [*tot*] (*m*) een voorbeelt, om ons na te volgen, en de ledigheid te verfoeien.

10. Zelvs hebben wy u daerömtrent een opzettelyk voorschrivt gegeven. Want oock doe wy by u waren, en, in uwe Stad, verkeerden, hebben wy u dit bevolen, dat so yemant niet en wil wercken, hy oock niet en ete. Een luiaert toch, die zich moetwillig in de armoede stort, is de ondersteuning van anderen geheel onwaerdig.

B. Wijders richt zich de Apostel tot de ledigloperen zelve, vs. 11, 12.

11. Want (of *Evenwel*) wy hooren, tot ons leedwezen, dat sommige onder u ongeregelt wandelen en eene onvoegzame levenswijs leiden, in hun beroep niet werckende, om het brood van hunne eigene handen te eeten, maer ydele dingen doende, en den tijd doorbrengende, in zich, met eenes anderens doen, te bekommeren.

12. (*n*) Doch de soodanige beveelen ende vermanen wy door onsen Heere Jesum Christum, van wegen den Verlosser, en op zijn gezach, dat sy met stilheyt, zonder rond te lopen, om wat nieuws te vernemen, by het welk zy geen belang hebben, (*o*) werckende, elk in zijn beroep, haer eygen broot eten, het welk zy, door den arbeid hunner handen, verdienen.

(*l*) 1 Cor. 9: 5, 6. 1 Thess. 2: 6. (*m*) 1 Cor. 4: 16. ende 11: 1. Phil. 3: 17. 1 Thess. 1: 6. (*n*) 1 Thess. 4: 11. (*o*) Eph. 4: 28.

C. Eindelyk onderricht de Apostel, hoe men, met de weerbarstigen, die, naer zijne vermaning, niet horen wilden, te handelen had, vs. 13-15.

13. Ende gy mijne gelievde broeders, van welke wy betere dingen vertrouwen, (*p*) en vertraegt niet in goet te doen, en weldadigheid te bewijzen, ook aen zulken, die, door hunne luiheid, moetwillig tot armoede vervallen zijn. De zodanigen gedragen zich wel gansch onbetamelyk; maer wordt daer door niet te rug gehouden, van hen, door uwe lievdegaven, te onderſteunen.

14. Maer indien yemant, wie hy ook wezen en wat hy ook voorwenden moge, onſen woorde door deſen Brief [*geſchreven*], waer in wy elken Christen vermanen, om, in een eerlyk beroep, vlijtig te arbeiden, (verg. vs. 12) niet gehoorſaem is, maer, in zijn ledig rondlopen, hardnekkig voortgaet, teeckent dien: ende (*q*) en vermengt u niet, maer onthoudt u, van alle verkeering, met hem, op dat hy, ziende, dat gy eenen afkeer hebt, van zijne ongeſchikte levenswijs, welke het Christendom zo veel onëer aendoet, beſchaemt en tot inkeer gebracht worde:

Teekent dien. — Zommigen hebben dit bevel zo opgevat, als of de Christenen te Theſſalonica hem den naem van zulk eenen moesten opgeven, op dat hy hem, naer zijn Apostoliesch gezach, ſtraffen, en aen den Satan overgeven zoude, gelijk in het geval van den bloedſchender, (vergel. 1 Cor. V: 3-5.) Dan, onſés erächtens, verklaert de Apostel nader, waer in dit *teekenen* beſtaen moest, dat namelyk de Christenen den zodanigen, van hunne verkeering, uitſloten.

15. Evenwel behandelt hem, met zachtheid. Ende en houdt of behandelt [*hem*] niet als eenen vyant, maer zorgt lievderijk, voor zijne meest wezenlyke belangen; vermaent [*hem*], ten dien einde, vriendelyk, als eenen broeder, dat hy afſtand doe, van zijne verkeerdheid.

(*p*) Galat. 6: 9. (*q*) Matth. 18: 17. 1 Cor. 5: 9. 2 Theſſ. 3: 6.

III. *Het besluit van dezen Briev vinden wy vs.* 16-18.

א. *De Apostel wenscht dezen Christenen eenen bestendigen vrede, vs.* 16.

ב. *Hy onderteekent denzelven eigenhandig, met eene vriendelyke groet, vs.* 17, *en*

ג. *Besluit, met den gewonen zegenwensch, vs.* 18.

16. (*r*) De Heere nu des vredes selve, die de bron is van allen zegen, en den vrede bemint, (vergel. 1 Thess. V: 23.) geve u vrede en voorspoed, alle tijt, in allerley wijse, en in alle betrekkingen. De Heere zelvs zy met u allen, om u te begunstigen, te bewaren, en te versterken.

17. Ik heb dezen Briev, aen eenen afschrijver, in de pen gegeven. (*s*) De groetenisse evenwel voeg ik 'er zelvs by, met mijne eigen hant Pauli, het welck is een teecken in een yeder Sendbrief, dat dezelve van my oorsprongelyk is: want alsoo schrijve ick, en ben ik gewoon, den volgenden slotwensch, met mijne eigene hand, te schrijven, om voor te komen, dat 'er gene verdichte brieven, op mijnen naem, worden ondergeschoven, (verg. 1 Cor. XVI: 27. Gal. VI: 11.)

18. De genade onses Heeren Jesu Christi, al het heil, het welk de gezegende Middelaer verworven heeft, zy met u allen. Het worde u allen geschonken en vermeerderd. Amen. Deze is mijn oprechte wensch, en vuurige bede, tot den Vader der barmhartigheid. *Het zy zo.*

(*r*) Rom. 15: 33. ende 16: 20. 1 Cor. 14: 33. 2 Cor. 13: 11. Philipp. 4: 9. 1 Thess. 5: 23. (*s*) 1 Cor. 16: 21. Coloss. 4: 18.

EINDE VAN DEN TWEEDEN BRIEV VAN PAULUS AEN DE THESSALONICENSEN.

DE
I. ZENDBRIEV
VAN DEN APOSTEL
PAULUS,
AEN
TIMOTHEUM.

DE
I. ZENDBRIEV
VAN DEN APOSTEL
PAULUS,
AEN
TIMOTHEUM.

HET I. KAPITTEL.

I. *Vs.* 1, 2. *behelsen het opschrivt van dezen Briev. Wy vinden 'er*

א. *Eene vermelding van de personen, door en aen welke de zelve geschreven is, vs.* 1, 2a, *en*

ב. *De Apostolische zegengroet, vs.* 2b.

1. PAULUS, een Apostel, een buitengewoon afgezant Jesu Christi, onmiddelyk geroepen, om zijn Koningrijk uit te breiden, onder alle volken, niet van menschen, of door eenen mensch, maer (*a*) nae het bevel Godts onses Saligmakers, ende des Heeren Jesu Christi (*b*) [*die*] onse hope [*is*].

PAULUS beschrijvt zich zelven, niet alleen als eenen *Apostel van* JESUS CHRISTUS, maer hy voegt 'er ook by, *na het bevel van God onsen Zaligmaker, en den Heer* JESUS CHRISTUS. Hy had derhalven eene dubbele onmiddelyke roeping. — Hy was een Apostel, *naer het bevel van God onsen Zaligmaker.* Eene benaming, met welke God de Vader beschreven wordt, voor zo ver Hy de zaligheid van zondaren bestemt en be-

(*a*) Hand. 9: 15. (*b*) Col. 1: 27.

ſchikt heeft; (vergel. Tit. II: 10. III: 4. Jud. 25.) voorål om dat Hy zich thans, in den weläengenamen tijd, als eenen God van zaligheid, aen allen, beiden Joden en Heidenen, en als eenen behoudèr dèr menſchen, die wilde, dat alle menſchen zouden zalig worden, door het Euangelie openbaer maekte, (vergel. Kap. II: 3, 4). — Maer PAULUS was ook onmiddelyk geroepen, van *den Heer* JESUS CHRISTUS, den verhoogden Middelaer, *die onſe hoop is*, dat is de grondſlag van onſe hoop, op de zaligheid, welke Hy verworven heeft; en tevens het voorwerp der hoop en der verwachting van allen, die Hem gehoorzaem zijn, (vergel. Coll. I: 17.) Door deze byvoeging, onderſcheidt zich de Apostel, van de Joodsgezinde yveraren, die eenen grond van hoop zochten, in de onderhouding van MOSES Wet, en daer toe ook de Christenen, uit de Heidenen wilden noodzaken.

Te weten PAULUS had eene dubbele roeping, tot het Apostelämbt. Eerst was hy onmiddelyk, door den verhoogden Middelaer geroepen, op den weg naer Damascus. (vergel. Hand. IX, XXII, XXVI.) Naderhand had hy nog eene bepaelde Goddelyke roeping ontvangen, om het Euangelie te verkondigen, onder de Heidenen. (vergel. Hand. XIII: 2)

Maer waerom ſpreekt hy, in het opſchrivt van dezen Briev, zo verheven, van zijne roeping, tot het Apostelambt? Om dat zijne bediening, by de Joodsgezinde Wet-Leeraers, die de Gemeente, over welke TIMOTHEUS geſteld was, veelszins beroerden, grotelyks verächt werdt, als mede op dat die Gemeente daer door des te meer zou aengeſpoord worden, om zich, naer zijne Apostoliſche voorſchrivten, te ſchikken.

2. (*c*) Timotheo [*mijnen*] oprechten (*d*) ſone in het geloove: (*e*) genade, barmhertigheyt, vrede zy u van Godt onſen Vader, ende Chriſto Jeſu onſen Heere.

Over dezen TIMOTHEUS, hebben wy reeds, by eene vorige

(*c*) Hand. 16: 1. 1 Theſſ. 3: 2. (*d*) 1 Cor. 4: 17. (*e*) Gal. 1: 3. 1 Petr. 1: 2.

rige gelegenheid, het een en ander aengemerkt, zie by 1 Thesf. I: 1. Alleenlyk dienen wy 'er nog het volgende by te voegen.

TIMOTHEUS had, als een Euangelist en medehelper, al vroeg, onder het oog en beftuur van den Apostel, aen de uitbreiding van CHRISTUS Koningrijk, medegewerkt. Uit vergelyking van 1 Tim. IV: 14, met 2 Tim. I: 6, mogen wy befluiten, dat hy, door den Apostel, en de Ouderlingen der Gemeente van Lijstren, met oplegging der handen, tot de bediening van het Euangelie, plechtig zy ingewijd. Ook had de Heer blijken van kennelyke goedkeuring, op deze aenftelling van TIMOTHEUS, gegeven; door hem, met de buitengewone gaven van den Heiligen Geest, te verwaerdigen, (vergel. 1 Tim. IV: 14. en 2 Tim. I: 6.) Zelvs fchijnt 'er, by die gelegenheid, iets buitengewoons te zijn voorgevallen; daer men, uit 1 Tim. I: 18. en IV: 14. opmaekt, dat 'er, toen ter tijd, een Propheet, in de Gemeente van Lijstren, zy opgeftaen, die gefproken had, van 's Heeren wegen, het zy tot billyking van deze keus, het zy tot opwekking en aenmoediging van den jongen TIMOTHEUS. — Zedert dien tijd, vergezelde hy den Apostel doorgaens, op zijne reifen, en had dus de fchoonfte gelegenheid, om eenen fchat van ervarenis op te doen, tegen dat het zijn tijd worden zoude, om het opzicht te hebben, over de eene of andere Gemeente.

Toen hy dezen Briev ontving, was hy Opziener der Gemeente te Ephefen. Tot dit ambt, had de Apostel hem aengefteld, by gelegenheid, dat hy zelvs, met hem, op zekeren tijd, binnen die Stad zijnde, genoodzaekt werdt, naer Macedonien te vertrekken. (vergel. Kap. I: 13.) — Vermits nu de Gemeente van Ephefen nieuw gefticht was, en 'er veelerlei nodige fchikkingen te maken waren, gelijk 'er ook onderfcheidene gevallen opkwamen, omtrent welke de jonge TIMOTHEUS onderricht nodig had, en PAULUS langer uitbleev, dan hy in het eerst gedacht had, zo vergoedde de Apostel het gebrek van zijne tegenwoordigheid, door het fchrijven van dezen Briev, in welken hy TIMOTHEUS uitvoerige beftuuringen, omtrent onderfcheidene zaken, mededeelt; waer-

schijnlyk in antwoord, op de vragen, welke TIMOTHEUS hem schrivtelyk had voorgestelt.

De Apostel noemt dezen jongen Opziener der Ephesische Gemeente *zijnen oprechten zoon in het geloov.* — TIMOTHEUS was *de zoon* van den Apostel, voor zo ver hy zijn gelievde Leerling was, in alles, naer den Apostel aerte, zijn beeld vertoonde, en in zijne voetstappen wandelde. — TIMOTHEUS was *oprecht in het geloov.* Door het *geloov*, hebben wy hier de geloovsleer te verstaen, en het woord, door *oprecht* vertaeld, wordt meermalen gebruikt, van kinderen, die, naer hunne Vaders, aerten, hun, in denk en handelwijs, gelijk zijn. TIMOTHEUS dan was, in het stuk der geloovsleer, een oprecht en wel gelykend zoon van den Apostel; hy dacht, in de hoofdstukken der leer, even eens als PAULUS, en hy behieldt die gevoelens, welke de Apostel hem, door zijn onderwijs, had ingeprent.

In de Apostolische zegengroet, wenscht de Apostel, dezen zijnen oprechten zoon, *genade*, eenen bestendigen en geduurig vermeerenden toevloed van allerlei nodig heil, en eene aenhoudende voorkoming van vergevende *barmhartigheid*, als mede de vertroostende ondervinding van zijn aendeel, in den *vrede* Gods, die alle verstand te boven gaet. Het een en ander wenscht de Apostel aen TIMOTHEUS toe, van *God den Vader*, die de bron is van alle zegeningen, en *van* CHRISTUS JESUS *onsen Heer*, die alle heil verworven heeft.

II. *In het lichaem van den Briev zelven, geevt de Apostel aen* TIMOTHEUS *onderscheidene voorschrivten en bestuuringen, naer welke hy zich, als Opziener van Gods Gemeente te Ephesen, gedragen moest, Kap. I: 3— VI: 16.*

By zijn vertrek naer Macedonien, had de Apostel dezen jongen Opziener wel eenige lessen gegeven, maer deze waren niet genoegzaem, daer 'er zich onvoorziene gevallen hadden opgedaen, en PAULUS langer uitbleev, dan hy gedacht had. Hy richt daerom het voornaemste gedeelte van dezen Briev in, om TIMOTHEUS nadere bestuuringen te geven,

op

op dat hy, in geen geval, mogt verlegen ſtaen, wat hy doen moeſt.

ℵ. *Vooräf oordeelt het de Apostel nodig, om* TIMOTHEUS *die algemene vermaningen, welke hy hem, by zijn vertrek, gegeven had, te herinneren, en hem daerömtrent nog iets naders mede te deelen, op dat hy toch, voor alle dingen, en in alle gevallen, daer by blijven mogt,*
Kap. I: 3-20.

Toen hy naer Macedonien vertrok, had de Apostel, aen TIMOTHEUS, bevolen, om te Epheſen te blijven, zich te verzetten, tegen de woelingen der Joodschgezinde yveraren, en de zuivere leer van het Euangelie, met een onërgerlyk geweten, voor God en menſchen te vercieren. — Hier omtrent wil hy nu, dezen jongen Opziener der Epheſiſche Gemeente wat nader onderhouden, vooräl met opzicht tot den tegenſtand, welken hy bieden moest, aen de Joodschgezinde Wet-Leeraers, daer deze lieden de afwezigheid van PAULUS ſchijnen waergenomen te hebben, om het hoofd op te ſteken.

Vooräf hebben wy aen te merken, dat de zin van dit gedeelte dezes Brievs, en vooräl de zamenhang, zeer moeilyk te verſtaen zy. — Te weten de woorden (*zo vermaen ik het u nog*) zijn vs. 3, door de Onſen, ingelascht. Wanneer men de woorden leest, zo als zy in den Grondtext ſtaen, bemerkt een ieder aenſtonds, dat 'er iets ontbreke. De woorden, *gelijk ik u vermaent heb, dat gy te Epheſen zoudt blijven, als ik naer Macedonien reisde,* ſchijnen een vooräfgaend voorſtel te behelzen, waer op een beäntwoordend voorſtel volgen moet, *gelijk* enz. — Er is, die vs. 3, 4, met vs. 18, verbinden, en al wat vs. 5-17 voorkomt, als eene tusſchenreden aenmerken, op deze wijs: *gelijk ik u vermaent heb, dat gy te Epheſen zoudt blijven, als ik naer Macedonien reisde, op dat gy zommigen zoudt bevelen, gene andere leer te leeren, noch zich te begeven, tot fabelen, en onëindelyke geſlachtrekeningen, welke meer twistvragen, voortbrengen, dan ſtichtinge Gods, welke in het geloov is,* vs. 3, 4. — *Zo beveel ik u dit gebod* enz., vs. 18-20.

Dan de eenvouwigheid is het kenmerk der waerheid. Wy voegen ons daerom by de zulken, die oordeelen, dat 'er gene invulling in het geheel nodig zy. — Het woordeken, het welk de Onfen, in het begin van vs. 3, door *gelijk*, hebben overgezet, kan men zeer gevoeglyk vertalen, door *dewijl* of *nademael*, (vergel. Hand. VII: 17. Rom. I: 28. 1 Cor. I: 6.) — De uitdrukking, *op dat gy beveelt*, zegt zo veel, als *beveel*, in de gebiedende wijs. — Op dezen grond, leveren de woorden van vs. 3. een volledig voorftel op, in dezen zin; *nademael ik u vermaent heb, te Ephefen te blijven, als ik naer Macedonien reisde, zo beveel, dat zommigen gene andere leer leeren.*

Na deze voorlopige aenmerking, onderfcheiden wy, in dit ftuk, twee deelen; in het eerfte breidt de Apostel de vermaning, welke hy, aen TIMOTHEUS, gegeven had, om zich, tegen de woelingen der Joodschgezinde yveraren, te verzetten, nader uit vs. 3-17; daer na trekt hy dit voorftel te zamen, met byvoeging van eenen nieuwen aendrang, dat TIMOTHEUS de leer der waerheid, niet alleen met zijne woorden, maer ook met een godvruchtig voorbeeld, bevestigen zoude, vs. 18-20.

A. Eerst houdt zich de Apostel bezig, met de algemene vermaning, welke hy, by zijn vertrek, mondeling aen TIMOTHEUS *gegeven had, nader uit te breiden en aen te dringen, vs.* 3-17.

A Tot eenen grondflag, legt hy de herinnering van het bevel, het welk hy, by zijn vertrek, aen TIMOTHEUS *gegeven had, vs.* 3ᵃ.

B. Daer na vermaent hy zijnen TIMOTHEUS, *om de zuiverheid van het Euangelie, en het gezach van* PAULUS *Apostolifche bediening, te verdedigen, tegen zommige Joodschgezinde yveraren, die, by des Apostels afwezigheid, het hoofd fchijnen opgeftoken te hebben, vs.* 3ᵇ-17.

α. TIMOTHEUS *moest zich verzetten, tegen deze menfchen, en de zuiverheid van het Euangelie verdedigen, vs.* 3ᵇ-11.

a. Deze vermaning wordt, in het algemeen, voorgefteld, vs. 3ᵇ.

3. Gelijck ick u vermaent hebbe, dat gy tot Ephe-

Ephesen soudt blijven, als ick (*f*) nae Macedonien reysde, [*soo vermane ick het u nogh*,] op dat gy sommige beveelet geen andere leere te leeren:

De Apostel was, *naer Macedonien*, *gereist*. — Welke de aenleiding, tot deze reis, geweest zy, kunnen wy niet, met zekerheid, bepalen. Zo veel is waerschijnlyk, dat deze reis niet voorgevallen zy, geduurende de drie eerste maenden van des Apostels verblijv, te Ephesen, wanneer hy, in de Synagoge der Joden, predikte; maer na dat hy, door de boosheid der ongelovige Joden, genoodzaekt was, de Gemeente, welke hy aldaer gesticht had, in de school van eenen zekeren TYRANNUS, te onderwijzen. (vergel. Hand. XIX.) — Het kan zijn, dat 'er twisten ontstaen waren, in de Macedonische Gemeenten, of dat de aenwas van die Gemeenten nieuwe Apostolische schikkingen vorderde. Althans de tegenwoordigheid van den Apostel werdt aldaer, op het onverwachtst, gevorderd.

Wanneer de Apostel, naer Macedonien, vertrok, had hy gewichtige redenen, om TIMOTHEUS te Ephesen te laten. Hier toe had hy hem *vermaent*, en daer toe, met sterke drangredenen, bewogen. Daer door had TIMOTHEUS, of schoon ongaerne, zich laten welgevallen, om het opzicht, over de Ephesische Gemeente, geduurende de afwezigheid van den Apostel, op zich te nemen. Nu moest hy, volgens des Apostels aenschrijven, *bevelen* en zorg dragen, *dat zommigen gene andere leer leerden.*

Buiten twijffel, werden hier de Joodsgezinde yveraers bedoeld, die, op de noodzakelykheid der onderhouding van MOSES Wet, aendrongen. Zy komen hier voor, als Leeraers; en dat zy, tot het leeren, gerechtigd waren blijkt daer uit dat de Apostel hun niet verbiedt te leeren, maer alleenlyk wil, dat zy gene *andere leer* zouden *leeren*. Zy waren yveraers, voor MOSES Wet, (verg. vs. 8 10.) Evenwel waren zy nog zo ver niet afgedwaelt, als HYMENÆUS en ALEXANDER vs. 19, 20, zo dat 'er nog verbetering van hen te wachten ware.

(*f*) Hand. 20: 1.

Deze lieden schijnen, ten tijde van PAULUS afwezigheid, hunnen kans te hebben waergenomen, om hunne dwalingen te verspreiden, als mede om den persoon en de bediening van den Apostel verächtelyk te maken. TIMOTHEUS moest zich daerom, tegen deze lieden, verzetten, en waken, tegen de vervalsching van de zuivere Euangelieleer. *Beveel*, is het, *sommigen gene andere leer te leeren.* Dit moest TIMOTHEUS hun *bevelen*, met gezach, in den naem van den Heer JESUS CHRISTUS, en van PAULUS zijnen Apostel. PAULUS kende deze lieden zeer wel, maer hy noemt hen niet, met namen, om hen voor als nog te sparen, in hoop, dat zy, tot inkeer, komen zouden. Alleenlyk noemt hy HYMENÆUS en ALEXANDER, om dat deze reeds openlyk waren afgevallen.

b. Deze vermaning wordt nader uitgebreid en aengedrongen, door het opgeven van ettelyke byzonderheden, omtrent de dwalingen van deze valsche Leeraren, vs. 4-11.

a. Zy stelden blijkbare ongerijmdheden voor, vs. 4, 5.

1. *Het ongerijmde van hunne leerstellingen vinden wy vs.* 4ª, *en*

2. *Het schadelyke daer van, vs.* 4ᵇ, 5.

4. (*g*) Noch haer te begeven tot fabelen, ende oneyndelicke geslacht-rekeningen, welcke meer (*h*) [*twist* vragen voortbrengen dan stichtinge Godts, die in het geloove is.

Fabelen. — De begrippen, welke deze menschen zochten voort te planten, waren fabelen en beuselächtige verdichtselen. Deze hadden zy overgebracht, deels uit het Jodendom, deels uit de Oostersche Wijsbegeerte der Platonisten, die vele beuselächtige dingen vertelden, van de schepping der waereld, van den oorsprong van het kwaed, van de onderscheidene beginselen enz.; en daer door wilden zy de leerstukken van het Christendom ophelderen.

Door de *oneindelyke geslachtrekeningen*, bedoelt de Apostel de

(*g*) 1 Tim. 4: 7. ende 6: 20. 2 Tim. 2: 16. Tit. 1: 14. ende 3: 9.
(*h*) 1 Tim. 6: 4.

de zeldzame wanbegrippen der zogenaemde Gnostieken, omtrent de uitvloeifelen, uit de Goddelyke natuur, welke zy Æones noemden, en de voortteeling van deze uitvloeifelen; om, langs dien weg, te beweren, dat het natuurlyk en zedelyk kwaed, zonder toedoen van den opperften en volmaekten God, in de waereld gekomen zy. — Van deze voortteeling der zogenaemde Æones, waenden zy, de berekening, by geflachtlijsten, te kunnen opmaken. De *geflachtrekeningen* waren *oneindelyk*, om dat deze lieden dezelve, als ware die zonder einde, opteldeu.

TIMOTHEUS moest hun bevelen, om zich *niet te begeven, tot deze fabelen en oneindelyke geflachtrekeningen*, om daer op hun gemoed niet te zetten, en de aendacht der Christenen daer mede niet bezig te houden. Trouwens zy waren nutteloos en zelvs hoogst nadelig, daer zy *meer twistvragen voortbrachten, dan nuttige ftichting Gods, welke in het geloov is*; dat is, deze zeldzame wanbegrippen brachten in het geheel gene ftichting, en niets anders dan twistvragen, voort. Het donkere, het verwarde, en onbeftaenbare, van die leerbegrippen gav aenleiding, tot allerlei niets beteekende vragen, over welke men, met elkanderen, twisten konde; tot twistvragen, welke het hoofd warm maekten, en het hart koud lieten. — Zy brachten gene wezenlyke *ftichting* voort; de voorftanders van die beufelaryen wendden wel voor, dat zy de ftichting bedoelden en bevoorderden, maer het was de rechte ftichting niet; het was gene *ftichting Gods*, welke tot God opleidt, en Gode behagen kan; het was gene ftichting of opbouwing *in het geloov*, men kon daer door niet toenemen, in de geheiligde kennis der Zaligmakende geloovsleer; langs dezen weg in tegendeel, leden de menfchen fchipbreuk aen het geloov, gelijk, in HYMENÆUS en ALEXANDER, gebleken was, (vergel. vs. 19, 20.)

Het fchadelyke van deze leerbegrippen betoogt de Apostel, uit het voorname oogmerk der Euangelie prediking, waer van deze ydele wetenfchap geheel afweek, vs. 5.

5. (*i*) Maer het bedoelde eynde, het voorname oog-

(*i*) Rom. 13: 8. Galat. 5: 14.

merk des gebodts, of *der verkondiging* namelyk van het Euangelie, is liefde voort te brengen by de menschen, uyt een reyn herte, ende [*uyt*] een goede conscientie, ende [*uyt*] een ongeveynst geloove.

Door de *lievde*, hebben wy hier byzonder te denken, aen de arbeidzame broederlievde, waer door een Christen 'er zijn werk van maekt, niet om, in het twisten, over niets beteekenende en onverstaenbare vragen, boven anderen uit te munten, maer om het wezenlyk heil van zijne mede menschen te bevoorderen. — Deze lievde moet voorkomen, *uit een rein hart, en uit eene goede conscientie, en uit een ongeveinsd geloov.* De Apostel spreekt hier by opklimming; het eerste uitwerksel der Euangelie prediking is het *geloov*; dit geloov werkt een goed *geweten*; en daer uit vloeit wederom *het reine hart* voort.

Een rein hart is zulk een hart, het welk door de genade van den Heiligen Geest, vernieuwd is, en eenen oprechten toeleg heeft, om Gode, in alles, te behagen. *Lievde* dan *uit een rein hart* beteekent zulke lievdewerken, met welke men niet zich zelven bedoelt, nog menschen zoekt te behagen, maer op het oog heeft, zich by God te veräengenamen. — Dit reine hart kan men niet hebben, zonder *eene goede conscientie*, dat is, een geweten, het welk zich bewust is van zijne oprechtheid, in zijnen toeleg, om Gode, boven alles, te behagen. Zullen nu de lievdewerken Gode behagen, dan moeten zy voortspruiten, *uit eene goede conscientie*; dan moet men overtuigd zijn, dat men wel doet. — Maer zulk eene goede conscientie kan men wederom niet bezitten, ten zy het *ongeveinsd geloov* in het hart wone. Trouwens het geloov beweegt het gemoed, tot lievde, jegens God en den naesten. Zonder het geloov, kan men God niet beschouwen, als eenen verzoenden en lievderijken Vader in CHRISTUS, en, zonder lievde tot God, kan 'er ook gene lievde plaets hebben, jegens de menschen. Voeg 'er by, dat wy, door het geloov, met CHRISTUS moeten verëenigd zijn, zonder welken wy niets kunnen doen, Joh. XV: 5.

Was dit nu het oogmerk der Euangelie prediking, dan week daer van de valsch genaemde wetenschap geheel af. —

Zy

Zy veröorzaekte twistvragen, door welke de lievde verbannen werdt; zy deedt niets, tot nuttige wasdom, in het geloov; zy dwarsboomde derhalven het verheven oogmerk der Euangelie prediking.

b. Tegen deze ongerijmdheden moest TIMOTHEUS *zich verzetten, vs. 6-11. Om hem daer toe des te meer aen te sporen:*

1. Vertoont de Apostel hoe dezelve strijdig waren, met het Euangelie, en het oogmerk van deszelvs prediking, vs. 6, 7.

2. Hy teekent deze valsche Leeraers, als verstandeloose leidslieden, daer het gene zy, aengaende MOSES *Wet, beweerden, onder de huishouding van het Euangelie, niet volkomen waerachtig was, maer alleenlyk onder zekere bepaling, en in een zeker opzicht, vs. 8-11.*

**. In het algemeen, vs. 8.*

***. Meer byzonder, vs. 9-11.*

6. Van dewelcke Christelyke lievde, zijnde het doelwit der Euangelie prediking, (vergel. vs. 5) sommige afgeweken zijnde en afgewend, hebben haer gewendet tot ydelsprekinge, tot eene ydele leer, nopens de noodzakelykheid der onderhouding van Moses Wet, en ongerijmde beuzelingen; eene leer, welke geen grond of bewijs heeft.

7. Willende Leeraers der wet zijn, niet verstaende noch wat sy seggen, noch wat sy bevestigen.

Er waren, in de Gemeente van Ephesen, menschen, die CHRISTUS beleden en het Euangelie predikten, maer evenwel, met dit alles, bleven aendringen, op de onderhouding van MOSES Wet. Het kan zijn, dat deze menschen te voren Leeraers, onder de Joden, geweest waren, en dat zy die waerdigheid, onder de Christenen, wilden blijven behouden. Althans de Apostel noemt hen *Leeraers der wet*; een naem, die, aen de voornaemste Leeraren onder de Joden,

pleegt gegeven te worden. — Ondertusschen verlochenden zy, in den grond, het gansche Euangelie.

De Apostel teekent hen, als verstandeloose dwaelgeesten, zeggende, dat zy *niet verstonden*, *noch wat zy zeggen*, *noch wat zy bevestigen*. — Zy waren gewoon te *zeggen*, dat de onderhouding van MOSES Wet, volstrekt nodig ware, tot zaligheid, en deze stelling zochten zy overal, met eenen onbesonnen yver, te *bevestigen*, bewerende, dat de wet niet was afgeschaft, maer, als altoos goed en nuttig, door MOSE, was voorgeschreven, tot eene eeuwigduurende inzetting. — Doch, in dit geval, *verstonden zy niet*, wat zy leerden en bevestigden. Zy hadden gene klare en onderscheidene, noch veel minder geestelyke begrippen, omtrent den aert en het oogmerk van MOSES Wet.

Ter wederlegging van deze verstandeloose dwaelgeesten, toont de Apostel aen, dat hun gevoelen, omtrent de Wet van MOSE, op zich zelvs, onder de huishouding van het Euangelie, niet volkomen waerachtig was, maer alleenlyk onder zekere bepaling, en in een zeker opzicht. Dit geschied, in het algemeen, vs. 8.

8. Doch (of *Evenwel*) wy weten, wy erkennen zeer gaerne, en niemand twijffelt 'er aen, (*k*) dat de wet goet is, so yemant die wettelick gebruyckt,

De waenwijze Wet-Leeraers moesten zich niet verbeelden, dat zy alleen de waerdy der Wet kenden, en dat de echte kruisgezanten daeromtrent verkeerde begrippen hadden. Deze *wisten*, zo wel als zy, en wilden ook gaerne erkennen, *dat de Wet* in zich zelve *goed* en heilzaem *is*, dan namelyk *zo iemand die wettelyk gebruikt*, wanneer men namelyk de Wet recht verklaerde en inscherpte, volgens den wil en het ware oogmerk van den hogen Wetgever zelven.

Tot nader verstand van zaken, toont de Apostel meer byzonder aen, welke menschen niet, en welke immers onder de Wet waren, en onder haren vloek lagen, vs. 9-11. Ontkennender wijs, vs. 9ᵃ; stellender wijs, vs. 9ᵇ-11.

9. Ende

(*k*) Rom. 7: 12.

9. Ende de Wet is, in de daed, goed en heilzaem, wanneer iemand dezelve recht verklaert, volgens het Goddelyk oogmerk, en hy dit weet en bedenkt, (*l*) dat den rechtveerdigen de wet niet en is gesett, maer den ongerechtigen ende den halsterrigen, den godtloosen ende den sondaren, den onheyligen ende den ongoddelicken, den vadermoorders ende den moedermoorders, den dootslagers,

10. Den hoereerders, dien die by mannen liggen, den menschendieven, den leugenaers, den meyneedigen, ende so daer yet anders de gesonde leere tegen is:

11. Nae het Euangelium der heerlickheyt (*m*) des saligen Godts, (*n*) dat my toebetrouwt is.

De Wet is den rechtvaerdigen niet gezet. — Een *rechtvaerdige* is hier zulk een, die, op grond der toegerekende borggerechtigheid van den Middelaer, welke hy, door het geloov, heeft aengenomen, voor God rechtvaerdig is. — Zulk eenen, zegt de Apostel, *is de Wet niet gezet*, hy is niet meer, onder het juk van MOSES Wet. Te weten, onder de oude huishouding, toen de ervgenaem nog een kind was, verschilde hy niet, van eenen dienstknecht, Gal. IV: 1. Toen waren zo wel de gelovigen, als de onbekeerden, onder het juk en de bedreigingen van MOSES Wet, en onder de verplichting, om dezelve te onderhouden; wilden zy zich de straffen der overtrederen niet op den hals halen. Maer, nu CHRISTUS de zijnen verlost heeft, van den vloek der Wet, Gal. III: 13, zijn zy niet meer onder de Wet, maer onder de genade. Zy zijn niet meer onder de verplichting en de bedreiging der Wet, maer onderworpen, aen de zachte voorschrivten van het Euangelie. Trouwens hoe zou de Wet, welke, om der overtredingen wil, boven de belovte, is ingekomen, en eene verklaring was, dat de schuld nog open stondt, nog kunnen werken tegen hen, welker overtredingen verzoend zijn.

Maer de Wet is gezet *den ongerechtigen en den halsstarri-*

(*l*) Galat. 5: 23. (*m*) 1 Tim. 6: 15. (*n*) 1 Thess. 2: 4.

gen, den godloosen enz., vs. 9b, 10. De zulken zijn nog niet bevrijd van den vloek, en de beschuldigende kracht der Wet. De schaduwdienst zou wel eerlang, by de verwoesting van Stad en Tempel, openlyk worden afgeschaft; maer zy, die CHRISTUS ongelovig bleven verwerpen, konden onmogelyk, van den vloek der Wet, als eene Wet der werken, bevrijd wezen. De Wet diende ook nog, voorål ten aenzien van hare zedelyke voorschrivten, om de zulken te overtuigen, van hunne zonden en doemschuld; maer zy was geenszins geschikt, om, in dien zelven smaek, gebruikt en gepredikt te worden, by Christenen, die den Verlosser gelovig hadden aengenomen, en voor God rechtvaerdig waren.

Vs. 9b, 10. noemt de Apostel een gansch register op van snode booswichten; *ongerechtigen en halstarrigen, godloosen en zondaren, onheiligen, en ongoddelyken, vadermoorders en moedermoorders, doodslagers, hoererers, die by mannen liggen, menschendieven, leugenaers, meinedigen.* — In het algemeen, hebben wy het volgende aen te merken: — dat hier slechts de hoofdzonden genoemd worden; maer, onder den naem van elk eene hoofdzonde, moet men alle zulke mindere zonden begrijpen, welke daer mede eenigszins vermaegschapt zijn: — en dat de Apostel hier de orde der zedelyke geboden van MOSES Wet schijne te willen volgen; althans de *vadermoorders en moedermoorders, doodslagers, hoereerers, die by mannen liggen, menschendieven, leugenaers, en meinedigen*, zijn kennelyk overtreders der geboden van de tweede tafel, en daer uit mag men besluiten, dat de eerstgemelde boosdoeners overtreders zijn der geboden van de eerste tafel, zo dat *de ongerechtigen en halstarrigen* overtreders zijn van het eerste gebod, *de godloosen en de zondaers* overtreders van het tweede, *de onheiligen en ongoddelyken* overtreders van het derde gebod.

Anders kan men de twee eerste benamingen beschouwen, als eene algemene teekening, welke vervolgens, in de byzonderheden, nader wordt uitgebreid; als wilde de Apostel, in het algemeen, zeggen, dat de Wet vooräl moest gerekend worden, ten laste te zijn van *ongerechtigen* en *halstarrigen*. *Ongerechtigen* zijn, naer de kracht van het grondwoord, wet-

wetteloose, menschen, die zo leven, als of zy, aen gene Wet, verbonden waren. *Halstarrigen* zijn dan zulken, die wel weten, dat zy onder de Wet staen, maer het juk moetwillig afwerpen, en alle banden van verplichting in flarden rukken.

Dan zullen de volgende uitdrukkingen meer byzondere verklaringen zijn van deze twee hoofdzoorten van zondaren, die de geboden der eerste Wettafel overtreden. — *Godloosen* zijn dan menschen, die gene de minste vrees, voor God hebben; *zondaers* de zulken, die God niet dienen, op de rechte wijs; *onheiligen*, die ligtvaerdig en onëerbiedig spreken, van God, en het gene, by alle weldenkenden, als heilig beschouwd wordt; en *ongoddelyken*, die zich, aen de Godsdienstige byëenkomsten, onttrekken. — Dan, met deze opvatting, schijnt, onder andere, niet te stroken, dat de *godloosen* met de *zondaren*, en de *onheiligen* met de *ongoddelyken*, door *en*, onmiddelyk verbonden werden.

Vervolgens spreekt de Apostel kennelyk, van de overtreders der tweede Wettafel; van *vadermoorders en moedermoorders:* immers deze, met allen, die hunnen Ouderen verdriet aendoen, en in zo ver hunne moordenaers zijn, bezondigen zich, tegen het vijfde gebod; van *doodslagers*, welke, gelijk allen, die den wortel van den doodslag, in hunne harten, kweken, overtreders zijn van het zesde gebod; *hoereerers, en die by mannen liggen*, overtreders van het zevende gebod; van *menschendieven*, of, op eene andere wijs, hunnen naesten bestelen, die zich bezondigen, tegen het achtste gebod; van *leugenaers* en *meinedigen*, die het negende gebod overtreden.

Om alles te zamen te bevatten, voegt 'er de Apostel by, *zo iets anders is tegen de gezonde leer*, dat is, tegen het Euangelie, en vooräl tegen de Euangelische zedenleer, waer uit het kenbaer is, dat de Wet zy, tegen alle deze zondaren.

Het gene de Apostel gezegt had steunt, op eenen duchtigen grond. Daerom besluit hy dit stuk vs. 11, *naer het Euangelie der heerlykheid van den zaligen God, het welk my is toevertrouwd.* — *Het Euangelie der heerlykheid van den zaligen God* zegt zo veel, als het Euangelie, door het welk de heer-

lykheid van den zaligen God, zo als zy, door de verzoening van zijnen eigenen zoon, is opgeluisterd, allerduidelykst geopenbaerd wordt. Dit Euangelie was PAULUS *toevertrouwt*; het was hem aenbevolen, om het zelve allerwegen te verkondigen. — Al het gene nu de Apostel, omtrent de Wet, gezegt had, was *naer* of volgens dat Euangelie. Daer uit blijkt het, dat de Wet den rechtvaerdigen niet gezet zy; (vergel. vs. 9ª,) maer tegen de zondaers, die vs. 9ᵇ, 10. beschreven zijn. Trouwens het Euangelie leert, dat wy, uit genade, zalig worden; derhalven maekte men een verkeerd gebruik van de Wet, wanneer men dezelve den rechtvaerdigen, als een juk, wilde opleggen. Het Euangelie leert, dat Gods toorn geopenbaerd worde, over alle godloosheid, (vergel. Rom. I: 18); derhalven liggen onboetvaerdige zondaers, onder den vloek der Wet. — Dit Euangelie was den Apostel *toevertrouwd*; hy zou daer van eens rekenschap geven, en derhalven moest hy zorgvuldig waken, tegen alle vervalsching van het zelve.

β. TIMOTHEUS *moest de eer der Apostolische bediening van* PAULUS *verdedigen, tegen de Joodsgezinde yveraren, die dezelve, by* PAULUS *afwezigheid, zochten verdacht te maken, vs.* 12 - 17.

Er waren zommigen te Ephesen, die 'er zich op toelegden, om den Apostel gehaet te maken, en zijnen dienst in verächting te brengen. PAULUS zegt niet uitdrukkelyk, dat 'er zodanigen waren, onder de Joodsgezinde Leeraren, maer wy mogen het besluiten, uit de verdediging, welke hy hier doet, voor zijne Apostolische bediening, en uit de redenen, welke hy TIMOTHEUS aen de hand geevt, om dezen lasteraren den mond te stoppen. Uit deze verdediging, kunnen wy het voorwendsel van zijne vyanden opmaken; zy zeiden, dat PAULUS geen wettig geroepen Apostel was, dat hy zich zelven, tot die bediening, had opgeworpen en ingedrongen, dat hy te voren een vyand, een lasteraer, en een vervolger van CHRISTUS en zijne Gemeente geweest was, en dat het derhalven niet geloovbaer ware, dat CHRISTUS zulken

man, tot de hoge waerdigheid van het Apostelfchap, zoude bevoordert hebben.

a. De Apostel verdedigt de wettigheid van zijne Apostolifche roeping, vs. 12-16.

a. Hy betoogt de wettigheid van zijne roeping, vs. 12. en

b. Verdedigt dezelve, tegen eene fchijnbare tegenwerping, vs. 13-16. Zy was ontleend, uit zijn vorig wangedrag.

1. Hy erkent de befchuldiging, vs. 13ª, maer

2. Hy ontkent het gevolg, dat hy daerom geen wettig geroepen Apostel wezen zoude, vs. 13ᵇ-16.

-. Hy ontzenuwt dit gevolg, vs. 13ᵇ, 14.

--. Hy beantwoordt eene uitvlucht, kier in beftaende; het is hoogst onwaerfchijnlyk, dat CHRISTUS*, aan zulken groten zondaer, genade zoude bewezen, en hem tot het Apostelfchap geroepen hebben, vs. 15, 16. Ten dien einde beroept hy zich*

/. Op den inhoud van het Euangelie, vs. 15, en

//. Op de eer van CHRISTUS*, welke daer door bevoorderd was, vs. 16.*

b. De Apostel befluit dit ftuk, met eene God verheerlykende dankzegging, vs. 17.

12. Ende ick dancke hem, van ganfcher harte, die my, door zijnen allesvermogenden byftand, in mijnen arbeid, ter uitbreiding van zijn Koningrijk, blijkbaer bekrachtigt heeft, [*namelick*] Chrifto Jefu onfen Heere, dat hy my getrouw geacht heeft, [*my*] in de bedieninge van het Apostelfchap geftelt hebbende. De Verlosfer toch heeft aen my wonderen van genade bewezen. Het is waer, voorheen ben ik een grouwzaem zondaer geweest. Dit kan en wil ik niet ontkennen.

13. (*o*) Die ick te vooren een [*Godts*]lafteraer was, ende een vervolger, ende een verdrucker: maer my is barmhertigheyt gefchiet, (*p*) dewijle

(*o*) Hand. 8: 3. ende 9: 1. ende 22: 4. ende 26: 9. 1 Cor. 15: 9. Gal. 1: 13. (*p*) Joh. 9: 39, 41. Hand. 3: 17.

ick het onwetende gedaen hebbe in [*mijne*] ongeloovigheyt:

Godslasteraer hebben de Onsen. Dan 'er staet eenvouwig een *lasteraer*. Trouwens, voor zijne bekeering, was hy, naer de rechtvaerdigheid, welke uit de Wet is, onberispelyk geweest; (vergel. Phil. III: 6.) maer hy was een lasteraer geweest, namelyk van CHRISTUS en zijne leer; hy had alle kwaed, van den Verlosser, gelogen, allerlei smaed en scheldwoorden, tegen Hem, uitgebraekt. — In den blinden yver, voor de Vaderlyke inzettingen, was hy ook een *vervolger* en *een verdrukker* geweest. Als een openlyk vyand der belijderen van JESUS naem, had hy hen overäl, in hunne schuilhoeken, opgespoort, om hen te vangen, en van hun goed en leven te beroven. (vergel. Hand. IX: 22, 26.)

Maer, in weerwil van dit alles, *is hem barmhartigheid geschied*. Eigenlyk staet 'er *ik ben ontfermd*, namelyk van den Heer JESUS CHRISTUS, die hem, met barmhartigheid, was voorgekomen. Hy had de zonderlingste blijken van 's Heilands zondaers lievde kennelyk ondervonden. Hy voegt 'er by, *om dat ik het onwetende gedaen heb*, *in mijne ongelovigheid.*

Men moet deze woorden geenszins opvatten, als eene verschoning voor, of verkleining van PAULUS wangedrag, als wilde hy daer door reden geven, waerom hem barmhartigheid geschied zy. In tegendeel hy wil daer door zijne schuld verzwaren, ter meerdere verheffing der grootheid van de barmhartigheid, welke hem geschied was. — PAULUS was, met alle zijne geleerdheid in de Wet, *onwetende* gebleven, omtrent alles, wat betrekking heeft, tot den weg der verzoening. Evenwel kon deze onwetenheid zijn wangedrag geenszins verschonen, daer zijne onkunde verkeerde, omtrent zaken, welke hy had kunnen en behoren te weten. Behalven dat hy MOSE en de Propheten had, die aen JESUS getuigenis geven; was het Euangelie overtuigend bevestigd, door teekenen en wonderen, byzonder door de uitstorting van den Heiligen Geest. Ook had hy de redenvoering van STEPHANUS, en mogelyk vele andere, gehoort. Zijne onwetenheid was daerom niet minder, dan onverwinbaer en verschoonbaer. —

Zijne

Zijne onwetenheid was voortgesproten, uit *ongelovigheid.* Dit ongeloov was hardnekkig geweest, en ten eenemael onverantwoordelyk, daer hy zijne oogen, voor het licht, moetwillig gesloten had; dit ongeloov was alleszins strafbaer, daer het zijn verstand en oordeel al meer en meer verbijstert had.

In plaets van *dewijl* vertalen wy liever door *wanneer: my is barmhartigheid geschied, wanneer ik dit onwetende deedt, in ongelovigheid.* „ My is barmhartigheid geschied, wanneer „ ik, in een moetwillige blindheid, en een hardnekkig on„ geloov, vyandig volhardde, en, uit dat beginsel, de snoodste „ misdaden, als zo vele lovwaerdige deugden, beschouwde.

14. Doch niet alleen heeft de ontfermende Heiland mijne grouwzame misdaden genadig kwijt gescholden, maer ook zijne genade, by uitnemenheid, aen my verheerlykt: want de genade onses Heeren JESUS CHRISTUS, welke ik nooit genoeg dankbaer erkennen kan, is by uitnemenheid seer overvloedigh, en als het ware boven het overvloedige geweest. Hy heeft my verwaerdigt, met buitengewone gaven, om my als zijnen dienaer toe te rusten; (verg. Gal. II: 9. Eph. IV: 7) behalven dat Hy my beschonken heeft, met de gewone gaven van geloove ende liefde, die daer is in Christo Jesu.

15. Niemand denke, het is hoogst onwaerschijnlyk, dat CHRISTUS aen zulken groten zondaer zou genade bewezen, en hem, tot de hoge waerdigheid van het Apostelschap, geroepen hebben. Dit is immers een getrouw woort, het welk gevestigd is, op alle mogelyke gronden van zekerheid, ende een woord, het welk aller aenneminge weerdigh is; eene blijmaer van het uiterste belang, welke elk, met eene byzondere hoogächting, met eerbied, en een hartelyk geloov, behoort aen te nemen; (*q*) dat Christus Jesus in de werelt gekomen, mensch en Middelaer geworden is, om de sondaren, doemschuldige zondaren, die het eeuwig verderv rechtvaerdig verdient hadden, eindeloos saligh te maken, van welcke zondaers ick de voornaemste ben.

(*q*) Matth. 9: 13. Marc. 2: 17. Luc. 5: 32. ende 19: 10. 1 Joh. 3: 5.

In welken zin noemt zich PAULUS den *voornaemsten der zondaren*? Eigenlyk staet 'er de *eerste*. — Dit moet zekerlyk, met eenige bepaling, verstaen worden. PAULUS was de grootste der zondaren niet, die ooit gezaligd zijn. Die opvatting is de eenvouwigste en meest aennemenlyk, dat de *voornaemste* zo veel zegge, als een der voornaemsten. Even in dien zelven zin, vinden wy het Marc X: 31. *vele eersten*, dat is velen, die van of onder de eersten zijn, zullen de laetsten zijn enz. In de daed, PAULUS was één van de voornaemste, één van de grootste zondaren, in blindheid, in vooröordeelen, in werkheiligheid, in vyandschap tegen CHRISTUS, in hardnekkig ongeloov. Hier by was nog gekomen, dat zijne vyandschap, tegen CHRISTUS, tot een openbaer woeden, tot het lasteren van dien gezegenden Persoon, en tot eene geweldige vervolging van zijn weerloos volk, was overgeslagen.

16. Maer daerom is my, zulken voornamen en groten zondaer, barmhertigheyt geschiet, zo dat ik niet alleen vergeving bekomen heb, maer zelvs, tot de hoge waerdigheid van het Apostelschap, geroepen ben, niet alleen op dat Jesus Christus in my, die een van de voornaemste zondaren ben, alle [*sijne*] lanckmoedigheyt zo kennelyk soude betoonen, dat ieder 'er over moet verbaesd staen, maer ook tevens op dat ik dienen zoude, tot een uitlokkend voorbeelt ter aenmoediging der gene die, in vervolg van tijd, in hem gelooven sullen ten eeuwigen leven. Mijn voorbeeld moet de grouwzaemste zondaren leeren, om niet te wanhopen, wegens de uitgebreidheid van 's Heilands genade en langmoedigheid, en hen aenmoedigen, om, met vertrouwen, tot den Verlosser te komen.

17. Den gezegenden JESUS, den Koningh nu der eeuwen, die het bewind voert, over het gansch Geheeläl, (vergel. Hebr. I: 2. XI: 3,) den onverderflicken, den onsienlicken, den alleen wijsen Godt, die, aen gene wisselvalligheden, of veränderingen, onderworpen is, een ontoegangelyk licht bewoont, en allerwegen de kennelykste proeven van zijne onnadenkelyke wijsheid ten toon spreidt; den gezegenden JESUS, welken ik, over de uitnemende ge-

na-

nade, aen my bewezen, nooit genoeg loven kan, zy eere ende eerbiedige hulde, heerlickheyt en dankzegging, in alle eeuwigheyt. Amen.

B. *Vervolgens trekt de Apostel dit ganſche voorſtel te zamen, met byvoeging van eenen nieuwen aendrang, dat* TIMOTHEUS *de leer der waerheid, niet alleen met zijne woorden, maer ook met een Godvruchtig voorbeeld, bevestigen zoude*, *vs.* 18-20.

A. Hy vermaent den jongen Opziener der Epheſiſche Gemeente, tot kloekmoedigheid en yver, vs. 18, 19ª.

B. Hy dringt deze vermaning aen, door twee ongelukkige voorbeelden, vs. 19ᵇ, 20.

18. Dit gebodt, van het welk ik boven geſproken heb, om, voor de zuiverheid der leere van het Euangelie, te waken, tegen de verdervelyke pogingen der Joodsgezinde yveraers, beveele ick u allerërnſtigst, [*mijn*] oprechte ſone, leerling, en naervolger, Timotheë; ik bindt u dit bevel op het hart, dat gy nae de prophetien die van u voorgegaen zijn, (*r*) in deſelve den goeden ſtrijt ſtrijdet:

Naer de prophetien, welke van u voorgegaen zijn. — De Apostel verönderſtelt hier, gelijk ook Kap. IV: 14, dat 'er, by gelegenheid van TIMOTHEUS verkiezing en aenſtelling, tot den dienst van het Euangelie, in de Gemeente van Lijstren, één of meer Propheten zijn opgeſtaen, het zy, om, door de Openbaring, welke zy ontvangen hadden, de verkïezing van TIMOTHEUS goed te keuren, het zy om den jongen Euangelist, door Goddelyke Voorzeggingen, te verzekeren, van den goeden uitſlag zijner pogingen. — Dergelyke Openbaringen hadden, in de Apostoliſche Kerk, meermalen plaets. (vergel. Hand. XIII: 1, 2.)

De Apostel herïnnert TIMOTHEUS, ter zijner aenmoediging, die voorzeggingen, welke omtrent hem, en de geze-

(*r*) 1 Tim. 6: 12.

gende vruchten van zijne Euangelie prediking, gedaen waren, om *in dezelve den goeden ſtrijd te ſtrijden.* — Hy moest *in dezelve*, liever *naer* de gemelde prophetien, (vergel. Hebr. IV: 11.) *den goeden ſtrijd ſtrijden.* — Misſchien was TIMOTHEUS, om zijne jongheid, en om dat hy nog weinig geöefſend was, wat te zacht van aert. Dit mag men gisſen, om dat PAULUS hem meermalen, tot heldenmoed, aenſpoort. (vergel. 2 Tim. II: 3. IV: 5.) Hy had te Epheſen te doen, met menſchen, die, door zachtheid, niet te winnen waren. PAULUS heeft hier het oog, op *den ſtrijd*, welken de dienaers van het Euangelie hebben, in de getrouwe waerneming van hunnen post. TIMOTHEUS had, in deze betrekking, te ſtrijden, tegen het rijk der duisternis, en allen deszelvs aenhang, tegen ketterſche menſchen, dwaelgeesten, huichelaers, wargeesten, valſche broeders, vervolgers en dergelyken. Hy moest zich, wel gewapend, met de ganſche wapenrusting Gods, maer ook met beleid, verzetten, tegen de onwetenheid, de dwaling, de leugen, en alle godloosheid; hy moest, tegen de vyanden der waerheid en der Godzaligheid, goede wacht houden, en denzelven geduurig afbreuk zoeken te doen. — Dit was *een goede ſtrijd*, dezelve geſchiedde, voor eene goede zaek, dienende ter bevoordering der eere van God en CHRISTUS, en de overwinning was zeker, al ſchoot hy 'er zelvs het leven by in.

19. (s) Houdende het geloove, ende een goede conſcientie, welcke ſommige verſtooten hebbende, van het geloove ſchipbreucke geleden hebben.

Het *geloov* beteekent hier de geloovsleer. Deze zuivere geloovsleer moest TIMOTHEUS *houden*, en ongeſchonden bewaren. Hy moest, voor dat *geloov*, ſtrijden, en het zelve gebruiken, als een ſchild, voor welks behoudenis men oulings, in den ſtrijd, boven alles bezorgd was. Maer, by dit alles, moest hy ook *eene goede conſcientie* behouden, een onërgerlyk geweten, het welk hem vryſprak, van eenen toeleg, om te zondigen, of moetwillig te overtreden. Hy moest,

(s) 1 Tim. 3: 9.

moest, voor waerheid en godzaligheid, in de bresse staen, en daer in een voorbeeld wezen, voor de Gemeente, om, langs dien weg, de goede hoop, welke men, uit kracht der gemelde prophetien, van hem had opgevat, te bevestigen.

Deze vermaning dringt de Apostel nader aen, door twee ongelukkige voorbeelden, vs. 19b.

In het algemeen zegt hy, *welke*, goede conscientie namelyk, *zommigen verstaten hebben.* Zy hadden het voorrecht, van een goed geweten te hebben, gering geacht, het licht van hun geweten uitgedoovt; en mogelyk waren zy wel, tot grove misdaden, vervallen. — Althans zy hadden *van het geloov schipbreuk geleden.* Deze spreekwijs wordt 2 Tim. II: 18. verklaerd, door *van de waerheid af te wijken.* De Apostel bedoelt zulke menschen, die de zuivere geloovsleer, welke hier, by eenen kostbaren schat, vergeleken wordt, moetwillig verloren hadden. Het was hun gegaen, als zulken, die schipbreuk lijden, en daer door hunne kostbare lading verliezen.

20. Onder welcke is (*t*) Hymeneus ende (*v*) Alexander, (*x*) die ick den satan overgegeven hebbe, op dat sy souden leeren niet [*meer*] te lasteren.

Van de hier gemelde personen, weten wy weinig maer, dan hunne namen. By TIMOTHEUS evenwel, waren zy zeer bekend. — Van HYMENEUS lezen wy nog eens 2 Tim. II: 17, 18, alwaer de Apostel eene van zijne dwalingen vermeldt, met welke hy zommigen reeds vergiftigd had. — Of ALEXANDER dezelvde dwalingen gekoestert hebbe, is onzeker. Ook schijnt hy een ander geweest te zijn, dan die ALEXANDER, welke 2 Tim. IV: 14. nader beschreven wordt, als een kopersmit, om dat de Apostel eenige hoop schijnt gehad te hebben, nopens de te rechtbrenging van dezen ALEXANDER, daer hy, van den anderen, zegt; *de Heer vergelde hem, naer zijne werken.*

(*t*) 2 Tim. 2: 17. (*v*) 2 Tim. 4: 14. (*x*) 1 Cor. 5: 5.

De Apostel had nog hoop, om beide deze menfchen, die, van de waerheid, waren afgeweken, te herwinnen. — Ten dien einde had hy hen *den Satan overgegeven.* De Apostelen hadden de macht, om buitengewone ftraffen uit te oeffenen, (vergel. 1 Cor. V,) om hardnekkige zondaers, aen de macht van den Satan, over te laten, op dat hy hen benauwen en verfchrikken mogt, of hen, met krankheden naer het lichaem, flaen. — Ondertusfchen blijkt het, uit 1 Cor. V, dat deze ftraföeffening niet het geheel verderv van zulke menfchen, maer alleen hunne verbetering, bedoelde, als mede dat de Apostelen geenszins macht hadden, over den Satan, om hem te gebieden, maer dat deze ftraföeffening gefchiedde, in den naem, en met de kracht van den Heer JESUS CHRISTUS, zo dat zy, op het gebed der Apostelen, wierdt uitgevoerd.

Het oogmerk van deze ftraföeffening, over de hier gemelde perfonen, was, *op dat zy zouden leeren, niet meer te lasteren.* — Zy hadden dan PAULUS en de zuivere geloovsleer gelastert. Dit wilde de Apostel hen afleren, en hen, door die buitengewone ftraföeffening, tot inkeer brengen.

Ondertusfchen was dit voorftel recht gefchikt, om TIMOTHEUS op te wekken, tot yver en getrouwheid, en zulken, in de Gemeente van Ephefen, die reeds eenigermate begonden te wankelen, in tijds te waerfchouwen.

HET II. KAPITTEL.

I. *Na het herïnneren en aendringen der vermaningen, welken hy* TIMOTHEUS, *by zijn vertrek, gegeven had, gaet de Apostel over, om hem ettelyke meer byzondere onderrichtingen te geven, ter beantwoording der vragen, welke* TIMOTHEUS *hem fchrivtelyk had voorgedragen, Kap. II: 1— VI: 16.*

A. *Deze onderrichtingen waren deels betrekkelyk, tot het uitöeffenen van den gemeenfchappelyken Godsdienst, Kap. II.*

A. Met opzicht tot de openbare gebeden, vs. 1-7.

α. De Apostel vermaent, om, in het openbaer, te bidden, vs. 1, 2.

a. In het gemeen, voor alle menfchen, van welken ftaet of rang zy ook wezen mogen, vs. 1.

b. In het byzonder voor allerlei zoorten van Overheden, vs. 2.

β. Deze vermaning wordt nader aengedrongen, vs. 3-7.

a. Uit het welbehagen van God en CHRISTUS, *vs. 3, 4.*

b. Uit de natuur van den Euangelifchen Godsdienst, vs. 5-7.

a. *Om dat 'er één God is van alle menfchen, vs. 5ª, en*

b. *Eén Middelaer Gods en der menfchen, vs. 5ᵇ-7.*

Er fchijnt een wanbegrip ontftaen te zijn, in de Gemeente te Ephefen, waer toe de Joodschgezinde yveraers aenleiding gegeven hadden, dat men niet bidden moest, voor ongelovige, en gevolgelyk ook niet voor de Heidenfche Keizeren en Overheden. Trouwens de Joden, die zich bleven befchouwen, als het byzondere en begunftigde volk van den Allerhoogften, droegen het juk der Romeinfche overheerfching, met eenen blijkbaren wederzin. De gewoonte, om, in hunne Synagogen, voor den welftand van den Keizer, te bidden, was hun geweldig tegen de borst. De Leeraers

der Christenen, uit de Joden oorsprongelyk, vooräl zulken, die, voor de onderhouding van MOSES Wet, yverden, waren 'er op uit, om deze beginselen, ook den belijderen van het Euangelie, in te boesemen. Dit heeft aenleiding gegeven, tot verscheidene vermaningen der Christenen, om zich betamelyk te gedragen, jegens de Overheden, of schoon zy Heidenen waren. (verg. Rom. XIII: 1— Tit. III: 1. 1 Petr. II: 13-17. 2 Petr. II: 10. Jud. 8.) Trouwens de Romeinen beschouwden de Christenen, als Joden van eenen byzonderen aenhang; het was derhalven hoogst noodzakelyk, voor de Christenen, dat zy zich, door gehoorzaemheid en eerbied aen en voor de Overheden, van de woelzieke Joden, onderscheidden, op dat zy, van dien zelvden oproerigen geest, niet verdacht wierden.

Volgens het voorschrivt van den Apostel, moest TIMOTHEUS, als Opziener der Ephesische Gemeente, zorg dragen, dat 'er, in de Godsdienstige Vergaderingen, openbare gebeden gedaen wierden, voor de Heidensche Overheden, van hogeren en lageren rang.

1. Ick vermane en gelast u, dan vooreerst en voor alle dingen, om zorg te dragen, dat 'er openlyk, in de Godsdienstige vergaderingen der Christenen, gedaen worden smeeckingen, gebeden, voorbiddingen, danckseggingen voor alle menschen:

2. (a) Voor Koningen byzonder, ende alle die in hoogheyt zijn, of eerämbten, in den Burgerstaet, bekleden, op dat wy een gerust ende stil leven leyden mogen in alle Godtsaligheyt, ende eerbaerheyt.

Door de *Koningen*, als die de hoogste macht in handen hebben, worden hier de Romeinsche Keizers bedoeld, en door hen, *die* toen *in hoogheid* of gezach waren, de mindere en ondergeschikte Overheden, byzonder de Stadhouders en andere bedienden der Romeinsche Keizeren, in de Wingewesten. — Voor deze allen, moesten, in de Godsdienstige vergaderingen der Christenen, *gedaen worden smekingen, gebeden, voorbiddingen, en dankzeggingen, gelijk voor alle menschen,*

(a) Jer. 29: 7.

schen, zonder eenige uitzondering, (vergel. vs. 1.) Zy moesten Gode *dankzeggingen* doen, voor het goede, voor de rust en veiligheid, welke zy, onder het bestuur der Heidensche Overheden, genoten, in den burgerstaet. Tusschen de *smekingen*, *gebeden* en *voorbiddingen*, kan men dit onderscheid maken, dat 'er, door het eerste woord, afbiddingen van onheilen bedoeld worden, door het tweede, smekingen om het goede, en, door het derde, voorbiddingen voor anderen.

De Apostel voegt 'er by, *op dat wy een gerust en stil leven leiden mogen, in alle godzaligheid en eerbaerheid.* — *Een gerust en stil leven leiden*, zegt zo veel, als gerust en veilig te leven, zonder vrees voor geweld, en onrechtvaerdige mishandelingen. Het is de plicht der Overheden, en het oogmerk van hun gezach, om den burgeren zulk een gerust en stil leven te bezorgen. Ook hadden de Christenen dat voorrecht, tot dus verre, genoten, onder de Romeinsche regeering. Zy beschouwde de Christenen, als eenen byzonderen aenhang der Joden, en dacht nog, aen gene vervolging. De woede tegen de Christenen had haren oorsprong, in de verbittering der ongelovige Joden; deze hadden wel hier en daer het gemeen, tegen de Christenen, in beweging gebracht, maer het geweld werdt, door de Romeinsche regeering, beteugeld. Om nu deze waekzaemheid der Romeinsche Overheden, ook voor hunne rust en veiligheid, te doen stand houden, moesten de Christenen doen blijken, dat zy niets gemeens hadden, met den woelzieken geest der Joden, en, in hunne Godsdienstige vergaderingen, openlyk bidden, voor de Romeinsche Overheden. — Dit gerust en stil leven moesten zy leiden, *in alle godzaligheid en eerbaerheid*, dat is, onder de beöeffening van al wat deugdzaem en betamelyk is. Daer door zouden zy de gunst der Heidensche Overheden winnen, en doen blijken, dat zy nuttige leden waren van den Burgerstaet.

3. Want dat de Christenen, in hunne Godsdienstige Vergaderingen, gemeenschappelyk bidden, voor de Overheden, al zijn zy ongelovige Heidenen, **is goet**, betamelyk

in zich zelve, ende aengenaem voor Godt onſen Saligmaker.

4. (*b*) Welcke wil dat alle menſchen, zonder onderſcheid van volk en rang, ſaligh worden, ende tot kenniſſe en gelovige erkentenis der waerheyt komen. Nu is alle onderſcheid, tusſchen volk en volk, geheel en al wechgenomen; elk, die de waerheid van het Euangelie erkent, en in CHRISTUS geloovt, zal zalig worden, wie hy anderszins ook wezen moge. Dit is Gods verklaerde wil in het Euangelie; derhalven moeten de Christenen zich beyveren, om de waerheid, aen allen menſchen, kenbaer te maken, en God daer toe, om zijnen zegen, ſmeken.

5. (*c*) Want (of *Trouwens*) daer is één Godt, die de God wil zijn, zo wel der Heidenen, als der Joden. (verg. Rom. III: 30) daer is oock (*d*) één Middelaer Godes ende der menſchen, uit welk een volk zy ook oorſprongelyk wezen mogen, namelyk de menſche Chriſtus Jeſus. Gods Zoon heeft de menſchelyke natuur aengenomen, Hy is daer door de broeder der menſchen geworden, en heeft derhalven eene gelyke betrekking tot de Heidenen, als tot de Joden.

6. (*e*) Die hemſelven gegeven heeft [*tot*] een rantſoen, en, als plaetsvervangende Borg, geſtorven is, voor allen, (vergel. Matth. XX: 28. 2 Cor. V: 15) op dat een iegelyk, die in Hem geloovt, wie hy dan ook wezen moge, het eeuwig leven hebbe, (vergel. Joh. III: 16, 36.) Daer God nu de God wil zijn van allen, zo wel van Heidenen als van Joden, en de Middelaer JESUS CHRISTUS zich, tot een rantſoen, gegeven heeft, voor allen, zonder onderſcheid van volk of rang; zijn ook de Christenen verplicht, om, in hunne voorbiddingen voor anderen, gene onderſcheiding te maken. Dat nu alle onderſcheiding, tusſchen volk en volk, zy wechgenomen, is de leer van het Euangelie, [*zijnde*] het getuygeniſſe van God, het welk, uit

(*b*) Ezech. 18: 23. 2 Petr. 3: 9. (*c*) Joh. 17: 3. Rom. 3: 30. (*d*) Gal. 3: 19. Hebr. 9: 15. (*e*) Matth. 20: 28. Epheſ. 1: 7. Coloſſ. 1: 14.

uit Gods naem, tot ſijner tijt, op den daer toe geſchikten tijd, die, door de Propheten, is aengewezen, allerwegen moet bekend gemaekt worden.

7. Waer toe, tot het bekend maken van welk getuigenis, ick Paulus (*f*) geſtelt en geroepen ben een Predi-ker ende Apoſtel, byzonder onder de Heidenen, (vergel. Gal. II: 7, 8. ((*g*) ick ſegge de waerheyt in Chriſto, welken ik tot getuige aenroep, ick en liege niet.) Ik ben een Leeraer byzonder der Heydenen, in geloove of *in oprechtheid* ende waerheyt, immers ik vervalsch de leer van het Euangelie niet, maer predik dezelve zuiver en oprecht, zo als ik dezelve, door Goddelyke Openbaringen, ontvangen heb.

B. Met betrekking tot de houding der Christenen, in de Godsdienſtige byëenkomſten, byzonder onder de gemeenſchappelyke gebeden, vs. 8-15.

α. Ten aenzien der mannen, vs. 8.

8. Ick wil en beveel dan dat de mannen (*h*) bidden in alle plaetſen, in welke de Christenen hunne Godsdienſtige byëenkomſten houden, (*i*) opheffende naer den hemel, ten blijke van hunnen eerbied en ernst, heylige handen, welke niet bezoeteld zijn, met onrecht of geweld, ſonder toorn ende twiſtinge, als zijnde kennelyk ſtrijdig, met dien bedaerden en lievderijken geest, met welken men, in zijne gebeden, tot God moet naderen.

Aen alle plaetſen. — Men zou deze uitdrukking zo kunnen opvatten, als wilde de Apostel het vooröordeel der Joden tegengaen, dat de Tempel te Jeruſalem de eenige plaets van het gebed ware, en dat men, biddende, zijn aengezicht derwaerds moest henen wenden. Het is waer, onder het Euangelie, is alle onderſcheid wechgenomen, niet alleen van volken, maer ook van plaetzen, (verg. Joh. IV: 21, 23.) Dan evenwel deze zaek ſchijnt hier niet zo zeer bedoeld te

(*f*) Hand. 9: 15. ende 13: 2. ende 22: 21. Galat. 1: 16. ende 2: 8. Epheſ. 3: 8. 2 Tim. 1: 11. (*g*) Rom. 1: 9. ende 9: 1. (*h*) Joh. 4: 21. (*i*) Pſ. 134: 2.

worden; de Apostel spreekt hier van het voorrecht der mannen, boven de vrouwen. De *mannen* mogten *bidden*, het openbaer gebed doen, *in alle plaetsen*, in welke namelyk de Christenen zamen kwamen, om den gemeenschappelyken Godsdienst uit te oeffenen. Dit geschiedde toenmaels, in byzondere huizen; en, vermits de Gemeente te Ephesen vry talrijk was, had men daer verscheidene plaetsen, tot de Godsdienstige vergaderingen.

Zo lang 'er gene gewone en vaste Leeraers waren aengesteld, was het den mannen, onder de Christenen, algemeen geöorloovd, het openlyk gebed, in de Godsdienstige byëenkomsten, te doen; maer de vrouwen waren daer van uitgesloten. Ondertusschen moest het geschieden, *met heilige handen*. Hy, die het gebed deedt, moest zich, van geen onrecht of geweld, bewust wezen. Ook moest het geschieden, *zonder toorn en twisting*. De woelingen der Joodsgezinde yveraren gaven aenleiding, tot twisten, onder de Christenen, en daer uit ontstonden wederom haet en afkeerigheid. Maer zulke ongeschikte gemoedsbewegingen moesten gene plaets hebben, by iemand, die, in de Godsdienstige vergaderingen, openlyk spreken en bidden wilde.

β. Met opzicht tot de vrouwen, vs. 9-15.

a. Zy moesten zich wachten, van eenen dartelen opschik, vs. 9, en haer cieraed zoeken, in eenen voorbeeldigen wandel, vs. 9, 10.

b. Zy moesten zich laten onderwijzen, maer niet willen spreken, in de Godsdienstige byëenkomsten, vs. 11-15.

a. Deze vermaning wordt voorgesteld, vs. 11, 12.

b. Door drangredenen, bevestigd, vs. 13, 14, en,

c. Met eene vertroosting, besloten, vs. 15.

9. (*k*) Desgelijcks wil en beveel ik oock dat de vrouwen zich onthouden, van den dartelen opschik, die, in het rijke Ephesen, onder de Heidensche vrouwen, gewoon is, byzonder dat zy, in de Godsdienstige Vergaderingen,

(*k*) Tit. 2: 3. 1 Petr. 3: 3.

gen, in een eerbaer gewaet, en met eene welvoeglyke kleding, verschijnen zullen, dat zy, met schaemte ende matigheyt, volgens de regelen der eerbaerheid, haerselven vercieren, en hare wezenlyke waerde niet stellen in kunstige vlechtingen [*des hayrs*], ofte gout, ofte peerlen, ofte kostelicke kleedinge:

10. Maer ('t welck de vrouwen betaemt die de Christelyke Godtvruchtigheyt belijden) dat zy zich vercieren, door goede wercken, en deugdzame handelingen.

11. Een vrouwe late haer, in de Godsdienstige byëenkomsten, door de mannen, die het woord voeren, leeren in stilheyt, in alle onderdanigheyt, en ondergeschiktheid, zonder vragen te doen, of bedenkingen in te brengen.

12. (*l*) Doch ick en late de vrouwe niet toe datse, in de Godsdienstige vergadering, leere, of, tot onderwijs van anderen, spreke. (vergel. 1 Cor. XIV: 34, 35.) Heeft eene vrouw het voorstel niet wel begrepen, dan kan zy, te huis gekomen, haren man, om nadere onderrichting vragen, maer dat eene vrouw, in de Godsdienstige vergadering, het woord voere, is onvoegzaem. Alleenlyk in geval zy buitengewone gaven ontvangen heeft, mag zy propheteeren. (vergel. 1 Cor. XI: 5.) Voorts moet zy zich niet aenmatigen, het gene alleen aen mannen past; (*m*) noch over den man heerschen, of zich eenig openbaer gezach aenmatigen, maer ik [*wil*] datse in stilheyt zy, zich stil houde, in de Godsdienstige byëenkomsten, en geen openbaer ambt beklede.

13. (*n*) Want Adam is eerst gemaeckt, ten blijke van zijne meer verhevene waerdigheid, en daer na Eva, ten vertoge van hare ondergeschiktheid.

14. (*o*) Ende daer te boven heeft de vrouw het eerst gezondigt, en den man, tot den val, verleidt; zou zy dan nog, over den man, heerschen? Immers Adam en is niet eerst, tot den val, verleydt geworden: maer

(*l*) 1 Cor. 14: 34. (*m*) Gen. 3: 16. Ephes. 5: 24. (*n*) Gen. 1: 27. ende 2: 22. (*o*) Gen. 3: 6.

de vrouwe heeft de eerfte fchuld der overtreding; voor den man verleydt zijnde is zy het eerst in overtredinge geweeft. Daer dan de vrouw het eerst gevallen, en de oorzaek der overtreding van den man geweest is, kan zy zich gene gelykheid met, — en nog veel minder eenig gezach boven den man, aenmatigen.

15. Doch, dit moet ik 'er, ter bemoediging van de vrouw, byvoegen, fy fal evenwel faligh worden in of niet tegenftaende, dat het haer, als een gedeelte van den vloek, op de eerfte overtreding van Eva uitgefproken, is opgelegd, om, met fmerten, kinderen te baren, (vergel. Gen. III: 16) fo fy volftandig blijft in het geloove, ende liefde, ende heyligmakinge, met matigheyt, en zedigheid.

HET III. KAPITTEL.

B. *Hier op geevt de Apostel, aen* TIMOTHEUS, *het nodig onderricht, omtrent het aenftellen van Leeraren en Diaconen, Kap. III:* 1-13.

A. Omtrent het aenftellen van Leeraren, vs. 1-7.

α. Vooräf gaet eene aenprijzing van dit zeer gewichtig ambt, vs. 1.

β. Daer op volgen de vereischte hoedanigheden der perfonen, die dit verheven ambt bekleden, vs. 2-7.

1. DIt is een getrouw woort en eene onlochenbare uitfpraek, So yemant tot eens Opfienders ampt luft heeft, een Leeraer en een Voorftander der Gemeente verlangt te wezen, die begeert een treflick een gewichtig en allernuttigst werck.

2. (*a*) Een Opfiender dan, (om de hoedanigheden, welke, in zulken perfoon, gevorderd worden, op te geven) moet, in zijn gansche gedrag, onberifpelick zijn, om, aen

(*a*) Tit. 1: 6.

aen anderen, een goed voorbeeld te geven; meer byzonder moet hy ééner vrouwen man zijn, wacker, nuchteren en vaerdig tot zijn werk, matigh in ſpijs en drank, eerbaer beſchaevd en beſcheiden, in zijne verkeering met menſchen, gastvry en geerne herbergende, (*b*) bequaem om anderen te leeren:

Een Opziener *moet ééner vrouwe man zijn.* — Hier uit volgt ontegenzeggelyk, dat het Huwelyk den Kerkelyken geöorloovd zy; maer evenwel men kan 'er niet uit beſluiten, dat een Opziener getrouwd moet zijn, en dat niemand, zonder gehuuwd te zijn, het Leeräerambt in de Gemeente bekleden moge. Maer wat bewoog den Apostel, om, onder de vereïschten der Opzieneren, ook dit te tellen, dat hy *ééner vrouwe man* moet zijn? veröordeelt hy de veelwijvery in eenen Opziener, zo dat hy, die meer dan ééne vrouw had, van dit ambt, moest worden uitgeſloten? De veelwijvery, welke voor elk ongeöorloovd is, zou zekerlyk allerminst, in eenen Leeraer en Voorganger der Gemeente, voegen. Maer deze zaek was zo duidelyk van zich zelve, dat daerömtrent gene opzettelyke vermaning nodig ware; ook blijkt het niet, dat de veelwijvery te Epheſen in zwang ware. Wat dan?

Zommigen willen het zo verſtaen hebben, dat een Opziener, na het afſterven van zijne vrouw, geen tweede huwelyk mogt aengaen, en in zo ver *ééner vrouwe man* moest wezen. Men meent, dat een tweede Huwelyk, by de eerſte Christenen, voor min voegzaem gehouden wierdt. Maer zulk een begrip zou, met de wet der natuur, blijkbaer ſtrijdig geweest zijn. Ook heeft de Apostel het aengaen van een volgend Huwelyk geenszins afgekeurt. (vergel. 1 Cor. VII: 8, 39.) — Onſes erächtens heeft PAULUS het oog, op de willekeurige echtſcheidingen, welke, ter dezer tijd, by Joden en Heidenen, zeer gemeen waren. Er zullen ook, in de Gemeente van Epheſen, lieden geweest zijn, die hunne vrouwen, voor dat zy, tot het Christendom, bekeerd werden, verſtoten en andere genomen hadden. De zulken wil

(*b*) 2 Tim. 2: 24.

de Apostel, in het verkiezen van Opzieneren, voorbygegaen hebben; te meer om dat zy, met de bloedverwanten van hunne vorige vrouwen, in haet en vyandschap leevden. Hy, die, tot Opziener, zou verkozen werden, moest *ééner vrouwe man zijn*; hy moest niet meer dan ééne vrouw in het leven, en nimmer zijne vrouw verstoten hebben, om eene andere te trouwen.

3. Niet genegen tot den wijn, geen drinker, moet een Opziener zijn, geen smijter, die twist zoekt, en genegen is, om te vechten, geen vuylgewinsoecker, die eene veràchtelyke kostwinning heeft; maer iemand, die, tot eenen Opziener, zal verkozen worden, moet bescheyden zijn, geen vechter of moeite maker, niet geltgierigh, die, in alles, zijn eigen belang bedoelt.

4. Die sijn eygen huysgezin wel regeert, [*sijne*] kinderen, door eene gepaste opvoeding, in behoorlyke onderdanigheyt houdende, met alle stemmigheyt en deftigheid.

5. (Want so yemant sijn eygen huysgezin niet behoorlyk en weet te regeeren, hoe sal hy voor de gemeynte Godts sorge dragen, en hare belangen bevoorderen?)

6. Geen nieuwelingh of *nieuw geplante* moet een Opziener zijn, die eerst onlangs, tot het Christendom, bekeerd is, op dat hy niet opgeblasen en worde, zich verhovaerdigende, op het verheven ambt, het welk hy bekleedt, ende, langs dien weg, in het oordeel des duyvels en valle, door zich zoortgelyk eene straf op den hals te halen, als tot welke de duivel, om zijnen afval, die, uit trotschheid, is voortgekomen, verwezen werdt.

7. Ende hy moet oock een goet getuygenisse, of eenen goeden naem, hebben van de gene die buyten de Gemeente zijn, op dat hy, aen den eenen kant, niet en valle in smaetheyt en veràchting der ongelovige Heidenen, ende, aen de andere zijde, niet [*in*] den strick des duyvels valle, en, aen zijne listige verzoekinge, worde bloot gesteld.

B. Om-

β. Omtrent het aenstellen van Diaconen, vs. 8-13.

α. De hoedanigheden der personen, tot dit ambt te verkiezen, worden opgegeven, vs. 12.

a. Ten aenzien der Diaconen zelve, vs. 8-10.

b. Ten opzichte van hunne vrouwen, vs. 11.

c. Met betrekking tot het bestuuren van hun huisgezin, vs. 12.

β. Er wordt eene bemoedigende opwekking bygevoegd, vs. 13.

8. (*c*) De Diakenen insgelijcks, welken de verzorging der armen is aenbevolen, [*moeten*] eerbaer [*zijn*], deftige lieden en niet uit de heffe van het volk, niet tweetongigh, die 's morgens dit en des avonds wat anders zeggen, lieden, op welke men genen staet kan maken, niet die haer tot veel wijn begeven, geen vuylgewinsoeckers, die, in alles, hun eigen belang bedoelen.

9. (*d*) Houdende de verborgenheyt des geloofs, de zuiverheid des Euangeliums, vast in een reyne conscientie, met een geweten, het welk hen, van gene ergerlyke wanbedrijven, beschuldigt.

10. Ende dat dese oock eerst beproeft worden, door een nauwkeurig onderzoek van hun gedrag, [*ende*] datse daer na dienen, in het verzorgen der behoevtigen, so het gebleken is, dat sy onbestraffelick zijn.

11 De vrouwen insgelijcks van die personen, welke tot Diaconen verkozen worden, [*moeten*] eerbaer en deftig [*zijn*], geen lastereffen of kwaedspreeksters, maer wacker en naerstig, in het bezorgen van haer huisgezin, getrouw in alles, zo dat men, op hare gezegden, staet maken kunne.

Zommigen denken, dat de Apostel hier spreke, van de Diaconessen, en dat daer toe veeläl de huisvrouwen der Diaconen gekozen wierden. Dan het verband schijnt ons, in het gemeen, naer de huisvrouwen der Diaconen, te wijzen;

(*c*) Hand. 6: 3. (*d*) 1 Tim. 1: 19.

vooräl om dat de Diaconen vs. 12. nog eens uitdrukkelyk genoemd worden. Trouwens het was nodig, dat de Diaconen brave vrouwen hadden, die goede acht gaven, op hare huishouding. Zulk een toch, wiens huisgezin kwalyk bestuurd werdt, kon geen goed voorbeeld, voor de Gemeente, wezen.

12. Dat de Diakenen ééner vrouwen mannen zijn, die nimmer hunne huisvrouwen verstoten en andere genomen hebben. (vergel. vs. 2) die [*hare*] kinderen ende hare eygene huysen wel regeeren. Zulken immers, die hun eigen huisgezin niet wel weten te bestuuren, is de uitdeeling der lievdegaven, welke, ten behoeven der nooddruvtigen, worden ingezameld, niet toevertrouwd.

13. De Diaconen hebben eene genoegzame aenmoediging, om, in hun werk, yverig en getrouw te zijn. (*e*) Want die wel gedient hebben verkrijgen haerselven eenen goeden opgangh, zy banen zich den weg, tot eene hogere waerdigheid, om namelyk Leeraers der Gemeente te worden, ende verkrijgen vele vrymoedigheyt, om eens, in de Gemeente, de leer van het geloove, 't welck is in Christo Jesu, te verkondigen.

In de eerste Christen Kerk, klommen de dienaers der Gemeente op, van Diaconen, tot Leeraren. Uit de Diaconen, die hun ambt, eenigen tijd, met lov, hadden waergenomen, en daer toe de vereischte bekwaemheden hadden, werden Leeraers verkozen, die het Euangelie, in de Gemeente, verkondigden. Deze gewoonte schijnt reeds, in PAULUS tijd, plaets gehad te hebben. Om die zelvde reden, moest TIMOTHEUS zorg dragen, dat 'er brave mannen, tot Diaconen, verkozen wierden.

(*e*) Matth. 25: 21.

C. Wijders onderricht de Apostel zijnen TIMOTHEUS, *hoe hy zich, in het handhaven van de zuiverheid der leer, gedragen moest, Kap. III: 14— IV: 16.*

A. In het gemeen stelt de Apostel het oogmerk van zijn schrijven voor, om namelyk TIMOTHEUS *te onderrichten, hoe hy zich, als een Opziener der Gemeente, aen zijne zorg toevertrouwd, gedragen moest, Kap. III: 14, 15.*

14. Dese dingen, betreffende de hoedanigheden van Leeraren en Diaconen, en het gene ik 'er, in het vervolg, nog by zal voegen, schrijve ick u, by dezen, omstandig; niet om dat ik voornemens ben, u altoos alleen te Ephesen te laten; in tegendeel, ik schrijv deze dingen maer, uit hoofde van mijne kortstondige afwezenheid, hopende seer haest tot u te komen, en u mondeling te spreken.

15. Maer so ick vertoeve en het Gods weg wezen mogt, dat ik of in het geheel niet, of niet binnen korten, te Ephesen kwame; schrijv ik u deze dingen, op dat gy meugt weten hoe men, als Opziener, (*f*) in het huys Godts. (vergel. Eph. II: 21, 22) moet verkeeren, het welcke is de gemeynte des levenden Godts, en zich, in onderscheidene gevallen, te gedragen hebbe.

B. Meer byzonder vermaent de Apostel zijnen TIMOTHEUS, *om de zuiverheid der leer te handhaven, Kap. III: 15b— IV: 16.*

α. Hy herinnert hem de voornaemste grondwaerheden van het Euangelie, Kap. III: 15b, 16.

β. Hy vertoont hem de noodzakelykheid, om deze grondwaerheden te handhaven, vermits 'er een schromelyke afval van dezelve op handen was, Kap. IV: 1-11.

Vs. 15b. Een pilaer ende vastigheyt der waerheyt,

16. Ende buyten alle twijffel de verborgenheyt der Godtsaligheyt is groot: (*g*) Godt is geopen-

(*f*) 2 Tim. 2: 20. (*g*) Joh. 1: 14.

baert in den vleesche, is gerechtveerdigt in den Geest, is gesien van de Engelen, (*h*) is gepredickt onder de Heydenen, is gelooft in de werelt, (*i*) is opgenomen in heerlickheyt.

Nimmer kon de verdeeling der zogenaemde versen ongelukkiger zijn uitgevallen, dan ter dezer plaets. — De Roomschgezinden beweren, met allen yver, dat de woorden *een pilaer en vastigheid der waerheid*, tot het 15de vers, behoren, en eene nadere beschrijving zijn van de *Gemeente des levendigen Gods*, om daer uit te kunnen afleiden, dat de beslissing, wat waerheid zy, van de uitspraek der Kerke afhange. — Het is hier de plaets niet, om deze dwaling te wederleggen. Alleenlyk merken wy nu maer aen, dat de Kerk even te voren *het huis van God* genaemd zy. Maer het is blijkbaer ongerijmd, dat de Kerk tevens het huis van God zou zijn, en tevens een pilaer, in dat zelvde huis. Ook is de Kerk niet de *pilaer en vastigheid der waerheid*, maer de waerheid is in tegendeel de grondslag en de vastigheid der Kerke. (vergel. Eph. II: 19.)

Alles loopt zeer geregeld af, wanneer men deze woorden brengt, tot vs. 16, op deze wijs: *een pilaer en vastigheid der waerheid, en eene verborgenheid der godzaligheid, welke buiten allen twijffel groot is, komt hier op neder; God is geopenbaerd in het vleesch, is gerechtvaerdigd* enz.

Een pilaer en vastigheid der waerheid is zo veel, als een vaste pilaer der waerheid; wy zouden zeggen, eene grondwaerheid, waer by de leer van het Euangelie staen of vallen moet. — *Eene verborgenheid der godzaligheid* is eene leer, welke, onmiddelyk van God geopenbaerd zijnde, door het menschelyk verstand, ten aenzien van het *hoe*, niet kan begrepen worden, en veel vermogende drangredenen, tot eenen godzaligen wandel, oplevert. — *Groot* zegt hier zo veel als gewichtig, van de uiterste aengelegenheid. *Buiten twijffel* is, volgens aller toestemming.

De Apostel wil derhalven dit zeggen: „ de leer, welke „ ik u, ter handhaving aenbeveel, is eene grondwaerheid „ van

(*h*) Eph. 3: 5, 6. (*i*) Marc. 16: 19. Luc. 9: 51. Hand. 1: 2.

„ van het Euangelie, welke den meest wezenlyken inhoud
„ van het Christendom uitmaekt; zy beſtaet in eene hoge
„ verborgenheid, welke ons vleesch en bloed nimmer zouden
„ geopenbaert hebben; welke de krachtigſte drangreden tot
„ godzaligheid oplevert; en welke, volgens aller toeſtem-
„ ming, zeer gewichtig is, namelyk deze leer, *God is geo-*
„ *penbaert in het vleesch* enz."

Het geſchil, over de lezing van het woord *God*, en derzelver echtheid is bekend. — Te weten, in de Handſchrivten, by de Kerkvaderen, en in de oude Overzettingen, ontmoet men drieërlei lezing. Zommigen lezen, met onze Overzetters, GOD *is geopenbaerd* enz.; anderen DIE, op deze wijs, DIE *geopenbaerd is in het vleesch, is gerechtvaerdigd in den Geest* enz.; de minſten WELKE op deze wijs, *de verborgenheid der godzaligheid*, WELKE *geopenbaerd is in het vleesch* enz. — Het is hier de plaets niet, om de Handſchrivten, welke elk de onderſcheidene lezingen hebben, op te noemen, het gewicht van dezelve te beöordeelen, de aenhalingen van deze plaets, by de Kerkvaderen, op te geven, en de verſchillende Overzettingen te berde te brengen. In ons geval, zal het genoeg zijn, op te merken, dat de bewijzen, voor de lezing, welke onſe Overzetters gevolgt hebben, ten minſten van het zelvde, zo niet van meerder gewicht zijn, dan die voor de andere lezingen. — Daer te boven zijn 'er nog andere redenen, welke by ons gene twijffeling over laten, of de lezing van het woord GOD is hier de echte en ware. Vooreërst is het gehele voorſtel klaer, en alle de uitſpraken hangen ongemeen wel te zamen, gelijk ons dadelyk nader blijken zal, daer de zin, volgens de andere lezingen, op zijn minst zeer gedrongen wordt. Ten anderen ſpreekt de Apostel Kap. IV: 1. van de leer der *duivelen*: nu is de grondwaerheid van het Euangelie in tegendeel eene leer betreffende *God, die geopenbaerd is in het vleesch*, zo dat 'er eene blijkbare tegenſtelling zy van God en de duivelen. Eindelyk kan men zeer gemakkelyk reden geven, hoe de andere lezingen, uit de echte lezing GOD, in den Text, door eenen misſlag, ontſtaen zijn.

De zeer geleerde Heer GREVE heeft den Nederduitſchen

Lezer gelegenheid gegeven, om deze zaek, in onſe tael, nader te onderzoeken, onder den tijtel: *De brieven van den Apostel* PAULUS, *aen de Epheſiers, de Colasſers, en de eerſte aen Timotheus, nevens den briev aen Philemon, uit het Grieksch vertaeld, met eene verklaring* p. 134-150.

God is hier zekerlyk de tweede perſoon, in het aenbiddelyk Drieëenig Opperwezen. — *God is geopenbaerd in het vleesch*, voor zo ver Gods eeuwige Zoon de menſchelyke natuur heeft aengenomen, en ons, in alles, is gelijk geworden, uitgenomen de zonde. (vergel. Joh. I: 14) — God *is gerechtvaerdigd in den Geest.* Door den *Geest*, in tegenſtelling van het vleesch, of de menſchelyke natuur, hebben wy, onſes erächtens, de Goddelyke natuur van den Verlosſer te verſtaen. — Hy is *gerechtvaerdigd in den Geest*, of ten opzichte van zijne Goddelyke natuur, wanneer Hy uit de doden is opgeſtaen. Hy had zich, voor Gods Zoon, uitgegeven, en om die belijdenis, was Hy, als een Godslasteraer, ter dood veröordeeld; maer, door zijne opſtanding, heeft Hy zich gerechtvaerdigd, en kennelyk bewezen, dat Hy, in waerheid, Gods Zoon was. (verg. Rom. I: 4.) — *Hy is gezien van de Engelen*, die Hem vergezelden en hulde deden, toen Hy ten hemel voer. — Hy *is*, als de Verlosſer van zondaren, *gepredikt onder de Heidenen*, regelrecht tegen de begrippen der Joden. — Hy *is geloovd in de waereld*, voor zo ver vele menſchen, in alle waereld deelen, Hem gelovig hebben aengenomen. — Hy *is opgenomen in heerlykheid*, en geplaetst, aen 's Vaders rechtehand, alwaer Hy eene heerlykheid geniet, van welke wy ons geen denkbeeld maken kunnen. (vergel. Marc. XVI: 19.)

Deze ſtellingen zijn *een pilaer en vastigheid der waerheid*; zy behelzen de voornaemſte grondwaerheden van het Euangelie, by welke het ganſche Christendom ſtaen of vallen moet. In deze waerheden liggen vele verhevene verborgenheden, welke van het uiterſte gewicht zijn, en den Christenen de meest vermogende drangredenen, tot Godzaligheid, opleveren.

HET

HET IV. KAPITTEL.

a. Van de gemelde grondwaerheden zouden 'er velen afvallen, en schromelyke dwalingen omhelzen, vs. 1-5.

a. Deze dwalingen worden in het gemeen voorgesteld, vs. 1. en

b. Meer byzonder beschreven, vs. 2-5.

1. Ten aenzien der personen, die dezelve zouden voortplanten, vs. 2.

2. Met opzicht tot de wanbegrippen zelve, vs. 3-5.

-. Deze wanbegrippen worden opgegeven, vs. 3. en

--. Kortelyk wedersproken, vs. 4, 5.

1. (*a*) DOch deze grondwaerheden van het Euangelie zullen schromelyk vervalscht worden, en daerom is het des te noodzakelyker, dat gy zorgvuldig waekt, voor derzelver zuiverheid: want de Geest der voorzegging segt duydelick, door den mond der Propheten, die onder de Christenen zijn opgestaen, als mede door mijne pen, dat 'er eene gehele afwijking van de zuivere leer des Euangeliums zal plaets hebben, en dat 'er in de laetste tijden sommige sullen (*b*) afvallen van de leer van het geloove, haer begevende tot de wanbegrippen van valsche Leeraren en verleydende geesten, ende tot leeringen der duyvelen,

Zommigen zouden *afvallen van het geloov*, dat is, van de zuivere leer des geloovs; zy zouden de voornaemste grondwaerheden van het Euangelie tegenspreken en verwerpen. (vergel. 2 Thess. II: 3.) Zy zouden, volgens het verband van zaken, die gewichtige grondwaerheid verwerpen, van welke de Apostel Kap. III: 16. gesproken heeft; de Openbaring namelyk van Gods Zoon in het vleesch. — Zy zouden

(*a*) 2 Tim. 3: 1. 2 Petr. 3: 3. Jud. vs. 18. (*b*) Matth. 24: 23. 2 Thess. 2: 3.

zich begeven, *tot verleidende geesten*, dat is, zy zouden de wanbegrippen van valſche Leeraren omhelſen, die anderen, door het voorwenden van openbaringen, of andere bedriegeryen, verleidden, (vergel. 1 Joh. IV: 1, 2, 3, 6.) — Zy zouden zich begeven tot *leeringen der duivelen*, dat is, valſche leeringen, welke van de duivelen oorſprongelyk zijn, en, omtrent de duivelen zelve, verkeeren. Het oorſpronkelyk woord, door *duivelen* vertaeld, wordt wel, by de Heidenen en de Platoniſche Wijsgeeren byzonder, voor een zoort van middenwezens, genomen, welke minder waren, dan de Goden, en meerder, dan de menſchen. Maer het beteekent, in het Nieuwe Testament, doorgaens afgevallene Engelen en boſe geesten, en ook meermalen gewaende Godheden. (vergel. Hand. XVII: 18. 1 Cor. X: 14, 20, 21.)

Dit zou geſchieden, *in de laetſte tijden*, dat is, in volgende dagen, zonder nadere bepaling. Zo gebruiken ook de LXX Overzetters van het Oude Testament deze uitdrukking. (Dan. II: 28. X: 14.)

2. Door geveynſtheyt der leugenſprekers, hebbende hare eygene conſcientie [*als*] met een brandyſer toegeſchroeyt,

Hier worden de karakters en hoedanigheden der perſonen, die de dwalingen verſpreiden zouden, eigenäertig geteekend. — Zy worden beſchreven, als *leugenſprekers*, dat is, bedriegers, die, tegen hunne eigene overtuigingen, dingen verzekerden, welke zy wisten dat onwaerheden zijn. Deze leugenſprekers zouden zich bedienen, van *geveinsdheid*, en hunne leugenen, met eenen ſchijn van godzaligheid, vernisſen. — Zy zouden *hunne eigene conſcientie*, *als met een brandyſer*, *toegeſchroeid hebben*. De ſpreekwijs is ontleend, van een gloeiend yzer, waer mede men eene wond toeſchroeit, en het gevoel beneemt. Men denke dan, aen menſchen, die de ſtem van hun geweten geſmoort hebben, en hun geweten als het ware toeſchroeien, zo dat zy geen gevoel meer hebben van het onderſcheid tusſchen zedelyk goed en kwaed; bepaeldelyk aen valſche Leeraren, die dwalingen, tegen hun beter weten aen, voortplanten, zonder eenige verwijtingen van hun geweten te gevoelen.

3. Ver-

3. Verbiedende te houwelicken, [*gebie-ende*] de menschen zich van zekere spijsen te onthouden die Godt geschapen heeft (*c*) tot nuttinge met danckseggin-ge, tot een dankbaer gebruik, voor de geloovige, ende die de waerheyt van het Euangelie oprechtelyk hebben bekent en beleden. Hoe ongerijmd zijn deze begrippen?

4. (*e*) Want, om maer alleen van het laetste te spre-ken, alle schepsel Godts, tot spijs der menschen voortge-bracht, is goet en nuttig, ende daer en is van alles, wat God tot spijs geschapen heeft, niet verworpelick of on-geöorloovd te gebruiken, met danckseggingе, aen den milden gever van alles goeds, genomen zijnde.

5. Want het gene wy tot onse spijs nemen wort ge-heyligt, en tot dat gebruik geöorloovd, door het woort Godts in het Euangelie, door het welk nu alle onderscheid van rein en onrein is wechgenomen, ende [*door*] het ge-bedt, dat God 'er gunstig den vloek uit wechneme, welke op het schepsel, om der zonde wil, gelegd is, en het gebruik daer van, tot voeding van onse lichamen, gelieve te ze-genen.

Welke dwaelgeesten bedoelt hier de Apostel? — Zom-migen denken, aen de Gnostieken, de Saturninianen, Va-lentinianen, Marcioniten, en dergelyke dwaelgeesten, die, vooräl in de tweede eeuw van het Christendom, de onge-rijmdste wanbegrippen hebben voortgeplant. — Trouwens men moet erkennen, dat 'er vry wat overëenkomst zy, tus-schen de zogenaemde Gnostieken, en de dwaelgeesten, welke hier, door den Apostel, geteekend worden. Zy waren *van het geloov afgevallen*, volgens vs. 1, voor zo ver zy de meest wezenlyke grondwaerheden van het Euangelie verworpen hadden; als de onëindige waerdigheid van CHRISTUS persoon, en de waerheid van zijne menschwording. De hoofden van dezen verdervelyken aenhang waren *verleidende geesten* vol-gens vs. 1; zy waren *leugensprekers*, die, *door* hunne *ge-veinsdheid*, en bedrieglyke vertoningen van godzaligheid, de

(*c*) Genes. 1: 29. ende 9: 3. (*d*) Rom. 14: 6. 1 Cor. 10: 30.
(*e*) Genes. 1: 31. Hand. 10: 15. Rom. 14: 14.

zinnen der menfchen verblindden; zy betoonden, dat zy hun *gewisten, met een brandyfer, hadden toegefchroeit*, volgens vs. 2. Zy befchouwden het lichaem, als eene onreine gevangenis, voor de ziel, en *verboden daerom te huwelyken*, om de lichamen, als de zitplaetfen der onreinheid, niet te vermenigvuldigen; uit dit zelvde beginfel *geboden* zy de menfchen zich *van fpijfen te onthouden*, vooräl van vleesch en wijn, vermits het lichaem, door dat middel, gevoed en gefterkt werdt.

Dan deze dwaelgeesten worden ook befchreven, als zulken, die zich *begaven, tot leeringen der duivelen*, vs. 1. Zy nu, die hier, aen de Gnostieken, denken, verftaen, door de *leeringen der duivelen*, wanbegrippen van godloofe menfchen, die, in boosheid, aen de duivelen gelijk zijn. Maer nergens worden bofe menfchen, met het grondwoord hier voorkomende, *duivelen* genaemd. Voeg 'er by, dat *leeringen der duivelen* zo veel zegt, als leeringen, welke, omtrent de duivelen, verkeeren; zo is de leer des Heeren, de leer betreffende den Heer, Hand. XIII: 12, de leer der dopen, van de oplegging der handen, van de opftanding der doden, en van het eeuwig oordeel, de leer omtrent de gemelde zaken, Hebr. VI: 2.

Wy voegen ons daerom liever by de zulken, die van oordeel zijn, dat de Apostel hier het oog hebbe, op de fchromelyke dwalingen, welke, van tijd tot tijd, in de Roomfche Kerk zijn ingevoerd. De kenmerken, welke PAULUS geevt van de hier bedoelde dwaelgeesten, pasfen eigenäertig op de voorftanderen der wanbegrippen van de Roomfche Kerk, gelijk wy, by eene andere gelegenheid, nader hebben aengetoont; *Onderwijs in den Godsdienst* VII Deel. p. 317— Alleenlyk herïnneren wy nu maer, met een kort woord, dat zy *afgevallen zijn van het geloov*, byzonder in de grondleer der menschwording van Gods Zoon, waer mede de dwaling der transfubftantiatie blijkbaer ftrijdig is; van trap tot trap heeft men, in de Roomfche Kerk, zich *begeven, tot verleidende geesten*, en de kennelykfte dwalingen gretig aengenomen; men *verbiedt 'er te huwelyken*, en verklaert den echt, voor de Kerkelyken, ongeöorloovd; men *gebiedt 'er zich*

van

van spijsen te onthouden, en heeft eene menigte van vastendagen vastgestelt.

Met nadruk heeft men zich, in de Roomsche Kerk, begeven, *tot leeringen der duivelen*, en gewaende Godheden, door het invoeren van de aenbidding der Engelen en der afgestorven heiligen. — Om deze nieuwe zoort van afgodery staende te houden, bediende men zich van *de geveinsdheid der leugensprekeren*; men verdichtte gezichten en verschijningen, en zy die de voorvechters waren, verspreidden veelerlei leugenen, tegen hun beter weten aen; zo dat zy betoonden *hun geweten* met een brandyser toegeschroeid te hebben.

Maer hoe kwam hier deze voorzegging, omtrent de toen nog aenstaende dwalingen der Roomsche Kerk, in het verband van zaken, te pas? — Deze dwalingen waren vierkant strijdig, met die meest wezenlyke grondwaerheden van het Euangelie, welke de Apostel onmiddelyk te voren Kap. III: 16. had voorgedragen. Ook werdt de verborgenheid van deze ongerechtigheid reeds, in het heimelyke, gewrocht. (vergel. 2 Thesf. II: 7;) en daerom werdt TIMOTHEUS vermaent, om de zuiverheid der leere, welke reeds, in het verborgene, begon ondermijnd te worden, met al zijn vermogen, te handhaven.

b. TIMOTHEUS *moest daerom die aengelegene waerheden, met verwerping van alle verdichtselen, der Gemeente naerstig inscherpen, en anderen, tot een goed voorbeeld, verstrekken, vs. 6-16.*

a. Hy moest die waerheden inscherpen, en alle dwalingen verwerpen, vs. 6, 7a.

b. Hy moest zich oeffenen tot godzaligheid, vs. 7b-11.

1. Deze vermaning wordt voorgesteld, vs. 7b, en

2. Aengedrongen, vs. 8-10.

—. Door het voordeelige van deze oeffening, vs. 8, en

——. Door het voorbeeld der Apostelen, vs. 9, 10

3. Met bevel, om, ook by de Gemeente, op dit stuk aen te dringen, vs. 11.

6. Als gy dese dingen, van welke ik Kap. III: 16.

gesproken heb, den broederen te Ephesen voorstelt, en de gemelde grondwaerheden van het Euangelie, der Gemeente aen uwe zorg toevertrouwd, naerstig inprent, so sult gy een goet en lovwaerdig dienaer Jesu Christi zijn, in de uitbreiding van zijn Koningrijk, (*f*) opgevoedt en recht bedreven in de woorden des geloofs, ende der goede leere, zeer bedreven in de rechte manier van de Christenen te onderwijzen, welcke gy ook tot dus verre zeer loffelyk achtervolgt hebt.

7. (*g*) Maer verwerpt de ongodtlicke ende oudtwijfsche fabelen, welke thans, door de dwaelgeesten, verspreid werden, en van welke ik reeds boven gesproken heb, (vergel. Kap. I: 4.) Zy zijn, met de Goddelyke Openbaring, vierkant strijdig, en verdienen uwe aendacht geheel niet; het zijn loutere beuzelingen, de opmerking van een denkend verstand onwaerdig. Maer beyver u, op zaken van onvergelyk meerder gewicht, ende oeffent uselven tot Godtsaligheyt, beyver u, om, in de betrachting der plichten van den Euangelischen Godsdienst, uit te munten, en geduurige voorderingen te maken.

8. (*h*) Want de lichamelicke oeffeninge, het kwellen van het lichaem, door onthouding van het huwelyk, door vasten, en andere boetdoeningen, dit alles is tot weynigh nut en kan maer, by bepaelde gelegenheden, welke zelden in het menschelyk leven voorkomen, van dienst wezen, maer de Godtsaligheyt, de beöeffening van die deugden, welke het Euangelie voorschrijvt, is tot alle dingen, en in alle gevallen, nut, hebbende de belofte des tegenwoordigen, ende des toekomenden levens. Dus doende bevoordert men de rust van zijn gemoed, in dit leven, en bereidt men zich, tot de heerlykheid van het volgende leven.

9. Dit zeggen, dat de godzaligheid een algemeen en bestendig nut aenbrengt, is een getrouw woort, op het welk men zich veilig verlaten kan, ende aller aenneminge weerdigh. (vergel. Kap. I: 15.) 10.

(*f*) 2 Tim. I: 5. ende 3: 14, 15. (*g*) 1 Tim. I: 4. ende 6: 20. 2 Tim. 2: 16. Tit. I: 14. ende 3: 9. (*h*) Coloss. 2: 23.

10. Laet u het voorbeeld van ons Apostelen bemoedigen. Want hier toe, tot dat zelvde doel, om de godzaligheid te beöeffenen, en den genade loon te erlangen, die daer aen verbonden is, arbeyden wy Apostelen oock, ende beyveren wy ons geduurig. Zelvs worden wy gewillig gesmadigt en verdragen wy den veelvuldigen hoon, die ons wordt aengedaen, met lijdzaemheid, om dat wy gehoopt en onse hoop gevestigt hebben op den levenden Godt, die zijne belovte, omtrent de gezegende vruchten der Godzaligheid, (vergel. vs. 8) ontwijffelbaer vervullen zal. Wy weten immers, dat Hy een Behouder is aller menschen, [*maer*] allermeest en byzonder der geloovige, die op Hem vertrouwen. (verg. Ps. XVII: 17. XXXIII: 18, 19.)

11. Evenwel moest gy u niet vergenoegen, met, voor u zelven, de godzaligheid te beöeffenen, maer ook, op dit stuk, by de Gemeente van Ephesen, ernstig aendringen. Beveelt dese dingen, met allen aendrang, aen uwe toehoreren, ende leertse.

c. TIMOTHEUS *moest anderen, tot een opwekkend voorbeeld, verstrekken, vs.* 12-16.

a. *In het gemeen moest hy zorg dragen, dat hy, om zijne jongheid, niet veracht wierd, vs.* 12a.

b. *Meer byzonder moest hy nauwkeurig letten, op zijn gansche gedrag, vs.* 12b-16.

1. *Ten aenzien van zijn verkeer, met menschen, vs.* 12b.

2. *In zijne betrekking als Leeraer, vs.* 13-16.

—. *Hy moest zorgen, dat 'er goede orde plaets hadde, in de Godsdienstige byëenkomsten, vs.* 13.

——. *Zijne gaven op woeker aenleggen, vs.* 14, 15.

———. *Als mede acht hebben op zich zelven, en op de leer, vs.* 16.

12. (*i*) Niemant en verachte uwe jonckheyt: (*k*) maer zijt een uitlokkend voorbeelt der geloovige, in

(*i*) Tit. 2: 15. (*k*) Tit. 2: 7. 1 Petr. 5: 3.

den woorde, in wandel, in liefde, in den geest, in geloove, in reynigheyt.

Niemand veráchte uwe jongheid. — De *jongheid* van TIMOTHEUS moet men niet te nauw bepalen. Zommigen denken, dat hy omtrent 25 jaren oud ware, toen PAULUS dezen briev schreev. Maer hy kan merkelyk ouder geweest zijn. De Apostel zelvs wordt een jongeling genaemd, toen hy de klederen van hen bewaerde, die STEPHANUS steenigden, of schoon hy toen reeds meer, dan 30 jaren, bereikt had, Hand. VII: 58. Maer TIMOTHEUS was jong, in vergelyking der andere Leeraren, welke te Ephesen, onder zijn opzicht, waren aengesteld. Trouwens hy had zeer vroeg de buitengewone gaven van den Heiligen Geest ontvangen, (vergel. vs. 14) en daerom was hy, nog jong zijnde, reeds een Euangelist geworden. — Jonge lieden zijn doorgaens los en onbedachtzaem, en dit maekt, dat zy, in gewichtige posten gesteld, ligtelyk hunne achting verliesen. De Apostel deedt daerom deze vermaning, aen TIMOTHEUS, *niemand veráchte uwe jongheid.* Hy moest zorg dragen, dat hy niemand aenleiding gavé, om hem, van wegens zijne jongheid, te veráchten. Hy moest, en in zijne prediking, en in zijne verkeering met menschen, eene bedaerdheid en eerbied verwekkende deftigheid vertonen, welke anders; aen meer bejaerde lieden, eigen is, om dus doende aller achting te verwerven.

Anderen zijn van oordeel, dat de Apostel dit bevel voorschrijvé, aen de Gemeente van Ephesen en hare Opzieneren, om TIMOTHEUS, niet tegenstaende zijne jongheid, als eenen Euangelist; die eene grote maet van buitengewone gaven ontvangen had, alle mogelyke blijken van achting en eerbied te bewijzen. Deze Briev, zeggen zy, was een geloovsbriev voor TIMOTHEUS; hy zou denzelven, aen de Christenen te Ephesen, laten lesen: en dezen moesten 'er uit leeren, dat zy den Euangelist, wegens zijne jongheid, niet te veráchten hadden. — Dan, vermits de Apostel hier bezig is, om TIMOTHEUS zijne plichten voor te schrijven, vermaent hy hem, onses eráchtens, om zich zo te gedragen, dat niemand eenige schijnbare aenleiding vinden kon, tot het ver-

veràchten van zijne jongheid, om het gene hem in jaren ontbrak, door deftigheid van houding en zeden, te vergoeden; op dat noch zijne ambtgenoten, noch zijne toehorers, noch vrienden, noch vyanden, eenige fchijnbare aenleiding, tot minächting, vinden mogten.

TIMOTHEUS moest een uitlokkend *voorbeeld* zijn, niet flechts der jongelingen, maer, in het algemeen, *der gelovigen*, dat is van alle Christenen, oude en jonge, van welken rang of ftaet zy ook wezen mogten. — Hy moest een voorbeeld zijn, *In den woorde*. — Verftaet men 'er het woord der waerheid door, de leer van het Euangelie, dan wil de Apostel dit zeggen, dat TIMOTHEUS, in het prediken van het Euangelie, een voorbeeld wezen moest, voor de andere Leeraren, welke hy te Ephefen had aengefteld dat hy hun moest voorgaen, in het overtuigend voorftellen van de leer der waerheid, in het wederlèggen der dwalingen, in klaerheid en aengenaemheid van voordracht. — Onfes eràchtens evenwel, heeft de Apostel het oog, op gemeenzame gefprekken met andere menfchen, te meer om dat hy hier bezig is, met levensregelen voor te fchrijven, en de oorfprongelyke benaming, ook by de LXX, voor een gefprek genomen wordt. — PAULUS wil dan dit zeggen: „ *zijt een* „ *voorbeeld in het woord*, of *in het gefprek*, zijt voorzichtig „ en ftichtelyk, in uwe verkeering en zamenfpraken, met „ menfchen, zo dat alle Christenen daer aen een voorbeeld „ nemen mogen." TIMOTHEUS moest altoos op zijne hoede wezen, tegen alle onbedachtzaemheid, in zijne gefprekken, en bedenken, dat zijne woorden gewogen wierden, vooräl van de vyanden der waerheid, tegen welke hy zich verzetten moest.

Wijders moest hy, voor alle Christenen, een voorbeeld zijn, *in wandel*, in zijn ganfche levensgedrag, zo in het openbaer, als in het byzonder; *in lievde* tot alle menfchen, en byzonder tot de broederen; *in den geest*. — Zommigen denken, aen de gaven van den Heiligen Geest, zo dat de zin deze zy: „ laet het, uit uw ganfche gedrag, blijken, „ dat gy, door den Heiligen Geest, geleid en beftuurd „ wordt." Dan wy voegen ons, by de zulken, die het op-

vatten, van eenen yverigen geest, zo was APOLLOS vuurig van geest, Hand. XVIII: 25. Rom. XII: 11.

In geloov. — Behoudt men deze vertaling, dan wil de Apostel dit zeggen: „ dat TIMOTHEUS altoos moest gereed „ zijn, om, als een voorbeeld der Christenen, zijn geloov „ te belijden; dat hy, in alle noden en zwarigheden, wel „ verre van mismoedig te worden, de kracht van zijn ge„ loov, en zijn onwankelbaer vertrouwen, op Gods lievde„ rijke voorzorg in CHRISTUS, moest openbaer maken." — Dan, terwijl de Apostel hier bezig is, om de plichten voor te ſtellen, welke een Opziener der Gemeente, in zijne verkeering met menſchen, moet uitöeffenen, zouden wy het oorſprongelyk woord liever, door trouw en eerlykheid, overzetten. Zo wordt het meermalen genomen, en allerduidelykst, in dezen zelvden briev Kap. VI: 11; zo dat de mening deze zy: „ wees een voorbeeld, voor de Christenen, „ in trouw, braevheid, en oprechtheid, zo dat een ieder, „ op uwe woorden en verklaringen, kunne ſtaet maken."

In reinigheid. — Denk, aen de kuischheid. (verg. Kap. V: 2.) „ Gy moet, (wil de Apostel zeggen) door uwe „ gebaerden, woorden, en handelingen, betonen, dat gy „ eenen afkeer hebt, van allerlei ontuchtigheid." — Maer waer toe deze vermaning? had TIMOTHEUS daer toe aenleiding gegeven? Hy was zekerlyk op die jaren, wanneer de vleeſchelyke lusten het meeste geweld oeffenen, en het kan zijn, dat hy, uit dien hoofde, genen wijn dronk, om de dierlyke neigingen, in het water, te verdrinken, (vergel. Kap. VI: 23. —) Voor het naest evenwel zouden wy denken, dat de dwaelgeesten, tegen welke TIMOTHEUS zich verzetten moest, het Euangelie gelastert hebben, als of het voedſel gave aen de onreinigheid, en dat de Apostel hem daerom vermaent hebbe, om dezen laster, door zijn gedrag, te logenſtraffen.

13. Houdt aen in 't leſen, in 't vermanen, in 't leeren, tot dat ick kome.

Volgens onze Vertaling, is de mening, dat TIMOTHEUS, by aenhoudenheid, zijn gezet werk maken moest, van *het lezen* der Heilige Schrivten, om, voor zich zelven, meerder

voorderingen te maken, in kennis, om anderen, tot hunnen plicht, te *vermanen* of te *vertroosten*, in het *leeren* en onderwijzen der Christenen, in den ganſchen omvang van de leer der waerheid, *tot dat* de Apostel weder te Epheſen *kwam*, het welk hy hoopte binnen kort te zullen geſchieden, wanneer hy den jongen Opziener zelvs mondeling onderrichten zoude.

Dan het woord, door *aenhouden* vertaeld, beteekent zeer gemeenzaem, ergens acht op te geven. (vergel. Kap. I: 4. Tit. I: 14. Hebr. II: 1. 2 Petr. I: 19.) Deze beteekenis ſchijnt hier beter te pas te komen. TIMOTHEUS moest acht geven, op de goede orde en ſtichting, in de Godsdienſtige byëenkomſten, en opzicht houden, op het gedrag der Leeraren, welke hy had aengeſtelt, in het voorlezen van Gods woord, in het vermanen, en onderwijzen der Gemeente, tot dat de Apostel terug keerde, die als dan deze zorg op zich nemen zoude.

14. En verſuymt de buitengewone gave niet die in u is, die u gegeven is door of volgens de prophetie, volgens de voorzegging, welke de Propheten van u, en den gezegenden uitſlag uwer pogingen, gedaen hebben, toen gy, tot het ambt van eenen Euangelist, zijt ingewijd, (*l*) met opleggînge der handen des Ouderlingſchaps te Lijstren.

15. Bedenckt deſe dingen, welke ik u heb voorgeſchreven, weeſt hier in geheel, en met alle uwe vermogens, onvermoeid [*beſigh*]: op dat uw toenemen en voorderen, in de rechte bediening van uw gewichtig ambt, openbaer zy in en aen allen.

16. Hebt acht op uſelven, op uw ganſche gedrag, byzonder in de verkeering met menſchen, ende op de zuiverheid van de leere: volherdt in deſen, zo wel in het een, als in het ander. Want dat doende ſult gy, onder den Goddelyken zegen, ende uſelven behouden, ende die u hooren.

(*l*) Hand. 6: 6. ende 8: 17. ende 13: 3. ende 19: 6. 1 Tim. 5: 22. 2 Tim. 1: 6.

HET V. KAPITTEL.

D. Hier op volgen eenige meer byzondere onderrichtingen aen TIMOTHEUS, *hoe hy zich, in het bestuuren der Gemeente, en het bevoorderen van hare belangen, ten aenzien van onderscheidene omstandigheden, wijsselyk gedragen moest, Kap. V:* 1— *VI:* 16.

α. Met opzicht van personen, die te bestraffen waren, Kap. V: 1, 2.

a. Oude en jonge broeders, vs. 1.

b. Oude en jonge zusters, vs. 2.

1. (*a*) EEnen ouden [*man*] en bestraft niet hardelick, en op eenen meesterächtigen toon, wanneer hy, tot eenige misdaed, vervallen is, over welke hy verdient openlyk bestraft te worden; dit zou u in het geheel niet voegen, vooräl uit hoofde van uwe jongheid; maer vermaent [*hem*] als eenen vader, met alle teekenen van eerbied, voor zijne hoge jaren. Wanneer iemand van de jonge ergernis gegeven heeft, kunt gy eenige meerdere vryheid gebruiken; bestraft de zulken, ten aenhoren der Gemeente, als broeders, ernstig en bescheiden.

2. De oude [*vrouwen*], wanneer zy ergens in overtreden hebben, moet gy, om de gemelde reden, zachtelyk en eerbiedig bestraffen, gelijk als kinders zouden doen, omtrent hunne moeders. Wanneer iemand van de jonge vrouwen ergernis gegeven heeft, moet gy de zulke, met alle vriendelykheid, bestraffen, als susters, in alle reynigheyt, eerbaerheid; zorg dragende dat niemand eenige schijnbare aenleiding vinden moge, om eenig kwaed vermoeden, wegens uwe kuischheid, op te vatten, of het Euangelie te lasteren, dat het voedsel geve, aen de ontuchtigheid. (vergel. Kap. IV: 12.)

β. Met

(*a*) Lev. 19: 32.

β. *Met opzicht tot behoevtige weduwen*, vs. 3-16.

a. *Deze moesten*, *uit de lievdegaven der Gemeente*, *onderhouden worden*, vs. 3-8.

a. *Dit wordt in het gemeen voorgesteld*, vs. 3, *en*,

b. *In de byzonderheden*, *nader aengewezen*, vs. 4-8.

1. *Zulke weduwen*, *welke kinderen of kindskinderen hadden*, *moesten door dezelve verzorgd worden*, vs. 4.

2. *Maer zulke*, *welke gene hulp hadden van hare bloedverwanten*, *moesten van de Gemeente onderhouden worden*, vs. 5-8.

-. *De zaek wordt voorgesteld*, vs. 5.

--. *By die gelegenheid veröordeelt de Apostel*, vs. 6-8.

/. *De dartelheid der weduwen*, vs. 6, 7. *en*

//. *De lievdeloosheid van zulken*, *die*, *voor het onderhoud van hare moeders en grootmoeders*, *niet zorgden*, vs. 8.

3. Eert de behoevtige weduwen, en verzorgt dezelve van het nodig onderhoud, zulke namelyk die waerlick weduwen zijn, welke niet alleen hare mannen verloren hebben, maer ook gene nazaten hebben, die voor haer zorgen kunnen. (vergel. vs. 4.)

Het woord door *eeren* vertaelt, zegt niet alleen blijken van eerbied en achting te geven; dit zou aen arme weduwen, in haren behoevtigen toestand, gene onderfteuning hebben toegebracht. Het zegt hier zo veel, als iemand van ondrhoud te verzorgen. Dit leert het gansche beloop van zaken duidelyk genoeg. (vergel. vs. 4, 8.) Zo wordt het woord meermalen genomen. (vergel. Matth. XV: 4, 5.)

4. Maer so eenige weduwe kinderen heeft, ofte kintskinderen, die voor haer zorgen kunnen, heeft zy het onderhoud, uit de lievdegaven der Gemeente, niet nodig; dat die kinderen of kindskinderen, in zulk een geval, leeren en zich verplicht rekenen, eerst en voornamelyk aen haer eygen huys en bloedverwanten Godtsaligheyt te oeffenen, door de armen, uit hun eigen ge-

ſlacht, te onderſteunen, (*b*) ende den voor-ouderen wedervergeldinge doen, voor alle de lievdezorg, in hunne opvoeding, bewezen. Want dat is goet, billijk in zich zelven, ende aengenaem voor Godt.

5. (*c*) Die nu waerlick en in nadruk weduwe is, ende alleen gelaten, zo dat zy gene kinderen of kindskinderen hebbe, die voor haer zorgen, (*d*) die hoopt alleen op Godt, die de man is der weduwen, ende blijft volharden in ſmeeckingen ende gebeden nacht ende dagh. Zulk eene weduw moet, uit de lievdegaven der Gemeente, onderhouden worden.

6. Maer die haren wellust volgt, en zich aen de dartelheid overgeevt, die is levende geſtorven, en burgerlyk dood. Zy is tot alles onnut, en verdient geen medeдogen. Als weduw heeft zy gene achting, en niemand zal haer, om hare dartele levenswijs, tot eene huisvronw begeren.

7. Ende beveelt dit, dat de weduwen zich wachten, van de dartelheid, op dat ſy onberiſpelick zijn, en niemand, op haer gedrag, iets aen te merken hebbe. Beveel insgelyks dat de kinders en kindskinders zorgen, voor het onderhoud van hunne moeders en grootmoeders, wanneer zy weduwen zijn, en onderſteuning nodig hebben.

8. (*e*) Doch ſo yemant de ſijne, zijne bloedverwanten en magen, ende voornamelick [*ſijne*] huyſgenooten zijne voorouderen (verg. vs. 4) moeders en grootmoeders, wanneer zy weduwen zijn, en in behoevtige omſtandigheden verkeeren, niet, naer zijn vermogen, van het nodige onderhoud en verſorgt, die heeft het geloove verloochent. Zulk een betoont, dat hy het waer geloov niet bezitte, het welk werkzaem is in de lievde, ende hy is zelvs erger dan een ongeloovige, daer de Heidenen hem beſchaemd maken.

(*b*) Geneſ. 45: 10, 11. Matth. 15: 4. Marc. 7: 10. Epheſ. 6: 1, 2. (*c*) 1 Cor. 7: 32. (*d*) Luc. 2: 36. (*e*) Gal. 6: 10.

b. De

b. De behoevtige weduwen moesten ook, tot den dienst der Gemeente, gebruikt worden, vs. 9-15.

a Stelliger wijs verklaert de Apostel, welke weduwen, tot de hier bedoelde dienſten, aen de Gemeente, moesten gekozen worden, vs. 9, 10.

-. Zy moesten eenen behoorlyken ouderdom hebben, vs. 9ᵃ.

--. Nimmer van hare mannen geſcheiden zijn, vs. 9ᵇ. *en*

---. Eenen goeden naem hebben, byzonder wegens de opvoeding harer kinderen, en hare gereedheid tot lievde dienſten, vs. 10.

Veel al denkt men, dat de Apostel hier ſpreke van de Diaconesſen, welke, ook onder ons, in grotere Gemeenten, den Diaconen worden toegevoegd, om hun behulpzaem te zijn, in het bezorgen van zulke dingen, welke meer voor vrouwen voegen. Evenwel ſchijnen de diensten, tot welke de weduwen, in de Gemeente van Epheſen, moesten gebruikt worden, van een meer byzonder zoort geweest te zijn, dan die, welke de Diaconesſen onder ons verrichten. Zy moesten, boven de zestig jaren, oud zijn. (verg. vs. 9.) Zy beſtonden, uit behoevtige weduwen, welke zelve den onderſtand der Gemeente nodig hadden, blijkens het gehele beloop van zaken.

De Apostel bedoelt hier bejaerde en godvruchtige weduwen, van bekrompene omſtandigheden, welke verkozen werden, om zekere lievde dienſten, in de Gemeente, te verrichten, welke het meest voor vrouwen voegden; by voorbeeld, om, by den doop der vrouwen, de nodige handreiking te doen, om kranken de nodige hulp toe te brengen, om vreemdelingen te verzorgen, en dergelyke dienſten, (vergel. Rom. XVI: 1.)

9. Dat een weduwe, tot het verrichten van zulke lievde dienſten, in de Gemeente, welke meest voor bedaegde vrouwen voegen, gekoren worde niet minder dan van tſeſtigh jaren. Zulke, die jonger zijn, zouden kunnen beſluiten, om weder een huwelyk aen te gaen, en

zich van de lievde diensten, welke zy op zich genomen hebben, te ontslaen. Ook moet, tot het verrichten van die lievde diensten, eene weduw verkozen worden, welcke daer toe de verëischte hoedanigheden bezit, dat zy namelyk éénes mans vrouwe geweest zy, zo dat zy nimmer, van haren man, gescheiden zy geweest, en in zo ver meer dan éénen man te gelijk gehad hebbe. (vergel. Kap. III: 2.)

10. Getuygenisse hebbende van goede wercken en een voorbeeldig gedrag, so sy hare kinderen wel en godsdienstig opgevoedt heeft, (*f*) so sy, by het leven van haren man, toen zy in ruimer omstandigheden geplaetst was, de vreemdelingen, die genen intrek hadden, [*geerne*] heeft geherbergt, (*g*) so sy der heyligen voeten heeft gewasschen, so sy den verdruckten genoegsame hulpe gedaen heeft; met één woord so sy alle goet werck nagetracht heeft, en haer werk gemaekt heeft, van lievdewerken te verrichten, is zy 'er recht geschikt toe.

Zo zy der heiligen voeten gewasschen heeft. — Het wasschen der voeten was eene gewone beleevdheid, in het Oosten, en diende ongemeen, ter verfrissching van vermoeide reisigers. (vergel. Gen. XVIII: 4. Luc. VII: 38. Joh. XIII: 5, 14, 15.) Ondertusschen behoorde dit, tot de geringste diensten, zo dat de vrouw van het huis eenen vreemdeling grotelyks verëerde, wanneer zy hem, in eigen persoon, de voeten waschte. — De Apostel bedoelt derhalven eene dienstvaerdige weduw, welke, by het leven van haren man, Christenen, die vreemd waren, of vervolgd werden, met alle mogelyke vriendelykheid, ontvangen heeft.

(*f*) 1 Petr. 4: 9. (*g*) Gen. 18: 4. ende 19: 2. Luc. 7: 38, 44.

b. Ontkennender wijs, verklaert de Apostel, welke weduwen, tot de gemelde dienften, niet moesten verkozen worden, vs. 11-15.

1. Jonge weduwen moesten niet gekozen worden, vs. 11a.

2. Om gewichtige redenen, vs. 11b-15.

—. Om dat zy ligtelyk wederom zouden willen trouwen, vs. 11b, 12.

——. Om dat zy in verzoeking waren, van zich, aen luikeid en praetzucht, over te geven, vs. 13.

———. Om dat het voor haer raedzamer was, te huwelyken, vs. 14, 15.

c. De Apostel befluit dit ftuk, met eene vermaning, dat de Gemeente niet moest bezwaerd worden, met het onderhoud van zulke weduwen, welke bloedverwanten hadden, die haer verzorgen konden, vs. 16.

11. Maer de jonge weduwen en neemt, tot het verrichten der gemelde lievde dienften, niet aen: want als fy weeldrigh geworden zijn, en, door een gemakkelyk leven te leiden, zonder te werken, aen de vleefchelyke lusten bot vieren, tegen het bevel van Chriftum, fo willen fy wederom houwelicken:

12. Hebbende [*haer*] oordeel, zich hoogst berispelyk makende, om dat fy [*haer*] eerfte geloove, haer woord en trouw, waer door zy zich verbonden, om der Gemeente vervolgens ten dienfte te ftaen, hebben te niete gedaen.

13. Ende dit het nog niet al, wat van de jonge weduwen te duchten is, wanneer zy, tot de gemelde dienften, verkozen worden, en daer voor een ruimer onderhoud genieten: want met eenen oock leeren fy, en vervallen zy ligtelyk, tot de ergerlyke gewoonte, om ledigh om te gaen by de huyfen: ende zelvs zijn ze niet alleen ledigh, maer oock (*h*) klapachtigh, ende ydele dingen doende, zich met beuzelingen ophoudende, fprekende 't gene niet en betaemt.

(*h*) Tit. 2: 3.

1. Om dat de kwade uitslag anderszins voor TIMOTHEUS *rekening komen zou, die zich, van allen schijn des kwaeds, wachten moest; maer evenwel tevens zijne gezondheid niet benadeelen, vs.* 22b, 23.

2. Om dat de tijd, wanneer men niet overhaestende te werk gaet, het goede of het kwade van de keus openbaer maekt, vs. 24, 25.

17. (*k*) Dat de Ouderlingen die wel regeeren, de Leeraers, die yverige *voorstanders* der Gemeente zijn, en hare belangen naerstig bevoorderen, dobbeler eere, en eene ruimer bezolding, weerdigh geacht worden, voornamelick die, met alle hunne vermogens, onvermoeid arbeyden in het prediken van het woort, ende het voortplanten van de leere des Euangeliums.

Men is gewoon zich, op deze plaets, te beroepen, ten betoge, dat 'er, reeds ten tijde der Apostelen, *regeerende Ouderlingen* zouden geweest zijn, gelijk zy genaemd worden, die, nevens de Leeraren, het opzicht hadden, op de belangen der Gemeente. Hoe zeer wy de instelling van deze regeerende Ouderlingen voor zeer nuttig houden, is zy evenwel, naer onse gedachten, van veel lateren oorsprong. — De benaming van *Ouderlingen* beteekent allerwegen in het Nieuwe Testament de Leeraers der Gemeente, die het Euangelie verkondigen, en wordt daerom, met den tijtel van Opzieners, verwisseld. De Ouderlingen werden hier gezegd te *regeeren*; maer het Grieksche woord zegt eigenlyk *Voorstanders*, die de belangen der Gemeente bevoorderen, en onder dien naem, worden kennelyk de Leeraers bedoeld, 1 Thess. V: 12.

Men meent, dat hier een onderscheid gemaekt worde, tusschen de regeerende en leerende Ouderlingen, om dat de Apostel spreekt van *Ouderlingen*, en *voornamelyk* van zulken, *die arbeiden in het woord en de leer*, dat is dan voornamelyk

(*k*) Rom. 15: 27. 1 Cor. 9: 11. Galat. 6: 6. Phil. 2: 29. 1 Thess. 5: 12. Hebr. 13: 17.

zy, welker werk het is, het Euangelie te verkondigen. Maer onses erächtens legt de nadruk, in het werkwoord *arbeiden*, zo dat de Apostel het oog hebbe, op zulke Ouderlingen, Leeraers, of Voorstanders, die niet alleen *wel regeeren*, dat is, op eene loffelyke wijs den welstand der Gemeente behartigen, maer die ook voornamelyk *arbeiden*, dat is, volgens de kracht van het grondwoord, zich afmatten en gene moeite ontzien, om het *woord* van het Euangelie te prediken, en de *leer* van het Christendom voort te planten.

Zulke Leeraers en Voorstanders der Gemeente, die zich, in hun ambt, loffelyk kwijten, en voornamelyk die zich, tot afmatting, beyveren, om het Euangelie te prediken en voort te planten, moeten *dubbeler eere waerdig geacht worden.* — Het woord, hier door *eere* vertaeld, beteekent, even als vs. 3, onderhoud en bezolding, even als wy spreken, van een honorarium, of eereprijs. — *Dubbele eer* zegt niet eene tweevouwige, maer eene ruime bezolding; zo nemen het ook de LXX, Jes. XI: 2. Jer. XVI: 18.

De Apostel wil dan, met een woord, dit zeggen, dat de Leeraers der Gemeente, vooräl zy, die 'er zich geheel, en met inspanning van alle hunne vermogens, op toe leiden, om het Euangelie te verkondigen, zo dat zy, langs genen anderen weg, voor hun onderhoud zorgen konden, van eene ruime bezolding moesten voorzien worden. Op dit stuk heeft hy meermalen aengedrongen. (vergel. 1 Cor. IX: 8— Gal. VI: 6.)

18. Dit heeft God zelvs verördent. Want de Schrift segt, Deut. XXV: 4. (*l*) Eenen dorschenden osse en sult gy niet muylbanden, en hem daer door verhinderen, om van het koorn te eeten, daer hy, ten uwen nutte, arbeidt; (vergel. 1 Cor. IX: 9) maer even zo onbillyk zou het ook wezen, dat een Leeraer, die zijne krachten, ten nutte der Gemeente, verspilt, niet door de Gemeente van lichaemsonderhoud verzorgd wierdt. Ende het is ook, in alle gevallen, eene bekende en waerachtige spreuk, (*m*) De arbeyder is sijnen loon weerdigh.

19. Te-

(*l*) Deut. 25: 4. 1 Cor. 9: 9. (*m*) Levit. 19: 13. Deut. 24: 14. Matth. 10: 10. Luc. 10: 7.

19. Tegen eenen Ouderlingh en neemt geen beschuldinge aen, anders (*n*) dan onder twee ofte drie getuygen, die eenstemmig zijn. Trouwens daer de Leeraers het wangedrag van andere bestraffen, halen zy zich ligtelyk den haet van iemand op den hals, die hen, uit boosäertigheid, ongegrond by u zoude kunnen verklagen.

20. Maer, aen den anderen kant, moet gy zulke Leeraers, die zich werkelyk, aen eenig wangedrag, schuldig maken, niet ontzien. Die, op eene in het oog lopende wijs, sondigen, en daer door aen de Gemeente ergernis geven, bestraft openlyk in tegenwoordigheyt van alle, op dat oock de andere, die, door het kwade voorbeeld van zulke ergerlyke Leeraers, ligtelyk zouden kunnen vervoerd worden, om hunne verdervelyke voetstappen naer te volgen, vreese mogen hebben, en afgeschrikt worden.

21. (*o*) Ick betuyge plechtig voor en in tegenwoordigheid van den Alwetenden Godt, ende den Heere Jesu Christo, die verhoogd is, tot eenen Richter van levenden en doden, om eenen iegelyk, in den groten dag, naer zijn doen te vergelden, ende de uytverkorene Engelen, die den Verlosser, by het algemeen gericht, als lijvtrawanten, vergezellen zullen, dat gy dese dingen onderhoudt, en de ergerlyke Leeraren in het openbaer bestraft; (*p*) sonder voor-oordeel of vooringenomenheid met de personen, die zich vergrepen hebben, niets doende nae toegenegenheyt, gunst of partijdigheid.

22. (*q*) En legt niemant haestelick en onbedachtzaem de handen op, om hem, tot eenen Leeraer der Gemeente, in te huldigen, zonder vooräf een nauwkeurig onderzoek, naer zijne bekwaemheden en gedragingen, gedaen te hebben, noch en hebt geen gemeynschap aen anderer sonden; immers wanneer gy iemand, die aen deze of gene ondeugd verslaevd is, tot Leeraer ordent, zoudt gy aenleiding geven, dat anderen u verdacht hielden, als of gy

(*n*) Deuter. 19: 15. (*o*) Rom. 1: 9. ende 9: 1. 2 Cor. 1: 23. ende 11: 31. Galat. 1: 20. Philipp. 1: 8. 1 Thess. 2: 5. ende 5: 27. 1 Tim. 6: 13. (*p*) Deut. 17: 4. ende 19: 18. (*q*) Hand. 6: 6 ende 8: 17. ende 13: 3. ende 19: 6. 1 Tim. 4: 14. 2 Tim. 1: 6.

zelvs tot zulk eene ondeugd overhelde; daerom bewaert uselven reyn, van alle ondeugden, en zelvs van den schijn des kwaeds.

23. En leev matig en ingetogen. Evenwel moet uwe onthouding niet overdreven worden, zo dat uwe gezondheid daer door zoude gekrenkt worden; drinckt daerom niet langer water [*alleen*], het welk, voor uwe gezondheid, nadeelig worden zoude, maer gebruyckt een weynigh wijns, (*r*) om uwe mage te versterken, ende om uwe menigvuldige swackheden, daer de gesteldheid van uw lichaem, van natuure reeds zwak, door eenen afmattenden arbeid, in den dienst van het Euangelie, nog aenmerkelyk gekrenkt is.

24. Wanneer gy niet overhaestende te werk gaet, in het aenstellen van Leeraren, maer vooräf nauwkeurig onderzoek doet, naer hunne hoedanigheden en gedragingen, zal de tijd het goede of kwade van de keus genoegzaem openbaer maken. Men kan de menschen, eerst op den duur, recht leeren kennen. Van sommige menschen zijn de sonden en de gebreken reeds te vooren en aenstonds (*s*) openbaer, ende gaen vooren tot [*hare*] veroordeelinge, zy geven zelvs reeds van voren, zonder dat 'er eenig onderzoek nodig zy, genoegzame aenleiding, tot het beöordeelen van hunne karakters en hoedanigheden, ende in sommige oock volgen sy na, zo dat men hunne gebreken eerst van achteren ontdekt, wanneer men hen nader leert kennen.

25. Desgelijcks is het oock gesteld, met de deugdzame hoedanigheden der menschen; de goede wercken zijn gemeenlyk aenstonds, en reeds te vooren, eer men eenig nader onderzoek doet, genoegzaem bekend en openbaer: ende daer 't anders mede gelegen is, zo dat men hunne goede karakters en hoedanigheden niet aenstonds ontdekken kan, en konnen zy evenwel niet lang verborgen worden, of, op den duur, onbekend blijven.

(*r*) Psalm 104: 15. (*s*) Galat. 5: 19.

HET

HET VI. KAPITTEL.

I. Ten aenzien der dienstbaren, geevt de Apostel zijnen TIMOTHEUS *het nodig onderricht, vs. 1, 2.*

a. De plichten der dienstbaren worden voorgesteld, omtrent hunne Heeren, zo Christenen, als Heidenen, vs. 1, 2a.

b. TIMOTHEUS *wordt opgewekt, om, by de dienstbaren, op de betrachting van deze plichten, ernstig aen te dringen, vs. 2b.*

1. (*a*) DE dienstknechten, soo vele als 'er onder het jock der slaverny, in den weg der Voorzienigheid, gesteld zijn, sullen hare heeren, welker lijveigenen zy zijn, aller eere weerdigh achten, en hun allen behoorlyken eerbied bewijzen, al zijn hunne heeren ongelovige Heidenen, op dat de name Godts, de belijdenis van het Euangelie, ende de leere der Christelyke vryheid, door de ongelovigen, niet gelastert en worde, als of zy den slaven voedsel gav tot opstand.

2. Ende die geloovige heeren hebben, die het Christendom belijden, en sullense daerom niet verachten of minder eerbied bewijzen, om datse broeders en hunne mede Christenen zijn. Zy, die slaven zijn van Christen heeren, moeten niet denken, dat zy hunne meesters minder te ontzien hebben, om dat zy hunne mede Christenen zijn, maer zy sullense in tegendeel even daerom des te meer, en met des te groter oplettenheid, dienen, om dat sy het Euangelie geloovigh geworden ende van God gelieft zijn, als die deser weldaet, dat zy de gave des geloovs ontvangen hebben, mede-deelachtigh zijn. Leert ende vermaent dese dingen, mijn ge-

(*a*) Ephes. 6: 5. Coloss. 3: 22. Tit. 2: 9. 1 Petr. 2: 18.

lievde Timotheus; dring, op deze plichten der dienstbaren, ernstig aen.

Die dezer weldaed mede deelächtig zijn. — Wy vertalen het liever, *die de goede diensten erkennen* en belonen. Dan ontleent de Apostel daer uit eene drangreden, dat de Christen heeren de goede diensten van hunne lijveigenen erkennen, en hen zachtelyk behandelen, daer de Heidenen veeläl hard waren, en zich, door dienstvaerdigheid, niet vermurwen lieten.

1. Wijders vermaent de Apostel zijnen TIMOTHEUS, *om zich, tegen de valsche Leeraers, te verzetten, vs.* 3-12.

a. Deze valsche Leeraers worden, in hunne kwade hoedanigheden, geteekend, vs. 3-5ª.

b. TIMOTHEUS *wordt opgewekt, om tegen hen te waken, vs.* 5ᵇ-12.

a. Deze opwekking wordt voorgesteld, vs. 5ᵇ. *en*

b. Aengedrongen, om dat zy werkten uit een beginsel van gierigheid en eigenbelang, vs. 6-12.

1. By deze gelegenheid leert de Apostel, dat men eenen afkeer hebben moet, van de gierigheid, vs. 6-10.

—. Om dat zy strijdt, met den waren aert der Godzaligheid, welke, met weinig, vergenoegd is, vs. 6-8.

— —. Om dat de gierigheid zeer verdervelyk is, in hare gevolgen, vs. 9, 10. *Dit wordt bewezen,*

/. Uit den aert der zake, vs. 9. *en*

//. Uit de ondervinding, vs. 10.

2. De Apostel vermaent TIMOTHEUS, *om eenen afkeer te hebben, van de gierigheid, en de tegen overgestelde deugden te beöeffenen, vs.* 11, 12.

3. Indien yemant een andere en valsche leere leert, ende, in zijne voorstellen, niet over een en komt met de gesonde woorden en de onfeilbare uitspraken onses Heeren Jesu Christi, ende met de zuivere leere van het Euangelie, die nae de Godtsaligheyt is, de krachtigste drangreden tot deugd en Godsvrucht opleverende;

4. Die

4. Die is, aen zijne hoedanigheden en gedragingen, ligtelyk te kennen. Zulk een is gemeenlyk opgeblasen van trotschheid, over zijne ingebeelde wijsheid, ende ondertusschen en weet hy in de daed niets. Hy verstaet den waren aert van het Euangelie in het geheel niet, maer hy raest kalt, om eene winderige vertoning van zijne ingebeelde wijsheid te maken, ontrent niets beduidende [*twist*]vragen ende eenen geheel nuttelosen woordenstrijt, (vergel. Kap. I: 4,) (*b*) uyt welcke geen goed komt, maer in tegendeel nijt, twist, lasteringen, quade nadenckingen,

5. (*c*) Verkeerde krakeelingen en verdervelyke partijschappen van menschen die een verdorven verstant hebben, valsch vernuft vertonen, ende van de waerheyt berooft zijn, dezelve zo ver uit het oog verliezende, dat zy den Godsdienst, voor eene bron van tijdelyk bestaen, houden, meynende dat de Godtsaligheyt een gewin zy. Wijckt af van de sulcke, houdt gene gemeenschap, met dergelyk slag van lieden, en vooräl orden hen niet, tot Leeraers der Gemeente.

6. (*d*) Doch (of *Ondertusschen*) dit is waer, de Godtsaligheyt, de beöeffening van den Euangelischen Godsdienst, is in de daed een groot gewin en zeer voordeelige betrachting, om dat zy gepaerd gaet, met vergenoeginge, welke de ziel wezenlyk rijk maekt, en ook de belovte heeft van tijdelyke zegeningen. (vergel. Kap. IV: 8.) Een vergenoegde geest, in den staet, waer in wy verkeeren, is de grootste rijkdom.

7. (*e*) Want wy en hebben, by onse geboorte, niets in de werelt gebracht, het is openbaer dat wy oock, by onsen dood, niet en konnen yet daer uytdragen.

8. (*f*) Maer (of *Derhalven*) als wy het nodig voedsel ende deckfel hebben, moeten (*g*) wy en sullen wy daer mede vergenoegt zijn.

(*b*) 1 Tim. 1: 4. 2 Tim. 2: 23. Tit. 3: 9. (*c*) 1 Cor. 11: 16. (*d*) Spr. 15: 16. Hebr. 13: 5. (*e*) Job 1: 21. ende 27: 19. Psalm 49: 18. (*f*) Spr. 27: 26. (*g*) Ps. 55: 23. Matth. 6: 25. 1 Petr. 5: 7.

9. (*h*) Doch dit is het nog niet al, de gierigheid sleept daer te boven de allerverdervelykste gevolgen naer zich: want die rijck willen worden, door recht of onrecht, en vooräl zy, die het Christendom omhelsen, om des voordeels wil, vallen in versoeckinge ende [*in*] den strick der verleiding, ende [*in*] vele dwase ende schadelicke begeerlickheden, welcke de menschen doen versincken in verderf ende ondergangh, in den afgrond van rampen en ellenden.

10. (*i*) Want de geltgierigheyt is een wortel van alle quaet, en 'er is gene boosheid, tot welke de gierigheid de menschen niet vervoeren kan. De ondervinding heeft de schadelyke gevolgen der gierigheid reeds genoegzaem geleert, tot welcke sommige lust hebbende zijn afgedwaelt van de leere van het geloove, ende hebben daer door haerselven met vele smerten doorsteken, daer zy, door de knagingen van hun geweten, schromelyk gefolterd werden. (vergel. Matth. XIII: 22.)

11. (*k*) Maer gy, o mijn gelievde Timotheus, die een mensche Godts, en een dienaer des Allerhoogsten zijt, om zijnen wil bekend te maken, (verg. 2 Kon. I: 9. IV: 10,) vliedt dese dingen, welke, in de valsche Leeraers, ten hoogsten zijn af te keuren, als hunne opgeblasene trotschheid, welke haren grond heeft, in eene schandelyke onkunde, (vergel. vs. 4) en vooräl hunne geldgierigheid; (verg. vs. 5.) ende jaegt in tegendeel na en beyvert u, op de betrachting van gerechtigheyt, in uwe handelingen met menschen, van Godtsaligheyt, in het uitöeffenen van den waren Godsdienst, van geloove, (liever van trouw) eerlykheid en braevheid, (vergel. Kap. IV: 12.) van liefde jegens alle menschen, van lijdsaemheyt, onder mishandelingen, van sachtmoedigheyt onder smaed en lasteringen.

12. Gy hebt geheel iets anders te doen, dan de dingen van de waereld te bedenken, en aerdsche voordeelen naer te jagen. Gy zijt een geestelyk-krijgsknecht, en moet u daerom niet

(*h*) Spr. 11: 28. Matth. 13: 22. Jac. 5: 1. (*i*) Exod. 23: 8. Deut. 16: 19. Spr. 15: 16. (*k*) 2 Tim. 2: 22.

niet ophouden, met dingen van den leevtocht; uwe bestemming is veel verhevener. (*l*) Strijdt den goeden strijt des geloofs en verdedig de zuivere leer van het Euangelie, tegen de woelingen der valsche Leeraren, grijpt nae de kroon van het eeuwige leven, met het zelvde verlangen, om die kroon deelächtig te worden, als met welke de wedlopers, naer den opgehangen eereprijs, streven; tot het welcke gy oock geroepen zijt, ende waer toe gy de goede belijdenisse van uw geloov en van uwe hoop beleden hebt voor vele getuygen, toen gy te Lijstren, tot het ambt van eenen Euangelist, plechtig zijt ingezegend.

v. Eindelyk besluit de Apostel, met een nadrukkelyk bevel, aen TIMOTHEUS, *om alles, wat hem, in dezen Briev, was voorgeschreven, yverig na te komen, vs.* 13-16.

a. Deze vermaning wordt voorgesteld, vs. 13, 14a.

b. Aengedrongen, met de herinnering van CHRISTUS *luisterrijke toekomst, vs.* 14b-16a, *en,*

c. Met eene verheerlyking van God, besloten vs. 16b.

13. (*m*) Ick beveele u ten laetsten, op de allerplechtigste wijs, voor en in de tegenwoordigheid van den Alwetenden Godt (*n*) die alle dingh levendigh maeckt en onderhoudt, (vergel. Neh. IX: 6,) ende [*voor*], in de alziende tegenwoordigheid van den gezegenden Verlosser, Christo Jesu, (*o*) die onder Pontio Pilato de goede belijdenisse, nopens het Koningrijk der waerheid, kloekmoedig betuygt heeft, en wiens voorbeeld wy, in het voorstaen der waerheid, ook onder de meest dreigende gevaren, blijmoedig moeten naervolgen; op deze plechtige wijs, beveel ik u,

14. Dat gy dit gebodt, alles, wat ik u, in dezen Briev, heb voorgeschreven, naerstig houdet en getrouwlyk waerneemt, zijnde, in alles, onbevleckt [*ende*] onberis-

(*l*) 1 Tim. 1: 18. (*m*) 1 Tim. 5: 21. (*n*) Deuter. 32: 39. 1 Sam. 2: 6. (*o*) Matth. 27: 11. Joh. 18: 37.

pelick, zo dat niemand iets, tegen uw gedrag, hebbe in te brengen, tot op den groten dag van de luisterrijke verschijninge onses Heeren Jesu Christi, om den aerdbodem rechtvaerdig te oordeelen.

De Apostel verönderstelt hier geenszins, dat TIMOTHEUS, tot aen den dag des oordeels leven zoude. (verg. 1 Thess. IV: 15) Hy vermaent den jongen Opziener der Ephesische Gemeente, om getrouw en onberispelyk te zijn, tot aen den dood, en herïnnert hem tevens de rekenschap, welke hy eens, in den dag der algemene vergelding, zal moeten afleggen. Trouwens, zo als iemand stervt, zal hy ook, voor CHRISTUS rechterstoel, verschijnen. (verg. 1 Thess. V: 23.)

15. Welcke luisterrijke verschijning van den gezegenden Verlosser, tot sijner tijt, die daer toe bestemd en meest geschikt is, vertoonen en daer stellen sal (*p*) de salige ende alleen machtige Heere, die een onbepaeld bewind voert, over alle geschapen wezens, (*q*) de Koningh der koningen, ende Heere der heeren.

16. Die alleen onsterflickheyt heeft door zich zelven, naerdien Hy, uit kracht van zijn eigen wezen, noodzakelyk bestaet; ende die een ontoeganckelick licht bewoont, voor zo ver 'er in den hemel een allerluisterrijkst teeken is van zijne meer byzondere tegenwoordigheid; bestaende in een licht zo helder en glansrijk, dat 'er de zon zelve by verdoven zoude; (*r*) den welcken daerom geen stervelyk mensche immermeer gesien en heeft, noch sien en kan: welcken oneindigen God zy eere, hulde, dankzegging, onvergangelyke heerschappy, ende eeuwige kracht. Amen.

(*p*) 1 Tim. 1: 17. (*q*) Openb. 17: 14. ende 19: 16. (*r*) Exod. 33: 20. Deut. 4: 12. 1 Joh. 4: 12.

III. *Het*

III. *Het besluit van dezen Briev*, *vs.* 17-21. *behelst*

א. *Een dubbel aenhangsel of naschrivt*, *vs.* 17 21[a].

A. *Het eerste aenhangsel*, *is eene onderrichting aen* TIMOTHEUS, *wat hy den rijken moest voorschrijven*, *vs.* 17-19.

A. De plichten der rijken worden voorgesteld, *vs.* 17, 18.

α. Ten aenzien van zich zelven, *de nederigheid*, *vs.* 17[a].

β. Met opzicht tot God, *een gelovig vertrouwen*, *vs.* 18[b].

γ. Met betrekking tot hunnen naesten, *de lievderijke mededeelzaemheid*, *vs.* 18.

B. De beöeffening van deze plichten wordt aengedrongen door de belovte der heilrijke goederen van het volgend leven, *vs.* 19.

17. Den rijcken in dese tegenwoordige werelt, die, met tijdelyke goederen, boven anderen gezegend zijn, gelijk 'er zulken vele te Ephesen gevonden worden, beveelt en vermaent ernstig, dat sy niet hoogmoedigh en zijn, en anderen, die minder, in dit opzicht, bevoorrecht zijn, veråchten, (*s*) noch [*hare*] hope en stellen op de ongestadigheyt des rijckdoms, daer deszelvs voortduuring zo wisselvallig is, maer op den levenden Godt, die altoos onverånderlyk dezelvde blijvt, en ons alle dingen rijckelick verleent om te genieten, wat wy, niet alleen tot onderhoud, maer ook tot verkwikking, nodig hebben;

18. Dat sy weldadigh zijn, vooräl omtrent armen en behoevtigen, dat zy rijcke worden in goede wercken der lievde, en daer in hunnen wezenlyken schat stellen, dat zy geerne mededeelende zijn, [*ende*] gemeynsaem zijn;

19. (*t*) Leggende dus doende haerselven wech tot eenen schat een goet fondament van eene genadige vergelding, tegen het toekomende leven, op dat sy namaels het eeuwige leven verkrijgen mogen.

(*s*) Marc. 4: 19. Luc. 8: 14. (*t*) Matth. 6: 20. Luc. 12: 33 ende 16: 9.

ב. *Het andere aenhangsel of naschrivt is eene herhaelde opwekking aen* TIMOTHEUS, *om, voor de zuiverheid der leer, en tegen de woelingen der verleideren, zorgvuldig te waken, vs.* 20, 21a.

ג. *Hier op volgt eindelyk de heilwenschende groetenis, vs.* 21b.

20. O mijn gelievde Timotheë, wat ik u bidden mag, bewaert het pant der zuivere leer, het welk [*u*], als een dierbare schat, is toebetrouwt en aenbevolen, om het ongeschonden te bewaren, (*v*) eenen afkeer hebbende van het ongodtlick ydel-roepen, van het ydel en onchristelyk geroep der valsche Leeraren, ende van de tegenstellingen en niets beduidende spitsvindigheden der valschelick zo genaemde wetenschap:

21. Dewelcke sommige voorgevende, wanende wijzer te zijn, dan de anderen, zijn van de leer van het geloove afgeweken, en vervallen tot schromelyke dwalingen.

De genade zy met u. God zegene u, in alles, rijkelyk, en versterke u krachtdadig! Amen, Het zy zo!

(*v*) 1 Tim. 1: 4. ende 4: 7. 2 Tim. 2: 16. Tit. 1: 14. ende 3: 9.

EINDE VAN DEN EERSTEN BRIEV VAN PAULUS AEN TIMOTHEUM.

DE
II. ZENDBRIEV
VAN DEN APOSTEL
PAULUS,
AEN
TIMOTHEUM.

DE
II. ZENDBRIEV
VAN DEN APOSTEL
PAULUS,
AEN
TIMOTHEUM.

HET I. KAPITTEL.

I. Het opschrivt van dezen Briev vinden wy vs. 1, 2. Hier vinden wy

א. De persoonen, door en aen welken deze Briev geschreven is, vs. 1, 2a. en

ב. De minzame lievdegroet, vs. 2b,

1. PAULUS, een Apostel Jesu Christi, door den wille Godts geroepen, om het Koningrijk van den Verlosser allerwegen uit te breiden, en nae of om de belofte des levens aen zondaren bekend te maken, dat leven namelyk het welk in geloovsvereeniging met Christo Jesu te vinden is, voor allen die Hem, als hunnen Verlosser, aennemen en gehoorzamen; ik Paulus schrijv dezen Briev, aen

2. Timotheo [*mijnen*] geliefden en oprechten sone, (vergel. 1 Tim. I: 1) (*a*) genade, allerlei zoort van heil, barmhertigheyt en gunstige hulp, om u, in het zwaerwichtig werk van eenen Euangelist, krachtdadig te ondersteunen, vrede en allerlei voorspoed, met den meest geze-

(*a*) Galat. 1: 3. 1 Tim. 1: 2. 1 Petr. 1: 2.

genden uitslag van uwe pogingen, zy [u] van Godt den Vader, die de milde gever is van alles goeds, ende van Christo Jesu, die de verdienende oorzaek is van alle zegeningen.

PAULUS geevt vs. 1. eene uitvoerige beschrijving van zijne Apostolische waerdigheid, en Goddelyke roeping, tot dit hoogwichtig ambt, om dat zijn gezach, door de valsche Leeraren, werdt verdacht gemaekt. TIMOTHEUS moest zich daerom geduurig herïnneren, en zijne Gemeente, by elk eene gepaste gelegenheid, overtuigen, dat PAULUS, onmiddelyk van God zelven, tot het Apostelämbt, geroepen ware. — Hy voegt 'er by, dat het hoofdöogmerk van zijne roeping ware, *de belovte des levens, het welk in* CHRISTUS JESUS *is*, bekend te maken, deels om TIMOTHEUS den hoofdïnhoud van het Euangelie te herïnneren, waer mede de leer der dwaelgeesten, dat de onderhouding van MOSES Wet nog noodzakelyk ware, en dat de opstanding reeds had plaets gehad. (vergel. Kap. II: 18,) vierkant strijdig was; deels ook om hem te bemoedigen, wanneer hy, om deze leer van het Euangelie, smaedheid en mishandelingen ondergaen moest.

II. *Hier op volgt het lichaem van dezen Briev zelvs, Kap. I: 3— IV: 13.*

ℵ. *Vooräf gaet eene zeer gepaste Inleiding, vs.* 3-5.

Deze Inleiding behelst eene dankzegging tot God, over het ongeveinsd geloov van TIMOTHEUS, en eene betuiging van zijn verlangen, om hem, voor zijnen marteldood, nog eens te zien. — Hier ontmoet men een zoort van woordverschikking, welke men, aen het gewone vuur van den Apostel, en de volheid van zijn hart, moet toeschrijven; maer evenwel dit behelst niets onregelmatig. Alles loopt zeer voegzaem af, wanneer men het verband zo begrijpt.

A. *Dat*

A. Dat vs. 3. eene opgaev behelze, van PAULUS *dankende en biddende werkzaemheid, omtrent* TIMOTHEUS, *en*

B. Dat de Apostel vervolgens de redenen opgeve, welke hem, tot dit danken en bidden bewogen, vs. 4, 5.

A. Tot het bidden, zijnde zijne begeerte, om TIMOTHEUS *nog eens te zien, vs. 4.*

B. Tot het danken, zijnde het uitnemend geloov van dezen Euangelist, vs. 5.

3. Ick dancke den genadigen Godt hartelyk, (*b*) dien ick, en als Christen, en als Apostel, in de uitbreiding des Koningrijks van den Verlosser, yverig diene, en ook reeds van mijne geboorte, uit [*mijne*] voor-ouderen aen, zelve in mijnen onbekeerden staet, toen ik een vervolger der Gemeente was, oprechtelyk gedient heb, in een reyne schoon toenmaels dwalende conscientie, my verbeeldende, in mijne onkunde, dat mijne woede, tegen de Christenen, Gode aengenaem ware. (vergel. Hand. XXIII: 1. XXVI: 9. 1 Tim. I: 13;) ik dank dezen mijnen God hartelyk, over u, (*c*) gelijck ick sonder ophouden uwer gedachtigh ben in mijne gebeden nacht ende dagh: want zo menigmalen ik biddende, tot den Vader der barmhartigheid, nader; en dit doe ik zeer dikwijls, en op vastgestelde tijden, en met stille verzuchtingen; byzonder wanneer ik bid, voor de belangen der Gemeenten, en om eenen zegen op het werk der Euangelie dienaren, ben ik altoos uwer gedachtig.

Trouwens zou ik niet voor u bidden, daer ik grotelyks verlang, naer uwe overkomst tot my;

4. Seer begeerigh zijnde om u, voor mijnen marteldood, die, met rasse schreden, schijnt te naderen, nog eens hier te sien, als ick gedencke aen uwe tranen, welke gy, ten blijke van uwe sterke verkleevdheid aen mijn persoon, by het laetste afscheid nemen, gestort hebt. Ik verlang zeer naer uwe overkomst, en bid 'er God geduurig om, op dat ick, door uwe tegenwoordigheid, in mijne

(*b*) Hand. 22: 3. Rom. 1: 9. (*c*) 1 Thess. 1: 2. ende 3: 10.

gevangenis, magh met blijtschap vervult worden. Ook dank ik God, over uw uitnemend geloov, en daer toe wordt ik des te meer gedrongen.

5. Als ick my in gedachteniſſe brenge het ongeveynſt geloove dat in u is, waer van gy, by aenhoudenheid, in den dienst van het Euangelie, de kennelykſte proeven geevt; en het welck eerſt gewoont heeft in uwe grootmoeder Loïs, ende uwe moeder Eunice: ende ick ben verſekert dat het oock in u [*woont*].

Een ongeveinsd geloov is zulk een geloov, het welk, uit eene volkomene overtuiging van het gemoed, werkzaem is, zonder verkeerde byeinden van tijdelyke inzichten, en zo diep in het hart geworteld, dat het de ſterkſte beproeving kunne doorſtaen. Zulk een geloov was 'er, door Gods genade, welke PAULUS daer van alleen de eer geevt, in TIMOTHEUS, ook had het eerst gewoont, in zijne Grootmoeder en in zijne Moeder.

Van TIMOTHEUS Vader en Grootvader, maekt de Apostel geheel gene melding. Trouwens zijn Vader was een Griek of een Heiden geweest. (vergel. Hand. XVI: 1) en, ſchoon met eene Joodſche vrouw getrouwd, was hy, in de Heidenſche afgodery, gebleven en geſtorven; zelvs was hy daer aen zodanig verkleevd, dat hy de beſnijdenis van TIMOTHEUS niet had willen dulden. Even zo was het ook gelegen geweest, met zijnen Grootvader, en verdere Voorouderen.

Zijne *Grootmoeder* was LOÏS, en zijne Moeder EUNICE geweest. Beide waren zy Jodinnen van oorſprong, gelijk, immers van EUNICE, blijkbaer is, uit Hand. XVI: 1. Naderhand waren zy, tot het geloov in CHRISTUS, bekeerd, by gelegenheid dat PAULUS en BARNABAS, voor het eerst, te Derben en te Lijstren het Euangelie verkondigt hadden. (vergel. Hand. XIV: 21. XVI: 1.)

Aen beide deze vrouwen, geevt de Apostel dit merkwaerdig getuigenis, dat het ongeveinsd geloov, het welk in TIMOTHEUS was, *eerst* of te voren *gewoont hadde, in zijne Grootmoeder* LOÏS, *en in zijne Moeder* EUNICE. Hy wil 'er twee zaken mede te kennen geven; deels dat deze beide vrouwen zoortgelyk een ongeveinsd geloov, als het welk in

TI-

TIMOTHEUS was, hadden openbaer gemaekt, en dat, niet als eene enkele voorbygaende daed, maer als eene hebbelykheid; zo dat dit geloov, in hare harten, als in eene bestendige verblijvplaets, *gewoont* had, en werkzaem geweest ware; deels dat dit geloov, in deze beide vrouwen, op de gezegde wijs, gewoont had, voor dat TIMOTHEUS daer mede was verwaerdigd geworden. — Wil men het woordeken *eerst*, tot LOÏS, betrekkelyk maken, dat zegt het, dat eerst LOÏS, en daer na hare dochter EUNICE, met de genade des geloovs, begivtigd zy. Maer vertaelt men het, door *te voren*, dan is de mening, dat LOÏS en EUNICE, reeds gestorven waren, en het einde van haer geloov, de zaligheid der zielen, genoten. — De Apostel had deze gelovige vrouwen te Lijstren van naby leeren kennen, zo dat hy haer, met grond, dit lovwaerdig getuigenis geven konde. Onder de kennelyke blijken van haer ongeveinsd geloov, was ook inzonderheid geweest de Godvruchtige opvoeding van den jongen TIMOTHEUS, zo dat hy, reeds van zijne eerste kindsheid, in de Heilige Schrivten, onderwezen wierdt. (vergel. Kap. III: 15.)

Dit zelvde vertrouwen had de Apostel ook van TIMOTHEUS: *ik ben verzekerd*, (zegt hy) *dat het* ongeveinsd geloov *ook in u woont*. — Onse Overzetters hebben het woord *woont*, in den tegenwoordigen tijd, zo dat de mening zy: „ het ongeveinsd geloov woont zo wel in u, als het, in „ uwe Grootmoeder en Moeder, eerst, of te voren gewoont „ heeft. Dan men zou het ook, in den toekomstigen tijd, „ nemen kunnen, het zelvde ongeveinsd geloov zal ook in „ u blijven wonen, gelijk het, in uwe Grootmoeder en „ Moeder, tot het einde van haer leven, eene bestendige „ verblijvplaets gehad heeft." Het laetste zouden wy verkiezen, om dat de Apostel anders tweemalen het zelvde zeggen zoude, daer hy reeds vs. 5[a], van het ongeveinsd geloov, het welk in TIMOTHEUS was, gesproken heeft.

Maer, uit welken grond, leide de Apostel zijne verzekering af, dat TIMOTHEUS het zelvde ongeveinsd geloov bezat, als zijne Grootmoeder en Moeder bezeten hadden? — Was het, om dat TIMOTHEUS een zoon en een kleinzoon was

van eene Godvruchtige Moeder en Grootmoeder? Maer de genade is immers geen ervgoed. — De Apostel leidt deze zijne verzekering af, uit geheel andere gronden, en wel uit zijne nauwe verkeering met TIMOTHEUS, welken hy onderwezen, tot eenen Euangelie dienaer gevormt, de handen opgelegt, en, tot eenen metgesel, op zijne reisen, in de uitbreiding van CHRISTUS Koningrijk, verkozen had; byzonder uit de kennelyke blijken van TIMOTHEUS geloov, het welk zich, in onderscheidene gevallen, in welke het op de proev gesteld werdt, voorál in het ondergaen van smaedheden en vervolgingen, om des Euangeliums wil, had openbaer gemaekt. (vergel. Kap. III: 10, 11.) — Wat wonder, dat de Apostel God hartelyk dankte, over dit ongeveinsde geloov van TIMOTHEUS?

Deze gepaste Inleiding zendt de Apostel wijsselyk voor uit, eer hy, tot zijne vermaningen zelve, overgaet, om TIMOTHEUS, deels door de lievde, welke hy hem toedroeg, en daer in betoonde, dat hy God over hem dankte, en voor hem bad; deels door de herïnnering van de zonderlinge genade, welke hem, zo wel als zijne Grootmoeder en Moeder bewezen was, des te meer, tot het opvolgen van zijne lessen, aen te sporen.

ב *Na deze inleiding, volgen onderscheidene vermaningen, Kap. I: 6— IV: 13.*

A. *Met de eerste, wekt de Apostel zijnen* TIMOTHEUS *op, tot standvastigheid, onder alle vervolgingen, Kap. I: 6-12.*

A. Deze vermaning wordt in het gemeen, voorgesteld, vs. 6, 7.

6. Om welcke oorsake, om dat 'er zulk een ongeveinsd geloov in u woont. (vergel. vs. 4) heb ick niet nodig, u, met veelerlei drangredenen, aen te sporen, om, niet tegenstaende veelvuldige smaedheden en vervolgingen, standvastig te zijn, in den dienst van het Euangelie. Gy zelvs weet uwen plicht zeer wel, en het is genoeg, dat ik u eenvouwig indachtigh make en vriendelyk herïnnere, gelijk een Vader handelt, met eenen gehoorzamen zoon,

dat

dat gy opweckt de gave Godts, (*d*) die in u is, dat gy de buitengewone gaven, welke gy, in eene ruime maet, ontvangen hebt; toen gy door de opleggingе mijner handen, tot eenen Euangelist, zijt ingehuldigd, gedurig als van nieuws aenvuurt; en, in alle gevallen, ten nutte der Kerke aenlegt.

7. (*e*) Want Godt en heeft ons niet gegeven eenen geest der vreesachtigheyt, maer der kracht, ende der liefde, ende der gematigtheyt.

De Apostel was beducht, dat TIMOTHEUS in verzoeking komen zoude, om de buitengewone gaven, met welke hy verwaerdigd was, te verzuimen: niet uit eene vleeschelyke traegheid, maer uit vreesächtigheid, het zy wegens zijne jongheid, het zy wegens de zorgelyke omstandigheden, in welke hy verkeerde; daer hy, niet alleen aen veelerlei vervolgingen, maer ook aen de verleiding van valsche Leeraren, was blootgesteld. — PAULUS herïnnert hem daerom de hoedanigheden en uitwerkselen der buïtengewone gaven, welke hy hem, met oplegging der handen, had medegedeelt. Hy sluit 'er zich zelven mede in, zeggende; *God heeft* ONS *gegeven* enz., om TIMOTHEUS des te meer op te wekken tot dat gene, tot het welk hy zich zelven, even zeer, verplicht rekende.

De Geest, wiens buitengewone gaven PAULUS en TIMOTHEUS beide, by hunne roeping, de een tot eenen Apostel, en de ander tot eenen Euangelist, ontvangen hadden, was *geen geest der vreesächtigheid*, die hunne harten, met angst en schrik, vervullen zoude, zo dat zy, tegen alle zwarigheden, moedeloos opzagen, maer een geest *der kracht* en der dapperheid, die hun zulken heldenmoed inboesemde, dat zy, bewust van hunnen plicht en van hunne roeping, en vertrouwende op den bystand van hunnen Goddelyken zender, alle zwarigheden rustig overstapten, en door alle hindernisfen henen braken. — Daer te boven was deze geest een geest der *lievde en der gematigheid*. De *lievde* en *gema-*

(*d*) Hand. 6: 6. ende 8: 17. ende 13: 3. ende 19: 6. 1 Tim. 4: 14. ende 5: 22. (*e*) Rom. 8: 15.

tigheid worden hier, door 't woord *maer*, tegen de vreesächtigheid overgesteld. Door de *lievde* hebben wy derhalven te denken, aen die blakende lievde tot God en menschen, welke alle vrees verbant, en, door de *gematigdheid*, die gemoedsgesteldheid, waer door men alle vrees, in vertrouwen op den Goddelyken bystand, in de zorgelykste omstandigheden, geheel verbant, zo dat men zijn hart gerust stelle, en zijn gemoed, in eene effenbare gestalte, houde.

Anders kan men het zo begrijpen, dat de Apostel, om voor te komen, dat TIMOTHEUS hem zo niet begreep, als of hy, door den *geest der kracht*, zulken geest bedoelde, die, in alles, stoutmoedig en onbesuisd te werk gaet, zonder acht te geven, op het gene de lievde tot God en menschen vordere, zijne mening nader verklare, dat hy namelyk, door den *geest der kracht*, zulk eenen geest verstae, die wel kloekmoedig te werk gaet, maer deze kloekmoedigheid tevens, door eene vuurige lievde, tot God en den naesten bestuurt, in alles, geregeld en bedaerd te werk gaende, overëenkomstig de wet der lievde, en naer gelegenheid van personen, tijden, plaetsen, en zaken.

Had nu TIMOTHEUS zulken *geest der kracht* ontvangen, dan moest hy zich zo wel, als de Apostel zelvs, verplicht rekenen, om de buitengewone gaven, welke God hem geschonken had, door vreesächtigheid, niet te verdoven; maer dezelve, door hervatten moed, op te wekken, en, met lievde en gematigheid, ten nutte der Gemeente, getrouw en kloekmoedig aen te leggen.

B. Meer byzonder vermaent de Apostel zijnen TIMOTHEUS, *om zijne kloekmoedigheid, in het kloekmoedig voorstaen van de leer des Euangeliums, openbaer te maken, vs.* 8-12.

a. De vermaning zelve vinden wy vs. 8.

8. (*f*) En schaemt u dan, daer gy zulken geest der kracht ontvangen hebt. (vergel. vs. 7) niet der getuygenisse onses Heeren, gedraeg u, in de belijdenis en de verkondiging van het Euangelie, waer van onze Heer JESUS CHRISTUS den hoofdinhoud uitmaekt, zo niet, dat anderen daer

(*f*) Rom. 1: 16.

9. (*h*) Die God, die u bekrachtigt, tot het kloekmoedig doorſtaen van alle vervolgingen, heeft ons de onſchatbaerſte weldaed bewezen; en zoudt gy u dan ſchamen, over zijn Euangelie? dit zy verre. Immers ons, zo wel u, als my, heeft Hy reeds aenvangelyk ſaligh gemaeckt, om de volkomenheid daer van, in het volgend leven, te genieten, ende ons geroepen tot het deelgenootſchap, aen al dat heil, het welk CHRISTUS voor ons verworven heeft; met eene heylige roepinge, welke ten oogmerk had, om ons, van de zondige waereld, af te zonderen, niet nae onſe wercken, of op grond van eenige onſer verdienſten, maer nae ſijn eygen voornemen ende genade, die ons gegeven is in Chriſto Jeſu voor de tijden der eeuwen:

10. (*i*) Doch nu geopenbaert is door de verſchijninge onſes Saligmakers Jeſu Chriſti, (*k*) die den doot heeft te niete gedaen, ende het leven ende de onverderflickheyt aen 't licht gebracht door het Euangelium.

Naer zijn eigen voornemen en genade. Men kan beide deze woorden, volgens den ſpreektrant der Hebreeuwen, zo opvatten, als of 'er ſtondt, *naer zijn eigen genadig voornemen:* of dezelve zo onderſcheiden, dat het eerſte de bepaling van Gods wil aenduide, om de zijnen, langs den weg van roeping, te zaligen, en het ander de bron aenwijze, waer uit die bepaling van Gods wil is voortgevloeid; namelyk Gods vrymachtige en onbegrijpelyke genade, of, wil men liever, het zalig uitwerkſel van dat vrymachtig voornemen. — Het komt, in het wezen der zake, op het zelvde neder. Zegt nu de Apostel, *God heeft ons zalig gemaekt en geroepen, naer zijn eigen voornemen en genade*, het geevt te kennen, dat God, in het zalig maken en roepen beide van PAULUS en TIMOTHEUS, alleenlyk was te werk gegaen, naer zijn genadig en vrymachtig voornemen. — Maer wat zegt het woord *eigen? naer zijn eigen voornemen en genade.* De Apostel wil daer

(*h*) Eph. 1: 3. Tit. 3: 4, 5, 6. (*i*) Rom. 16: 25. Epheſ. 1: 9. ende 3: 9. Coloſſ. 1: 26. Tit. 1: 2. 1 Petr. 1: 20. (*k*) Jeſ. 25: 8. Hebr. 2: 14.

daer door het vrymachtige en onafhangelyke van dat genadig voornemen des te meer aentonen, en leeren, dat God, nergens anders door, dan alleenlyk door de vrymachtige en onafhangelyke bepaling van zijnen wil, zonder iets, in PAULUS en TIMOTHEUS, vooräf in aenmerking te nemen, bewogen zy, om hen te roepen, en aenvangelyk te zaligen. (vergel. Matth. XI: 26.)

De Apostel oordeelde het nodig, het vrymachtige van dit genade voornemen nog nader aen te tonen, zo als God deze ongehoudene genade in de eeuwigheid bestemt, en, in den tijd, op de luisterrijkste wijs, geopenbaert had, vs. 9b, 10. zeggende, *die genade is ons gegeven in* CHRISTUS JESUS *voor de tijden der eeuwen* enz.

PAULUS verklaert, dat die genade, welke de bron is van het Goddelyk voornemen, en te gelijk van de roeping tot zaligheid, naer dat voornemen, aen hem en TIMOTHEUS, gelijk aen alle gelovigen van het Nieuwe Testament, *gegeven*, dat is, bestemd en toegedacht was, *in* CHRISTUS JESUS, voor zo ver God namelyk, behoudens zijne Volmaektheden, de zaligheid aen de zijnen niet anders kon bestemmen en toedenken, dan met verördening van zijnen eigenen Zoon tot Borg en Middelaer, om zijne Volmaektheden, welke, door de zonden, verlochend waren, volkomen op te luisteren. — Dit geven en bestemmen dezer genade, in CHRISTUS JESUS, was geschied, *voor de tijden der eeuwen*, dat is, van eeuwigheid, voor de grondlegging der waereld. (verg. Eph. I: 4.) Te weten of schoon de deelgenoten van deze genade toen nog geen bestäen hadden, zijn zy evenwel, aen het Goddelyk verstand, het welk het toekomstige, zo wel als het voorledene en tegenwoordige, te gelijk beschouwt, als reeds aenwezig voorgekomen. In dit opzicht kan 'er van hen gezegd worden, dat hun deze genade, schoon toe nog niet aenwezig, echter in CHRISTUS JESUS, uit kracht van derzelver bestemming, voor de tijden der eeuwen, of van eeuwigheid, gegeven zy.

Deze ongehoudene genade, welke God van eeuwigheid bestemt had, heeft Hy, in den tijd, op de luisterrijkste wijs, geopenbaert, vs. 10. *Doch nu geopenbaerd is, door de*

verschijning van onsen Zaligmaker JESUS CHRISTUS. — Die genade *is geopenbaert*, dat is, allerluisterrijkst vertoond, na dat zy, van de tijden der eeuwen, in het Goddelyk voornemen, was besloten en als verborgen geweest. Deze openbaring der genade, welke, van eeuwigheid, in het Goddelyk voornemen, als opgesloten was geweest, is geschied, *door de verschijning van onsen Zaligmaker* JESUS CHRISTUS in het vleesch. Die verschijning had, tot een voornaem oogmerk, de gemelde genade, aen PAULUS en TIMOTHEUS, tot hunne zaligheid, op de allerluisterrijkste wijs, te openbaren en te verheerlyken.

Maer wat had de Zaligmaker CHRISTUS JESUS, by zijne verschijning in het vleesch, gedaen, om PAULUS en TIMOTHEUS dadelyk deelgenoten te maken, van de hun toegedachte genade? Dit verklaert de Apostel nader, wanneer hy 'er byvoegt, *die den dood heeft te niete gedaen, en het leven en de onstervelykheid aen het licht gebracht, door het Euangelie.*

Hy heeft den dood te niete gedaen. — PAULUS en TIMOTHEUS lagen, gelijk alle menschen van natuure, onder het geweld van den dood. Derhalven, zouden zy kunnen zalig worden, dan moest alvorens, ten hunnen opzichte, dit geweld van den dood vernietigd worden. Dit was, boven het vermogen van eenig eindig schepsel. Deze eer was bewaerd voor onsen Zaligmaker CHRISTUS JESUS. Hy heeft *den dood te niete gedaen*, door zijne borgtochtelyke gehoorzaemheid, waer door Hy den dood het recht ontnomen heeft, het welk hy had, uit kracht der Goddelyke rechtvaerdigheid, en der bedreiging op de eerste overtreding gedaen, om, over den zondaer, te heerschen. (vergel. Rom. V: 14) maer voornamelyk door zijne opstanding, wanneer Hy, over den dood, volkomen heeft gezegenpraelt.

Het leven en de onstervelykheid is het onstervelyk leven, in de gewesten der zaligheid. — Dit onstervelyk leven, het welk te voren als in het duistere lag, heeft de gezegende Zaligmaker in het licht voortgebracht, *door* de prediking van *het Euangelie*, zo in eigen persoon, geduurende zijne omwandeling door het Joodsche land, als, na zijne verhoging, door zijne gezanten. — Het onstervelyk leven lag voorheen

in

in het duistere. God had het zelve, door de algemene Openbaring, welke Hy, in ADAM, aen het gansche menschelyk geslacht gegeven, en in NOACH, na den vloed, herhaelt heeft, duidelyk genoeg bekend gemaekt. Maer de Heidenen hadden dit licht schromelyk verduistert, de overblijvselen van deze oorsprongelyke Openbaring waren, door afgodery en bygeloov, van tijd tot tijd al meer en meer verloren gegaen, zo dat de schranderften der Wijsgeeren, omtrent een toekomend leven, ten minften geheel in twijffel ftonden, en de leer van de opftanding der doden was hun ten laetften geheel onbekend. (vergel. Hand. XVII: 18, 32.) Onder de Joden, die, met eene nadere openbaring, verwaerdigd waren, werdt de leer van een toekomend leven, of immers van de opftanding der doden, door de Sadduceeuwen, rond uit ontkend, en de Pharizeeuwen schijnen niet vreemd geweest te zijn, van de zielsverhuising. (verg. Joh. IX: 2.) — Maer de Goddelyke Verlosser heeft *het leven en de onsterfelykheid* wederom *aen het licht gebracht*, voor zo ver Hy deze aengelegene waerheden, door het Euangelie, allerwegen en allerduidelykst heeft bekend gemaekt.

Had nu God zulk eene onschatbare weldaed, aen PAULUS en TIMOTHEUS, bewezen, dat Hy hen, op de gezegde wijs, had zalig gemaekt, in onderscheiding van zo vele anderen, die nog lagen, onder het geweld van den dood, en nog niet beftraeld waren met het licht van het Euangelie, en de openbaring van het leven en de onftervelykheid; dan moesten zy ook daer uit hunne onberekenbare verplichting, aen den Zaligmaker, afleiden, en de overweging daer van moest TIMOTHEUS in het byzonder opwekken, om zich niet te schamen, over het Euangelie, het welk zulke aengelegene waerheden aen het licht bracht, en, door middel van het welk hy zulk eene grote genade verkregen had.

Vs. 11, 12. dringt de Apostel de vermaning, om zich, over hem, en zijne banden, niet te schamen, nader aen, en uit aenmerking der hoge waerdigheid van de bediening, tot welke hy geroepen was, en der aenleiding van zijne gevangenis, welke geenszins was eenig misdrijv, maer alleen de prediking van het Euangelie.

11. (*l*) Waer toe, om welk een Euangelie te verkondigen, ick van God gestelt, en van den Verlosser onmiddelyk geroepen ben. Immers ben ik niet alleen geroepen, tot een Prediker, ende eenen gewonen Euangelie dienaer, maer zelvs tot een Apostel, tot eenen buitengewonen dienaer, verwaerdigd met den Geest der onfeilbaerheid, ende allerbyzonderst tot een Leeraer der Heydenen, om het Euangelie allerwegen, onder alle volken, bekend te maken. Zo spreekt de Apostel, ten betoge der hoge waerdigheid van zijne bediening, niet uit trotschheid, maer om dat de Joodsgezinde yveraers zijn Apostelschap verdacht maekten, en vooräl op hem verbitterd waren, om dat hy zich, als eenen Apostel der Heidenen wilde aengemerkt hebben. Daer te boven was deze byzonderheid, dat hy een Leeraer der Heidenen was, de voornaemste oorzaek van al zijn lijden, en ook van zijne tegenwoordige gevangenis. (verg. vs. 12a.) — TIMOTHEUS had derhalven gene reden, om zich, over den Apostel te schamen, als of hy zich iets aengematigt hadde, het welk hem niet toekwam, maer wel om vrymoedig voor hem uit te komen, als voor iemand, die, hoe zeer hy ook gelasterd wierdt, onmiddelyk van God zelven, niet alleen tot eenen Euangelie dienaer, maer ook tot eenen Apostel, en byzonder tot eenen Leeraer der Heidenen, geroepen was.

12. Om welcke oorsake, namelyk dat ik byzonder een Apostel der Heidenen ben, ick oock dese dingen lijde, en thans gevangen ben. Immers het is bekend, dat niet eenig misdrijv, maer alleen mijne prediking onder de Heidenen, aenleiding gegeven hebbe, tot mijne gevangenis. Dit lijden is wel bitter, voor vleesch en bloed, maer evenwel ik en worde niet beschaemt, of ben geenszins bekommerd, dat ik, in mijne verwachting van den aenstaenden genadeloon, zal te leur gesteld worden. Want ick weet' wien ick gelooft, op welken algenoegzamen Verlosser ik mijn vertrouwen gestelt hebbe, ende ick ben versekert dat hy machtigh is mijn pant by [*hem*] wechgelegt te bewaren tot dien dagh. *Het*

(*l*) Hand. 9: 15. ende 13: 2. ende 22: 21. Galat. 1: 15. ende 2: 8. Ephes. 3: 8. 1 Tim. 2: 7.

Het pand by hem wechgelegd. — In het oorſprongelyke, ſtaet maer één woord, het welk in het gemeen beteekent het gene opgelegd of wechgelegd is. De Onſen vertalen het daerom niet onvoegzaem, door *een wechgelegd pand.* Voorts wijst ons het ganſche reden verband, naer een pand, het welk niet *door*, maer *voor* PAULUS, door eenen anderen, was wechgelegd, en wel door Hem, welken PAULUS geloovt had. — Maer wat hebben wy, door dit *wechgelegde pand* te verſtaen? Zommigen denken, uit vergelyking van vs. 14, aen de leer van het Euangelie, anderen aen de ziel, nog anderen aen het lichaem van den Apostel. Wy vereënigen ons, met de zulken, die het verſtaen, van de eeuwige zaligheid, welke God voor den Apostel bewaerde, om dat deze opvatting, met het redenbeleid en het oogmerk van den Apostel, best ſchijnt te ſtroken. Ook mogt hy zijne aenſtaende zaligheid, met recht, als een wechgelegd pand voorſtellen, deels om de voortreffelykheid van dat grote goed aen te tonen, deels om dat dezelve nog door hem niet genoten, maer verwacht werdt, en zelvs, ten aenzien der byzondere omſtandigheden, nog verborgen was.

God is machtig, en genegen, om dit wechgelegde pand *te bewaren*, zo dat het hem niet, door eenigen vyand, konde ontroovd worden, *tot dien dag* by uitnemenheid, in welken de rechtvaerdige Richter verſchijnen zal, om dat grote goed aen allen, die daer toe gerechtigd zijn, ter hand te ſtellen. (vergel. Kap. IV: 8.) God zou dat wechgelegde pand, voor den Apostel, zorgvuldig bewaren, niet alleen geduurende zijnen ganſchen levensloop, zo dat het hem, noch door eenige verzoekingen, noch door de wederwaerdigheden van dit leven, noch door de vervolgingen zijner vyanden, zoude ontvreemd worden, maer ook in zijnen dood, en geduurende zijnen afgeſcheiden ſtaet; zou God dat pand bewaren, tot op den laetſten dag der waereld, wanneer hy, in het volkomen bezit daer van, zoude geſteld worden. — Hier van was de Apostel *verzekerd.* Dit zijn vertrouwen was gegrond, op Gods Alvermogen, tegen het welk de poorten der helle niets vermogten; op de onveränderlykheid van Gods lievde, en van het eeuwig voornemen der genade. (vergel.

vs. 10;) op de onfeilbare belovten van den God der waerheid; op de volmaekte verzoening van den Middelaer; en op het getuigenis van den Heiligen Geest.

De Apostel had derhalven alle mogelyke gronden, om zich, over het lijden, het welk hy, om des Euangeliums wille, ondergaen moest, niet te schamen, en zich daer aen blymoedig te onderwerpen; wetende, dat het lijden van dezen tijd niet te vergelyken zy, by de heerlykheid, welke aen hem stondt geopenbaerd te worden. (vergel. Rom. VIII: 18.) Welk eene drangreden tevens, voor TIMOTHEUS, om toch alle schaemte, over de gevangenis van den Apostel, af te leggen, en zijne eer, by elk eene gepaste gelegenheid, openlyk en onbeschroomd te verdedigen. (vergel. vs. 8.)

B. *Wijders onderricht de Apostel zijnen* TIMOTHEUS, *hoe hy zich, met opzicht tot de verleiding der valsche Leeraren, te gedragen had, vs.* 13, 14.

13. (*m*) Houdt het voorbeelt der gesonde woorden, die gy van my gehoort hebt, in geloove ende liefde die in Christo Jesu is.

Wy vertalen het liever, volgens den Grondtext, met eene kleine verändering: *heb eene schets*, of een kort begrip, *der gezonde woorden, welke gy van my gehoort hebt*, (en welke gezonde woorden zijn) *in geloov en lievde, welke in* CHRISTUS JESUS *is*, dat is, op geloov en lievde in CHRISTUS JESUS uitkomen.

Door de *gezonde woorden*, bedoelt de Apostel de zalige leer van het Euangelie. De waerheden van het Euangelie heten hier *gezonde*, of gelijk 'er eigenlyk staet *gezondmakende* woorden, naerdien zy een gezegend middel zijn, in Gods hand, om de kranke ziel aenvangelyk gezond te maken, en die genezing langs zo meer voort te zetten, als mede in tegenstelling van de dwaelleer der verleideren, die de geestelyke krankheid niet genesen konde, maer veel eer verërgerde. — Deze gezondmakende woorden had TIMOTHEUS van

(*m*) 2 Tim. 3: 14.

van den Apostel *gehoort*, deels in de openbare Euangelie prediking van PAULUS, deels in het byzonder onderwijs, en den gemeenzamen ommegang, met dien groten man. — Deze gezonde woorden bestonden in, en kwamen hoofdzakelyk uit, op *geloov en lievde*, *welke in* CHRISTUS JESUS *is*; het hoofdöogmerk der Euangelie prediking is het inscherpen van twee gewichtige byzonderheden, het *geloov* en de *lievde*, van welke het eerste betrekking heeft, op de leerstukken, en het ander tot de zedenplichten van het Euangelie. Beide zijn zy *in* CHRISTUS JESUS; deze is het voorwerp van het geloov, het welk werkzaem is in de lievde.

TIMOTHEUS moest *een voorbeeld* (niet *het voorbeeld*, zo als de Onsen vertalen, daer de articulus, in het oorsprongelyke, niet gelezen wordt) eene schets, een kort ontwerp, der gezonde woorden *hebben*. Uit de herïnnering van het gene hy van den Apostel gehoort had, moest hy eene schets voor zich zelven trekken en opstellen, behelsende eene duidelyke en aeneëngeschakelde voorstelling der gewichtigste waerheden en plichten van het Euangelie; wijders moest hy zich deze schets zo eigen maken, dat hy dezelve, by gepaste gelegenheden, tot zijn nut gebruiken konde.

Deze raedgeving was, voor TIMOTHEUS, zeer geschikt en heilzaem. Door zulk een kort opstel van de meest wezenlyke waerheden en plichten van het Euangelie te vervaerdigen, had hy eenen regel, om, volgens dezelve, zijne Euangelie prediking in te richten; dit hulpmiddel kon hem dienen, om zijne Gemeente, met des te meerder klaerheid, te onderwijzen, en de waerheid, op eene overtuigende wijs, tegen hare vyanden, te verdedigen.

Dan niet alleen moest TIMOTHEUS zich zodanig een kort ontwerp aenschaffen, en steeds onder zijne aendacht houden, maer ook den ganschen omvang der Euangelie leer getrouwelyk bewaren, volgens vs. 14. Het eerste was een zeer gepast middel, om, in het laetste, des te beter te slagen

14. Het goede pant dat [*u*] toebetrouwt is, bewaert door den Heyligen Geest, die in ons woont.

Het goede pand, het welk u toebetrouwd is. Eigenlyk

ſtaet 'er *het goede toevertrouwde.* — De Apostel bedoelt de Euangelie leer, beſtaende uit waerheden, welke men geloven, en uit zedenplichten, welke men betrachten moet. Deze Euangelie leer noemt hy, met het hoogſte recht, *goed*, naerdien zy tot haer oogmerk, om God, in zondaren, te verheerlyken, zeer gepast is; als mede om dat zy Gode betamelyk is, en, zonder gapingen of tegenſtrijdigheden, by uitnemenheid wel te zamen hangt. Deze goede Euangeleer was, aen TIMOTHEUS, niet alleen door den Apostel, en de Gemeente, over welke hy het opzicht had, maer ook door God zelven, toevertrouwd, om zorg te dragen, dat dezelve niet verloren ging, noch, op de eene of andere wijs, vervalscht wierd.

Hy moest daerom deze leer, als eenen kostelyken ſchat, bewaren, in hare zuiverheid, en alles, zo door eigen leer en wandel, als door eene gepaste verdediging, tegen de vyanden, aenwenden, om deze leer, aen anderen, ongeſchonden over te leveren, zo als hy dezelve, van den Apostel, en van God zelven, ontvangen had. — Dit moest hy doen, *door den Heiligen Geest, die in hem* en in den Apostel *woonde*, dat is, in afhanging van dien Goddelyken Perſoon, en onder gelovige afbidding van zijnen alles vermogenden byſtand en invloed.

C. Vervolgens vermaent de Apostel zijnen TIMOTHEUS, *om zulke perſonen, tot Leeraren, te verkieſen, op welke hy zich verlaten konde, Kap. I:* 15— *II:* 2.

A. Tot aendrang van deze vermaning, brengt de Apostel twee tegengeſtelde voorbeelden by, zo van zulken, die hem, in zijne ongelegenheden, lievdeloos verlaten hadden, als van eenen, die hem ſtandvastig bleev aenkleven, vs. 15-18.

a. Het eerſte vinden wy vs. 15.

15. Gy weet dit (*n*) dat alle die in het Voorburgemeesterlyk Aſia zijn, haer van my afgewendt hebben:

(*n*) Hand. 19: 10.

ben: onder dewelcke is Phygellus ende Hermogenes.

Door *die in* het Voorburgemeesterlyk *Asia* zijn, bedoelt de Apostel de zulken, die zich, in dat Romeinsche wingewest, de zaek van het Euangelie, en zijne belangen, te voren aengetrokken, en het daer mede, eenen geruimen tijd, gehouden hadden; het zy dan byzondere Christenen, het zy liever Leeraers en Voorgangers, en wel de zodanigen, die, aen gene bepaelde Gemeente verbonden zijnde, overäl rond reisden; om, daer zy van de Apostelen gezonden werden, het Euangelie te prediken. In die betrekking zullen zy ook te Rome gekomen zijn. — Immers van byzondere Christenen, is het niet te vermoeden, dat zy zich *allen*, van PAULUS, zouden onttrokken hebben.

Deze rond reisende Euangelie predikers hadden zich *allen*, tot één toe, van PAULUS *afgewendt*. — Deze uitdrukking geevt wel genen ganschen afval van de Euangelie leer te kennen, maer eene lievdeloose onttrekking van zich zelven, aen de prediking van het Euangelie, en aen de belangen van den Apostel, zonder daer voor, uit vrees voor banden en vervolging, te durven uitkomen. Zelvs hadden zy zich geschaemt, om, te Rome zijnde, den Apostel, in zijne banden, op te zoeken en te verkwikken, gelijk blijkt, uit het tegen overgesteld gedrag van ONESIPHORUS. (vergel. vs. 16.)

TIMOTHEUS *wist* dit slechte gedrag der gemelde rond reisende Leeraren, het zy door het bericht van ONESIPHORUS, het zy langs eenen anderen weg, die ons onbekend is. — Onder dezen, die zich van den Apostel hadden afgewendt, waren ook PHYGELLUS en HERMOGENES, van welken wy niets naders bepalen kunnen. Deze zullen zich, in de zaek van het Euangelie, en van den Apostel, by uitstek lievdeloos gedragen hebben. Dit moest TIMOTHEUS weten, en zy werden, by name genoemd, op dat hy zich, door een al te goed vertrouwen op deze personen, niet mogt laten misleiden.

β. Het tegengesteld gedrag van ONESIPHORUS *wordt opgegeven, vs.* 16-18. *De Apostel wenscht hem eene genadige vergelding, zo*

a. Over zijn huis, vs. 16, 17, *als*

b. Over zijnen persoon, vs. 18.

16. Maer, aen den anderen kant, kan ik het lovwaerdig gedrag van eenen anderen voor u niet verbergen. De Heere geve den huyse (*o*) Onesiphori barmhertigheyt: want hy heeft my dickmael verquickt, ende heeft sich mijner keten niet geschaemt.

ONESIPHORUS komt alleenlyk hier en Kap. IV: 19 voor. Maer, vermits 'er, van zijne bediening, of betrekking tot den Apostel, niets gemeld wordt, kunnen wy ook, omtrent dezen man, niets naders bepalen. Zo veel is, in het algemeen, zeker, dat hy een Christen, een vriend van het Euangelie en van den Apostel geweest zy. Mogelyk was hy een Asiatiesch koopman, die, ter voorzetting van zijnen handel, te Rome gekomen was, en zich by den Apostel vervoegt had, om hem, in zijne gevangenis, uit eerbied en lievde, te verkwikken. Het kan ook zijn, dat hy mede behoorde, tot de rond reisende predikers van het Euangelie, die, uit Asia, te Rome gekomen waren. De Apostel zegt wel van dezen, dat zy zich allen van hem hadden afgewendt, vs. 15, maer van hen zondert hy dan den eenen ONESIPHORUS uit; alle de overigen hadden zich hem en zijner zaek geheel onttrokken.

De Apostel bidt den Goddelyken zegen, over het huisgezin van dezen man, *de Heer geve het huis van* ONESIPHORUS *barmhartigheid.* ONESIPHORUS zelvs was nog in leven, blijkens vs. 18; maer hy schijnt afwezig geweest te zijn, toen PAULUS dezen briev schreev, evenwel zijn huisgezin was toen te Rome. (vergel. Kap. IV: 19.)

17. Maer zo drae als hy te Romen gekomen was, heeft hy my seer neerstelick gesocht, om my, in mijne

(*o*) 2 Tim. 4: 19.

mijne gevangenis, te verkwikken, ende ten laetsten heeft hy [*my*] ook gevonden.

18. De Heere-God de Vader geve hem, dat hy barmhertigheyt vinde by den Heere CHRISTUS, die verhoogd is, tot eenen Richter van levenden en doden, in dien groten dagh van zijne luisterrijke verschijning; ende in hoe vele opzichten hy [*my*] te Ephesen gedient, en welke kennelyke blijken van verkleevdheid hy my gegeven heeft, weet gy seer wel, zo dat ik daer van gene melding behoeve te maken.

HET II. KAPITTEL.

B. Op dien gelegden grond, laet de Apostel de vermaning aen TIMOTHEUS *volgen, om, in het verkiesen van Leeraren, naer zulke personen om te zien, op welker trouw en standvastigheid hy zich verlaten konde, vs.* 1, 2.

1. GY dan, mijn sone en waerdige leerling, welken ik eene hartelyke lievde toedraeg, wort gesterckt of wees sterk in de genade, die in Christo Jesu is:

Hier is eene kennelyke weerslag, op de vreesächtige lafhartigheid der rond reisende Asiatische Predikers, van welke onmiddelyk te voren Kap. I: 15, gesproken is. TIMOTHEUS moest zich geheel anders gedragen, en *sterk zijn in de genade, welke in* CHRISTUS JESUS *is.* — Het voorstel is ongemeen nadrukkelyk, in het verband van zaken, wanneer men door *de genade, welke in* CHRISTUS JESUS *is*, het ambt van eenen Euangelist verstaet, het welk TIMOTHEUS, als een uitnemend gunstbewijs, door den Verlosser, was opgedragen; gelijk zo ook het woord *genade*, Rom. XII: 3. genomen wordt. Dan is het als of de Apostel zeide: „de rond reisende „Euangelie predikers uit Asia hebben zich my en mijnen „zaek, uit eene lafhartige vrees, geschaemt; ONESIPHORUS

„ is de eenigste geweest, die moeds genoeg had, om my,
„ zo drae hy hier te Rome kwam, in mijne gevangenis op
„ te zoeken, en, naer zijn beste vermogen, te verkwik-
„ ken. (vergel. Kap. I: 15-18;) Gy daerom, mijn gelievde
„ zoon, spiegel u, aen het voorbeeld der eerstgemelde,
„ geev toch geen voedsel, aen uwe vreesächtigheid, (verg.
„ Kap. I: 6-12,) maer volg de voetstappen van den lov-
„ waerdigen ONESIPHORUS; wees sterk, en bemoedig uw
„ hart, tegen alle vervolgingen, om het ambt van eenen
„ Euangelist, met het welk de Verlosser u verwaerdigt
„ heeft, kloekmoedig waer te nemen."

Volgens onze vertaling is de zin eenvouwig, dat TIMOTHEUS, uit het voorbeeld, der Asiatische Leeraren, moest opmerken, hoe verre men, door eene lafhartige vrees, kunne vervoerd worden, en daerom zijn hart versterken, met de genade, welke hy, van den Verlosser, gelovig bidden en verwachten moest.

2. Ende laet het voorbeeld der Asiatische predikers u strekken, ter waerschouwing, om, in het verkiesen en aenstellen van Leeraren, naer zulke personen om te zien, van welker trouw en standvastigheid gy u verzekeren kunt. Daerom 't gene gy van my, omtrent de leer van het Euangelie, en de wijs, op welke zy moet gepredikt worden, uitvoerig gehoort hebt, en waer van ik u een kort begrip heb voorgestelt, toen gy, onder vele getuygen, tot het ambt van eenen Euangelist, plechtig zijt ingehuldigd, (*a*) betrouwt dat, als een dierbaer pand, aen getrouwe menschen, welcke bequaem sullen zijn om oock andere te leeren; zulke personen, welke gy aenstelt tot Leeraers, moeten niet alleen genoegzame bekwaemheden hebben, om anderen te onderwijzen, maer zy moeten ook moed hebben, om vervolgingen te ondergaen, zo dat gy u, van hunne standvastigheid, kunt verzekerd houden.

(*a*) Tit. 1: 5.

D. Ver-

D. Verder wekt de Apostel zijnen beminden TIMOTHEUS *op, om al het lijden, het welk hem, om de prediking van het Euangelie, mogt bejegenen, geduldig en kloekmoedig te ondergaen, vs. 3-14.*

A. Ten opzichte van TIMOTHEUS *zelven, vs. 3-13.*

α. De opwekking wordt voorgesteld, vs. 3. en

β. Uitvoerig aengedrongen, vs. 4-13.

a. Door eigenäertige gelykenisſen, vs. 4-7.

𝔞. Deze gelykenisſen zijn ontleend, vs. 4-6.

1. Van den krijgsdienst, vs. 4.

2. Van de wedſtrijden, vs. 5.

3. Van den landbouw, vs. 6.

𝔟. TIMOTHEUS *moest deze gelykenisſen op zich zelven toepasſen, vs. 7.*

b. Door den aengelegenen inhoud van het Euangelie, vs. 8.

c. Door het voorbeeld van den Apostel zelven, vs. 9, 10.

d. Uit aenmerking van den rijken genadeloon, vs. 11.

e. Uit overweging der rampzalige gevolgen van trouwloosheid, vs. 12, 13.

B. Met betrekking tot de andere Leeraren, welken TIMOTHEUS, *tot dezelvde getrouwheid moest aenſporen, vs. 14.*

3. Gy dan, mijn gelievde Timotheus, lijdt geduldig verdruckingen, en onderwerp u kloekmoedig, aen alle mishandelingen, welke u, om de prediking van het Euangelie, door de vyanden der waerheid, mogen aengedaen worden. Leg u geheel toe, op de uitbreiding van CHRISTUS Koningrijk, zonder u, over iets anders, te bekommeren. Gedraeg u, in alles, als een goet en kloekmoedig krijgsknecht Jeſu Chriſti, die gene zwarigheden ontziet, in het uitbreiden des Koningrijks van den Verlosſer.

4. Spiegel u, aen het voorbeeld van eenen braven krijgsknecht, die zich nergens anders mede bemoeit, dan met de zaken van den krijgsdienst, en zich ook, volgens de Romeinſche wetten, met gene andere dingen, mag bekommeren. (*b*) Niemant immers, die in den krijgh dient

(*b*) 1 Cor. 9: 25.

wort ingewickelt in de handelingen des leeftochts, of in de beflommeringen van waereldsche zaken, maer hy is daer op alleenlyk uit, op dat hy dien Veldheer moge behagen, die [*hem*] tot den krijgh aengenomen heeft. Even zo moet gy u ook geheel, aen den dienst van CHRISTUS, en aen de uitbreiding van zijn Koningrijk, overgeven, zonder u, over tijdelyke belangen, te veröntrusten; en in welke zorgelyke omstandigheden gy ook moogt geplaetst worden, moet gy, in het werk des Heeren, niet vertragen.

5. Ende de kampvechters, in de strijdspelen, kunnen u ook, tot leerbeelden, dienen. Immers indien oock yemant strijdt, het zy in het worstelperk, het zy in de loopbaen, die en wort niet gekroont, en verkrijgt den opgehangen eereprijs niet, so hy niet wettelick en heeft gestreden, en aen de voorwaerden volkomen voldaen heeft. Nu, even zo zal ook een dienaer van het Euangelie den heerlyken genadeloon niet erlangen, wanneer hy niet yverig is, in den dienst van zijnen Heer, en zich daer op geheel toelegt, zonder zwarigheden, tegenstand, of vervolgingen, te ontzien.

6. Laet ik, ten overvloede, nog eene andere gelykenis, van den landbouw, ontlenen. (*c*) De lantman, als hy vlijtig arbeydt, in het ploegen, zaeijen en inöogsten, moet en behoort [*alsoo*] eerst de vruchten genieten; zonder arbeid, zal hy zich, over de vruchten, niet verblijden; even zo zal ook een Euangelie dienaer den beloovden genadeloon niet erlangen, ten zy hy, manmoedig over alle zwarigheden henen stappende, en zonder zich, door eene lafhartige vrees voor vervolgingen, te laten afschrikken, yverig, in den dienst van den Verlosser, gearbeidt heeft.

7. Merckt 't gene ick segge, en pas deze voorbeelden, uit het gemene leven ontleend, ter uwer bemoediging, op u zelven toe: doch de Heere zelvs, zonder wiens invloed en bystand wy niets vermogen, geve u verstant in alle dingen, en het nodig doorzicht, in alle onderscheidene gevallen, welke u bejegen mogen.

8. Houdt

(*c*) 1 Cor. 9: 10.

8. Houdt in gedachtenisse dat Jesus Christus uyt de dooden is opgeweckt, (*d*) welcke is uyt den zade Davids, nae mijn Euangelium. Deze grote waerheid is de hoofdinhoud van het gansche Euangelie, en de grondslag van alle onse verwachting. Hoe heerlyk is derhalven dit Euangelie, en zoudt gy dan zwarigheid maken, om, voor het zelve, vervolgingen te ondergaen? God heeft JESUS CHRISTUS, om den arbeid zijner ziele, door deze opstanding openlyk gerechtvaerdigd, en zal derhalven ook ons werk, wanneer wy yverig en getrouw zijn, genadig belonen.

De reden, waerom de Apostel hier melding make, van CHRISTUS opstanding, zal, by vs. 18, nader blijken.

9. (*e*) Om 't welcke Euangelie ick ook zware verdrukkingen lijde (*f*) tot de banden en eene langduurige gevangenis toe. Immers ik wordt behandeld, als een quaetdoender en een schandvlek der maetschappy pleeg behandeld te worden. Laet daerom mijn voorbeeld u, ter aenmoediging, verstrekken. Daer te boven strekt mijn lijden geenszins, tot nadeel van het Euangelie. Ik ben wel gebonden, en wordt daer door verhinderd, om het Euangelie te verkondigen, maer het woort Godts en is daerom niet gebonden, het wordt allerwegen voortgeplant. Het geduldig verdragen van dit lijden dient in tegendeel, ter aenmoediging van anderen, om, in de prediking van het Euangelie, onder allen tegenstand, rustig voort te gaen.

10. Daerom, in deze verzekering, verdrage ick alles, hoe bitter het ook, voor vleesch en bloed, wezen moge, om den wil van de uytverkorene, op dat oock sy, door mijn voorbeeld aengemoedigd, tot standvastigheid, mogen bewogen worden, in weerwil van alle vervolgingen, en alzo de saligheyt souden verkrijgen, die in Christo Jesu, en, door dien Goddelyken Verlosser, verworven is, met eeuwige heerlickheyt, in het volgend leven.

11. Laet het vleiend vooruitgezicht van den heerlyken

(*d*) 2 Sam. 7: 12. Psalm 132: 11. Jes. 11: 1. Matth. 1: 1. Hand. 2: 30. ende 13: 23. Rom. 1: 3 (*e*) Eph. 3: 13. Coloss. 1: 24. (*f*) Ephes. 3: 1. ende 4: 1. Philipp. 1: 7. Col. 4: 3, 18. 2 Tim. 1: 8.

genadeloon u bemoedigen, tegen alle verdrukkingen. **Dit is** toch **een getrouw woort**, waer op wy ons gerust verlaten kunnen, dat wy, gemeenſchap hebbende aen CHRISTUS lijden, ook deel zullen hebben, aen zijne heerlykheid: **(g) want indien wy met** [*hem*] **geſtorven zijn**, indien wy, om zijnen wil allerhande ellenden, gevaren, en zelvs den dood, ondergaen, **ſo ſullen wy oock met** [*hem*] **leven**, en, om zijnen wil, in de huishouding der eeuwigheid, eene onnadenkelyke heerlykheid genieten.

12. **(h) Indien wy**, om zijnen wil, allerlei ſmaedheden en mishandelingen lijdzaem **verdragen, wy ſullen oock met** [*hem*] **heerſchen**, en, in het volgend leven, zijner heerlykheid deelächtig worden. Maer even zo rampzalig zullen ook de gevolgen der trouwloosheid wezen: **(i) indien wy** [*hem*] **verloochenen**, aen welken wy alles verſchuldigd zijn, en ons, door de vrees voor vervolgingen, laten afſchrikken, van, voor den Verlosſer, en zijn Euangelie, kloekmoedig uit te komen, **hy ſal ons oock verloochenen**, en, in den groten dag der algemene verántwoording, niet erkennen, voor zijne dienaren.

13. **(k) Indien wy ontrouw zijn**, zo dat wy Hem en zijn Euangelie, uit vrees voor lijden, lafhartig verzaken, **hy blijft getrouw** en onfeilbaer, zo wel in het uitvoeren van zijne bedreigingen, als in het vervullen van zijne belovten; **hy** zal zijn woord geſtand doen, (verg. Matth. X: 33,) **en kan hemſelven niet verloochenen**, noch zijne waerheid krenken.

14. **Brengt deſe dingen in gedachteniſſe**, aen alle uwe toehoreren, maer byzonder aen de Leeraren der Gemeente, welken gy hebt aengeſtelt, ter hunner bemoediging, onder de vervolgingen, **ende betuygt** toch den laetſten, **voor** en in de tegenwoordigheid van **den Heere**, voor welken alle dingen naekt en geopenbaerd zijn, **dat ſy geenen woordenſtrijt en voeren**, of twisten over beuzelingen;

(g) Rom. 6: 8. (h) Rom. 8: 17. 2 Cor. 4: 10. Phil. 3: 10. 1 Petr. 4: 13. (i) Matth. 10: 33. Marc. 8: 38. Luc. 9: 26. ende 12: 9. (k) Numer. 23: 19. Rom. 3: 3. ende 9: 6.

gen; (vergel. 1 Tim. VI: 4,) [*'t welck*] tot geen dingh nut [*en is*], en nergens anders toe dienen kan, [*dan*] tot verkeeringe en nadeel der toehoorders, welken dergelyke twisten ligtelyk aenleiding geven kunnen, om te vermoeden, dat alles, in den Godsdienst van het Euangelie, onzeker zy.

E. *Vervolgens wordt* TIMOTHEUS *opgewekt, om yverig te zijn in zijne bediening, byzonder door het verdedigen van de zuivere leer, en door eenen voorbeeldigen wandel, voorål in eenen tijd van verleiding en vervolging, Kap. II: 15— IV: 5.*

A. Deze opwekking wordt voorgesteld, Kap. II: 15— III: 17.

a. In het gemeen, vs. 15.

15. Beneerstigt u om uselven Gode beproeft voor te stellen, en gedraeg u, in het waernemen van uwe bediening, zodanig, dat gy de Goddelyke goedkeuring erlangen moogt. Maek u openbaer, als eenen yverigen arbeyder, die niet beschaemt en wort, en zich niet behoevt te schamen, noch over zijne leer, noch over zijn gedrag, die het woort der waerheyt recht-snijdt.

Die het woord der waerheid recht snijdt. — Deze uitdrukking luidt wat vreemd in onze ooren. — Het oorspronkelyk woord beteekent zo veel, als op den rechten weg wandelen, den goeden weg houden. Met opzicht tot het *woord der waerheid*, beteekent het de waerheden van het Euangelie, op de rechte wijs, voor te stellen, zonder 'er valsche leeringen in te mengen, met oogmerk om wezenlyk nuttig te zijn, aen alle zijne toehoreren.

B. Deze opwekking wordt, in de byzonderheden, nader uitgebreid, Kap. II: 16— III: 17.

α. Met opzicht tot de zuiverheid der leer, Kap. II: 16-26.

a. TIMOTHEUS *moest zich verzetten, tegen de verleiding der valſche Leeraren, vs. 16-21.*

a. De vermaning zelve wordt voorgeſteld, vs. 16.

b. Aengedrongen, uit aenmerking van den verdervelyken invloed der valſche leer, vs. 17-21.

1. Die valſche leer wordt, in hare ſchadelyke uitwerkſelen, beſchreven, vs. 17, 18.

2. Evenwel was 'er geen algemene afval der Christenen te duchten, vs. 19-21.

—. God zou, voor de zijnen, zorgen, vs. 19.

——. Ook waren alle uitwendige belijders gene ware Christenen, vs. 20, 21.

16. (*l*) Maer wacht u van, en ſtelt u tegen het ongodtlick ydel-roepen, het ydel en onchristelyk geſchreeuw der valſche Leeraren: (vergel. 1 Tim. VI: 20.) want de woelingen van deze menſchen zijn allerverdervelykst; ſy ſullen, wanneer zy niet nadrukkelyk werden tegengegaen, van dag tot dag, nog in meerder godtlooſheyt toenemen, zy zullen niets ontzien, om de leer der waerheid en der godzaligheid, op allerlei wijſen, te verbasteren.

17. Ende haer woort en dwaelleer ſal voort-eten, gelijck de kancker of het koud vuur; onder welcke verleiders ook is Hymeneus ende Philetus:

18. Die van de waerheyt zijn afgeweken, ſeggende, dat de opſtandinge alreede geſchiet is: ende verkeeren ſommiger geloove.

De Apostel geevt vs. 17, 18. eene nadere beſchrijving van de dwaelgeesten, welke hy op het oog heeft.

Hun woord zou voortëten, gelijk de kanker, of gelijk het koud vuur, in het menſchelyk lichaem, al verder en verder voortgaet, wanneer het niet, in tijds, geſtuit wordt. Wy heb-

(*l*) 1 Tim. 1: 4. ende 4: 7. ende 6: 20. Tit. 1: 14. ende 3: 9.

hebben derhalven te denken, aen zulke dwalingen, welke recht gefchikt zijn, om, by onkundige en vleefchelyke menfchen, eenen gereden ingang te vinden, zo dat het eene lid der Kerke voor, en het andere na, met die dwalingen, als met eene befmetting, worde aengeftoken, en het gebrek, wanneer het niet, in tijds, geftuit wordt, ten laetften geheel ongeneesbaer worde. — Trouwens de verfpreiders van die verdervelyke dwalingen zouden *in meerder godloosheid toenemen*, vs. 16[a], en, van de eene ongerijmheid, tot de andere, overflaen. — Door de woelingen van deze lieden, was derhalven het ganfche lichaem der Gemeente in gevaer, en 'er was een algemene afval van de zuivere leer des Euangeliums te duchten, wanneer 'er niet, by tijds, in voorzien wierdt.

Onder de heirvoerers van deze dwaelgeesten waren ook HYMENEUS en PHILETUS. — De eerfte is ons, 1 Tim. I: 20, reeds voorgekomen. Toen de Apostel zijnen eerften Briev aen TIMOTHEUS gefchreven heeft, had hy nog hoop, van hem te herwinnen. Ten dien einde, had hy hem, aen den Satan, overgegeven, om hem, met krankheden naer het lichaem, te flaen, te benauwen en te verfchrikken; hopende, dat hy, door die buitengewone ftrafoëffening, tot inkeer zoude gebracht worden. Hier ontmoeten wy dezen man weder, als het hoofd en aenvoerer van zeer verdervelyke dwaelgeesten. Derhalven had de Apostel zijn oogmerk, om hem te verbeteren, immers voor als nog niet bereikt. — Van PHILETES, weten wy niets anders, dan zijnen naem. Aen TIMOTHEUS evenwel was hy zeer bekend.

HYMENEUS maekte 'er zijn werk van, om den Apostel, en de zuivere Euangelie leer te lasteren. (vergel. 1 Tim. I: 20.) Hier 'in zal PHILETUS hem naergevolgt en onderfteunt hebben. — Vs. 18 worden zy nader befchreven, als lieden, *die van de* leer der *waerheid afgeweken*, en tot fchromelyke dwalingen vervallen waren. Wy hebben derhalven te denken, aen menfchen, die zich voordeden, als Leeraers van het Christendom, maer, onder dien fchijn, het Euangelie blijkbaer vervalschten, en de verdervelykfte wanbegrippen voortplantten. In het byzonder *zeiden zy, dat de opftanding alreeds gefchied is.*

De *opstanding* der dooden is eene allervoornaemste grondwaerheid van het Euangelie. (vergel. 1 Cor. XV.) De verleiders hielden zich, in den uiterlyken schijn, aen deze gewichtige leer, maer verlochenden dezelve met de daed, bewerende, dat het gene MOSE en de Propheten, CHRISTUS en de Apostelen, van deze leer, gezegt hadden, niet eigenlyk moest verstaen worden, van eene toekomende opstanding der doden, in den laetsten dag der waereld, maer in eenen verbloemden zin, of van de geestelyke wedergeboorte der Christenen, gelijk TERTULLIANUS zegt van de Gnostieken, *de resurr. carnis* c. 19, 20, of van de geduurige voortteeling der kinderen, beschouwd als eene aenhoudende opstanding.

De Apostel bedoelt derhalven de voorlopers der Gnostieken, die uit de Wijsbegeerte van PLATO, welke, onder de Joden veel veld gewonnen had, deze stelling overnamen, dat het lichaem de zetel der zonde zy, en dat het zelve, als eene gevangenis van de ziel, door den dood, geheel en voor altoos zou te niet gedaen worden. Uit dit beginsel nu wilden zy afleiden, dat de opstanding der dooden, in eenen eigenlyken zin, gene plaets hebben konde.

Door het verspreiden van zulke dwalingen, welke veelszins aenleiding gaven, tot allerlei losbandigheid, (vergel. Kap. III: 2,) *hadden zy sommiger geloov verkeert*, zo dat zy de leer der waerheid verlaten, en de gemelde wanbegrippen omhelst hadden.

19. Evenwel behoevt gy, voor genen algemenen afval der Christenen, te duchten, hoe zeer deze dwaelgeesten woelen, en velen verleiden mogen: want het vaste fondament Godts staet en het gebouw der Kerke, het welk daer op gegrondvest is, kan niet verwoest worden. (vergel. Matth. XVI: 18.) De grondslag der Kerke is geheel onwankelbaer, hebbende desen segel, of dit tweeledig opschrivt, (*m*) De Heere kent de gene die sijne zijn: ende, Een yegelick die den name Christi noemt stae af van ongerechtigheyt.

HYMENEUS, PHILETUS en dergelyke dwaelgeesten hadden reeds

(*m*) Joh. 10: 14.

reeds vele Christenen, van de waerheid des Euangeliums, afgetrokken, en vervoert, om hunne allerschadelykste wanbegrippen te omhelsen. Ook zou hunne dwaling, wanneer zy niet tijdig gestuit werdt, als eene aenstekende ziekte, al verder en verder verspreid worden. (vergel. vs. 17.) Maer evenwel het gansche gebouw der Kerke zouden zy niet verwoesten. Dit was gevestigd, op eenen onwankelbaren grondslag. *Het vaste fundament Gods staet.*

Men zou het *fundament* voor het gansche gebouw kunnen nemen, zo gebruiken ook de LXX het oorsprongelyk woord voor een Paleis, Jes. XXV: 2. Jer. VI: 5. Dan is de meening deze: „ het vaste en hechte gebouw van Gods Kerk „ staet onwankelbaer, zo dat het nimmer zal verwoest wor„ den, en het heeft, ten blijke daer van, dit merkwaerdig „ opschrivt, het welk voor allen leesbaer is, *de Heer kent* „ enz." Deze verklaring beantwoordt byzonder wel, aen de zinneprent vs. 20, alwaer de Kerk van CHRISTUS, by *een groot huis*, vergeleken wordt.

Verkiest men de Overzetting der Onsen te behouden, dan moet men denken aen den grondsteen van een groot gebouw, het welk daer op onwankelbaer gevestigd is, terwijl 'er, op dien grondsteen, een merkwaerdig opschrivt gegraveerd is. Byzonder zal de Apostel dan het oog hebben, op de grondwaerheden van het Christendom, op welke het gebouw der Kerke veilig rust. (vergel. 1 Cor. III: 10, 11, 12. Eph. II: 20.) — De eerste opvatting evenwel schijnt ons de natuurlykste, en, in het verband van zaken, best te stroken.

Het opschrivt is tweeledig: — *de Heer kent de genen, die de zijnen zijn,* — *een iegelyk, die den naem van* CHRISTUS *noemt, stae af van ongerechtigheid.*

De Heer kent de genen, die de zijnen zijn. — Onder de belijders van het Christendom waren 'er velen, die geen oprecht hart hadden; wat wonder, dat zy zich, door de verleiding der dwaelgeesten, van de waerheid des Euangeliums, lieten aftrekken, en, tot onchristelyke dwalingen, vervoeren? Maer zulk een afval was 'er niet te vresen, van hen, die het oprecht geloov waren deelächtig geworden. *De Heer kent de genen, die de zijnen zijn,* dat is, de zulken, welke

Hy heeft uitverkoren; (vergel. Joh. XIII: 18) die Hem met een gelovig hart hebben aengenomen, en tot zijn eigendom behoren. Deze *kent de Heer* CHRISTUS; Hy bemint hen, Hy zorgt voor hen, Hy begunſtigt en beveiligt hen. In dezen zin wordt het woord, door *kennen* vertaeld, by de LXX zeer gemeenzaem genomen Deut. XXXIV: 10. Pſ. I: 6. XXXVII: 18. — *Kent* nu *de Heer de genen, die de zijnen zijn*, dan heeft men ook, voor eenen afval der ware gelovigen, niet te vreſen, wat ook verleidende dwaelgeesten woelen mogen.

Het ander opſchrivt is, *een iegelyk, die den naem van* CHRISTUS *noemt, ſtae af van ongerechtigheid*, dat is, met één woord, te zeggen: „ elk, die zich uitgeevt, voor eenen „ Christen, en belijdenis doet van den Christelyken Gods- „ dienst, is verplicht afſtand te doen van allerlei ondeug- „ den, en een godzalig leven te leiden" Dit opſchrivt neemt wederom alle vrees, voor den afval van ware Christenen, geheel wech. — De verleiders, op welke PAULUS hier het oog heeft, hadden wel zommiger geloov verkeert; (verg. vs. 18,) zy hadden 'er velen vervoert, om de waerheid des Euangeliums te verlaten, en zich aen de losbandigheid over te geven. Maer deze waren gene echte Christenen geweest. Dit bleek, uit hun ſlordig levensgedrag. (vergel. Kap. III: 2.) — Rechtgeäerte Christenen, die den Verloſſer, met een gelovig hart aennemen, ſtaen af van ongerechtigheid.

20. (*n*) Doch, dat alle belijders van het Euangelie gene ware Christenen zijn, zal ik u, door eene eigenäertige gelykenis, nader onder het oog brengen. Te weten in een groot huys zijn niet alleen gouden ende ſilvere vaten; al het huisraed is niet even kostbaer; maer 'er zijn oock houten ende aerden [*vaten*], huisraed van weinig of gene waerde, ende ſommige zijn geſchikt ter eeren, dienende tot cieraed, maer ſommige dienen ter oneeren, en tot een verächtelyk gebruik. Even zo is het ook gelegen, met de Gemeente van CHRISTUS. Alle hare leden zijn

(*n*) Rom. 9: 21.

zijn niet even voortreffelyk; sommige zijn eene eer van den Verlosser, maer andere gedragen zich zo, dat zy der Gemeente geen wezenlyk nut toebrengen, en geheel veràchtelyk zijn. Het moet u derhalven niet verwonderen, of angstvallig maken, dat 'er menschen van ondeugende beginselen, in de Gemeente, gevonden worden, die zich, by gelegenheid der verleiding van valsche Leeraren, openbaer maken.

21. Indien dan yemant hemselven van desen reynigt, en zich, in zijn gedrag, kennelyk onderscheidt, van die ondeugende menschen, die CHRISTUS, alleen met den mond, belijden, die sal een vat zijn ter eeren geheyligt; hy zal, aen het cierlyk huisraed, gelijk, ende eene eere van CHRISTUS zijn; hy zal bequaem en recht geschikt zijn, tot gebruyck des Heeren, van het grote huis der Kerke, tot alle goet werck, en den wezenlyken dienst der Christelyke Maetschappy, behoorlyk toebereydt.

b. TIMOTHEUS *moest zich, van de gepaste middelen, bedienen, om de verleiding der valsche Leeraren te keer te gaen,* vs. 22-26.

a. Eerst spreekt de Apostel van het gene hy te vlieden had, vs. 22-24ᵃ.

1. *Van de begeerlykheden der jeugd*, vs. 22.
2. *Van nutteloose twistvragen*, vs. 23, 24ᵃ.

b. Wijders spreekt de Apostel van het gene TIMOTHEUS *te betrachten had*, vs. 24ᵇ-26.

1. *Hy moest vriendelyk zijn, tegen alle menschen*, vs. 24b.
2. *Bekwaem zijn, om te leeren*, vs. 24c.
3. *De kwaden verdragen*, vs. 24d. *en*
4. *Zachtmoedig zijn, omtrent de tegenstanders*, vs. 25, 26.

22. (*o*) Maer vliedt de begeerlickheden der jonckheyt. Gy zijt nog jong; (vergel. 1 Tim. 4: 12,) maer gedraeg u, als eenen man, ende wapen u tegen die

(*o*) 1 Tim. 6: 11.

hittige drivten, welke het jeugdig hart zo eigen zi n, maer jaegt na, en beyver u, op de betrachting van rechtveerdigheyt, in alle uwe handelingen met menschen. Zijt een voorbeeld voor anderen, in geloove, in trouw en oprechtheid, (vergel. 1 Tim. IV: 12) in liefde, in het bewaren van den vrede met alle menschen, byzonder met de gene die den Heere aenroepen uyt een reyn herte, die oprechte en ongeveinsde Christenen zijn.

23. (*p*) Ende verwerpt de vragen, die dwaes ende sonder leeringe zijn; houd u geheel niet op, met die nutteloose twistvragen, welke niets gemeens hebben, met de ware wijsheid, wetende datse gene stichting, maer hatelyke twistingen, voortbrengen.

24. Ende een rechtgeaert dienstknecht des Heeren, die zich, met alle zijne vermogens, beyvert, om het Koningrijk van CHRISTUS uit te breiden, behoort vredelievend te zijn, en moet niet twisten, maer vriendelick zijn en lievtalig zijn, tegen alle, (*q*) bequaem, om anderen, op eene innemende en overtuigende wijs, te leeren, [*ende*] die de quade bejegeningen geduldig kan verdragen:

25. (*r*) Met toegevende sachtmoedigheyt, onderwijsende de gene die der waerheid tegenstaen, en dezelve verlochenen, om hen, ware het mogelyk, op zulk eene innemende wijs, te recht te brengen. Immers gy moet, van uwen kant, deze gepaste middelen aenwenden, in hoop op den zegen des Heeren, of haer Godt t'eeniger tijt bekeeringe gave tot erkentenisse der waerheyt:

26. Ende sy wederom ontwaken mochten uyt den strick des duyvels, onder welcken sy gevangen waren, tot sijnen wille.

Tot *zijnen wil.* Eigenlyk staet 'er *tot* DIENS *wil.* — Onses erächtens wordt hier God bedoeld, zo dat de mening, in het verband, deze zy: „ of God hun ter eeniger tijd de „ bekeering gave, om de waerheid van het Euangelie te „ er-

(*p*) 1 Tim. 1: 4. ende 6: 4. Tit. 3: 9. (*q*) 1 Tim. 3: 9.
(*r*) Gal. 6: 1.

„ erkennen, en of zy wederom mogten ontwaken, uit den „ ftrik des duivels, zijnde nu onder hem gevangen, *om den* „ *wil van* DIEN te betrachten, die hun de bekeering geven „ zal." — Deze opvatting ftemt, in alles, overëen, met den aert en de zamenftelling der oorfprongelyke woorden.

HET III. KAPITTEL.

β. TIMOTHEUS *moest ook waken, voor de zuiverheid der zeden, Kap. III:* 1-13.

a. Vooräf gaet eene treurige befchrijving van een diep bederv der zeden, het welk op handen was, vs. 1-5ª.

b. Dit gav aenleiding, tot de gemelde vermaning, vs. 5ᵇ-17.

𝔞. *De vermaning zelve wordt voorgefteld, vs.* 5ᵇ. *en*

𝔟. *Nader aengedrongen, vs.* 6-17.

1. *Uit het flecht karakter van hen, die dit bederv der zeden zouden invoeren, vs.* 6-9.

-. *Zy zouden zich, onder eenen bedrieglyken fchijn, listig in de huifen indringen, om zich eenen aenhang te maken, vooräl onder zwakke vrouwen, vs,* 6, 7. :

--. *Zy zouden de zuivere leer ondermijnen, en het gezach der Apostelen zoeken verdacht te maken, vs.* 8, 9.

1. (*a*) ENde weet dit en bedenkt het wel, dat in de laetfte dagen ontftaen fullen fware tijden, en zeer gevaerlyke dagen, wanneer 'er een fchromelyk en algemeen bederv der zeden zal plaets hebben, onder alle rangen van menfchen.

De uitdrukking *in de laetfte dagen* zegt eenvouwig, in volgende tijden, zonder nadere bepaling. (vergel. 1 Tim. IV: 1.)

De Apostel heeft hier het oog, op dat bederv der zeden, het welk plaets zou hebben, in de duistere eeuwen, gelijk

(*a*) 1 Tim. 4: 1. 2 Petr. 2:3. Jud. vs. 18.

zy, met het hoogfte recht genaemd worden, die de tijden der Hervorming zijn voorafgegaen, wanneer Keizers, Koningen en Vorsten openlyk verklaerden, dat 'er eene verbetering hoogst noodzakelyk ware, niet alleen in de leer, maer ook in de zeden, niet alleen in de leden, maer ook in het hoofd der Kerke, gelijk hy genaemd werdt. Van de fchromelyke dwalingen, in de leer, heeft de Apostel melding gemaekt, 1 Tim. IV: 1-5; hier fpreekt hy, van het fchandelyk verval, in de zeden.

Het is waer, TIMOTHEUS zou deze zware tijden niet beleven, maer evenwel de verborgenheid der ongerechtigheid werdt alrede gewrocht; de zaden van dit bederv werden reeds bedektelyk geftrooit, gelijk wy by 2 Thesf. II: 7. nader hebben aengetoont. — Dit moest TIMOTHEUS wel bedenken, en de beginfelen van het kwaed, met al zijn vermogen, te keer gaen, en, om hem de noodzakelykheid daer van des te duidelyker onder het oog te brengen, befchrijvt hy het grouwzaem karakter van die verleiders, die het zaed van dit bederv, op eene bedekte wijs, verfpreidden.

2. Te weten de ware en ongeveinsde Godsvrucht zal, in die duistere eeuwen, bykans geheel verbannen zijn. Want de menfchen, die den naem van Christenen dragen, fullen over het algemeen zijn liefhebbers van haerfelven, die alleen hun eigen belang zoeken, en zich, aen hunnen naesten, niet laten gelegen liggen, geltgierigh en inhalig, laetdunckige grootfprekers, hoovaerdigh, lafteraers van God en menfchen, den ouderen ongehoorfaem, ondanckbaer, onheyligh, die niets heilig achten.

3. Sonder natuerlicke liefde zelvs tot hunne eigene kinderen, onverfoenlick, die gene trouw, noch gevoel van menfchelykheid bezitten, (vergel. Rom. I: 31) achterklappers, onmatigh en geheel ongebonden, wreet, fonder liefde tot de goede, of *tot het goede*;

4. Verraders, roeckeloos, die niets ontzien, opgeblafen door trotschheid, over eene ingebeelde wijsheid, (vergel. 1 Tim. VI: 4) meer liefhebbers der welluften dan liefhebbers Godts:

5. Hebbende wel een uitwendige gedaente en vertoning

ning van Godtsaligheyt, maer die voorgewende godzaligheid heeft genen grond in het hart, naerdien zy de kracht en het wezen derselve, met hunne daden, allerschandelykst verloochent hebben. Er zijn reeds verleiders, die de beginselen van zulk eene schromelyke verbastering der zeden, in het heimelyke, beginnen voort te planten. (*b*) Hebt oock eenen afkeer van dese, zonder u van hen af, ten blijke van uwen afkeer, en vermaen de Christenen, dat zy, ook hier in, uw voorbeeld naervolgen.

6. (*c*) Want van dese verdervelyke verleiders zijn 'er reeds eenigen; 't zijn namelyk die veráchtelyke bedriegers, die listig, onder allerlei schoonschijnende voorwenselen, in de huysen weten in te sluypen, ende nemen de gemoederen der zwakke vrouwkens gevangen, die met sonden geladen zijn, ende door menigerley begeerlickheden gedreven worden:

7. [*Vrouwkens*] die altijt leeren, ende nimmermeer tot kennisse der waerheyt en konnen komen.

De vrouwen gevangen te nemen zegt zo veel, als de gemoederen der zwakke vrouwen, op eene listige wijs, in te nemen. De Apostel bedient zich, van een verkleinend woord, het welk de Onsen zeer gepast, door *vrouwkens*, vertaelt hebben; hy bedoelt het zwakste zoort van vrouwen, welke weinig doorzicht hebben, en zich, door bedriegers, gemakkelyk laten wechslepen. — Het waren vrouwkens, *met sonde beladen*, zo dat zy als gebukt gingen, onder den last der ondeugden; zy werden, *door menigerlei begeerlykheden gedreven*, en, door verschillende aerdsgezinde lusten, geslingerd. *Zy leerden altijd*, zy hoorden naerstig naer het onderwijs der verleideren, maer *tot de kennis* en gelovige erkentenis *der waerheid*, welke, zonder eenen heiligen wandel, niet bestaen kan, *konden zy niet komen.* Trouwens de verleiders voedden haer, met dwalingen, en zy dachten nergens anders aen, dan aen het verzadigen van hare lusten.

Elk ziet derhalven, dat de Apostel bepaeldelyk spreke,

(*b*) Matth. 18: 17. Rom. 16: 17. 2 Thess. 3: 6. Tit. 3: 10. 2 Joh. vs. 10. (*c*) Matth. 23: 14. Tit. 1: 11.

van zulke zwakke vrouwtjens, die wel de vertoning maekten, van in het Christendom grondig te willen onderwezen worden; maer die het alleenlyk te doen was, om daer in voedsel te vinden, voor hare onstuimige lusten. By zulke vrouwtjens wisten zich de verleiders te veraengenamen, om daer door, op eene listige wijs, opgang te maken.

8. (*d*) Gelijckerwijs nu de hoofden der Egyptische toveraers, die, volgens de overleveringen der Ouden, Jannes ende Jambres genaemd waren, Mosi tegenstonden, en zijne Goddelyke zending poogden verdacht te maken, alsoo staen oock dese verleiders de waerheyt van het Euangelie tegen, en zoeken mijn Apostoliesch gezach te betwisten. Trouwens men kan, van hun karakter, niets anders verwachten; menschen verdorven zijnde van verstant, door schromelyke wanbegrippen, verworpelick en gene aendacht verdienende, wanneer zy handelen aengaende de leer van het geloove.

9. Maer sy en sullen niet meerder toenemen en het niet verder brengen kunnen, dan dat zy de waerheid, voor eenigen tijd, verdonkeren: want hare uytsinnigheyt en het buitensporige van hunne heilloose pogingen, sal ten laetsten aen allen openbaer worden, gelijck oock gener onbedachtzaemheid, van Jannes namelyk en Jambres, openbaer geworden is.

2. *De Apostel ontleent nog eene drangreden, uit zijn eigen voorbeeld*, *vs.* 10-13.

—. TIMOTHEUS *had de handelwijs van den Apostel, in het prediken van het Euangelie, gezien en ook naergevolgt*, *vs.* 10.

——. *Ook had hy het gedrag van den Apostel, onder de vervolgingen, gezien en naergevolgt*, *vs.* 11.

———. *In het vervolg, had hy ook allerlei lijden te wachten*, *vs.* 12, 13.

10. Maer volg mijn voorbeeld bestendig na, gelijk gy tot

(*d*) Exod. 7: 11.

tot dus ver gedaen hebt, zo in het prediken van het zuiver Euangelie, als in het geduldig ondergaen van alle vervolgingen. Immers gy hebt tot dus verre achtervolgt mijne leere en het voorschrivt, het welk ik u gegeven heb, mijne wijse van doen, in het prediken van het Euangelie, mijn voornemen of doelwit: gy hebt het zelve oogmerk, om de eer van den Verlosser te bevoorderen; ook hebt gy naergevolgt mijne standvastigheid in het geloove, mijne lanckmoedigheyt, omtrent allen, die my mishandelen, mijne liefde ook zelvs jegens mijne vyanden, mijne lijdsaemheyt onder alle verdrukkingen.

11. (*e*) [*Mijne*] standvastigheid, onder de vervolgingen, [*mijn*] moed, onder het lijden, sulcks als my overgekomen is in Antiochien, in (*f*) Iconien, [*ende*] in (*g*) Lystren, voor dat gy mijn medehelper en bestendige reisgenoot geworden zijt; en hoedanige vervolgingen ick naderhand geleden hebbe, weet gy zelvs, by ondervinding, daer gy 'er meerendeels by tegenwoordig geweest zijt; (*h*) ende evenwel de Heere heeft my tot dus verre uyt allen gunstig verlost. Welk eene aenmoediging voor u, om standvastig te blijven, in het geloov, en in de prediking van het Euangelie, wat u ook overkomen moge.

12. (*i*) Ende deze opwekking is des te noodzakelijker, daer gy oock, in het vervolg, allerlei lijden te wachten hebt: want alle die Godtsaliglick willen leven in overëenkomst met de heilige leer van Christo Jesu, die sullen vooräl in tijden, wanneer de ware Godsdienst eenen geweldigen tegenstand ontmoet, wreedäertig vervolgt worden.

13. Doch de boose menschen ende bedriegers, vooräl de valsche Leeraers, tegen welken ik bezig ben u te waerschouwen, sullen, onder dat alles, van kwaed, tot erger voortgaen, anderen verleydende ende worden-

(*e*) Hand. 13: 50. (*f*) Hand 14: 2. (*g*) Hand. 14: 10. (*h*) Ps. 34: 20. 2 Cor. 1: 10. (*i*) Matth. 16: 24. Luc. 24: 26. Joh. 17: 14. Hand. 14: 22. 1 Thess. 3: 3.

de zelve verleydt, naerdien zy zich, in hunnen blinden yver, verbeelden, dat zy, door het onderdrukken van de waerheid, en het vervolgen van hare voorſtanderen, Gode eenen dienst doen.

γ. TIMOTHEUS *moest blijven, by het gene hy geleert had, en van welks waerheid hy volkomen verzekerd was, vs.* 14-17.

a. Deze vermaning wordt voorgeſteld, vs. 14. *en*

b. Aengedrongen, uit zijne bedrevenheid in de Heilige Schrivten, vs. 15-17.

a. Hy was, van jongs aen, onderwezen in de Schrivten, vs. 15[a].

b. By deze gelegenheid, prijst de Apostel de nuttigheid der Heilige Schrivten aen, vs. 15[b]-17.

1. Zo in het gemeen, voor alle Christenen, vs. 15[b].

2. Als in het byzonder voor Leeraren, vs. 16, 17.

14. Maer, wat de verleiders ook woelen mogen, blijft gy evenwel in 't gene gy geleert hebt, by de zuivere waerheid van het Euangelie, waer in ik u onderwezen heb, ende [*daer van*] u verſekeringe gedaen is, wetende van wien gy het geleert hebt, van eenen Apostel namelyk, die onmiddelyk door CHRISTUS JESUS zelven, geroepen is.

15. Ende dat (of *gelijk*) gy reeds van kints af, door het onderwijs van uwe Godvruchtige Moeder en Grootmoeder, (vergel. Kap. I: 5) de heylige Schriften van Moſe en de Propheten geweten hebt, die u wijs konnen maken tot ſaligheyt, welke men deelachtig werdt, door het geloove, 't welck in Chriſto Jeſu is. Deze kennis van de heilige Schrivten is niet alleen hoogstnodig, voor uw perſoon, aengemerkt als Christen, maer ook voorál in uwe betrekking als Leeraer van anderen.

16. (*k*) Alle de Schrift toch van het Oude Testament, welker Goddelyken oorſprong de Heer CHRISTUS zelvs, met zijn onfeilbaer gezach, bevestigt heeft, is van Godt inge-

(*k*) 2 Petr. I: 20, 21.

gegeven, voor zo ver de Schrijvers, door den geest der waerheid, geleid en bestuurd zijn; (vergel. 2 Petr. I: 21) ende zy is, byzonder voor eenen Leeraer der Christenen, hoogst nuttigh tot leeringe, en onderwijs in de meest aengelegene waerheden van het Euangelie, het welk, in de hoofdzaek, met Mose en de Propheten, volkomen overéénstemt; tot wederlegginge van dwalingen en wanbegrippen; tot verbeteringe van hart en wandel; tot onderwijsinge die in de rechtveerdigheyt is, voor zo ver men daer door onderwezen wordt, in alles, wat tot de Godzaligheid behoort.

17. Op dat (liever *zo dat*) de mensche Godts, een Leeraer, die zich, aen den dienst van het Euangelie, heeft toegewijd, (vergel. 1 Tim. VI: 11,) en zich, naer dit Goddelyk voorschrivt, gedraegt, volmaeckt zy, tot alle goet werck, tot het waernemen van al het gene tot zijn ambt behoort, volmaecktelick toegerust.

HET IV. KAPITTEL.

B. Al het gene, waer toe de Apostel zijnen TIMOTHEUS *had opgewekt, Kap. II: 15— III: 17, trekt hy, ter naderen aendrang, nog eens kortelyk te zamen, vs. 1-5.*

α. PAULUS *wekt zijnen oprechten zoon nog eens op, tot het aendringen en verdedigen van de zuivere leer, vs. 1-4.*

a. De opwekking zelve wordt, op eene zeer nadrukkelyke wijs, voorgesteld, vs. 1, 2, en

𝔞. Vooräf gaet eene zeer plechtige betuiging, vs. 1.

𝔟. Daer op worden de ambtsplichten van TIMOTHEUS *beschreven, vs. 2.*

1. (*a*) ICk betuyge dan, op grond van alles, wat ik tot dus verre heb bygebracht, op de aller-

(*a*) Rom. 1: 9. ende 9: 1. 2 Cor. 1: 23. ende 11: 31. Galat. 1: 20 Philipp. 1: 8. 1 Thess. 2: 5. 1 Tim. 5: 21. ende 6: 13.

plechtigste wijs, en vermaen u, met allen mogelyken nadruk, dat gy yverig en getrouw zijt, in alle deelen van uwe gewichtige bediening. Deze zeer plechtige betuiging, doe *ik* Paulus, een Apostel van JESUS CHRISTUS, als een Vader, aen zijnen oprechten zoon, daer ik, op den rand van het grav stae, en eerlang den marteldood ondergaen zal, voor of in de tegenwoordigheid van den alwetenden Godt ende van den Heere Jesu Christo, die der Gemeente gegeven is, tot een hoofd, boven alle dingen, (vergel. Eph. I: 22,) en die de levende ende doode oordeelen sal, in den groten dag van sijne luisterrijke verschijninge, ende [*in*] de openbaermaking van sijn Koninckrijcke, in deszelvs grootsten luister.

2. Predickt het woort: houdt aen tijdelick, ontijdelick: wederlegt, bestraft, vermaent in alle lanckmoedigheyt, ende leere.

Met opzicht tot de onderscheidene deelen van TIMOTHEUS ambtsbediening, vinden wy hier eene vierderlei vermaning, overëenkomstig de vierderlei nuttigheid der Heilige Schrivten, van welke Kap. III: 16. gesproken is.

De Heilige Schrivt is nuttig, tot *leering*; TIMOTHEUS moest daerom *het woord prediken*, daer in *tijdelyk en ontijdelyk aenhoudende.* — Hy moest het *woord* der genade en der verzoening *prediken*, openlyk *uitroepen*, en aen alle menschen, met vrymoedigheid, bekend maken. — Hy moest daer in *aenhouden*; in dit werk, met allen yver en getrouwheid, volharden, zonder eenige gelegenheid te verzuimen; en dat wel *tijdig en ontijdig*, niet alleen op den gewonen leertijd, in de Godsdienstige vergaderingen, maer ook aen de huisen en in gezelschappen; ja hy moest het niet alleen doen, wanneer de menschen genegen waren om te horen, en het dus een geschikte tijd scheen te wezen, maer ook dan wanneer de menschen oor en hart, van zijn onderwijs, zouden aftrekken; zo dat het vleeschelyk verstand zulk eene onderneming ontijdig keuren zoude.

De Heilige Schrivt is nuttig tot *wederlegging* der dwaelgeesten; daerom moest TIMOTHEUS ook zijn werk maken, van *wederleggen*, door aen te tonen, dat de wanbegrippen, met

met de Heilige Schrivt, ſtrijdig waren, door de ſchijnbewijzen te ontzenuwen, en het ſchadelyke der dwalingen aen te tonen, om de menſchen, langs dien weg, te recht te brengen.

De Heilige Schrivt is nuttig, tot *verbetering* van hart en wandel; TIMOTHEUS moest daerom *beſtraffen*, de zulken namelyk, die dwaelden, in leer of leven, na dat men hen, van hunne dwaling, had zoeken te overtuigen. Hy moest den zodanigen het verkeerde en ſtrafbare van hunne dwaling, in leer of leven, op eene ernſtige wijs, onder het oog brengen, en hun op het hart binden, dat zy zich, zo voortgaende, aen de uitwerkſelen van Gods rechtvaerdige gramſchap, zouden bloot ſtellen; alles met oogmerk, om de dwalenden te recht te brengen.

De Heilige Schrivt is nuttig, *tot onderwijzing in de rechtvaerdigheid*, dat is, om onderwijs te geven, omtrent alle die plichten, welke, tot de Godzaligheid, behoren. Daerom moest TIMOTHEUS de Christenen *vermanen*, en, met gepaste beweegredenen, opwekken, om, in alle opzichten, de Godzaligheid te betrachten, en, waerdig het Euangelie, te wandelen. — By allen, moest het geſchieden, op de vriendelykſte wijs, gelijk de Apostel zelvs gewoon was, te vermanen, *in alle langmoedigheid en leere.*

Sommigen beſchouwen de laetſte woorden, als in het gemeen behorende, tot al het voorgaende, *predik*, *wederleg*, *beſtraf*, *en vermaen*, *in alle langmoedigheid en leere.* Onſes erächtens evenwel, ſchijnen deze gezegden eene byzondere betrekking te hebben, tot het *vermanen.* By het vermanen toch, koomt byzonder de langmoedigheid te pas, wanneer de Leeraer niet ſpoedig vrucht ziet, op zijne pogingen, of tegenſtand ontmoet. Ook moet een dienaer van het Euangelie vermanen, in of met *leeren*, dat is, met grondige en bondige onderwijzing. Hy moet alles ſtaven, met duchtige bewijſen, uit Gods woord ontleend, om niet ſlechts de hartstochten in beweging te brengen, maer ook, in het verſtand, eene redelyke overtuiging te verwekken.

b. Deze opwekking wordt aengedrongen, uit aenmerking der gevaerlyke tijden, welke der Kerke boven het hoofd hingen, vs. 3, 4.

3. Want daer ſal een tijt zijn, wanneer ſy de geſonde leere niet en ſullen verdragen, maer ketelachtigh zijnde van gehoor ſullen ſy haerſelven leeraers opgaderen nae hare eygene begeerlickheden:

4. Ende ſullen [*haer*] gehoor van de waerheyt afwenden, ende ſullen haer keeren tot fabelen.

De Apostel heeft hier niet zo zeer het oog, op verleiders en dwaelgeesten, als wel op een bederv der zeden, in de Gemeenten zelve, waer uit de verleiders aenleiding nemen zouden, om hunne boſe oogmerken, in het vervalſchen der leer, des te beter te bereiken; byzonder ſchijnt hy te zien, op dat bederv, het welk zich al vroeg, in de Gemeenten van Aſia, over welke TIMOTHEUS het opzicht had, geopenbaert heeft; tot welk bederv ook de zeven Brieven, aen de Aſiatiſche Gemeenten, in JOANNES Openbaring, betrekkelyk zijn.

PAULUS beſchrijvt de jammerlyke geſteldheid der menſchen van den hier bedoelden gevaerlyken tijd, in het gemeen vs. 3[a], *daer zal een tijd zijn, wanneer zy de gezonde leer niet zullen verdragen.* — De waerheden, in het Euangelie geopenbaerd, heten hier de *gezonde leer*, niet alleen wegens de onvervalschte zuiverheid, maer voornamelyk om hare gezondmakende kracht, wanneer zy gepaerd gaen, met Gods genadigen zegen. — Deze gezonde leer zouden de menſchen *niet verdragen*; met vooröordeelen, en zelvs met afkeer daer tegen, vervuld, zouden zy alles doen, wat in hun vermogen was, om het voorſtel van de zuivere leer des Euangeliums te verhinderen, of ten minſten hart en oor daer van afwenden.

Meer byzonder teekent de Apostel deze menſchen uit, zo als zy hunnen weerzin tegen, en afwijking van de gezonde leer,

leer, zouden openbaer maken, vs. 3[b], 4; zy zouden *ketelächtig zijnde* enz.

De grond van hunne afkeerigheid zou daer in bestaen, *dat zy ketelächtig waren van gehoor.* — Het Grieksche woord zegt eigenlyk *jeukerig*, en schijnt ontleend te zijn van eene huidziekte, welke jeukte verwekt, zo dat het krabben wel eenig kortstondig vermaek geevt, maer tevens het kwaed veel erger maekt. — Het *gehoor* van deze menschen was, als door eene huidziekte, bedorven, en jeukerig. Zy zouden eene onverzadelyke begeerte hebben, niet naer wezenlyk Euangelie voedsel, recht geschikt, om hunne geestelyke gezondheid te bevoorderen, maer naer zulke voorstellen, welke, door hunne nieuwigheid en door het zonderlinge, het verstand vermaken, het geweten in slaep wiegen, en de begeerlykheden van het vleesch strelen. — Uit dezen hoofde zouden zy eenen afkeer hebben en betonen, van de beproevde leer der waerheid, welke, naer de Godzaligheid, is.

Zy zouden hunnen afkeer openbaer maken van de zuivere geloovsleer, door *zich zelven Leeraren op te gaderen, naer hunne eigene begeerlykheden.* De rechtgeäerte Euangelie dienaers, die de leer der waerheid zuiver prediken, zouden zy versmaden, en zulke Leeraers opzoeken, die, met hunne verdorvene begeerlykheden, overëenstemden, en van welke zy verwachten konden, dat hunne vleeschelyke begeerlykheden, onder de prediking, niet zouden bestraft maer veel eer gekoesterd worden.

Met zulk eenen bedorvenen smaek, in het stuk van de zedenleer, zouden zy ook de waerheden des geloovs, naer dien zelvden smaek, zoeken te plooijen, vs. 4. Zy zouden *hun gehoor van de waerheid afwenden*, en zich *keeren tot fabelen.* Men denke, aen schadelyke leeringen in den Godsdienst, welke daerom fabelen mogen genaemd worden, om dat zy beuzelächtige verdichtselen behelsden; schoon, door de opgesmukte manier van voorstel, geschikt, om ketelächtige en nieuwsgierige ooren te vermaken. Tot zulke fabelen zouden de menschen *zich keeren*, zich daer aen met drivt

overgeven, om zich te vermaken, met beuseláchtige dromen, welke de ziel ledig laten.

Deze voorzegging is blijkbaer vervuld geworden, in de eeuwen der duisternis, en de grondslagen van deze fabelleer werden, reeds in PAULUS tijden, heimelyk gelegd, gelijk wy, by 1 Tim. IV: 1-5. en 2 Thesſ. II: 7, nader hebben aengewezen. — Was 'er nu zulk een gevaerlyke tijd op handen, dan mogt de Apostel zijnen oprechten zoon TIMOTHEUS wel opwekken, tot yver en getrouwheid, in het prediken en voortplanten van de leer der waerheid, om de Christenen, tegen de beginselen der verleiding, te beveiligen.

β. Wijders vermaent PAULUS *den Euangelist, om zich, door gene verdrukkingen, te laten afſchrikken, vs. 5.*

5. Maer gy, mijn oprechte en beminde zoon Timotheus, wel verre van u eenigszins gelijk te stellen, aen die verleiders, tegen welke ik u zo nadrukkelyk gewaerschouwt heb, weest wacker in alles, houd een zorgvuldig toezicht op de Gemeenten, bevoorder hare belangen, in alle opzichten, en wees ten dien einde yverig, in alle de plichten, tot welken gy geroepen wordt. Voorders lijdt verdruckingen; betoon, in alle gevallen, dat gy een kloekmoedig krijgsknecht zijt, voor de belangen der Gemeenten, dat gy gene moeite, gevaren, of mishandelingen, ontziet. Nog eens, doet het werck en vervul alle de plichten van een Euangelist; (vergel. Eph. IV: 11,) gae daer in yverig voort, gelijk gy begonnen hebt, en getroost u de moeilykheden, welke aen deze verhevene bediening vast zijn. Eindelyk maekt, dat men van uwen dienst ten vollen verſekert zy.

Het oorspongelyk woord, het welk de Onsen vertaelt hebben, *maken, dat men orgens van ten vollen verzekerd zy*, heeft hier de beteekenis van iets bevestigen, iets, door zekere proevhoudende bewijzen, boven alle bedenking te stellen. De *dienst* van TIMOTHEUS is hier het werk, het welk hy, ter uitbreiding van CHRISTUS Koningrijk, en ten nutte der Gemeen-

meenten, verrichten moest. Van dezen zijnen dienst, van zijnen yver en getrouwheid in denzelven, moest hy zulke doorslaende proeven geven, dat elk, van zijne wakkerheid, volkomen konde verzekerd wezen.

F. *Eindelyk ontbiedt de Apostel zijnen gelievden* TIMOTHEUS *by zich*, *vs*. 6-13.

A, *Tot eenen grondslag van deze vermaning*, *geevt hy hem bericht van zijn aennaderend einde*, *het welk hy welgemoed te gemoet zag*, *vs*. 6-8.

α. *Dit bericht vinden wy vs*. 6.

β. *By deze gelegenheid*, *verklaert de Apostel*, *dat hy*, *den marteldood*, *wel gemoed te gemoet zag*, *vs*. 7, 8.

a. *Hy verblijdde zich*, *dat zijn werk was afgedaen*, *vs*. 7. *en*

b. *Zag den heerlyken loon van zijnen arbeid gelovig te gemoet*, *vs*. 8.

6. (*b*) Want ick voor my worde nu tot een dranckoffer geoffert. Ik zal 'er niet lang meer zijn, om u voor te gaen en te helpen, in de uitbreiding van CHRISTUS Koningrijk, ende de tijt mijner ontbindinge is aenstaende.

De Apostel stelt zijn aennaderend einde voor, onder eene tweederlei uitdrukking, waer van de tweede de beteekenis van de eerste opheldert.

Ik wordt zegt hy, *nu* of *reeds*, *tot een dranköffer geöfferd*. — Eigenlyk staet 'er, *ik wordt begoten*; met eene blijkbare toespeling, op eene plechtigheid der Heidenen, welke plaets had, omtrent de offerdieren, onmiddelyk voor dat zy geslacht, en, aen de zogenaemde Goden, geöfferd werden. Het offerdier namelyk werdt, met wijn, tusschen de hoornen begoten, tot een voorteeken, dat de slachting op handen ware. — De Apostel geevt 'er eigenäertig mede te kennen, dat de tijd naby ware, op welken hy eenen geweldigen dood zou moeten ondergaen, en dat 'er tusschen hem, en den dood, slechts ééne schrede ware.

(*b*) 2 Petr. 1: 14.

Hy verklaert de zaek nader, door de volgende uitdrukking, *en de tijd mijner ontbinding is aenſtaende.* — Het woord, door *ontbinden* vertaeld, wordt meermalen gebruikt, van de loslating der gevangenen, wanneer zy, van hunne banden, ontſlagen worden, en vryheid bekomen, om te gaen, werwaerds zy willen. (vergel. Matth. XXVII: 15. Hand. V: 40. XXVI: 32.) Hier van daen wordt het overgebracht, tot den dood der gelovigen, waer door zy, van het lichaem der zonde, ontſlagen, en in vryheid geſteld worden. — De Apostel beſchouwt zijnen aenſtaenden dood, in een zeer aengenaem licht, als eene ontbinding van het katyvig lichaem, en eene bevrijding van alle moeilykheden, om, in de vryheid der heerlykheid van Gods kinderen, opgevoerd te worden. — *De tijd*, of, gelijk 'er eigenlyk ſtaet, *de geſchikte tijd*, welken zijn Heer daer toe den besten keurde, om, van alle ellenden, ontſlagen te worden, was *aenſtaende* en kort voor de deur. Dit kon hy, uit de omſtandigheden, vry waerſchijnlyk opmaken, en denkelyk was hy daer van, door eene Openbaring, verzekerd.

Vs. 7, 8. verklaert hy, dat hy zijnen marteldood, met blijdſchap, te gemoet zag, op dat TIMOTHEUS door dit bericht, wel verre van neergeſlagen, des te meer, tot yver en ſtandvastigheid, mogt aengemoedigd worden.

7. Ick hebbe den goeden ſtrijt geſtreden, ick hebbe den loop ge-eyndigt, ick hebbe het geloove behouden.

De uitdrukkingen zijn kennelyk ontleend, van de ſtrijd en loopſpelen der Grieken, welke, ter eere van de gewaende Goden, op gezette tijden, gehouden werden. De overwinnaer, die het best gekampt of geloopen, en zich, in alle deelen, volgens de wetten, gekweten had, werdt, door den Richter, met den eereprijs begivtigd. — De Apostel, zich zelven aenmerkende, en als eenen Christen, en als eenen dienaer van het Euangelie, ſchildert zijne verrichtingen, in de uitbreiding van CHRISTUS Koningrijk, onder eene tweevouwige leenſpreuk; *ik heb den goeden ſtrijd geſtreden, ik heb den loop geëindigt.*

Ik heb den goeden ſtrijd geſtreden. — Hy vergelykt zijn werk,

werk, het welk hy, en als Christen en als Apostel, verricht had, by de wedſtrijden der Grieken. Hy had eenen hevigen ſtrijd gevoert, in welken de ééne party het, op den ondergang van de andere, gemunt had. Hy had eene menigte van vyanden moeten beſtrijden; als Christen, met de aenvechtingen van den aertsvyand, en het inwonend vleesch; als een dienaer van het Euangelie, met alle vyanden van waerheid en godzaligheid, met de Wijsgeeren der Heidenen, met hardnekkige Joden, met onverſtandige yveraers voor de Wet, met valſche broederen en allerlei dwaelgeesten; tegen ongeloov en bygeloov, tegen alle zonden, en het bederv der zeden van dien tijd. Toegerust, met de ganſche wapenrustinge Gods, had hy, in de kracht des Heeren, tegen alle aenvallen van zijne vyanden, kloekmoedig geſtaen, en niets verzuimt, om hun alle mogelyke afbreuk te doen, en de zege te behalen. — Deze was een *goede* ſtrijd, en werdt gevoerd, voor eene goede zaek; ook werdt de ſtrijder, door eene Goddelyke overmacht, krachtdadig geholpen; eindelyk kon het niet misſen, of deze ſtrijd moest eenen goeden uitſlag hebben. — Dezen ſtrijd had PAULUS geſtreden, zo namelyk dat hy denzelven doorgeſtreden, en ten einde gebracht had; hy was, in dien ſtrijd, volſtandig gebleven, en had, door CHRISTUS kracht, veelvuldige overwinningen behaelt; nu was zijn krijgsdienst geëindigt; nu was hy, tot het einde van den ſtrijd, gekomen; zijn dood zou, aen zijne zegeprael, het volle beſlag geven, en hem de kroon der heerlykheid bezorgen.

Nu had hy ook *zijnen loop geëindigt.* — Meermalen had hy zijn leven, in het betrachten van Gods geboden, als een Christen, en zijnen onvermoeiden arbeid, in het uitbreiden van CHRISTUS Koningrijk, vergeleken, by de vlijt der loperen in de loopbaen. (vergel. 1 Cor. IX: 24-27. Phil. III: 17.) Hy was, in zijn werk, hoe vermoeiend ook menigmalen voor het vleesch, met allen yver, bezig geweest; nimmer was hy, door gebrek aen kracht of moed, bezweken; hy was alle zwarigheden te boven gekomen; hy had alle zijne medeloperen voorby geſtreevt, zo dat hy overvloediger, dan alle anderen, gearbeidt had. (vergel. 1 Cor. XV. Nu was

zijn loop afgelopen; nu had hy *den loop*, die hem voorgesteld was, *geëindigt*.

Ten blijke, dat hy zo gestreden en gelopen had, dat hy de eerekroon verwachten mogt, voegt hy 'er by, *ik heb het geloov behouden*. — Men kan hier denken, of aen de geloovsleer, of aen het oprecht geloov; en dan zal PAULUS aenwijzen, wat hem, in het strijden en lopen, zo bemoedigt had. Dan, vermits hy zich, in dit gansche vertoog, leenspreukig uitdrukt, zouden wy het woord *geloov* liever nemen, in den zin van trouw, gelovte, of gegeven woord, zo dat de mening deze zy: „ ik heb mijn gegeven woord, mijne „ gelovte, waer toe ik my verbonden heb, wanneer ik my, „ aen den dienst van den Verlosser, overgav, bestendig „ gehouden." Dan is de toespeling, op de gelovte, welke de kampvechters en lopers moesten doen, om alle de wetten en instellingen van de strijd of loopspelen getrouw te onderhouden, en zich naer dezelve, in alle opzichten, te gedragen, naer dien men anders zijne aenspraek op de kroon, al behaelde men de overwinning, geheel verloren had, (vergel. 2 Tim. II: 5.) Trouwens de geestelyke strijders en lopers zijn, aen zekere wetten en voorschrivten, verbonden; (vergel. Gal. VI: 16) en, overëenkomstig deze grondregelen, tot de onderhouding van welke de Apostel zich verbonden had, had hy ook zijn gegeven woord, in alle getrouwheid, gestand gedaen.

8. (*c*) Voorts, zie ik den heerlyken genadeloon, vrolyk te gemoet, en ik verwacht denzelven, met zekerheid. Immers is my wechgelegt de kroone der rechtveerdigheyt, welcke my de Heere, de rechtveerdige Rechter, in dien dagh geven sal: ende niet alleen my, maer oock allen die sijne verschijninge lief gehadt hebben.

Den heerlyken genadeloon, welken hy, in het volgend leven, erlangen zoude, noemt hy de *kroon*, met toespeling op de eerekroon, welke den overwinnaer, door den richter van het strijd of loopspel, werdt opgezet. Ondertusschen was

(*c*) 1 Cor. 9: 25. 1 Petr. 5: 4.

was het gene vergangelyke kroon, maer eene kroon van eeuwige heerlykheid, hier genaemd eene *kroon der rechtvaerdigheid*, om dat deze genadeloon, zonder aenneming des persoons, aen rechtvaerdigen, die wettig gestreden hebben, zal gegeven worden. — Deze eerekroon was den Apostel *wechgelegd*; zy was hem, in Gods eeuwigen raed, reeds toegedacht; (vergel. Matth. XXV: 34;) zy was hem bereid, door de verdiensten van den Middelaer; zy werdt, voor hem, in de hemelen, bewaerd, en in gereedheid gehouden. Hier van was hy volkomen verzekerd. (verg. Kap. I: 12.)

De gronden van zijne verwachting lagen daer in, dat de *Heer* JESUS, *de rechtvaerdige Richter*, die eens de waereld zal oordeelen in rechtmatigheid, hem die kroon *geven zoude*, wel aenvangelyk by zijne ontbinding, (vergel. vs. 6) maer volkomen *in dien dag* by uitnemenheid, in den dag der algemene vergelding. Nu had hy derhalven niets anders te doen, dan te wachten op de kroon, welke, aen het einde van de loopbaen, was opgehangen. Nu kon hy gerust sterven, en den marteldood kloekmoedig onder de oogen zien.

Maer, op dat TIMOTHEUS niet denken mogt, dat deze kroon alleen voor den Apostel ware, die overvloediger gearbeidt had, dan alle andere, en om den jongen Euangelist des te meer aen te moedigen, wordt 'er bygevoegd; *en niet alleen aen my, maer ook aen allen, die zijne verschijning hebben lief gehad.* — Hy heeft het oog, op alle gelovigen, die *de* luisterrijke *verschijning* van CHRISTUS, ten oordeel, *liev hebben*, voor zo ver zy zich verlustigen, in de uitnemende heerlykheid, met welke hunne Verlosser bekroond is, en deze verschijning, met een blymoedig verlangen, te gemoet zien. — De Apostel verwachtte deze eerekroon, niet alleen voor zich zelven, en alle getrouwe dienaers van het Euangelie, maer ook voor alle gelovigen. (vergel. Matth. XXV: 34.)

B. Uit hoofde van zijnen aenſtaenden marteldood, ontboodt de Apostel zijnen TIMOTHEUS *tot zich naer Rome, en gav hem eenige bevelen, omtrent deze reis, vs.* 9-13.

α. De Apostel ontboodt TIMOTHEUS, *met* MARCUS, *tot zich, om gewichtige redenen, vs.* 9-12.

a. De zaek wordt voorgeſteld, vs. 9.

9. Beneerſtigt u haeſtelick, zonder u lang te beraden, tot my herwaerds, naer Rome, te komen. Stel, zo drae mogelyk, de nodige orde op uwe zaken, om, op het ſpoedigst, herwaerds over te komen.

Er waren vry wat zwarigheden, welke, tegen het ondernemen van deze reis, in TIMOTHEUS gemoed, konden opkomen. — Er waren gevaerlyke verleiders opgeſtaen, in die Gemeenten, over welke hy thans het opzicht had; zou hy dan de kudde des Heeren, aen die zware wolven, ten prooije geven? PAULUS daer te boven zat, te Rome, op den hals gevangen, en niemand der Christenen durvde zich, voor hem, laten zien, en derhalven zou zich TIMOTHEUS, aen een oogenſchijnelyk gevaer, bloot ſtellen. — Deze en dergelyke zwarigheden zullen het hart van TIMOTHEUS, die vry wat naer het vreesächtige overhelde, beſprongen, en gemaekt hebben, dat hy, tegen de reis, en het gevaer, waer aen hy zich blootſtelde, vry wat opzag.

Maer, aen den anderen kant, was het hoogst nodig, dat TIMOTHEUS, tot den Apostel, en dat wel ſpoedig, naer Rome kwame. Hy moest zich daerom *benaerſtigen*, en, over alle zwarigheden, manmoedig henen ſtappen. — Trouwens de Apostel had zeer gewichtige redenen, om hem tot zich te ontbieden. Geen eigen belang, geen anderszins zeer geöorloovde zucht, om TIMOTHEUS nog eens te zien, voor zijn ſterven, maer het belang van Gods Kerk, en byzonder dat der Gemeente te Rome, bewoog den Apostel daer toe. Te Rome woedde thans eene geweldige vervolging, en de Gemeente aldaer was genoegzaem zonder opzicht. PAULUS was, aen eene keten, gebonden, en zijn doodvonnis was zo goed, als geteekend. DEMAS en anderen waren wech-

gegaen. (verg. vs. 10.) Alle Christenen, door eenen geest van vreesächtigheid overmeesterd, hadden den Apostel verlaten. Niemand, dan TIMOTHEUS, was meer geschikt, om de wankelende gemoederen, onder den Goddelyken zegen, op te beuren, en deze weg was ongemeen geschikt, om TIMOTHEUS op eene zware proev te zetten, en te doen blijken, wat de Gemeente des Heeren, in het vervolg, van hem te wachten had. — Ook was alle uitstel gevaerlyk; de winter was op handen, wanneer het reisen moeilyk viel, en de Christenen te Rome hadden, zonder verwijl, opzicht en aenmoediging nodig.

b. Deze zaek wordt aengedrongen, uit overweging der omstandigheden, vs. 10-12.

a. De Apostel was, door onderscheidene omstandigheden, van de tegenwoordigheid en de hulp veler Euangelie dienaren, ontzet geworden, vs. 10.

10. Want (*d*) Demas, (vergel. Col. IV: 14,) die voorheen yverig arbeidde, in den dienst van het Euangelie, heeft my, in den nood, verlaten; hy heeft, in dezen hachlyken tijd, daer ik hem anders thans vooräl nodig had, den dienst van het Euangelie laten varen, hebbende de tegenwoordige werelt en de genoegens van dit leven lief gekregen, ende is nae Thessalonica gereyst: Crescens nae Galatien, Titus nae Dalmatien.

DEMAS was, *naer Thessalonica, gereist*, mogelyk om dat deze Stad zijne geboorteplaets was; het kan ook zyn, dat hy derwaerds gegaen zy, om de Gemeente te bezoeken, en dat hy dit tot een voorwendsel gebruikt hebbe, om Rome, zonder merkelyke ergernis, te verlaten. — Hoe het zy, men oordeelt onderscheiden, over het karakter van dezen DEMAS. Zommigen beschouwen hem, als eenen afvalligen verlater van het Christendom en deszelvs belijdenis; anderen houden hem, voor eenen tijdgelovigen, die de waerheid van het Euangelie omhelst, beleden, en aengekleevt had, zonder

(*d*) Coloss. 4: 41. Philem. vs. 24.

dat evenwel zijn hart wezenlyk verbeterd, en, van de lievde tot de waereld en hare begeerlykheden, gezuiverd was, en die daerom nu, in eenen tijd van gevaer, de belangen van het Euangelie, uit vrees, lafhartig varen liet. Nog anderen denken gunstiger over hem, dat hy den Heer JESUS wel in waerheid liev gehad, en zich, uit zuivere beginselen, beyvert hebbe, om zijn Koningrijk uit te breiden, maer dat zijn geloov en yver, uit hoofde van zwakheid, en vrees voor zijn leven, dermate bezweken zy, dat hy den Apostel, in de hitte der vervolging, verlaten, en zich naer Thessalonica begeven hebbe, om, voor zijne veiligheid, te zorgen, zonder dat hy, in den eigenlyken zin, van CHRISTUS en het Euangelie, zy afgevallen.

Wanneer de Apostel spreekt, van afvallige menschen, die den Heer CHRISTUS en het Euangelie verlaten hebben, drukt hy zich veel sterker uit. (vergel. 1 Tim. VI: 20. Hebr. VI: 4-6. X: 26, 27.) Hier zegt hy niet, DEMAS heeft den Heer CHRISTUS of het geloov verlaten, maer eenvouwig hy heeft *my verlaten*, dat is, gelijk wy zouden zeggen, hy heeft my, in den nood, laten zitten. Dit gedrag was zekerlyk zeer te laken, maer evenwel het sluit nog niet in, eenen volstrekten afval van CHRISTUS en het Euangelie. Daer te boven het gene de Apostel hier, van DEMAS, verklaert, schijnt hy vs. 16. ook te zeggen, van alle de Christenen, wat het wezen der zake betreft; deze laeghartigheid was ook ontstaen, uit zwakheid, uit vrees voor hun leven, maer evenwel zy hadden daerom het geloov niet volstrekt verzaekt, of CHRISTUS geheel laten varen. — Het is waer, DEMAS *had de tegenwoordige waereld liev gekregen*, en JOANNES zegt, zo iemand de waereld liev heeft, de lievde des Vaders is in hem niet, 1 Joh. II: 15. Maer de uitdrukking, welke PAULUS gebruikt, is geheel onderscheiden, van die, welke wy, by JOANNES, ontmoeten, naerdien de benaming van de *tegenwoordige waereld*, welke hier by PAULUS, voorkomt; in de Heilige Schrivten, niets anders beteekent, dan dit tegenwoordig leven, de rust en genoegens van dit leven, en vooräl het lichamelyk leven zelve. DEMAS had deze tegenwoordige waereld *liev gekregen*; bemerkende, dat hy zich,

wanneer hy te Rome bleev, aen gevaer van gevangenis, en den marteldood zelven, blootſtelde: daer hy, voor eenen Euangelie prediker, bekend was, had hem de lievde, voor het tegenwoordig leven, zodanig overmeestert, dat hy Rome verliet, om het gevaer te ontwijken, en naer Thesſalonica reisde, om in veiligheid te wezen.

Het lafhartig gedrag van DEMAS was derhalven alleszins te misprijzen, maer het levert genen genoegzamen grond op, om hem, als eenen afvalligen, te brandmerken.

CRESCENS is ons geheel onbekend. Evenwel zal hy een Euangelie prediker geweest zijn, om dat hy, met andere dienaren van CHRISTUS, wordt te zamen gevoegd. Deze was, *naer Galatien gereist*, denkelyk om de Gemeenten, in die landſtreek, te bezoeken, en waerſchijnlyk met goedvinden van PAULUS, die hier niets, ten zijnen nadeele, vermeldt. — TITUS was, *naer Dalmatien, gereist*, waerſchijnlyk op last van den Apostel, om de Gemeenten, in dit gedeelte van Illyricum, te bezoeken en te verſterken. — De belangen der Gemeenten, in Galatien en Dalmatien, ſchijnen de tegenwoordigheid van deze mannen gevordert te hebben, en PAULUS had het niet willen verhinderen. Dit bewoog hem des te meer, om TIMOTHEUS te ontbieden, daer hy genoegzaem alleen was.

b. De Apostel had, ook den dienst van MARCUS, *nodig*, *vs.* 11, 12.

11. (*e*) Lucas de Euangelist is thans alleen met my, daer alle de overige Euangelie dienaers naer elders vertrokken zijn. Neemt (*f*) Marcum mede, ende brengt [*hem*] met u. Want hy is my ſeer nut tot den dienſt.

MARCUS is denkelyk dezelvde perſoon, die anders volledig genaemd werdt JOANNES MARCUS, Hand. XV: 37. Col. IV: 10. Het zy dat deze MARCUS thans ter plaetſe was, alwaer TIMO-

(*e*) Coloſſ. 4: 14. (*f*) Hand. 15: 37. Coloſſ. 4: 10. Philem. vs. 24.

THEUS zich bevondt, het zy dat TIMOTHEUS hem, van eene andere plaets, moest ontbieden, of, in het doorreisen, afhalen; hy moest althans mede naer Rome reisen. *Neem* MARCUS *mede*, schrijvt de Apostel, *en brengt hem met u*, voegende 'er deze drangreden by: *want hy is my zeer nut tot den dienst*, of gelijk 'er eigenlyk staet, *om te dienen.* — Voor het naest schijnt de Apostel dezen MARCUS te hebben willen gebruiken, tot byzondere diensten, namelyk om kondschappen van hier en daer in te halen, om boodschappen over te brengen, en andere soortgelyke diensten te verrichten.

12. Maer (*g*) Tychicum hebbe ick nae Ephesen gesonden.

TYCHICUS schijnt een man geweest te zijn, die, door den Apostel, byzonder gebruikt werdt, tot het overbrengen van brieven, boodschappen, en dergelyke diensten. (verg. Eph. VI: 20, 21.) Thans ook had PAULUS hem, *naer Ephesen, gezonden*, en, om deze reden, moest TIMOTHEUS ook MARCUS medebrengen, volgens vs. 11, op dat deze die diensten mogt doen, welke TYCHICUS anders gewoon was te verrichten.

Thans had de Apostel niemand by zich, dan LUCAS alleen, en daerom moest TIMOTHEUS, met MARCUS, zo spoedig mogelyk, tot hem overkomen.

β. Er worden nog eenige byzondere bevelen, omtrent de reis van TIMOTHEUS, *bygevoegd, vs.* 13.

13. Den reysmantel dien ick te Troas by Carpum gelaten hebbe, brengt mede als gy komt, ende de boecken, insonderheyt de pergamenten.

Het Grieksche woord, het welk de Onsen, door *reismantel* vertaelt hebben, beteekent in het algemeen *alles, wat van leder gemaekt wordt.* De nadere bepaling derhalven, hoedanig een lederen werktuig bedoeld worde, moet, uit het verband van zaken, worden opgemaekt. Nu schijnt ons het verband van zaken, naer zodanig iets, heen te wijzen, het

(*g*) Hand. 20: 4. Coloss. 4: 7.

het welk eenige betrekking heeft, tot boeken en tot het bergen van dezelve. Voor het naest zouden wy daerom denken, aen een kistjen, een valies, een zak, of ſoortgelyk een werktuig, van leder gemaekt, en geſchikt, ter bewaring van boeken en geſchrivten. — Dit lederen bergtuig had de Apostel *te Troas*, *by* CARPUS, *gelaten*. Te *Troas* woonde een Christen, met name CARPUS, by welken de Apostel, toen hy door Troas trok, had te huis gelegen. By dezen zijnen vriend had hy het hier bedoelde kistjen, met het gene daer in was, achtergelaten, om dat hy, verder te land reiſende, met gene bagagie konde bezwaerd zijn. — By het doortrekken van Troas, moest TIMOTHEUS dat kistjen afhalen en medebrengen, of het zelve, zo zijn weg niet ging door Troas, van daer laten afhalen, om het, naer Rome, te kunnen mede nemen.

Even zo moest TIMOTHEUS handelen, met *de boeken*, *en inzonderheid de pergamenten*. — Zommige van deze *boeken* waren, op Egyptiesch papier geſchreeven, maer de voornaemſte, welke TIMOTHEUS inzonderheid moest medebrengen, op *pergamenten*. Misſchien waren het de oorſprongelyke handſchrivten van PAULUS, misſchien andere aenteekeningen, het zy uit gewijde en ongewijde Schrijveren, welke hy geleſen had; het zy aenteekeningen, omtrent zijne reiſen, en de omſtandigheden der Gemeenten, welke hy geplant en opgebouwt had; het zy narichten van zijne medeärbeiders, in den dienst van het Euangelie, welke hem van tijd tot tijd gezonden waren; het zy brieven van geheime vrienden en begunſtigers der Christenen, in deze en gene plaetſen; het zy andere gedenkſchrivten, welke de Apostel niet wilde dat, na zijnen dood, in vreemde handen komen zouden. Misſchien konden zy hem, op het einde van zijn leven, tot een byzonder nut verſtrekken.

Hoe het zy, TIMOTHEUS moest zorg dragen, dat hy deze geſchrivten mede bracht.

III. Het besluit van dezen Briev vinden wy vs. 14-22.

ℵ. *Het besluit zelvs is vervat, vs. 14-18, en behelst nog eenige byzonderheden, welke, tot de omstandigheden van den Apostel, betrekking hadden.*

A. *Hy waerschouwt* TIMOTHEUS, *tegen eenen zekeren booswicht, over welken hy zich zeer te beklagen had, vs. 14, 15.*

14. (*h*) Alexander de geleerde Jood, die niets onbeproevd gelaten heeft, om de leer van het Euangelie tegen te spreken. (vergel. vs. 15) zijnde een kopersmit, heeft my veel quaets betoont: de Heere vergelde hem nae sijne wercken.

By de Joden was het de gewoonte, dat lieden, die zich, op de geleerdheid, toelegden, tevens een ambacht leerden, om daer uit hun onderhoud te zoeken, indien zy, by de wetenschappen, geen genoegzaem bestaen vinden konden. Zo was PAULUS zelvs een tentenmaker, van zijn handwerk. Deze ALEXANDER had daerom het ambacht van eenen smit geleert. — Hy had PAULUS te Rome, in zijne gevangenis, *veel kwaeds betoont*, zich openlyk aengestelt, als eenen verklaerden vyand van den Apostel, hem, waer hy kon of mogt, met woorden en daden verdriet aengedaen, en zijnen ondergang, op alle wijzen, zoeken te berokkenen.

De Heer vergelde hem, naer zijne werken. — Men kan deze woorden, wenschender wijs, opvatten, zonder dat men reden hebbe, om den Apostel, van wraekgierigheid, te beschuldigen: want PAULUS wilde gene wraek, over hem, oeffenen, schoon hy hem anders, even als ELYMAS, met blindheid, of eene andere geduchte bezoeking, had kunnen slaen; maer hy liet de vergelding, aen den oppersten Richter, over. Daer te boven schreev de Apostel, op aendrijven en de leiding van den Geest der onfeilbaerheid, zo dat deze wensch, in het wezen der zake, niets anders ware, dan eene voorzegging. Ook moet men dezen ALEXANDER be-

(*h*) 1 Tim. I: 20.

beschouwen, als eenen verklaerden vyand van JESUS en zijn Euangelie. Voeg 'er by, dat PAULUS, als een Apostel aengemerkt, hem niet meer toewensche, dan hy verdient had, op dat hy, tot een voorbeeld, ter afschrikking van anderen, dienen mogt.

15. Van welcken wacht u gy oock, mijn gelievde Timotheus: want hy heeft onse woorden seer tegengestaen, en zich zeer sterk verzet, tegen onse leer.

Het schijnt, dat ALEXANDER nu weder van Rome vertrokken was, en zich ergens, naby TIMOTHEUS, hebbe opgehouden; en het was te vresen, dat deze boosäertige man, na dat hy te Rome aen PAULUS zijnen moed gekoelt had, ook wel eens eenen kans, op TIMOTHEUS, wagen zoude.

B. *De Apostel geevt* TIMOTHEUS *eenig naricht, omtrent het gene hem, by zijne eerste veräntwoording, wedervaren was, vs.* 16-18.

A. Hy beklaegt zich, over de vreesächtigheid der Christenen, vs. 16.

16. In mijne eerste verantwoordinge en is niemant by my geweest, maer sy hebben my alle verlaten. Het en worde haer niet toegerekent.

De Apostel spreekt, van zijne *eerste veräntwoording*, welke hy, voor het Keizerlyk gericht, had moeten doen. Hy verwachtte nog eene tweede voorstelling, daer hy zijne beschuldigers, die eerste reis, beschaemt had. — Welke beschuldigingen men, tegen hem, had ingebracht, kunnen wy niet bepalen. Ondertusschen, dit weten wy, werden de Christenen, en vooräl de dienaers van het Euangelie, onder Keizer NERO, geweldig vervolgd, en PAULUS was, voor den rechtbank, geplaetst, om zich, over misdaden des doods waerdig, met welke hy beschuldigd werdt, te verantwoorden.

Niemand was by hem geweest, om, met en voor hem, in het gericht te verschijnen namelyk, als een vriend en voorspraek, gelijk het grondwoord te kennen geevt. — Verscheidenen waren 'er, onder de Christenen te Rome, die in

ſtaet zouden geweest zijn, om PAULUS en zijne zaek te verdedigen; de Apostel had ook verwacht, dat de een of ander, tot dat einde, zou hebben opgekomen, maer 'er was niemand opgekomen.

Allen hadden hem verlaten, en, in den nood, laten zitten. Niemand der Christenen te Rome, die den Apostel had kunnen en behoren te verdedigen, had 'er vrymoedigheid toe gehad; uit vrees, voor NERO, en zijne geweldige vervolging, had niemand voor hem durven opkomen. Allen hadden hem alleen laten ſtaen.

Zekerlyk een alleszins laekbaer gedrag, maer het welk evenwel, alleen uit zwakheid en vrees, was voortgekomen. — Zo beſchouwde het ook de zachtmoedige PAULUS, en daerom badt hy, voor hen, om vergeving, ſchrijvende, *het worde hun niet toegerekend*, maer genadig kwijt geſcholden.

B. Evenwel was den Apostel de moed niet ontzonken, vs. 17, 18.
α. Hy ſtelt de zaek voor, vs. 17, 18a, *en*
β. Geevt 'er den Heere alleen de eer van, vs. 18b.

17. Maer, of ſchoon ik, van alle menſchelyke hulp, verſtoken was, de Heere evenwel, de verhoogde Middelaer, die hoger is, dan alle de hogen, heeft my kennelyk bygeſtaen, door zijne allesvermogende hulp, ende Hy heeft my, door de buitengewone invloeden van zijnen Geest, bekrachtigt, verlenende my wijsheid, bedaerdheid, en eenen onverſchrokken moed, zo dat ik my, en de goede zaek van het Euangelie, mannelyk verdedigde. Trouwens de Heer bedoelde daer in een zeer gewichtig oogmerk, op dat men door my ten vollen ſoude verſekert zijn van de predikinge, en de waerheid van het Euangelie, door mijne veräntwoording, buiten twijffel zoude geſteld worden, ende alle Heydenen [*deſelve*] ſouden hooren. Trouwens daer zich, hier te Rome, lieden van allerlei Natien ophouden, en de gerichtshandelingen, in het openbaer, onder eenen groten toevloed van menſchen, plegen gehouden te worden, kan het gevolg van mijne veräntwoordiging, en de verdediging der goede zaek van het Euangelie, allerwegen ken-

kenbaer worden. Ook heeft die zelvde veräntwoording my toenmaels, uit het dreigend doodsgevaer, gered, ende ick ben uyt den muyl des leeuws verloſt.

Ik ben, uit den muil des leeuws, verlost. — Dit gezegde ſchijnt men, in eenen eigenlyken zin, te moeten verſtaen; immers het is bekend, dat het eene gewone ſtraf was, voor de Christenen, om den wilden dieren voorgeworpen, of, tot een gevecht met dezelve, verwezen te worden. Maer de veräntwoordiging van den Apostel had te weeg gebracht, dat hy, van deze verſchrikkelyke ſtraf, vrygeſproken ware. — Nu had hy, naer alle waerſchijnlykheid, zoortgelyk eene ſtraf niet te duchten, om dat de hervsttijd, wanneer de jaerlykſche ſchouwſpelen gehouden werden, en waer toe ook de gevechten met de wilde dieren behoorden, al vast voor by ſnelde, en de winter op handen was. (vergel. vs. 11.)

18. Ende evenwel, gelijk ik reeds gezegt heb, (verg. vs. 6) mijn marteldood begint te naderen. Maer, door welken dood, ik van de waereld ſcheiden mag: de Heere, dit vertrouw ik, ſal my verloſſen van alle boos werck, van alle ondernemingen, om my het Christendom te doen verzaken, ende bewaren, en my behouden overbrengen tot ſijn hemelſch Koninckrijck. Den welcken Heer CHRISTUS zy de heerlickheyt, de hulde, en de dankzegging, in alle eeuwigheyt. Amen.

ב. *Hier op volgt een aenhangſel, of naſchrivt, vs. 19-22; behelzende*

A. *Bevelen, vs.* 19-21a.

A. Om eenigen, in het byzonder, te groeten, welke genoemd worden, vs. 19.

19. Groet (*i*) Priſcam ende Aquilam, mijne harten vrienden, die wel eer hun leven, voor my, gewaegt, en uitnemende dienſten, aen de Gemeenten, bewezen hebben; (vergel. Rom. XVI: 3, 4,) ende groet mede het huys gezin Oneſiphori. (vergel. Kap. I: 18.

(*i*) Hand. 18: 2. Rom. 16: 3.

B. Om, voor den winter, te Rome te komen, vs. 20, 21a.
B. *Groetenissen, vs.* 21b.

20. Erastus, de Rentmeester, (vergel. Rom. XVI: 23.) is te Corinthen gebleven: ende Trophimum, die my, op de reis naer Rome, vergezelde, hebbe ick te Mileten kranck gelaten.

21. Beneerstigt u dan, daer ik niemand anders van mijne getrouwe medehelpers zo spoedig bekomen kan, om, nog voor den aennaderenden winter, herwaerds over te komen. U groet Eubulus, ende Pudens, ende Linus, ende Claudia, ende alle de broeders, die hier het Christendom belijden.

C. *De slotwensch, vs.* 22.

22. De Heere Jesus Christus zy met uwen geest, om alle uwe redelyke vermogens te heiligen, en u, in alle gevallen, te bemoedigen. De genade zy met ulieden, met u, mijnen gelievden Timotheus, en met Marcus, welken gy zult medebrengen. (vergel. vs. 11) om u, in alles, te zegenen, en uwe reis voorspoedig te maken! Amen. Deze is mijne hartenwensch! Het zy zo.

EINDE VAN DEN TWEEDEN BRIEV VAN PAULUS AEN TIMOTHEUM.

DE ZENDBRIEV VAN DEN APOSTEL PAULUS, AEN TITUS.

DE
ZENDBRIEV
VAN DEN APOSTEL
PAULUS,
AEN
TITUS.

HET I. KAPITTEL.

I. *Vooräf gaet eene zeer nadrukkelyke Inleiding, Kap. I:* 1-4.
  ℵ. *Eerst worden de persoonen geteekend, door en aen welken deze Briev geschreven is, vs.* 1-4ᵃ.
    A. *De persoon, door welken vs.* 1-3ᵃ, *en*
    B. *Die, aen welken de Briev geschreven is, vs.* 3ᵇ.
  ב. *Daer op volgt de Apostolische zegegroet, vs.* 4.

Op eene zeer kunstige wijs, voegt de Apostel, in deze Inleiding, vele zaken, als in een kort bestek, te zamen, welke den meest wezenlyken inhoud van het Euangelie uitmaken.

1. Paulus, die de uitnemende eer heeft van een dienstknecht Godts, in de prediking van het Euangelie, ende een onmiddelyk geroepen Apostel Jesu Christi te zijn, gezonden, om zijn Koningrijk uit te breiden, onder alle volken, nae het geloove der uytverkorene Godts, ende de kennisse der waerheyt die nae de Godtsaligheyt is,

2. In de hope des eeuwigen levens, welcke Godt, (*a*) die niet liegen en kan, belooft heeft

(*a*) Numer. 23: 19. 2 Tim. 2: 13.

(*b*) voor de tijden der eeuwen, maer geopenbaert heeft te ſijner tijt:

Het geloov der uitverkorenen Gods, is die ongeveinsde toeſtemming, met welke zy, die vrymachtig ten eeuwigen leven verördineerd zijn, het heil door CHRISTUS verworven, en door het Euangelie aengeboden, omhelſen en zich toeëigenen; het hartelyk geloov, met het welk de Christenen, beiden uit Joden en Heidenen, de waerheid van het Euangelie toeſtemden en verzegelden. — PAULUS was *een Apostel van* JESUS CHRISTUS, NAER of overëenkomſtig *het geloov der uitverkorenen Gods*, zo dat zijne Apostoliſche bediening daer mede overëenkwam, en, aen dezelve, vryelyk mogt getoest worden. Ten zy men het, met anderen, liever vertalen wil, TOT *het geloov der uitverkorenen Gods;* dan is de mening, dat PAULUS, tot de hoge waerdigheid van het Apostelämbt, geroepen ware, ter bevoordering van het geloov der uitverkorenen.

De volgende uitdrukking wijst nader aen, wat de Apostel bedoele, *en de kennis der waerheid, welke naer de Godzaligheid is.* — De *waerheid* is zekerlyk de leer van het Euangelie. De *kennis*, of, gelijk 'er eigenlyk ſtaet, de *erkentenis* der waerheid, is de gelovige toeſtemming aen, en de vertrouwlyke omhelſing van de onfeilbare leer des Euangeliums. Trouwens deze waerheid bepaelt zich niet ſlechts tot het verſtand, maer heeft ook eenen gezegenden invloed, op de verbetering van hart en wandel; zy, die deze waerheid gelovig omhelſen, reinigen hunne harten, door de gehoorzaemheid der waerheid. (vergel. 1 Petr. I: 22.) Daerom ſpreekt de Apostel van de gelovige erkentenis der waerheid, *welke naer de godzaligheid is*, dat is, welke, naer de Godzaligheid, henen leidt, en de Christenen, door de meest vermogende drangredenen, tot het beöeffenen van allerlei deugden, krachtdadig aenſpoort.

Zy is *in*, en gaet gepaerd, met *de hoop des eeuwigen levens*, met eene blijde verwachting van de onnadenkelyke heerlykheid des volgenden levens, vs. 2ª. Op

(*b*) Rom. 16: 25. Epheſ. 1: 9. ende 3: 9. Coloſſ. 1: 26. 1 Petr. 1: 20.

Op deze wijs, beſchrijvt de Apostel den luister, het gezach, en de hoge waerdigheid van zijne bediening. — Hy was, in eenen byzonderen nadruk, *een dienaer van God*, een *Apostel*, onmiddelyk door JESUS CHRISTUS geroepen, met dat verheven oogmerk, om *Gods uitverkorenen* te bewegen, *tot het geloov*, en eene *vertrouwelyke omhelſing van* de leer der *waerheid*, welke de meest vermogende drangredenen, tot Godzaligheid, oplevert; een geloov, het welk gepaerd gaet, met eene blijde en wel gegronde verwachting der heerlykheid, van het volgend leven.

Er wordt bygevoegd, *welke God, die niet liegen kan, beloovt heeft, voor de tijden der eeuwen, maer geopenbaert heeft ter zijner tijd.* — Zommigen brengen het betrekkelyk voornaem woord *welke*, tot de waerheid, welke naer de Godzaligheid is, vs. 1; anderen, tot het eeuwig leven, het welk onmiddelyk voorgaet. Dan, in het wezen der zake, komt het, op het zelvde, neder; JESUS CHRISTUS immers heeft het leven aen het licht gebracht, door het Euangelie, vs. 1. by uitnemenheid de waerheid genaemd, (vergel. 2 Tim. I: 10) — Het Euangelie was nu verkondigd; en het eeuwig leven, het welk daer in wordt aengeboden, had *God*, *die niet liegen kan*, de onfeilbare, die zijn woord altoos geſtand doet, *beloovd*, en aen doemwaerdige zondaren toegezegd, reeds *voor de tijden der eeuwen*, dat is, voor lange, voor onheuchelyke tijden, al voor vele eeuwen. Trouwens deze belovte van leven en zaligheid was, niet alleen door de Propheten voorzegd, maer ook, reeds aenſtonds na den ongelukkigen zondval, aen onſe eerſte vooroudereu bekend gemaekt. — Onder den dag der vervulling, is deze belovte bevestigd, naerdien God dezelve *geopenbaert* heeft, in het zenden van zijnen Zoon, en de allerduidelykſte verkondiging van leven en zaligheid door Hem, *ter zijner tijd*, dat is, op dien tijd, die daer toe, door den alleen wijzen God, bepaeld en meest geſchikt was.

Dat de Apostel dit bedoele, blijkt, uit de nadere verklaring, welke hy geevt, vs. 3ª.

3. [*Namelick*] ſijn woort, door de predikinge

(*c*) die my toebetrouwt is, nae het bevel Godts onses Saligmakers: (*d*) Tito [*mijnen*] oprechten sone nae het gemeyn geloove:

De woorden van vs. 3ª. kan men, zonder zinsnijding, nog aen het vorige hechten, op deze wijs, in dezer voege, *God, die niet liegen kan, heeft het eeuwig leven, van over oude tijden, beloovt; maer hy heeft, ter meest geschikten tijd, zijn woord geopenbaert, door de prediking* enz. De Onsen maken de uitdrukking *geopenbaert*, betrekkelyk tot het eeuwig leven, en lasschen 'er het woordeken *namelyk* in, (*namelyk*) *zijn woord*, om dat het woord van God de belovte des eeuwigen levens in zich behelst. — Dan de zakelyke zin komt volstrekt op het zelvde neder. Evenwel schijnt ons de eerste opvatting best te stroken, met de zamenstelling der oorsprongelyke woorden.

God, die het eeuwig leven, van over oude tijden, aen doemwaerdige zondaren, beloovt had, heeft, ter meest geschikten tijd, *zijn woord geopenbaert*, deze zijne belovte nog veel duidelyker bekend gemaekt, en bevestigt; *door de prediking* van het Euangelie, welke prediking aen PAULUS *toebetrouwd*, en, als een dierbaer pand, in handen gesteld was. Eene bediening, welke hy, niet eigendunkelyk, bekleedde, maer uit kracht eener onmiddelyke aenstelling van God zelven. Deze zeer gewichtige dienst was hem toevertrouwd en aenbevolen, *naer het bevel van God onsen Zaligmaker*; van JESUS CHRISTUS, die de waerachtige God is, en al het heil, het welk in het Euangelie wordt aengeboden, zelvs heeft uitgewerkt.

Wanneer wy nu de beschrijving, welke PAULUS hier vs. 1-3ª. van zich zelven geevt, vergelyken, met zijne gezegden, 2 Tim. I: 9-11, schijnt de *belovte*, vs. 2. gemeld, byzonder die van de roeping der Heidenen te wezen, zo dat die *hoop des eeuwigen levens* bepaeldelyk bedoeld worde, welke openbaer gemaekt is, door de verschijning van CHRISTUS, en de prediking van Hem aen de waereld, welke in-

zon-

(*c*) Hand. 20: 24. Galat. 1: 1. (*d*) 2 Cor. 2: 12. ende 7: 14. ende 8: 6, 16. Galat. 2: 3.

zonderheid door PAULUS, aen de Heidenen, geſchieden moest. Vooräl zullen wy dan het oog moeten vestigen, op die merkwaerdige belovte, welke, reeds van over oude tijden, aen ABRAHAM, den Vader aller gelovigen, gedaen was, en nu, door de prediking van het woord, aen PAULUS toevertrouwd, vervuld werdt; dat namelyk, in den MESSIAS, alle volken zouden gezegend worden.

PAULUS ſchreev dezen Briev *aen* TITUS, *zijnen oprechten*, zijnen echten en rechtſchapen zoon, *naer het gemeen geloov*. Over den perſoon van TITUS, hebben wy, in onze Inleiding tot dezen Briev, breder gehandelt. — Dit weinige zal thans genoeg zijn. Hy was een Griek, dat is een Heiden van afkomst, die, zonder beſneden te zijn, het Christendom had aengenomen. (vergel. Gal. II: 3.) Hy was, door PAULUS zelven, die hem hier zijnen oprechten zoon noemt, bekeerd, tot het geloov in CHRISTUS. De Apostel had hem meermalen gebruikt, tot gewichtige dienſten der Gemeenten, in onderſcheidene bezendingen, gelijk blijkbaer is, en uit dezen Briev zelven, uit Gal. II: 3, en uit verſcheidene plaetſen, in den tweeden Briev aen de Corintheren, Kap. II: 12. VII: 6, 13, 14. VIII: 16, 17, 23. XII: 18. — Thans was hy Opziener der Gemeente *in Creta*, gelijk, by vs. 5, nader blijken zal.

PAULUS noemt hem hier, *zijnen oprechten*, dat is zijnen echten en rechtſchapen *zoon*, zijnen beminden Leerling, welken hy, door het Euangelie, geteelt had. Hy was een getrouw naervolger van PAULUS, die, in alles, het beeld van den Apostel droeg, als van eenen geestelyken Vader, en daerom door hem, niet minder dan zijn eigen kind, geacht en bemind werdt.

Hy was de oprechte zoon van PAULUS, *naer het gemeen geloov*, dat is, uit hoofde der gelovige omhelſing van het Euangelie, welke hy gemeen had, met alle Christenen, beiden uit Joden en Heidenen. — In het voorbygaen, geevt de Apostel derhalven te kennen, dat nu alle onderſcheid van volk en volk was wechgenomen, en dat alle gelovigen, het zy uit de beſnijdenis, het zy uit de voorhuid, één waren in CHRISTUS.

4. (*e*) Genade, een bestendige en geduurig vermeerderende toevloed van allerlei nodig heil, en eene aenhoudende voorkoming van vergevende barmhertigheyt, als mede de vertroostende ondervinding van uw aendeel, in den vrede Gods, die alle verstand te boven gaet, zy [*u*] van Godt den Vader, die de bron is van alle zegeningen, ende van den Heere Jesu Christo, onsen Saligmaker, die alle heil verworven heeft.

II. *De inhoud van dezen Briev zelvs behelst eenen gehelen bundel van onderrichtingen omtrent, en aenmoedigingen tot, eene getrouwe betrachting van die plichten, welke* TITUS, *als Opziener der Gemeente in Creta, had uit te oeffenen, Kap. I:* 5— *III:* 11.

א *Eerst vermaent de Apostel zijnen Leerling* TITUS, *hoe hy zich gedragen moest, in het aenstellen van Leeraren, over de onderscheidene Gemeenten, Kap. I:* 5-16.

ב *Daer na geevt hy hem byzondere lessen, omtrent zijn gedrag, als Opziener, zo in het onderwijzen en het bestuuren van zijn gedrag, Kap. II:* 1— *III:* 8, *als in het wederleggen en uitoeffenen van de Kerkelyke tucht, Kap. III:* 9-11.

A. *In het eerste stuk, Kap. I:* 5-16, *vinden wy*

A. Eene algemene vermaning, om alles te verrichten, wat, tot opbouw der Gemeenten in Creta, dienen konde, vs. 5.

5. Om die oorsake, en tot dat oogmerk, hebbe ick u in Creta gelaten, op dat gy het gene dat [*nogh*] ontbrack, aen de goede orde en den welstand der onderscheidene Gemeenten, op dat eiland, voorts soudet te rechte brengen, (*f*) ende [*dat*] gy van stadt tot stadt, in welke een genoegzaem getal van Christenen gevonden wordt, soudet Ouderlingen of Leeraers der Gemeenten stellen en ordenen, gelijck ick u bevolen hebbe:

Creta,

(*e*) Ephes. 1: 2. Coloss. 1: 2. 2 Tim. 1: 2. 1 Petr. 1: 2. (*f*) 2 Tim. 2: 2.

Creta, nu Kandia genaemd, is een groot eiland, liggende in de Middellandfche zee. — Op dat eiland waren onderfcheidene Gemeenten. De inwoners waren oorfprongelyk lieden van een zeer flecht karakter. Wie, onder hen, het eerst eene Christen Gemeente geflicht hebbe, is geheel onzeker. Volgens JOSEPHUS waren 'er, ter dezer tijd, zeer vele Joden op Creta. Zommigen van deze Joden fchijnen, reeds lang voor de bekeering van PAULUS, en misfchien kort na de uitflorting van den Heiligen Geest, op den Pinxterdag, het Christendom te hebben aengenomen. Naderhand kwam ook PAULUS, op dat eiland. Hy is 'er althans geweest, wanneer hy, zich op den Keizer beroepen hebbende, naer Rome gevoerd werdt. (verg. Hand. XXVII.)

Volgens de gewone verönderftelling, dat PAULUS tweemalen te Rome zy gevangen geweest, meent men, dat hy, uit zijne eerfte banden ontflagen zijnde, met TITUS, als zijnen reisgefel, op het eiland Creta geweest zy, en hem, aldaer gelaten hebbe. Maer, vermits deze verönderftelling geheel ongegrond is, (verg. XXII Deel Inleiding p. XLV—) zouden wy denken, dat de Apostel, in gezelfchap van TITUS, toen hy van Macedonien naer Griekenland reisde, het eiland Creta bezocht, vele Heidenen, op onderfcheidene plaetfen, bekeert, en zijnen Leerling daer gelaten hebbe; om alles, wat de Apostel zelvs, voor zijn vertrek, niet zo fpoedig had kunnen in orde brengen, met al zijn vermogen, te bevoorderen.

B. Hier op volgt eene meer byzondere vermaning, om zich voorzichtig te gedragen, in het aenftellen van Leeraren, vs. 6-16.

a. In de vermaning zelve worden de hoedanigheden opgegeven, welke, in rechtgeäerte Leeraren der Gemeenten, gevorderd worden, vs. 6 9.

6. (*g*) Indien yemant onberifpelick is, zo dat 'er, op zijn leer of leven niets, met grond, te zeggen valle, ééner vrouwen man, die zich, na eene willekeurige

(*g*) 1 Tim. 3: 2.

echtscheiding, aen gene andere vrouw verbonden heeft, geloovige kinderen hebbende, die belijdenis doen van hun geloov aen het Euangelie, die niet te beschuldigen en zijn van overdadigheyt, onmatigheid en dartelheid, ofte ongehoorsaem en zijn, zonder behoorlyken eerbied en onderwerping, aen hunne Ouderen, te betonen; zulk één is geschikt, om Leeraer, Opziener, of Ouderling der Gemeente, te wezen.

7. Want een Opsiender en voorganger der Gemeente moet, in zijnen ganschen wandel, onberispelick zijn, (*h*) als een huysversorger Godts, die geschikt is, om de Gemeente des Heeren te bestuuren, en te verzorgen van al het gene, tot nuttige stichting, dienen kan; niet eygensinnigh, zo dat hy zich alleen, door zijne grilligheid, bestuuren late, en zich, in onverschillige zaken, naer anderen niet schikken wille; niet genegen tot toornigheyt, zo dat hy, by de minste, zelvs by eene schijnbare, belediging, geen meester zy van zijne drivten; (*i*) niet onmatig genegen tot den wijn; geen smijter of vechter; (*k*) geen vuylgewinsoecker, die alleen zijn eigenbelang zoekt, en, door eene onverzaedbare hebzucht, gedreven wordt.

8. Maer zulk één is geschikt, om een Leeraer en Voorganger der Gemeente te zijn, die vreemde, verdrevene, of behoevtige Christen, (*l*) geerne herbergt, die de goede of *het goede*, al wat deugdzaem en lovwaerdig is, lief heeft, die matigh, nederig, en bezadigd is, afkeerig van overdaed, weelde, en ligtvaerdigheid, rechtveerdigh in alle zijne handelingen met menschen, heyligh, zo dat hy Gode, in alles, zoeke te behagen, kuysch, afkeerig van alle wulpsheid, in daden, woorden, en gebaerden.

9 Die vasthoudt aen het getrouwe woort dat nae de leere is, zo dat hy het onfeilbaer woord der waerheid, het welk, met de leer van den Verlosser, volkomen overëenstemt, met zijn gansche hart, aenkleve, en daer van, noch om liev, noch om leed, afwijke, op dat hy machtigh zy

(*h*) Matth. 24: 45. 1 Cor. 4: 1. 1 Tim. 3: 15. (*i*) Levit. 10: 9. Ephef. 5: 18. (*k*) 1 Tim. 3: 3. 1 Petr. 5: 2. (*l*) 1 Tim. 3: 2.

zy beyde om te vermanen door de gesonde leere, en zijne vermaningen, met de veel vermogende beweegredenen, welke het Euangelie oplevert, aen te dringen, ende tevens om de tegensprekers te wederleggen, en hun den mond te stoppen.

Meest alle de verëischte hoedanigheden van eenen Opziener, welke de Apostel hier opgeevt, zijn ons reeds voorgekomen. 1 Tim. III: 1-7. Schoon deze verëischten gegrond zijn, in de natuur der zake, en den eigenen aert van het Opzienersämbt, zo dat zy voor altoos verbinden; zijn evenwel zommige van dien aert, dat zy, door de toenmalige tijdsömstandigheden, gevorderd wierden, welke naderhand, toen de redenen daer van ophielden, minder noodzakelyk geworden zijn.

B. De Apostel geevt vervolgens de redenen op, waerom hy, in dit stuk, zo veel omzichtigheid vorderde. Zy zijn genomen, niet alleen uit den aert der bediening zelve, maer ook uit de gelegenheid van tijd, de zeden der Cretensen, en het bestaen der Verleideren. Dit alles maekte het byzonder noodzakelyk, dat 'er, voorál op het eiland Creta, zulke beproevde mannen, tot Leeraren der Gemeenten, wierden aengesteld, vs. 10-16.

a. De Christenen, op dat eiland, waren in groot gevaer, om, door valsche Leeraren, verleid, en, van de eenvouwigheid des Euangeliums, afgetrokken te worden, vs. 10, 11.

10. (*m*) Want (of *Trouwens*) daer zijn oock vele ongeregelde, in de Gemeenten op Creta; 'er is een gansch aental van lieden, die onhandelbaer zijn, en alle goede orde verbreken: ydelheytsprekers, die zich bezig houden, zommigen met loutere beuzelingen, zommigen met grootspraek en snorkeryen, ende ook verleyders van sinnen, die, onder den ydelen waen van wijsheid en deugd, anderen, van den weg der waerheid, aftrekken, insonderheyt die uyt de Besnijdenisse zijn, Joden, die, onder het voorwend-

(*m*) Hand. 15: 1.

fel, dat zy, tot het Christendom, bekeerd zijn, yveren, voor de noodzakelykheid der onderhouding van Moses Wet, en zo doende het Christendom jammerlyk verbasteren.

11. Welcke men moet den mont ſtoppen, door hen te overtuigen, van het ongegronde en ſchadelyke hunner wanbegrippen. Verleiders, die des te gevaerlyker zijn, om dat zy, niet ſlechts enkele perſonen, maer geheele (*n*) huyſen, of ganſche huisgezinnen, verkeeren, en, van de zuivere leer der waerheid, aftrekken, leerende dat niet en behoort, om vuyl gewins wille, om, onder den ſchijn van Godsdienst, hun eigen gemak en voordeel te bejagen. (vergel. Gal. VI: 13.)

b. Dit gevaer was des te groter, uit hoofde van het Nationale karakter der Cretenſen.

a. Dit Nationale karakter der Cretenſen ſtelt de Apostel voor, met de eigene woorden van éénen hunner meest beroemde Dichteren, vs. 12.

b. Daer leidt hy de verplichting uit af, welke 'er, op TITUS, *lag, om de verleiders te beſtraffen en te wederleggen, vs. 13-16.*

1. PAULUS *vermaent hem, om de verleiders ernſtig te beſtraffen, vs. 13, 14, en*

2. Geevt hem tevens eenige gronden aen de hand, om hunne wanbegrippen te wederleggen, vs. 15, 16.

12. Een uyt haer, zijnde haer eygen Propheet, heeft geſegt, De Cretenſen zijn altijt leugenachtigh, quade beeſten, luye buycken.

Creta was een zeer volkrijk eiland, op het welk, ten tijde van PLINIUS, klein en groot, nog wel zestig ſteden waren. Maer de inwoners hadden het beste karakter niet, gelijk hunne eigene landgenoten getuigen. Zy waren, van ouds, berucht, wegens hunne roovzucht, ongebondenheid, en leugenächtigen aert. — STRABO, een inboorling van dit eiland, beſchrijvt hen, als ongebondene en ontuchtige menſchen;

(*n*) Matth. 23: 14. 2 Tim. 3: 9.

fchen; en zy waren, byzonder van hun leugenächtig karakter, zo bekend, dat het een fpreekwoord geworden ware, *hy liegt als een Cretenfer.*

De Apostel beroept zich hier, op de eigene woorden van hunnen Dichter EPIMENIDES, die, ettelyke eeuwen, voor hem geleevt had, en de leermeester, of, gelijk anderen willen, een leerling van PYTHAGORAS, geweest is. — Dezen noemt hy *eenen uit hen*, om dat hy een inboorling en bewoner van Creta geweest was, *en hunnen eigenen Propheet.* Zo noemden de Grieken hunne dichteren, om dat zy geacht werden, door den invloed der Goden, aengeblafen te worden. Hy was derhalven, by de Cretenfen, in eene algemene achting, en zijn getuigenis was van ongemeen veel gewicht.

Deze dichter EPIMENIDES had, van zijne Landslieden, gezegt, *de Cretenfen zijn altijd leugenächtig.* Zijne mening is zekerlyk niet, dat alle de Cretenfen zo beftonden: want dan zou hy ook zich zelven bedoelt hebben. Hy fpreekt van het heerfchend karakter zijner Natie. Het liegen was eene Nationale ondeugd der Cretenfen. Zy ftonden van ouds bekend, voor eene leugenächtige, woeste, en vadzige, maer tevens wellustige Natie, zo dat de uitdrukking *op zijn Cretenfers te handelen*, by de Grieken, zo veel te kennen gav, als liegen en leugen te verdichten. — Zy werden daer te boven geteekend, als *kwade beesten*, van wegens hunne boosäertigheid en wreedheid, en als *luije buiken*, om dat zy traeg, gulzig, en, aen de wellusten, overgegeven waren. — Zo had wel eer een beroemd Dichter, een man van een zeer groot aenzien, onder de Cretenfen zelve, gefchreven.

13. Dit getuygenisse is waer. Het flechte karakter der Cretenfen, over het algemeen genomen, is, uit de ondervinding, genoeg bekend. Daerom beftraftse fcherpelick, zulken namelyk, onder de Christenen op Creta, die, aen deze Nationale ondeugden, nog zijn overgegeven, op dat sy gefont mogen zijn in de leere van het geloove, en de zuivere waerheid van het Euangelie, zonder inmengfelen van verdervelyke dwalingen, met hun ganfche hart, omhelfen mogen.

14. (*o*) Ende haer niet en begeven tot Joodſche fabelen, ende bygelovigheden, tot welken de Cretenſers, uit hunnen eigenen aert, overhellen, zijnde geboden der menſchen, loutere menſchelyke leeringen, en willekeurige inſtellingen, voorgeſchreven, door dwaelgeesten, die haer van de waerheyt afkeeren, hoe duidelyk ook, in het Euangelie, geopenbaerd.

15. De dwalingen en willekeurige voorſchrivten der Joodsgezinde yveraren zijn, van allen grond, ontbloot. (*p*) Alle dingen zijn wel reyn den reynen: (*q*) maer den bevleckten ende ongeloovigen en is geen dingh reyn, maer beyde haer verſtant ende conſcientie zijn bevleckt.

16. Sy belijden datſe Godt kennen, maer ſy verloochenen [*hem*] met de wercken, alſo ſy grouwelick zijn ende ongehoorſaem, ende tot alle goet werck ondeugende.

De Apostel geevt hier zijnen TITUS gronden aen de hand, om de wanbegrippen der Joodschgezinde yveraren te wederleggen, en dezen verleideren den mond te ſtoppen. Zy wilden namelyk het onderſcheid van ſpijs en drank wederom invoeren, en drongen, op de onderhouding der willekeurige inſtellingen van MOSES Wet, aen, met allen yver, terwijl zy het voornaemſte, het wezenlyk gedeelte, van de Wet verönachtzaemden.

Alle dingen, zegt daerom PAULUS, alle zoorten van ſpijs en drank, *zijn wel rein den reinen*, dat is, den waren Christenen, die rein van harte zijn. Niets van het gene den mond ingaet zal hen veröntreinigen. *Maer den bevlekten*, *den ongelovigen*, den nog onreinen zondaer, die, door het bloed en den Geest van den Verloſſer, nog niet geheiligd is, *is geen ding rein*, naerdien zy zulke dingen, welke anderszins geöorloovd en goed zijn, tot zonde misbruiken, *maer beide hun verſtand en conſcientie zijn bevlekt.* — Hun verſtand en hun

(*o*) Jeſ. 29: 13. Matth. 15: 9. Coloſſ. 2: 22. 1 Tim. 1: 4. ende 4: 7. ende 6: 20. (*p*) Matth. 15: 11. Hand. 10: 15. Rom. 14: 20. (*q*) Matth. 23: 25. Rom. 14: 23.

hun hart zijn geheel verdorven. By hun verdorven verstand, hebben zy een beschuldigend geweten. Hoe zou nu het een en ander wechgenomen worden, door het blote onderhouden der uitwendige plechtigheden, van MOSES Wet?

Wijders geevt de Apostel eene teekening van het slecht karakter dezer verleideren, vs. 16. „ *zy belijden*, geven „ voor, en beroemen zich daer op, *dat zy God*, den eeni- „ gen en waren God, *kennen*, zo als Hy zich zelven, in „ het Euangelie, geopenbaert heeft, *maer zy verlochenen* „ *Hem, met de werken*, met daden, waer door zy betonen, „ dat zy gene rechte begrippen hebben, omtrent God en „ zijne Volmaektheden, *alzo zy grouwelyk zijn*, zich verlo- „ pende, in de snoodste ondeugden, *en ongehoorzaem*, hal- „ starrig weigerende, zich, naer Gods bevelen, te schik- „ ken, *ende* gevolgelyk *tot alle* wezenlyk *goed werk*, het welk „ den Heiligen God behagen kan, *ondeugende* en volstrekt „ onbekwaem."

Wat deze Verleiders derhalven mogten voorgeven, van hunnen yver, voor den Godsdienst en de overleveringen der Vaderen, het was een ydel geschreeuw, en, in den grond, niets anders, dan eene schandelyke geveinsdheid. — Zulke menschen, hoe zeer zy den voorrang begeeren mogten, om Opzieners van de nieuw geplante Gemeenten op Creta te wezen, waren, tot deze gewichtige bediening, volstrekt ongeschikt. Wel verre van hen, tot Leeraren, aen te stellen, moest TITUS hen ernstig bestraffen, en, met de gezonde leer, krachtdadig te keer gaen. Ook moest hy, de Christenen, op dat eiland, tegen hunne gevaerlyke woelingen, waerschouwen en wapenen.

HET II. KAPITTEL.

B. *Vervolgens geevt de Apostel byzondere lessen, aen* TITUS, *omtrent zijn gedrag als* Opziener, *zo in het onderwijzen, en bestuuren van zijn eigen gedrag, als in het wederleggen, en uitöeffenen van de Kerkelyke tucht, Kap. II: 1— III: 8.*

A. *In het onderwijzen, en bestuuren van zijn eigen gedrag, Kap. II: 1— III: 8.*

A. Eerst onderricht hem de Apostel, hoe hy zich, als Leeraer, in het onderwijzen en vermanen der Christenen gedragen, en deze vermaningen, met zijn eigen voorbeeld, bevestigen moest, Kap. II: 1-15.

α. Deze lessen worden voorgesteld, vs. 1-10.

a. In het gemeen, vs. 1.

b. Meer byzonder, vs. 2-10.

𝔞 *Omtrent oude mannen, vs. 2.*

𝔟. *Omtrent oude vrouwen, vs. 3-5.*

1. *Met opzicht tot zich zelve, vs. 3.*

2. *Met betrekking tot jonge vrouwen, vs. 4, 5.*

𝔠. *Omtrent jonge mannen, vs. 6-8.*

1. *Dezen moest* TITUS *opwekken, vs. 6, en*

2. *Hun, met zijn eigen voorbeeld, voorgaen, vs. 7, 8.*

𝔡. *Omtrent de dienstbaren, vs. 9, 10.*

1. DOch gy, mijn gelievde Titus, wel verre van u eenigermate gelijk te stellen, aen die gevaerlyke verleiders, die uit de besnijdenis zijn; (vergel. Kap. I: 10.) spreeckt 't gene de gesonde leere betaemt, en leer, in uwe prediking, het gene, met de heilzame waerheid van het Euangelie, overëenkomt. Verzet u, met ernstige vermaning, tegen de diep bedorvene zeden, en grouwzame levenswijs, welke, onder de inwoners van Creta, in zwang zijn.

zijn. Laet ik het u, in ettelyke byzonderheden, nader aenwijzen. Vermaen, in uwe Leerredenen,

2. Dat de oude en bedaegde mannen nuchter zijn. Waerschouw hen, tegen de dronkenschap, welke zo gemeen is, onder de Cretensen. Vermaen hen, dat zy stemmigh zijn, eerbaer en deftig, in alle hunne handelingen, zelvs in hunne houding en kleding, voorsichtigh of *eerbaer*, zich wachtende van alle wulpsheid, gesont en zuiver in de leere van 't geloove, in de liefde, in de lijdsaemheyt, onder allerlei verdriet, of *in volstandigheid*, volhardende in het geloov, en in de lievde.

3. De oude vrouwen vermaen insgelijcks (*a*) dat sy in [*hare*] dracht, kleding, en opschik, zedig zijn, gelijck den heyligen, menschen, die belijdenis doen van den Euangelischen Godsdienst, betaemt, datse (*b*) geen lastereſſen en zijn, noch ligtvaerdig, ten nadeele van anderen, spreken, haer niet tot veel wijns begevende, zo dat zy aen den drank als verslaevd zijn, [*maer*] dat zy, door haer uitlokkend voorbeeld, voor andere leerareſſen zijn van 't goede, en van al wat eerbaer is.

4. Op dat sy de jonge [*vrouwen*] dus doende leeren en opwekken, om voorsichtigh te zijn, in het regelen van haer gedrag, en in het bestuuren van hare huisselyke zaken, byzonder om hare mannen lief te hebben, hare kinderen lief te hebben:

5. Matigh en eerbaer te zijn, kuysch te zijn, het huys te bewaren en den welstand van haer huisgezin te bevoorderen, zonder ledig rond te lopen, en zich, met het doen van anderen, te bekommeren, goet en weldadig te zijn, (*c*) hare eygene mannen onderdanigh te zijn: op dat het woort Godts niet gelastert en worde, de leer van het Euangelie, by de vyanden der waerheid, niet in verdenking kome, als of zy aenleiding gave, tot losbandigheid.

6. De jonge [*mannen*] insgelijcks vermaent, dat sy

(*a*) 1 Tim. 2: 9. 1 Petr. 3: 3. (*b*) 1 Tim. 5: 13. (*c*) Gen. 3: 16. 1 Cor. 14: 34. Ephes. 5: 22. Coloss. 3: 18. 1 Petr. 3: 1.

matigh zijn, en zich wachten, van de overdaed en dronkenschap, tot welke ondeugden het karakter der Cretensen zo zeer overhelt.

7. (*d*) Betoont uselven, daer gy ook, tot de jonge mannen, behoort, in alles, in alle gevallen en opzichten, een voorbeelt van goede wercken, in het prediken van de leere des Euangeliums, [*betoont*] onvervalschtheyt, door dezelve zuiver en eenvouwig voor te stellen, zonder inmengselen van dwalingen of menschelyke uitvindingen, als mede deftigheyt, bedien u daer toe, van zulke woorden, welke, met het gewicht der zaken, overëenstemmen; betoont, in alle uwe leerredenen, oprechtigheyt, en laet het blijken, dat gy, van de waerheid der zake, welke gy voordraegt, volkomen overtuigd zijt.

8. Het woort, het welk gy voordraegt, zy gesont, heilzaem voor uwe toehoreren, [*ende*] onverwerpelick, zo dat het, in alles, met de leer van den Verlosser, volkomen overëenstemme, (*e*) op dat (of *zo dat*) de gene die daer tegen is beschaemt worde, ende niet quaets en hebbe van ulieden te seggen.

9. (*f*) De dienstknechten [*vermaent*] dat sy hare eygene heeren, aen welken zy lijveigen zijn, onderdanigh zijn, datse in allen opzichte welbehagelick en dienstvaerdig zijn, niet tegensprekende:

10. Niet onttreckende, zich wachtende van alle dievery en ontvreemding der goederen van hunne heeren, maer alle goede trouwe en eerlykheid bewijsende: op dat sy de leere Godts onses Saligmakers in allen opzichte mogen vercieren, en het Euangelie, het welk zy belijden, eer aendoen.

(*d*) 1 Tim. 4: 12. 1 Petr. 5: 3. (*e*) 1 Petr. 2: 12, 15. ende 3: 16. (*f*) Eph. 6: 5. Coloss. 3: 22. 1 Tim. 6: 1, 2. 1 Petr. 2: 18.

11. De

ß. Deze lesſen worden, met krachtige drangredenen, nader aengebonden, vs. 11-14. De drangredenen zijn ontleend, uit den verhevenen inhoud, en het oogmerk der Euangelie leer zelve.

a. Uit de zedelyke plichten, welke de leer van het Euangelie voorſchrijvt, vs. 11, 12.

b. Uit het uitnemend goed, het welk zy belaovt, vs. 13, en

c. Uit het verheven oogmerk, het welk zy bedoelt, vs. 14.

11. Elk der Christenen is, in zijnen kring, en in zijnen onderſcheidenen ſtand, tot de gemelde plichten, verbonden. Want de ſaligmakende genade Godts, de leer van het Euangelie, welke niets dan genade ademt, en de zaligheid, uit Gods naem, aen zondaren aenbiedt, is verſchenen en kenbaer geworden, allen en allerlei zoort van menſchen, ouden en jongen, dienstbaren en vryen;

12. Ende onderwijſt ons, ons, door de krachtigſte drangredenen, aenſporende, (g) dat wy de godtlooſheyt, ongodsdienstigheid, ende (h) de wereltſche begeerlickheden, of de zondige lusten, aen welke waereldsgezinde menſchen den vryen teugel vieren, verſakende en daer van afſtand doende, omtrent ons zelven matiglick, ende in alle handelingen, met onſe medemenſchen, rechtveerdelick, ende, met betrekking tot het Opperwezen, Godtſaliglick leven ſouden, in deſe tegenwoordige werelt, in deze eeuw, in welke de zeden diep verdorven zijn;

13. (i) Verwachtende, op onwankelbare gronden, de ſalige hope, of de zaligheid, op welke wy hopen, ende verſchijninge der heerlickheyt, of de heerlyke en zeer luisterrijke verſchijning des grooten Godts ende onſes Saligmakers Jeſu Chriſti, die, in den groten dag, komen zal, om allen, die zijne verſchijning hebben

(g) Epheſ. 1: 4. Coloſſ. 1: 22. 2 Tim. 1: 9. (h) 1 Joh. 2: 16.
(i) 1 Cor. 1: 7. Philipp. 3: 20.

liev gehad, de kroon der heerlykheid toe te reiken. (vergel. 2 Tim. IV: 8;

14 (*k*) Die hemfelven, als Borg, voor ons, en in onfe plaets, in den dood gegeven heeft, op dat hy ons foude verloffen van alle ongerechtigheyt en hare rampzalige gevolgen, ende hemfelven een eygen volck foude reynigen, (*l*) yverigh in het betrachten van alle goede wercken. Elk Christen moet derhalven, in zijnen kring, en in zijne omftandigheden, zich beyveren, om, in zijne plichten, getrouw te zijn, zal hy aen de leer van het Euangelie, en het oogmerk van zijne verlosfing, beantwoorden, en de heerlykheid van het volgend leven blymoedig te gemoet zien.

v. Deze lesfen worden nog eens kortelyk te zamen getrokken, vs. 15.

15. Spreeckt dit, in uwe Leerredenen, ende vermaent uwe toehoreren, tot de gemelde plichten, ende beftraft zulken, die ongeregeld wandelen, met allen ernft. (*m*) Dat niemant u en verachte. Draeg zorg, dat gy, met woorden of daden, aen niemand aenleiding geevt, om u te verfmaden. (vergel. 1 Tim. IV: 12.)

(*k*) Gal. 1: 4. ende 2: 20. Eph. 5: 2. Hebr. 9: 14. (*l*) Eph. 2: 10. (*m*) 1 Tim. 4: 12.

HET III. KAPITTEL.

B. Hier op volgen onderrichtingen aen TITUS, *om zich betamelyk te gedragen, met betrekking tot zulken, die buiten de Gemeente waren, vs.* 1-8.

α. Omtrent de Overheden, vs. 1.

β. Omtrent ongelovige menschen, vs. 2-7.

a. TITUS *moest zijne toehoreren opwekken, tot bescheidenheid jegens alle menschen, vs.* 2.

b. Deze opwekking moest hy, by de Christenen, aendringen, uit aenmerking van hunne gezegende staetsverwisseling, vs. 3-7. *De Apostel teekent*

a. Hunnen rampzaligen toestand, voor hunne bekeering, vs. 3. *en*

b. De gezegende omstandigheden, in welke zy verkeerden, na dat zy geloovt hadden, vs. 4-7.

1. LAet u gene voegzame gelegenheid ontglippen, om uwen toehoreren eerbied in te boezemen, voor de Magistraetspersonen, van onderscheidenen rang, of schoon zy nog blinde Heidenen zijn. (*a*) Vermaent haer dat sy den Overheden ende Machten, welke, in onderscheidene betrekkingen, over hen gesteld zijn, onderdanigh zijn, datse [*haer*] gehoorsaem zijn, (vergel. Rom. XIII: 1) als mede datse tot alle goet werck, het welk hun, door de Overheid, bevolen wordt, altoos bereydt zijn.

De bewoners van het eiland Creta schijnen het juk der Romeinsche overheersching zeer ongaerne gedragen, en, tot oproer, overgehelt te hebben. — Hier by kwam nog, dat de Joden, die zich, ook op dit eiland, in menigte gevestigt hadden, (welken het ondraeglyk was, onder Heidenen te

(*a*) Rom. 13: 1, &c. 1 Petr. 2; 13.

ftaen) zeer genegen waren, tot oproerigheid. Dit gaven zy, met hunne woorden- en houding, duidelyk genoeg te kennen. Vermits nu de Christenen doorgaens, voor eenen byzonderen aenhang der Joden, werden aengezien, moesten zy, door onderdanigheid aen de Heidenfche Overheden, openbaer maken, dat zy, door het Euangelie, beter onderwezen waren, en eenen afkeer hadden, van den muitzieken geest der Joden.

Door de *Overheden*, kan men meer byzonder de Romeinfche Keizeren verftaen, en, door de *Machten*, de Landvoogden, en de ondergefchikte Magiftraetsperfonen.

2. Datfe niemant en lafteren, van elkanderen, of van anderen, geen kwaed fpreken, dat zy niet twisten, en vooräl geen vechters en zijn, [*maer*] dat zy handelbaer, vriendelyk en (*b*) befcheyden zijn, omtrent hunne medemenfchen, (*c*) alle fachtmoedigheyt en toegevenheid, ook zelvs dan wanneer zy beledigd worden, bewijfende tegen alle menfchen, ook zulken, die nog van het Christendom afkeerig zijn. Herïnner ten dien einde den Christenen, dat ook zy, voor hunne bekeering, zodanigen waren, als hunne ongelovige landgenoten nu nog zijn. Immers hebben zy hunne verbeterde denk- en handelwijs enkel en alleen, aen Gods ontfermende gunst, te danken.

3. (*d*) Want oock wy, ik Paulus en gy Titus, waren, zo wel als alle Christenen, eertijts, voor dat wy tot het geloov bekeerd werden, onwijs; hebbende gansch zeer verkeerde bevattingen, omtrent God en zijnen dienst; toen waren wy ongelovig, en, aen de waerheid van het Euangelie, ongehoorfaem, dwalende, menigerley vleefchelyke begeerlickheden ende welluften dienende, naerdien wy aen dezelve geheel verflaevd waren, in boofheyt, vyandfchap, wraekzucht, ende nijdigheyt levende, hatelick zijnde, [*ende*] malkanderen hatende:

4. Maer, by onfe bekeering tot het gezegend Christendom, zijn wy, in denkwijs en gedrag, aenmerkelyk veränderd

(*b*) Phil. 4: 5. (*c*) 2 Tim. 2: 24, 25. (*d*) 1 Cor. 6: 11. Eph. 2: 1, 2. Coloff. 3: 7. 1 Petr. 4: 3.

derd en verbeterd. Immers wanneer de onnadenkelyke goedertierenheyt Godts onses Saligmakers, ende [*ſijne*] alles overklimmende liefde tot de menſchen, verſchenen, en, door de prediking van het Euangelie, ook aen ons geopenbaerd is,

5. (*e*) Heeft hy, die zich verheerlyken wil, in het behoud van zondaren, ons aenvangelyk ſaligh gemaeckt, (*f*) niet uyt kracht van de wercken der rechtveerdigheyt die wy gedaen hadden, (*g*) maer enkel nae den rijkdom van ſijne vrymachtige barmhertigheyt, daer wy niets minder, dan zulk eene onſchatbare weldaed, verdient hadden, door het badt der wedergeboorte, ende vernieuwinge of verbetering van onſe harten, welke gewrocht is, door de werking des Heyligen Geeſts:

6. (*h*) Den welcken hy over ons rijckelick heeft uytgegoten, voor zo ver Hy ons eene ruime maet der gaven van den Heiligen Geest heeft medegedeeld, door Jeſum Chriſtum onſen Saligmaker, die de verdienende oorzaek is van alle heil en zegeningen;

7. Op dat wy gerechtveerdigt zijnde door ſijne genade, erfgenamen ſouden worden nae de hope des eeuwigen levens.

Over des Apostels voordracht, vs. 3-7, het welk den meest wezenlyken inhoud van het ganſche Euangelie behelst, hebben wy kortelyk het een en ander aen te merken.

De Apostel ſpreekt hier, met inſluiting van zich zelven en van TITUS, in den eerſten perſoon, niet alleen om dat zy, op dezelvde wijs, gezaligd waren, als alle Christenen; maer ook voornamelyk, op dat dit voorſtel des te meerderen indruk maken zoude, op de gemoederen der toehoreren van TITUS. Deze briev hieldt wel perſoneel aen TITUS, maer evenwel hy moest denzelven, ook aen de Christenen op Creta, welker Opziener hy geworden was, laten lezen. (vergel. vs. 15.) Had de Apostel, van de denk- en handel-

(*e*) Eph. 1: 4. 2 Tim. 1: 9. (*f*) Rom. 3: 20, 28. ende 4: 2, 6. ende 9: 11. ende 11: 6. Galat. 2: 16. Epheſ. 2: 9. (*g*) Hand. 15: 11. Epheſ. 2: 4. (*h*) Ezech. 36: 25.

wijs dezer Christenen, voor hunne bekeering, in den derden persoon, gesproken, en vs. 3. gezegt, zy waren eertijds, toen zy nog blinde Heidenen waren, onwijs, ongehoorzaem enz., dan zou het geschenen hebben, als of hy hun harde verwijtingen deedt, en de bekeerde Joden zouden daer uit aenleiding hebben kunnen nemen, om voor te wenden, dat hunne zedelyke toestand, voor hunne bekeering, beter geweest ware, dan die der Heidenen. Ondertusschen hebben alle menschen gezondigt, en derven Gods heerlykheid; de gansche waereld is, voor God, verdoemelyk; en de Joden zijn, zo wel kinderen des toorns van natuure, als de Heidenen. (vergel. Rom. III: 19, 25. Eph. II: 3.)

Het *Zaligmaken* vs. 5. wijst ons, naer de aenvangelyke zaligheïd, bestaende in de verbetering of *vernieuwing* van het hart, in het ontvangen der gaven van den Heiligen Geest, en in de *rechtvaerdiging* of vergeving van zonden: want van het *eeuwig leven*, of de voltojing dezer zaligheid, wordt eerst vs. 7^b. gesproken.

De hoofdleer van het Euangelie, welke de Apostel allerwegen inprent, stelt hy ook hier allerduidelykst voor; dat zondaers, die in zich zelve doemwaerdig zijn, uit enkele barmhartigheid, gezaligd worden, met uitsluiting van alle verdiensten of personeele waerdigheid, zo dat wy onse gansche behoudenis, aen Gods ontfermende genade, en de gerechtigheid van den Middelaer, alleen verschuldigd zijn.

De Apostel spreekt van de *vernieuwing des Heiligen Geestes*, dat is, eene verändering en verbetering van denkwijs en neigingen, welke, door den HEILIGEN GEEST, gewrocht wordt. Deze vernieuwing is het beginsel van de zaligheid, welke, in het eeuwig leven, voltooid wordt. — Maer wat hebben wy, door *het bad der wedergeboorte*, te verstaen? Gemeenlyk denkt men, aen den Doop, voor zo ver dezelve de wedergeboorte, of verbetering van het gemoed, beteekent en verzegelt. Dan deze verklaring schijnt ons zeer gedrongen.

Men is het 'er niet eens over, van waer deze spreekwijs ontleend zy. Volgens zommigen zou de Apostel zinspelen, op een bad, waer in de jonggeboren kinders afgewasschen werden; (vergel. Ezech. XVI: 4, 5;) volgens anderen, op de

ko-

koperen bekkens in den Tempel van SALOMO; (vergel. 1 Kon. VII: 23—;) volgens nog anderen, op de doopvaten der Christenen, maer deze zijn zekerlyk van lateren oorſprong. Hoe het ook wezen moge, onſes erächtens, komen hier de borgtochtelyke verdienſten van CHRISTUS voór, onder de benaming van *het bad der wedergeboorte.* Door het bloed toch, of de verdienſten van den Middelaer, worden wy gewasſchen van de ſchuld der zonden. (vergel. 1 Cor. VI: 11. 1 Joh. I: 7. Openb. I: 5, 6 en voornamelyk Eph. V: 26.) Ook is deze benaming ongemeen gepast: in een *bad* is overvloedig water, om den gehelen mensch te reinigen, zo zijn ook de verdienſten van den Middelaer algenoegzaem, om den zondaer, van alle zijne ſchulden, te reinigen; daer de bloedſtorting van CHRISTUS alleen heeft te weeg gebracht het gene alle wasſchingen, onder den Levitiſchen Godsdienst niet konden uitwerken. (vergel. Hand. XIII: 38, 39.) De gerechtigheid van CHRISTUS heet een bad *der wedergeboorte*, om dat zy de verdienende oorzaek is van de wedergeboorte, of van de herſtelling des zondaers, in zijnen oorſprongelyken ſtaet, in de gunst en vriendſchap van God. Het woord, door *wedergeboorte* vertaeld, beteekent toch eene herſtelling in den vorigen ſtaet, (verg. JOSEPHUS *Antiq. Jud.* l. XI. c. 3. §. 9.)

Volgens deze opvatting, hangt alles ongemeen wel te zamen; zondaers worden aenvangelyk zalig, wanneer zy, door het bloed van CHRISTUS, van de ſchuld der zonden gereinigd, en hunne harten, door de genadewerking van den Heiligen Geest, vernieuwd en verbeterd worden; en langs dezen weg, op grond der toegerekende gerechtigheid van CHRISTUS, gerechtvaerdigd zijnde, hebben zy eene gegronde hoop, op het eeuwig leven, vs. 7.

Voorts vertalen wy vs. 7, in plaets van *op dat*, liever *zo dat*, by wijs van gevolg; *zo dat wy gerechtvaerdigd*, en van de ſchuld onſer zonden, door den eeuwigen Richter, vrygeſproken zijnde, *door zijne genade, bezitters zijn van het eeuwig leven, wat de hoop aengaet*, welke ons niet beſchamen kan. — Het Griekſche woord, door *erfgenamen* vertaeld, geevt ganſchelyk gene aenleiding, om, aen een Testament, of uiterſten wil, of erfgoed, te denken, maer be-

teekent in het algemeen, bezitters en deelgenoten van zekere goederen te zijn. (vergel. Rom. IV: 13, 14. VIII: 17—)

C. Eindelyk vermaent de Apostel zijnen TITUS, *om, op de betrachting van deugd en Godsvrucht, ernstig aen te dringen, vs. 8.*

8. Dit, het gene ik zo even, omtrent de gezegende veränderiing der Christenen, en hunne daer uit voortvloeiende verplichting, om heilig te leven, heb voorgedragen, vs. 3-7, is een getrouw woort, eene onfeilbare leer, op welke gy u gerust verlaten kunt; ende dese dingen, van welke ik te voren gesproken heb, byzonder omtrent het voorbeeldig gedrag, waer toe de Christenen verplicht zijn, ook in hunne verkeering, met hunne onbekeerde medeburgeren, wil ick dat gy ernstelick bevestigt, en daer op, met allen yver, aendringt, op dat de gene die aen Godt gelooven, en zijn onfeilbaer getuigenis in het Euangelie hebben aengenomen, sorge dragen en 'er zich op toeleggen, om goede wercken voor te staen, en anderen, tot voorbeelden van deugd en Godsvrucht, te verstrekken: dese dingen zijn 't die goet, betamelyk in zich zelve, ende tevens nuttigh en heilzaem zijn, voor den menschen.

B. Vs. 9-11. volgt een onderricht, aen TITUS, *hoe hy zich, in het wederleggen der dwaelgeesten, en in het uitöeffenen van de Kerkelyke tucht, gedragen moest.*

A. Hy moest zich, tegen de dwaelgeesten, verzetten, vs. 9, en

B. Hen, wanneer zy hardnekkig waren, van de Gemeente uitsluiten, vs. 10, 11.

9. (i) Maer wederstaet de woelingen der verleideren, en verzet ü, tegen de dwase vragen, en beuselächtige naervorschingen, ende oneindelyke geslacht rekeningen der zogenaemde Æones, (vergel. 1 Tim. I: 4) ende twistingen, ende strijdingen over de noodzakelykheid der onderhouding van Moses wet: want sy zijn onnut ende ydel. 10.

(i) 1 Tim. 1: 4. ende 4: 7. ende 6: 20. Tit. 1: 14.

10. (*k*) Eenen ketterschen mensche, die dwalingen voorstaet en verspreidt, welke, met de leer van het onfeilbaer Euangelie, strijdig zijn, verwerpt, sluit hem uit de Gemeente. Evenwel moeten vooräf alle middelen beproevd worden, om hem, van zijne dwalingen, te recht te brengen. De uitsluiting moet eerst geschieden, na het vruchteloos aflopen van de eerste ende tweede vermaninge:

11. Wetende dat de soodanige, die zich, tegen alle vermaningen verhardt, verkeert is, ende geheel bedorven, zo dat 'er geen te recht brengen meer aen zy. Hy sondigt moetwillig, daer hy de middelen versmaedt, welke aengewend worden, om hem te recht te brengen, zijnde by hemselven veroordeelt, voor zo ver hy, door zijne dwalingen, hardnekkig vast te houden, zijn eigen vonnis velt, dat hy geen Christen zy.

III. *Het besluit van dezen Briev vinden wy vs.* 12-15. *Het behelst*

ℵ. *Byzondere bevelen aen* TITUS, *vs.* 12-14.

A. *Om, te Nicopolis, by den Apostel te komen, vs.* 12.

B. *Om zorg te dragen, dat de Leeraers, die naer elders vertrekken zouden, van het nodige voorzien wierden, vs.* 13, 14.

ב. *Groetenissen, vs.* 15[a], *en*

ג. *De zegenwensch, vs.* 15[b].

12. Als ick Arteman tot u naer Creta sal senden, ofte (*l*) Tychicum, om uwe plaets, in het bestuur der Gemeenten op dat eiland, te vervangen, so beneerstigt u tot my te komen te Nicopolis: want aldaer hebbe ick voorgenomen te overwinteren.

ARTEMAS komt nergens anders voor, en daerom kunnen wy, omtrent hem, niets naders bepalen. Zommigen gissen, dat hy een der LXX Discipelen, en naderhand Bisschop van Lijstren, geweest zy; maer dit alles is zeer onzeker. TYCHICHUS was den Apostel, in vele gevallen, behulpzaem.

(*k*) Matth. 18: 17. Rom. 16: 17. 2 Thess. 3: 6. 2 Tim. 3: 5. 2 Joh. vs. 10. (*l*) Hand. 20: 4. Ephes. 6: 21. 2 Tim. 4: 12.

Hy is ons, uit Hand. XX: 4. en Eph. VI: 21, nader kenbaer geworden.

Wanneer één van deze beide mannen op Creta was aengekomen, moest TITUS hem de zorg der Gemeenten van dat eiland overlaten, en, zo drae mogelyk, by den Apostel komen, te *Nicopolis*. Naer deze Stad, hebben wy, in onse Inleiding, nader onderzoek gedaen.

13. Zenam den Wetgeleerden, die, in de schrivten van Mose en de Propheten, zeer bedreven is, (vergel. Luc. VII: 30. X: 25. XI: 45, 46, 52. XIV: 3.) ende den welsprekenden (*m*) Apollo, (verg. Hand. XVIII: 24. 1 Cor. I: 12) die uwe medeärbeiders zijn, op Creta, en aldaer niet lang blijven kunnen, geleydt sorgvuldelick, by hun vertrek, hen van alles voorziende, wat zy tot de reis nodig hebben, op dat haer niets en ontbreke.

14. Ende dat oock de onse, alle Christenen, die, door onsen dienst, tot het geloov, bekeerd zijn, uit uwe leerredenen niet alleen, maer ook uit uw voorbeeld, leeren en opgewekt worden, om goede wercken voor te staen en weldadigheid uit te oeffenen, tot noodigh gebruyck van zulken, die hunnen dienst behoeven, byzonder van reisende vreemdelingen, op dat sy niet onvruchtbaer en zijn, in de lievderijke uitwerkselen van het geloov.

15. Die thans met my zijn groeten u alle, met hartelyke toewensching van allen nodigen zegen. Groetse op Creta die ons lief hebben in 't geloove. De genade zy met u en allen den Christenen, welken gy dezen Briev moet voorlezen! Amen. Deze is mijn hartenwensch! Het zy zo.

(*m*) Hand. 18: 24. 1 Cor. 1: 12.

EINDE VAN DEN BRIEV VAN PAULUS AEN TITUS.

DE
ZENDBRIEV
VAN DEN APOSTEL
PAULUS,
AEN
PHILEMON.

D E

ZENDBRIEV

VAN DEN APOSTEL

PAULUS,

AEN

PHILEMON.

HET I. KAPITTEL.

I. *Vooräf gaet het opschrivt, vs. 1-3. Het behelst*

א. *Eene teekening der personen, door en aen welken deze Briev geschreven is, vs. 1, 2.*

A. *De personen, door welke vs. 1a, en*

B. *Die, aen welken deze Briev geschreven is, vs. 1b, 2.*

ב. *Eene minzame heilwensch, vs. 3.*

1. PAULUS, thans (*a*) een gevangen, om het Euangelie en de zaek Christi Jesu, den verhoogden Middelaer, ende Timotheus de broeder en ambtgenoot, in de uitbreiding van CHRISTUS Koningrijk, die thans by hem is, schrijven dezen Briev, aen Philemoni den geliefden broeder, ende onsen mede-arbeyder, in het werk des Heeren,

2 Ende aen Appie de geliefde zuster, zijne waerdige Echtgenoote, ende aen (*b*) Archippo, zijnen rechtgeäerten zoon, en onsen medestrijder, in den dienst van het Euangelie, ende aen de gansche gemeynte (*c*) die

(*a*) Eph. 3: 1. ende 4: 1. (*b*) Col. 4: 17. (*c*) Rom. 16: 5. 1 Cor. 16: 19. Coloss. 4: 15.

tot uwen huyse, gelievde Philemon, gewoon is, tot den gemeenschappelyken Godsdienst te vergaderen.

3. Genade, allerlei zoort van heil zy ulieden ende vrede, met allerlei zoort van voorspoed, van Gode onsen Vader, die de milde gever is van alles goeds, ende van den Heere Jesu Christo, die de verdienende oorzaek is van alle zegeningen.

PAULUS was thans te Rome, *gevangen*, om de zaek van CHRISTUS JESUS, en de prediking van zijn Euangelie. Hy maekte, met opzet, melding, van deze byzonderheid, om PHILEMON daer door des te meer, tot het inwilligen van zijn verzoek, betreffende ONESIMUS, over te halen. Wanneer iemand, die onschuldig in lijden en banden is, een verzoek doet, kan het niet nalaten, eenen aenmerkelyken invloed, op het gemoed van eenen anderen, te maken. PHILEMON wist, dat PAULUS, om eene goede zaek, in banden verkeerde, en zou derhalven zijne smerten, door het afslaen van een lievderijk verzoek, niet willen vermeerderen.

PAULUS beschrijvt zich niet, in het opschrivt van dezen Briev, van zijn Apostoliesch gezach en waerdigheid, gelijk hy anders doet, in velen van zijne Brieven, om dat het thans onnodig was. — In het opschrivt der meesten van zijne Brieven, beschrijvt hy zich, als eenen Apostel, die onmiddelyk van God en CHRISTUS geroepen was, om byzondere redenen. Of om dat zijn Apostoliesch gezach, door valsche Leeraers, verdacht gemaekt werdt, gelijk, in de Gemeenten van Galatien; (vergel. Gal. I: 1, 11—;) of om dat hy de Gemeente niet zelvs geplant had, en by dezelve niet, in persoon, bekend was, gelijk te Rome; (vergel. Rom. I: 1;) of om dat valsche Leeraers zijnen persoon in verächting gebracht, en hem, van verkeerde leeringen, beschuldigt hadden, gelijk te Corinthen; (vergel. 1 Cor. I: 1. 2 Cor. I: 1;) of om dat 'er wanbegrippen en ongeregeldheden in de Gemeente heerschten, welke hy, met gezach, moest te keer gaen, gelijk te Ephesen en te Colossen; (vergel. Eph. I: 1. Col. I: 1;) of om dat 'er dwaze en onnutte vragen, in de Gemeenten betwist werden, en 'er verleiders waren ingeslopen, gelijk te Ephesen, alwaer TIMOTHEUS opziener was; (verg.

(verg. 1 Tim. I: 1. 2 Tim. I: 1;) of wanneer de leer, door Joodsgezinde yveraers, verbasterd werdt, gelijk op het eiland Creta. (vergel. Tit. I: 1.) — Maer, in het opschrivt van vier andere Brieven, maekt PAULUS geheel gene melding, van zijn Apostolische waerdigheid, namelyk die aen de Philippiers, de beide aen de Thessalonicensen, en dezen aen PHILEMON. Om dat dit stuk ganschelyk niet betwist werdt, behoevde hy 'er niet, met opzet van te spreken.

In dezen Briev, doet hy een verzoek, aen eenen man, die hem alle mogelyke hoogächting toedroeg. Het zou derhalven ongepast geweest te zijn, zich, van zijne hoge waerdigheid, te beschrijven. Hy verkoos al zijn Apostoliesch gezach ter zijde te stellen, en het gene hy verlangde, als eene gunst, van PHILEMON te verzoeken. (vergel. vs. 8, 9.) Hy zet eenvouwig zijnen naem, aen het hoofd van dezen Briev, en beschrijvt zich, als *eenen gevangenen*, om de zaek van JESUS CHRISTUS; dit was veel meer geschikt, om het gemoed van PHILEMON, die hem de verschuldigde achting toedroeg, in te nemen, dan de tael van macht en gezach.

In het opschrivt, wordt ook TIMOTHEUS genoemd, die thans te Rome, by den Apostel, tegenwoordig was. — Het kan zijn, dat hy ONESIMUS tot PAULUS gebracht, en daer door de eerste aenleiding, tot zijne bekeering, gegeven hebbe, en dan had hy des te meerder reden, om zich, met het verzoek van den Apostel, te verëenigen. Zekerlyk is TIMOTHEUS, by PHILEMON en zijn huisgezin, bekend geweest. Misschien was hy het werktuig geweest, tot hunne bekeering. — Het kan ook zijn, dat TIMOTHEUS de afschrijver van dezen Briev geweest zy.

Over PHILEMON, APPIA zijne Echtgenoote, en ARCHIPPUS zijnen zoon, hebben wy, in onse *Inleiding*, met opzet gehandelt. — Aen allen dezen, was de Briev ingericht; ook moest hy, aen de Gemeente, die gewoon was, in het huis van PHILEMON, tot den gemeenschappelyken Godsdienst, zamen te komen, worden voorgelezen, (vergel. vs. 2.)

II. *De inhoud van dezen Briev zelven is vervat, vs. 4-21.*

ℵ. *De Apostel begint, met eene zeer gepaste Inleiding, vs. 4-7. Daer in verklaert hy, dat* PHILEMON *eene plaets had, in zijne gebeden en dankzeggingen.*

A. *Hy dankte God, voor het geloov en de lievde, welke* PHILEMON *openbaer maekte, vs. 4, 5.*

B. *Hy badt, dat zijn geloov en lievde al meer en meer mogten aenwasſen, vs. 6, 7.*

4. (*d*) Ick dancke mijnen Godt, wiens ik ben, en wien ik dien, met eene hartelyke blijdſchap, over uw geloov en lievde, wanneer ik voor u bidde, en, zo menigmalen ik bid, voor de belangen der Gemeente en der Christenen; vergeet ik u niet, uitmuntende Philemon! uwer altijt gedachtigh zijnde in mijne gebeden. Trouwens ik heb gegronde redenen, om God, over u, te danken.,

5. Alſo ick hoore, en een zeer aengenaem bericht ontvangen heb, van uwe weldadige liefde jegens uwe mede Christenen, ende van uw onwankelbaer geloove, welck gy hebt aen den Heere Jeſum, ende welke lievde gy uitöeffent, tegen alle de heylige, die den Heer JESUS hebben aengenomen.

6. Ik bid, voor u, om geduurige verſterking van uw geloov, en een aenhoudend toenemen van uwe lievde. Op dat de gemeynſchap uwes geloofs, of het geloov, het welk gy, met ons en alle de Heiligen, gemeen hebt, meer en meer krachtigh en werkzaem worde in de bekentmakinge, in de kenbare uitöeffening van alles goets, 't welck in ulieden is door, of van u verricht wordt tot eer van Chriſtum Jeſum, en ter bevoordering der belangen van zijn Koningrijk.

7. Want wy hebben zeer veel ſtof tot groote vreugde ende vertrooſtinge over uwe liefde. De weldadige lievde, welke gy, aen uwe mede Christenen, uitöeffent, ſtrekt my en Timotheus tot groote blijdſchap, en het

(*d*) 1 Theſſ. 1: 2. 2 Theſſ. 1: 3.

het is ons een bron van vertroosting, dat de ingewanden der heyligen verquickt zijn geworden door u en uwe weldadigheid, zeer gelievde broeder.

PHILEMON had de *ingewanden der Heiligen verkwikt*, niet alleen door dezelve, met voedſel, te vervullen, maer hy had ook de harten der behoevtige Christenen, door zijne weldadigheid, met blijdſchap vervult, zo dat niet alleen hunne lichamen verſterkt, maer ook hunne harten verkwikt waren. (vergel. vs. 20.) — De *ingewanden* worden zeer gemeenzaem genomen, voor de inwendige aendoeningen van het gemoed.

Deze Inleiding was ongemeen gepast, tot het oogmerk van den Apostel, om PHILEMON te bewegen, tot het verrichten van een lievdewerk, omtrent zijnen ſlaev ONESIMUS, die van hem wechgelopen, — maer nu, tot het geloov in CHRISTUS, bekeerd was. Deze Inleiding behelst eene lovtuiting van PHILEMONS geloov en lievde, recht geſchikt, om het hart van dien braven man in te nemen. Evenwel behelsde zy gene onverdiende en laffe vleiery; want dit lovlyk getuigenis van PHILEMON was, door kennelyke proeven, bevestigd. PAULUS vondt daer in eene aengename ſtof, om God te danken, en eenen grond, om te verwachten, dat PHILEMON dezelvde lievde, welke hy, aen behoevtige Christenen, bewees, ook in het geval van ONESIMUS, zou openbaer maken. — PAULUS had hem, op zijn Apostoliesch gezach, kunnen gebieden, maer daer hy verzekerd was, van 's mans lievde tot zijne mede Christenen, oordeelde hy het genoeg, hem ſlechts te verzoeken; en wilde PHILEMON den lov, welken hy zich had waerdig gemaekt, niet verliezen, dan kon hy niet nalaten, het minzaem verzoek van den Apostel gereedelyk in te willigen.

ב. *Op deze zeer gepaste Inleiding, laet de Apostel zijn verzoek volgen, vs.* 8-21.

A. *Het verzoek zelvs vinden wy vs.* 8-12.

A. De Apostel verkoos zijne begeerte, niet by wijs van een bevel, maer van een verzoek, voor te stellen, vs. 8, 9.

B. Deze begeerte bestondt hier in, dat PHILEMON *zijnen slaev* ONESIMUS, *die van hem weechgelopen, maer, door den Apostel, tot het geloov in* CHRISTUS, *bekeerd was, wederom in gunst mogt aennemen, vs.* 10-12.

α. De Apostel geevt PHILEMON *bericht, van de gezegende verändering, welke in het gemoed van dien* ONESIMUS, *was voorgevallen, vs.* 10, 11. *en*

β. Verzoekt, om hem, in gunst, weder aen te nemen, vs. 12.

8. Daerom, om dat gy zo veel lov hebt, wegens uwe weldadigheid, omtrent uwe behoevtige mede Christenen, oordeel ik het genoegzaem, om u mijn verlangen, by wijs van een verzoek, voor te dragen.. Te weten hoewel ick groote vrymoedigheyt en macht hebbe in Christo om u, op mijn Apostoliesch gezach, te beveelen 't gene betamelick is in zich zelve, en plichtmatig voor eenen Christen;

9. So bidde en verzoek ick [*nochtans*] liever door drangredenen, van de liefde, ontleend, daer ick soodanigh een ben, dat mijn vriendelyk verzoek niet kan nalaten, indruk, op uw gemoed, te maken, te weten Paulus, een oudt man, die reeds op mijne dagen ben, ende nu oock nog daer te boven een gevangen, om de zaek Jesu Christi, en om de prediking van zijn Euangelie.

10. (*e*) Ick bidde u [*dan*] voor mijnen gelievden sone, (*f*) den welcken ick, hier te Rome, in mijne banden, door het Euangelie, hebbe geteelt, en, tot het geloov in CHRISTUS, bekeert, [*namelick*] uwen lijvëigenen slaev Onesimus;

11. Die

(*e*) Coloss. 4: 9. (*f*) 1 Cor. 4: 15. Gal. 4: 19.

11. Die eertijts u onnut was, maer nu u ende my feer nuttigh: den welcken ick wedergefonden hebbe:

ONESIMUS was een lijveigen flaev van PHILEMON. — PAULUS noemt hem *zijnen zoon*, niet alleen om de lievde, welke hy hem toedroeg, maer ook voornamelyk om dat hy zijn geestelyke Vader was, die hem door het Euangelie, *in zijne banden*, *geteelt* had. Te weten ONESIMUS was van zijnen heer wechgelopen, en had zich naer Rome begeven. De Apostel, die aldaer gevangen was, had gelegenheid gevonden, om dezen trouwlofen flaev, in de leer van het Euangelie te onderwijzen, met dat gezegend gevolg, dat hy, tot het geloov, bewrocht, en geheel, van denk en handelwijs, veranderd ware.

De naem ONESIMUS beteekent *nuttig* en *voordeelig*. — Op de beteekenis van dezen naem, zinfpeelt de Apostel eigenäertig vs. 11. — Hy was PHILEMON *eertijds onnut* en zelvs fchadelyk geweest. Hy had, aen zijnen naem, geheel niet beantwoordt, maer zijnen Meester een aenmerkelyk nadeel toegebracht, hy had zich, in zijnen dienst, niet alleen flecht gedragen, maer hy was eindelyk wechgelopen, en had zelvs zijnen heer beftolen. (vergel. vs. 18.) Maer nu was hy geheel veränderd. Nu was hy, in de daed, een ONESIMUS; hy was *zeer nuttig* voor PHILEMON, die nu alle trouw en gehoorzaemheid van hem verwachten konde, en ook voor PAULUS zelven, aen welken hy te Rome aenmerkelyke dienften bewezen had, om hem de banden draeglyk te maken. Daerom fchrijvt de Apostel, *maer nu is hy en my zeer nuttig*.

Den welken ik weder gezonden heb. — ONESIMUS zou zich niet hebben durven verftouten, om, tot zijnen meester, weder te keeren. Maer de Apostel zondt hem te rug, met dezen briev van voorfchrijving.

12. Doch gy, neemt hem, dat is, mijne ingewanden, welken ik zo teder bemin, als mijn eigen hart, [*weder*] aen in gunst en lievde.

De manier, op welke de Apostel dit verzoek, ten behoeve van ONESIMUS, voorftelt, verdient zeer onfe opmerking.

Hy beschrijvt zich zelven, als zulk eenen, welken men geen verzoek, het welk, niet uit eigenbelang, maer alleen uit menschen lievde, voortkwam, weigeren konde, vs. 9; als PAULUS, welk een geachte naem by de Christenen, die ieder eenen eerbied inboezemde; — als *een oud man*, die reeds verre op zijne dagen was, en zo veel ondervinding had, dat hy geen onbedachtzaem verzoek zoude voorstellen; — als iemand, die *nu ook een gevangene was*, om de zaek van JESUS CHRISTUS, en daer voor zeer veel te lijden had. — Zulk een man was hy, die het verzoek deedt, en wie der Christenen zou hem zijne begeerte hebben willen en kunnen weigeren?

Deze beschrijving derhalven van den persoon, die het verzoek deedt, behelsde reeds veel vermogende drangreden in zich. Even zo is het ook gelegen met de beschrijving van ONESIMUS, ten behoeve van welken het verzoek gedaen werdt, vs. 10, 11.

De Apostel noemt hem *zijnen zoon*, om dat hy hem, in *zijne banden geteelt*, en, te Rome, alwaer hy gevangen was, tot het geloov in CHRISTUS, bekeert had. De keten, aen welke de Apostel gekluisterd was, verhinderde hem niet, om, in zijne woning, het Euangelie te prediken, voor allen, die hem kwamen horen. Onder deze was ook ONESIMUS geweest, en het Euangelie had zulken gezegenden invloed, op zijn gemoed, gemaekt, dat hy het zelve gelovig omhelst hadde. — ONESIMUS was derhalven nu een mede Christen van PHILEMON zijnen heer, en de geestelyke *zoon* van den Apostel. Hoe aendoenlyk is het verzoek van eenen Vader, ten behoeve van zijnen zoon?

ONESIMUS was nu aenmerkelyk veränderd en verbeterd. — *Voorheen* was hy PHILEMON *onnut* en zelvs schadelyk geweest; nimmer was hy een goed en getrouwe knecht geweest, maer ten laetsten had hy zijnen meester merkelyk nadeel toegebracht, door van hem wech te lopen, en hem te besteelen. — Maer nu was hy bekeerd, en richtte zijn gedrag in, naer de heilzame voorschrivten van het Euangelie. Nu was hy *nuttig* voor PHILEMON, die de getrouwste diensten van hem verwachten konde, gelijk hy dezelve ook aen PAULUS, in zijne banden, bewezen had.

PHILEMON was derhalven eenen groten dank, aen den Apostel, verschuldigd, dat hy zijnen slaev bekeert had, en hem, in de plaets van eenen ondeugenden knecht, eenen nuttigen en getrouwen bedienden, te rug zondt. Dit moest hem te meer bewegen; om het verzoek van den Apostel, die vs. 12. verklaerde hem tederlyk te beminnen, geredelyk in te willigen.

De Apostel maekt van dezen ONESIMUS, ook eene lovlyke melding, Col. IV: 9 op dat de geheele Gemeente van Colossen zijn vorig wangedrag mogt vergeten, en hem aenmerken, als eenen waerdigen mede Christen.

B. *Dit verzoek wordt nader aengedrongen*, *vs.* 13-21.

A. Om dat PAULUS *gewillig afstand gedaen had, van de diensten, welke hy, in zijne gevangenis, van* ONESIMUS *had kunnen hebben, vs.* 13, 14.

B. Om dat PHILEMON, *in de plaets van eenen ondeugenden knecht, welken hy, eenen korten tijd, gemist had, eenen nuttigen bedienden, voor altoos, te rug kreeg, vs.* 15, 16.

C. Om dat hy daer door den Apostel, een blijk van vriendschap bewijzen zoude, vs. 17.

D. Om dat de Apostel op zich nam de schade, welke PHILEMON, *door de vlucht van dezen slaev, geleden had, te vergoeden, vs.* 18, 19.

E. Eindelyk om dat het inwilligen van zijn verzoek, den Apostel by uitnemenheid zeer verblijden zoude, vs. 20, 21.

13. Den welcken nu gansch veränderden Onesimus, ick wel hier te Rome hadde willen by my behouden, op dat hy my voor u en in uwe plaets dienen soude, voor zo ver hy my, in de banden, met welke ik, om des Euangeliums, wille gebonden ben, die hulp zou hebben kunnen bewijzen, welke gy my, wanneer gy hier tegenwoordig waert, zeer gaerne zoudt willen bewijzen In dit opzicht, zou hy uwe plaets hebben kunnen vervangen.

14. Maer, offschoon ick my, ook in dit geval, van mijn Apostoliesch gezach, zoude hebben kunnen bedienen, zo en hebbe ik evenwel, sonder uw goetvinden, en

uwe uitdrukkelyke toestemming, niets willen doen, op dat uwe goetdadigheyt niet en soude zijn als nae bedwangh, maer nae vrywilligheyt. Trouwens eene weldaed, welke niet vrywillig, maer gedwongen geschiedt, is gene weldaed meer. Om deze reden, heb ik vrywillig afstand gedaen, van eenen man, die my van ongemenen dienst had kunnen wezen, in mijne onäengename omstandigheden. Deze overweging, vertrouw ik daerom ook, zal u des te meer aensporen, om hem, op mijn verzoek, wederom in gunst aen te nemen.

15. Herïnnert u daer te boven, dat gy, in de plaets van eenen ondeugenden knecht, welken gy, slechts voor eenen korten tijd, gemist hebt, eenen nuttigen bedienden te rug krijgt. Zodanig heeft de alleen wijze God het kwade, ook in dit geval, ten besten bestuurt. Want veellicht is hy daerom voor eenen kleynen tijt [*van u*] gescheyden geweest, op dat gy hem, door mijnen dienst bekeerd zijnde, eeuwigh soudet wederhebben:

16. [*Nu*] voortaen niet alleen als een nuttig dienstknecht, maer zelvs meer dan een dienstknecht, [*namelick*] een geliefden broeder, en een waerdig mede Christen. Zodanig een gelievde broeder is Onesimus insonderheyt voor my, en hoe veel te meer moet hy het dan voor u wezen, welken hy toebehoort; beyde in den vleesche of naer het lichaem, ende als een Christen medebroeder, die, met u, geloovt, in den zelvden Heere CHRISTUS.

17. Indien gy my dan houdt voor een metgesel, voor eenen gelievden vriend, voor welken gy alles over hebt, so neemt hem wederom, in gunst aen, gelijck als my. Ik bemin hem hartelyk, en de weldaed, welke gy aen hem bewijst, zult gy aen my zelven bewezen hebben.

18. Ende maek gene zwarigheid, om mijn verzoek in te willigen, uit hoofde van de schade, welke hy u heeft toegebracht. Ik ben bereid, om het nadeel, het welk hy u gedaen heeft, volkomen te vergoeden. Immers, indien hy u yet verongelijckt, en, by zijn wechlopen, ontvreemt heeft, ofte schuldigh is, uit eenigen anderen hoofde, rekent dat my toe, en zet het op mijne rekening.

19. Ick

19. Ick Paulus hebbe het, om u alle zekerheid te geven, geschreven met dese mijne hant, dat ik 'er borg voor blijve, ick sal het betalen: op dat ick u niet en segge, dat gy dit alles ja oock uselven my daer toe schuldigh zijt, voor zo ver ik u bekeert heb, en gy uwe gansche behoudenis aen my, als het werktuig, verschuldigd zijt. Hoe het zy, ik wil liever, voor Onesimus, betalen, dan dat uwe schade niet vergoed worde, wanneer gy het begeert.

De Apostel gebruikt alle mogelyke toegevenheid, en ruimt alle zwarigheden uit den weg. — PHILEMON had zeer veel verplichting aen PAULUS, en was hem des noods zich zelven verschuldigd. De Apostel had hem, tot het geloov, bekeert, en was het middel geweest, tot zijne eeuwige behoudenis. — PAULUS was nimmer te Colossen geweest, maer PHILEMON had hem, in het nabuurig Ephesen, of op eene andere plaets, horen prediken, met dat gezegend gevolg, dat hy het Euangelie gelovig had aengenomen.

20. Voor het overige, om niet meer drangredenen te gebruiken, door het inwilligen van dit verzoek, zult gy my zeer verblijden. Ja, gelievde broeder, laet my uwer [*hier in*] genieten, en bewijs my dezen aengenamen dienst, in en om den Heere: verquickt mijne ingewanden en vervul mijn hart, met blijdschap, (verg. vs. 7) in en om den Heere.

21. Ick hebbe dit verzoek vrymoedig aen u geschreven, vertrouwende op uwe gehoorsaemheyt, aen de lessen van het Euangelie, het welk niets anders, dan zachtmoedigheid, ademt, ende ick weet' voor zeker, dat gy doen sult oock boven 't gene ick segge en verzoek.

III. *Het besluit van dezen Briev vinden wy vs.* 22-25.

א. *De Apostel verklaert zijn voornemen, om, wanneer hy uit zijne banden ontslagen werdt, naer Colossen te komen, en, by* PHILEMON, *zijn intrek te nemen, vs.* 22.

ב *Hy doet de groetenis van verscheidene personen, vs.* 23, 24, *en*

ג. *Eindigt dezen Briev, met eene hartelyke zegenbede, vs.* 25.

22. Ende bereydt my oock te gelijcke (*g*) een herberge ten uwen huize; heb de goedheid, om het een en ander, tot mijn intrek, vast in gereedheid te brengen: (*h*) want ick hope dat ick door uwe gebeden ulieden ſal geſchoncken worden. Uit de omſtandigheden, en de manier op welke ik behandeld wordt, ſchijnt het my toe, dat mijne gevangenis eerlang een einde nemen zal. Dan ben ik voornemens my ſpoedig naer Colosſen te begeven, om u, en de overige leden der Gemeente aldaer, te bezoeken, ten einde uw geloov te verſterken. Dan zal het my zeer verblijden, wanneer ik Oneſimus, in uwe gunst en uwen dienst, mag herſteld zien.

Met deze zelvde hoop, vleide zich ook de Apostel, toen hy ſchreev, aen de Christenen te Philippis. (verg. Phil. II: 24.) Maer zy is niet vervuld, gelijk wy, by de aengehaelde plaets, breder beredeneert hebben.

23. U groeten en wenſchen u, in alle opzichten, den besten zegen, (*i*) Epaphras, die uitmuntende Leeraer der Gemeente van Colosſe, (vergel. Col. I: 7. IV: 12, 13,) mijn medegevangen in en om de zaek van Chriſto Jeſu,

24. Joannes (*k*) Marcus, (vergel. Col. IV: 10,) (*l*) Ariſtarchus, (vergel. Hand. XIX: 29. Col. IV: 10,) (*m*) Demas, (vergel. Col. IV: 10,) en (*n*) Lucas de Medicijnmeester, die alle mijne mede-arbeyders zijn, in den dienst van het Euangelie.

25. De genade onſes Heeren Jeſu Chriſti zy met uwen geeſt en dien van alle Christenen te Colosſe, om alle uwe redelyke vermogens te heiligen, en ulieden, in alle gevallen, te bemoedigen! Amen. Deze is mijn hartenwensch! Het zy zo.

(*g*) Hebr. 13: 2. (*h*) Phil. 1: 25. (*i*) Coloſſ. 1: 7. ende 4: 12. (*k*) Hand. 12: 12, 25. ende 15: 37. Coloſſ. 4: 10. 2 Tim. 4: 11. 1 Petr 5: 13. (*l*) Hand. 19: 29 ende 20: 4. ende 27: 2. Coloſſ. 4: 10. (*m*) Coloſſ. 4: 14. 2 Tim. 4: 10. (*n*) Coloſſ. 4: 14. 2 Tim. 4: 11.

EINDE VAN DEN BRIEV VAN PAULUS AEN PHILEMON.

DE
ZENDBRIEV
VAN DEN APOSTEL
PAULUS,
AEN DE
HEBREEUWEN.

DE
ZENDBRIEV
VAN DEN APOSTEL
PAULUS,
AEN DE
HEBREEUWEN.

DEze uitmuntende Briev, waer in de Apostel voornamelyk bedoelt, de Christenen uit de Joden, die, in Palestina, woonächtig waren, tegen den afval te wapenen, daer zy, door de vervolgingen van hunne ongelovige broederen naer het vleesch, veelligt zouden kunnen vervoerd worden, om het Christendom te verzaken; als mede om de meest schijnbare bedenkingen der onbekeerde Joden, tegen het Euangelie, op te losfen; deze uitmuntende Briev heeft wel een besluit Kap. XIII: 20-25, maer geen hoofd of opschrivt. — Wy onderscheiden daerom

I. *Den inhoud van den Briev zelven, Kap. I: 1 - XIII: 19, en*
II. *Het besluit, Kap. XIII: 20-25.*

I. *De inhoud van den Briev zelven is tweeledig, leerstellig en vermanend.*

א. *Het leerstellig deel is zeer uitvoerig, Kap. I: 1 - X: 18.*

A. *De hoofdstelling, welke de Apostel, in het leerstellig deel, uitvoerig beredeneert, wordt kortelyk voorgedragen; dat namelyk de Godsdienst van het Euangelie zo veel uitmuntender zy, dan die der oude huishouding, als de Goddelyke Insteller van het Christendom waerdiger is, dan de Propheten, die den Godsdienst der oude huishouding geleert en voorgeschreven hebben, Kap. I: 1-3.*

HET I. KAPITTEL.

OM de Christenen uit de Joden, die, in Palestina, woonachtig waren, tot volstandigheid, in het geloov aen het Euangelie, op te wekken, en voor te komen, dat zy zich, noch door verleiding, noch door vervolging, vervoeren lieten, om, van het Christendom af te vallen, en, tot de afgeschafte plechtigheden van MOSES Wet, weder te keeren, herïnnert hy hun de uitnemende voortreffelykheid van dien gezegenden Persoon, die de stichter is van het Christendom, Hem beschrijvende, als Gods eeuwigen en zelvswezigen Zoon, vs. 1-3.

Te weten de ongelovige Joden brachten eene zeer schijnbare bedenking in, tegen het Euangelie, hier in bestaende, dat de plechtigheden van MOSES Wet niet konden afgeschaft wezen, om dat zy, door God zelven, voorgeschreven, en derhalven van eene altoosduurende verplichting waren. Deze tegenwerping beantwoordt de Apostel volkomen.

A. Hy staet geredelyk toe, dat de Joodsche Godsdienst van eenen hemelschen oorsprong ware, vs. 1ª.

B. Maer hy toont tevens aen, dat het Euangelie niet minder, op eene Goddelyke herkomst, bogen kunne, vs. 1ᵇ-3.

α. In het gemeen om dat de Godsdienst van het Oude Testament, wel van Gods wegen, was voorgeschreven, maer slechts door de Propheten, die, met alle hunne gaven en voorrechten, niets meer waren, dan zwakke stervelingen; maer de Godsdienst der Christenen is gesticht, door Gods eigene Zoon zelven, vs. 1ᵇ.

β. Om de voortreffelykheid van den Euangelischen Godsdienst nog nader aen te tonen, geevt hy eene meer byzondere beschrijving van den Goddelyken stichter, vs. 2, 3. Hy teekent Hem

a. In

a. *In zijne oneïndige waerdigheid*, *vs.* 2, 3ᵃ.

𝔞. *Als den Schepper en Bestuurer van het gansch Geheeläl*, *vs.* 2. en

𝔟. *Als Gods eeuwigen en zelvswezigen Zoon*, *vs.* 3ᵃ.

b. *In de onnadenkelyke heerlykheid*, *met welke Hy*, *als Middelaer*, *bekroond is*, *vs.* 3ᵇ.

1. De oude Godsdienst der Joden, welken Mose heeft ingevoert, dit erken ik zeer gaerne, is van eenen Goddelyken oorsprong, maer de Godsdienst der Christenen is niet minder van eene hemelsche herkomst. Ook is de laetste daer in veel voortreffelyker, dan de eerste, dat de leer van het Euangelie, niet door zwakke menschen, gelijk die van het Oude Testament, maer door den eeuwigen Zoon van den Allerhoogsten zelven, geopenbaerd zy. Immers Godt voortijts, in de vorige eeuwen, veelmael, by verscheidene stukken ende trapgewijs, als mede op velerley onderscheidene wijse, in Openbaringen, tot de vaderen gesproken hebbende door de Propheten, als zo vele zedelyke werktuigen, door welken Hy zijnen wil bekend maekte, heeft in dese laetste dagen tot ons gesproken door den Sone:

Veelmael. — Letterlyk staet 'er, by verscheidene stukken, — *stuksgewijs.* Het geevt te kennen, dat 'er verscheidene trappen van Openbaring geweest zijn, zo dat dezelve niet op éénmael, in alle hare klaerheid, maer van tijd tot tijd, by stukken, zy bekend gemaekt. — De andere uitdrukking, *op veelerlei wijze*, verstaen zommigen van de verscheidene voorstellen, van welke de Propheten zich bedienden. Voor het naest evenwel zouden wy denken, dat de Apostel het oog hebbe, op de verschillende middelen, van welke God zich bediende, om zijnen wil aen de Propheten bekend te maken. Zomtijds sprak hy, met eene hoorbare stem, zomtijds door Engelen, zomtijds door droomen des nachts, zomtijds door gezichten by dag.

In deze laetste dagen. — Men denke, aen de dagen der vervulling, den tijd van het Euangelie, wanneer de beloovde Verlosser werkelyk gekomen was. Deze uitdrukking is zeer

gewoon, in den ſtijl der Hebreeuwen. (vergel. Gen. XLIX: 1. Num. XXIV: 14. Jeſ. II: 2. Dan. II: 28.) Deze tijd heet, met het hoogſte recht, *de laetſte dagen.* Toen was het Joodſche Gemeenebest naby zijn einde gekomen; het waren de laetſte dagen der oude huishouding; de Wet van MOSE, en de plechtige Godsdienst, zouden, binnen korten, door de verwoesting van Stad en Tempel, ten eenemael worden afgeſchaft; nu ſtondt dat Geestelyk Koningrijk te worden opgericht, het welk in eeuwigheid niet zal verſtoord worden. (vergel. Dan. II: 44.) De Openbaring, welke God nu had mede gedeelt, zou de laetſte zijn van alle onmiddelyke Openbaringen; nu ſtondt de Godsdienst van het Euangelie te worden ingevoerd, om onveränderlyk te blijven, tot aen het einde der waereld, (vergel. Kap. XII: 25-29.)

Wat mag wel de reden zijn, dat PAULUS niet zegge, God heeft nu geſproken, door JESUS CHRISTUS, of door *zijnen Zoon*, maer zonder eenige nadere bepaling, *door den Zoon?* Dit geſchied, om dat alle de Hebreeuwſche Christenen zeker wisten, welken perſoon de Apostel bedoelde, op zoortgelyk eene wijs, als de onderdanen van eenen Vorst gewoon zijn te zeggen, de Koning, en niet onſe Koning, om dat hy namelyk aen allen bekend is. — Het ſtondt, by alle de Hebreeuwſche Christenen, vast, dat JESUS CHRISTUS de Zoon van God ware. De oude Joden waren reeds gewoon, den MESSIAS den ZOON te noemen. By PHILO heet hy *de Zoon, de allervolkomenſte Zoon.*

God heeft, door zijnen Zoon, geſproken, maer op eene geheel andere wijs, dan door de Propheten. Aen de Propheten, maekte Hy zekere zaken bekend, welke zy, zonder eene nadere Openbaring, nooit zouden geweten hebben. Zy verkregen nieuwe denkbeelden en begrippen; maer de geheimenisſen van den Vader konden den Zoon niet onbekend zijn, naerdien Hy, met den Vader, een en het zelvde eeuwig wezen, en oneindig verſtand bezit. De Vader en de Zoon zijn één, en derhalven is het even eens, of de Vader, dan of de Zoon ſpreke.

God, zegt PAULUS, *heeft, door zijnen Zoon, geſproken tot*

ons,

ons, dat is, tot de Joden, onder welken Gods Zoon, in het vleesch verschenen zijnde, verkeert en gepredikt heeft, en wel byzonder tot de Apostelen, en ook tot PAULUS; (verg. Gal. I: 11, 12.) — Er wordt dit bygevoegd *veelmael en op veelerlei wijs*: want God heeft, op eenmael, door zijnen Zoon, gesproken, geduurende zijne omwandeling op aerde, door een mondeling en allerduidelykst voorstel.

Het zaekrijke voorstel van den Apostel vs. 1. behelst derhalven drie aengelegene waerheden; — dat de Joodsche Godsdienst, door God zelven, onmiddelyk geopenbaerd zy; — dat ook de leer van het Euangelie van eenen Goddelyken oorsprong zy; — en dat de Godsdienst der Christenen van eenen veel meer voortreffelyken aert zy. Trouwens de Godsdienst der Joden was, door Propheten, bekend gemaekt, die, met alle hunne uitnemende voorrechten, slechts nietige en zondige menschen waren; maer de leer van het Euangelie is bekend gemaekt, door eenen Persoon van eene oneïndige waerdigheid, door Gods Zoon zelven. Zo zeer derhalven als Gods Zoon, boven de Propheten, verheven is, zo veel voortreffelyker is ook het Euangelie, boven den Godsdienst van het Oude Testament.

De leer van het Euangelie is bekend gemaekt, door eenen Persoon van eene oneïndige waerdigheid, die de Schepper en Bestuurer is van het gansch Geheeläl;

2. Welcken hy gestelt heeft (*a*) tot een erfgenaem, tot eenen heer en Bestuurer van alles, van het gansch Geheeläl, (*b*) door welcken hy oock de werelt gemaeckt heeft.

De waereld. — Eigenlyk staet 'er *de eeuwen*. Het wijst ons, naer de opvolgende geduurzaemheid der geschapene dingen. — De Socinianen willen, door *de eeuwen*, de Kerk van het Nieuwe Testament verstaen hebben. Maer hoe flauw en gedrongen is de zin, „ door welken God de Kerk „ van het Nieuwe Testament geschapen heeft?" Hoe onna-

(*a*) Matth. 21: 38. (*b*) Gen. 1: 3. Psalm 33: 6. Joh. 1: 3. Ephes. 3: 9. Coloss. 1: 16.

tuurlyk zou dan de fpreekwijs wezen? Deze verklaring is alleenlyk uitgedacht, om den Zoon de eer der fchepping te betwisten. Er is gene fchijnbare reden altoos, om het oorfprongelyk woord niet, door de *waereld*, te vertalen, te minder om dat het, by de Hebreeuwen, zeer gewoon is, het gansch Geheeläl de eeuwen te noemen, en het woord meermalen, in dien zin, genomen wordt; (verg. Kap. XI: 3. Matth. XXVIII: 20. 1 Cor. II: 7.)

Door Hem, door den Zoon namelyk, heeft *God de waereld gemaekt*. — Er is, die het vertalen *om welken*, *om wiens wil*, zo dat de mening zy, dat God, ter eere van zijnen Zoon, en om Hem daer over het beftuur te geven, de waereld gefchapen hebbe. Maer deze vertaling is geheel onbewijsbaer, behalven dat de Heilige Schrivten ons elders allerduidelykst leeren, dat de waereld, door den Zoon, gefchapen zy, (vergel. Joh. I: 3. Col. I: 16.) — Men verftae het evenwel zo niet, als of God zich van zijnen Zoon, als een werktuig, in het fcheppen der waereld, bedient hebbe: want het fcheppen gefchiedde, op het bevel van Gods almachtigen Wil, derhalven kon daer in geen werktuig plaets hebben. Maer de Zoon is, met den Vader, werkzaem geweest, in de fchepping der waereld. De Zoon beftaet en werkt niet, zonder den Vader; de Vader en de Zoon zijn één, derhalven al wat de Vader werkt, werkt ook de Zoon; (verg. Joh. V: 19.)

Wy leeren 'er uit, dat JESUS CHRISTUS waerachtig God zy: want Hy, door welken de waereld gefchapen is, moet noodzakelyk eeuwig en almachtig zijn.

3. JESUS CHRISTUS, die de leer van het Euangelie geopenbaert heeft, is Gods eeuwige en zelvswezige Zoon, en bezit, als verhoogde Middelaer, eene onnadenkelyke heerlykheid. (*c*) Dewelcke alfo hy is het affchijnfel [*fijner*] heerlickheyt, ende het uytgedruckte beelt fijner felfftandigheyt, ende alle dingen draegt door het woort fijner kracht, na dat hy de reynigmakinge onfer fonden door hemfelven te wege gebracht heeft,

(*c*) 2 Cor. 4: 4. Philipp. 2: 6. Coloff. 1: 15.

heeft, is geseten aen de rechter[*hant*] der Majesteyt in de hoogste [*hemelen*]:

De gezegende Verlosser, de stichter van het beminnelyk Christendom, wordt hier nader beschreven, in zijne oneindige waerdigheid, — als Gods zelvswezige Zoon, — als de almachtige Onderhouder van het gansch Geheeläl, — en in de onnadenkelyke heerlykheid, met welke Hy, als Middelaer, bekroond is.

A. Als Gods zelvswezige Zoon; Hy is *het afschijnsel zijner heerlykheid, en het uitgedrukte beeld zijner zelvstandigheid.*

Hy is *het afschijnsel zijner heerlykheid.* — Sommigen vertalen het, volgens eene Hebreeuwsche spreekmanier, door een heerlyk affschijnsel; maer dit strookt niet, met de volgende uitdrukking. — *Gods heerlykheid* beteekent, in het gemeen, dien luister van oneindige Volmaektheden, welke, tot de Goddelyke natuur, behoren; maer, terwijl PAULUS schreev, aen Christenen, die Joden waren van oorsprong, heeft hy zich zekerlyk uitgedrukt, in zulken stijl, die, voor de Joden, verstaenbaer was. Nu wordt God, in de schrivten van het Oude Testament, zeer gemeenzaem de heerlykheid zelve genaemd; (vergel. Ps. LXXII: 19. CII: 6. Jes. LIX: 19.) Of 'er, op de Schechinach, in de vuur en wolkkolom, gezinspeeld worde, doet weinig of niets ter zake: want God zelvs was, op eene meer byzondere wijs, in dat zichtbaer teeken tegenwoordig. — Het woord, door *afschijnsel* vertaeld, zegt eigenlyk dien glans, die, van een lichtend voorwerp, afschittert; eene strael, eene uitschittering.

Nu is de Zoon het *afschijnsel van Gods heerlykheid*, eene strael der Goddelyke natuur. — Hoe blijkbaer wijst ons de uitdrukking, naer CHRISTUS Goddelyk Zoonschap, waer door de Vader Hem, uit zijn eigen wezen, heeft voortgebracht, op zoortgelyk eene wijs, als de schittering uit een licht, als eene strael uit de zon voorkoomt. Hy is licht van licht, waerächtig God van waerächtig God.

Hy is *het uitgedrukte beeld van Gods zelvstandigheid.*

Het oorspronkelyk woord, door *zelvstandigheid* vertaeld, koomt nog op drie andere plaetsen voor, 2 Cor. IX: 4, en in dezen Briev, Kap. III: 14. XI: 1; maer altoos in eenen zin, die hier niet te stade koomt. De beteekenis moet derhalven, uit het verband, worden opgemaekt. Men heeft lang en veel getwist, of het, door wezen, dan door persoon, moet vertaeld worden. Maer de Apostel heeft geheel niet gedacht, aen de Metaphysische verklaringen, welke men, by de Schoolgeleerden, aen deze kunstwoorden, gegeven heeft. De *zelvstandigheid* van den Vader is, volgens het gansche beloop van zaken, God de Vader zelvs. — *Een uitgedrukt beeld* is eigenlyk eene afbeelding, welke in zekere stof, gegraveerd is. — Nu is CHRISTUS het *uitgedrukte beeld van Gods zelvstandigheid*, voor zo ver Hy de eigen en natuurlyke Zoon is van den eeuwigen Vader. Er kan geen meer gelykend beeld van eenen Vader wezen, dan zijn Zoon, en het is, onder ons menschen, zeer gewoon, dat een Zoon het beeld van zijnen Vader genaemd worde; zo wordt de zoon van CÆCINA, by CICERO, genaemd, het beeld van zijn ziel en lichaem. (Vergel. Joh. X: 30. 2 Cor. IV: 4. Col. I: 15.

B. De Verlosser wordt wijders beschreven, als de almachtige Onderhouder van het gansch Geheeläl, die *alle dingen draegt, door het woord van zijne kracht.* — Het Grieksche woord, door *dragen* vertaeld, zegt niet alleen iets onderhouden en ondersteunen, maer ook, volgens eenen Hebreeuwschen spreektrant, als Vorst te bestuuren en te regeeren, (vergel. de LXX Num. XI: 14.) — *Door het woord zijner kracht* zegt zo veel, als door zijn almachtig bevel, (vergel. Ps. CXLVII: 15, 18.)

Wy leeren 'er uit, dat de Verlosser het gansche werk der schepping, door zijn almachtig bevel, drage en onderhoude, en dat hy, als gebiedend Vorst, een onbepaeld bewind voere, over alle geschapene wezens, (verg. Col. I: 16, 17.)

C. Eindelyk wordt Hy geteekend, als de verhoogde Middelaer, die bekroond is, met eene onnadenkelyke heerlyk-

lykheid, *na dat Hy de reinigmaking van onſe zonden, door zich zelven, had te weeg gebracht, is Hy gezeten, aen de rechtehand der Majeſteit, in de hoogſte hemelen.*

De *reinigmaking der zonden* zegt hier de verzoening der zonden, eene reinigmaking, van de ſchuld der zonde, welke geſchied, door verzoening en ſchuld betaling, (vergel. Kap. IX: 22, 23.) De LXX noemen daerom den dag der verzoening, met dit zelvde woord, den dag der reinigmaking, Exod. XXIX: 36. De leenſpreuk is genomen, van de ſchaduwächtige offeranden, door het ſlachten van welke de offeraer gerekend werdt gereinigd te wezen, (vergel. Lev. XVI: 30.) Nu ſchreev PAULUS aen Joden; derhalven neemt hy het woord reinigmaking, buiten allen twijffel, in dien zelvden zin van verzoening, in welken het de Joden gebruikten, wanneer zy ſpraken, van de verzoening der offeränden. — De uitdrukking *door zich zelven* zegt zo veel, als door het opöfferen van zich zelven aen het kruis. (vergel. Kap. IX: 19. Eph. V: 2.) De Apostel brengt hier den Hebreeuwen, reeds in het voorbygaen, onder het oog, het gene hy vervolgens uitvoerig betogen zal, Kap. IV: 14—: dat CHRISTUS een Priester zy, in waerdigheid, ongelyk ver verheven, boven AARON en de wettiſche Priesteren. Deze brachten, door hunne offeränden, ſlechts eene ſchaduwäehtige verzoening te weeg, (vergel. Kap. X: 4.) maer CHRISTUS *heeft de reinigmaking van onſe zonden werkelyk te weeg gebracht*, of *gemaekt, door zich zelven.* Hy was te gelijk Priester en offerände; Hy heeft, met de daed, de ſchuld der zonden geboet; en alle Gods Volmaektheden, welke door de zonden verſochend waren, volkomen opgeluistert, (verg. 2 Cor. V: 19. Eph. I: 14.)

Na het volbrengen van dit grote werk der verzoening, is Hy, tot eene luisterrijke vergelding, bekroond, met eene onnadenkelyke heerlykheid; *Hy is gezeten, aen de rechtehand der Majeſteit, in de hoogſte hemelen.* — Gemeenlyk verſtaet men, door de *Majeſteit*, God den Vader, den Majestueuſen God zelven, en doorgaens is men

gewoon, de gansche spreekwijs te verklaren, uit de gewoonte der Oostersche Koningen, die den zodanigen, welken zy by uitnemenheid vereêren wilden, nevens zich, op den throon, aen hunne rechtehand, plaetsten. Men heldert het op, met het voorbeeld van Koning SALOMO, 1 Kon. II: 19, en van Keizer NERO, die TIRIDATES, den Koning van Armenien, volgens het verhael van SUËTONIUS, tot een teeken van byzondere eer, aen zijne rechtehand plaetste. — Dan, onses erächtens, bedoelt de Apostel iets anders. Hy spreekt, niet eenvouwig van te zitten aen Gods rechtehand, maer van *te zitten aen de rechtehand der Majesteit*, en het gene hier de Majesteit heet, wordt Kap. VIII: 1. de throon der Majesteit, en Kap. XII: 2. de throon van God genaemd. Voor het naest zouden wy denken, dat 'er, in den derden hemel, een zichtbaer teeken van de Goddelyke Majesteit zy, een schitterende glans, die onse kwijnende verbeelding verre te boven gaet, in welke God, op eene meer byzondere wijs, tegenwoordig is, en dat de Apostel daer op het oog hebbe, wanneer hy spreekt van *de Majesteit in de hoogste hemelen*; (vergel. Hand. VII: 55. Matth. V: 8. XVIII: 10. 2 Petr. I: 17.)

CHRISTUS *is gezeten*, en heeft zich geplaetst, *aen de rechtehand der Majesteit in de hoogste hemelen*, dat is, Hy heeft, als verhoogde Middelaer, zijne plaets genomen, in den hemel, onmiddelyk naest en aen de rechtehand van het zichtbaer teeken der Goddelyke tegenwoordigheid; Hy is onvergelyk verheven boven alle de schepselen, ook naer zijne menschelyke natuur, de Engelen zien slechts van verre het aengezicht des Vaders; (vergel. Matth. XVIII: 10,) maer Hy is verre weg verheven, boven den opperften der Aerts-Engelen, en gezeten onmiddelyk naest het allerluisterrijkst teeken van Gods byzondere tegenwoordigheid, in de hoogste hemelen.

B. *Deze hoofdstelling wordt vervolgens uitvoerig bewezen, Kap. I: 4.— X: 18.*

A. Om de uitmuntenheid van den Euangelischen Godsdienst, boven dien der oude huishouding, aen te tonen, betoogt de Apostel, dat de insteller van het Christendom oneindig waerdiger zy, dan de Englen, die Gods dienaers waren, by de Wetgeving op Sinaï, Kap. I: 4— II: 18.

a. Dit betoog zelve vinden wy Kap. I: 4-14. De bewijzen zijn ontleend,

a. Uit den verhevenen naem van Gods Zoon, die nimmer, aen iemand der Engelen, gegeven is, vs. 4, 5.

b. Uit de eer der aenbidding, welke de Engelen zelve aen Hem bewijzen moeten, vs. 6.

c. Uit het verbasend onderscheid tusschen de Engelen, als Gods dienaren, en tusschen CHRISTUS, *als den alvermogenden en eeuwigen Koning, vs. 7-9.*

d. Uit de onveränderlykheid der Goddelyke natuur van CHRISTUS, *vs. 10-12.*

e. Uit de onderworpenheid der Engelen, aen CHRISTUS, *als hunnen gebiedenden Vorst, vs. 13, 14.*

4. Het is waer de Engelen, die Gods dienaers waren, by de Wetgeving op Sinaï, zijn uitmuntende wezens, van eenen zeer verhevenen rang, maer de Insteller van het Christendom is een Persoon van eene oneindig hogere waerdigheid. Soo veel treflicker is Hy geworden dan de Engelen, (*d*) als hy uytnemender naem boven haer ge-erft heeft:

5. Want tot wien van de Engelen heeft hy, die hoger is dan alle de hogen, oyt gesegt, (*e*) Gy zijt mijn Sone, heden hebbe ick u gegenereert? Ende wederom, op eene andere plaets, (*f*) Ick sal hem

(*d*) Phil. 2: 9. (*e*) Psalm 2: 7. Hand. 13: 33. Hebr. 5: 5.
(*f*) 2 Sam. 7: 14. 1 Chr. 22: 10.

tot een Vader zijn, ende hy sal my tot een Sone zijn?

CHRISTUS *is treffelyker geworden, dan de Engelen.* — Het woord *treffelyker*, beteekent allerlei zoort van waerdigheid en verhevenheid. De Apostel wil derhalven te kennen geven, dat CHRISTUS, in alle opzichten, een waerdiger en meer verheven Persoon zy, dan de Engelen. — Maer wat zegt de uitdrukking *geworden?* deze schijnt een begin aen te wijzen, en te verönderstellen, dat 'er een tijd geweest zy, op welken CHRISTUS die voortreffelykheid, boven de Engelen, verkregen heeft. Zommigen verstaen het, van 's Heilands menschelyke natuur, voor zo ver dezelve, by zijne geboorte, door de personeele verëeniging met Gods Zoon, en vooräl by zijne verhoging, als verheerlykte Middelaer, onvergelyk waerdiger geworden is, dan de Engelen. Dan de bewijzen, welke de Apostel vs. 15. voor zijne stelling, bybrengt, dienen ten betoge, niet dat CHRISTUS, als mensch, maer als Gods Zoon, voortreffelyker zy, dan de Engelen; voeg 'er by, dat die naem, welken Hy boven de Engelen geërvt heeft, niet tot zijne menschelyke, maer tot zijne Goddelyke natuur, betrekkelyk zy. — Het woord *worden* zegt hier, gelijk meermalen, dadelyk te zijn; (vergel. Hand. VII: 38.) Wy vertalen het daerom, met zommige Oostersche Overzettingen, Hy *was* of *is* voortreffelyker, dan de Engelen. Anders koomt dit woord meermalen voor, in den zin van openbaer en bekend worden, (vergel. Rom. III: 4. Jac. I: 12.) Neemt men het, op deze wijs, dan wil de Apostel dit zeggen: „ CHRISTUS is openbaer en bekend geworden, als een „ Persoon, die, in waerdigheid, verre wech boven de „ Engelen verheven is." Dan het koomt, in den zakelyken zin, op het zelvde neder.

CHRISTUS *heeft een uitnemender naem, boven de Engelen, geërvt.* — Een *uitnemender naem* is een onderscheiden eeretijtel, een eeretijtel, die eene zeer verhevene waerdigheid te kennen geevt. Uit het volgende 5de vs., is het blijkbaer, dat de Apostel het oog hebbe, op den uitnemenden naem van Gods Zoon. — Het woord, door *erven* vertaeld, zegt in het gemeen, iets, als zijn wettig eigendom, met een

on-

onbetwistbaer recht, te bezitten. — Des Apostels mening is derhalven kortelyk deze: „ de verheven eeretijtel van „ Gods Zoon, welken CHRISTUS draegt, op een onbetwist- „ baer recht van eigendom, is onvergelykelyk uitnemender „ dan, — en zeer onderscheiden, van de eeretijtelen, welke „ immer, aen de Engelen, gegeven worden; Hy heet Gods „ Zoon, in kracht, in den sterksten nadruk, en in den al- „ lereïgenlyksten zin, (vergel. Rom. I: 4.")

CHRISTUS *is zo veel treffelyker geworden, dan de Engelen, als Hy uitnemender naem, boven hen, geërvt heeft.* — De grondslag der gansche redeneering is deze: uit de verhevenheid van iemands eeretijtelen, kan men de waerdigheid van zijnen persoon afleiden. Het is waer, deze gevolgtrekking gaet niet aen, onder ons menschen; 'er zijn altoos lieden geweest, die eeretijtelen droegen, welke zy geheel onwaerdig waren; maer de Apostel spreekt hier, van eenen eernaem, die, door den hogen en onfeilbaren God zelven, aen CHRISTUS gegeven is. — Het is derhalven, als of de Apostel dus redeneerde: „ die Persoon, aen welken God zelvs eenen „ verhevenen naem geevt, bezit zulk eene waerdigheid, als „ die naem insluit; maer God zelvs heeft, aen den Stichter „ van het Christendom, eenen naem gegeven, verre weg „ verheven, boven de eeretijtelen der Engelen; derhalven „ bezit Hy eene waerdigheid, zo veel voortreffelyker, dan „ die der Engelen, als de eeretijtel, welken God Hem ge- „ geven heeft, boven die der Engelen verheven is."

De mindere stelling, dat de gezegende Stichter van het Christendom eenen uitnemenden naem, boven de Engelen, geërvt hebbe, bewijst de Apostel vs. 5, zich beroepende op twee plaetsen in het Oude Testament. Trouwens hy schreev, aen Joden van oorsprong, by welke het vast stondt, dat de Schrivten van Mose en de Propheten van eenen Goddelyken oorsprong zijn. Hy wijst evenwel de plaetsen, welke hy onder het oog heeft, niet uitdrukkelyk aen, en dit was ook niet nodig, daer de Joden zo bedreven waren in de Heilige Schrivten, dat zy, op het enkel noemen der woorden, aenstonds wisten, welk eene plaets bedoeld wierdt.

A. De eerste plaets, welke de Apostel aenhaelt, is te vinden Ps. II: 7: *want tot welken van de Engelen, heeft Hy ooit gezegt, gy zijt mijn zoon, heden heb ik u gegenereert.*

A. God de Vader dan heeft, tot CHRISTUS, gezegt, *gy zijt mijn zoon, heden heb ik u gegenereert.*

Over dezen Psalm, en byzonder de aengehaelde woorden, vergelyke men het X *Deel.* p. 258—. Alleenlyk merken wy nu maer aen, dat de Thalmudisten zelve dezen Psalm, van den MESSIAS, verklaren, en dat de latere Joodsche Meesters niet ontkennen kunnen, dat de oude Joden dit lied, van dien verheven Persoon, verklaert hebben. — De Heer dan, God de Vader heeft tot CHRISTUS gezegt, *gy zijt mijn Zoon, heden heb ik u gegenereert.*

a. *Gy zijt mijn Zoon.* — Het woordeken *gy* wordt, in den grondtext, uitgedrukt, en dit heeft eenen byzonderen nadruk, zo dat de mening deze zy: „*Gy*, „*Gy alleen, zijt mijn Zoon*, Gy zijt mijn Zoon, „op zulk eene wijs, en in zulk eenen verhevenen „zin, als niemand anders mijn Zoon is. (vergel. „Gen. XLIX: 8.") — Maer in welken zin, is CHRISTUS Gods Zoon? In eene eigenlyke of overdrachtige beteekenis? Dit moet blijken, uit de volgende uitdrukking; *ik heb u gegenereert:* want dit genereeren wordt hier opgegeven, als de grond en reden van CHRISTUS Goddelyk Zoonschap. Het Hebreeuwsche woord wijst ons, in den eigenlyken zin, naer de natuurlyke geboorte; het wordt niet alleen gebruikt, van het baren der vrouwen, maer ook zeer dikwijls, van het teelen der mannen. (vergel. Gen. V. 6, 9, 10.) Het is derhalven, als of God de Vader zeide: „Gy zijt mijn Zoon, mijn eigen „en natuurlyke Zoon, welken ik gegenereert, en, „uit mijn eigen wezen, voortgebracht heb; Gy „zijt mijn Zoon, in dien zelvden allereigenlyksten „zin, in welken een mensch de zoon is van dien „Vader, die hem gewonnen en geteelt heeft."

Sommigen, en, onder dezen, ook de zulken, die

die niets minder bedoelen, dan de leer van JESUS Goddelyk Zoonfchap te ontzenuwen, nemen het *genereeren*, in eenen onëigenlyken zin, voor de aenftelling van den MESSIAS tot Middelaer. Maer is het niet eene zeer verre gezochte leenfpreuk, volgens welke iemand te genereeren, moet te kennen geven, hem, tot een zeker ambt, in te huldigen. — Nog ftouter is de leenfpreuk, welke alle welvoeglykheid te boven gaet, wanneer men de uitdrukking zo verklaert; dat God de Vader zijnen Zoon gegenereert hebbe, voor zo ver Hy Hem de Koninglyke macht heeft opgedragen, om dat de verjaerdagen van de koomst der Koningen, op den throon, hunne geboortedagen zouden genaemd worden. Zulk eene leenfpreuk zal men, in gene tael, nog by eenig volk ter waereld, gebruikt vinden. Of zou Keizer KAREL V, by voorbeeld, wanneer hy de heerfchappy dezer Landen, aen PHILIPS II. overdroeg, met eenige welvoeglykheid, hebben kunnen zeggen, gy zijt mijn Zoon, thans heb ik u gegenereert?

β Maer de tijdsbepaling *heden* fchijnt ons eene gebeurtenis aen te wijzen, welke, in den tijd, is voorgevallen. — Dan de Hebreeuwen hebben geen woord, het welk eigenlyk de eeuwigheid beteekent, en daerom zijn zy genoodzaekt, dezelve te omfchrijven, met woorden, van den tijd ontleend; (verg. Dan. VII: 9. Mich. V: 1.) Dit erkennen de Joden volmondig. „ *Heden*, (zegt PHILO) beteekent de „ onbegrensde eeuwigheid, welke geen einde heeft." In de daed de eeuwigheid is een geduurig heden, in het welk geen gisteren of morgen, geen voorleden noch toekomende tijd plaets heeft. Hier koomt nog by, dat het woord *heden*, in ons geval, veel fterker zy, dan of 'er ftondt *van eeuwigheid:* want de Generatie des Zoons is eene geduurige fteeds blijvende daed, welke daerom niet krachtiger kan worden uitgedrukt, dan met een woord, het welk eenen altoos tegenwoordigen tijd aenduidt.

B. *Want, tot welken der Engelen*, (fchrijvt de Apostel) *heeft God ooit gezegt, gy zijt mijn Zoon, heden heb ik u gegenereert?* dat is, nimmer heeft God, tot iemand, zelvs niet tot den meest verhevenen der Engelen, gezegt, *gy zijt mijn Zoon* enz. — Het is waer, de Engelen worden wel eens, in eenen verbloemden zin, Gods Zonen genaemd, om dat zy onmiddelyk van God gefchapen, en wezens zijn van eenen zeer verhevenen rang, (vergel. Job I: 6 II: 1. XXXVIII: 7,) maer nimmer heeft God, tot iemand der Engelen, gezegt, *Gy zijt mijn Zoon*, in den allerëigenlykften zin, met deze byvoeging, *heden heb ik u gegenereert.* Derhalven bezit CHRISTUS een veel meer verhevenen eeretijtel, dan de Engelen, en, uit dien hoofde, is Hy ook een Perfoon van ongelyk hogere waerdigheid.

B. De tweede plaets, op welke de Apostel zich beroept, vinden wy 2 Sam. VII: 14. *Wederom*, dat is, nog eens, op eene andere plaets, zegt God de Vader van CHRISTUS, *ik zal Hem tot eenen Vader zijn, en Hy zal my, tot eenen Zoon, zijn.*

Wanneer Koning DAVID het befluit genomen had, om den Heer eenen Tempel te bouwen, liet de Allerhoogfte hem, door NATHAN, den Propheet, aenzeggen, dat hy dit voornemen niet volbrengen, — maer dat zijn zaed, na hem, den Tempel bouwen zoude; met byvoeging van deze belovte, dat God de Vader van dit zaed, en het zelve Gods Zoon wezen zoude; als mede dat zijn Koningrijk eeuwig beftaen zoude. — Maer moet deze belovte niet geheel en alleen, op SALOMO, worden toegepast? De belovte ziet wel eerst op SALOMO, maer SALOMO moet hier befchouwd worden, als een voorbeeld van CHRISTUS, zo dat de vervulling, in den meest verhevenen zin, in den MESSIAS te zoeken zy. Immers de belovte van een eeuwig Koningrijk kan, in den letterlyken zin, niet op SALOMO worden toegepast, en DAVID zelvs dacht ook veel verder: want hy erkende vs. 19, dat de Heer van zijn huis gefproken had, tot van verre henen. — SALOMO zou zijnen Vader, op den throon, opvolgen, den Tem-

Tempel bouwen, en voorſpoedig zijn, in zijne regeering. Maer, in eenen meer verheven zin, zou de MESSIAS, uit het zaed van DAVID, naer het vleesch voortgekomen, den geestelyken Tempel der Kerke van het Nieuwe Testament bouwen, een eeuwig Koningrijk bezitten; en, in den allereïgenlykſten zin, zou het blijken, dat de Heer Hem', tot eenen Vader, en Hy den Heere, tot eenen Zoon, ware. (vergel. VI *Deel.* p. 362)—

Zodanig heeft God nimmer, tot de Engelen, geſproken.

6. Ende zou de gezegende Stichter van het Christendom niet onnadenkelyk verheven zijn, boven de Engelen, daer God de Vader, den Engelen zelven, bevolen heeft, om Hem de eer der aenbidding te bewijzen? Want, als hy wederom den eerſtgeboren inbrengt in de werelt, ſegt hy, (g) Ende dat alle Engelen Godts hem aenbidden.

Dit bewijs is zeer beſlisſende: want is de gezegende JESUS het voorwerp van de hulde, en van den eerdienst der Engelen, dan moet hy, buiten alle tegenſpraek, waerächtig God zijn; en 'er is geen twijffel aen, of Hy, die aengebeden wordt, is oneïndig waerdiger, dan zy, die zich, voor Hem, nederbuigen. Dan dit bewijs heeft eenige opheldering nodig, daer 'er vry wat duisterheid ligt, in zommige uitdrukkingen.

A. Beſchouwen wy vooräf de inleiding, of liever de manier van aenhaling, *en als Hy wederom den eerstgeboornen inbrengt in de waereld, zegt Hy.*

A. Wat zegt het woordeken *wederom?* — Zommigen verbinden het, *met het inbrengen in de waereld,* zo dat 'er eene tweede inbrenging van den eerstgeboornen in de waereld zou bedoeld worden. Onſes erächtens, bedient zich de Apostel, van eene cierlyke woordverzetting, welke, by de Grieken, gansch niet ongewoon

(g) Pſ. 97: 7.

is, zo dat dit *wederom*, volgens den aert van onſe tael, vooraen had moeten geplaetst worden, *en wederom, als Hy* enz. Het heeft hier dezelvde beteekenis, als vs. 5, en geevt eenvouwig te kennen, dat de Apostel zich, op eene andere plaets van het Oude Testament beroepe, zo dat de zin deze zy, „ *en wederom*, om „ nog eene andere plaets, ten betoge van mijne ſtel- „ ling, aen te halen, *als Hy*, namelyk God de Vader, *den eerstgeboren' inbrengt in de waereld, zegt Hy.*

B. Maer wie is *de eerstgeboren?* — Het kan in gene bedenking komen, of hier wordt de Heer CHRISTUS bedoelt. Dit is, uit de gehele redeneering, allerblijkbaerst. Ook heet Hy, met nadruk, de eerstgeboren, Pſ. LXXXIX: 22, de eerstgeboren van alle ſchepſelen, Col. I: 15. — Er zijn, onder onſe Godgeleerden, die den tijtel van *eerstgeboren* opvatten, voor eenen naem van waerdigheid, aenwijzende, dat CHRISTUS verre weg verheven zy, boven alle ſchepſelen, gelijk, by de Joden, de eerstgeboren, in een huisgezin, eenen verhevenen rang had, boven zijne jongere broederen; maer het gehele verband van zaken wijst ons, naer die heerlykheid, welke CHRISTUS bezit, niet als verheerlykte Middelaer, maer als Gods eigen Zoon. Vs. 5. heeft de Apostel bewezen, dat Hy den naem van Gods Zoon drage, in den allereïgenlykſten zin, om dat Hy, door den Vader, gegenereerd, en, met Hem, het zelvde Goddelyk wezen deelächtig is. In deze zelvde betrekking nu, wordt Hy de *eerstgeboren* geheten, om dat Hy de meest verhevene is, onder alle de genen, die, in eenen verbloemden zin, Gods Zonen genaemd worden. Zo wordt ook Pſ. LXXXIX: 28. de eeretijtel van den *eerstgeboren* verklaerd, door de allerhoogſte te zijn, onder alle de Koningen.

C. Wat beduidt *het inbrengen in de waereld?* — De benaming van de *waereld*, of, gelijk 'er eigenlyk ſtaet, de *bewoonde*, doet ons denken, aen den aerdbol, die geſchikt is, tot eene woning van ons menſchen. — Zy, die het woordeken *wederom* betrekkelyk maken,

tot het *inbrengen in de waereld*, begrijpen de zaek, op onderfcheidene wijzen. Zommigen denken, aen de opftanding van CHRISTUS, welke als eene tweede inleiding in de waereld was. Maer had de Apostel dit bedoelt, dan zou hy zich, op het minst, ongemeen donker hebben uitgedrukt. Anderen verftaen 'er door eene nog toekomende verfchijning van CHRISTUS, op deze aerde, om, duizend jaren, met zijne Heiligen, te heerfchen; maer, voor deze verönderftelling, is geen grond altoos. Zy komen nader, die denken, aen CHRISTUS wederkomst ten oordeel; maer evenwel dit ftrookt niet, met de voorzegging, welke hier wordt aengehaelt. — Maer wat dan? De woorden, welke de Apostel hier heeft aengehaelt, zijn ontleend, uit Pf. XCVII. Maer, in dat lied, wordt gehandeld, van de Koninglyke heerfchappy, welke de Middelaer, met zijne verhoging, aenvaerden zoude. Het *inbrengen van den eerstgeboren in de waereld*, wijst daerom ons, naer dien tijd, toen de Heer CHRISTUS, als verheerlykte Middelaer, zijne Koninglyke heerfchappy aenvaert heeft.

D. De ganfche inleiding derhalven, *en wederom, als Hy den eerstgeboren in de waereld inbrengt, zegt Hy*, koomt, in den zakelyken zin, hier op neder: „ en, om nog „ eene andere plaets aen te halen, ten bewijfe van „ mijne ftelling, dat de Stichter van het Christendom „ onnadenkelyk verheven zy, boven de Engelen; wanneer God de Vader voorfpelt, hoe de eerstgeboren, „ die zijn Zoon is, in den meest verhevenen zin, „ zijne Koninglyke heerfchappy aenvaerden, en in de „ waereld uitbreiden zoude, zegt hy enz." — Zulk eene manier van aenhaling is, den Apostel PAULUS meermalen gewoon. (vergel. Kap. X: 5.)

E. Op deze inleiding volgt het bewijs zelvs, ontleend uit Pf. XCVII: 7, *en dat alle Gods Engelen Hem aenbidden.*

Alle Gods Engelen. — In het Hebreeuwsch, ftaet eigenlyk *alle de Goden.* De Engelen worden meermalen *Goden* genaemd. (vergel. Pf. VIII: 6.) Het oorfpronge-

lyk woord zegt eigenlyk machtige wezens; en, in dezen zin, worden niet alleen de Engelen, die krachtige helden, Goden genaemd, maer zelvs de burgerlyke Overheden, om dat zy, van Gods wege, met de gebiedende macht bekleed zijn, Exod. XXI: 6. Pſ. LXXXIX: 7. CXXXVIII: 1. PAULUS vertaelt het, in naervolging der LXX, *Engelen Gods*, om dat zy, van den hogen God, als zijne ſchepſels en dienaers, afhangen. — Het woord *aenbidden* zegt eigenlyk zich nederbuigen, aen iemands voeten nedervallen; het wordt wel eens, voor een burgerlyk eerbewijs, genomen, waer door een minder zijnen eerbied, aen den meerderen, betoont: maer dat het hier de hoogſte eer der aenbidding beteekene, is, uit het geheele beloop van Pſ. XCVII, allerblijkbaerst, en Hy, die, als het voorwerp der aenbidding, wordt voorgeſteld, heet, verſcheidene malen, de Heer, de Heer der ganſche aerde, (vergel. vs. 5.) — Voorts wordt 'er onbepaeld geſproken, van *alle* de Engelen. Er zijn verſcheidene rangen en ordens van Engelen, zo dat de minderen, aen den meerderen, ondergeſchikt zijn, gelijk de aert eener welgeſtelde Maetſchappy van zelvs medebrengt. Maer *alle Gods Engelen*, ook die van den hoogſten rang, de meest verhevene onder de geſchapene wezens, hoe groot hunne macht en waerdigheid ook wezen moge, moeten den verhoogden Middelaer, die de Koning is der ganſche waereld, *aenbidden*, en Godsdienſtige hulde bewijzen.

Dit bewijs, het welk de Apostel, uit Pſ. XCVII, afleidt, is zeer beſlisſende, ten betoge van deze gewichtige ſtelling, dat de Stichter van het Christendom onvergelyk verheven zy, boven de Engelen, door welker dienst, de Wet op Sinaï gegeven is. — Maer dit is het nog niet al. Deze redeneering bewijst ook ontegenzeggelyk, dat JESUS Gods eigen Zoon zy, zelvswezig met zijnen Eeuwigen Vader: trouwens de eer der aenbidding koomt aen geen ſchepſel toe, hoe verheven het oog wezen moge; maer was nu de verhoogde Middelaer, met alle zijne onnadenkelyke heerlykheid, niets meer, dan een mensch, of het eerſte en voortreffelykſte van alle ſchep-

ſchepſelen, dan kon Hy het voorwerp niet wezen der aenbidding en der Godsdienſtige hulde, noch van Engelen, noch van menſchen.

7. Ende dat de Inſteller van het Christendom onëindig waerdiger zy, dan de Engelen, blijkt verder, uit het verbaſend onderſcheid, het welk 'er is, tusſchen de Engelen, als Gods dienaren, en tusſchen CHRISTUS, als den alvermogenden en eeuwigen Koning. Een Koning immers is onvergelyk meerder, dan een dienaer; maer CHRISTUS is een eeuwig Koning, terwijl de Engelen niet meer zijn, dan dienaren. Ten betoge, dat de Engelen niet meer zijn, dan dienaers, beroep ik my, op Pſ. CIV: 4. Immers tot de Engelen ſegt hy, die hoger is, dan alle de hogen, ter aengehaelde plaetſe, wel, (*h*) Die ſijne Engelen maeckt geeſten, ende ſijne dienaers een vlamme des vyers:

Het is waer, in het gemelde lied, is de aenſpraek niet regelrecht TOT *de Engelen.* Dit wil de Apostel ook niet te kennen geven. Het is eenvouwig, als of hy zeide: „ wat „ de Engelen aengaet, van dezen zegt God wel Pſ. CIV, „ *die zijne Engelen* enz."

De Pſalm behelst een lovlied, in het welk Gods Volmaektheden verheerlykt worden, byzonder zo als dezelve, in het Rijk der natuur, allerblijkbaerst zijn ten toon geſpreid. — Vs. 1-4. vinden wy eene zeer verhevene beſchrijving van de onëindige Majeſteit, met welke de Allerhoogſte, als de Beſtuurer van het gansch Geheelãl bekleed is. Hier toe behoort ook, onder andere, dat de Engelen, wezens van zulken verhevenen rang, tot zijnen dienst, gereed ſtaen.

Die zijne Engelen maekt geesten, en zijne dienaren een vlamme des vuurs. — Er is, die het, op deze wijs, vertalen, *Hy maekt de winden tot zijne boden, en de vuurvlammen der blixemen tot zijne dienaren.* Maer, behalven dat dus doende de natuurlyke orde der woorden geheel wordt omgekeerd, zouden zy, volgens deze opvatting, in het geheel

(*h*) Pſ. 104: 4.

geen bewijs opleveren, voor de ſtelling, welke de Apostel betogen wil. — *God maekt de Engelen tot geesten.* Het woord *geesten* beteekent ook *winden*, beide in den Hebreeuwſchen en den Griekſchen Text; en dat het hier, in dien zin, moete genomen worden, is allerduidelykst, uit de volgende vergelyking der Engelen, by eene vlamme des vuurs. Voeg 'er by, dat de Apostel hier niet ſpreke, van de natuur der Engelen, maer van den dienst, welken zy, den Allerhoogſten, bewijſen, in het beſtuuren der waereld. Zy worden, by winden, vergeleken, om dat zy Gods bevelen, met zoortgelyk eene vaerdigheid en gezwindheid, verrichten, — en, met zoortgelyk eene onwederſtaenbare kracht, werken, als de winden. — Wijders heten zy Gods *dienaers*. Het grondwoord zegt zulke perſonen, die een openbaer ambt bekleden, en eenen voornamen invloed hebben, op de algemene belangen. Wy leeren 'er uit, dat de Engelen van God gebruikt worden, tot zodanige verrichtingen, welke het algemeen belang betreffen, niet alleen van de Kerk, maer ook van de ganſche Maetſchappy der menſchen, (vergel. vs. 14.) Deze Gods dienaers worden vergeleken, by *eene vlamme des vuurs*, dat is, de vuurvlammen der blixemen, van wegens hunnen brandenden yver, om Gods geboden te gehoorzamen.

8. De Engelen zijn derhalven niets meer, dan dienaers. Maer geheel anders is het gelegen, met den gezegenden Stichter van het Christendom. Van dezen getuigt God, dat Hy een alvermogend en eeuwig Koning zy. Immers tot of *van* den Sone [*ſegt hy*], (*i*) Uwe throon, o Godt, is in alle eeuwigheyt: De ſcepter uwes Koninckrijcks is een rechte ſcepter.

9. Gy hebt rechtveerdigheyt lief gehadt, ende ongerechtigheyt gehaet: Daerom heeft u, o Godt, uwe Godt geſalft met olie der vreugde boven uwe medegenooten.

In deze aengehaelde Godſpraek, worden twee hoofdbyzonderheden voorgeſteld: de Koninglyke waerdigheid van den MESSIAS vs. 8[b], en de grondſlag daer van vs. 9.

A. De

(*i*) Pſalm 45: 7.

A. De Koninglyke waerdigheid van den MESSIAS wordt beschreven, vs. 8b: *Uw throon, o God, is in alle eeuwigheid; de scepter uwes Koningrijks is een rechte scepter.*

A. De MESSIAS wordt hier regelrecht aengesproken, met eenen verhevenen eeretijtel, die, aen geen geschapen wezen, toekoomt; *o God.* — Het is waer, het woord God wordt meermalen genomen, voor eenen naem van gezach en waerdigheid; Koningen en Overheden werden, by de Oosterlingen, somtijds Goden genaemd; (vergel. Ps. LXXXII: 1, 6,) maer nimmer wordt die naem, aen eenen zekeren bepaelden Koning, in het byzonder gegeven, dan alleen aen den Koning aller Koningen. — Zommigen vertalen het, *God is uw throon in eeuwigheid*, het welk dan zou te kennen geven, God zal uwen throon eeuwig bevestigen; maer hoe geweldig is het gedrongen, wanneer de bevestiger van eenen throon, de throon zelvs, zal genaemd worden. Voeg 'er by, dat alle de vertalingen van het Oude Testament, zo die van de LXX, van AQUILA, en SYMMACHUS, als de Chaldeeuwsche Uitbreider, Ps. XLV: 7, by wijs van aenspraek hebben, *o God.*

B. *Uw throon*, wordt den MESSIAS toegezongen, *is in alle eeuwigheid*, dat is, uwe Koninglyke heerschappy zal nimmer eindigen. (vergel. Luc. I: 32.) De *throon* wordt zinbeeldig genomen, voor de Koninglyke heerschappy zelve; (vergel. 1 Kon. VIII: 20. Hagg. II: 23) en schoon de *eeuwigheid* wel eens onbepaeld, voor eene lange duuring, genomen worde, zo wijst ons evenwel de zamenvoeging der beide woorden *eeuwig* en *altoos*, Ps. XLV: 7, naer eene volstrekte en nimmer eindigende eeuwigheid. (vergel. Ps. X: 16. XXI: 5.) Met aerdsche Koningrijken, is het even eens gelegen, als met de geslachten der menschen; het eene gaet en het andere koomt. Maer de heerschappy van den MESSIAS is eene eeuwige heerschappy. (vergel. Dan. VII: 14.)

C. *De scepter uwes Koningrijks*, wordt 'er bygevoegd, *is een rechte scepter.* — Een *scepter* is een zinbeeld der

uitöeffening van de Koninglyke heerschappy. (vergel. Jes. XIV: 5.) De scepter van MESSIAS *Koningrijk is een rechte scepter.* Het zegt, met een woord, dat alle zijne verrichtingen, in het uitöeffenen der Koninglyke heerschappy, recht en billijk zijn. — Ps. XLV: 7. staet *een scepter der rechtmatigheid*, dat is, een billyke en rechtvaerdige scepter.

Veel al verstaet men, door den *scepter*, het middel, door het welk de MESSIAS zijn Koningrijk uitbreidt, namelyk de prediking van het Euangelie, het welk de scepter zijner sterkte genaemd wordt, Ps. CX: 2; maer het is ons zo voorgekomen, dat de scepter, met den throon zaemgevoegd, de bestuuring van het Koningrijk zelvs beteekene.

B. De grondslag van MESSIAS Koninglyke macht en heerschappy, wordt vs. 9. aengewezen: *Gy hebt gerechtigheid liev gehad, en ongerechtigheid gehaet; Daerom heeft u, o God, uw God gezalvt, met oly der vreugde, boven uwe medegenoten.*

A. Gy hebt gerechtigheid liev gehad, en ongerechtigheid gehaet. — *Gerechtigheid liev te hebben* zegt zo veel, als zijne lievde tot alles, wat recht en billijk is, tot deugd en heiligheid, in alle zijne daden, openbaer te maken. *Ongerechtigheid te haten* is, zijnen afkeer, van alle zedelyke verkeerdheid, in alle zijne handelingen, te betonen. In den zakelyken zin, komen beide uitdrukkingen, op het zelvde neder, maer de zamenvoeging van deze uitspraken is ingericht, om ons een denkbeeld in te boesemen van eene volmaekte en nimmer besmette heiligheid.

Maer, wanneer heeft de MESSIAS *gerechtigheid liev gehadt, en ongerechtigheid gehaet?* De Grondtext, zo wel Ps. XLV, als ter dezer plaets, laet het onbepaeld, en de werkwoorden kunnen, zo wel in den tegenwoordigen, als in den voorledenen tijd, genomen worden. Alles hangt af, van het woordeken *daerom.* Zommigen vertalen het, door *om dat*, als eene redengeving, *gy hebt gerechtigheid liev en haet ongerechtigheid,*

heid, OM DAT *uw God u, o God, gezalvt heeft* enz., en dan zal 'er gezien worden, op de rechtvaerdigheid van den MESSIAS, in het bestuuren van zijn Koningrijk. Maer deze zaek is reeds aengewezen, door de vorige uitdrukking vs. 8b. *de scepter van uw Koningrijk is een rechte scepter*.

Wy blijven daerom, by onse Overzetting, in den voorledenen tijd, *gy hebt gerechtigheid liev gehadt, en ongerechtigheid gehaet.* — Onses erächtens worden wy gewezen, naer de volmaekte heiligheid en gerechtigheid van den MESSIAS, welke Hy, in Zijne omwandeling hier op aerde, heeft openbaer gemaekt. Het is waer, de Engelen, die, van wegens hunnen brandenden yver, voor Gods eer, Seraphs genaemd werden, zijn heilige wezens, en hebben eenen afkeer, van alle zedelyke verkeerdheid; maer nimmer is 'er zulk eene zonderlinge proev van volmaekte heiligheid gegeven, als de MESSIAS gegeven heeft, wanneer Hy, om onse zonden te verzoenen, gehoorzaem geworden is, zelvs tot den dood van het kruis. Zulk eene verbasende proev van lievde, tot de gerechtigheid, heeft niemand der Engelen gegeven, of kunnen geven.

B. Deze lievde van den MESSIAS, tot de gerechtigheid, is ook niet onbeloond gebleven. *Daerom*, wordt 'er bygevoegd, *heeft u, o God, uw God gezalvt, met oly der vreugde, boven uwe medegenoten.*

α. *Oly der vreugde* is zulk eene oly, welke, by plechtige en vrolyke gelegenheden, gebruikt werdt, en, door den krachtigen geur, geschikt was, om de geesten te verlevendigen, en het hart te vervrolyken. (vergel. Jes. LXI: 3.) In het Oosten is men gewoon, ten tijde van vreugde, en op maeltijden, de geesten, met welriekende oly, te zalven. (vergel. Pred. IX: 7, 8.) Ook bediende men zich oulings, van oly, om de Priesteren en Koningen, misschien ook de Propheten, te zalven, tot een zinbeeldig vertoog, dat zy, van God zelven, tot die ambten,

verördend waren, en, door de gaven van den Geest, zouden bekwaem gemaekt worden.

Gemeenlyk verklaert men de uitspraek, *O God, uw God heeft u gezalvt, met oly der vreugde*, uit de laetstgemelde gewoonte, en dan zal de zin deze zijn: „ Goddelyke MESSIAS, of schoon Gy, als Gods „ eenswezige Zoon, God zijt boven al te prijsen in „ de eeuwigheid, hebt gy evenwel, als Middelaer, „ de betrekking van 's Vaders knecht aengenomen, „ en, als den zodanigen, heeft uw God en Vader „ u, niet alleen van eeuwigheid, tot Koning, „ verördent en gezalvt, maer ook de vreugde oly „ van 's Geestes gaven, zonder maet, over u uit„ gestort, om u, tot uw Middelaerswerk, en by„ zonder tot het bestuuren van uw Koningrijk, be„ kwaem te maken. (vergel. Ps. II: 6)." — Maer, met dat begrip, kunnen wy ons niet verëenigen, om twee redenen. (1.) Om dat dus doende de orde van zaken wordt omgekeerd. De zalving van den Middelaer, in den gezegden zin, is zijne volmaekte gehoorzaemheid vooräfgegaen; maer hier wordt de zalving voorgesteld, als een gevolg van zijne gehoorzaemheid. (2.) Om dat de MESSIAS gezegd wordt, gezalvd te zijn, boven zijne medegenoten; maer als Koning heeft Hy gene medegenoten.

Wy voegen ons daerom, by de zulken, die menen, dat 'er gezinspeeld worde, op de plechtige maeltijden der Oosterlingen, die gewoon zijn, hunne gasten, met kostbare oly, te zalven; deels om hen te verëeren, deels om hen, door den lievlyken geur, te vervrolyken. Door den *oly der vreugde*, verstaen wy dan, in het zinbeeldige, dat toppunt van onnadenkelyke eer en vreugde, tot het welk de MESSIAS, na het volbrengen van het werk der verzoening, verheven is. (verg. Kap. XII: 2.) Het zelve doet ons denken, aen eene zeer ruime toebedeeling van deze eer en blijdschap.

β. Ein-

ß. Eindelyk is het nog, *boven uwe medegenoten.* — Wie zijn deze *medegenoten?* zy, die de zalving verſtaen, van 's Geestes gaven, welke den Middelaer, by zijnen doop, naer zijne menſchelyke natuur, zijn medegedeeld, denken, aen de gelovigen in het gemeen, en in het byzonder aen de Propheten, Priesteren, en Koningen, onder het Oude Testament, zo dat de mening zy, dat de MESSIAS meerder gaven van den Heiligen Geest ontvangen hebbe, dan alle de gelovigen en ambtenaers, die oulings gezalvd werden, te zamen. — Maer, behalven dat hier zulk eene zalving niet bedoeld worde, zo zou zulk een voorſtel geen verband hebben, met het oogmerk van den Apostel, die bezig is, om te betogen, dat CHRISTUS onvergelykelyk verheven zy, boven de Engelen. — Door de *medegenoten* van den MESSIAS zouden wy daerom lievst de Engelen verſtaen. Deze zijn ook gezalvd, met oly der vreugde, en genieten eenen aenmerkelyken trap van gelukzaligheid; (verg. Matth. XVIII: 10,) maer CHRISTUS is *boven* hen gezalvd, en geniet eene heerlykheid, welke, boven die der Engelen en Aerts-Engelen, verre weg verheven is. (verg. Eph. I: 20— Phil. II: 9—)

10. Ende, dat de gezegende Inſteller van het Christendom oneindig waerdiger zy, dan de Engelen, blijkt al verder, uit de onveränderlykheid van zijne Goddelyke natuur. Trouwens Pſ. CII: 26-28. wordt den MESSIAS toegezongen, (*k*) Gy Heere, hebt in den beginne de aerde gegrondet, ende de hemelen zijn wercken uwer handen:

11. (*l*) Deſelve ſullen vergaen, maer gy blijft altijt: ende ſy ſullen alle als een kleet verouden:

12. Ende als een deckkleet ſult gyſe in een rollen, ende ſy ſullen verandert worden: maer gy zijt de ſelve, ende uwe jaren en ſullen niet ophouden.

(*k*) Pſ. 102: 26. (*l*) Jeſ. 51: 6. 2 Petr. 3: 7, 10.

Gy Heer. — Wie is deze *Heer*? Die aenspraek vinden wy niet Ps. CII: 26, maer evenwel, met het hoogste recht, werdt zy, ter dezer plaets, ingelascht. De persoon, die hier aengesproken wordt, heet God vs. 25, en vs. 2, 13. wordt Hy uitdrukkelyk de HEER, de JEHOVAH, genaemd. Deze *Heer* moet noodzakelyk JESUS CHRISTUS, Gods Zoon, wezen, en hoe zou de Apostel, schrijvende aen Joden van oorsprong, deze woorden, op den MESSIAS, hebben kunnen toepassen, wanneer het, in dien tijd, niet algemeen was aengenomen geweest, dat de spreker, in dit lied, zijne tael richte, tot den MESSIAS, Gods eeuwigen Zoon?

A. Deze Heer wordt eerst beschreven, als de Schepper van hemel en aerde, vs. 10. *Gy, Heer, hebt, in den beginne, de aerde gegrondt, en de hemelen zijn werken uwer handen.*

A. In den beginne. — De Hebreeuwsche Text heeft eigenlyk *voormaels*, reeds lang geleden. De Apostel vertaelt het, in naervolging der LXX, *in den beginne*, by de eerste wording aller dingen, toen de tijd eenen aenvang nam. (vergel. Gen. I: 1. Joh. I: 1). — *In den beginne hebt gy de aerde gegrondt.* Het Grieksche woord zegt eigenlyk, een gebouw, op eenen vasten grondslag, te vestigen, op dat het onbeweegbaer zy. De uitdrukking geevt te kennen, dat Gods Zoon de aerde, door zijn oneindig Alvermogen, niet alleen voortgebracht; maer dat Hy ook aen dezelve hare vastigheid gegeven, als mede haren wandelkring, rondom de zon, zeer wijsselyk bepaelt hebbe. — Anders zou men het eenvouwig zo begrijpen kunnen, dat de aerde, in de Poëtische teekening, als het laegste gedeelte der schepping, worde aengemerkt.

B. En de hemelen zijn werken, kunstwerken, van MESSIAS *handen*. (verg. Ps. VIII: 4.) — De uitdrukking herinnert ons twee zaken; deels de onbeperkte Almacht van den oneindigen Schepper, die zulke verbasende gewrochten, als de hemelen zijn, als met zijne handen, heeft daer gestelt; deels de onnadenkelyke wijsheid

heid van den Formeerer der hemelen, naer dien de handen, vooräl in kunstwerken, te pasſe komen, (verg. Pſ. CIV: 24.)

Wy leeren 'er uit, dat Gods Zoon de Schepper zy van hemel en aerde, die het gansch Geheeläl, in den beginne, door zijn onbeperkt Alvermogen, met eene onnadenkelyke wijsheid, heeft voortgebracht, en nog geduurig onderhoudt. (vergel. Joh. I: 3. Eph. III: 4. Col. I: 16. Hebr. I: 2.)

B Wijders wordt Gods Zoon, in zijne eeuwigheid en onveränderlykheid, afgeteekend, vs. 11, 12.

A. In het gemeen vs. 11ª, *dezelve zullen vergaen, maer gy blijvt altijd.* — *Dezelve*, de hemelen en de aerde namelyk, van welke zo even geſproken is; de aerde, hoe onwankelbaer gegrond, en de hemelen, hoe kunſtig ook toebereid, *zullen vergaen.* — Het woord, door *vergaen* overgezet, beteekent, noch in het Hebreeuwsch, noch in het Grieksch, eene geheele vernietiging, door welke iets ophoudt te beſtaen, maer ſlechts eene aenmerkelyke verändering, door welke iets ophoudt zodanig te zijn, als het te voren geweest is, eene vernietiging alleen van de tegenwoordige geſteldheid. Dit blijkt allerduidelykst, uit 2 Petr. III: 6, alwaer de waereld gezegd wordt, door het water van den zundvloed, *vergaen* te zijn, daer ondertusſchen de aerde, door den zundvloed, geenszins vernietigd is, maer ſlechts eene aenmerkelyke verändering ondergaen heeft. — Waer in dit vergaen van hemel en aerde beſtaen zulle, zal dadelyk nader blijken.

Maer gy blijvt altijd. — *Blijven* zegt hier eene voortduuring, in denzelvden toeſtand, zonder de minſte verändering. De zin is derhalven deze: „ de heme-
„ len en de aerde, die verbaſende kunstgevaerten,
„ zijn onbeſtendig, en zullen eens eene zeer aenmer-
„ kelyke verändering ondergaen, maer Gy, eeuwige
„ Zoon van den eeuwigen Vader, zult altoos de-
„ zelvde blijven, en nimmer eenige verändering on-
„ dergaen."

Deze onveränderlykheid is een uitsluitend voorrecht der oneïndige Godheid, welke, uit het eeuwig en noodzakelyk bestaen, onmiddelyk voortvloeit. (vergel. Jac. I: 17.)

B. Deze algemene stelling wordt, in de byzonderheden, nader uitgebreid en opgehelderd, vs. 11^b, 12, *en zy zullen alle, als een kleed, verouden* enz.

α. Ten aenzien der verändering, welke hemel en aerde ondergaen zullen, zegt de Apostel, met den Dichter, vs. 11^b en 12^a. *zy zullen, als een kleed, verouden, en, als een dekkleed, zult gy ze in een rollen, en zy zullen veränderd worden*.

a. De hemelen en de aerde neigen hoe langs zo meer, naer den ondergang, *zy zullen, als een kleed, veröuden*. — Een kleed, van welk eene sterke stof het ook wezen moge, veröudert ongevoelig, het verslijt, van dag tot dag; en ten laetsten kan het niet meer dienen, tot het gebruik, waer toe het geschikt is. Even zo zal het ook gaen, met de hemelen en de aerde; zy zullen, door den tijd, als het ware verslijten, en ongeschikt worden, tot die einden, tot welke de oneïndige Schepper dezelve, in den tegenwoordigen toestand, doet dienen.

b. *En, als een dekkleed, zult gy ze in één rollen*. Ps. CII: 27. staet, *gy zult ze veränderen, als een gewaed*. — Over de verschillende lezing, welke hier gevonden wordt, zullen wy ons niet uitlaten; te minder, om dat zy gene wezenlyke verändering maekt, in den zakelyken zin. — Onder de benaming van een *dekkleed* of *gewaed*, hebben wy te denken, aen een zeker zoort van ruime mantels, welke de Oosterlingen gewoon zijn, over de andere klederen, om te slaen. Wanneer nu zulk een dekkleed of mantel versleten en onbruikbaer geworden is, wordt dezelve in één gerold, als een onnuttig ding wechgelegd, en, met een nieuw gewaed, verwisseld. Even zo zal het ook

eens

eens gaen, met de hemelen en de aerde. Wanneer zy, tot het tegenwoordig gebruik, door den verflijtenden ouderdom, onnut zullen geworden zijn, dan zullen zy, in den laetften dag der waereld, vernieuwd worden, en Gods Zoon zal dezelve eene geheel andere gedaente geven.

Wanneer nu iemand, uit aenmerking, dat zijn gewaed verfleten is, een nieuw kleed aentrekt, blijvt hy evenwel dezelvde perfoon; even zo zal ook Gods Zoon, by de vernieuwing van hemel en aerde, onveränderlyk dezelvde blijven.

c. *En zy zullen veränderd worden.* — Deze uitdrukking verzekert ons volkomen, dat de hemelen en de aerde niet zullen vernietigd worden. Zy zullen *veränderd* worden, niet in wezen, maer in hoedanigheden; zy zullen eene nieuwe gedaente verkrijgen, en gefchikt worden, tot een ander gebruik, dan het tegenwoordige.

Hoedanig nu deze verändering wezen zulle, zal ons, by 2 Petr. III: 7, nader blijken.

β. Onder alle die verbafende veränderingen van hemel en aerde, zal Gods Zoon beftendig dezelvde blijven, vs. 12[b]: *maer gy zijt dezelvde, en uwe jaren zullen niet ophouden.* — *Gy zijt dezelvde*, dat is, „ alle eindige en gefchapene wezens zijn veränder„ lyk, maer al veränderd alles, wat veränderen „ kan, gy zijt, aen gene verändering, onderwor„ pen; gy zijt en blijvt beftendig dezelvde, die gy „ van alle eeuwigheid geweest zijt." — *Uwe jaren zullen niet op houden.* Gods Zoon heeft eigenlyk gene *jaren.* De fpreekwijs is ontleend, van ons menfchen, om dat wy gene voortduuring befchrijven kunnen, dan met uitdrukkingen, van den tijd ontleend. De zin is derhalven: „ gy zult eeuwig be„ ftaen, en onöphoudelyk voortduuren. (vergel. „ Pf. CII: 13)."

Dit bewijs is wederom zeer beflisfende, ten betoge, dat

de Stichter van het Christendom onëindig waerdiger zy, dan de Engelen. — Hy is de Schepper van hemel en van aerde, gevolgelyk ook van de Engelen zelve. Hy is volstrekt onveränderlyk; maer de Engelen zijn toevallige en veränderlyke wezens. — Het is waer, de Engelen zijn bevestigd, en, in hunnen rechten staet, onveränderlyk. Ondertusschen zijn zy niet onveränderlyk, door zich zelve, maer alleen door Gods wil; en CHRISTUS is de onveränderlyke God zelvs, uit kracht van zijn eeuwig en noodzakelyk bestaen.

13. Ende, om 'er nog een bewijs by te voegen, ontleend, uit de onderworpenheid der Engelen, aen CHRISTUS, als hunnen gebiedenden Vorst; tot welcken der Engelen heeft hy, die de eeuwige Vader is van onsen Verlosser, oyt gesegt, (*m*) Sit aen mijne rechter[*hant*], geniet de uitnemendste eer, en heersch, als Koning, (verg. vs. 3. en 1 Cor. XV: 28,) tot dat ick uwe vyanden sal gesett hebben tot een voetbanck uwer voeten, en gy, over hen, volkomen zult zegepralen? Maer dit heeft de God der Goden, tot den MESSIAS gesproken, Ps. CX: 1; derhalven is Hy, boven de Engelen, in waerdigheid, onvergelykelyk verheven.

14. Engelen, hoe uitmuntend ook in natuur, rang, en vermogens, zijn slechts dienaers van den Allerhoogsten, en van zijnen eeuwigen Zoon. Zijnse niet alle, hoe zeer, in rang en waerdigheid, onderscheiden, ook de meest verhevene, gedienstige geesten, verstandige en onzichtbare wezens, die van God, als zijne dienaren, gebruikt worden, om, in het bestuuren der waereld, zijnen wil te volbrengen, en tot dienst uytgesonden worden, naer de aerde, voorzien met volmachten, om het een en ander, ten nutte van het menschdom, te verrichten, om der gene wille die de saligheyt be-erven sullen, ten einde den Godvruchtigen uitnemende diensten te bewijzen, ter bevoordering niet alleen van hunne tijdelyke, maer ook van hunne eeuwige belangen. (vergel. Ps. XXXIV. Luc. XV: 10.)

Er

(*m*) Ps. 110: 1. Hand. 2: 34. 1 Cor. 15: 25. Ephes. 10: 20. Hebr. 10: 12.

Er is by ons geen twijffel aen, of de Engelen zijn voorzien van fijne lichamen en zintuigen, door middel van welke zy gewaerwordingen erlangen, (vergel. ons *Onderwijs in den Godsdienst* VII Deel. p. 558—) Zy, die menen, dat de Engelen zuivere geesten zijn, beroepen zich, onder andere, op deze plaets. Het is waer, zy worden *geesten* genaemd, om dat zy verſtandige en onzichtbare wezens zijn; maer daer uit volgt geenszins, dat zy geheel gene lichamen hebben. Zelvs de menſchen worden, naer hun beste deel, ook geesten genaemd, 2 Theſſ. II: 2. 1 Joh. IV: 1.

HET II. KAPITTEL.

𝔅. *Op dezen grondſlag, dat de Stichter van het Christendom oneïndig waerdiger zy, dan de Engelen, die Gods dienaers waren, by de Wetgeving op Sinaï, vermaent de Apostel de Hebreeuwſche Christenen, om de leer van het Euangelie, door zulken verhevenen Perſoon gepredikt, gelovig vast te houden, Kap. II:* 1-4.

a. Deze vermaning zelve wordt voorgeſteld, vs. 1ª. *en*

b. Aengedrongen, uit aenmerking van het ſchromelyk oordeel, het welk zy anders te wachten hadden, vs. 1ᵇ-4.

𝔞. *Dit geduchte oordeel wordt beſchreven, vs.* 1ᵇ. *en*

𝔟. *De billykheid daer van aengetoond, vs.* 2-4.

1. *Uit aenmerking, dat de ongehoorzaemheid aen* MOSES *Wet zwaerlyk geſtraft was, vs.* 3.

2. *Uit overweging, dat het verwerpen van* CHRISTUS *leer nog veel groter misdaed is, vs.* 3, 4.

1. DAerom, daer de Zoon, door welken God tot ons geſproken heeft, een Perſoon is, oneïndig waerdiger, dan de Engelen, die ſlechts dienaers zijn, moeten wy ons te meer houden aen en onwankelbaer blijven by het gene [*van ons*] gehoort is, in de prediking van het Euangelie, aen de leer, welke Gods Zoon zelvs heeft

ingevoert, op dat wy niet, van het Christendom afvallende, t' eeniger tijt door en vloeyen.

Op dat wy niet ter eeniger tijd doorvloeien. — De spreekwijs is ontleend, van water, het welk men, in een vat willende gieten, door onächtzaemheid, laet voorbyvloeien. Zulk water gaet verloren. Wy vertalen het daerom liever, op dat des Apostels mening duidelyker worde, *op dat wy niet somtijds verloren gaen.*

2. Want indien (*a*) het woort oulings door de Engelen gesproken vast is geweest, en een Goddelyk gezach gehad heeft; ende (*b*) alle overtredinge of schending van dat woord, ende alle ongehoorsaemheyt tegen het zelve rechtveerdige vergeldinge ontfangen heeft, door geduchte straffen;

3. (*c*) Hoe sullen wy dan de Goddelyke wraek ontvlieden, indien wy op soo groote saligheyt geen acht en nemen en dezelve moetwillig versmaden, (*d*) dewelcke ons, in het Euangelie, wordt aengeboden? Eene zaligheid, welke begonnen zijnde verkondigt te worden door den Heere CHRISTUS zelven, aen ons naderhand overgebracht en bevestigt is geworden van de gene die [*hem*] gehoort hebben, namelyk de Apostelen;

4. (*e*) Godt boven dien medegetuygende, en de waerheid van het Euangelie ontwijffelbaer bevestigende, door verbasende teeckenen ende wonderen, ende menigerley krachten, ende door overvloedige bedeelingen der gaven des Heyligen Geests, nae sijnen genadigen wille. Waerlyk indien alle overtreding van Moses Wet, het woord, het welk, door de Engelen, gesproken is, op eene geduchte wijs gewroken is, dan zal de straf van ons, wanneer wy het woord des Euangeliums, door Gods Zoon zelven gesproken, en, met zulke onlochenbare proeven, bevestigd, moetwillig versmaden, nog onvergelyk zwaer wezen.

Deze redeneering heeft eenige nadere opheldering nodig.

De

(*a*) Hand. 7: 53. Galat. 3: 19. (*b*) Genes. 19: 17, 26. Deut. 27: 26. (*c*) Hebr. 12: 25. (*d*) Matth. 4: 17. Marc. 1: 14. (*e*) Marc. 16: 20. Hand. 14: 3. ende 19: 11.

De grondslag is deze: *indien het woord, door de Engelen gesproken, vast is geweest* enz. vs. 2. — Het *woord, door de Engelen, gesproken*, verstaen zommigen, van alle woorden, welke God, onder de oude huishouding, door de Engelen, heeft laten spreken. Maer deze opvatting schijnt ons, met het beloop van zaken, gansschelyk niet te stroken. Onses erächtens werdt hier de Wet bedoeld, welke Israël, op Sinai, werdt voorgeschreven. Immers het *woord, door de Engelen gesproken*, wordt vs. 3. kennelyk overgesteld, tegen de *grote zaligheid*, welke de Heer CHRISTUS zelvs het eerst verkondigt heeft; nu is die grote zaligheid de leer van het Euangelie, door welke de zaligheid wordt voorgesteld; derhalven wijst ons het *woord, door de Engelen gesproken*, naer de Wet van MOSE. Voeg 'er by, dat de Apostel aenstonds spreke, van *alle overtreding en ongehoorzaemheid*, het welk niet anders, dan van ongehoorzaemheid aen MOSES Wet, op welke zeer geduchte straffen bedreigd waren, kan verklaerd worden. (vergel. Kap. X: 28.)

Maer, mag men denken, God zelvs heeft, op Sinai, de Wet aen MOSE, en aen Israël gegeven, Exod. XX: 1, 19, 22. Deut. V: 4, 22, 24, 28; hoe kan de Apostel de Wet een *woord* noemen, *het welk door de Engelen gesproken is?* Dan men herïnnere zich, dat 'er, by de Wetgeving, niet alleen Engelen tegenwoordig waren; maer dat zy ook, by die gelegenheid, aenmerkelyke diensten verricht hebben, in zo ver zelvs, dat de Wet gezegd worde, door de Engelen, besteld te zijn; in de hand van den Middelaer MOSE, Gal. III: 19.

Over alle ongehoorzaemheid aen MOSES Wet, werden zeer gestrenge straffen uitgeöeffend vs. 2^{b}, Kap. X: 28; en daer uit leidt de Apostel dit wettig gevolg af, dat een Christen eens nog veel zwarer straffen te wachten hebbe, wanneer hy de leer van het Euangelie, welke, niet door Engelen, maer door Gods Zoon zelven, het eerst gesproken is, verönachtzaemt en ongelovig versmaedt. Het Euangelie heet, met het hoogste recht, *zo groot eene zaligheid*, om dat de eeuwige zaligheid, door het zelve, aen zondaren minzaem wordt

voorgefteld en aengeboden. Elders lezen wy, van het woord en het Euangelie der zaligheid, Hand. XIII: 26. Eph. I: 13.

Het verwerpen van deze zaligheid is des te onverfchoonbarer misdaed, om dat Gods Zoon dezelve eerst, in eigen Perfoon, geduurende zijne omwandeling op aerde, *verkondigt* heeft. Daer na is zy, door de Apostelen, die Gods Zoon *gehoort* hebben, en onmiddelyk van Hem onderwezen zijn, *bevestigd geworden*, of, met alle blijken van zekerheid, overgebracht en allerwegen verfpreid. *God* zelvs daer te boven *heeft medegetuigt*, en de waerheid van het Euangelie, door onlochenbare proeven, bevestigt, beftaende in verbafende wonderen, en in de uitftorting der buitengewone gaven van den *Heiligen Geest.*

De laetfte uitdrukking, *naer zijnen wil*, kan men brengen, of tot den *Heiligen Geest*, of tot *God.* Op de eerfte wijs geevt het te kennen, dat de Heilige Geest zijne gaven bedeelt, naer zijn welgevallen. (vergel. 1 Cor. XII: 11. Eph. IV: 7.) Wy brengen het liever tot *God*, en vertalen het, *naer zijn gunstig welbehagen*, (verg. Rom. I: 10.)

γ. *De Apostel oordeelt het nodig, zijne aengelegen ftelling, dat* CHRISTUS, *in waerdigheid, boven de Engelen, onvergelyk verre verheven zy, tegen eene fchijnbare bedenking, te verdedigen, Kap. II:* 5 - 18. *Deze bedenking is daer uit ontleend, dat* CHRISTUS *niet alleen een mensch zy, maer dat Hy zelvs op het diepst vernederd, en, aen het kruis, geftorven zy.*

a. *Eerst merkt de Apostel, in het gemeen, aen, dat de beloovde Verlosfer van zondaren, langs den weg van eene diepe vernedering, tot eene uitnemende heerlykheid moest verheven worden, om het beftuur te aenvaerden, over alle gefchapene wezens, vs.* 5 - 9.

𝔄. *De Engelen hebben geen gezach, onder de Euangelifche bedeeling, vs.* 5.

𝔅. *Maer alles is, aen de heerfchappy van den Verlosfer onderworpen, vs.* 6 - 9.

1. Om

1. *Om deze heerlykheid te erlangen, moest Hy op het diepst vernederd worden; ten betoge daer van beroept zich de Apostel, op het Prophetisch woord, vs. 6-8*[a].

2. *Maer, mogt men denken, alle dingen zijn, aen den Verlosser, nog niet onderworpen, naerdien 'er nog vele vyanden zijn, welke, eerst in den laetsten dag der waereld, zullen gesteld worden, tot eenen voetbank zijner voeten. Deze bedenking stelt de Apostel voor vs.* 8[b], *en lost dezelve op, door aen te merken, dat 'er onlochenbare blijken zijn van* JESUS *verhoging, welke gene twijffeling overlaten, of Hy zal eens, over alle zijne vyanden, volkomen zegepralen, vs.* 9.

5. Want hy en heeft den Engelen niet onderworpen de toekomende werelt der Euangelische bedeeling, van welcke wy spreken, maer deze heeft Hy aen CHRISTUS onderworpen. Deze is verëerd, met de heerschappy, over alle schepselen. Gods Zoon heeft wel de menschelyke natuur aengenomen, en daer in is Hy op het diepst vernederd. Maer daer uit mag men niet besluiten, dat Hy minder zy, dan de Engelen: want die vernedering, welke maer voor eenen korten tijd geduurt heeft, moest Hem den weg banen, tot de gemelde heerlykheid. Het een en ander was Ps. VIII, van den MESSIAS, allerduidelykst voorspeld.

6. Maer (of *Immers*) daer heeft yemant ergens betuygt, seggende, (*f*) Wat is de mensche dat gy sijner gedenckt? ofte des menschen Sone dat gy hem besoeckt?

7. Gy hebt hem een weynigh minder gemaeckt dan de Engelen: met heerlickheyt ende eere hebt

(*f*) Psalm 8: 5.

gy hem gekroont, ende gy hebt hem gestelt over de wercken uwer handen.

8. (g) Alle dingen hebt gy onder sijne voeten onderworpen. Deze Godspraek is, in den gezegenden Stichter van het Christendom, allerduidelykst vervuld. Na dat Hy op het diepst vernederd was, heeft God Hem uitermaten zeer verhoogd, tot eenen Opperheer van alle dingen. Want daer in dat hy hem alle dingen, zonder eenige bepaling, heeft onderworpen, en heeft hy niets uytgelaten, dat hem niet onderworpen en zy: doch niemand denke, by zich zelven, die Godspraek is nog niet vervuld. Het is waer, nu en sien wy nogh niet dat hem alle dingen onderworpen zijn, en dit zal eens volkomen geschieden, in den laetsten dag der waereld.

9. Maer wy sien evenwel Jesum reeds (h) met heerlickheyt ende eere gekroont, en deze blijken van zijne verhoging laten gene twijffeling over, of Hy zal eens, over alle zijne vyanden, volkomen zegepralen. Hy moest (i) die heerlykheid verkrijgen, langs eenen weg van diepe vernedering, om deze reden is het, dat Hy een weynigh tijds minder dan de Engelen geworden was, van wegen het lijden des doots: op dat hy door de genade Godts voor allen den doot smaken soude.

By dit voorstel, moeten wy wederom een weinig stilstaen. — Het gene ons, omtrent den zakelyken zin, het meest aennemelyk is voorgekomen, hebben wy, in de uitbreiding, voorgedragen. Dan ettelyke byzonderheden vorderen eenige nadere opheldering.

De woorden van vs. 5. zijn de moeilykste van alle. De grote vraeg is, wat bedoelt de Apostel, door de *toekomende waereld*, of, gelijk 'er eigenlyk staet, *de toekomende bewoonde?* Wy, voor ons, kunnen tot nog toe niet anders zien, of de *toekomende waereld* beteekent den staet der zaken, onder de bedeeling van het Euangelie, anders zeer gemeenzaem genaemd, het Koningrijk der hemelen. Deze uitdrukking is zeer

(g) Psalm 8: 7. Matth. 28: 18. 1 Cor. 15: 27. Ephes. 1: 22.
(h) Hand. 2: 33. (i) Phil. 2: 7, 8.

zeer gewoon, by de Rabbijnen, die den tijd van den MESSIAS dikwijls noemen *de toekomende waereld.* — Onfe bewijsredenen zijn de volgende; (1) om dat de Apostel 'er byvoegt, *waer van wy fpreken*, dat is, waer van wy zo even gefproken hebben, (vergel. Joh. VIII: 28. Rom. IV: 9.) Maer nu heeft hy, in het vorige, niet gefproken, noch van den ftaet der heerlykheid, noch van de vernieuwing der aerde, tot eene woonplaets der gezaligden, noch van iets dergelyks; maer hy heeft gefproken van de Euangelifche bedeeling, zo als dezelve, tegen de huishouding van MOSES Wet, overftaet vs. 2, 3; en dezen zelvden tijd heeft hy Kap. I: 1. de laetfte dagen genaemd. (2). Omdat Pf. VIII, op welken de Apostel zich vervolgens beroept, naer ons inzien, handelt, niet van den mensch in het gemeen, maer regelrecht van den MESSIAS, en zijne heerfchappy, onder de bedeeling van het Euangelie. Dan hier van, in het vervolg, nader. (3). Kap. XII: 25-28. fpreekt ook de Apostel, van de Euangelifche bedeeling, als van een nieuw Koningrijk.

Deze *toekomende waereld*, of bedeeling van het Euangelie, *heeft God den Engelen niet onderworpen.* Het grondwoord beteekent eene gehoorzame onderwerping, aen iemands heerfchappy, (vergel. Luc. II: 51. Rom. XIII: 5. Jac. IV: 7.) Het verönderftelt, dat de vorige waereld der huishouding van het Oude Testament, aen de Engelen, zy onderworpen geweest. Evenwel moeten zy niet befchouwd worden, als Opperheeren, maer flechts als dienaers van God, in het beftuuren van de Kerk des Ouden Testaments. Maer de toekomende waereld is, aen de Engelen, niet onderworpen; het gezach, het welk zy, uit hoofde van hunne betrekking, tot de Sinaïtifche Wetgeving, onder de oude huishouding, geöeffent hebben, heeft nu een einde genomen. Nu zijn alle dingen aen CHRISTUS geheel onderworpen.

Deze onbepaelde Heerfchappy van den MESSIAS had DAVID voorfpelt, 'er byvoegende, dat Hy zich daer toe, door zijne menschwording, en eene diepe vernedering, den weg moest banen. *Daer heeft iemand ergens betuigt, zeggende:*

wat is de mensch enz., vs. 6-8[a]. Deze Godſpraek vinden wy Pſ. VIII: 5-7.

Dat dit lied Prophetiesch zy, en regelrecht zie, op den MESSIAS en zijn Koningrijk, hebben wy voorheen, met opzet, aengetoont; (vergel. X *Deel.* p. 297—). De uitdrukkingen ſchijnen ons veel te grootsch en te verheven, om dezelve te verklaren, van het menschdom in het gemeen, en van de weldaden, welke aen het zelve, in de natuur, geſchonken worden. Ook is 'er zulk een aenmerkelyke afſtand, tusſchen de Engelen en de menſchen, dat men van de laetſten niet zeggen kunne, dat zy, ſlechts een weinig, of maer voor eenen korten tijd, minder zijn, dan de eerſten. Voeg 'er by, dat de Heer CHRISTUS zelvs de woorden van vs. 3, op zijn eigen geval, hebbe toegepast, Matth. XXI: 15, 16, en dat onſe Apostel 1 Cor. XV: 27. zeer gewichtige waerheden, welke op CHRISTUS betrekking hebben, uit dezen Pſalm bewezen hebbe.

„ *Wat is de mensch* (in het Hebreeuwsch ſtaet, de zwakke en ellendige mensch) *dat gy zijns in lievde gedenkt?* Zo riep „ de Dichter, in verwondering, uit, wanneer hy, by „ eenen helderen avond, den ſtarrenhemel beſchouwde, en „ de kennelykſte blijken van Gods macht en grootheid, daer „ in ten toon geſpreid, in aenmerking nam. Ofte, (zo vervolgde hy) *wat is des menſchen zoon*, in vergelyking „ van U, den onëindigen, *dat gy hem in genade bezoekt.*" — Dit gedenken aen, en bezoeken van den ellendigen mensch beſtondt, in het geven van zijnen eeniggeboornen Zoon, tot eene verzoening. Terwijl namelyk de Propheet de bewijzen van Gods gunstrijke lievde, aen het ellendig menschdom, in de natuur beſchouwde, werden zijne gedachten, door den Prophetiſchen Geest, opgeheven, tot het zenden van den Middelaer. Daerom vervolgt hy: „ *Gy hebt Hem*, (den MESSIAS namelyk) *een weinig tijds, minder gemaekt* „ *dan de Engelen*, door Hem de menſchelyke natuur te doen „ aennemen, en, na dat Hy, door het lijden des doods, „ de verzoening had te weeg gebracht; *hebt Gy Hem, met* „ *heerlykheid en eer gekroont.* Gy hebt Hem verhoogt, tot

„ ge-

„ gebiedenden Koning, over alle fchepfelen, *en Gy hebt* „ *Hem*, als eenen Heerfcher, *geftelt*, *over de werken uwer* „ *handen*. *Alle dingen*, in hemel en op aerde, zonder ee- „ nige bepaling, *hebt gy onder zijne voeten*, als Oppermach- „ tigen Gebieder, onderworpen."

Uit deze Godfpraek, leidt de Apostel dit gevolg af, vs. 8^b^. *Want*, liever *Nu*, *daer in dat hy hem alle dingen heeft onderworpen*, dat is, naerdien God gezegd wordt, onbepaeld alle dingen aen den MESSIAS onderworpen te hebben, is 'er niets uitgefloten, het welk Hem niet zou onderworpen wezen. Derhalven zijn Hem ook de Engelen zelve onderworpen, en, wat nu zijne menschwording en vernedering aengaet, deze heeft den weg moeten banen, om Hem, als Middelaer, die heerlykheid en heerfchappy te doen deelächtig worden.

Dan de Apostel voorzag wel, dat men de volgende bedenking maken zoude, vs. 8^c^: *doch nu zien wy nog niet, dat Hem alle dingen onderworpen zijn*. Trouwens alle vyanden zijn nog niet, aen zijne voeten, onderworpen; Hy heeft, ten allen tijde, zeer veel tegenftand ontmoet, en ontmoet nog veel tegenftand, in het uitbreiden van zijn Koningrijk. Deze zwarigheid beantwoordt de Apostel vs. 9. *Maer* (of *Evenwel*) *wy zien* JESUS, *met heerlykheid en eer, gekroond*. „ Het is waer, (wil de Apostel zeggen,) alle dingen „ zijn, den Koning JESUS, nog niet werkelyk onderworpen; „ wy zien, dat vele vyanden zich, tegen zijn Koningrijk, „ aenkanten; maer evenwel wy zien tevens allerduidelykst, „ dat Hy reeds, met heerlykheid en eer, gekroond zy; Hy „ zit reeds, op den throon van zijne Majefteit; Hy heeft „ het recht en de macht, om zijne vyanden te beteugelen; „ ter meest gefchikten tijd, zal Hy zijne vyanden geheel „ te onder brengen, en hen noodzaken, om bevende te „ erkennen, dat zy, tegen Hem, niets vermogen. (Vergel. „ Phil. II: 10, 11.")

Voorts hebben wy nog, wat meer in het byzonder, aen te merken, dat de zamenvoeging der beide woorden *heerlykheid en eer*, volgens den fpreektrant der Hebreeuwen, eene zeer grote en uitnemende heerlykheid te kennen geve. De

Propheet verklaert het Pf. VIII: 7, van een heerfchen, over alle de werken van Gods handen, en eene onderwerping aller fchepfelen, aen de voeten van den MESSIAS. Wil men 'er evenwel eenig onderfcheid tusfchen maken, dan kan men, door de *heerlykheid*, de heerfchappy van den Verlosfer, over alle fchepfelen, verftaen, en, door de *eer*, den fchitterenden luister, met welken Hy, als Koning van het gansch Geheeläl, bekleed is. — De uitdrukking *gekroond* is ontleend, van de Alleenheerfchers, die, by hunne kroning, de opperfte macht ontvangen. Nu is JESUS, met heerlykheid en eer, gekroond, wanneer God de Vader Hem, by zijne intrede in den hemel, aen zijne rechtehand geplaetst, en aengefteit heeft, tot den gebiedenden Opperheer van het gansch Geheeläl. (vergel. 1 Petr. III: 22. Eph. I: 20-22.)

Tot deze heerlykheid, moest de MESSIAS komen, langs den weg van eene diepe vernedering. *Hy is een weinig minder geworden, dan de Engelen, van wegen het lijden des doods.*

JESUS *is een weinig minder geworden, dan de Engelen.* De geheele uitfpraek is wederom woordelyk overgenomen, uit Pf. VIII: 6. — Hy, die nu, naer zijne menfchelyke natuur, met luister en majefteit, bekleed, en verre weg verheven is, boven de Engelen, de Aerts-Engelen, en de alleruitmuntendften der gefchapene verftanden, was, in zijne verkeering op deze aerde, veel minder, dan de minfte der Heilige Engelen. En waer in beftondt die minderheid? niet daer in, dat Hy een mensch was, want het aennemen der menfchelyke natuur is, op zich zelve, gene vernedering; dan zou de Middelaer nog vernederd wezen, en God kan, aen de menfchelyke natuur, gelijk in den Verlosfer, gebleken is, hoedanigheden en vermogens mededelen, onnadenkelyk voortreffelyker, dan die, met welke de hoogfte der Aerts-Engelen begivtigd is. Maer die minderheid beftondt, in alle de zwakheden der menfchelyke natuur, en in alle de rampen van dit leven, welke, uit de zonde, haren oorfprong hebben. Hoewel Hy volmaekt onzondig ware, is Hy, als onze Borg, gekomen, in de gelykheid des zondigen vleefches, (verg. Rom. VIII: 3). — De uitdrukking *een weinig*

zegt,

zegt, geduurende eenen korten tijd. Trouwens, of schoon de Heiland, geduurende zijn gansche leven, een man ware van smerten, en verzocht in krankheid, heeft evenwel zijne vernedering maer eenen korten tijd geduurt, in vergelyking van zijne heerlykheid, welke nimmermeer zal eindigen.

Van wegen het lijden des doods. — Het *lijden des doods* zegt, volgens den Hebreeuwschen spreektrant, zo veel als den dood, welken Hy geleden heeft, zijnde een geweldige en allersmertelykste dood. — Maer waer toe behoort deze uitspraek? Zommigen brengen dezelve, tot het *minder worden, dan de Engelen.* Zo begrijpen het ook onse Overzetters, zo dat de mening deze zy: „ *Hy is een weinig tijds minder* „ *geworden, dan de Engelen, van wegen het lijden des doods,* „ Hy is een zwak mensch geworden, en gekomen, in de „ gelykheid des zondigen vleesches, op dat Hy het lijden „ des doods zou kunnen ondergaen." Dan het schijnt ons al zo wel, met de zamenstelling der oorsprongelyke woorden, te stroken, wanneer men deze uitspraek brengt, tot het verhogen van den Middelaer, op deze wijs: „ *Hy is* „ *gekroond, met heerlykheid en eer, van wegen* of OM *het* „ *lijden des doods;* Hy is, om- en ter vergelding van den „ smertelyken dood, welken Hy gewillig, voor zondaren, „ ondergaen heeft, bekroond, met eene onnadenkelyke „ heerlykheid. (vergel. Jes. LIII: 10. Phil. II: 9-11)."

Maer, waer toe heeft de Heiland dit lijden des doods ondergaen? De reden daer van moet afgeleid worden, uit Gods zonderlinge goedheid, en zorg voor het heil der menschen, *op dat Hy, door Gods genade, voor allen, den dood smaken zoude.* — Den *dood te smaken* zegt, in den stijl der Hebreeuwen, eenvouwig den dood te ondergaen, (vergel. Marc. IX: 1. Joh. VIII: 51, 52). Evenwel schijnt de Apostel eene byzondere reden gehad te hebben, om deze spreekwijs te verkiezen; om namelyk te herïnneren, dat JESUS den dood, in alle deszelvs bitterheid, gesmaekt, en, in alle deszelvs verschrikkelykheid, gevoelt hebbe. — Hy heeft den dood gesmaekt, *voor allen,* dat is, voor de geheele menigte der gelovigen. Immers die *allen* worden nader beschreven, als vele kinders, die, tot heerlykheid, geleid

worden vs. 10, die geheiligd worden vs. 11, de kinders, welke God aen JESUS gegeven heeft vs. 13, en die het zaed van ABRAHAM uitmaken vs. 16. — Eindelyk wordt 'er bygevoegd, *door Gods genade*, om daer door te kennen te geven, dat God de Vader den rijkdom zijner onnadenkelyke menschenlievde allerkennelykst verheerlykt hebbe, in den dood van den Verlosser. (vergel. Joh. III: 16. 1 Joh. IV: 9, 10).

b. Wijders beantwoordt de Apostel meer byzonder de bedenking, tegen de oneindige waerdigheid van CHRISTUS, *welke men daer uit zou kunnen afleiden, dat Hy een allerbitterst lijden, en eindelyk eenen allersmertelykften dood, ondergaen hebbe, vs.* 10-18.

a. Voor eerst om dat het lijden van den Verlosser, uit kracht van Gods Volmaektheden, noodzakelyk was, zou Hy zondaren zaligen, vs. 10.

10. Want het betaemde hem, om welcken alle dingen zijn, ende door welcken alle dingen zijn, dat hy vele kinderen tot de heerlickheyt leydende, den oversten Leydsman harer saligheyt door lijden soude heyligen.

De verdeeling der zogenaemde versen is hier wederom ongelukkig uitgevallen. Alles zou duidelyker zijn, en men zou het verband van des Apostels redeneering beter begrijpen, wanneer men het 10de vers, met de laetste woorden van het 9de vers, begonnen had: *Op dat Hy, door Gods genade, voor allen, den dood smaken zoude, want of immers het betaemde Hem* enz. Te weten, de Apostel had vs. 6-9a. in het gemeen aengewezen, dat de vernedering van den Middelaer Hem den weg banen moest, tot zijne onnadenkelyke heerlykheid. Maer, zou men kunnen vragen, waerom moest Hy, tot den smertelyksten dood toe, vernederd worden? de reden daer van geevt PAULUS meer byzonder op vs. 9b. Het was, om, als plaetsvervangende Borg van zondaren, die straffen te ondergaen, welke zy verdient hadden, en daer in is Gods genade en menschen lievde allerblijkbaerst verheer-

lykt;

lykt; dat Hy zijnen eeniggeboornen zoon gegeven hebbe, tot eene verzoening van onfe zonden. Om nu het Gode betamelyke van deze genadige verördening aen te wijzen, voegt 'er de Apostel by, dat de Verzoening niet anders had kunnen gefchieden, dan door het lijden en den dood van Gods eigene Zoon, vs. 10.

Hy, om welken alle dingen zijn, en door welken alle dingen zijn, is de onëindige God, de almachtige Schepper van het gansch Geheeläl. (vergel. Rom. XI: 36.) *Alle dingen zijn om Hem*, voor zo ver zy dienstbaer zijn, aen de bevoordering van zijne eer, en *alle dingen zijn door Hem*, voor zo ver zy, door zijn onbeperkt Alvermogen, zijn voortgebracht. Maer waerom geevt hier de Apostel zulk eene verhevene befchrijving van den Onëindigen? Om zeer gewichtige redenen. Om daer door te doen opmerken, dat Gods eer, welke Hy bedoelt, in alle zijne werken, het lijden en den dood van den Middelaer vorderde, als mede om den rijkdom van Gods genade te herïnneren, dat de Onëindige Bouwmeester van het gansch Geheeläl, om en door welken alle dingen zijn, vele doemwaerdige zondaren, in heerlykheid, wil inleiden, en, ten dien einde, zijnen eenig geboornen zelven gegeven hebbe.

Het betaemde dezen Onëindigen, voor zo ver dit, uit kracht van zijne Volmaektheden, byzonder van zijne heiligheid en rechtvaerdigheid, gevorderd werdt, *dat Hy den Overften Leidsman der zaligheid, door lijden, zoude heiligen.* — *De Overfte Leidsman der zaligheid* zegt zo veel, als de oorzaek en de werkmeester der zaligheid. In dien zelvden zin, en met het zelvde grondwoord, heet onfe Verlosfer de Vorst des levens, Hand. III: 15, en Kap. V: 9. wordt hy de oorzaek der zaligheid genaemd. — Het woord, door *heiligen* vertaeld, zegt eigenlyk iets eindigen en voltooijen. Oordeelkundige Uitleggers nemen het hier, in dezen zin, en verftaen het van CHRISTUS volmaekte verheerlyking, waer door zijne heerlykheid voltooid is, zo dat de mening deze zy: „ Het betaemde den Onëindigen, dat Hy de oorzaek „ en den Werkmeester der zaligheid van zondaren, door „ het ondergaen van veelerlei lijden, en eenen allerfmerte-

„ lykften dood, tot den hoogften trap van heerlykheid op„ voerde." Dan wy, voor ons, zouden het woord, *heiligen* vertaeld, liever nemen, in den zin van *inwijden*; niet alleen om dat de LXX het oorfprongelyk woord gebruiken, van de inwijding tot een ambt, Num. III: 3. XXI: 10, maer ook voornamelyk, om dat 'er vs. 17. uitdrukkelyke melding gemaekt wordt, van CHRISTUS Hogepriester ambt. Voeg 'er by, dat dit zelvde woord, in dezen zelvden Briev, meermalen, van CHRISTUS inwijding tot het Hoogepriester ambt, genomen worde, (vergel. Hebr. V: 9. VII: 28,) als mede dat het andere Griekfche woord vs. 11, ook door *heiligen* vertaeld, van het Priesterwerk, gebruikt worde.

Op dezen grond wil de Apostel dit zeggen: „ Het betaemde den Oneïndigen, zijne Volmaektheden vorderden „ het, dat Hy den Werkmeester der zaligheid van zonda„ ren, door het ondergaen van het allerfmertelykst lijden, „ tot eenen alles verzoenenden Hoogepriester, inwijdde." — Om deze reden, is de Middelaer, naer zijne menfchelyke natuur, geduurende eenen korten tijd, veel minder geworden, dan de minfte der Engelen; maer dit verhindert niet, dat Hy, naer zijne Goddelyke natuur, als de eeuwige en zelvswezige Zoon van den eeuwigen Vader, oneïndig waerdiger zy, dan de Engelen.

Er wordt nog bygevoegd, *vele kinderen tot de heerlykheid leidende.* — Deze uitfpraek zouden wy lievst brengen tot den *Overften Leidsman der zaligheid*, op deze wijs; *het betaemde Hem, om welken alle dingen zijn, en door welken alle dingen zijn, dat Hy den Overften Leidsman der zaligheid, vele kinderen tot de heerlykheid inleidende, door lijden, zoude heiligen.* — De Verlosfer zou *vele kinderen tot de heerlykheid leiden.* Er fchijnt gezinfpeeld te worden, op JOSUA, die de Israëlers, in het bezit van Kanaän, heeft ingeleidt, te meer om dat de Apostel ook Kap. III, IV. deze gebeurtenis toepast, op de overbrenging der gelovigen in het hemelsch Kanaän. Nu zal men ook aenftonds de reden begrijpen, waerom de geheele menigte der gelovigen hier voorkome, onder den naem van *vele kinderen*, om dat namelyk alleen de kinders van die Israëlers, die uit Egypten getogen waren,

ren, in Kanaän zijn ingeleid, (vergel. Jos. I: 4-7). — De Werkmeester der zaligheid zoude *vele kinderen*, dat is de geheele menigte der gelovigen, in de *heerlykheid* van het volgend leven, *inleiden*. Dit is het oogmerk en het vruchtgevolg van zijn verzoenend lijden, en zou Hy dit gewichtig oogmerk bereiken, dan was zijn lijden, uit kracht van Gods Volmaektheden, noodzakelyk.

II. *Vervolgens toont de Apostel uitvoerig aen, dat de Verlosser, om menschen te behouden, ook de menschelyke natuur, met alle hare zwakheden, moest aennemen, vs.* 11-18.

1. *Uit de natuur der zake zelve, vs.* 11ª.
2. *Uit de Voorzeggingen der Propheten, vs.* 11ᵇ-13.
3. *Om dat Hy den dood moest ondergaen, vs.* 14, 15.
4. *Om dat Hy niet Engelen, maer menschen, verlost, vs.* 16.
5. *Op dat Hy, de zwakheden der menschelyke natuur, door eigene ondervinding, kennende, daer mede zoude medelijden hebben, vs.* 17, 18.

11. Want ende hy die heyligt of *verzoent*, ende sy die geheyligt of *verzoent* worden, (*k*) zijn alle uyt één en het zelvde geslacht. Nu zijn zy, die verzoend worden, menschen, derhalven moet ook Hy, die de verzoening, voor menschen, te weeg brengt, ook een mensch, en, uit het zelvde menschelyk geslacht, oorsprongelyk zijn; om welcke oorsake hy, die de Werkmeester der zaligheid is, of schoon God boven al te prijsen in de eeuwigheid, hem niet en schaemt, om haer, de menschen, welke Hy in heerlykheid inleidt, zijne broeders en natuurgenoten te noemen.

12. Seggende, sprekende ingevoerd, Ps. XXII: 23, (*l*) Ick sal uwen naem mijnen broederen, Hy bedoelt menschen, verkondigen, in 't midden der gemeynte sal ick u lofsingen.

De Apostel haelt deze plaets aen, volgens de Griekfche

(*k*) Hand. 17: 26. (*l*) Ps. 22: 23.

vertaling der LXX, of schoon meer zakelyk, dan woordelyk. Trouwens alle kracht van het bewijs, ligt in de benaming van *mijne broederen.*

13. Ende wederom, op eene andere plaets, namelyk Jes. VIII: 17. zegt de Werkmeester der zaligheid van zondige menschen, (*m*) Ick sal mijn betrouwen op hem stellen. Ende wederom, nog eens, namelyk Jes. VIII: 18, (*n*) Siet daer, ick ende de kinderen die my Godt gegeven heeft.

De eerste uitspraek, *ik zal mijn betrouwen op Hem stellen*, vinden wy hoofdzakelyk Jes. VIII: 17, in de Grieksche vertaling der LXX. De kracht van het betoog ligt hier in, dat de MESSIAS van dezelvde natuur moet zijn, met de menschen, om dat Hy, even als andere behoevtige menschen, op God zijn vertrouwen stelde.

De andere aenhaling is genomen, uit Jes. VIII: 18: *ziet daer*, (zo spreekt de MESSIAS, tot God zijnen eeuwigen Vader) *ik en de kinders, welken my God gegeven heeft.* Zijne gelovige leerlingen noemt Hy *zijne kinderen.* Maer deze kinders zijn menschen, en de Leermeester is van dezelvde menschelyke natuur.

14. Overmits dan de gemelde kinderen en gelovige leerlingen van den MESSIAS des vleeschs ende bloets, dat is, eene zwakke menschelyke natuur, deelachtigh zijn, (*o*) so is hy oock desgelijcks der selver vleesch en bloed, door het aennemen der menschelyke natuur, op dezelvde wijs, als zy lieden, deelachtigh geworden. Trouwens Hy moest nog daer te boven den dood ondergaen, (*p*) op dat hy, door den doot te sterven, te niete doen soude den genen die 't gewelt des doots hadde, dat is, den duyvel:

15. Ende verlossen soude alle de gene die met vreese des doots door al [*haer*] leven (*q*) der dienstbaerheyt onderworpen waren.

Om

(*m*) Ps. 18: 3. (*n*) Jes. 8: 18. (*o*) Joh. 1: 14. Philipp. 2: 7. (*p*) Jes. 25: 8. Hos. 13: 14. 1 Cor. 15: 54. 2 Tim. 1: 10. (*q*) Rom. 8: 15.

Om den dood te ondergaen, moest de gezegende Insteller van het Christendom de menschelyke natuur aennemen, en ons menschen, in alles, gelijk zijn, alleenlyk uitgenomen de zonde. Nu moest Hy den dood ondergaen, *om den duivel, die het geweld had van den dood*, door zijnen dood, *te niet te doen, en alle de genen, die met vrees des doods, door al hun leven, der dienstbaerheid onderworpen waren*, daer door *verlossen.*

Zou dit gansche voorstel moeten verklaerd worden, uit het verdichtsel der Joden, omtrent den zogenaemden *Sammael*, of Engel des doods, zo dat CHRISTUS alleen ten oogmerke zou gehad hebben, om de Joden te bevrijden, van de vrees, voor den gewaenden *Sammael?* Waerlyk dan zou dit gansche vertoog weinig of niets beteekenen? zou de Apostel dan de Hebreeuwen, in den ydelen waen van zodanig een verdichtsel, hebben willen stijven? zou hy den CHRISTUS de overwinning toe kennen, over eene verdichte macht van den duivel? —

De *duivel* wordt gezegd *de macht des doods te hebben*, om dat hy de menschen, tot de zonde, verleidt heeft; en de zonde heeft den dood in de waereld gebracht; voeg 'er by, dat hy de menschen geduurig verzoekt, tot de zonde, en niets onbeproevd laet, om hen naer het eeuwig verderv heen te slepen. Maer CHRISTUS heeft hem, *door zijnen dood, te niet gedaen*, voor zo ver Hy daer door de heerschende en verdoemende kracht der zonde heeft wechgenomen.

De woorden van vs. 15. vertalen wy liever, en *op dat Hy alle, die, met vrees des doods, voor al hun leven, bezet waren, van de dienstbaerheid, verlossen zoude.* — Het woord, door *verlossen* vertaeld, wordt eigenlyk gebruikt, van het vrylaten der slaven. Nu zijn alle menschen van natuure slaven van den duivel; maer CHRISTUS heeft den duivel, door zijnen verzoenenden dood, van zijne overheerschende macht beroovt; en hen, welken Hy geheiligt en verzoent heeft, (verg. vs. 11) van die dienstbaerheid verlost: *zy waren, met vrees des doods, door al hun leven, bezet*, naerdien zy niet anders, dan den dood, en het eeuwig verderv, te wachten

hadden. Maer CHRISTUS heeft hen, van die beangstigende vrees, verlost; Hy heeft den dood verslonden, tot overwinning; Hy leevt, en zal alle de zijnen, in de heerlykheid, inleiden. (vergel. vs. 10.)

De uitdrukking *alle de genen*, moet zekerlyk bepaeldelyk verstaen worden, van zijne kinderen, welken Hy geheiligt en verzoent heeft; (vergel. vs. 10, 11,) beide uit Joden en Heidenen.

16. De Verlosser moest een mensch zijn, om menschen te behouden. Want waerlick hy en neemt de Engelen niet aen, maer hy neemt het zaet Abrahams aen.

Gemeenlyk verstaet men deze woorden zo, als of de Apostel zeggen wilde: „ de Werkmeester der zaligheid neemt de „ natuur aen, niet der Engelen, maer der menschen." Maer deze opvatting strookt ganschelyk niet, met de beteekenis van het Grieksche woord, door *aennemen* vertaeld; daer te boven het *zaed van* ABRAHAM, het welk tegen de Engelen wordt overgesteld, beduit nergens de natuur der menschen, maer het geslacht van den gemelden Aertsvader.

Het woord, door *aennemen* vertaeld, beteekent *iemand hulp te bewijzen.* Nu bewijst de Verlosser gene hulp aen de Engelen; de heilige Engelen hebben dezelve niet nodig, en, voor den gevallene Engelen, is alle hoop op herstelling ten eenemael afgesneden, Jud. 6. Maer Hy bewijst zijne hulp, *aen het zaed van* ABRAHAM, dat is, aen de gansche menigte der gelovigen, niet alleen uit de Joden, maer ook uit de Heidenen, die alle kinders zijn van ABRAHAM, en naervolgers van zijn geloov, (vergel. Rom. IV: 12, 18. IX: 8. Gal. III: 29.)

17. (*r*) Waerom, om welke zelvde reden, hy in alles, in alle opzichten, den menschen, welke Hy zich niet schaemt zijne broederen te noemen, (vergel. vs. 11,) moeste gelijck worden, op dat hy een barmhertigh een mededogend, ende een getrouwe Hoogepriester soude

(*r*) Phil. 2: 7. Hebr. 4: 15.

ſoude zijn in de dingen die by Godt [*te doen waren*], om de ſonden des volcks te verſoenen.

Een *barmhartig en getrouw Hoogepriester* is zulk een Opperpriester, die medelijden heeft, met de overtrederen, en hunne ellenden, en op welken men zich gerust verlaten kan, dat hy alles, by God, verricht wat, ter verzoening van de zonden, nodig is. Maer zou de Werkmeester van de zaligheid, met ons ellendige menſchen, medelijden hebben, en zouden wy Hem de verzoening van onſe zonden volkomen toevertrouwen, dan moest Hy een mensch wezen, een deelgenoot van de menſchelyke natuur. — Om des te meerder medelijden te hebben, met onſe menſchelyke zwakheden en ellenden, moest Hy dezelve, door eigene ondervinding, kennen. Daerom wordt 'er bygevoegd:

18. (*s*) Want (of *Trouwens*) in 't gene hy ſelve verſocht zijnde geleden heeft, of in het gene Hy zelvs, door lijden en ſmerten, geöeffend is, kan en wil hy de gene die, door de zelvde lijdingen en ſmerten, verſocht en geöeffend worden, met des te meerder medelijden, en tedere belangneming, te hulpe komen. Hy weet, by eigene ondervinding, hoe het menſchelyk hart, onder ſmerten en ellenden, geſteld is, daerom kan en wil Hy den zijnen, met des te meerder belangneming, te hulp komen.

(*s*) Hebr. 4: 15, 16.

HET III. KAPITTEL.

B. Verder betoogt de Apostel de uitmuntenheid van den Euangelischen Godsdienst, boven dien der oude huishouding daer uit, dat de Insteller van het Christendom oneindig waerdiger zy, dan MOSE *en* AARON, *Gods voornaemste en zo zeer beroemde dienaren, onder de oude huishouding, Kap. III: 1— X: 18.*

α. Dit wichtig stuk stelt hy in het gemeen voor, Kap. III: 1. en

β. Breidt het zelve, in de byzonderheden, nader uit, Kap. III: 2— X: 18.

a. Hy begint, met de voortreffelykheid van CHRISTUS *als Propheet, boven* MOSE, *Kap. III: 2— IV: 13.*

𝔄. Dit betoog zelve vinden wy Kap. III: 2-6.

1. Hy is niet minder dan MOSE, *vs. 2.*

2. Maer onvergelykelyk meerder, vs. 3-6.

—. Gelijk de Vader van het huisgezin meerder is, dan het huis, het welk hy gebouwt heeft, vs. 3, 4.

——. Gelijk de eigenaer van het huis meerder is, dan de dienstknecht, vs. 5, 6.

ONder alle vooröordeelen der Joden, tegen het Euangelie, was ook dit, dat zy MOSE en AARON, die zeer beroemde mannen, die Godsdienaers geweest waren, by het invoeren van den Godsdienst der oude huishouding, beschouwden, als zulke voortreffelyke personen, by welken JESUS, de Insteller van het Christendom, op verre na, niet halen konde. Deze tegenwerping waren de ongelovige Joden gewoon hunnen broederen, die belijdenis deden van het Euangelie, geduurig voor te stellen. Om wijze redenen derhalven wapende de Apostel de Hebreeuwsche Christenen, tegen deze bedenking, door, met opzet en zeer uitvoerig, te betogen,

dat

dat CHRISTUS, en als Propheet, en als Priester, boven MOSE en AARON, onvergelykelyk verheven zy, Kap. III: 1— X: 18.

Eerst spreekt hy, van de meerdere heerlykheid, welke CHRISTUS, als Propheet, bezit, boven MOSE. Deze zaek zelve beredeneert hy Kap. III: 1-6.

1. Hierom (of *derhalven*) vermits de Verlosser, gelijk wy gezien hebben, oneindig waerdiger is, dan de Engelen, heylige broeders, die der hemelsche roepinge deelachtigh zijt, aenmerckt den Apostel ende (*a*) Hoogenpriester, die het verheven voorwerp is onser belijdenisse Christum Jesum:

De Apostel begint dit stuk, met eene zeer minzame aenspraek, *heilige broeders.* — Er is, die menen, dat de benaming van *broeders* ontleend zy, uit Kap. II: 11, 17, alwaer zy, die door CHRISTUS verlost zijn, zijne broeders genaemd worden, zo dat de Hebreeuwsche Christenen hier zouden beschreven worden, als broeders, niet van den Apostel, maer van CHRISTUS. Maer deze opvatting schijnt ons zeer gedrongen, te meer daer de Apostel meermalen, ook in dezen Briev, gewoon is, de Christenen zijne broeders te noemen; (vergel. vs. 12, Kap. X: 19. XIII: 22.) Voeg 'er by, dat de Hebreeuwsche Christenen, als zijnde zijne volksgenoten, zijne natuurlyke broeders waren. (vergel. Hand. II: 29. Rom. IX: 3.) Daer te boven hadden zy het Christendom omhelst, en waren derhalven, in eene byzondere betrekking, zijne geloovsgenoten en broeders in CHRISTUS. (vergel. Phil. I: 14.) — Zy heten hier *heilige broeders*, voor zo ver zy zich, door hunne belijdenis, van de ongelovige Joden, hadden afgezondert. Te weten, men moet deze benaming niet te sterk drukken, als of, door *heilige broeders*, alleen ware Christenen bedoeld wierden, die inwendig, door den Heiligen Geest, geheiligd zijn: want dat alle belijders van het Christendom bedoeld worden, ook zulken, die nog van het oprecht geloov verstoken waren, is allerblijkbaerst, uit de volgende vermaning, vs. 12-14. Zelvs naemchristenen,

(*a*) Hebr. 4: 14. ende 6: 20. ende 8: 1. ende 9: 11.

die zich, in ergerlyke ondeugden, verliepen, blijven den naem van *broeders* behouden, 1 Cor. V: 11; en wat het byvoeglyk naemwoord van *heilige* aengaet, dit is ontleend uit den eeretijtel, welke oudtijds aen het ganſche volk van Israël gegeven werdt, het welk, om deszelvs afzondering van alle andere Natien, een heilig volk genaemd werdt. Zo worden alle de eertijtelen van Gods oude volk, aen de ganſche Maetſchappy der genen, die zich Christenen noemden, blijkbaer toegeſchreven, 1 Petr. II: 9, 10.

Zy waren *der hemelſche roeping deelächtig.* — Zy waren, door het Euangelie, *geroepen*, om deelgenoten te zijn van de zaligheid, welke CHRISTUS verworven heeft. De Apostel ſpreekt van eene *hemelſche* roeping, niet alleen om dat dezelve uit den hemel, en van Gods wegen, geſchied, maer voornamelyk, om dat zy beſtaet, in eene aenbieding van hemelſche en eeuwige goederen. Zy was derhalven veel voortreffelyker, dan de roeping der oude Israëlleren, die ſlechts tot het genot van aerdſche voorrechten, genodigd werden. (vergel. Kap. IV: 8-10.)

CHRISTUS JESUS wordt hier beſchreven, *als de Apostel en Hoogepriester onſer belijdenis.* — Het woord, door *Apostel* vertaeld, beteekent eenen *afgezant;* en deze eigenlyke beteekenis moeten wy hier behouden. Te weten CHRISTUS is Gods afgezant, die, naer deze aerde, is afgevaerdigd, om, als Propheet en Leeraer, Gods wil bekend te maken, en den Godsdienst van het Euangelie in te voeren. (vergel. Kap. I: 1. Joh. XX: 21.) Misſchien bedient zich de Apostel, in ons geval, van deze benaming, om aen te tonen, dat CHRISTUS die grote Propheet zy, welken God reeds, voor vele eeuwen, beloovt had te zullen zenden. (vergel. Deut. XVIII: 15—) Trouwens dat CHRISTUS een Goddelyk gezant zy, veel voortreffelyker dan alle de Propheten, en zelvs dan MOSE, voor welken de Joden, en met het hoogſte recht, zo veel eerbied hadden, wordt in het vervolg, met opzet, bewezen. — Wijders heet CHRISTUS hier, met nadruk, de *Hoogepriester*, en dat Hy zodanig een zy, by uitnemenheid, zal, in het vervolg, uitvoerig worden aengetoond. — De *afgezant en Hoogepriester onſer belijdenis* zegt zo veel, als den

den Goddelyken gezant of Propheet, en Hoogepriester, welken wy Christenen, als den zodanigen, belijden.

Het woord, door *aenmerken* vertaelt zegt aendachtig te beschouwen, naerstig gade te slaen. Het is derhalven, als of de Apostel dus redeneerde: „ de Insteller van het Christen-
„ dom is een Persoon van onvergelykelyk meerdere waerdig-
„ heid, dan de Engelen; denkt het derhalven eens na, en
„ let 'er aendachtig op, hoe voortreffelyk die grote Pro-
„ pheet en Hoogepriester zy, welken wy, als den zodani-
„ gen, belijden, CHRISTUS JESUS namelyk."

Hier ontmoeten wy derhalven de hoofdstelling, betreffende de onnadenkelyke waerdigheid van CHRISTUS, en als Propheet, en als Hoogepriester, welke vervolgens, met opzet, en zeer uitvoerig, betoogd wordt, Kap. III: 2— X: 18. Eerst bewijst de Apostel de voortreffelykheid van CHRISTUS, als Propheet, boven MOSE, Kap. III: 2— IV: 13. Het betoog zelvs vinden wy Kap. III: 2-6.

2. Die Goddelyke afgezant en Propheet is geenszins minder, dan Mose, gelijk onse ongelovige volksgenoten beweeren, naerdien hy getrouw is den genen die hem, tot afgezant en Propheet, gestelt heeft, (*b*) gelijck oock Moses in geheel sijn huysgezin was:

Beide CHRISTUS en MOSE waren gezanten van God, afgevaerdigd, om zijnen wil bekend te maken, en beide waren zy getrouw, in het bestuuren van Gods huisgezin. Derhalven was CHRISTUS althans, nergens in, minder, dan MOSE.

CHRISTUS *is getrouw den genen, die Hem gestelt heeft*, dat is aen God, die Hem, tot zijnen afgezant, heeft aengestelt. Hy heeft aen zijnen last voldaen, en het werk, het welk Hem was aenbevolen, met allen yver, waergenomen. (verg. Joh. XII: 49.) God had Hem *gestelt*, eigenlyk *gemaekt*, dat is, verördent en gevolmachtigt. Zo wordt dezelvde spreekwijs gebruikt by de LXX, 1 Sam. XII: 6.

Hier in stondt CHRISTUS, met MOSE, gelijk, *gelijk ook* MOSE *in zijn geheel zijn huis was.* Deze lovtuiting wordt MOSE gegeven, Num. XII: 7. Hy was *getrouw*, en naerstig, in

(*b*) Num. 12: 7.

het volbrengen van den last, welken God hem had opgelegt. Hy was getrouw *in Gods geheele huis*, dat is, in het bestuuren van Gods geheele *huisgezin*, (verg. vs. 6.) Dit huisgezin van God, het welk MOSE, als Gods gezant en Propheet, getrouwelyk bestuurt heeft, was het volk van Israël. (verg. Hand. II: 36.) Deze Natie had God, tot zijn huisgezin, tot het volk van zijn byzonder eigendom, aengenomen.

3. Dit is het niet al; maer CHRISTUS is, als Propheet, onvergelykelyk meerder, dan Mose. Want dese gezegende Stichter van het beminnelyk Christendom is soo veel meerder heerlickheyt weerdigh geacht, en zo veel voortreffelyker, dan Moses, als de gene die het huys gebouwt heeft meerder eere heeft, als het huys.

Het woord *waerdig geacht worden* zegt hier waerdig zijn. CHRISTUS is *zo veel te meerder heerlykheid waerdig*, wy moeten Hem des te meerder eerbied bewijzen, *dan* MOSE, *als hy, die het huis gebouwt*, die het huisgezin gesticht, en, van al het nodige, verzorgt *heeft*, *meerder eer heeft*; meerder eerbied verdient, *dan het huisgezin* zelvs, en die daer toe behoren. — Dat het *huis* hier het huisgezin beteekene, is allerblijkbaerst uit vs. 2, 5, 6. — De zaek is deze. Een Vader van een huisgezin, die het zelve gesticht, en, van alles, voorzien heeft, is zekerlyk een Persoon van meerder rang en aenzien, dan zy, die, tot dat huisgezin, behoren. Men is meerder achting en eerbied verschuldigd, aen den Vader, dan aen de leden van een huisgezin. Nu, wil PAULUS zeggen, even zo veel meerder eerbied moeten wy, aen CHRISTUS, bewijzen, dan aen MOSE, om dat CHRISTUS de Vader is van dat huisgezin, van het volk Israëls, tot het welk MOSE behoorde.

4. Want een yeder huys wort van yemant gebouwt, gesticht, en, van al het nodige, verzorgd, en, van dezen huisvader, is het gansche huisgezin afhangelyk, (*c*) maer die dit alles gebouwt, die het huisgezin van Israël, waer van Mose ook een lid was, gesticht en verzorgt heeft, is Godt zelvs, en CHRISTUS is Gods eigen zelvswezige

(*c*) 2 Cor. 5: 17, 18. Ephes. 2: 10.

zige Zoon, (vergel. Kap. I,) die, met zijnen Eeuwigen Vader, en, door dezelvde Goddelyke kracht, werkt. Derhalven is ook CHRISTUS de Vader van dat huisgezin, en onvergelykelyk waerdiger dan Mose.

5. Ende daer te boven is de Insteller van het Christendom zo veel meerder eerbied waerdig, als de heer van een huisgezin, boven zijnen dienaer, verheven is. Immers Moses, gelijk ik gezegt heb, is Gode wel getrouw geweest, in het bestuuren van geheel sijn huysgezin, tot het welk hy zelvs behoorde, maer, in dit alles, kwam hy slechts voor, als een dienaer, (*d*) tot getuyginge der dingen, die [*daer na*] gesproken souden worden.

Tot getuigenis der dingen, die (daer na) gesproken zouden worden. De inlassching van het woordeken *daer na* maekt alles duister. De mening is eenvouwig: „ MOSE was slechts „ een dienaer, om het gene, uit Gods naem, tot Israël „ moest gesproken worden, aen het volk voor te dragen." Hy sprak derhalven niet, op eigen gezach, maer, als een dienaer, bracht hy Gods bevelen aen Israël over.

6. Maer geheel anders is het gelegen, met Christus. Deze moet beschouwd worden, als de Sone van God zelven, die, als zodanig tevens de Heer is, over sijn eygen huysgezin, (*e*) wiens huysgezin wy Christenen nu zijn, en blijven zullen, om eeuwig deel te hebben, aen de hemelsche goederen, welken Hy verworven heeft; (*f*) indien wy maer de vrymoedigheyt of het gelovig vertrouwen op Hem, ende den roem der hope, of de blijde hoop, op welke wy ons beroemen, tot den eynde toe vast behouden, en daer door betonen ware Christenen te zijn. Zy toch, die, uit lafhartige vrees voor vervolging, de belijdenis van het Christendom verzaken, maken openbaer, dat zy geen gelovig vertrouwen, of gegronde hoop bezitten, zo dat het hart geen deel hebbe, in hunne belijdenis.

(*d*) Deuter. 18: 15, 18. (*e*) 1 Cor. 3: 16. ende 6: 19. 2 Cor. 6: 16. 1 Petr. 2: 5. (*f*) Rom. 5: 2.

II. *Op dezen grond nu van* CHRISTUS *uitnemende voortreffelykheid, als Propheet, boven* MOSE, *vestigt de Apostel eene zeer gewichtige vermaning, om* CHRISTUS, *dien uitmuntenden Propheet, niet te versmaden, Kap. III: 7— IV: 13.*

–. *Vooräf vertoont de Apostel het gevaer van de ongehoorzaemheid, tegen* CHRISTUS, *door het voorbeeld van de geduchte straffen, welke, over de hardnekkige Israëlleren, zijn uitgeöeffend, Kap. III: 7-11.*

––. *Daer uit leidt hy zijne waerschouwing, aen de Hebreeuwsche Christenen, af, om zich te wachten van hardnekkigheid, en elkanderen op te wekken, vs. 12, 13.*

–––. *Deze waerschouwing wordt nader aengedrongen, Kap. III: 14— IV: 13.*

/. *Uit aenmerking van de natuurlyke billykheid, vs. 14.*

//. *Door de voorheen gemelde handelwijs van den rechtvaerdigen God, met de hardnekkige Israëllers, die in de woestijne gevallen zijn, zonder dat zy in Kanaän, het beloovde land der ruste, mogten ingaen, op de Hebreeuwsche Christenen toe te passen, Kap. III: 15— IV: 13.*

†. *Door aen te merken, dat de hardnekkige Israëllers zich het gemelde oordeel, door ongeloov en ongehoorzaemheid, hebben op den hals gehaelt, Kap. III: 15-19.*

7. Daerom gelijck de Heylige Geest segt, Ps. XCV: 7-11. (g) Heden indien, of *naerdien*, gy sijne stemme hooret,

8. So en verhardt uwe herten niet, in eene hardnekkige ongevoeligheid, (h) gelijck [*het geschiet is*] in de

(g) Ps. 95: 7. Hebr. 4: 7. (h) Exod. 17: 2.

de verbitteringe, ten dage der verſoeckinge, in de woeſtijne, wanneer men den Heer, tot misnoegen, verwekte.

9. Alwaer my uwe vaders verſocht hebben: ſy hebben my beproeft, en als het ware op de toets geſtelt; ende, onder alle die wederſpannigheid, hebben zy mijne almachtige wercken, in verbaſende wonderen, geſien veertigh jaren langh.

10. Daerom was ick vertoornt over dat weerbarſtig geſlachte, ende ſprack, Altijt dwalen ſy met het herte, ende ſy en hebben mijne wegen niet gekent, noch mijne leiding erkent.

11. (*i*) So hebbe ick dan geſworen in mijnen toorne, Indien ſy in mijne ruſte ſullen ingaen, zal ik geen God zijn.

12. Siet daerom toe, ſpiegelt u, aen dit ſchromelyk voorbeeld, en draegt toch zorg, mijne gelievde broeders, dat niet t'eeniger tijt in yemant van u en zy een boos ongeloovigh herte, om af te wijcken van den levenden Godt:

13. Maer vermaent malkanderen alle dage, ſoo lange als het Heden genaemt wort: op dat niet yemant uyt u verhardt en worde door de verleydinge der ſonde.

Vs. 7-11. haelt de Apostel de woorden aen van Pſ. XCV: 7-11.

Vooräf gaet deze inleiding, *daerom, gelijk de Heilige Geest zegt.* — Dit *daerom* hangt te zamen, met de vermaning vs. 12, *ziet toe* enz., zo dat de woorden, *gelijk de Heilige Geest zegt*, *Heden*, en wat 'er meer volgt, tot vs. 11 ingeſloten, als eene tusſchenreden, moeten beſchouwd worden. — *Gelijk de Heilige Geest zegt.* Deze uitdrukking, of manier van aenhalen, leert ons niet alleen, dat de gewijde Schriften, door den Heiligen Geest, zijn ingegeven; (verg. 2 Petr. I: 21,) maer ook, dat de woorden, op welke de Apostel

(*i*) Numer. 14: 21. Deut. I: 34.

zich beroept, eene Voorzegging behelzen. (vergel. Kap. X: 15. Hand. I: 16. XXVIII: 25.)

De woorden van den Dichter worden, volgens de vertaling der LXX, aengehaeid, vs. 7[b] - 11. *Heden, indien* of *naerdien gy zijne ſtemme hoort, zo verhardt uwe harten niet* enz. — Het opſchrivt van dit zangſtuk, in de Griekſche Vertaling der LXX, bericht ons, dat de Propheet en Koning DAVID de maker zy, en dit bericht wordt bevestigd, door het onfeilbaer gezach van onſen Apostel, Kap. IV: 7. Het is ons zo voorgekomen, dat de Apostelen, in dezen Pſalm, ſprekende worden ingevoerd, zo als zy de hardnekkige Joden, in de eerſte dagen van het Euangelie, zouden opwekken, om den gezegenden JESUS gelovige hulde te doen, in het eerſte deel vs. 1 - 7, en dat vervolgens de verheerlykte Middelaer zelv het woord voere, om de Joden te bewegen, dat zy zich, aen het rampzalig lot van hunne hardnekkige voorvaderen, in de woestijne, ſpiegelen zouden, en zich aen Hem gelovig onderwerpen, vs. 8 - 11. (Vergel. XI *Deel*. p. 303, 304.)

Op dezen grond behoren de woorden, *Heden, indien* of *naerdien gy zijne ſtemme hoort*, nog tot de minzame vermaning der Apostelen. De zaek is deze; de Heilige Geest, het oog hebbende, op de eerſte dagen van het Euangelie, heeft de Apostelen ſprekende ingevoerd, zo als zy den hardnekkige Joden zouden onder het oog hebben gebracht, dat zy tot nog toe het uitnemend voorrecht genoten, van Gods minzame uitnodiging, in het Euangelie, te mogen horen.

Vervolgens voert de MESSIAS zelvs het woord, *zo verhardt uwe harten niet* enz., vs. 8 - 11.

Verhardt uwe harten niet. De ſpreekwijs is ontleend van de lastdieren, welke hunne nekken verharden en het juk niet torsſen willen, (vergel. Hand. XIX: 9,) en beteekent eene moetwillige verharding in het kwaed, eene hardnekkige wederſpannigheid. (vergel. Rom. IX: 18.) De mening is derhalven deze: „ gaet niet moedwillig voort, in het verwer„ pen van Gods minzamen raed, en heilzame bevelen, „ welken Hy u geevt, in het Euangelie; zulk een wangedrag

„ zou

„ zou eene opzettelyke en ten eenemael onverschoonbare
„ boosheid wezen."

De MESSIAS wijst de Joden, ter hunner waerschouwing, naer de hardnekkigheid van hunne Voorvaderen, in de woestijne, en de schromelyke oordeelen, welke zy daer door zich zelven hebben op den hals gehaelt, *gelijk het geschied is in de verbittering, ten dage der verzoeking, in de woestijne* enz., vs. 8^{b}-11.

In het gemeen is het vs. 8^{b}. *gelijk geschied is, in de verbittering, ten dage der verzoeking, in de woestijne*, dat is:
„ wacht u, van eene moetwillige verharding, en herinnert
„ u de schromelyke boosheid van uwe wederspannige voor-
„ vaderen, in de woestijne, die zich, aen zulk eene ter-
„ ging en verzoeking van den Heer, hebben schuldig ge-
„ maekt, dat de plaets, alwaer zy zich toenmaels bevon-
„ den, daer van den naem van *Meriba* en *Masfa* gekregen
„ hebbe." (vergel. Pf. XCV: 8.) — *In de verbittering*, dat is, *in de plaets der terging*, welke daer van *Meriba* of *twist* genaemd is, (vergel. Exod. XVII: 7.) — *Ten dage der verzoeking in de woestijne*, dat is, „ op dien tijd, wan-
„ neer uwe Vaders den Heer verzocht hebben, op eene
„ plaets in de woestijne, welke daer van daen *Masfa* of *ver-*
„ *zoeking* genaemd is." (vergel. Exod. XVII: 7.) Deze verzoeking der Israëlleren bestondt hier in, dat zy, wantrouwende aen Gods belovten, willekeurig en onbedachtzaem bepaelden, wat God moest doen, wanneer zy Hem en MOSE geloov zouden geven, zo dat zy als het ware God zelven verzochten, en eene proev nemen wilden van Gods macht en langmoedigheid. (vergel. Exod. XVII: 7. Pf. LXXVIII: 18, 22, 23, 32, 41, 42, 56.)

Meer byzonder worden vervolgens geteekend, en de hardnekkige boosheid der oude Israëlleren vs. 9, en de zeer geduchte oordeelen, met welke zy rechtvaerdig gestraft zijn, vs. 10, 11.

Hunne onverschoonbare hardnekkigheid wordt nader beschreven vs. 9; *alwaer my uwe Vaders verzocht hebben; zy hebben my beproevt, en hebben mijne werken gezien, veertig*

jaren lang. — Tusschen het *verzoeken* en *beproeven* zou men dit onderscheid maken kunnen, dat het eerste eene twijffeling aen Gods macht, en het andere een wantrouwen op zijnen wil, te kennen geve. Maer vermits beide deze woorden, in eene omgekeerde orde, worden zamengevoegd, P. XXVI: 2, zouden wij liever denken, dat het laetste dienet ter nadere opheldering en bevestiging van het eerste, om daer door aen te tonen, dat de verzoeking der Israëlleren, uit opzettelyke boosäertigheid, zy voortgekomen. — *En*, (wordt 'er bygevoegd) zy *hebben mijne werken gezien.* In de plaats van *en* vertalen wy het liever, door *of schoon of schoon* zy *mijne* almachtige *werken gezien*, en zo vele onlochenbare proeven van mijn wonderdoend Alvermogen, ter bevoordering van hunne belangen, ondervonden hebben. Even daer door derhalven werdt de terging der Israëlleren nog des te meer onverschoonbaer. — De tijdsbepaling, *veertig jaren lang*, mag men brengen, beide tot het *verzoeken* van den Heer, en tot het *zien van zijne werken*; veertig jaren toch hebben de Israëllers, geduurende hunne omreis door de woestijne, de kennelykste proeven van Gods wonderdoend Alvermogen gezien, en Hem, even zo vele jaren, getergt.

Over dit schromelyk wangedrag, heeft de Heer hen, met geduchte oordeelen, gestraft, vs. 10, 11. „ *Daerom was ik* „ *vertoornd over*, of had ik een walg aen, *dat* wederspannig „ *geslachte*, *en sprak* by my zelven; *altijd dwalen zy met het* „ *hart*, zy wijken altoos van den rechten weg af, en dat „ wel met opzet, en uit boosäertigheid, zo dat zy vermaek „ scheppen, in den moetwilligen afval, *en mijne wegen hebben* „ *zy niet gekent*, noch acht gegeven, op de bevelen, welke „ ik hun, ten hunnen beste, heb voorgeschreven. *Zo heb* „ *ik dan gezworen*, *in mijnen toorne*; rechtmatig vergramd „ zijnde, heb ik deze straf, over hen, uitgesproken, en die „ onherroepelyke bedreiging, als het ware, met eenen plech„ tigen eed, bevestigt, *indien zy in mijne rust zullen in-* „ *gaen*; zo zy niet allen in de woestijne sterven, eer Ik „ hunne kinderen leide, in Kanaän, in dat gezegend land,

„ waer

„ waer in Ik voornemens ben hunne nazaten rust te geven, „ van alle hunne moeilyke reisen; zal ik geen God zijn. „ (vergel. Num. XIV: 21, 28.")

Uit dit voorbeeld der oude Israëlleren, leidt de Apostel zijne waerschouwing af, aen de Hebreeuwsche Christenen, om zich te wachten, van hardnekkigheid, en elkanderen op te wekken, vs. 12, 13.

„ *Daerom*, zeg ik, wacht u van hardnekkigheid, en „ spiegelt u, aen het rampzalig lot van uwe wederspannige „ Voorvaderen. *Ziet toe*, en draegt zorg, mijne *broeders* „ *dat niet ter eeniger tijd, in iemand van u zy een boos onge-* „ *lovig hart, om de belijdenis* van het Christendom te verza- „ ken, en even daer door *af te wijken van den levendigen* „ *God.*" — *Een boos ongelovig hart.* Eigenlyk staet 'er *een boos hart van ongelovigheid*, dat is, een hart, het welk zijne onverbeterbare boosheid, door een hardnekkig ongeloov, openbaer maekt; byzonder heeft de Apostel het oog, op het verzaken der belijdenis van het Christendom, waer toe de Hebreeuwsche Christenen, door hunne ongelovige broederen, veelszins verzocht werden. Dus doende zouden zy *afwijken* en afvallen *van den levenden God*, dat is van CHRISTUS: want, dat 'er, in den aengehaelden Psalm, van CHRISTUS gesproken worde, leert onse Apostel allerduidelykst, 1 Cor. X: 9.

„ *Maer*, wel verre van het Christendom te verzaken, „ *vermaent malkanderen alle dage*, en geduurig, by elk eene „ gepaste gelegenheid, om de belijdenis van het Euangelie „ onwankelbaer vast te houden, *zo lange als het* HEDEN, „ waer van de MESSIAS spreekt, in den aengehaelden Psalm, „ nog *genaemd wordt*, zo lang als de Joden het voorrecht „ genieten mogen, dat zy, door het Euangelie, tot Gods „ gemeenschap genodigt worden. Maekt 'er geduurig uw „ werk van, van elkander, tot standvastigheid in het ge- „ loov, te vermanen, op te wekken, en aen te moedigen, „ *op dat niet iemand uit u verhard worde, door de verleiding* „ *der zonde.*" — Over het *verhard worden* hebben wy, reeds by vs. 8, gesproken. — *De verleiding der zonde* zegt hier de verleiding tot ongeloov. Het ongeloov wordt meerma-

len, *zonde* by uitnemenheid, genaemd. (vergel. Joh. VIII: 21, 24. XV: 22, enz.) De ongelovige Joden bedienden zich, van allerlei *verleidingen*, van belovten, bedreigingen, en mishandelingen, om hunne broederen, die het Christendom omhelst hadden, tot het verzaken van hunne belijdenis te vervoeren. De Apostel wil daerom, dat de Hebreeuwsche Christenen elkanderen geduurig, tot standvastigheid, zouden vermanen, opwekken en bemoedigen, op dat niemand verhard wierdt, door de listige verleidingen hunner onbekeerde broederen, die hen, tot ongeloov, de zwaerste van alle zonden, zogten te vervoeren.

14. Trouwens niets is 'er billyker, dan dat wy CHRISTUS getrouw blijven, en aen onse belijdenis vast houden. Want wy zijn de rechtgeäerte huisgenoten Christi, (verg. vs. 6.) en zijner zegeningen werkelyk deelachtigh geworden, so wy anders het beginsel deses vasten gronts, dat betrouwen, het welk wy van den beginne op Hem gestelt hebben, tot den eynde toe vast behouden:

De laetste woorden, *zo wy anders het beginsel dezes vasten gronds, tot den einde toe, vast behouden*, zijn eenigszins duister. Wy hebben den zakelyken zin, in de Uitbreiding, opgegeven. — De *vaste grond* beteekent hier eene wel gegronde en vaste hoop; zo gebruiken de LXX het Grieksche woord, (vergel. Ps. XXXIX: 7.) Het *beginsel dezes vasten gronds* zegt zo veel als, dat vast vertrouwen, die wel gegronde hoop, welke wy van den beginne gehad hebben.

De Apostel wil derhalven dit zeggen. „ Wanneer wy „ ware Christenen wezen willen, moeten wy de belijdenis „ van het Euangelie, in weerwil van alle verleidingen tot „ ongeloov, onwankelbaer blijven vast houden: want dan „ eerst zijn wy huisgenoten van CHRISTUS, die waerlyk deel „ hebben, aen zijne zegeningen, wanneer wy dat vertrou„ wen, en die wel gegronde hoop, welke wy, in het „ eerst, by onse belijdenis, verklaert hebben, blijven be„ houden; maer, wanneer wy die hoop verzaken en laten „ varen, dan hebben wy ganschelyk geen deel aen CHRISTUS, „ dan zou het openbaer worden, dat wy Christenen zijn, „ alleen in den naem, en niet in de daed."

15. Ongeloov en ongehoorzaemheid aen het Euangelie, is de bronwel der rampzaligheid. Dit is allerduidelykst gebleken, in het voorheen gemelde voorbeeld van onse hardnekkige Voorvaderen. Hun ongeloov was de oorzaek, dat zy de rust, in het beloovde land, niet zijn deelächtig geworden. Terwijle daer gesegt wort, (*k*) Heden indien gy sijne stemme hooret, so en verhardt uwe herten niet, gelijck in de verbitteringe [*geschiet is*].

Naer ons inzien hangen deze woorden te zamen, met de opwekking, om elkanderen geduurig, tot standvastigheid, te vermanen; en *terwijl daer gezegd wordt* vertalen wy liever, *door te zeggen*. De Apostel wil dan, dat de Hebreeuwsche Christenen elkanderen, tot standvastigheid, zouden opwekken, door de een den anderen de aengehaelde woorden, uit Ps. XCV., te herïnneren, als of hy zeide: „ wekt toch elkanderen op, tot standvastigheid, en, op „ dat niemand, door de verleiding van de ongelovige Jo„ den, tot het verzaken van het Christendom, vervoerd „ worde, herïnnert elkander geduurig die merkwaerdige „ woorden, welke de Heilige Geest, in een Prophetisch „ uitzicht op deze onse dagen, in den aengehaelden Psalm, „ gesproken heeft; *Heden, naerdien gy* nog zijne uit„ nodigende *stemme hooret* in het Euangelie, *zo verhardt uwe* „ *harten niet, gelijk* uwe voorvaders oulings gedaen hebben, „ *in* die plaets der woestijne, welke daer van daen MERI„ BA, de plaets van *de verbittering* of *terging*, genaemd is."

16. Spiegelt u, aen het rampzalig lot van uwe hardnekkige voorvaderen, in de woestijne. Want sommige als sy die belovte, dat God hen, in Kanaän, als het land der belovte, zoude inleiden, gehoort hadden, hebben [*hem*] verbittert, doch niet alle die uyt Egypten door Mosem uytgegaen zijn.

Wy vertalen het liever vraegsgewijs, even als vs. 17. *Wie waren het, die*, of schoon zy de stem van den MESSIAS *hoorden, Hem verbittert* en tot toorn verwekt hebben? *Wa-*

(*k*) Hebr. 3: 7.

ren het niet alle de Israëllers, *die uit Egypten*, onder het geleide van MOSE, *zijn uitgegaen?* — Het is waer JOSUA en CALEB waren niet, onder de wederſpannigen. Evenwel ſpreekt de Apostel van *alle* de Israëllers, om dat deze twee als niets waren, in vergelyking van die verbaſende menigte, welke beſtondt uit 600000 volwasſene mannen.

17. Over welcke nu is hy vertoornt geweeſt, en wie zijn Hem tot eenen walg geweest, veertigh jaren lang? Was het niet over de gene die, door een hardnekkig ongeloov, op eene God tergende wijs, geſondigt hadden, (*l*) welcker lichamen, volgens de bovengemelde bedreiging vs. 11, gevallen, en die alle geſtorven zijn, in de woeſtijne?

18. (*m*) Ende welcken heeft hy geſworen, dat ſy in ſijne ruſte, in het land Kanaän, alwaer Hy hun rust, van alle hunne vermoeiende reiſen, beloovt had, niet en ſouden ingaen, anders dan den genen die ongehoorſaem geweeſt waren, en aen zijne onfeilbare belovten, door een rampzalig ongeloov, gewantrouwt hadden?

19. Ende liever *Gevolgelyk* is het blijkbaer, wy kunnen niet nalaten duidelyk te ſien en op te merken, dat ſy in Kanaän, het land der beloovde rust, niet en hebben konnen ingaen van wegen [*haer*] ongeloove, zo dat het rampzalig ongeloov de oorzaek geweest zy van de gedugte rampen, welke hun zijn overgekomen.

(*l*) Num. 14: 36, 37. Pſalm 106: 26. 1 Cor. 10: 10. Jud. vs. 5.
(*m*) Deuter. 1: 34.

HET

HET IV. KAPITTEL.

††. *De Apostel toont vervolgens aen, dat zy, wanneer zy het Euangelie, door ongeloov, verwierpen, van de beloovde rust, even als wel eer de ongelovige Israëllers, zouden verstoken worden, Kap. IV:* 1-13.

‡. *By wijs van een gevolg, uit het vorige afgeleid, brengt hy den Hebreeuwschen Christenen onder het oog, dat zy wel hadden toe te zien, om van de belovte, van in de rust te zullen ingaen, een behoorlyk gebruik te maken, vs.* 1.

‡‡. *Deze gewichtige zaek wordt vervolgens nader aengedrongen, vs.* 2-10.

‡. *De drangreden zelve bestaet hier in, dat 'er, aen de Christenen, wanneer zy in het geloov volharden, eene veel heerlyker rust beloovd zy, maer welke men, door ongeloov, verzondigt, vs.* 2, 3ª.

‡‡. *Deze zaek wordt nader bevestigd, door aen te merken, dat die rust, van welke, in den aengehaelden XCVsten Psalm, gesproken wordt, nog toekomende ware, vs.* 3ᵇ-10. *Want*

+. *Gods rust, van het werk der schepping, kon aldaer niet in aenmerking komen, vs.* 3ᵇ-7.

++. *Ook kan 'er niet gezien worden, op de rust in Kanaän, in welke de nakomelingen der wederspannige Israëllers, die in de woestijne gevallen waren, door* JOSUA *zijn ingeleid, vs.* 8-10.

1. LAet ons dan vreesen, daer op bedacht zijn, en zorg dragen, dat niet t' eeniger tijt, de belofte van in sijne ruste in te gaen nagelaten zijnde, yemant van u en schijne achtergebleven te zijn.

De belovte, van in zijne rust in te gaen, nagelaten zijnde. Wy vertalen het liever, *daer 'er nog eene belovte, van in*

zijne rust in te gaen, overig is. — Door *zijne* dat is Gods *rust*, wordt hier eene geheel andere en veel voortreffelyker rust bedoeld, dan die, welke oudtijds aen Israël beloovd was; de rust namelyk van alle rampen, moeiten, en verdrietlykheden des levens, in de gewesten der zalige onsterfelykheid, gelijk, by vs. 10, nader blijken zal. De zakelyke zin is derhalven deze: „ aen de Christenen is ook eene „ rust beloovd, maer eene rust van een geheel ander en „ veel voortreffelyker zoort; deze belovte is voor hun „ overgebleven, en zy kunnen de vervulling daer van ge„ rust te gemoet zien, wanneer zy, in het geloov, vol„ harden." — Anderen nemen het woord, het welk de Onsen, door *nalaten* vertaelt hebben, in den zin van verächten en verwerpen. Het levert ook eenen goeden zin op. Maer evenwel wy verkiesen de beteekenis van *overblijven* of *overig zijn*, niet alleen om dat een ander grondwoord, het welk het onse zeer naby komt, onbetwistbaer in die beteekenis genomen wordt, vs. 6, 9, maer ook om dat wy hier, volgens die verklaring, eene stelling vinden, welke vervolgens vs. 3^b^-10, met opzet, betoogd wordt; dat 'er namelyk, voor de Christenen, eene belovte, om in de rust van den hemel in te gaen, overig blijve.

Laten wy vresen, zegt de Apostel, dat is zorgvuldig daer op bedacht zijn, *dat niet, ter eeniger tijd, iemand van u schijne achter gebleven te zijn.* — Het woord, door *achter blijven* vertaeld, zegt eigenlyk *den volgenden dag* of *te laet komen*; gewoonlyk evenwel beteekent het iets missen, ergens van verstoken zijn, gelijk Kap. XII: 15. Het woord *schijnen* wordt meermalen, alleen by wijs van verzachting, by andere werkwoorden gevoegd, zonder dat het eene bepaelde beteekenis hebbe, by voorbeeld 1 Cor. XI: 16, indien iemand *schijnt* twistgierig te zijn, dat is, indien iemand in de daed twistgierig *is*.

In het verband, met het vorige wil de Apostel gevolgelyk dit zeggen: „ daer onse hardnekkige Voorvaders, uit hoofde „ van hun ongeloov, in de rust, welke hun, in het land „ Kanaän, beloovd was, niet ingegaen, maer alle in de woes„ tijne gestorven zijn, *laten wy dan zorgvuldig daer op bedacht*

„ *zijn*,

„ *zijn, dat niemand van u,* (of, volgens eene andere lezing
„ *van ons*) door ongeloov, *verstoken worde van die belovte,*
„ *welke* ook voor den Christenen *overblijvt*, van in de he-
„ melsche rust in te gaen.

2. Want oock ons Christenen is het Euangelium, de aengename belovte, van in de hemelsche rust in te gaen, verkondigt, gelijck als haer, (onsen Voorvaderen namelyk, toen zy in de woestijne rondreisden) de belovte gedaen is, van in Kanaän, als een land der ruste, in te gaen; maer het woort der predikinge, de aenkondiging van de gemelde belovte, en dede haer geenen nut, zy hadden 'er geen wezenlyk voordeel van, zy kwamen niet, gelijk wy gezien hebben, tot het genot der beloovde rust in Kanaän, dewijle het woord der belovte met het geloove niet gemengt en was of gepaerd ging, in de gene die het gehoort hebben. Zy verkregen het beloovde goed niet, om dat zy de belovte, door een hardnekkig ongeloov, verworpen hebben. Nu even zo zal het ook met ons gaen, wanneer wy de belovte, van in de betere rust, in den hemel, het tegenbeeldig Kanaän, in te gaen, door ongeloov verwerpen. Het woord der belovte zal ook ons geen nut doen, wanneer het ook by ons niet, met het geloov, gemengd is, en gemengd blijvt.

3. Want wy die gelooft hebben, en in het geloov blijven volharden, gaen alleen in de beloovde ruste van het hemelsch Kanaän, en alle ongelovigen zullen 'er buiten blijven, gelijck hy, tot de wederspannige Israëllers, in de woestijne gesegt heeft, (*a*) So hebb' ick dan gesworen in mijnen toorn, Indien sy sullen ingaen in mijne ruste, in Kanaän; zo zegt Hy ook, tot ons Christenen, met opzicht tot de hemelsche rust. Spiegelen wy ons dan, aen het voorbeeld van onse hardnekkige Voorvaderen, en dragen wy zorg, dat wy ook niet, om ons ongeloov, van het hemelsch Kanaän werden uitgesloten, zo als zy, om die oorzaek, van de rust in Kanaän, zijn uitgesloten. Dan laet ik mijne stelling, dat 'er, voor den Christenen,

(*a*) Psalm 95: 11.

eene belovte, van in de hemelsche rust in te gaen, overig zy, wat nader betogen; eene rust van een geheel ander en veel voortreffelyker zoort, dan die, welke, aen onse Vaderen, werdt toegezegd. Want die rust, van welke, in den aengehaelden XCVsten Psalm, gesproken wordt, was nog toekomende. Derhalven kan daer die rust niet bedoeld worden, welke God zelvs, na het volbrengen van het werk der schepping, genoten heeft. Trouwens hoewel [*sijne*] wercken reeds van de grontlegginge of het begin der werelt af al volbracht waren, zo dat Hy daer van, reeds op den allereërsten zevenden dag, met een volkomen vergenoegen, over alles, wat Hy gemaekt had, gerust hebbe:

4. (Want hy heeft ergens van den sevenden [*dagh*] aldus gesproken, of 'er werdt, op eene zekere plaets, van den zevenden dag, gezegd, namelyk Gen. II: 2. (*b*) Ende Godt heeft in den sevenden dagh van alle sijne wercken gerust, als iets, het welk reeds, in het vroegste begin der waereld, heeft plaets gehad;)

5. Zo wordt 'er evenwel, in den aengehaelden Psalm, van eene rust, in het toekomende, gesproken. Ende derhalven kan Gods rust, op den eersten zevenden dag der waereld, niet bedoeld worden, naerdien, in dese aengehaelde [*plaetse*], uit Ps. XCV, wederom gesproken wordt, van eene rust, welke nog toekomende was: Indien sy in mijne ruste, als iets nog toekomende, sullen ingaen.

Wy hebben onse mening, omtrent des Apostels redeneering vs. 3b-5, in de Uitbreiding, zo klaer ons mogelyk was, voorgedragen, en vs. 4. duidelykheids halven, als eene tusschenreden, tusschen twee haekskens, ingelascht.

Te weten, PAULUS is bezig, om aen te tonen, dat 'er Ps. XCV, ook aen de Christenen, eene rust beloovd zy, en wel eene rust veel heerlyker, dan aen de Israëlleren, in de woestijne, was toegezegd, eene rust namelyk, in het hemelsch Kanaän. Ten dien einde betoogt hy, dat 'er, in de

(*b*) Genes. 2: 2. Exod. 20: 11. ende 31: 17.

de aengehaelde plaets, niet geöogd worde, op die rust, welke God zelvs, na het volbrengen van het werk der schepping, op den eersten zevenden dag, genoten heeft. Deze gebeurtenis was reeds lang voorleden, en Ps. XCV werdt gesproken, van eene rust, welke nog toekomende was.

Maer, mag men denken, wat behoevde eene zaek, welke toch wel van zelve sprak, en, by niemand in bedenking komen konde, zo opzettelyk betoogd te worden? De heerschende wanbegrippen der Joden van dien tijd, schijnen daer toe aenleiding gegeven te hebben. Zy verstonden de aengehaelde woorden van Ps. XCV zo, als of iemand, die den Sabbath, volgens het voorschrivt van MOSES Wet, onderhieldt, zich even daerom kon verzekerd houden, dat hy in de hemelsche rust zou ingaen. Ter wederlegging van deze dwaling, doet de Apostel de Hebreeuwsche Christenen opmerken, dat de rust van God, op den eersten zevenden dag der waereld, en derhalven nog veel minder de Wettische Sabbath, welke naderhand, door MOSE, ter gedachtenis daer van, is ingesteld, Ps. XCV in het geheel niet bedoeld zy.

Dat 'er, van eene toekomende rust, in het hemelsch Kanaän, gesproken worde, geheel onderscheiden, van die, welke aen Israël, in de woestijne, beloovd was, betoogt de Apostel nader, vs. 6, 7.

6. Dewijle 'er dan nog eene belovte van rust overblijft, en het nog plaets vindt, dat sommige in deselve [*ruste*] ingaen, ende de gene dien het Euangelium of de belovte, van in de rust in te gaen, eerst verkondigt was, namelyk onse hardnekkige Voorvaders in de woestijne, in die beloovde rust, in Kanaän, niet ingegaen en zijn van wegen de ongehoorsaemheyt, en het rampzalig ongeloov;

7. So volgt van zelvs, dat 'er Ps. XCV eene geheel andere en veel heerlyker rust bedoeld zy. Immers bepaelt hy, die, in het meermalen gemelde lied, het woord voert; wederom eenen sekeren dagh, op welken men, in de rust, kan ingaen; Hy noemt [*nameliick*] dien dag Heden, door een mond van den Propheet David, seggende soo

langen tijt daer na, dat God van alle zijne werken gerust had, en ook dat onsen ongelovige Vaderen de ingang in Kanaän gesloten was (gelijckerwijs boven Kap. III: 7. gesegt is,) (*c*) Heden indien gy sijne stemme hooret, so en verhardet uwe herten niet. Gevolgelyk wordt 'er eene toekomende rust bedoeld, geheel onderscheiden, zo van Gods rust, op den eersten zevenden dag der waereld, als van die rust in Kanaän, welke onsen Voorvaderen beloovd was.

8. Trouwens, dat, in den aengehaelden Psalm, die rust niet bedoeld worde, welker genot den Israëlleren, in het land Kanaän, beloovd was, is allerblijkbaerst. Want indien Jesus, of Josua, de opvolger van Mose haer in de ruste gebracht heeft of *gebracht had*, van welke Ps. XCV gesproken wordt; so en hadde hy, die in dat lied, het woord voert, meer dan vier en een halve eeuw daer na niet gesproken van eenen anderen dagh, welken Hy HEDEN noemt, en op welken men nog, in de rust, konde ingaen.

9. Daer blijft dan, gelijk ik vs. 1. gezegt heb, eene belovte van een volkomene ruste over voor de Christenen, die thans het volck Godts zijn, even als de Israëlers onder de oude huishouding; eene rust van een geheel ander en veel voortreffelyker zoort, dan onsen Vaderen, in Kanaän, beloovd was.

10. Want een iegelyk die ingegaen is in deze sijne ruste welke God den Christenen beloovt, wanneer zy deze belovte gelovig aennemen en blijven vasthouden, die heeft selve oock van sijne wercken geruft Hy is bevrijd, van allen moeilyken arbeid, van alle smerten en verdrietelykheden. (vergel. Openb. XIV: 13.) Hy geniet eene onnadenkelyke blijdschap, gelijck Godt van de sijne, op den eersten zevenden dag der waereld, gerust en zich daer in, met een volkomen genoegen, verlustigt heeft.

(*c*) Ps. 95: 7. Hebr. 3: 7.

‡‡‡. *De vermaning, om, van de belovte, van in de rust te zullen ingaen, een behoorlyk gebruik te maken, wordt nog eens herhaeld en nader aengedrongen, vs.* 11 - 13.

‡. *De vermaning wordt herhaeld, vs.* 11[a], *en*

‡‡. *Nader aengedrongen, vs.* 11[b] - 13.

+. *Door hun het gevaer voor te ſtellen, waer aen zy zich anderszins zouden bloọtſtellen, vs.* 11[b].

++. *Door de onvermijdelyke zekerheid van dat gevaer aen te tonen, vs.* 12, 13.

11. Laet ons dan, daer die heerlyke rust, in de gewesten der onſtervelykheid, ons nog, in dit *heden* der Goddelyke genade, wordt voorgeſteld en aengeboden, ons yverig en zorgvuldig beneerſtigen om, langs den weg van een ſtandvastig geloov, in die hemelſche ruſte, elk op zijnen tijd, in te gaen: op dat niet yemant in dat ſelve exempel der ongeloovigheyt en valle, en, naer het voorbeeld van onſe hardnekkige Voorvaderen, (vergel. Kap. III: 17.) ellendig omkome.

12. Want God heeft een ſchromelyk oordeel, aen de ongelovigen, bedreigt; dat zy, in de hemelſche rust, niet zullen ingaen. Nu deze bedreiging zal Hy ontwijffelbaer bevestigen. Trouwens het woort van Godts bedreiging is levendigh ende krachtigh, ende ſcherpſnijdender (*d*) dan eenigh tweeſnijdende ſweert, ende gaet door tot de verdeelinge der ziele ende des geeſts, ende der t'ſamenvoegſelen, ende des mergs, ende is een oordeeler der gedachten ende der overleggingen des herten.

Het *woord Gods* beteekent hier Gods bedreiging. Dit leert het ganſche beloop van zaken allerduidelykst, en, in dien zin, wordt ook deze uitdrukking, by de LXX, meermalen genomen. (vergel. Jer. V: 14. XXIII: 29.)

Dit woord der bedreiging, dat namelyk de ongelovigen, in de hemelſche rust, niet zullen ingaen, *is levendig en*

(*d*) Pred. 12: 11. Jeſ. 49: 2. Epheſ. 6: 17.

krachtig; dat is, het zal voorzeker bewaerheid worden. Men kan, tusschen de byvoeglyke naemwoorden, *levendig* en *krachtig*, dit onderscheid maken, dat het eerste zie, op de bestendige geduurzaemheid, gelijk zo de Wet voorkoomt, onder de benaming van levendige woorden, Hand. VII: 38, en het andere, op de onfeilbare uitwerking.

Dit woord der Goddelyke bedreiging *is scherpersnijdend, dan eenig tweesnijdend zwaerd*, het welk, van beide kanten, geslepen en scherp is; *het gaet door, tot de verdeeling der ziele en des geestes, en der zamenvoegselen en des mergs.* — *Het gaet door, tot de verdeeling der ziel en des geestes.* Voor het naest schijnen ons, *ziel* en *geest* woorden te zijn van eene en dezelvde beteekenis, en, op dien grond, zouden wy het liever vertalen, *dringende door ziel en geest.* Wil men evenwel, tusschen deze woorden, eenig onderscheid maken, dan zou men, even als 1 Thesf. V: 21, door de *ziel*, de lagere vermogens van neigingen en hartstochten, en, door den *geest*, de hogere vermogens van verstand en oordeel, verstaen kunnen. — Er wordt bygevoegd, dat het doorgaet *tot de verdeeling der zamenvoegselen en des mergs.* De zinneprent is ontleend, van een scherp en tweesnijdend zwaerd, het welk doordringt, tot de binnenste deelen van het menschelyk lichaem, zelvs door het gebeente henen, tot het merg. De Apostel wil, in den zakelyken zin, te kennen geven, dat het woord der Goddelyke bedreiging, het welk, om deszelvs alles doordringende kracht, by een scherp zwaerd, vergeleken wordt, doordringt, tot het binnenste van den mensch, en dat de zulken, die zich in het ongeloov verharden, de meest duldelose smerten, uit kracht der Goddelyke bedreiging, zeer zeker ondervinden zullen.

De volgende uitdrukkingen, *en is een oordeeler der gedachten en der overleggingen van het hart*, geven te kennen, dat de Goddelyke bedreigingen ook betrekking hebben, op 's menschen inwendige gedachten en de meest verborgene overleggingen; dat zy ook deze, wanneer zy, met de voorschrivten van het Euangelie, niet overéénstemmen, veröordeelen, en vorderen, dat God de aengekondigde straffen, over dezelve, uitöeffene.

De Apostel derhalven waerschouwt niet alleen de Hebreeuwsche Christenen, tegen eenen openbaren afval van het Christendom, als een in het oog lopend bewijs van ongeloov, maer ook tegen alle ongelovige bedenkingen en overleggingen, voortspruitende, uit verkleevdheid, aen de schaduwächtige plechtigheden van MOSES Wet, door welke zy, van de eenvouwigheid des geloovs, om, alleen op grond der Goddelyke belovte, in de ruste in te gaen, werden afgetrokken.

13. (*e*) Ende God, die het gemelde woord der bedreiging gedaen heeft, weet alle onse inwendige gedachten, en meest verborgene overleggingen: want daer en is geen schepsel, hoe ook genaemd, geen mensch, noch het gene in den mensch omgaet, onsichtbaer voor hem: maer alle dingen, de heimelykste gedachten en overleggingen van onse harten niet uitgezonderd, zijn naeckt ende geopent, voor de oogen des genen, die alwetend is, met welcken wy te doen hebben, en aen welken wy rekenschap van alle onse daden, ook van de heimelykste overleggingen onser harten, verschuldigd zijn.

b. Hier op gaet de Apostel over, tot het tweede stuk, om de voortreffelykheid van CHRISTUS, *als Hogenpriester, boven* AARON, *en alle de wettische Hogenpriesteren, uitvoerig te betogen, Kap. IV:* 14— *X:* 18.

a. Hy begint dit aengelegene stuk, met eene zeer gepaste Inleiding, behelsende eene bemoedigende opwekking, tot volstandigheid des geloovs, en baent zich daer door den weg, om, over de uitnemende voortreffelykheid van CHRISTUS *Hogenpriesterschap, boven dat der wettische Priesteren onder den ouden dag, met opzet en uitvoerig te handelen, Kap. IV:* 14-16.

Het wijst zich aenstonds van zelvs, en wy behoeven het nauwlyks aen te merken, dat men, met dit stuk vs. 14, een nieuw Kapittel had behoren te beginnen.

(*e*) Psalm 33: 13.

1. *De opwekking zelve vinden wy vs.* 14.

14. (*f*) Dewijle wy dan, om, tot de voortreffelyk-heid van CHRISTUS Hogenpriesterschap, boven de wettische Aerts-Priesteren, over te gaen, eenen grooten Hoogen-priester hebben, die, uit hoofde der hoge waerdigheid van zijnen persoon, en de voortreffelykheid zijner offerände, onëindig verheven is, boven Aäron en zijne opvolgeren, eenen Hogenpriester, die, na dat Hy eene volkomene verzoening had te weeg gebracht, (vergel. Kap. I: 3,) door de hemelen doorgegaen is, en opgevaren tot in het hemelsch heilige der heilige, om aldaer, als de Voorspraek van zijn volk, in de onmiddelyke tegenwoordigheid van God zijnen eeuwigen Vader, te verschijnen, en, op grond van zijn onbetwistbaer recht, te vorderen, dat hun al het heil, het welk Hy voor hun verworven heeft, geschonken worde, [*namelick*] Jesum, den Zaligmaker in nadruk, die het zich tot eene eere rekent het heil van zondaren te bevorderen, den Sone Godts, so laet ons dese belijdenisse vasthouden, en ons daer van, noch door liev, noch door leed, laten vervoeren, om dezelve trouwloos te verzaken.

Wat bedoelt de Apostel, door *deze belijdenis*? Onze Overzetters verstaen het van de belijdenis en gelovige omhelsing van die aengelegene waerheid, van welke hy zo even gesproken heeft; dat JESUS *de Zoon van God een grote Hogepriester zy, die door de hemelen is doorgegaen.* Deze belijdenis moesten de Hebreeuwsche Christenen *vasthouden*, JESUS, als den zodanigen, gelovig eerbiedigen, openlyk belijden, en zich, van die belijdenis, noch door belovten, noch door bedreigingen, laten afschrikken. — Dan vermits 'er, in het Grieksch, eenvouwig staet *de* belijdenis, en niet, gelijk de Onsen hebben, *deze* belijdenis, kan men de uitdrukking, in het algemeen, opvatten, van de gelovige omhelsing en vrymoedige belijdenis der gansche Euangelieleer. Dan zal de voorgaende beschrijving van CHRISTUS onëindig waer-

(*f*) Hebr. 3: 1. ende 6. 20. ende 8: 1. ende 9: 11.

waerdigen Perfoon, en van zijn zeer voortreffelyk Hogenpriesterfchap, eene allerkrachtigfte drangreden, tot zulk een gedrag, opleveren. Het is, als of de Apostel zeide: „ daer „ wy zulk eenen oneïndig voortreffelyken Hogenpriester „ hebben, die, ten onfen nutte, voor het aengezicht van „ zijnen eeuwigen Vader, in het Hemelsch heilige der hei„ lige verkeert, namelyk Gods eigen Zoon, die, in vollen „ nadruk, de Zaligmaker is van zondaren, welken het nim„ mer, noch aen macht, noch aen goedheid, ontbreekt, „ om, voor de belangen van zijn volk, te zorgen, zo laten „ wy de belijdenis van zijn Euangelie, welke wy hebben af„ gelegt, volftandig vasthouden, en daer by volharden."

Dit ftuk wordt, volgens onfe Overzetting, als een gevolg, uit het vorige, afgeleid, *dewijl wy* DAN *eenen groten Hogenpriester hebben* enz. — Zommige Uitleggers hebben zich zeer veel moeite gegeven, om de wettigheid van deze gevolgtrekking aen te tonen. Dan, in het vorige, is nog in het geheel niet gefproken, over de voortreffelykheid van CHRISTUS Hogepriesterfchap; alleenlyk heeft de Apostel Hem eenvouwig den Hogepriester onfer belijdenis genaemt, dat is, den Hogepriester, welken wy, als den zodanigen, belijden. Wy befchouwen daerom het Griekfche woordeken, het welk de Onfen door *dan* hebben overgezet, eenvouwig als een overgang, waer door de Apostel overgaet, om de zaek, van welke hy Kap. III: 1, maer met een woord, gefproken had, dat JESUS namelyk de Hogepriester onfer belijdenis zy, nader en met opzet te behandelen. — Voorts ftaet ook het woordeken *dewijl* niet, in den grondtext, maer, met een deelwoord, *hebbende eenen groten Hogepriester* enz.

De Apostel wil derhalven dit zeggen: „ thans gae ik over, tot het andere ftuk, waer van ik Kap. III: 1, met een woord, gefproken heb, te weten de Infteller van het Christendom is niet alleen een Propheet, oneïndig waerdiger dan MOSE, maer *wy hebben ook eenen groten Hogepriester*, onnadenkelyk voortreffelyker dan AARON, die thans zijn verblijv heeft, in het hemelsch heilige der hei-

„ lige, *laten* wy daerom *de belijdenis* van het Christendom,
„ het welk Hy gesticht heeft, onwankelbaer *vasthouden.*"

2. *Deze opwekking wordt nader aengedrongen, vs.* 15, 16.

15. Denkt niet by u zelven, de belijdenis van CHRISTUS en zijn Euangelie stelt ons bloot, aen veelërlei smaedheden en mishandelingen, en zulk een grote Hogepriester, die zo verre van ons verwijderd is, zal zich, met ons en onse verdrietlykheden, niet bekommeren. Neen waerlyk. (*g*) Want wy en hebben geenen ongevoeligen Hoogenpriester, die niet en kan medelijden hebben met, en onverschillig is over onse swackheden, rampen en ellenden; (*h*) maer wy hebben eenen barmhartigen Hogenpriester, die, by ondervinding weet, hoe het menschelyk hart, onder smerten en verdrietelykheden, gesteld zy, naerdien Hy, geduurende zijne verkeering hier op aerde, in alle dingen en in alle opzichten, volkomen gelijck als wy, is versocht, en aen allerlei lijden blootgesteld geweest, [*doch*] of *hoewel* Hy volstrektelyk (*i*) sonder eenige sonde ware.

16. Laet ons dan, op dien bemoedigenden grond, dat wy eenen medelijdenden Hogepriester, en eenen ontfermenden voorspraek, by den Vader hebben, die onse smerten, by eigene ondervinding, heeft leeren kennen, met vrymoedigheyt en vertrouwen, steunende op de volmaekte verzoening, welke Hy heeft aengebracht, met onse gebeden en smekingen, toegaen (*k*) tot den throon der genade, op dat wy barmhertigheyt mogen verkrijgen, ende genade vinden om geholpen te worden ter bequamer tijt, wanneer wy het nodig hebben.

Door den *throon der genade*, met toespeling op het verzoendeksel, het welk een teeken was, niet alleen van Gods Majesteit, maer ook van zijne goedertierenheid, bedoelt de Apostel God den Vader, zo als Hy, voor zondaren, die, in

(*g*) H br. 2: 18. (*h*) Philipp. 2: 7. (*i*) Jes. 53: 9. 2 Cor. 5: 21, 1 Petr. 2: 22. 1 Joh. 3: 5. (*k*) Rom. 3: 25.

in den naem van den groten Hogepriester, den Goddelyken JESUS, tot Hem naderen, gezeten is, niet op eenen throon des gerichts, maer op eenen throon der genade, voor zo ver Hy, door CHRISTUS verzoend, genegen is, om alle genade, aen zondaren, te fchenken.

De beide fpreekwijzen, *barmhartigheid verkrijgen*, *en genade vinden*, beteekenen, in het wezen der zake, het zelve; alle bemoedigingen namelyk en onderfteuningen, welke vereischt worden, om, onder alle verzoekingen, getrouw en volftandig te blijven. Wil men evenwel eenige onderfcheiding maken, dan zou men, door de eerfte uitdrukking, de vergevende, en, door de andere, de bewarende genade verftaen kunnen.

Om geholpen te worden ter bekwamer tijd, eigenlyk ftaet 'er *tot eene rechttijdige hulp*, dat is, om, op den rechten tijd, wanneer het de nood vordert, de veréischte hulp te erlangen.

HET V. KAPITTEL.

B. *Op deze Inleiding volgt het betoog zelve, omtrent* CHRISTUS *onëindig voortreffelyk Hogepriesterfchap, Kap. V:* 1 — *X:* 18.

1. *In het gemeen, betoogt de Apostel, dat* CHRISUS *in de daed een Hogepriester zy, Kap. V:* 1 - 9.

—. *Eerst befchrijvt hy de bediening en de ambtsplichten van eenen Hogepriester, vs.* 1 - 4.

/. *Hy moet de zonden des volks, door offeränden, verzoenen, vs.* 1.

//. *Hy moet derzelver natuur deelächtig zijn, met hen, voor welke hy zijne bediening waerneemt, vs.* 2, 3.

///. *Hy moet zijne aenftelling van God hebben, vs.* 4.

1. CHRISTUS is, in de daed, Hogepriester. Om dit nader aen te tonen, zal ik Hem, met den Jood-

schen Hogepriester, vergelyken, en u doen opmerken, dat alle de vereischten van eenen Hogepriester in Hem gevonden worden. Want vooreerst vordert het ambt van eenen Hogepriester, dat hy de zonden des volks verzoene. Immers alle Hoogepriester die, gelijk de wettische Aerts Priesters, uyt de menschen genomen en verkozen, wort gestelt voor en in de plaets van de menschen, in en tot het waernemen van de saken die by Godt [te doen zijn], om zijne hoge gunst te verwerven, op of zo dat hy offere gaven ende slachtofferen voor en ter verzoening van de sonden:

Gaven en slachtöfferen. — Sommigen maken 'er dit onderscheid tusschen, dat het eerste woord dank en het andere zoenöfferen, beteekenen zoude. Maer beide deze woorden worden, als geheel gelijkluidende, met elkanderen verwisseld (vergel. Kap. VIII: 4. XI: 4, en by de LXX Gen. IV: 3-5.) zy worden daerom onses erächtens, hier zamengevoegd, om offeränden in het gemeen aen te duiden. Kap. VIII: 3 IX: 9. — *Voor de zonden* zegt het zelve, als tot verzoening van de zonde. (vergel. Kap. X: 6, 8. en X: 12)

2. Die een Hogepriester zal wezen, moet al verder dezelve natuur deelächtig zijn, met hen, voor welke hy die bediening waerneemt. Een Hogepriester dienvolgens, die, uit de menschen, genomen wordt, en de belangen van menschen, by den hogen God, bevoorderen zal, moet zelvs een mensch wezen, zo dat hy behoorlick medelijden kan hebben met de onwetende ende dwalende, overmits hy oock self, een mensch zijnde, met swackheyt omvangen is

Een Hogepriester *moet behoorlyk medelijden kunnen hebben, met de onwetenden en dwalenden.* (vergel. Kap. II: 17.) De beide uitdrukkingen *onwetenden en dwalenden* zou men zo kunnen opvatten, dat 'er zulke overtreders bedoeld worden, die, uit onwetenheid, zondigen. Dan deze opvatting schijnt, met het gebruik der woorden, niet te stroken, daer zy beide, voor allerlei overtredingen, ook zelvs moetwillige, genomen worden. Onses erächtens zijn daerom *dwalenden en onwetenden*, in het gemeen, alle overtreders. Met

zulke

zulke overtreders moet een Hogepriester medelijden hebben, *om dat hy ook zelvs, met zwakheid, omvangen is.* Door deze *zwakheid* hebben wy niet alleen rampen en ellenden te verstaen, maer ook zedelyke zwakheden, zonden en overtredingen. Dit is, uit het volgende 3[de] vs., allerblijkbaerst. Het oorspronglyk woord, door *omvangen* zijn vertaeld, zegt zo veel, als van kanten omringd te zijn.

De zaek is deze: „ een Hogepriester, die uit de men-
„ schen genomen wordt, om, voor menschen, by God in
„ te treden, moet medelijden hebben, met zondaren, en
„ ten dien einde moet hy een mensch zijn, die ook zelvs
„ met zonden als omringd is."

3. Ende om deselve [*swackheyt*] wille, om dat hy zelvs een zondaer is, moet hy, (*a*) gelijck voor het volck, alsoo oock voor hemselven, offeren voor de sonden, om zo wel zijne eigene overtredingen, als die van het volk, te verzoenen.

4. (*b*) Ende eindelyk moet een Hogepriester zijne aenstelling hebben, van God zelven. Immers niemant en neemt hemselven die eere, en matigt zich het eerwaerdig ambt aen, van Hogepriester te zijn, maer iemand, die van Godt zelven daer toe geroepen en aengesteld wort, (*c*) gelijckerwijs als Aaron, heeft alleen recht tot die aenzienlyke waerdigheid.

(*a*) Levit. 9: 7. ende 16: 6. Hebr. 7: 27. (*b*) 2 Chron. 26: 16. (*c*) Exod. 28: 1. 1 Chron. 23: 13.

——. *Deze beschrijving der hoedanigheden van eenen Hogepriester, past de Apostel toe, op* CHRISTUS, *ten betoge, dat Hy in waerheid een Hogepriester zy, en wel zodanig, dat hy tevens, reeds in het voorbygaen, de voortreffelykheid van* CHRISTUS *Hogepriesterschap, boven dat van* AARON, *doe opmerken, vs.* 5-9.

/. *Hy begint, met het laetste, de Goddelyke aenstelling van* CHRISTUS, *tot Hogenpriester, vs.* 5, 6.

//. *Wijders toont hy aen, dat* CHRISTUS *dezelve natuur deelächtig zy, met de zondaren, voor welken Hy de Hogepriesterlyke bediening waerneemt, vs.* 7, 8, *en*

///. *Eindelyk dat Hy de zonden, door eene volmaekte offerände, verzoent hebbe, vs.* 9.

5. Alsoo oock is het, met Christus gelegen. Hy bezit alle de gemelde hoedanigheden van eenen Hogepriester. Hy immers, om, van het laetste, eerst te spreken, en heeft hemselven niet verheerlickt, noch zich, op eigen gezach, de eerwaerdige bediening aengematigt, om Hoogepriester te worden, maer die tot hem gesproken heeft, (*d*) Gy zijt mijn Sone, heden hebbe ick u gegenereert, heeft Hem daer toe geroepen en aengestelt.

Er moet zekerlyk eene byzondere reden voor zijn, dat de Apostel niet eenvouwig zegt, God heeft CHRISTUS geroepen, om Hogepriester te zijn, maer, met aenhaling der woorden van Ps. II: 7, *die tot Hem gesproken heeft; Gy zijt mijn Zoon, heden heb ik u gegenereert;* (vergel. Kap. I: 5.) Dit geschiedt, om den Hebreeuwschen Christenen, reeds by voorraed, en als in het voorbygaen, onder het oog te brengen, dat het Hogepriesterschap van CHRISTUS oneïndig voortreffelyker zy, dan dat van AARON. Trouwens AARON was, als een mensch, door God zijnen Schepper, maer CHRISTUS is, als de Zoon, door zijnen eeuwigen Vader, tot de Hogenpriesterlyke waerdigheid, geroepen. Voeg 'er by, dat CHRISTUS geen ware en volkomene verzoening had kun

(*d*) Psalm 2: 7. Hand. 13: 33. Hebr. 1: 5.

kunnen te weeg brengen, indien Hy niet Gods eigen Zoon ware. AARON en de wettische Hogepriesters konden niet meer, dan eene schaduwächtige verzoening te weeg brengen, maer de Godheid van CHRISTUS heeft, aen zijne Hogepriesterlyke verrichtingen, zulk eene onëindige waerdigheid bygezet, dat Hy, met ééne offerände, in eeuwigheid volmaekt hebbe de genen, die geheiligd worden. (vergel. Kap. X: 14.)

6. Gelijck hy, die CHRISTUS, tot Hogepriester, heeft aengestelt, oock in een ander [*plaetse*] segt, (*e*) Gy zijt Priester in der eeuwigheyt nae de ordeninge en gelijkheid Melchisedeks, (vergel. Kap. VII: 15.)

CHRISTUS *is Priester in der eeuwigheid*, dat is, een altoosduurend Priester, die, in zijne bediening, gene opvolgers heeft. (vergel. Kap. VII: 24.) Maer zodanig een altoosduurend Priester kan geen stervelyk mensch wezen, daer toe is CHRISTUS alleen geschikt, die niet alleen waerachtig mensch, maer tevens Gods eeuwige Zoon is. (verg. vs. 5.) Over het Priesterschap van CHRISTUS, naer MELCHISEDEKS ordening, zal de Apostel, in het vervolg Kap. VII, met opzet handelen.

7. (*f*) Die zelvde CHRISTUS is tevens dezelve menschelyke natuur deelächtig, met hen, voor welken Hy de Hogepriesterlyke bediening waerneemt, en kan derhalven medelijden hebben, met hunne zwakheden. Hy is het immers, die, in de dagen sijnes vleesches, gebeden ende smeeckingen tot den genen die hem uyt den doot konde verlossen, met stercke roepinge ende tranen, geoffert hebbende, ende verhoort zijnde uyt de vreese,

In de dagen van zijn vleesch, dat is, geduurende den tijd, dat CHRISTUS, niet slechts als een mensch, maer ook als een ellendig mensch, die aen allerlei rampen was blootgesteld, op de aerde heeft omgewandelt. (vergel. Jes. XXXI: 3.) —

(*e*) Ps. 110: 4. Hebr. 7: 17. (*f*) Matth. 26: 39. ende 27: 46, 50. Joh. 17: 1.

Toen heeft Hy *gebeden en smekingen geöffert, tot den genen, die Hem, uit den dood, verlossen konde. Gebeden en smekingen* zijn ootmoedige en ernstige gebeden; of men kan 'er dit onderscheid tusschen maken, dat het eerste woord gebeden aenduide, welke uit een gevoel van den hoogsten nood, voortkomen, en het ander ootmoedige smekingen. Deze gebeden en smekingen heeft CHRISTUS *geöffert*; immers zo vertalen het de Onsen, met toespeling op CHRISTUS Priesterwerk. Maer de spreekwijs, van gebeden te offeren, schijnt ons eenigermate vreemd; dankzeggingen worden Gode geöffert, met toespeling op de dankoffers, maer nergens worden gebeden, als offeränden, beschouwd. Daer te boven, wanneer 'er gesproken wordt van iets te offeren, ontmoet men eene andere zamenstelling, in het oorsprongelyke. (vergel. Kap. IX: 14. XI: 4.) Wy zouden het daerom liever overzetten: CHRISTUS heeft gebeden en smekingen *opgezonden*. Tot wien? *Tot den genen, die Hem, uit den dood, verlossen konde*, dat is, tot zijnen Eeuwigen Vader. Deze *konde* Hem *verlossen, uit den dood*, dat is, uit de vrees voor den dood, gelijk uit het gene 'er onmiddelyk op volgt, allerblijkbaerst is. — Deze gebeden en smekingen, welke CHRISTUS, tot God zijnen Vader, heeft opgezonden, gingen gepaerd, *met sterke roeping en tranen.* Men herïnnere zich het duldeloos lijden van den Verlosser, in Gethsemane, en de smekingen, welke Hy, by die gelegenheid, tot God zijnen Vader, die alleen machtig was, om Hem te verlossen, heeft opgezonden.

Hy is verhoord uit de vrees, dat is: „ zijne gebeden verhoord zijnde, is Hy verlost, uit de vrees voor den dood." — Niet dat CHRISTUS den dood vreesde, welken Hy, als Borg van zondaren, ondergaen moest; of schoon Hy, als mensch beschouwd, eenen afkeer had, van het lijden, onderging Hy het zelve, met de grootste bereidwilligheid. Maer, naer mijn inzien, bedoelt de Apostel door den *dood*, en de *vrees* voor den dood, uit welke CHRISTUS, op zijne ootmoedige smekingen, *verhoord* en verlost is, die duldelose angsten, welke Hem, voornamelyk door den Satan, veröorzaekt

werden, om Hem, ware het mogelyk, van zijnen verzoenenden dood af te schrikken; en zo groot waren, dat zy wel, by den dood zelven, mogten vergeleken worden; zo dat Hy klagen moest, *mijne ziel is geheel bedroevd, tot den dood toe.* Toen gevoelde Hy tevens al het gewicht van Gods ontzachlyken toorn; toen beschouwde Hy de ontelbare menigte der zonden, welke Hy, als Borg, op zich genomen had, in alle derzelver veelheid en afschuwelykheid; toen was Hy beladen, en als omringd, met zonden, (vergel. vs. 2.)

CHRISTUS bezit derhalven ook het tweede vereischte van eenen Hogepriester. Hy kon medelijden hebben, met de zondaren; Hy weet, by ondervinding, wat het menschelyk hart gevoelt, onder ellenden, angsten, en smerten, en, als plaets vervangende Borg, is Hy met zwakheid omvangen, en als, met overtredingen, omringd geweest. (verg. vs. 2.)

8. (g) Hoewel hy de eigen en gelievde Sone van God was, zijnen eeuwigen Vader, in alles gelijk, heeft Hy [*nochtans*] ondervonden, hoe zwaer en moeilyk het zy, Gode zijnen Vader, gehoorzaem te worden, tot den dood des kruices, naerdien Hy het moeilyke van deze gehoorsaemheyt, by ondervinding, geleert heeft, uyt het gene hy, byzonder in Gethsemane, en aen het kruis, heeft geleden:

9. Ende, door het ondergaen van zijnen verzoenenden dood, tot eenen volmaekten Hogepriester, geheyligt en ingewijd zijnde, (vergel. Kap. II: 10,) is hy allen die hem gehoorsaem zijn, en zijn Euangelie, met een gelovig hart, omhelsen, (vergel. Rom. I: 5. Hand. VI: 7.) een oorsake en Werkmeester der eeuwige saligheyt geworden:

(g) Philipp. 2: 6.

2. *Meer byzonder betoogt de Apostel, dat* CHRISTUS *een Hogepriester zy, onëindig voortreffelyker, dan* AARON, *en alle de wettifche Aerts-Priesteren, Kap V:* 10— *X:* 18.

—. *Vooreerst om dat* CHRISTUS *een Hogepriester is, naer de orde van* MELCHISEDEK, *en derhalven onvergelyk waerdiger, dan* AARON, *Kap. V:* 10— *VII:* 28.

/. *De zaek zelve wordt voorgefteld, Kap. V:* 10.

10. Ende is van Godt genaemt en begroet, (vergel. Luc. X: 5,) met den eeretijtel van een Hoogepriefter nae de ordeninge Melchifedeks. Hy is namelyk een altoosduurend Hogepriester, die, door gene opvolgeren, vervangen wordt, (vergel. vs. 6,) en derhalven onvergelyk voortreffelyker, dan de wettifche Priesteren, die, door den dood, verhinderd werden altijd te blijven; (vergel. Kap. VII: 23, 24.)

//. *Dan, eer de Apostel, het Hogepriesterfchap van* CHRISTUS, *naer de ordening van* MELCHISEDEK, *nader verklaert, doet hy eenen uitftap, om de Hebreeuwfche Christenen op te wekken, tot een vlijtiger onderzoek der Goddelyke fchrivten, op dat hunne kundigheden mogten vermeerderd, en hun geloov verfterkt worden, Kap. V:* 11— *VI:* 20.

†. *Hy begint deze uitvoerige tusfchenreden, met eene beftraffing, over hunne onkunde, in de meer verhevene leerftukken van het Euangelie, Kap. V:* 11-14.

‡. *Deze beftraffing wordt, met duidelyke woorden, voorgefteld, vs.* 11, 12ª, *en,*

‡‡. *Onder de zinneprent van kinderen, die gene vaste fpijs verdragen kunnen, nader aengedrongen, vs.* 12ᵇ-14.

11. Van den welcken Melchifedek, en CHRISTUS Hoge-

genpriesterschap naer zijne ordening, wy hebben vele dingen, ende swaer om verklaren, te seggen: dewijle gy traegh om te hooren geworden zijt.

PAULUS had, omtrent dit aengelegen onderwerp, dat CHRISTUS een Hogepriester zy, naer MELCHISEDEKS ordening, *vele dingen te zeggen*, welke *zwaer* waren *om te verklaren*. Niet dat dit stuk, op zich zelve, moeilyk ware, om te verklaren; maer deze moeilykheid werdt veröorzaekt, door de traegheid der Hebreeuwsche Christenen, *dewijl zy traeg, om te horen, geworden waren.* Zy waren gelijk geworden, aen menschen, die hard horende zijn. Voorheen hadden zy meerdere schranderheid en opgewektheid openbaer gemaekt, om de leerstukken van het Euangelie wel te verstaen; maer daer in waren zy vertraegd, en achter uit gegaen. (vergel. Kap. X: 32.) — Om deze reden zou het hun moeilyk vallen, het gene de Apostel, omtrent het Hogepriesterschap van CHRISTUS, naer MELCHISEDEKS ordening, te zeggen had, wel te verstaen.

12. (*h*) Want gy, daer gy Leeraers behoordet te zijn, bekwaem, om anderen te onderwijzen, van wegen en naer gelang van den tijt, geduurende welken gy, in de leer van het Christendom, onderwezen zijt, hebt gy zelve wederom op nieuws van noode, dat men u leere, en van voren af aen onderrichte, welcke de eerste beginselen zijn der woorden Godts: ende gy zijt dus doende geworden [*als*] jonge kinders, die melck, tot hun voedsel, van noode hebben, ende niet vaste spijse.

De eerste beginselen der woorden Gods zijn de eerste en eenvouwigste grondbeginselen van de Christelyke leer. Deze worden vervolgens eigenäertig vergeleken, by melk, met welke jonge kinders, die nog gene vaste spijs verdragen kunnen, plegen gevoed te worden. — De Hebreeuwsche Christenen waren kinderen, in verstand en kundigheden, niet

(*h*) 1 Cor. 3: 1, 2, 3.

vatbaer, voor de meer verhevene leerstukken van het Christendom.

13 Want een yegelick die nog maer der melck deelachtigh is, en nodig heeft, dat hy, in de eerste grondbeginselen, onderwezen worde, die is onervaren in en niet vatbaer voor het woort der gerechtigheyt: want hy is nog aen een kint gelijk, dat zacht voedsel nodig heeft.

Het woord der gerechtigheid wordt hier overgesteld, tegen de *eerste beginselen der woorden Gods*, en zegt zo veel als een volledig onderwijs van alles, wat 'er behoort, tot een duidelyk en onderscheiden begrip der gansche leer van het Christendom. De Apostel noemt het Kap. VI: 1. de *volmaektheid*.

14. Maer der volmaeckten (of *volwassenen*) is de vaste spijse. De meer verhevene leerstukken zijn geschikt, voor meer gevorderde Christenen, die, door de gewoonheyt de sinnen geoeffent, en, door oeffening, eene hebbelykheid verkregen hebben, tot onderscheydinge beyde des goets ende des quaets, van waerheid en leugen.

HET VI. KAPITTEL.

†† . *Op deze bestraffing, volgt eene vermaning, aen de Hebreeuwsche Christenen, om hunne kundigheden te vermeerderen, Kap. VI:* 1-10.

‡. *De Apostel was voornemens, om, met achterlating der eerste beginselen, meer verhevene zaken te behandelen, vs.* 1-3.

‡‡. *Dan, terwijl de traegheid der Hebreeuwsche Christenen, om voorderingen te maken, in kundigheden, ligtelyk den weg banen konde, dat zy, van het Christendom, afvielen, brengt hy hun de snoodheid en de schromelyke gevolgen van zulken afval onder het oog, vs.* 4-8.

+. *De zaek wordt voorgesteld, vs.* 4-6. *en,*

++. *Met eene eigenäertige gelijkenis, opgehelderd, vs.* 7, 8.

+++. *De Apostel voegt 'er by, dat hy hun deze dingen onder het oog bracht, niet om dat hy van hen ongunstige gedachten voedde, maer alleen om hen te waerschouwen, vs.* 9, 10.

1. DAerom nalatende het eerste beginsel der leere Christi, het welk voor min geöeffenden geschikt is, laet ons tot de volmaecktheyt voortvaren, en overgaen, om meer verhevene leerstukken te behandelen; niet wederom leggende het fondament van de Bekeeringe van doode wercken, ende van het Geloove in Godt,

2. Van de leere der Doopen, ende van de Oplegginge der handen, ende van de Opstandinge der dooden, ende van het eeuwigh Oordeel;

3. Ende dit sullen wy [*oock*] doen, (*a*) indien het Godt toelaet.

(*a*) Hand. 18: 21. 1 Cor. 4: 19. Jac. 4: 15.

Deze voordracht heeft eenige nadere opheldering nodig. *Het beginsel der leere van* CHRISTUS beteekent de eerste beginselen, de eenvouwigste en meest noodzakelyke leerstukken van het Christendom, in welke jonge Christenen moeten onderwezen worden; Kap. V: 12. heten zy eerste beginselen der woorden Gods. De *volmaektheid* wijst ons, naer de meer verhevene leerstukken, welke, voor geöeffende Christenen, geschikt zijn; Kap. V: 13, 14. komen zy voor, onder de benaming van het woord der gerechtigheid, en onder de zinneprent van vaste spijs.

Daerom nalatende het beginsel der leere van CHRISTUS, *laet ons, tot de volmaektheid, voortvaren.* — Spreekt de Apostel hier van het gene hy zelvs thans voornemens was te doen, of vermaent hy de Hebreeuwsche Christenen, om zich, met achterlating der eerste beginselen, in de meer verhevene leerstukken van het Christendom te oeffenen? Wy begrijpen het, op de eerste wijs, voorál om dat *het leggen van een fundament* het werk is van iemand, die onderwijst, en niet van de zulken, die onderwezen worden; (vergel. 1 Cor. III: 10, 11,) als mede om dat de Apostel vs. 3. allerduidelykst spreekt van het gene hy voornemens was, als Leeraer, te doen. — Het besluitend *daerom* koomt derhalven hier niet te pas; wy vertalen het liever, gelijk het meermalen genomen wordt, by wijs van eenen overgang, door *doch* of *ondertusschen.* — De Apostel wil dit zeggen: „ Doch wat „ 'er ook van uwe traegheid, en onkunde, wezen moge, „ thans vordert het onderwerp, waer van ik zo even ge„ sproken heb, dat namelyk CHRISTUS een Hogepriester zy, „ naer Melchisedeks ordening, (vergel. Kap. V: 10,) dat „ ik, voor dit mael, de eerste beginselen der Christelyke „ leer daer latende, tot het behandelen van meer verhevene „ waerheden, overgae."

Niet wederom leggende het fundament van de bekeering van dode werken enz., vs. 1ª, 2. — *Het fundament te leggen*; de spreekwijs ontleend zijnde, van een gebouw, welks stichting, met het leggen van een fundament, eenen aenvang neemt; geevt te kennen, zich, met het inprenten van de eerste beginselen, bezig te houden. De Apostel *wilde niet we-*

wederom leggen het fundament, dat is, zich niet op nieuws bezig houden, met het voorstellen van de eerste en eenvouwigste grondwaerheden des Euangeliums, welke zelvs den jongen Christenen behoorden bekend te zijn.

Deze eerste beginselen, of eenvouwige grondwaerheden, worden vervolgens opgenoemd, *de bekeering van dode werken, en het geloov in God, de leer der dopen en de oplegging der handen, en de opstanding der doden, en het eeuwig oordeel.* — In het gemeen hebben wy twee zaken aen te merken; dat hier niet alle de grondwaerheden van het Christendom worden opgenoemd, maer alleen de zulke, welke, voor Joden, die het Euangelie omhelsden, meest noodzakelyk waren; dat 'er zes grondwaerheden, by paren, vermeld worden, en wel zo dat de eene diene ter nadere opheldering van de andere.

Eerst spreekt de Apostel, van *de bekeering van dode werken, en het geloov in God.* — *Dode werken* zijn allerlei overtredingen en zedelyke wangedragingen. (vergel. Kap. IX: 14. X: 22.) Deze heten *dode werken*, om dat zy den dood en allerlei ellenden ten gevolge hebben. — Het *geloov in God* is het aennemen van Gods getuigenis, byzonder omtrent Zijnen Zoon, dat deze de beloovde Verlosser van zondaren zy. — De *bekeering van dode werken, en het geloov in God*, worden te zamen gevoegd, om dat zy onafscheidbaer gepaerd gaen. (vergel. Marc. I: 15.)

De leer der dopen en de oplegging der handen. — *De leer der dopen* is de leer van het onderscheid, het welk 'er was, tusschen den Christelyken doop, en dien van JOANNES den Boetgezant; (vergel. Hand. XIX: 1-7.) De *oplegging der handen* is die plechtigheid, welke de Apostelen verrichtte, wanneer zy, aen de gedoopte Christenen, de buitengewone gaven van den Heiligen Geest mededeelden. (vergel. Hand. XIX: 6.)

De leer van de opstanding der doden, en van het eeuwig leven, is, onses erächtens, de leer, dat de gelovigen, tot eene eindelose heerlykheid, zullen opgewekt worden, en dat de ongehoorzamen eeuwige straffen ondergaen zullen; (verg. 2 Thesf. I: 9.) Het woord, door *oordeel* vertaeld, wordt

zeer dikwijls genomen, in den zin van ſtraffen; (verg. Luc. XXIII: 40. Rom. II: 2. 1 Petr. IV: 17.)

En, voegt 'er de Apostel by, *dit zullen wy ook doen, indien het God toelaet.* — *Dit zullen wy ook doen?* Waer ſpreekt de Apostel van? Onſes erächtens van *het fundament te leggen*, van de eerſte beginſelen der Christelyke leer voor te dragen; (vergel. vs. 1;) dit zou hy ook doen, ter gelegener tijd, *indien God het toeliet*, en daer toe, in het beſtuur zijner Voorzienigheid, den weg gelievde te banen.

De mening van den Apostel is derhalven vs. 1-3. hoofdzakelyk deze: „ thans kan ik my niet ophouden, met de „ eerſte beginſelen van de Christelyke leer op nieuws voor „ te dragen; ik zal nu overgaen, om meer verhevene zaken „ te behandelen, betreffende het Priesterſchap van CHRISTUS, zo als het onvergelykelyk voortreffelyker is, dan dat „ van AARON; evenwel zal ik u ook, over de eerſte beginſelen, nader onderhouden, wanneer het Gode behagen „ zal, my daer toe, in den weg van zijne Voorzienigheid, „ eene gepaste aenleiding te verſchaffen."

4. Ondertusſchen zou uwe traegheid, in het recht verſtaen van deze eerſte beginſelen, aenleiding geven kunnen, dat gy, tot afval van het Christendom, vervoerd wierdt. Laet ik u daerom de ſnoodheid, en de ſchromelyke gevolgen van zulken afval onder het oog brengen. (*b*) Want het is ten eenemael onmogelick, de gene die eens verlicht en grondig, in de Christelyke leer, onderwezen geweeſt zijn, ende de hemelſche gave geſmaeckt hebben, ende des Heyligen Geeſtes deelachtigh geworden zijn,

5. Ende geſmaeckt hebben het goede woort Godts, ende de krachten der toekomende eeuwe,

6. Ende afvalligh worden, [*die, ſegge ick,*] wederom te vernieuwen tot bekeeringe: als welcke haerſelven den Sone Godts wederom kruycigen ende opentlick te ſchande maken.

Het woord *verlicht zijn* beteekent eene opgehelderde kennis

(*b*) Matth. 12: 31. Hebr. 10: 26. 1 Joh. 5: 16.

nis te hebben van de Christelyke leer; grondig onderwezen te zijn, in de waerheden van het Euangelie. (vergel. Eph. III: 9.)

Maer wat zegt het, *de hemelſche gave geſmaekt te hebben?* — Deze uitſpraek wordt, met de vorige, onmiddelyk verbonden. Daerom zouden wy, voor het naest, denken, dat de Apostel, door de *hemelſche gave*, de leer van het Euangelie bedoele; deze is eene hemelſche gave, een hemelsch geſchenk, voor zo ver zy, door God zelven, geopenbaerd is. Het woord *ſmaken* zegt hier zo veel als, by ondervinding, weten, en daer van volkomen verzekerd te zijn, (vergel. 1 Petr. II: 3.) — Zy dan, *die de hemelſche gave geſmaekt hebben*, zijn zulken, die, door de kracht van beſlisſende bewijzen, van de waerheid des Euangeliums, volkomen zijn overtuigd geworden.

De Heilige Geest beteekent de buitengewone gaven van den Heiligen Geest, welke, in de eerſte dagen van het Euangelium, aen de Christenen, wanneer zy gedoopt waren, met oplegging der handen, werden medegedeeld. (vergel. vs. 2.) — Zy, *die des Heiligen Geestes deelächtig geworden waren*, zijn de zulken, die, by hunnen doop, de buitengewone gaven van den Heiligen Geest, ontvangen hadden. (vergel. Hand. XIX: 6.)

En geſmaekt hebben het goede woord Gods, en de krachten der toekomende eeuwen. — Het *woord Gods* is, onſes erachtens, het zelve als de hemelſche gave vs. 4. de leer namelyk van het Euangelie. Het byvoeglyk naemwoord *goed* beteekent alles, wat voortreffelyk en aengenaem is. Zy derhalven, die het *goede woord Gods*, dat is, gelijk wy zouden zeggen, het goede van Gods woord, *geſmaekt hebben*, zijn de zulken, die overtuigd zijn, van de uitmuntende voortreffelykheid der Euangelieleer. — Maer wat zijn de *krachten der toekomende eeuwe?* De *toekomende eeuw* ſchijnt het zelve te zijn, als de toekomende waereld, Kap. II: 5: de ſtaet der zaken namelyk, onder de huishouding van het Euangelie, zo dat zy, *die de krachten der toekomende eeuwe geſmaekt hebben*, de zulken zijn, die, by ondervinding, overtuigd zijn van het wonderdoend vermogen, het welk, aen zommigen,

in de eerſte dagen van het Euangelie, geſchonken werdt. Ten zy men, door de *krachten der toekomende eeuwe*, het Goddelyk Alvermogen verſtaen wilde, het welk, in de toekomende huishouding, in de opſtanding der doden, zal geopenbaerd worden.

Wanneer nu de zodanigen *afvallig worden*, de belijdenis van het Christendom verzaken, en tot het Jodendom wederkeeren, dan is het onmogelyk, (vergel. vs. 4,) *hen wederom te vernieuwen tot bekeering*, dat is, op nieuws, tot goede en betamelyke gedachten, omtrent het Christendom, te brengen. Dit was niet onmogelyk, aen de zijde van God, die zulke afvalligen, door zijne heerſchappyvoerende genade, kan te recht brengen, maer aen den kant van den Apostel, en de predikers van het Euangelie. Trouwens zulke afvalligen waren, in weerwil van de meest beſlisſchende bewijzen, voor de waerheid van het Christendom, door belovten of bedreigingen vervoerd, om het zelve te verzaken, en tot den veröuderden Joodſchen Godsdienst weder te keeren; derhalven waren alle zedelyke middelen, welke menſchen kunnen aenwenden, ten eenemael ontoereikende, om hen op nieuws te recht te brengen. Aen zulken, die alle mogelyke middelen van overtuiging verſmaden, is geen overtuigen meer aen.

Het is derhalven als of de Apostel vs. 4-6[a]. dus redeneerde: „ uwe traegheid, in het onderzoeken der meer verhevene waerheden van het Euangelie, zou den weg banen kunnen, tot afval van het Christendom; laet ik u, tegen zulken afval, ernſtig waerſchouwen, laet ik u de ſnoodheid en de ſchromelyke gevolgen van zulken afval onder het oog brengen; te weten, het is, voor my en alle predikers van het Euangelie, geheel onmogelyk, de zodanigen, die alle mogelyke middelen gehad hebben, om hen, van de waerheid des Christendoms, te overtuigen, en, niet tegenſtaende dit alles, het Christendom verzaken, op nieuws te recht te brengen, naerdien zy zich openbaer maken, als menſchen, die, voor gene overtuiging, vatbaer zijn; het is, aen de zijde der menſchen, ten eenemael ondoenlyk, om de zulken, die eens grondig, in de waerheden van het Euangelie, zijn onderwe-

„ zen geweest, en, door de kracht van beslissende bewij-
„ zen, van de waerheid des Christendoms, zijn overtuigd
„ geweest; die, door oplegging der handen, by hunnen
„ doop, de buitengewone gaven van den Heiligen Geest,
„ ontvangen hebben; die de voortreffelykheid der Euange-
„ lieleer erkent hebben, en de verbasende wonderen, met
„ welke de waerheid van het Euangelie bevestigd is, aen-
„ schouwt hebben; die derhalven alle mogelyke middelen
„ gehad hebben, om volkomen van de waerheid des Chris-
„ tendoms, verzekerd zijn; het is, zeg ik, aen de zijde
„ der menschen, ten eenemael onmogelyk, om de zulken,
„ wanneer zy, niet tegenstaende alle deze middelen van
„ overtuiging, het Christendom verzaken, wederom te recht
„ te brengen; aen zulke leden is, van den kant der men-
„ schen, niets meer te doen."

Deze is, naer mijn inzien, de mening van den Apostel. Hy verönderstelt duidelyk, dat zich reeds zommigen der Hebreeuwsche Christenen, door hunne ongelovige broederen, hadden laten vervoeren, om het Christendom te verzaken, en tot het Jodendom, weder te keeren. Aen zulke menschen, was niets meer te doen; zy waren, voor gene overtuiging, vatbaer.

Zie daer ons begrip, over deze woorden, welke zommige Uitleggeren grotelyks gepijnigt hebben, en zo verschillenlyk zijn opgevat. Deze onse verklaring, menen wy, beantwoordt volkomen, en aen de kracht der woorden, en aen het verband van zaken, en aen het oogmerk van den Apostel. — Men kan derhalven, uit deze plaets, geen bewijs afleiden, tegen de volstandigheid der heiligen; 'er wordt geheel niet gesproken, van menschen, die de zaligmakende gave des geloovs ontvangen hebben. Ook heeft de Apostel ganschelyk niet gedacht, aen de zonde, tegen den Heiligen Geest, welke alleen plaets had, by de hardnekkige Pharizeeuwen, toen de Heiland wonderen verrichtte, door de onëindige kracht van zijne Godheid, (vergel. XVIII *Deel.*) Even zo weinig wordt 'er geleerd, dat menschen, die, hoe zeer bedeeld, met alle middelen van overtuiging, het Christendom verzaken, door Gods genade, niet

kunnen bekeerd worden; maer alleen, dat het, aen de zijde der predikers van het Euangelie, geheel onmogelyk zy, om de zulken te regt te brengen, naerdien zy alle middelen van overtuiging verſmaden. Er konden geen krachtiger bewijzen, voor de waerheid van het Christendom, gegeven worden, dan die zy gezien hadden.

Om de ſnoodheid van zulken afval nog nader aen te tonen, voegt 'er de Apostel by, *als welke zich zelven den Zoon van God wederom kruicigen, en openlyk te ſchande maken.* — De afvalligen *kruicigden wederom*, of *op nieuws*, *den Zoon van God voor zich zelven*; dat is, zy deden den Zoon van God zo veel ſmaedheid aen, als of zy Hem op nieuws kruicigden, zy gedroegen zich zo, als of zy het, by zich zelven, goedkeurden, dat Gods eeuwig gezegende Zoon, als een uitvaegſel van het menschdom, op de ſmadelykſte wijs, gekruicigt was. In de daed iemand, die het Christendom verwerpt, verklaert even daer door het daer voor te houden, dat CHRISTUS rechtvaerdig, en naer verdienſten, gekruicigd zy. — De afvalligen maekten Gods Zoon *openlyk te ſchande*; zy deden Hem openbare ſmaedheid aen, en verklaerden, door hunnen afval, dat CHRISTUS, wel verre van Gods Zoon en de beloovde MESSIAS te zijn, een ſnode bedrieger ware.

7. Want, (liever *Te weten*) om de zaek, met eene gepaste gelykenis, op te helderen, het is hier even eens gelegen, als met eenen wel bevochtigden, maer tevens onvruchtbaren akker. Immers de aerde, of *de akker*, die den regen menigmael op haer komende indrinckt, zo dat zy rijkelyk bevochtigd worde, ende bequaem kruyt aengename vruchten voortbrengt voor de gene, ten nutte van de landlieden, door welcke ſy oock gebouwt wort die akker ontfangt verder ſegen van Godt, zo dat dezelve eenen rijken oogst oplevere. Even zo is het ook gelegen, met eenen Christen; wanneer hy, van de prediking des Euangeliums, en van de middelen, welke, ter zijner overtuiging, worden aengewend, een gepast gebruik maekt, zal God hem vruchtbaer maken in het goede, en namaels, met de eeuwige heerlykheid, bekronen.

8. Maer de akker, die doornen ende diſtelen draegt,

draegt, niet tegenstaende dezelve, door den regen, rijkelyk bevochtigd worde, die is verworpelick en wordt afgekeurd, ende dezelve is naeby de vervloeckinge, zy zal eerlang den akkerman, tot eene walg, wezen; welcker eynde is tot verbrandinge, zo dat de onvruchtbare akker, met deszelvs doornen en distelen, ten laetsten in brand gestoken, en, aen de verwoesting, overgegeven worde. Even zo zal het ook gaen, met zulken, die de leer van het Euangelie dikwijls gehoort, en de meest overtuigende bewijzen, voor hare waerheid, gezien, maer, met dit alles, het Christendom verworpen hebben, en onvruchtbaer geweest zijn in het goede. Zy zullen van God versmaedt, en, aen eindelose straffen, overgegeven worden.

Van ter zijde, schijnt de Apostel ook het oog te hebben, op het oordeel der verwoesting, het welk eerlang, over de hardnekkige Joden, zoude worden uitgeöeffend.

9. Maer, geliefde, ik breng ulieden deze dingen onder het oog, niet om dat ik van u ongunstige gedachten voede, als of gy het voorbeeld van zommigen, die reeds afgevallen zijn, zoudet naervolgen, maer alleenlyk om u te waerschouwen. Immers wy versekeren ons en vertrouwen van u betere dingen, ende met de saligheyt gevoegt, wy vertrouwen, dat gy de belijdenis van het Christendom, met een gelovig hart, zult vasthouden, en, langs dien weg, der eeuwige zaligheid deelächtig worden, hoewel wy alsoo sterk spreken, over de snoodheid en schromelyke gevolgen van den afval, om u daer door te waerschouwen, dat gy geen voedsel geevt, aen de boven gemelde traegheid, (verg. Kap. V: 11,) welke u ligtelyk, tot afval, zou kunnen vervoeren.

10. (*c*) Want Godt en is niet onrechtveerdigh, dat hy zijne belovten niet vervullen zoude, en dat Hy uw werck van weldadigheid soude vergeten, ende den arbeyt der milddadige liefde, die gy aen sijnen name en in zijnen dienst, bewesen hebt, als die den heyli-

(*c*) Spr. 14: 31. Matth. 10: 42. ende 25: 40. Marc. 9: 41. Joh. 13: 20.

gen Christenen, die behoevtig zijn, met uwe lievdegivten, gedient hebt ende [*nogh*] dient. Deze lievdewerken zijn blijken van uw oprecht geloov, en doen my betere dingen van ulieden vertrouwen.

††† *De Apostel besluit deze tusschenreden, met eene vermaning, om alle traegheid af te leggen, en tot de volmaektheid voort te gaen, vs.* 11-20.

‡. *Deze vermaning wordt voorgesteld, vs.* 12, 12.

11. Maer (of *Ondertusschen*) wy begeeren en verlangen, dat een yegelick van u de selve neerstigheyt bewijse, en dezelvde vlijt betoone, om te komen, tot de volle versekertheyt der hope, en die hoop te behouden, tot den eynde toe:

Elk moest *dezelvde naerstigheid bewijzen*, eene gelijke vlijt betonen, om toe te nemen in kundigheden, en tot de volmaektheid voort te gaen, (vergel. Kap. V: 14. VI: 19.) om te komen, *tot de volle verzekerdheid der hope*, dat is, eene wel gegronde en verzekerde hoop. — De uitdrukking *tot den einde toe*, kan men brengen, of tot het bewijzen van naerstigheid, of tot de verzekerdheid der hope; neemt men het op de eerste wijs, dan beveelt de Apostel het aenwenden van eene gelijke vlijt, tot het einde van hun leven; maer, vat men het op de laetste wijs, dan spreekt hy van eene hoop, welke volstandig blijvt, tot den einde toe. Vermits nu het hoofdoogmerk van den Apostel is, om de Hebreeuwsche Christenen, tot standvastigheid, op te wekken, zouden wy het lievst, op de laetste wijs, begrijpen.

12. Op dat gy niet nog al meer traegh en wort, maer navolgers zijt der gene die door geloove ende lanckmoedigheyt de beloftenissen be-erven, en derzelver vervulling deelächtig worden.

De Apostel stelt hier, den Hebreeuwschen Christenen, hunne geloovige voorvaderen, ter naervolging voor, byzonder ABRAHAM, van welken hy vervolgens meer byzondere melding maekt, vs. 13. Dezen hebben, *door geloov en lang-*

moe-

moedigheid, de belovtenisſen beërvt. Zy hebben de *belovtenisſen beërvt*, dat is, de beloovde goederen werkelyk verkregen, en wel, *door geloov en lijdzaemheid.* Zy hebben niet alleen geloovt, maer ook lijdzaemheid geöefend. Trouwens, het geloov moet met lijdzaemheid gepaerd gaen, om dat 'er dikwijls een lange tijd verloopt, eer de Goddelyke belovten vervuld worden.

‡‡. *Deze vermaning wordt aengedrongen, door het voorbeeld van* ABRAHAM, *vs.* 13-20.

‡. *De drangreden ligt hier, dat* ABRAHAM *de zegeningen, welke hem beloovd waren, door geloov en lijdzaemheid, is deelächtig geworden, vs.* 13-15.

✝. *God had aen* ABRAHAM, *niet alleen eene zeer merkwaerdige belovte gedaen, maer dezelve ook, met eenen plechtigen eed bevestigd, vs.* 13, 14, *en*

✝✝. ABRAHAM *was het beloovde goed, door geloov en lijdzaemheid, deelächtig geworden, vs.* 15.

13. Want of *Trouwens*, als Godt Abraham de merkwaerdige belofte dede, van welke ik dadelyk nader ſpreken zal, (vergel. vs. 14.) dewijle hy, hoger zijnde, dan alle de hogen, by niemant die meerder was en hadde te ſweeren, of zweren konde, ſo ſwoer hy by hemſelven, en verpandde 'er, als het ware, zijne Volmaektheden onder:

14. Seggende, (*d*) Waerlick, ſegenende ſal ick u ſegenen, dat is, by uitnemenheid zegenen, ende vermenigvuldigende ſal ick u vermenigvuldigen, dat is, uw nageſlacht zeer grootlijks vermenigvuldigen.

15. Ende alſoo lanckmoedelick of lijdzaem, geduurende eenen geruimen tijd, verwacht hebbende, heeft hy de vervulling der gemelde belofte ook werkelyk verkregen. Immers heeft God hem, by uitnemenheid, gezegend, en het ander gedeelte der belovte, dat God hem en

(*d*) Gen. 12: 3. ende 17: 4. ende 22: 16, 17. Pſalm 105: 9. Luc. 1: 73.

zijn zaed grootlijks vermenigvuldigen zoude, heeft hy ook vervuld gezien; immers aenvangelyk, by de geboorte van Isaak. Volgt dit voorbeeld van Abraham na, door de vervulling der Goddelyke belovten, in het geloov, lijdzaem af te wachten, en laet het u aensporen, tot volstandigheid in uwe hoop.

‡‡. *By gelegenheid, dat de Apostel gesproken had, van Gods eed aen* ABRAHAM *gezworen, brengt hy den Hebreeuwschen Christenen onder het oog, van hoe veel kracht het zy, om onse hoop te versterken, dat God zijne belovten, met eenen eed, gestaevd hebbe; en even daer door baent hy zich den weg, om tot het onderwerp, waer van hy met opzet handelen wilde, het Hogepriesterschap van* CHRISTUS, *naer* MELCHISEDEKS *ordening, ongevoelig weer te keeren, vs.* 16-20.

✝. *Hy spreekt van Gods eed, vs.* 16-18.

,. *Een menschelyke eed dient, ter bevestiging van hunne gezegden, vs.* 16.

,,. *Even zo dient ook Gods eed, om de waerheid van zijne belovten te bevestigen, en de hoop der Christenen te versterken, vs.* 17, 18.

✝✝. *By gelegenheid, dat de Apostel gesproken had, over de hoop der Christenen, vs.* 18. *doet hy nog eenen klenen uitstap, over deze hoop, om hare onwankelbare gronden aen te wijzen, vs.* 19, 20.

,. *De zaek zelve stelt hy voor, vs.* 19.

,,. *Hy voegt 'er eene gepaste aenmerking by, door welke hy zich den weg baent, om tot het onderwerp, het welk hy, met opzet, behandelen wilde, ongevoelig weder te keeren, vs.* 20.

16. Want God wil zich zeer gunstig schikken, naer onse zwakheden, en 'er, om ons ongeloov te hulp te hulp te komen, met eenen eed, tusschen beide komen. Te weten, de menschen sweeren wel by den meerderen

[*dan*

[*dan ſy zijn*], ende (*e*) de eedt, dienende tot be- veſtiginge van hunne gezegden, is denſelven een eynde van alle tegenſprekinge; zo dat dezelve alle bedenkingen, omtrent hunne trouw en welmenenheid, doet ophouden.

17. Waer in (liever *Waerom*) Godt willende den erfgenamen der beloftenifſe, dat is, den genen, welke Hy de belovte van het Euangelie gedaen heeft, overvloedelicker bewijſen, en nog des te meer verzekeren. van de onveranderlickheyt ſijnes raets, om zondaren, die in CHRISTUS geloven, te zaligen, is met eenen plechtigen eedt daer tuſſchengekomen:

18. Op dat wy door twee onveranderlicke en onherroepelyke dingen, zijne belovte en zijnen eed, in welcke beide het onmogelick is dat Godt liege, een ſtercke vertrooſtinge ſouden hebben, [*wy namelick*] die, in deze tijden van veelvuldige verzoeking, de toevlucht genomen hebben, en ons beyveren, om de voorgeſtelde hope, de hoop welke ons is voorgeſteld, geloovig te verwachten, en onwankelbaer vaſt te houden:

De *ervgenamen der belovte*, vs. 17. zijn de Christenen, tot welke de belovten der zaligheid behoren, zo als zy, in het Euangelie, worden voorgeſteld. Het woord *belovte*, in het enkelvóuwig getal, wordt ook in dezen zelvden Briev, meermalen genomen, voor de toezegging der heilgoederen, welke de Middelaer verworven heeft. (vergel. Kap. IX: 15. X: 36. XI: 39.)

God is 'er met eenen eed tusſchen gekomen. Welk een eed word hier bedoeld? Onſes erächtens die eed, door welken God gezworen heeft, dat CHRISTUS een Hogepriester zy, naer MELCHISEDEKS ordening; (vergel. Kap. V: 10.) immers het vermelden van dezen eed, vs. 17. en de daer uit voortvloeiende ſterke vertroosting, als mede de hoop der gelovigen, vs. 15. hangen onmiddelyk te zamen, met de aenſtelling van CHRISTUS, tot eenen Hogepriester, naer MELCHISEDEKS ordening, vs. 20. Trouwens, als zulk een

(*e*) Exod. 22: 11.

Hogepriester, heeft Hy, door zijnes zelvs offerande, eene volmaekte verzoening te weeg gebracht, met alle die heilgoederen, welke in het Euangelie beloovd worden.

Die den toevlucht genomen hebben, om de voorgeſtelde hoop vast te houden, zijn de zulken, die zich naerſtig beyveren, om de hoop, welke hun in het Euangelie voorgeſteld is, deelächtig te worden, en vast te houden. — De uitdrukking, de *toevlucht nemen*, ſchijnt ons te zinſpelen op lieden, die ter zee varen, en in gevaer zijn van ſchipbreuk; die daerom den toevlucht nemen, tot het anker, by het welk de hoop vs. 19, vergeleken wordt.

19. Welcke hoop wy hebben en mogen aenmerken, als een ancker der ziele, 's welck ſeker ende vaſt is, ende ingaet en vast gemaekt is, in het binnenſte des voorhangſels, of in het binnenſte Heiligdom, achter het Voorhangzel.

Een anker is voor den zeevarenden, in het midden der ſtormen, een toevlucht, en een grond van vertrouwen. By zulk een anker, wordt de hoop, zeer gemeenzaem vergeleken; vs. 18. nam de Apostel de *hoop*, voor het gehoopte goed zelve, hier verſtaet hy 'er de hoop of de verwachting van het beloovde goed door. Zo zijn de heilige Schrijvers meermalen gewoon, het zelvde woord, ook in denzelvden zamenhang, tweemalen, in eenen verſchillenden zin te gebruiken. (vergel. Rom. VIII: 24.) De hoop wordt hier vergeleken, by een anker, het welk *zeker en vast is*, op welke de ſchepelingen zich, onder het woeden van ſtormen en golven, gerust verlaten kunnen.

Trouwens, de hoop is, voor eenen Christen, het zelvde, als het *anker* voor een ſchip; de *ziel* van eenen gelovigen trekt, uit de verwachting der zaligheid, welke hem, in het Euangelie, beloovd wordt, het zelvde nut, als de ſchepelingen van een anker. Het hoofdgebruik van een anker beſtaet hierin, dat een ſchip, door dit middel vast ligt en beveiligd wordt, van door vloed en ſtormen wech te drijven, of tegen ſtrand of klippen verbrijzeld te worden. Even zo is het ook gelegen, met de hoop der Christenen; zy zijn, in deze waereld, als op eene zee, langs welke zy

reizen, naer de haven van een beter Vaderland; op deze zee, zijn zy bloot gesteld, aen stormwinden van allerlei verzoekingen; byzonder mogten de vervolgingen, aen welke de Hebreeuwsche Christenen bloot stonden, als zo vele golven en storven beschouwd worden; maer, onder al dat gevaer, is de voorgestelde hoop, voor eenen Christen een anker der ziele, en het vooruitzicht van de hemelsche gelukzaligheid is recht geschikt, om zijne ziel gerust te stellen, onder alle stormwinden van verzoekingen. — Op dit anker kan hy zich altoos, en in alle gevallen, veilig verlaten, het is *zeker en vast.* Het gebeurt den schepelingen wel eens, dat het eene anker na het andere hen begeve, en dat zy ten laetsten eene prooi der woeste golven worden. Maer, dit kan eenen Christen nooit gebeuren, het anker zijner ziele is zeker en vast; het is onmogelyk, dat hy die zaligheid niet erlangen zoude, op welke hy hoopt. Deze zekerheid heeft haren grond, in die twee onveränderlyke dingen, Gods belovte en eed, van welke vs. 18 gesproken is.

Dit zal ons nog nader blijken, wanneer wy den ankergrond beschouwen. Het anker *gaet in, in het binnenste des Voorhangzels.* — *Het binnenste des Voorhangzels* zegt zo veel, als het binnenste vertrek, het welk achter het Voorhangzel is. In den Letterlyken zin, heeft de Apostel het oog, op het heilige der heilige in den Tabernakel, en, in den geestelyken zin, op den hemel, die, door het binnenste heiligdom, wordt afgebeeld. Hy leert ons den hemel te beschouwen, als de gewenschte haven, in welke de Christenen, na dit leven, zullen aenkomen, om aldaer eindeloos gelukkig te wezen. Een Christen heeft niet alleen eenen vasten ankergrond, en, offchoon hy zelvs nog buiten de haven van den hemel is, het anker zijner hope is evenwel onwankelbaer vast, in de haven van den hemel. (vergel. Col. I: 5.)

Dan, omtrent dit zinbeeldig voorstel, hebben wy nog twee vragen te beäntwoorden.

Waerom spreekt de Apostel, van *het binnenste des Voor-*

hangzels, en niet van het heilige der heilige zelve? — Om dat het anker der hope niet gezien wordt. De beloovde zaligheid, op welke een Christen hoopt, is voor zijne oogen verborgen; zo lang hy in dit leven is, wordt hy, als door een voorhangzel, verhinderd, in het binnenfte heiligdom van den hemel in te zien. Trouwens, dit brengt de aert der hope zelvs mede, welke verkeert omtrent toekomende zaken, die niet gezien worden. (verg. Rom. VIII: 24, 25.)

Hoe komen die twee onderfcheidene zinbeelden van een anker, en van het binnenfte heiligdom, by malkander? welk eene onnatuurlyke tekening is het, een anker, in het heilige der heilige te plaetzen? — Zommigen ontwijken deze zwarigheid, door de laetfte uitfpraek, niet tot het anker, maer tot de hoop te brengen, op deze wijs: *welke hoop wy hebben als een anker, het welk zeker en vast is, ende welke* hoop namelyk, *ingaet in*, of zich uitftrekt tot *in het binnenfte des Voorhangzels*, van het hemelsch heiligdom. Dan, deze opvatting fchijnt ons, met de zamenftelling der Griekfche woorden, niet te ftrooken. — Het is ons zo voorgekomen, dat PAULUS, gelijk de heilige Schrijvers meermalen gewoon zijn, twee zinbeelden te zamen voege, welke geen verband met elkander hebben, maer evenwel, tot het zelvde oogmerk dienstbaer zijn. Te weten, de hemel wordt eigenäertig befchouwd, als eene veilige haven; maer PAULUS verkiest den hemel leenfpreukig aen te merken, als het binnenfte heiligdom, ten einde daer uit aenleiding te nemen, om zijne redeneering, welke hy Kap. V: 11. had afgebroken, weder op te vatten, en uitvoerig te handelen over het Hogepriesterfchap van CHRISTUS, naer MELCHISEDEKS ordening. Kap. VII.

Om nu eenen voegzamen overgang te hebben, tot dit gewichtig onderwerp, maekt hy eene zeer gepaste aenmerking, vs. 20.

20. Daer in het binnenfte des Voorhangzels, het tegenbeeldig heilige der heilige, den hemel der heerlykheid, *daer* de Voorlooper voor ons, is ingegaen, [*namelick*]

lick] Jefus, toen Hy ten hemel gevaren is, om ons aldaer plaetzen te bereiden; (vergel. Kap. IV: 14.) nae de ordeninge Melchifedeks (*f*) een Hoogepriefter geworden zijnde in der eeuwigheyt.

JESUS heet hier de *Voorloper.* — Een *Voorloper* is zodanig een, die vooraf naer elders henen gaet, om alles in gereedheid te brengen voor hen, die hem derwaerds volgen zullen. In dezen zin, wordt CHRISTUS eigenäertig de *Voorloper* genaemd, die vast in de hemelen is ingegaen, om, voor den zijnen, plaetfen te bereiden, en hen, by hunne aenkomst, in de heerlykheid in te leiden. (vergel. Kap. II: 10. Joh. XIV: 1.) — Anders zou men het vertalen kunnen, door den *Eerfteling*, gelijk de LXX dit woord gebruiken, Num. XIII: 21. Jef. XXVIII: 4. Nu gaet de eerfteling, voor den oogst, en, daer JESUS, als de eerfteling, in den hemel is ingegaen, zo zal de ganfche oogst der gelovigen Hem volgen. — Voor het naest evenwel, zouden wy denken, dat de Apostel nog al in dezelvde tekening blijve, en zinfpele op een fchip, het welk de haven wil inlopen, en waer van iemand, met een vaertuig, voor uit gaet, om het anker binnen de haven te brengen, en daer door zorg te dragen, dat het fchip niet voorby drijve en ftrande.

JESUS *is geworden* of aengefteld, tot *een Hogepriester, naer de ordening van* MELCHISEDEK, *in der eeuwigheid.*

MOSE en PAULUS zijn de eenigfte, die van MELCHISEDEK, een nader bericht geven; de eerfte Gen. XIV. en de andere in het volgend Kap. VII.; by het behandelen van het welk, hy ons nader kenbaer worden zal. — JESUS is aengefteld tot Hogepriester, *naer de ordening*, naer de wijs van, en overëenkomftig het Priesterdom van MELCHISEDEK, of gelijk het Kap. VII: 15. heet, naer de gelijkheid van MELCHISEDEK. Het geevt hoofdzakelyk het volgende te kennen: — dat JESUS geen Hogepriester zy, naer de ordening van AARON; volgens deze, moest de Hogepriester uit

(*f*) Hebr. 5: 1. ende 4: 14. ende 8: 1. ende 9: 11.

LEVI, oorſprongelyk zijn; maer JESUS is uit JUDA, op welke Stam MOSE niet geſproken heeft van het Priesterſchap, Kap. VII: 4; — dat Hy, even als MELCHISEDEK, Koning en Priester te gelijk zy, het welk onder de Wet niet geſchieden mogt; — dat zijn Priesterdom, even als dat van MELHISEDEK, eenig en zonderling zy in zijn zoort, zo dat hy gene opvolgers hebbe; — dat Hy Priester zy, niet van eene Natie, maer van alle volken, gelijk MELCHISEDEK, die ABRAHAM zegende, in den naem des Gods van hemel en van aerde; (vergel. Gen. XIV: 14); — JESUS is zodanig een Hogepriester *in der eeuwigheid*; het Priesterdom van AARON ging, van den eenen, tot den anderen over, om dat zijne zonen door den dood verhinderd werden, altoos te blijven; maer onze Verlosſer zal het Hogepriesterämbt, altoos in eigen perſoon bedienen, tot aen de voleinding aller dingen, immers ten aenzien van zijne voorbidding; ja zelvs, met opzicht tot zijne offerande, is Hy ook een eeuwig Hogepriester, voor zo ver de verzoenende kracht zijner offerande zich, in het zaligen van zondaren, uitſtrekt tot in eene onbegrensde eeuwigheid.

HET

HET VII. KAPITTEL.

///. Hier vat de Apostel den draed zijner redeneering, welken hy Kap. V: 11 had afgebroken, wederom op, betuigende, dat CHRISTUS *een Hogepriester zy, naer de ordening van* MELCHISEDEK, *en derhalven onvergelijkelyk waerdiger, dan* AARON, *Kap. VII:* 1-28.

†. *Eerst vertoont hy de uitnemende voortreffelykheid van* MELCHISEDEK, *boven* ABRAHAM, *en gevolgelyk ook boven de Levitische Priesteren, ten betoge, dat* CHRISTUS, *die een Hogepriester is, naer de ordening van* MELCHISEDEK, *ook onvergelykelyk meerder zy, dan de Levitische Priesteren, vs.* 1-10.

‡. *Hy herinnert de geschiedenis en de hoedanigheden van* MELCHISEDEK, *vs.* 1-3.

1. (*a*) WAnt (liever *Namelyk*), om het voortreffelyk Hogepriesterschap van CHRISTUS, naer de ordening van Melchisedek nader te verklaren, dese Melchisedeck was Koningh van Salem, een Priester des allerhoogsten Godts, die Abraham te gemoete gingh, als hy wederkeerde van het slaen der Koningen, ende hem segende:

2. Aen welcken oock Abraham van alles de tiende deelde: die voor eerst overgesett wort, Koningh der gerechtigheyt, ende daer na oock was een Koningh van Salem, 't welck is een Koningh des vredes:

Wie was MELCHISEDEK? Over dezen persoon, zijn zeer onderscheidene gedachten. — Zommigen denken, aen Gods eeuwigen Zoon zelven, die, tot een voorspel van zijne menschwording, een menschlyk lichaem zou hebben aenge-

(*a*) Genes. 14: 18.

nomen. Anderen zijn van oordeel, dat MELCHISEDEK niet meer geweest zy, dan een mensch. Dan de laetften verfchillen wederom aenmerkelyk; de een houdt hem, voor eenen buitengewonen mensch, die, voor ADAM, zou gefchapen zijn, en een hemelsch lichaem gehad hebben; een ander voor eenen gewonen mensch, maer die, even als HENOCH en ELIAS, zonder te fterven, zou ten hemel gevaren zijn; een derde voor den Aertsvader SEM; een vierde voor HENOCH; en een vijfde voor JOB, enz.

Onzes erächtens is hy een mensch geweest, die, ten tijde van Aertsvader ABRAHAM, in Kanaän geleevt heeft. Dit fchijnt ons allerduidelykst te blijken, uit het eenvouwig gefchiedverhael van MOSE, Gen. XIV. in het welk niets te vinden is, het welk ons eenigermate zou noodzaken, om aen een wezen te denken, het welk meer is, dan een mensch. Voeg 'er by, dat elk Hogepriester, uit de menfchen, moet genomen worden, gelijk de Apostel zelvs verklaert, Kap. V: 1, en gevolgelyk zou MELCHISEDEK; wanneer hy geen mensch geweest was, ook geen Hogepriester hebben kunnen zijn. De uitdrukkingen van vs. 3, waer uit men voornamelyk wil afleiden, dat MELCHISEDEK meer dan een mensch, ja dan eenig eindig fchepfel, geweest zy, laten zich zeer voegzaem verklaren, van eenen Hogepriester, uit de menfchen genomen, gelijk dadelyk nader blijken zijn.

MELCHISEDEK dan was een mensch, die, ten tijde van ABRAHAM, geleevt heeft, en alles, wat MOSE van hem verhaelt heeft, moet letterlyk verftaen worden. Ondertusfchen leren wy, zo uit den aengehaelden CXden Pfalm vs. 1, als uit het gene de Apostel hier beredeneert heeft, dat deze MELCHISEDEK, in dat alles wat van hem vermeld wordt, een luisterrijk voorbeeld geweest zy van den Heer CHRISTUS, die, naer zijne ordening, een Koninglyk Priester is in der eeuwigheid.

Uit het gefchiedverhael van MOSE, geevt de Apostel niet alleen den naem van dezen merkwaerdigen man op, maer ook de Koninglyke en Priesterlyke waerdigheid, welke hy beide te gelijk bezeten heeft, vs. 1ª; *deze* MELCHISEDEK

was

was Koning van Salem, een Priester des Allerhoogſten Gods. — Zijn naem was MELCHISEDEK, dit was den Hebreeuwſchen Christenen zeer bekend; maer de Apostel maekt uitdrukkelyke melding van zijnen naem, om dat hy de voorbeeldige beduidenis daer van, in het vervolg, nader wilde aentonen. — Hy had en de Koninglyke en de Priesterlyke waerdigheid, in zijnen perſoon, vereënigd: hy was *Koning van Salem, een Priester des Allerhoogſten Gods. Salem* is die zelvde Stad, welke naderhand Jeruſalem genaemd is. Daer was hy *Koning*, en tevens *een Priester des Allerhoogſten Gods*; niet van de gewaende Goden, welke, van de afgodiſche Heidenen, in Kanaän gediend werden, maer van den eenigen en waren God.

MELCHISEDEK dan, de *Koning van Salem*, was tevens *een Priester* van den eenigen en waren God, door den *Allerhoogſten God* zelven, tot Priester aengeſteld, en wel de eerſte van alle. De Godvruchtigen hadden wel reeds lang voor hem geöffert, maer nimmer was 'er nog een Priester geweest, van God zelven tot dat werk geroepen. Trouwens, niemand mag zich de eer aenmatigen van Priester te zijn, ten zy hy daer toe van God geroepen worde. (vergel. Kap. V: 1-4.) MELCHISEDEK was derhalven, van God zelven, tot het Priesterſchap onmiddelyk geroepen; zonder daer toe eenig ervrecht te hebben, gelijk de nazaten van AARON.

Wijders herinnert de Apostel, wat MELCHISEDEK omtrent ABRAHAM, en deze wederom omtrent MELCHISEDEK gedaen had, vs. 1[a], 2[b]: *die* ABRAHAM *te gemoet ging, als hy wederkeerde van het ſlaen der Koningen, en hem zegende, aen welken ook* ABRAHAM *van alles de tiende deelde.* Deze gebeurtenis zelve, dat MELCHISEDEK den Aertsvader ABRAHAM te gemoet ging, by gelegenheid, dat de laetſte wederkeerde van den ſtrijd, waer in hy de overwinning behaelt had, over de vyandige Koningen, die zijnen Neev LOTH, met alle zijne haven, gevangelyk hadden wechgevoerd; deze gebeurtenis is bekend, uit het geſchiedverhael van MOSE, Gen. XIV.

De Apostel bepaelt de aendacht der Hebreeuwſche Christenen, by deze twee byzonderheden, dat MELCHISEDEK den

Aertsvader ABRAHAM *gezegent heeft*, en dat de laetste den eersten *van alles de tiende deelde.*

Het blijkt uit vs. 7. alwaer de Apostel zegt, *het gene minder is, wordt gezegend van het gene meerder is*, dat dit *zegenen* niet blotelyk bestaen hebbe, in ABRAHAM geluk te wenschen, met de overwinning, welke hy behaelt had, of in het toewenschen van allerlei heil en voorspoed: want, op deze wijs, mogen ook de minderen hunne meerderen zegenen. Maer dit *zegenen* bestondt, in de verzekering van de Goddelyke gunst, en in de aenkondiging der weldaden, welken de Aertsvader te verwachten had. In dezen zin, kan niemand *zegenen*, dan zulk een, welken God daer toe uitdrukkelyke volmacht geevt. Zo zegende MOSE, als een van God gevolmachtigde Propheet, de XII Stammen Israëls, Deut. XXIII. Zo moesten ook de Priesters den zegen op het volk leggen, volgens een voorschrivt, het welk God zelvs daer van gegeven had, bestaende in eene plechtige herhaling van alle de belovten, welke de HEER aen Israël gedaen had. — MELCHISEDEK dan zegende ABRAHAM, uit kracht van zijne Priesterlyke waerdigheid, welke God zelvs hem onmiddelyk had opgedragen.

ABRAHAM, van zijnen kant, *gav aen* MELCHISEDEK *de tiende van alles*, dat is, van den gehelen buit, welken hy op de verslagene koningen behaelt had, (vergel. vs. 4.) Dit geven van de tiende, was niet slechts eene daed van burgerlijken eerbied, maer van Godsdienst. ABRAHAM rekende zich daer toe verplicht, om dat hy MELCHISEDEK erkende en eerbiedigde, als eenen Priester van den Allerhoogsten God. Dit blijkt allerduidelykst, uit de gewichtige gevolgen, welke de Apostel daer uit, dat MELCHISEDEK deze tiende heeft aengenomen, vervolgens afleidt. Trouwens, wanneer 'er geen Priester was, werdt de tiende onmiddelyk aen God toegewijd; (zie Gen. XXVIII: 22. verg. Kap. XXXV: 1-3.) maer, nu ABRAHAM dezen Priester des Allerhoogsten Gods ontmoette, stelde hy hem de tienden ter hand, om dezelve Gode op te offeren. — Daer nu de buit, welken ABRAHAM behaelt had, meest al in vee bestondt, is 'er geen twijfel aen, of MELCHISEDEK zal ook dadelyk daer van geofferd hebben.

Vs. 2b onderricht de Apostel de Hebreeuwfche Christenen, omtrent de geheimzinnige beduidenis der namen van dezen Koninglyken Priester: *die voor eerst overgezet wordt*, dat is, zijn naem MELCHISEDEK betekent, *Koning der gerechtigheid*, *en daer na ook was een Koning van Salem*, *'t welk is*, of zo veel zegt, als *een Koning des vredes.*

PAULUS geevt de namen van dien merkwaerdigen perfoon onderfcheidenlyk op, den eenen na den anderen, met de woorden *voor eerst en daer na*, om daer door de aendacht der Hebreeuwfche Christenen des te meer te bepalen, by de opmerkelyke betekenisfen, welke hy, van deze beide namen, ftondt aen te wijzen. — Oulings toch was men gewoon, niet flechts willekeurige namen te geven, zo als by ons plaets hebben; maer zulke die opzicht hadden, op de hoedanigheden der perfonen, of de lotgevallen, welke men van hen verwachtte. Wat nu ook de aenleiding, by de menfchen van dien tijd, moge geweest zijn, waerom zy aen MELCHISEDEK, en aen de Stad van zijne heerfchappy, zulke veel beteekenende namen gegeven hebben; uit het gene de Apostel hier aenteekent, is het blijkbaer, dat deze naemgevingen gefchied zijn, door een byzonder beftel der Goddelyke Voorzienigheid, op dat ook MELCHISEDEK, zelvs in de namen van zijnen perfoon, en van zijne Koninglyke Stad, een luisterrijk voorbeeld van den MESSIAS wezen zoude.

Ondertusfchen mogen wy vastftellen, dat God, in zijne Voorzienigheid, dezen MELCHISEDEK zulke voortreffelyke en veel beteekenende namen niet zou hebben waerdig gekeurd, indien de uitmuntende hoedanigheden, welke daer door worden uitgedrukt, ook niet by hem hadden plaets gehad; te meer, daer hy, in zijn ganfche beftaen, karakter en bedrijven, zijn verheven tegenbeeld, zo veel mogelyk was, volkomen moest afbeelden. — Op dezen grond, mogen wy, van MELSCHISEDEK, vastftellen, dat hy, uit hoofde zijner rechtvaerdigheid, welke hy, als Koning, in alle zijne handelingen, openbaer maekte, een *Koning der gerechtigheid* geweest zy, niet alleen in den naem, maer ook in de daed zelve. In het weinige, het welk wy by MOSE, van

's mans geschiedenis, vinden aengeteekend, ontmoeten wy een kennelyk bewijs van zijne vredelievenheid, daer hy niet mede was ingewikkeld, in den oorlog der naburige Koningen, die, door ABRAHAM, verslagen werden. Om dit, en andere blijken van vredelievenheid, welke hy geduurig gav, mogt hy ook, met recht, *Koning van Salem*, dat is, *Koning des vredes*, genaemd worden.

MELCHISEDEK had gene Priesterlyke afkomst, ervrecht, noch inwijing tot deze waerdigheid, gelijk de Levitische Priesters. Maer even daer door, vertoonde zich in MELCHISEDEKS Priesterschap, veel meer, dan in dat der Levitische Priesteren, eene zeer duidelyke schildery der eeuwigduurenheid van CHRISTUS Priesterschap. Dit vertoont de Apostel vs. 3.

3. Sonder vader, sonder moeder, sonder geslacht-rekeninge, noch beginsel der dagen, noch eynde des levens hebbende: maer den Sone Godts gelijck geworden zijnde, blijft een Priester in eeuwigheyt.

De Apostel spreekt hier van MELCHISEDEK, beschouwd als Priester, en derhalven moeten de uitdrukkingen, *zonder vader*, *zonder moeder*, *zonder geslachtrekening*, *noch beginsel der dagen*, *noch einde des levens hebbende*, niet onbepaeld worden opgevat, maer met betrekking tot het Priesterämbt. — Hy was *zonder* Priesterlyken *vader*, *zonder* Priesterlyke *moeder*, *zonder* Priesterlyke *Geslachtrekeninge*. Hy overtrof dan daer in de Levitische Priesteren, die deze waerdigheid niet bekleden konden, wanneer zy niet uit Priesterlyke Ouderen geboren waren, en, wanneer zy hun ervrecht, of recht van opvolging, uit de geslachtrekeningen van AARONS nakomelingen, niet konden aentonen. Dit alles had MELCHISEDEK niet eens nodig gehad, naerdien hy, als de eerste en eenigste Priester, in zijn zoort, door Gods onmiddelyke roeping, was aengesteld.

In die zelvde betrekking, had hy ook *noch beginzel der dagen*, *noch einde des levens*. — Het *beginsel der dagen*, van de Levitische Priesteren wordt gerekend, van den dag hunner plechtige inwijding; wanneer zy sterven, en, door

eenen anderen, werden opgevolgd, dan was *het einde* van hun Priesterlyk *leven* gekomen.

In zo ver was MELCHISEDEK, *den Zoon van God*, *gelijk geworden*, als hy Priester was, niet uit kracht van ervrecht of opvolging, maer door eene onmiddelyke roeping. Ook is hy daer in Gods Zoon gelijk, dat hy *blijvt een Priester in eeuwigheid*; naerdien zijn Priesterschap, even als dat van CHRISTUS, zijn luisterrijk tegenbeeld, uit geen ervrecht ontstaen, nimmer door eene gewone inwijing begonnen, en ook nooit, door de opvolging van eenen anderen, geëindigd is; zo dat het Priesterschap van MELCHISEDEK eene geduurzaemheid vertoonde, welke nooit begonnen en nooit geëindigd is, ter uitbeelding der eeuwigheid, welke, aen het Priesterschap van CHRISTUS, in veel grooteren nadruk, eigen is.

Trouwens, dat de Apostel, in dat gansche voorstel, deze en andere bewoordingen, niet in eenen al te letterlyken, maer in eenen verbeeldenden zin, wille opgevat hebben, blijkt klaer genoeg; niet alleen uit den aert der zake zelve, maer ook uit zijne uitdrukkelyke aenmerking vs. 9, alwaer hy zegt, dat LEVI niet eigenlyk, maer *om zo te spreken*, of gelijk men gewoon is, in geheimzinnige voorstellen te spreken, tiende gegeven had in ABRAHAMS lendenen.

‡‡. *Wijders betoogt de Apostel de voortreffelykheid van* MELCHISEDEKS *Priesterschap, boven dat van* AARON *en zijne opvolgers, met opzet vs.* 4-10.

‡. *Hy ontleent zijn eerste bewijs daer uit, dat* ABRAHAM *zelvs aen* MELCHISEDEK *tiende gegeven hebbe, vs.* 4-6.

+. *Dit bewijs wordt voorgesteld, vs.* 4.

4. Aenmerckt nu en bedenkt eens, hoe groot, en welk een allervoortreffelykst Priester, dese Melchisedek geweest zy, aen den welcken oock Abraham de Patriarch, die, by ons, in zulk eene algemeene hoogächting is, tiende gegeven heeft uyt den buyt, welken hy, op de overwonnene Koningen, behaelt had. Was Melchise-

dek nu groter, een perfoon van veel hogere waerdigheid, dan Abraham; dan fpreekt het ook van zelvs, dat hy de nakomelingen van Abraham nog veel meer overtreffe.

††. *Dit bewijs wordt, tegen eene fchijnbare bedenking, gehandhaevd, vs. 5, 6ᵃ.*

‡. *Het tweede bewijs is daer uit ontleend, dat* MELCHISEDEK *den Aertsvader* ABRAHAM *gezegend hebbe, vs. 6ᵇ, 7.*

5. Ende de zonen van Aaron, die uyt de kinderen Levi het Priefterdom, uit kracht van ervöpvolging ontfangen, (*b*) hebben, dit erken ik, ook wel bevel of macht, om tiende te nemen van het volck, nae de wet, dat is, van hare broederen; de Levitifche Priesters zijn ook wel van God gemachtigd, om zich die tienden, welke de Israëllers, als een ervpacht aen God, als hunnen Leenheer verfchuldigd zijn, te laten geven van hunne medebroeders; hoewel die Levitifche Priesters, uyt de lenden Abrahams voortgekomen zijn; zijnde zo wel als de overige Israëllers, nakomelingen van denzelvden Aertsvader Abraham, zo dat de Leviten geen recht hebben zouden, om tienden van hunne broederen te vorderen, indien God hun dit byzonder voorrecht niet gegeven had.

6. Maer daer uit, dat ook de Levitifche Priesters het recht hebben, om tienden te ontvangen van hunne broederen, moest gy niet befluiten, dat de Levitifche Priesters, met Melchifedek, zouden gelijk ftaen. Het geval van Melchifedek was geheel anders: want hy die [*fijne*] geflacht-rekeninge uyt haer, uit de Leviten, niet en heeft, en derhalven zijn recht, om tiende te ontvangen, niet kon afleiden uit het voorrecht, het welk God naderhand, aen het geflacht van Levi, heeft toegeftaen: die heeft (*c*) van Abraham tiende genomen, niet gelijk de

(*b*) Numer. 18: 21. Deut. 18: 1. Jof. 14: 4. 2 Chr. 31: 5.
(*c*) Genef. 14: 20.

de Levitische Priesters van zijne broederen, maer van den Stamvader der Levitische Priesteren zelven. Derhalven, was de voorrang van Melchisedek, boven Abraham, zo veel groter, dan die der Levitische Priesteren, boven hunne broederen, als Abraham de Stamvader buiten twijfel groter was, dan de Levitische Priesteren, zijne afstammelingen. Laet ik 'er nog een ander bewijs byvoegen, ten betoge, dat het Hogepriesterämbt van Melchisedek veel voortreffelyker ware, dan dat van Aaron en zijne opvolgeren; ende dit bewijs ontleen ik, uit het gene Melchisedek, omtrent Abraham verricht heeft: want hem die de veel beteekenende beloftenissen van God ontvangen hadde, dat alle geslachten der aerde in hem zouden gezegend worden, (vergel. Gen. XII: 3.) heeft hy gesegent.

7. Nu heeft Melchisedek onsen Stamvader, die zulke grote belovten van God ontvangen had, gezegent, dan moet hy ook voortreffelyker geweest zijn, dan deze onse Stamvader. Immers, sonder eenigh tegenspreken, en dit kan by niemand in bedenking komen, 't gene minder is wort gesegent van 't gene meerder is, met zulk eene zegening namelyk, welke niet bestaet, in het bloote toewenschen van allerlei voorspoed, maer in de onfeilbare aenkondiging van de Goddelyke gunst. Op zulk eene wijs, kan niemand zegenen, dan God zelvs, en iemand, welken God daer toe uitdrukkelyke volmacht verleent. Was nu Melchisedek groter dan Abraham, den doorluchtigen Stamvader der Levitische Priesteren, dan moet hy ook voortreffelijker geweest zijn, dan de Levitische Priesteren, die uit de lendenen van dien Stamvader, zijn voortgekomen.

‡‡‡. *Het derde bewijs is ontleend, uit de zeer onderscheidene betrekking, in welke de Levitische Priesters tiende namen, en in welke* MELCHISEDEK *tiende genomen heeft, vs.* 8, 9.

8. Ende, gelijk ik zo even heb toegestaen, vs. 5. de Levitische Priesteren nemen ook wel tiende, maer in dezelvde byzonderheid, op dat ik 'er nog een derde bewijs

byvoege, blijkt wederom de voortreffelykheid van Melchifedeks Priesterfchap. Te weten, hier nemen wel tienden de Leviten, zijnde menfchen die fterven, en, by hunnen dood, het Priesterfchap aen hunne opvolgeren moeten overlaten: maer aldaer, in het geval van Melchifedek, [neemtse] die van welcken getuygt wort dat hy leeft.

Dit getuigenis *dat hy leevt*, vinden wy van MELCHISEDEK, niet woordelyk, maer zakelyk, Pf. CX: 4. Daer wordt van Gods Zoon getuigd, dat Hy *Priester is in der eeuwigheid naer de ordening van* MELCHISEDEK. Derhalven, wordt ook MELCHISEDEK aldaer uitgebeeld, als een *eeuwig levend Priester*. Niet als een eeuwig levend *mensch*: want als mensch, is MELCHISEDEK, even als als alle zijne natuurgenoten, geftorven. Even gelijk hy vs. 3, wordt voorgefteld, als iemand, die in zijne betrekking van Priester, *noch beginfel der dagen*, *noch einde des levens heeft*; zo komt hy ook hier voor, als een Priester, die, met betrekking tot deze zijne waerdigheid, volgens het aengehaelde getuigenis van Pf. CX: 4, nooit heeft opgehouden van te leven, voor zo verre 'er namelyk nimmer, door opvolging van eenen foortgelijken Priester, aen zijn Priesterleven een einde gekomen is.

De MESSIAS wordt, door de Levitifche Priesteren, afgebeeld, enkel als Priester; maer door MELCHISEDEK, wordt hy afgefchaduwd als een *eeuwigblijvend Priester*. Schoon derhalven de Levitifche Priesteren, ten aenzien van het tiende nemen op zich zelve, met MEDCHISEDEK gelijk ftonden, werden zy daer in evenwel, door MELCHISEDEK, onvergelijkelyk overtroffen, dat hy tiende genomen had van ABRAHAM, als zulk een die den MESSIAS had afgebeeld, niet flechts eenvouwig als een Priester, maer zelvs als een eeuwig blijvend Priester.

Trouwens, dat de Apostel hier deze dingen opgeve, niet zo als zy dadelyk plaets hadden; maer zo als zy voorbeelden en geheimzinnige fchilderijen waren, blijkt allerduidelykst uit de aenmerking, welke hy vs. 9 voor uit zendt, eer hy tot zijn vierde bewijs overgaet.

‡‡‡‡. *Het vierde bewijs bestaet hier in, dat* LEVI *zelvs, de Vader van alle de wettische Priesteren, aen* MELCHISEDEK *tiende gegeven hebbe, vs.* 9, 10.

9. Ende, om so te spreken, oock Levi zelvs, met alle de wettische Priesters, die uit hem zijn voortgekomen, die, tienden neemt van de overige Stammen Israëls, heeft door Abraham tiende gegeven aen Melchisedek.

10. Want hy was nogh niet werkelyk aenwezig, maer evenwel opgesloten, in de lenden des vaders Abrahams, als hem Melchisedeck te gemoete gingh, en van hem tiende nam. Maer hy, die tiende neemt, is voortreffelyker, dan hy die dezelve geevt; derhalven, is ook Melchisedek voortreffelijker, dan Levi en alle de Priesteren, die uit hem zijn voortgekomen. Zo dan, het spreekt van zelvs, dat CHRISTUS, die Priester is naer Melchisedeks ordening, onvergelijkelyk voortreffelijker zy, dan de Levitische Priesteren, naer de ordening van Aaron.

††. *Wijders betoogt de Apostel, dat, door het onvergelijkelyk beter Priesterschap van* CHRISTUS, *dat der Leviten geheel afgeschaft en vernietigd ware, ten bewijze der hoge waerdigheid van het eerste boven het laetste, vs.* 11-28. *Dit doet hy:*

‡. *Door eerst aen te wijzen de ongenoegzaemheid van het Levitisch Priesterschap, en van den geheelen schaduwdienst, om het ware heil dadelyk aen te brengen, vs.* 11-19.

‡‡. *Door daer na de volkomene algenoegzaemheid van* CHRISTUS *Priesterschap, aen te tonen, vs.* 20-28.

‡. *In het eerste stuk vs.* 11-19, *betoogt hy*

‡. *In het gemeen de ongenoegzaemheid van het Levitisch Priesterschap, en den geheelen schaduwdienst, vs.* 11, 12.

+. *Van het Levitisch Priesterschap, vs.* 11.

++. *Van den schaduwächtigen eerdienst, vs.* 12.

11. Het Priesterschap van CHRISTUS is ongelyk voortreffelijker, dan dat van Aaron en zijne zonen. Trouwens, het laetste was ten eenemael ongenoegzaem, om het ware heil aen te brengen: want het was nodig, dat het zelve, door een geheel ander Priesterschap, vervangen wierd. (*d*) Indien dan nu de volkomenheyt door het Levitische Priesterschap ware, zo dat het volkomen, aen het oogmerk, beäntwoordde, waer toe een Priester, voor zondige menschen, by God intradt; indien het de ware verzoening met God had aengebracht: (want onder het selve Levitische Priesterschap, heeft het volck Israëls de wet ontfangen, welke eene geduurige herïnnering opleverde, dat de zonden niet verzoend waren) indien het Levitisch Priesterschap genoegzaem was, om de verzoening met God te weeg te brengen, wat noot was 't nogh, en waer toe diende het dan, dat een ander Priester nae de ordeninge Melchisedeks soude opstaen, ende die niet en soude gesegt worden te zijn nae de ordeninge Aarons, dan was 'er geen ander Priester, naer Melchisedeks ordening, nodig geweest.

Dan, de tusschenrede: *want onder het zelve*, het Levitische Priesterschap namelyk, *heeft het volk de Wet ontvangen*, heeft eenige nadere opheldering nodig. — De Apostel was voornemens, om dadelyk van de *Wet* nader te spreken. Daerom voegt hy 'er deze uitspraek, uit de volheid zijner gedachten, reeds by voorraed, als eene tusschenreden by, om dat zy mede een bewijs opleverde, voor de ongenoegzaemheid van het Levitisch Priesterschap. Te weten, onder het zelvde Levitisch Priesterschap, *heeft het volk de Wet ontvangen*, of, gelijk 'er eigenlyk staet, *is het volk onderworpen aen de Wet.* Deze Wet vorderde vele moeilyke plechtigheden, van wasschingen, reinigingen, en geduurig al wederom herhaelde offeränden, als zo vele in het oog lopende blijken, dat de zonden nog niet verzoend waren. Aen deze plechtigheden, hadden de Israëllers zich niet behoeven te onderwerpen, indien de volkomenheid, de verzoe-

(*d*) Galat. 2: 21.

zoening met God, door het Levitisch Priesterschap, was daergesteld. — Een daer uit, bleek ook tevens de ongenoegzaemheid van den ganschen schaduwdienst: want die Wet was, op dat Priesterschap gegrond, en stondt daer mede in een allernauwst verband; en derhalven, moest ook die Wet vervallen, zo dra dat Priesterschap verviel, onder het welk zy aen het volk gegeven was.

Deze afschaffing van den schaduwdienst toont de Apostel nader aen, vs. 12.

12. Want het Levitisch Priesterschap verandert, afgeschaft en vernietigd zijnde, door de komst van dien meerderen, die niet naer Aarons, maer naer Melchisedeks ordening, is opgestaen, gelijk ik zo even bewezen heb, vs. 11, so geschiet 'er oock nootsakelick veranderinge der wet, en het kan niet anders zijn, of de schaduwwet, welke in het afgeschafte Priesterschap gegrond is, moet ook geheel vernietigd zijn. Het waren immers ook alleen de Levitische Priesters, die verzoening konden doen over de zonden, welke tegen de schaduwächtige Wet, begaen waren; hoe zoude dan die Wet nog kunnen stand houden, na dat hare bedienaers waren afgeschaft, door de komst van eenen beteren Priester, die niet was naer hunne, maer naer eene geheel andere ordening?

‡‡. *Dan, om dat deze leer vierkant strijdig was, met de veröuderde voorördeelen der Hebreeuwsche Christenen, oordeelt de Apostel het nodig, om dezelve meer in het byzonder te betogen, vs.* 13-19.

†. *Ten aenzien van het Levitisch Priesterschap, bewijst hy, dat het zelve moest worden afgeschaft, vs.* 13-17.

,. *Om dat die meerdere Priester, die Ps. CX:* 4 *beloovd was, uit eene geheel andere Stam, oorsprongelyk was, dan de Wettische Priesters, vs.* 13, 14.

,,. *Om dat hy ook van eene geheel andere ordening was, vs.* 15-17.

††. *Met opzicht tot de gansche schaduwwet, betoogt hy, dat zy mede afgeschaft is, vs.* 18, 19.

,. *Het bewijs zelvs vinden wy, vs.* 18, 19a, *en*

,,. *Den naderen aendrang daer van, vs.* 19b.

13. Want hy, die meerdere Priester, CHRISTUS namelyk, op wien dese merkwaerdige dingen, in den aengehaelden CX ten Psalm, gesegt worden, behoort niet tot de Priesterlyke Stam van Levi, maer tot een geheel ander stamme, van welcke niemant hem tot den altaer begeven, en zich verstout heeft, om eenig Priesterlyk werk te verrichten, dan alleen de Koning Uzzia, die over deze onbedachtzaemheid zichtbaer gestraft is:

14. Want het is openbaer en allen bekend, (e) dat CHRISTUS onse Heere uyt Juda gesproten is: op welcke stamme Moses niets gesproken en heeft van het Priesterschap. Gevolgelyk is het Levitisch Priesterschap afgeschaft, nu de Heer JESUS, oorsprongelyk uit eene geheele andere Stam, Priester geworden is; het welk zekerlyk gene plaets kon hebben, wanneer het Levitisch Priesterschap nog moest stand houden.

15. Ende [*dit*], dat het Levitisch Priesterschap zy afgeschaft, is nogh veel meer openbaer, en het blijkt nog des te duidelyker, so daer nae de gelijckenisse van Melchisedek een ander Priester opstaet. Dan moeten immers de vorige Priesters, naer de ordening van Aaron, hebben uitgedient. Nu is CHRISTUS een Priester,

16. Die [*dit*] niet nae de wet des vleeschlicken gebodts en is geworden, maer nae de kracht des onverganckelicken levens.

Hier toont de Apostel het kennelyk onderscheid aen, tusschen de ordening der Levitische Priesteren, en die van CHRISTUS. — De ordening der eerste was *de Wet des vleeschelyken gebods.* Het woord, door *gebod* vertaeld, beteekent hier, even als vs. 5, daer het door *bevel* is overgezet, de macht of het recht, om het Priesterämbt te bekleeden. Dan het was, by de Levitische Priesters, een *vleeschelyk gebod* of *recht*, voor zo verre het van eene *vleeschelyke* of stervelyke, dat is, van eene vergangelyke duurzaemheid was. Het woord *vleesch* of *vleeschelyk*, is eene gewone benaming van iets, het welk stervelyk of vergangelyk

(e) Jes. 11: 1. Matth. 1: 3.

lyk is. De *Wet* derhalven, *van het vleeschelyk* of vergangelyk Priesterrecht, is die Wet of verördening, volgens welke dit vergangelyk Priesterrecht, aen de nazaten van AARON gegeven was.

Maer van eenen geheel anderen aert is de Wet of verördening, volgens welke CHRISTUS Priester geworden is, namelyk naer de ordenining van MELCHISEDEK. Deze Wet of verördening noemt de Apostel eene *kracht des onvergangelyken levens*, om dat de verördening van CHRISTUS Priesterschap een altoosduurend gezach heeft, in tegenstelling van het Levitisch Priesterschap, welks gezach maer voor eenen bepaelden tijd duurde.

17. Het Priesterschap van CHRISTUS heeft een altoosduurend gezach; zijn recht om Priester te zijn, houdt nimmer op: Want hy, die Ps. CX het woord voert, getuygt van Hem, (*f*) Gy zijt Priester in der eeuwigheyt nae de ordeninge Melchisedeks. Blijvt CHRISTUS nu Priester in der eeuwigheid, dan is ook zijn Priesterschap onvergangelyk; en, is 'er nu zulk een kennelyk onderscheid, tusschen de ordening van CHRISTUS, dien groten Hogepriester, en tusschen die der Levitische Priesteren, dan moet ook het Levitisch Priesterschap, daer het door een ander vervangen is, zijn afgeschaft.

18. Even daer door, is tevens de gansche schaduwwet te niet gedaen. Dit blijkt, uit de natuur van de Wet zelve: Want de vernietinge, de ganschelyke afschaffing, des voorgaenden gebodts, der schaduwwet, welke voorheen was ingesteld, geschiet en moest noodzakelyk gebeuren, om desselven swackheyts ende onprofijtelickheyts wille: om dat namelyk die Wet ongenoegzaem was, om de verzoening met God te weeg te brengen, en ook geheel niet geschikt tot dat groote einde.

19. (*g*) Want de schaduwwet en heeft geen dingh volmaeckt; vermits zy slechts eene uitbeelding vertoonde, van het gene tot de volmaking, tot de verzoening der zon-

(*f*) Ps. 110: 4. Hebr. 5: 6. ende 8: 3. Galat. 2: 16.

(*g*) Hand. 13: 39. Rom. 3: 28

den, nodig was, heeft zy de zaek zelve onmogelyk kunnen daerſtellen; en derhalven, moest zy worden afgeſchaft. Niemand evenwel moest, uit deze ongenoegzaemheid der Wet, beſluiten, dat onſe gelovige vaders, die onder deze Wet geleevt hebben, van de zaligheid zijn verſtoken gebleven. De Wet kon hun wel geen wezenlyk heil aenbrengen, (*h*) maer zy hadden nogthans iets, behalven die Wet, het welk hen het wezenlyk heil deelächtig maekte, namelyk, de aenleydinge van een beter hope, door welcke wy tot Godt genaken.

De *aenleiding van eene betere hoop*, eigenlyk ſtaet 'er, *de boven invoering van eene betere hoop*, dat is, *de boven ingevoerde betere hoop.* — Door deze *boven ingevoerde betere hoop*, verſtaet de Apostel de verwachting der gelovigen, die onder de Wet geleevd hebben, op dat beter en onvergelyk voortreffelyker Priesterſchap van CHRISTUS, waer op hun hoop gegeven was, door die heuchlyke belovten, welke hun van tijd tot tijd gegeven waren, byzonder Pſ. CX: 4.

Door welke, wordt 'er bygevoegd, *wy tot God genaken*; *wy* namelyk, die nu leven onder den dag der vervulling, om de Hebreeuwſche Christenen, in het voorby gaen te doen opmerken, dat, ſchoon de gelovigen onder den ouden dag, door hunne hoop op het aenſtaende betere Priesterſchap, de zaligheid waren deelächtig geworden, zy evenwel, die onder den dag der vervulling leevden, een veel grooter voordeel genoten, nu die beloovde meerdere Priester werkelyk gekomen was, en eene volmaekte verzoening had te weeg gebracht; zo dat zy nu *tot God genaken* konden, dat is, met alle vrymoedigheid, en een volkomen vertrouwen, voor God verſchijnen, als voor eenen verzoenden Vader; in tegenſtelling der gelovigen onder den ouden dag, die, in de gemelde betrekking, niet tot God konden naderen, daer de ſchaduwächtige Wet hun geduurig herïnnerde, dat de zonden nog niet verzoend waren.

(*h*) Joh. 3: 17. Rom. 3: 21.

‡‡. *Vs.* 20-28. *bewijst de Apostel de volkomene algenoegzaemheid van* CHRISTUS *Priesterschap.*

‡. *Het bewijs zelvs vinden wy, vs.* 20-25, *en is ontleend,*

✝. *Uit de manier, op welke* CHRISTUS, *tot het Priesterschap, is aengesteld, namelyk door eedzweering, vs.* 20-22.

✝✝. *Uit de onvergangelykheid van zijn Priesterschap, vs.* 23-25.

20. Ende, daer en tegen, is het betere Priesterschap van CHRISTUS volkomen algenoegzaem, om het ware heil aen te brengen, voor soo veel het niet sonder eedtsweeringe [*en is geschiet*], (want gene zijn wel sonder eedtsweeringe Priesters geworden:

21. Maer dese met eedtsweeringe, door dien die tot hem gesegt heeft, (*i*) De Heere heeft gesworen, ende het en sal hem niet berouwen, Gy zijt Priester in der eeuwigheyt nae de ordeninge Melchisedeks.)

22. Van een soo veel beter verbont is Jesus borge geworden.

Het Priesterschap van CHRISTUS *is, niet zonder eedzweering, (geschied)*, dat is, CHRISTUS is wel degelyk, door eedzweering, tot Priester aengesteld. Wanneer van God gezegd wordt, dat Hy iets, met eedzweering, verördend of vast gesteld hebbe, wordt daer door te kennen gegeven, dat zulk eene verördening volstrekt onveränderlyk zy; en het gene God, zonder eedzweering, verördend heeft, is zodanig iets, het welk slechts voor eenen tijd geschikt is, en naderhand wordt afgeschaft.

Dat nu het Priesterschap van CHRISTUS, *met eedzweering, geschied* of *verördend zy;* zo dat het onveränderlyk zy, en derhalven veel voortreffelyker, dan het Levitisch Priesterschap, bewijst de Apostel, door deze aenmerking, vs. 20[b] en 21, welke de Onsen tusschen twee haekskens geplaetst heb-

(*i*) Psalm 110: 4.

ben: „ (*want gene*, de Levitische Priesters namelyk, *zijn*
„ *wel zonder eedzweering Priesters geworden*; zy zijn wel, op
„ eene plechtige wijs, tot hun ambt ingewijd, en zelvs,
„ door een verbazend wonderteeken, daer in bevestigd,
„ gelijk AARON, door het bloeien van zijnen ſtav; maer
„ nergens leest men, dat zy, met eedzweering, zijn ingehul-
„ digd; *maer deze*, de Heer CHRISTUS namelyk, is Priester
„ geworden, *met eedzweering*: by zijne aenſtelling tot Pries-
„ ter, is 'er een merkwaerdige eed gezworen, *door dien*,
„ *die tot hem gezegd heeft*, of, naerdien van Hem gezegd
„ is, *de Heer heeft gezworen en het zal Hem niet berouwen*;
„ de Allerhoogſte heeft zijnen wil verklaert, met eene
„ beëdigde betuiging, zo dat Hy daer in nimmermeer ver-
„ ändering maken zal, zeggende tot zijnen eeuwigen Zoon,
„ *Gy zijt Priester in der eeuwigheid*, gy zult uwe waerdig-
„ heid altoos blijven behouden, zonder daer in ooit, door
„ eenen anderen, te worden opgevolgd, *naer de ordening*
„ *van* MELCHISEDEK, wiens Priester ordening dit byzonder
„ heeft, boven die van AARON, dat daer in gene opvolging
„ plaets hebbe.")

CHRISTUS heeft dan dit voorrecht, boven de Levitische Priesteren, dat zijne aenſtelling, met eene plechtige eedzweering, geschied zy: en daer uit leidt de Apostel dit beſluit af, *voor zo ver de* aenſtelling van CHRISTUS tot Priester, *niet zonder eedzweering, geschied is, is ook* JESUS *borg geworden van een zo veel beter verbond*, vs. 20ᵃ, 22: want de woorden *voor zo veel* vs. 20ᵃ, ſlaen op vs. 22.

Er had te voren ook een *verbond* plaets, het Sinaïtisch Verbond namelyk, opgeregt, met het gansche volk van Israël, waer in God, op de uitwendige gehoorzaemheid aen de Wetten, door MOSE voorgeschreven, aerdsche zegeningen, in Kanaän, beloovt had. (vergel. Deut. XXVIII.) Maer nu heeft er een veel *beter* verbond plaets, in het welk geestelyke en eeuwige zegeningen beloovd worden. De aerdsche voorrechten, welke den Israëlieren in Kanaän geschonken worden, waren wel afbeeldingen van hemelsche goederen. Ondertusschen moesten de laetstgemelde goederen nog verworven worden, zy waren ſlechts toekomende;

maer

maer nu zijn zy werkelyk daer gesteld, en worden van alle gelovigen, zonder onderscheid van volk, in volkomenheid genoten, en zonder dat 'er eenige voorwaerde gevorderd worde.

Nu is JESUS *de borg* van dit betere verbond, voor zo ver Hy zorg heeft gedragen, dat de beloovde goederen werkelyk geschonken worden, naerdien Hy dezelve verworven heeft; en, vermits Hy, door eedzweering, tot een eeuwig blijvend Priester verördend is, was Hy ook alleen in staet, om de Borg te zijn van dat beter en altoos duurend verbond.

23. Ende de onvergangelykheid van CHRISTUS Priesterschap, levert een tweede bewijs op, voor deszelvs volkomenheid en algenoegzaemheid: want gene der nakomelingen van Aaron, zijn wel vele Priesters geworden, zo dat zy een aenmerkelyk getal uitmaken; om dat sy door den doot verhindert wierden altijt te blijven: en, door hunne opvolgers, vervangen worden.

Men telt, van AARON, den eersten Priester, tot PINEHAS den laetsten, die, by de verwoesting van den Tempel, is omgekomen, 83 of 84 Hogepriesters, die elkanderen van tijd tot tijd, zijn opgevolgd. Dit was, in de daed, een groot gebrek, in dat oude Priesterschap, en een bewijs van deszelvs zwakheid, naerdien AARON en zijne opvolgers, als stervelyke menschen, door den dood, verhinderd wierden, altoos te blijven.

24. Maer geheel anders is het gelegen, met den meerderen Hogepriester CHRISTUS: want dese aenbiddelyke Persoon, om dat hy in der eeuwigheyt Priester blijft, heeft een onverganckelick, eigenlyk *onövergangelyk* Priesterschap, het welk niet van den eenen tot den anderen, by opvolging, overgaet. Het is waer, CHRISTUS heeft wel den dood ondergaen; maer dit verhinderde Hem niet, om Priester te blijven, daer zijn dood in tegendeel, het voornaemste deel van zijn Priesterwerk uitmaekte, vermits Hy toen zich zelven, tot een Zoenöffer, heeft opgeöffert.

25. Waerom hy oock, ten allen tijde, en volko-

melick kan faligh maken de gene die door hem, als Priester, tot Godt gaen, alfo hy altijt leeft (*k*) om voor haer te bidden.

Tot God gaen, fluit alle gelovige toenaderingen tot God in zich, om by God, in gunst, aengenomen te worden. Dit kan, van doemwaerdige zondaren, niet anders gefchieden, dan *door Hem*, door CHRISTUS, den volmaekten Hogepriester, die de verzoening met God heeft te weeg gebracht; en daerom kan CHRISTUS, die grote Hogepriester, alle zondaren, die *door Hem tot God gaen*, die Gods gunst zoeken te verwerven, door een gelovig vertrouwen, op zijne verzoenende offerände, *volkomelyk zalig maken*, en hen in het werkelyk bezit ftellen, van een volmaekt eeuwig geluk.

Dat nu de Hogepriester JESUS, op de gezegde wijs, alle zondaren, die door Hem, tot God gaen, KAN zalig maken, zo dat Hy daer toe de macht en een onbetwistbaer recht hebbe, leidt de Apostel af, uit de eeuwigduurenheid van zijn Priesterfchap. Daer uit bleek het, dat 'er, in dat Priesterfchap, niets zy, het welk deszelvs affchaffing vorderen zoude, maer dat het ten vollen genoegzaem zy, tot dat einde, waer toe het was ingericht; om namelyk zondaren met God te verzoenen, en hen eindeloos gelukkig te maken.

Om de Hebreeuwfche Christenen nader te onderrichten, omtrent de wijs, op welke, of het middel, waer door, CHRISTUS zondaren, die, door Hem, tot God gaen, volkomelyk kan zalig maken, voegt 'er de Apostel by, *alzo Hy altijd leevt, om voor hun te bidden.* — Het *bidden* van CHRISTUS is het middel, waer door Hy zondaers volkomenlyk zalig maekt. Dit zijn *bidden* beftaet, in eene vertoning als het ware van zijne verzoenende offerände, en zijne daer op gegronde begeerte, dat allen, die in Hem geloven, eindeloos mogen gelukkig worden. Vermits nu dit zijn bidden altoos verhoord wordt, kan het niet anders wezen, of het moet de volkomene zaligheid van alle gelovigen, tot een zo-

(*k*) 1 Tim. 2: 5. 1 Joh. 2: 1.

zeker gevolg, hebben. — Dat nu CHRISTUS deze voorbidding, welke nimmer wordt afgeslagen, altoos verrichten kunne, en ook werkelyk verrichte, betoogt de Apostel, uit zijn altoos duurend Priesterschap; *alzo Hy altoos leevt*, als Priester namelyk, en eeuwig blijvt, in het bezit van zijn Priesterschap, zo dat Hy zich ongestoord en onäfgebroken, in zijn Priesterlyk bidwerk, kan bezig houden.

‡†. *Ten besluite, voegt 'er de Apostel by, dat zulk een volkomene Priester, als* CHRISTUS *is, geenzins uit de Wet te wachten ware, vs.* 26-28.

✝. *Eerst vertoont hy, welken uitnemenden Hogepriester wy hebben, in den persoon van den Verlosser, vs.* 26, 27.

✝✝. *Daer na leert hy, dat zulk een Hogepriester ook nimmer uit de Wet te wachten ware, vs.* 28.

26. Want (of *Trouwens*) soodanigh een Hoogepriester betaemde ons, heyligh, onnoosel, onbesmett, afgescheyden van de sondaren, ende hooger dan de hemelen geworden:

27. Dien het niet alle dage noodigh en was, gelijck den Hoogenpriesters, (*l*) eerst voor sijne eygene sonden slacht-offeren op te offeren, daer na [*voor de sonden*] des volcks: want dat heeft hy eenmael gedaen als hy hemselven opgeoffert heeft.

In de beschrijving der vereischten van den volmaekten Hogepriester, vs. 26, 27[a], heeft de Apostel het oog, op de uiterlyke hoedanigheden, welke oulings, in de Levitische Priesters, moesten plaets hebben. — Hy moest *heilig* zijn, volmaekt, in zijn zedelyk bestaen; dit was afgebeeld door de gouden plaet, welke de Levitische Hogepriester op zijn voorhoofd droeg, met dit opschrivt, *de heiligheid des* HEEREN. Hy moest *onnozel* zijn, zich zelven niets kwaeds bewust weezen, gene zonden kennen, door eigen bedrijv; het gene daer door was afgebeeld, dat de wettische Hogepriesters bevrijd moesten zijn, van alle lichamelyke gebreken. Hy

(*l*) Levit. 9: 7. ende 16: 6. Hebr. 5: 3.

moest *onbesmet* zijn, ook ten aenzien van anderen, zo dat Hy zich nimmer, tot eenig kwaed, had laten vervoeren; dit was afgebeeld, door de witte kleding van de schaduwächtige Hogepriesters. Ook moest Hy *afgescheiden zijn van de zondaren*, en gene gemeenschap hebben, met de snode bedrijven van de werkers der ongerechtigheid; dit werdt, by de oude Hogepriesters, afgebeeld, in die omzichtige zorg, welke zy dragen moesten, om niet, door eenige wettische onreinheid van anderen, onbekwaem te worden, tot de uitöeffening van hun ambt.

Ook moest de volmaekte Hogepriester *hoger geworden zijn dan de Hemelen*, niet alleen door zijne hemelvaert, maer ook door zijne plaetsing, aen Gods rechtehand: want daer door is Hy hoger geworden dan de hemelen, en verre weg verheven, boven de Engelen, en andere uitmuntende wezens, welke, in den hemel, wonen. (verg. Eph. I: 21.) — Dit sluit tevens in zich, dat Hy waerächtig God is: want, wanneer de Verlosser een bloot mensch was, had Hy, tot deze onnadenkelyke heerlykheid, niet kunnen verheven worden.

Eindelyk moest het, *Hem niet alle dagen nodig zijn, gelijk den* Levitischen *Hogepriesters, eerst voor zijne eigene zonden, slachtöfferen op te offeren, daer na voor de zonden des volks.* — Volgens Gods uitdrukkelyk bevel, moest de Levitische Hogepriester eerst voor zijne eigene zonden, en daer na voor die van het volk, offeren, (vergel. Lev. IX: 17. XVI: 11.) ten blijke, dat hy zelvs een zondig mensch was, die eerst schaduwächtig moest ontzondigd worden, zou hy schaduwächtige zoenöfferen doen, voor het volk. Dit moest, niet slechts eenmael in het jaer, meer plechtig, op den groten verzoeningsdag, geschieden, maer ook alle dagen, in de gewone offeränden. — Dit wees een kennelyk gebrek aen, in de oude Hogepriesters. Dat zy voor zich zelven moesten offeren, vertoonde, dat de volmaekte Hogepriester nog toekomende ware; en dat zy hunne offeränden geduurig herhalen moesten, was een bewijs, dat dezelve de ware verzoening niet konden te weeg brengen. — Zou nu het eerste gebrek, van voor zich zelven te moeten offeren, in

den volmaekten Hogepriester, niet gevonden worden, dan moest Hy geheel onzondig zijn, *heilig*, *onnozel*, *onbesmet*, *afgescheiden van de zondaren*; en zou het andere gebrek, by Hem, gene plaets hebben, van zijne offerände geduurig te moeten herhalen, dan moest Hy ook *hoger worden*, *dan de hemelen*, ten blijke dat Hy eene volmaekte offerände geöffert, en eene volkomene verzoening te weeg gebracht hadde.

Dat nu de Heer JESUS alle de gemelde verëischten van eenen volmaekten Hogepriester werkelyk bezitte, bewijst de Apostel alleenlyk uit éene byzonderheid, maer die, by de Hebreeuwsche Christenen, alles kon afdoen; hier in bestaende, dat Hy niet nodig had, zijne offerände te herhalen, om de verzoening te weeg te brengen vs. 27[b]: *want dat heeft Hy éénmael gedaen*, *als Hy zich zelven opgeöffert heeft.* — Hy heeft *zich zelven*, zijne menschelyke natuur, by zijnen kruisdood, Gode opgeöffert, en, door die volmaekte offerände, alles voor eens en altoos afgedaen, wat ter verzoening van de zonden nodig was. — Nu bewees deze volkomenheid van CHRISTUS eenmael verrichte offerände ontegenzeggelyk, dat alle de gemelde verëischten van den waren Hogepriester, in Hem, gevonden worden, daer anders zijne offerände niet alles had kunnen afdoen.

28. Zulk een volmaekt Hogepriester nu was, uit de Wet, geenszins te wachten; het woord der belovte alleen heeft hoop gegeven, op zulken Hogepriester: Want de wet stelt, tot Hoogepriesters, aen blote menschen, die swackheyt hebben en stervelyk zijn, zo dat zy, by hunnen dood, hun onäfgedaen Priesterwerk, door anderen, moesten laten opvatten: maer het woort der eedtsweeringe, de belovte, dat 'er een Priester zou opstaen, aengesteld, met die eedzweering, van welke ik zo even gesproken heb, die na de wet is [*gevolgt*], welke belovte, ten tijde van den Koninglyken Propheet David, lang na de Wetgeving, gedaen is; dit woord der belovte [*stelt*] tot, en verklaert voor Priester den Sone Gods, die, wel verre, van uit stervelyke zwakheid, opvolgers

te hebben, in der eeuwigheyt geheyligt of *volmaekt* is, zijnde, voor eens en altoos, volmaektelyk toegerust, tot de volkomene uitvoering van zijn gansche Priesterwerk.

HET VIII. KAPITTEL.

--. *Wijders betoogt de Apostel de verhevenheid van* CHRISTUS *Priesterschap, boven dat van* AARON *en zijne opvolgers, uit de voortreffelykheid van het werk, het welk* CHRISTUS, *als Hogepriester, verricht heeft, vs.* 1-5. *Hy bepaelt de aendacht der Hebreeuwsche Christenen,*

/. *By de heerlyke plaets, alwaer* CHRISTUS *thans zijn Priesterwerk verricht, vs.* 1-4.

†. CHRISTUS *verricht zijn Priesterschap, niet in het schaduwächtig, maer in het hemelsch Heiligdom, vs.* 1, 2.

†† *Dit is ook noodzakelyk, vs.* 3, 4.

//. *By het schaduwächtige der verrichtingen van de Levitische Priesteren, vs.* 5.

1. DE hooftsomme nu der dingen daer van wy spreken, of de voornaemste zaek, welke hier, boven het gene wy te voren gezegt hebben, byzonder in aenmerking komt, is deze, (*a*) [*dat*] wy hebben soodanigen Hoogenpriester, (*b*) die thans, in den hemel, met eene onnadenkelyke heerlykheid, bekroond is, en derhalven onvergelyklyk verre verheven is, boven de Levitische Priesteren, naerdien CHRISTUS geseten is, aen de rechter-[*hant*] des throons der Majesteyt in de hemelen.

De hoofdsom nu der dingen daer van wy spreken, heeft onse Overzetting, veröndersteellende dat de Apostel hier de hoofdsom der zaken, van welke hy in het vorige gesproken heeft, kortelyk opgeve. Onses erächtens gaet PAULUS over, tot een an-

(*a*) Hebr. 3: 1. ende 4: 14. ende 6: 20. ende 9: 11. (*b*) Eph. 1: 20. Coloss. 3: 1. Hebr. 12: 2.

ander ſtuk, om namelyk een nieuw bewijs aen te voeren, ten betoge der voortreffelykheid van CHRISTUS Prieſterſchap, boven dat van AARON en zijne opvolgers. Dit bewijs is ontleend, uit de heilrijke plaets, alwaer CHRISTUS thans zijn Prieſterwerk verricht, zijnde niet in het aerdſche Heiligdom, maer in den hemel der heerlykheid. Hier toe leidt ons niet alleen de zaek zelve, welke de Apostel beredeneert, maer ook de inleiding vs. 1[a], welke wy letterlyk, volgens het Grieksch, vertaelt hebben: „ *de voornaemſte* „ *zaek*, welke hier, *boven het gene wy te voren gezegt heb-* „ *ben*, byzonder in aenmerking komt."

CHRISTUS *is gezeten, aen de rechtehand des threons der Majeſteit in de hemelen.* — Er is, in den hemel der heerlykheid een luisterrijk teeken van Gods onmiddelyke tegenwoordigheid, elders een licht, een ontoegangelyk licht, genaemd, zijnde een ongemeen heldere glans, zodanig ſchitterende, dat 'er de glans der zonne, op den vollen middag, by verdoven zoude. Dit luisterrijk teeken van Gods onmiddelyke tegenwoordigheid heet Kap. I: 3. de *Majeſteit*, en hier de *throon der Majeſteit.* Nu is de eereplaets van den verhoogden Middelaer in den hemel, onmiddelyk naest, en aen de rechtehand van dezen throon der Majeſteit; ten blijke, dat Hy, in rang en waerdigheid, verre weg verheven zy, boven de Engelen, en andere verſtandige wezens van nog hogeren rang, die, in den hemel, hunne gewone verblijvplaets hebben. (vergel. Eph. I: 21.)

Welk een kennelyk bewijs, voor de verhevenheid van CHRISTUS Prieſterſchap, boven dat van AARON en zijne opvolgeren? de laetstgemelden gingen, op den groten verzoeningsdag, na dat zy hun offerwerk volbracht hadden, in het binnenſte vertrek van het waereldlyk Heiligdom, alwaer God, op eene byzondere wijs, tusſchen de vleugelen der Cherubs, tegenwoordig was, om het offerbloed aen het verzoendekſel te ſprengen; maer CHRISTUS, na dat Hy zich zelven had opgeöffert, is ingegaen, in den hemel der heerlykheid, om te verklaren, dat Hy eene volmaekte verzoening had aengebracht. De wettiſche Hogepriesters ſtonden, in het binnenſte Heiligdom, maer voor eenen korten tijd, en dat met

angst en vrees; maer CHRISTUS bekleedt de eerste eere-plaets, Hy geniet 'er eene onnadenkelyke heerlykheid, welke Hy eeuwig bezitten zal, en Hy bepleit 'er, met vrymoedigheid, de belangen van zijn volk, zijne voorbidding grondende, op zijne volmaekte verzoening, Kap. VII: 15. 1 Joh. II: 2.

2. Een bedienaer is Hy, ten opzichte van zijne krachtige voorbidding, des hemelschen heyligdoms, ende niet slechts des schaduwächtigen heiligdoms, gelijk de Levitische Hogepriester was, maer des waren en tegenbeeldigen Tabernakels, welcken de Heere, de onëindige Bouwmeester aller dingen, zelvs heeft opgerecht, ende geen mensche, gelijk het gelegen was, met het schaduwächtig heiligdom, het welk, volgens Gods bestek, door menschelyke handen, vervaerdigd was.

3. Trouwens het was ook noodzakelyk, dat CHRISTUS, ten aenzien van zijne voorbidding, zijn Priesterwerk, in den hemel der heerlykheid, verrichtte: Want een yegelick Hoogepriester wort gestelt om gaven ende slacht-offeren te offeren: (c) waerom het nootsakelick was, dat oock dese grote Hogepriester CHRISTUS wat hadde, dat hy soude offeren.

4. Want (liever *Derhalven*) indien hy nog op aerden ware, so en soude hy selfs geen gemeen Priester kunnen zijn, terwijle daer Priesters zijn, uit het nageslacht van Aaron, die nae de wet gaven offeren. Gevolgelyk moet Hy een offerände, van een geheel ander en voortreffelyker zoort, hebben opgeöffert, waer door Hy niet slechts eene schaduwächtige, maer eene volkomene verzoening heeft te weeg gebracht; (vergel. Kap. IX: 12-14;) en zijn zitten aen de rechtehand des throons der Majesteit, in de hemelen, vs. 1. is een allerduidelykst bewijs, dat zijne verzoenende offerände volkomen zy, en nimmermeer behoeve herhaeld te worden.

5. De verrichting van dezen Hemelschen Hogepriester is ongelyk voortreffelyker, dan die der Levitische Priesteren,

(d)

(c) Eph. 5: 2.

(*d*) Welcke flechts het voorbeelt ende de fchaduwe der hemelfcher dingen dienen; alle hunne verrichtingen waren niet meer dan afbeeldingen van het gene CHRISTUS, die nu in den hemel is, ter volkomene verzoening van de zonden, gedaen heeft; gelijck Mofes door Godtlicke aenfprake vermaent, en hem, door die Godfpraek, te kennen gegeven was, (*e*) als hy den fchaduwächtigen Tabernakel, die eene afbeelding van den hemel was, volmaken foude. Want fiet, fegt hy, dat gy het alles maeckt nae de afbeeldinge, die u op den bergh getoont is.

Aen MOSE was, op den berg, eene *afbeelding getoont*, eene teekening of beftek, naer het welk de Tabernakel, in alle de byzonderheden, moest gemaekt worden, en hy had wel zorg te dragen, dat het gebouw, aen deze afteekening, in alles, nauwkeurig beantwoordde. Dit bevel verönderftelde duidelyk, dat de Tabernakel, en de Priesterdienst, die daer in verricht werdt, eene fchaduwächtige afbeelding ware van hemelfche dingen. Daerom wilde God, dat MOSE het beftek zo nauwkeurig volgen zoude, op dat de tegenbeeldige dingen, in alles, zouden voorbeduid worden, op die wijs, als Hy bevolen had.

---. *Uit het gene de Apostel, omtrent het fchaduwächtige van den Tabernakel, en den plechtigen dienst, die daer in verricht werdt, beredeneert had, neemt hy aenleiding, om te betogen, dat de ganfche fchaduwdienst, welke, onder de Wet, plaets had, geheel was afgefchaft; en dit diende tevens, tot een nieuw bewijs, voor de verhevenheid van* CHRISTUS *Priesterfchap, boven dat van Aaron en zijne zonen, het welk, in dien afgefchaften fchaduwdienst, gegrond was, Kap. VIII: 6— IX: 22.*

PAULUS had Kap. VII: 18, 19. reeds, in het voorbygaen, geleert, dat de ganfche fchaduwächtige Wet, te gelijk met het Priesterfchap van AARON, het welk daer in gegrond was,

(*d*) Col. 2: 17. Hebr. 10: 1. (*e*) Exod. 25: 40. Hand. 7: 44.

geheel ware afgeschaft; maer dit stuk gaet hy nu, als een nieuw bewijs, voor de verhevenheid van CHRISTUS Priesterschap, met opzet en uitvoerig betogen, Kap. VIII: 6— IX: 22.

/. Het bewijs zelve vinden wy Kap. VIII: 6-13.

†. De Apostel draegt zijne stelling voor, dat de schaduwächtige eerdienst afgeschaft, en, door eene betere bedeeling, vervangen zy, vs. 6, 7.

††. Hy betoogt deze stelling, uit de Godspraek van JEREMIA, *vs. 8-13.*

‡. Hy geevt deze Godspraek op, vs. 8-12, en

‡‡. Leidt daer uit zijn besluit af, vs. 13.

6. (*f*) Ende nu heeft hy, die Hogepriester is, naer Melchisedeks ordening, soo veel uytnemender Priesterlyke bedieninge gekregen, als hy oock eenes beteren verbonts Middelaer is, 't welck in betere belofteniſſen beveſtigt is.

CHRISTUS is *Middelaer eenes beteren verbonds, het welk in betere belovtenisſen bevestigd is.*

De Apostel spreekt van een *beter verbond.* — Aen het woord, *verbond* overgezet, hecht men gemeenlyk het rechtsgeleerde denkbeeld van een contract, eene onderhandeling tusschen twee partyen, in welke de eene party zekere belovten doet, onder bepaelde voorwaerden, terwijl de andere de volbrenging van die voorwaerden op zich neemt, om daer door recht te hebben, op de beloovde goederen. Maer dit willekeurig denkbeeld legt geheel niet, in het Grieksche woord, het welk eenvouwig eene beschikking, eene verördening, te kennen geevt. De *betere beschikking*, van welke PAULUS spreekt, is de huishouding van het Euangelie, *welke in betere belovtenisſen bevestigd is*, voor zo ver de belovten, welke, onder de huishouding van het Euangelie, gedaen worden, ongelyk voortreffelyker zijn. Het woord, door *bevestigen* vertaeld, zegt eigenlyk wetten geven. De Apostel

(*f*) 2 Cor. 3: 6.

tel wil ons daer door onder het oog brengen, dat de huishouding van het Euangelie, de Goddelyke verördening, omtrent het heil der menschen, onder den dag der vervulling, als eene nieuwe Wetgeving, als eene Wetgeving van een geheel ander en veel voortreffelyker zoort, dan die op Sinaï, moet beschouwd worden.

Deze beschikking, omtrent het heil der menschen, onder den dag van het Euangelie, is veel *beter* en voortreffelyker, dan die, welke, onder de Wet, plaets had, om dat de *belovtenissen beter zijn*. — Onder de Wet, werden aen den Israëlleren, wanneer zy de Sinaïtische geboden gehoorzaemden, aerdsche en tijdelyke zegeningen in Kanaän beloovd, welke slechts schaduwen en afbeeldingen waren van de geestelyke en eeuwige goederen, welke, in het Euangelie beloovd worden. — Nu is CHRISTUS de *Middelaer* van deze betere beschikking. De Levitische Hogepriester was, in zekeren zin, de Middelaer van de wettische bedeeling, voor zo verre hy, met zijne offeränden en voorbiddingen, by God intradt voor het volk, om eene schaduwächtige verzoening van die overtredingen, welke zy tegen MOSES Wet begaen hadden, te weeg te brengen; maer CHRISTUS is Middelaer van eene *betere bedeeling*, voor zo verre Hy die goederen, welke, onder dezelve beloovd worden, zijnde geestelyke en eeuwige goederen, door zijne verzoenende offerände, werkelyk verworven heeft.

Zo veel nu de betere bedeeling van het Euangelie voortreffelyker is, dan die der Wet, *zo veel uitnemender* is ook de Priesterlyke *bediening* van CHRISTUS, dan die van AARON en zijne opvolgeren.

7. Die vorige bedeeling, welke onder de Wet plaets had, kon het wezenlyk heil der menschen niet bevoorderen, en moest daerom eens plaets maken, voor eene betere. Want indien dat eerste [*verbont*], die vorige bedeelig, onberispelick en zonder eenig gebrek geweest ware, so en soude voor het tweede geen plaetse gesocht geweest zijn, en 'er was geen andere nodig geweest.

8. Want dat de oude bedeeling, welke onder de Wet

plaets had, ſtondt afgeſchaft te worden, heeft de Propheet Jeremia, reeds in zijnen tijd, duidelyk voorſpelt, Kap. XXXI: 31-34, alwaer hy den HEER zelven ſprekenden invoert. Immers [*haer*], de Israëllers, die toen leevden, over hunne ongehoorzaemheid, beriſpende ſegt hy tot haer, (*g*) Siet de dagen komen, ſpreeckt de Heere, ende ick ſal over het huys Iſraëls, ende over het huys Juda, een nieuw verbont oprechten,

9. Niet nae het verbont, dat ick met hare vaderen gemaeckt hebbe, ten dage als ick haer by de hant nam, om haer uyt Egyptenlant te leyden: want ſy en zijn in dat mijn verbont niet gebleven, ende ick hebbe op haer niet geacht, ſegt de Heere.

10. Want dit is het verbont, dat ick met den huyſe Iſraëls maken ſal na die dagen, ſegt de Heere, (*h*) Ick ſal mijne wetten in haer verſtant geven, ende in hare herten ſal ick die inſchrijven: (*i*) ende ick ſal haer tot een Godt zijn, ende ſy ſullen my tot een volck zijn;

11. (*k*) Ende ſy en ſullen niet leeren een yegelick ſijnen naeſten, ende een yegelick ſijnen broeder, ſeggende, Kent den Heere: want ſy ſullen my alle kennen van den kleynen onder haer tot den grooten onder haer:

12. Want ick ſal hare ongerechtigheden genadigh zijn, ende hare ſonden ende hare overtredingen en ſal ick geenſins meer gedencken.

Deze Godſpraek van JEREMIA haelt de Apostel aen, volgens de Griekſche vertaling der LXX, evenwel met eenige kleine veränderingen in de woorden.

„ *De dagen zouden* eens zeker *komen*, dat de Heer *over* „ of *met het huis Israëls*, *en over* of *met het huis Juda*, *een* „ *nieuw verbond zou oprichten.* Het zou, in de wijs van „ voor-

(*g*) Jerem. 31: 31, 32, 33, 34. (*h*) Jerem. 31: 33. (*i*) Zach. 8: 8. (*k*) Joh. 6: 45, 65. 1 Joh. 2: 17.

„ voordracht, en in de omſtandigheden, eene geheel nieuwe
„ en veel heerlyker beſchikking wezen; 'er zouden veel
„ voortreffelyker belovten gedaen worden. Zy zou *niet* in-
„ gericht zijn, *naer* de wijs van het oude Sinaïtiesch *ver-*
„ *bond, het welk de* HEER, *met hunne vaderen, gemaekt heeft,*
„ *ten dage als Hy hen by de hand nam*, en hun zijnen alles ver-
„ mogenden byſtand boodt, *om hen* uit de dienstbaerheid van
„ *Egyptenland te leiden.* Deze Sinaïtiſche beſchikking had
„ wel belovten, maer die belovten verkeerden, omtrent
„ aerdſche zegeningen, welke, aen het onderhouden van
„ vele moeilyke plechtigheden, verbonden waren; daer
„ deze nieuwe beſchikking veel uitnemender toezeggingen
„ behelst van geestelyke en eeuwige zegeningen. Ook heb-
„ ben de Israëllers my gene trouw gehouden: *want zy zijn*
„ *in dat verbond van God niet gebleven*, maer zy hebben Zijne
„ geboden moetwillig overgetreden, *en* daerom *heeft* Hy *op*
„ *hen niet geacht*, hen verſmaedt, en van hen eenen walg
„ gehad.

„ *Want* of *Maer dit* is *het verbond, dat de* HEER, *met het*
„ *huis van Israël, maken zoude, na die dagen*, van de vo-
„ rige Sinaïtiſche beſchikking, namelyk, *dat Hy zijne wet-*
„ *ten in hun verſtand geven, en in hunne harten inſchrijven*
„ *zoude.* De HEER zou hen, door heerſchappyvoerende
„ genade, in ſtaet ſtellen, om zijne Wet te gehoorzamen.
„ Dit voorrecht, het welk, onder de Sinaïtiſche bedeeling,
„ maer aen weinigen, geſchonken werdt, zou nu algemeen
„ wezen, onder alle de Israëllers. De HEER *zou hun tot*
„ *eenen God zijn*, door hun blijkbaer te begunſtigen, en zy
„ zouden *Hem tot een volk wezen*, door Hem oprechtelyk
„ te dienen.

„ *Ende zy zullen niet leeren een iegelyk zijnen naesten, en*
„ *een iegelyk zijnen broeder, zeggende* met gezach, en op
„ eenen gebiedenden toon, *kennet den Heer.* Die harde
„ aenſporingen, van welke zich de Wetgeleerden bedienen,
„ om hunne broeders, tot het kennen en dienen van den
„ HEER, te bewegen, zullen niet meer nodig zijn. Elk zal
„ daer toe van zelvs bereidwillig wezen: *want zy zullen alle*

„ *den* HEER *kennen* en dienen, *van den kleinen onder hen tot* „ *den groten onder hen*, van kinderen tot volwasfene men- „ fchen, van de geringften tot de aenzienlykften.

„ Trouwens de HEER zou *hunne ongerechtigheden genadig* „ *zijn*, en dezelve niet ftraffen; *Hy zou hunne zonden en* „ *overtredingen geenszins meer gedenken*, maer genadig en „ volkomen vergeven.''

Deze Godfpraek ziet, onfes erächtens, op de algemene bekeering der Joden, welke, in de laetfte tijden, zal plaets hebben. (vergel. Rom. XI: 27.) Hier henen wijst ons het ganfche verband van zaken, zo wel als de verhevenheid der uitdrukkingen, en de algemeenheid der belovten. Thans zucht deze Natie nog, onder de rampzalige gevolgen van hunne hardnekkige zonden, byzonder van den Mesfiasmoord, en het fmadelyk verwerpen des Euangeliums; maer eindelyk zal de HEER ook deze fchromelyke ongerechtigheid eens vergeven, en de Joden uit dien hoofde, met eene algemene bekeering, verwaerdigen.

Alleenlyk verdienen de laetfte woorden van vs. 9, *ik heb op hen niet geacht*, nog eenige opmerking. Zo hebben de LXX de laetfte woorden van Jer. XXXI: 32. vertaelt. De Onfen hebben het overgezet, *hoewel ik hen getrouwt hadde*; dan het Hebreeuwfche woord, het welk de Onfen, door *trouwen*, hebben overgebracht, beteekent eigenlyk *zwellen*, en wordt van daer eigenäertig overgebracht, tot iemand, die opgezwollen is, van gramfchap, byzonder van jaloersheid, over de ontrouw van zijn overfpelig wijv. De oorfprongelyke woorden zeggen dan, *ik ben, van gramfchap en jaloersheid, tegen hen opgezwollen geweest*, dat is: „ ik heb „ my geweldig vertoornd, over hunne ongehoorzaemheid, „ byzonder over hunne afgodery, waer door zy zich, aen „ een geheimzinnig overfpel, hebben fchuldig gemaekt.''

13. Deze Godfpraek leert duidelyk, dat de vorige bedeeling, welke, onder de Wet, plaets had, eenmael eens vernietigd zou worden. Als hy immers fegt, Een nieuw [*verbont*], fo heeft hy het eerfte oudt gemaeckt en verklaert, dat het vorige eens zou hebben uitgedient; dat nu

oudt

oudt gemaeckt voor oud en verſleten verklaerd is, ende in de daed veroudet, is naeby de verdwijninge, en moet eens een einde hebben.

Het is waer, de Propheet ſpreekt, van de genade, welke God nog eens, in volgende tijden, aen de ganſche Natie der Israëlleren, bewijzen zal; maer evenwel daer uit mogt de Apostel, met alle recht en reden, beſluiten, dat de bedeeling van het Euangelie nieuw en beter zy, dan de Sinaïtiſche, als mede dat de laetstgemelde eens moest afgeſchaft worden. De bekeering der Joden, welke wy nog verwachten, is een gevolg van de nieuwe en betere bedeeling, onder welke alleen geestelyke en eeuwige goederen beloovd worden, zonder eenige melding van ſchaduwächtige plechtigheden. Deze bedeeling is geheel nieuw, en, in de omſtandigheden, van de Sinaïtiſche, ten eenemael onderſcheiden. Nu verönderſtelt het invoeren van eene nieuwe bedeeling, de veröudering en afſchaffing van eene vorige allerduidelykst.

Is derhalven CHRISTUS de Middelaer van eene betere bedeeling, welke veel heerlyker belovtenisſen voordraegt, dan de Sinaïtiſche, dan is ook zijn Priesterlyke bediening, naer die zelvde evenredigheid, veel uitnemender, dan die van AARON en zijne opvolgeren.

HET IX. KAPITTEL.

//. *Het gene de Apostel, omtrent de afschaffing van den ganschen schaduwdienst, welke, onder de Wet, plaets had, Kap. VIII: 6-13, gezegt en bewezen had, zal hy vervolgens tegen eene schijnbare tegenwerping, verdedigen, Kap. IX: 1-22. De tegenwerping bestondt hier in, dat God zelvs den schaduwächtigen eerdienst, die, door de wettische Priesteren, in het Heiligdom, moest verricht worden, had ingestelt.*

†. *Hy staet de zaek zelve toe, vs. 1-7.*

‡. *Dat de Tabernakel, met alle deszelvs gereedschappen, naer Gods bevel, was ingericht, vs. 1-5, en*

‡†. *Dat daer in de schaduwächtige eerdienst, door de Levitische Priesteren, moest verricht worden, vs. 6, 7.*

1. SO hadde dan wel, dit erken ik gaerne, oock het eerste [*verbont*], de Sinaïtische bedeeling, rechten of voorschrivten des [*Godts*]diensts; God had zelvs de wijs voorgeschreven, op welke de plechtige eerdienst, door de Levitische Priesteren, moest verricht worden, ende het wereltlick of uitwendig heyligdom was zeer prachtig gebouwd, naer het bestek, het welk God zelvs daer van gegeven had.

2. (*a*) Want de Tabernakel was cierlyk toebereydt, hebbende twee kameren, [*namelick*] de eerste of voorste, doorgaensch het Heilige genaemd, alwaer de Priesters dagelyks hun werk verrichtten, in welcken was de gouden kandelaer, op welken zeven lampen geduurig brandende werden gehouden, (verg. Exod. XXV: 31-40,) ende de tafel, ende (*b*) de toonbrooden, welke daer op

(*a*) Exod. 26: 1. e de 36: 1. (*b*) Lev. 24: 5.

op lagen, (vergel. Exod. XXV: 23-29,) welcke eerfte of voorfte kamer genaemt wort het heylige:

3. Maer achter het tweede voorhangfel, het welk het eerfte vertrek, van het tweede, affloot, was het binnenfte gedeelte van de Tabernakel, genaemt het heylige der heyligen,

4. Hebbende een gouden wieroockvat, (verg. Lev. XVI: 12, 13,) het welk de Hogepriester, op den groten Verzoeningsdag, in het binnenfte Heiligdom, met zich medebracht, om daer in het reukwerk aen te fteken; ende wijders vondt men, in het Heilige der Heilige, (c) de Arke des verbonts alom met louter gout, van binnen en van buiten, geheel overdeckt, (vergel. Exod. XXV: 11,) in welcke was (d) de gouden kruycke, daer het Manna in was, ende (e) de ftaf Aarons, die gebloeyt hadde, ende (f) de tafelen des verbonts.

De gouden kruik, daer het Manna in was. — AARON had, op Gods bevel, eene kruik gevult, met Manna, om het zelve te bewaren, ter gedachtenis voor de volgende geflachten, dat God, op zulk eene buitengewone wijs, voor de Israëlleren, gezorgt hadde, wanneer zy door de woestijne reisden, alwaer hun het nodig voedfel ontbrak. (verg. Exod. XVI: 33, 34.) MOSE zegt niet, van welke ftof deze kruik geweest zy, maer PAULUS bericht ons, dat het eene gouden kruik ware. — *De ftaf van* AARON, *die gebloeit* en amandelen gedragen had. (vergel. Num. XVII: 8.) — *De tafelen des verbonds* zijn de beide ftenen tafelen, op welke God zelvs de tien geboden gefchreven had.

De laetstgemelde moesten, binnen in de Verbonds-Ark, gelegd en bewaerd worden, (vergel. Exod. XXV: 16, 21. XL: 20. Deut. X: 2, 5,) en, wanneer de Ark, in den Tempel, werdt overgebracht, zijn zy ook daer in gevonden. (vergel. 1 Kon. VIII: 9. en 2 Kron. V: 10.) Ook bericht MOSES van de beide andere gedenkftukken, de gouden kruik met Manna, en de ftaf van AARON, dat zy, voor

(c) Exod. 25: 10. (d) Exod. 16: 33. (e) Numer. 17: 10. (f) Exod. 34: 29. 1 Kon. 8: 9. 2 Chron. 5: 10.

de Ark der getuigenis, waren. Ondertusschen zegt PAULUS, dat zy, in de Ark des Verbonds, waren. — Misschien moet de zaek zo begrepen worden, dat de Wettafelen wel niet binnen in de Arke des Verbonds zelve, maer ter zijde van dezelve, geplaetst waren; immers 'er waren plaetsen, aen de zijden der Verbondskist, geschikt, om 'er iets in te leggen en te bewaren. (vergel. Deut. XXXI: 26. 1 Sam. VI: 8)

5. (g) Ende boven over dese [*Arke*], waren de Cherubinen der heerlickheyt, tusschen welke de Goddelyke heerlykheid, op eene byzondere wijs, tegenwoordig was; (vergel. Ps. LXXX: 2.) terwijl die Cherubs, van goud gemaekt, (vergel. Exod. XXV: 22. Lev. XVI: 2,) hunne aengezichten nederwaerds buigende, het versoendeckfel, het welk op de Verbondskist lag, met hunne vleugelen, waer mede de één den anderen raekte, beschaduwden: van welcke dingen, tot het uitwendig Heiligdom, en deszelvs gereedschappen, behorende, wy nu van stuck tot stuck niet en sullen seggen, om dat dit de palen van eenen briev zou te buiten gaen.

6. Dese dingen, het uitwendig Heiligdom, met alle deszelvs gereedschappen, nu aldus, volgens het Goddelyk voorschrivt, toebereydt en vervaerdigd zijnde, (*h*) so gingen wel de Levitische Priesters in den eersten Tabernakel, in het voorste vertrek, het welk het Heilige genaemd is, (vergel. vs. 2,) t'allen tijde, van dag tot dag, om de [*Godts*]diensten te volbrengen, en het Priesterwerk te verrichten.

7. (*i*) Maer in den tweeden [*Tabernakel*, in het binnenste vertrek, het welk het Heilige der Heilige genaemd is, (vergel. vs. 3) *gingh*] alleen de Hoogepriester eenmael des jaers, op den groten Verzoeningsdag, niet sonder bloet, maer met bloed van den varre en van den bok, welcken varre hy offerde voor hemselven en zijn huis, ende den bok, welken hy offerde, [*voor*] des volcks misdaden. (vergel. Lev. XVI: 11—)

†† *Maer*

(*g*) Exod. 25: 22. (*h*) Numer. 28: 3. (*i*) Exod. 30: 10. Levit. 9: 2, 34. Hebr. 9: 25.

††. *Maer de Apostel ontkent het gevolg, dat de eerdienst, die, in het uitwendig Heiligdom, verricht werdt, altoos duuren moest*, vs. 8-22.

‡. *Om dat deze ganfche eerdienst alleen eene afbeelding was van de ware verzoening, welke dezelve niet konde te weeg brengen*, vs. 8-10.

‡. *De verrichtingen der Levitifche Priesteren, in het uitwendig Heiligdom, waren flechts afbeeldingen van toekomende dingen*, vs. 8, 9ᵃ, en

‡‡. *Zy konden de ware verzoening niet te weeg brengen*, vs. 9ᵇ, 10.

8. [*Waer mede*], met welke verrichtingen der Levitifche Priesteren, in het uitwendig Heiligdom, de Heylige Geeft dit beduydde, (*k*) dat de wegh des Hemelfchen heyligdoms, het welk, door het Heilige der Heilige, werdt afgebeeld, nogh niet ten vollen openbaer gemaeckt en was; de grondflag van den vryen toegang der gelovigen, tot den hemel, was nog veelszins bedekt, en werdt alleen, door fchaduwächtige vertoningen, aengewezen. Dit werdt daer door beduid, dat het volk van het Heilige, en zelvs de gemene Priesters, van het Heilige der Heiligen, waren uitgefloten; en foo was het, met de zaek, gelegen, zo lange d' eerfte Tabernakel, in welken de Levitifche Priesters hunnen fchaduwächtigen dienst verrichtten, nogh ftant hadde:

9. Welcke Tabernakel, met den eerdienst, die daer in verricht werdt, was een fchaduwächtige afbeeldinge van toekomende dingen, gefchikt voor dien tegenwoordigen of toenmaligen tijt, in welcken, door de Levitifche Priesteren, gaven ende flacht-offeren geoffert wierden, die den genen die den dienft pleegde, of die de gaven en flachtöfferen, tot de Priesteren, bracht, om dezelve op te offeren, niet en konden heyligen nae de confcientie

(*k*) Joh. 14: 6.

of zijn geweten volmaken, zo dat hy, in zijn gemoed, van de volledige verzoening zijner zonden verzekerd ware.

10. [*Bestaende*] alleen (*l*) in spijsen, ende dranc-ken, (*m*) ende verscheydene wasschingen, ende rechtveerdigmakingen des vleeschs tot op den tijt der verbeteringe opgelegt.

Er is eene aenmerkelyke zwarigheid, omtrent het verband van deze woorden, met de vorige. Zekerlyk heeft 'er eene uitlating plaets. Onse Overzetters vullen den zin aen, door *bestaende*, en dan zal de mening zijn, dat de dienst, die in het Heiligdom, verricht werdt, bestondt *in spijsen en dranken*, dat is, in spijs en drankösferen, *en verscheidene wasschingen* enz. — Voor het naest wil de Apostel, onses erächtens, dit zeggen, dat 'er, *behalven* de gaven en slachtöfferen, van welke vs. 9. gesproken is, nog verscheidene schaduwächtige wetten waren, omtrent reine of onreine *spijsen en dranken*, omtrent *verscheidene wasschingen*, welke, in geval van onreinheid, zeer onderscheiden waren, voor Priesteren, Leviten, en gemene Israëlleren, *en rechtvaerdigmakingen des vleeschs*. Wy vertalen het liever *voorschrivten, welke tot het lichaem betrekking hadden*, dat is, omtrent lichamelyke en uitwendige verrichtingen. — Dan alle deze willekeurige en schaduwächtige wetten waren niet van eene altoosduurende verbintenis. Zy waren alleen *tot op den tijd der verbetering opgelegd*, en moesten slechts stand houden, tot op de invoering der betere bedeling.

(*l*) Levit. 11: 12. (*m*) Numer. 19: 7, &c.

‖. *Om dat* CHRISTUS *alles vervult heeft, wat deze schaduwächtige eerdienst afbeeldde, vs.* 11-22.

‡. *De zaek zelve vinden wy vs.* 11-14.

✝. CHRISTUS *heeft, door zijne offerände, eene volkomene verzoening te weeg gebracht, en is daerom, in het tegenbeeldig Heiligdom van den hemel, ingegaen, vs.* 11, 12.

✝✝. *Dit wordt, uit den verhevenen aert van zijne offerande, nader aengedrongen, vs.* 13, 14.

11. Maer Christus, (*n*) de Hoogepriester der toekomende goederen, die hemelsche en eeuwige zegeningen verworven heeft, gekomen zijnde en zich daer gestelt hebbende, is door den meerderen ende volmaeckteren Tabernakel niet met menschen handen gemaeckt, dat is, niet van dit of zoortgelyk maecksel, als het waereldlyk Heiligdom, het welk, door Bezaleël en andere kunstenaers, vervaerdigd was,

12. Noch door 't bloet der bocken ende kalveren, (*o*) maer door sijn eygen bloet, eenmael ingegaen in het binnenste heyligdom van den hemel der heerlykheid, een eeuwige verlossinge te wege gebracht hebbende.

De Apostel maekt hier eene duidelyke tegenstelling, tusschen CHRISTUS en den Levitischen Hogepriester. De laetstgemelde ging eenmael des jaers, op den groten Verzoeningsdag, in het Heilige der Heiligen. Ten dien einde ging hy, door het eerste vertrek van den Tabernakel, henen, het welk het Heilige genaemd was, (vergel. vs. 2.) Maer CHRISTUS is gegaen, door *den meerderen en volmaekteren Tabernakel*, dat is, door het Heilige, het welk ongelyk voortreffelyker is, in zijn zoort, vs. 11. Maer wat verstaet de Apostel, door dit uitnemender Heilige? Onses erächtens de lucht en starrenhemel; (vergel. Kap. IV: 14;) door dit

(*n*) Hebr. 3: 1. ende 4: 14. ende 6: 20. ende 8: 1. (*o*) Hand. 20: 28. Ephes. 1: 7. Coloss. 1: 14. Hebr. 10: 10. 1 Petr. 1: 19. Openb. 1: 5. ende 5: 9.

Heilige is CHRISTUS, als de tegenbeeldige Hogepriester, by zijne opvaert, heen gegaen, naer het Heilige der Heiligen, den hemel der heerlykheid. — Dit Heilige van den lucht en ſtarrenhemel is ongelyk voortreffelyker, dan het Heilige in den draegbaren Tabernakel. Het is *niet met* menſchelyke *handen gemaekt*, of *van zoortgelyk een maekſel* als het eerſte vertrek in den Tabernakel, maer, door het Goddelyk Alvermogen, onmiddelyk toebereid.

De Levitiſche Hogepriester ging, op den groten verzoeningsdag, in het Heilige der Heiligen van den Tabernakel, *door het bloed der bokken en kalveren*, vs. 12[a]. Dit bloed, het welk hy geſtort had, ter verzoening van zijne eigene zonden, en die van het ganſche volk, droeg hy in een bekken, tot in het binnenſte Heiligdom. Dit bloed opende hem den weg, en gav hem vryheid, om, in het Heilige der Heiligen, in te treden. — Maer CHRISTUS is, *door zijn eigen bloed*, vs. 12[b], dat is, op grond van zijne borgtochtelyke gehoorzaemheid, welke hier zijn *bloed* genaemd wordt; om dat zy het tegenbeeld was van alle de wettiſche offeränden, en, in het ſtorten van zijn bloed, aen het kruis geëindigd is; CHRISTUS is, op grond van zijne borgtochtelyke gehoorzaemheid en van zijnen verzoenenden kruisdood, ingegaen in het Heilige der Heiligen van den hemel der heerlykheid. — De Levitiſche Hogepriester moest zijne intrede in het Heilige der Heiligen van den Tabernakel, van jaer tot jaer, herhalen, ten blijke, dat hy de ware verzoening niet konde te weeg brengen; meer CHRISTUS is ſlechts *eenmael* ingegaen in het hemelsch Heilige der Heiligen, *eene eeuwige verlosſing te weeg gebracht hebbende*, vs. 12. Hy heeft de zonden voor eens en eeuwig verzoent, en is daerom ook maer eenmael in het hemelsch Heilige der Heiligen ingegaen, om zijnen Vader te vertonen, dat Hy de reinigmaking der zonden volkomenlyk had te weeg gebracht.

Derhalven heeft CHRISTUS alles vervult, wat de ſchaduwächtige eerdienst afbeeldde.

13. (*p*) Want indien het bloet der jonge ſtieren ende

(*p*) Levit. 16: 14. Num. 19: 4. Hebr. 10: 4.

ende der bocken, ende de assche der jonge koe besprengende de onreyne, [*haer*] heyligt tot de reynigheyt des vleeschs:

14. Hoe veel te meer sal (*q*) het bloet Christi, (*r*) die door den eeuwigen Geest hemselven Gode onstraffelick opgeoffert heeft, uwe conscientie reynigen van doode wercken, (*s*) om den levenden Godt te dienen?

Het bloed der stieren, dat is, der jonge stieren of kalveren, en *der bokken*. Men denke, aen het *kalv* en den *bok*, welke de Hogepriester jaerlyks moest slachten, op den groten Verzoeningsdag, om eene schaduwächtige verzoening te doen, zo over zijne eigene zonden, als over die van het gansche volk. (vergel. vs. 7.) — *De asch der jonge koe besprengende de onreinen.* Men denke aen de roode veersse, (vergel. Num. XIX.) deze had ELEAZAR, op Gods uitdrukkelyk bevel, buiten het leger laten brengen en slachten; wijders had iemand, die rein was, de assche verzameld, om in een vat bewaerd te worden. Wanneer nu iemand een lijk aenraekte, het zy by toeval, het zy door noodzaek, was hy zeven dagen onrein; zo dat hy, geduurende al dien tijd, niet in het Heiligdom komen mogt, noch van de heilige dingen gebruik maken. Maer hy werdt, van deze onreinheid, gezuiverd, wanneer hy zich, op den derden dag, met deze assche, onder water gemengd, besprengde; dan had hy, op den zevenden dag, wederom den toegang tot het Heiligdom, en het gebruik der Heilige dingen.

Nu redeneert de Apostel, van het mindere, tot het meerdere: „ indien het bloed van het kalv en den bok, „ welke, op den groten Verzoeningsdag, geslacht werden, „ uit hoofde der Goddelyke instelling, zo veel kracht had, „ dat het eene schaduwächtige verzoening te weeg bracht; „ zo dat de Israëllers verschoond wierden, van die tijdelyke vloeken, welke, op de overtreding van MOSES Wet, „ bedreigd waren; en de besprenging, met de assche der

(*q*) 1 Joh. 1: 7. Openb. 1: 5. (*r*) Galat. 1: 4. Ephes. 5: 2. Tit. 2: 14. (*s*) Luc. 1: 74. Rom. 6: 13. Galat. 2: 20. 1 Petr. 4: 2.

„ roode veersse, kon te weeg brengen, dat iemand, die,
„ door het aenraken van eenen doden, onrein was, wederom *geheiligd wierd*, *tot de reinigheid des vleesches*,
„ dat is, tot eene uitwendige en lichamelyke reinigheid,
„ zo dat hy wederom toegang had, tot het Heiligdom, en
„ het gebruik der heilige dingen; *hoe veel te meer zal het*
„ *bloed van* CHRISTUS, enz.".

Het *bloed van* CHRISTUS is hier wederom, even als vs. 12, zijne borgtochtelyke gehoorzaemheid, het luisterrijk tegenbeeld van alle de schaduwächtige offeränden. Dit *bloed* moet van ongelyk groter kracht zijn, dan het bloed van kalveren en bokken, of de assche der roode veersse, daer CHRISTUS onëindig waerdiger is, dan redelose dieren, en daerom, zegt PAULUS zal het ook des te meer, „ *uwe conscientien reinigen van dode werken*, of van de zonden, welke
„ den dood verdienen, (vergel. Kap. VI: 1.) dat is, u, in
„ uw gemoed verzekeren, dat uwe zonden volkomen verzoend zijn, en gy van derzelver straffen bevrijd zijt, *om*
„ *den levendigen God te dienen*, dat is: zo dat gy recht en
„ vrymoedigheid hebt, om den eenigen en waren God, als
„ eenen verzoenden en begunstigenden Vader, met blijdschap
„ en dankzegging, te dienen. (vergel. Kap. X: 22.)"

De meerdere kracht van CHRISTUS verzoening, dan die, welke de wettische plechtigheden te weeg brachten, bleek zo wel uit de hoge waerdigheid van zijnen persoon, als uit de dierbaerheid van zijne offerände. Daerom voegt 'er de Apostel by, *die*, *door den eeuwigen Geest*, *zich zelven Gode onstraffelyk opgeöffert heeft*. — Hy heeft *zich zelven*, dat is, zijne menschelyke natuur, Gode *opgeöffert*, wanneer Hy aen het kruis gestorven is, en dat wel *onstraffelyk*; zo dat God, in deze offerände, niets berispelyks vinden konde, maer daer in, als de verdiende oorzaek van eene volmaekte verzoening, volkomelyk berustte. — Hy heeft zich zelven opgeöffert, *door den eeuwigen Geest*, dat is, door de kracht van zijne eeuwige Godheid, welke, met de menschelyke natuur, onäffcheidbaer verëenigd zijnde, eene onëindige waerdigheid, aen zijne offerände, byzette. De zaek wordt verschillendlyk begrepen, maer wy kunnen nog niet anders zien,

zien, of de *eeuwige Geest*, is hier de Goddelyke natuur van CHRISTUS. (vergel. Rom. I: 4. 1 Tim. III: 16. 1 Petr. III: 18)

‡‡. *By gelegenheid, dat de Apostel spreekt, over de verzoenende offerände van* CHRISTUS, *doet hy eenen uitstap, in welken hy de noodzakelykheid van des Heilands dood aentoont, vs.* 15-22.

+. *Het eerste bewijs is daer uit ontleend, dat* CHRISTUS, *door zijnen dood, de zonden moest verzoenen, en de eeuwige zegeningen verwerven, vs.* 15.

++. *Het tweede, uit den aert van eenen uiterften wil, vs.* 16, 17.

+++. *Het derde daer uit, dat 'er gene verzoening geschiedde zonder bloedstorting, vs.* 18-22. *Dit bleek*

,. *Uit de inwijing van het Sinaïtische Verbond, vs.* 18-20.

,,. *Uit de inwijing van den Tabernakel, vs.* 21.

,,,. *Uit alle wettische reinigingen, vs.* 22.

15. Ende het moet niemand bevreemden, dat CHRISTUS gestorven zy, om zich Gode op te offeren: want daerom, en tot dat einde, is hy de Middelaer des Nieuwen Testaments, die zorg draegt, dat de goederen, welke, onder de betere bedeeling van het Euangelie, beloovd worden, met de daed geschonken worden, naerdien Hy dezelve werkelyk verworven heeft; (verg. Kap. VII: 22.) (*t*) op dat de doot, welken Hy aen het kruis ondergaen heeft, [*daer tusschen*] gekomen zijnde, tot volkomene verfoeninge der overtredingen, die onder het eerste Testament, onder de Sinaïtische bedeeling, bedreven waren, en, door de Levitische offeränden, niet konden verzoend worden, de gene die geroepen zijn, en het Euangelie gelovig hebben aengenomen, de belofteniffe

(*t*) Rom. 5: 6. 1 Petr. 3: 18.

der eeuwiger erve, of de eeuwige ervenis, welke, in dat Euangelie, beloovd wordt, ontfangen fouden.

16. De noodzakelykheid van CHRISTUS dood blijkt ook, uit den aert van eenen uitterften wil: Want waer een teftament is, daer is het nootfake dat de doot des teftamentmakers [*tuffchen*] kome.

17. (*v*) Want een teftament is vaft in de dooden: dewijle het nogh geene kracht en heeft, wanneer de teftamentmaker leeft.

Dit voorftel vs. 16, 17. is zeer onderfcheidenlyk opgevat. Maer, hoe men zich ook wende, dit is zeker, dat hier van een Testament, in den by ons gebruikelyken zin, van eenen uiterften wil, gefproken wordt; waer door iemand befchikking maekt, over de goederen, welke hy, by zijnen dood, ontruimen zal. Zulk een Testament heeft geen kracht, of uitwerkfel, zo lang de Testamentmaker nog leevt; en deze is ook de eenigfte plaets, alwaer het Griekfche woord, het welk de Onzen allerwegen, door *Testament* of *Verbond*, vertaeld hebben, in die beteekenis voorkomt.

De Apostel had de geestelyke en eeuwige zegeningen, welke CHRISTUS verworven heeft, vs. 15 voorgefteld, onder het zinprent van eene *eeuwige ervenis*. Dit fchijnt hem aenleiding gegeven te hebben, om eenen uitftap te doen, over den aert van eene ervbefchikking, en daer uit de noodzakelykheid van 's Heilands dood af te leiden. Hy befchouwd CHRISTUS, als eenen Testamentmaker, die de hemelfche goederen, welke Hy, door zijnen dood, verwerven zouden, verfpreekt, aen hun, die Hem gehoorzaem zijn. (vergel. Kap. V: 9) Hier uit volgde, dat CHRISTUS den dood moest ondergaen, om die hemelfche goederen te verwerven, even als een Testamentmaker eerst fterven moet, zal zijn uiterfte wil van kracht zijn, en zullen zy, aen welken hy zijne goederen verfproken heeft, dezelve in hunne bezitting krijgen.

De

(*v*) Galat. 3: 15.

Deze, zouden wy voor het naest denken, is des Apostels meening. Alleenlyk verdient de uitdrukking vs. 17[a], *een Testament is vast*, of verkrijgt deszelvs uitwerking, *in de doden*, onfe nadere ogmerking. — *In de doden*, fchijnt zo veel te zeggen, als door den dood. (vergel. Rom. XI: 15.) Ten zy men het liever vertalen wil, *daer doden zijn*, die namelyk een Testament of uiterften wil gemaekt hebben. — Hoe het zy, dit wil de Apostel zekerlyk zeggen, dat een uiterfte wil kracht en uitwerking krijgt, door den dood van den Testamentmaker, blijkens de volgende uitdrukking: *dewijl het* Testament *nog gene kracht heeft, wanneer de Testamentmaker leevt.*

18. Ook was de dood van CHRISTUS noodzakelyk, naerdien Hy de verzoening niet had kunnen te weeg brengen, zonder zijn bloed te ftorten, en den dood te ondergaen. (vergel. vs. 15.) Waerom oock het eerfte Testament, de Sinaïtifche bedeeling, niet fonder bloet en is ingewyet. Maer dit gefchiedde alleenlyk, door het bloed en den dood van offerdieren.

19. Want als alle de geboden nae de wet van God, welke den inhoud der Goddelyke Wet uitmaekten, van of *door* Mofe, uit Gods naem, tot alle het volck uytgefproken waren, nam hy het bloet der kalveren ende bocken, welke, by die plechtige gelegenheid, geflacht waren, gemengd met water, ende purperen wolle, ende hyfope, dat is, een bundel hyfop, met roden wol omwonden, befprengende daer mede beyde het Wetboeck felve, ende alle het volck, of immers deszelvs Oudften.

20. Seggende, (*x*) Dit is het bloet des Teftaments, 't welck Godt aen ulieden heeft geboden te onderhouden.

De gebeurtenis, op welke de Apostel het oog heeft, is Exod. XXIV: 5-8 aengeteekend. Ondertusfchen komen hier byzonderheden voor, van welke MOSE gene melding gemaekt heeft, en welken de Apostel, met alle de Joden,

(*x*) Exod. 24: 8. Matth. 26: 28.

door overlevering, zal geweten hebben. — MOSE *nam het bloed der kalveren en der bokken.* Exod. XXIV: 5, lezen wy alleen van jonge osfen, of kalveren, welke, als de voornaemfte der geflachte offerdieren, genoemd worden. Dit bloed werd gemengd *met water*, om des te beter, tot de befprenging, te kunnen gebruikt worden. Van deze byzonderheid, maekt MOSE zelvs gene melding; maer dat het bloed, met water, pleegde gemengd te worden, leren wy uit Lev. XIV: 49-51, alwaer ook van *purperen wolle en hijsfop* gefproken wordt. — De eene helvt van het bloed fprengde MOSE, op den altaer, ten vertoge, dat God alle zijne belovten, wanneer zy zijne geboden gehoorzaemden, vervullen zoude; vervolgens nam hy eenen buigzamen teen van hijsfop, en maekte, aen het opperëinde van den fteel, een bundel purperen wolle vast; deze kwast doopte hy, in de andere helvt van het bloed, en befprengde daer mede beide het Wetboek, en de Overften van Israël, die het gansche volk vertegenwoordigden, *zeggende, dit is het bloed des Testaments, het welk God aen ulieden heeft geboden* te onderhouden, of, zo als MOSE zelvs heeft: Exod. XXIV: 8, *ziet dit is het bloed*, of, *aenmerkt het bloed, des verbonds, het welk de* HEER *met ulieden gemaekt heeft, over alle deze woorden.* Het beteekende, dat het bloed des genen mogt vergoten worden, die deze Wetten moedwillig ongehoorzaem was.

21. Ende hy befprengde defgelijcks oock den Tabernakel, by deszelvs inwijding, met alle deszelvs gereedfchappen, ende alle de vaten des dienfts, welke, tot den plechtigen eerdienst, ftonden gebruikt te worden, met het bloet der geflachte offerdieren.

Ook hier heeft PAULUS byzonderheden, van welken wy, by MOSE, gene melding vinden. De laetfte verhaelt wel, dat God hem bevolen hebbe, den Tabernakel, en alle deszelvs vaten of gereedfchappen, met oly te zalven, Exod. XL: 9, en dat hy zulks werkelyk gedaen hebbe, Lev. VII: 10, om het Heiligdom, tot den plechtigen eerdienst, in te wijden. Maer nergens zegt hy, dat hy den Tabernakel, en deszelvs gereedfchappen, gelijk PAULUS hier aenmerkt,

met bloed besprengt hebbe. Evenwel moet het, by de Joden, eene zeer bekende zaek geweest zijn, welke ook JOSEPHUS heeft aengeteekend, *Antiq. Jud.* l. III. c. 9. Trouwens, de brandöffer altaer, die in het Voorhov stondt, werdt ook ingewijd, door denzelven, met bloed, te bestrijken. Exod. XXIX: 12.

22. Ende alle dingen worden bynae door bloet gereynigt nae de wet, uitgenomen eenige weinige, welke, door vuur of water, gereinigd worden; (vergel. Num. XXXI: 23. en Lev. XVI: 28,) ende althans sonder bloetstortinge en geschiet geen vergevinge, van eenige overtreding tegen Moses Wet.

De reden, waerom meest alles, door bloed, gereinigd werdt, en 'er gene verzoening geschiedde, zonder bloedstorting, was alleen gelegen in Gods welbehagen, die deze instelling, om wijze redenen, verördent had, om daer door af te beelden; deels, dat elk een overtreder den dood verdient had, welken het offerdier onderging, in zijne plaets; deels, dat de ware verzoening eens, door het bloed en den dood van CHRISTUS, zou te weeg gebracht worden.

Uit dit alles, mogt de Apostel derhalven dit besluit afleiden, dat de dood van CHRISTUS noodzakelyk ware, zou Hy werkelyk de reinigmaking van onze zonden, door zich zelven, te weeg brengen.

----. *De Apostel voegt 'er eindelyk nog een vierde bewijs by, ten betoge der uitnemende voortreffelykheid van* CHRISTUS *Priesterschap, boven dat van* AARON *en zijne zonen. Het is ontleend uit de verzoenende kracht van* CHRISTUS *offerände, welke Hy maer éénmael geöffert heeft; terwijl de offeränden der Levitische Priesteren gene ware verzoening konden te weeg brengen, en daerom geduurig moesten herhaeld worden, Kap. IX: 23— X: 18.*

Tot dit stuk gaet de Apostel, naer zijne gewoonte, zeer geleidelyk, en als ongevoelig, over. By gelegenheid, dat

hy vs. 22, gesproken had, van de reinigingen onder de Wet, welke, door bloed, geschiedden, en van de verzoening der overtredingen, tegen de Sinaïtische geboden, welke, zonder bloedstorting, gene plaets kon hebben, merkt hy aen, dat alle die reinigingen en verzoeningen slechts schaduwächtig waren, en dat 'er derhalven eene betere offerände nodig ware, om eene wezenlyke en volkomene verzoening te weeg te brengen, vs. 23. Wijders leert hy, dat CHRISTUS deze betere offerände hebbe opgeöffert, vs. 24, en hy betoogt de voortreffelykheid van CHRISTUS offerände meer in het byzonder, zo boven die, welke de Hogepriester, op den groten verzoeningsdag, daer stelde, Kap. IX: 25— X: 10, als welke de gemene Priesters dagelyks opöfferden, Kap. X: 11-18.

I. De Apostel begint dit stuk, met deze aenmerking, dat de voorheen gemelde reinigingen en verzoeningen slechts schaduwächtig waren, en dat 'er derhalven eene betere offerände vereïscht wierd, om eene wezenlyke en volkomene verzoening te weeg te brengen, vs. 23.

23. So was het dan nootsake, dat wel de Tabernakel en deszelvs gereedschappen, welke slechts voorbeeldingen waren der dingen, die in de hemelen zijn, door dese gemelde dingen, namelyk door het bloed van geslachte offerdieren, gereynigt wierden: maer de hemelsche dingen selve door beter offerhanden dan dese.

De Tabernakel en deszelvs gereedschappen waren *voorbeeldingen*, schaduwächtige vertoningen, *der dingen, welke in de hemelen zijn*, (vergel. Kap. VIII: 5) Na dat de Tabernakel, door bloed, was ingewijd, verkregen de Priesters recht en vryheid, om in het Heiligdom, in te gaen.

Maer de hemelsche dingen zelve moesten gereinigd en ingewijd worden, *door betere offeranden, dan deze*, welke, by het inwijden van den schaduwächtigen Tabernakel, geöfferd waren; dat is, met één woord, te zeggen, zou CHRISTUS recht

recht en vryheid hebben, om, in het hemelsch Heiligdom, in te gaen, dan moest Hy eene offerände opöfferen, welke onvergelykelyk beter en voortreffelyker was, dan het bloed van bokken en van kalveren. — De Apostel spreekt van *offeränden*, in het meervouwig getal, om, naer den Hebreeuwschen spreektrant, de uitnemende voortreffelykheid van die offerände uit te drukken, welke Hy moest daer stellen, die recht en vryheid hebben zou, om, als de tegenbeeldige Hogepriester, in het hemelsch Heiligdom in te gaen.

II. Wijders leert de Apostel, dat CHRISTUS *eene betere offerände geöffert hebbe, vs.* 24—

†. *In het gemeen, vs.* 24.

24. Want Christus en is niet ingegaen in het draegbaer heyligdom van den aerdschen Tabernakel, dat met menschen handen gemaeckt is, 't welck slechts is een tegenbeelt, eene afschaduwing des waren en hemelschen Heiligdoms, gelijk de Levitische Priesters; maer Hy is ingegaen in den hemel selve, om nu, als de grote Hogepriester naer Melchisedeks ordening, met alle vrymoedigheid te verschijnen voor het aengesichte, en in de onmiddelyke tegenwoordigheid Godts, voor ons, ten einde onse belangen, op grond van de verzoening, welke Hy heeft aengebracht, te bepleiten en te bevoorderen. Derhalven moet CHRISTUS eene offerände van onvergelykelyk meerdere waerdigheid, dan die der Levitische Priesteren geöffert hebben.

††. *Meer byzonder betoogt de Apostel de voortreffelykheid van* CHRISTUS *offerände, boven die, zo van den Levitischen Hogepriester, als van de gemene Priesteren, Kap. IX:* 25— *X:* 18.

‡. *Boven die van den wettischen Hogepriester, op den groten verzoeningsdag, Kap. IX:* 25— *X:* 10.

‡. *Om dat* CHRISTUS *niet, by herhaling, behoevde te offeren, gelijk de Levitische Hogepriester, Kap. IX:* 25-28.

✠. CHRISTUS *heeft zich maer eenmael opgeöfferd, vs.* 25, 26, *en*,

✠✠. *Gelijk de mensch maer éénmael sterft, zal ook zijne offerände nimmermeer herhaeld worden, vs.* 27, 28.

25. Noch oock behoevt CHRISTUS, die in den hemel zelven is ingegaen, (vergel. vs. 24,) van daer, by herhaling, weder te keeren, op dat hy hemselven dickmael soude op-offeren, (y) gelijck de Hoogepriester alle jaer op nieuw in het binnenste heyligdom ingaet, met vreemt bloet van kalveren en bokken. Dit teekende blijkbaer het gebrekkige der offeränden van den Levitischen Hogepriester.

26. (Anders hadde hy dickmael moeten lijden en zich daer door, by herhaling, moeten opöfferen, van de grontlegginge der werelt af, ter geduurige verzoening der zonden van alle de voorgaende geslachten) maer nu is hy, wel verre daer van daen, slechts eenmael in de voleyndinge der eeuwen, in deze laetste dagen, (vergel. Kap. I: 1,) geopenbaert, en in de waereld gekomen, om de sonde te niete te doen, voor eens en altoos volkomen te verzoenen, niet met vreemd bloed, gelijk de Levitische Hogepriester,

(y) Exod. 30: 31. Levit. 16: 2, 34. Hebr. 9: 7.

ter, (vergel. vs. 25,) maer door sijns selfs offerhande, door zich zelven Gode onstraffelyk op te offeren. (vergel. Kap. IX: 14.)

27. Ende, om de zaek, met een gepast voorbeeld, op te helderen, gelijck het den menschen gesett is eenmael en niet meer te sterven, ende daer na volgt het oordeel, waer in hy rekenschap van alle zijne bedrijven geven zal;

28. (z) Alsoo oock Christus eenmael geoffert zijnde, om veler sonden, door eene volmaekte verzoening, voor altoos wech te nemen, sal ten anderen mael sonder sonde, niet beladen met de schulden van onse overtredingen, verschijnen. Dan zal Hy niet komen, om zich andermael op te offeren, maer om, met blijdschap, gesien te worden van de gene die hem gelovig verwachten. Deze verschijning zal geschieden, tot hunne saligheyt, om hen, in het volkomen bezit van die zaligheid, welke Hy, voor hun verworven heeft, eindeloos te stellen.

De woorden *tot zaligheid* brengen wy, niet tot het *verwachten*, maer tot het *gezien worden.*

(z) Rom. 5: 6, 8. 1 Petr. 3: 18.

HET X. KAPITTEL.

‡‡. *Om dat de wettische offeränden van den Levitischen Hogepriester de zonden niet verzoenen konden*, vs. 1-10.

Trouwens,

,. *Alle wettische plechtigheden waren slechts schaduwen van toekomende goederen*, vs. 1ª.

,,. *En de offerände van den Levitischen Hogepriester kon de ware verzoening niet aenbrengen*, vs. 1ᵇ-10.

Dit bleek

§. *Uit de geduurige herhaling van deze offerände*, vs. 1ᵇ-3.

§§. *Uit de natuur der zake zelve*, vs. 4.

§§§. *Uit de tael van den Propheet*, *Ps. XL*: 5-10.

+. *Deze Godspraek wordt aengehaeld*, vs. 5-7, *en*

++. *Op* CHRISTUS *toegepast*, *ten betoge dat Hy eenmael zulk eene offerände hebbe daer gestelt*, *door welke God volkomen verzoend is*, vs. 8-10.

1. (*a*) WAnt (of *Immers*) de wet, hebbende, in den plechtigen eerdienst, welken zy heeft voorgeschreven, een schaduwe en eene afbeelding der toekomende goederen, welken de MESSIAS verwerven zoude, maer niet het beelt selve der saken, of de afgebeelde zaken zelve, en kan met de selve offerhanden, die sy, welke tot Hogepriesters zijn aengesteld, alle jare, op den groten Verzoeningsdag, gedueriglick en by herhaling op-offeren, nimmermeer heyligen en verzoenen, de gene die daer toegaen, en die dezen plechtigen eerdienst, door de Hogepriesteren, in hunnen naem, laten verrichten.

2. An-

(*a*) Col. 2: 17. Hebr. 8: 5.

2. Anderſins, indien die ſchaduwächtige offeränden eene ware verzoening konden te weeg brengen, ſouden ſy opgehouden hebben geoffert te worden, om dat de gene, die den dienſt pleegden, geen conſcientie meer en ſouden hebben der ſonden, eenmael gereynigt geweeſt zijnde:

Die den dienst pleegden zijn de offeräers, de Israëllers, voor welken de Hogepriester offerde. — *Conſcientie der zonden* is een geweten, het welk overtuigd is, dat de zonden niet volkomen verzoend zijn. — *Gereinigd* worden zegt zo veel, als van de ſchuld der zonden ontlast te worden, verzoening te erlangen; *éénmael* gereinigd worden is, voor eens en altoos verzoening te erlangen, zo dat 'er gene nagedachtenis van ſchuld meer overblijve.

De Apostel wil derhalven vs. 2. dit zeggen: „ *anderszins*, „ indien het met de zaek anders gelegen was, indien de „ ſchaduwächtige offeränden van den Levitiſchen Hogepries„ ter, op den groten Verzoeningsdag, een ware verzoening „ konden te weeg brengen, dan zouden die offeränden, in „ plaets van jaer op jaer herhaeld te worden, hebben op„ gehouden, en zy, *die den dienst pleegden*, de Israëllers, „ uit welker naem de Hogepriester offerde, éénmael, voor „ eens en altoos, eene volkomene verzoening verkregen „ hebbende, zouden geen geweten hebben, het welk hen „ geduurig herïnnert, dat de ſchuld der zonden nog niet „ zy afgedaen."

3. Maer [*nu geſchiet*] in deſelve offeränden, welke de Hogepriester, op élken Verzoeningsdag, herhaelt, alle jare wedergedachteniſſe der ſonden, en 'er wordt telkens op nieuws herïnnert, dat 'er gene ware en wezenlyke verzoening zy aengebracht.

4. Trouwens, dat de offerande van den Levitiſchen Hogepriester gene ware verzoening kan aenbrengen, leert de natuur der zake zelve: (*b*) Want het is onmogelick, dat het bloet van ſtieren ende bocken, het welk, volgens de Goddelyke inſtelling, alleen eene lichämelyke rei-

(*b*) Lev. 16: 14. Num. 19: 4. Hebr. 9: 13.

nigheid kon te weeg brengen, gevende den Israëller den toegang, tot het Heiligdom en de Heilige dingen, (vergel. Kap. IX: 10,) de ſonden wechneme, en derzelver ſchuld verzoene. Dit blijkt nog al verder, uit de tael van den Propheet, in den XL^{sten} Pſalm, alwaer CHRISTUS, de lang beloovde Verloſſer, ſprekende wordt ingevoerd.

5. Daerom, om die zelvde reden, daer CHRISTUS, in den aengehaelden Pſalm, ſprekende wordt ingevoerd, als komende in de werelt ſegt hy, (c) Slacht-offer ende offerhande en hebt gy niet gewilt, maer gy hebt my het lichaem toebereydt:

6. Brand-offeren ende [*offer*] voor de ſonde en hebben u niet behaegt.

7. Doe ſprack ick, Siet ick kome, (in het begin des boecks is van my geſchreven:) om uwen wille te doen, o Godt.

Komende in de waereld, dat is, daer Hy wordt voorgeſteld, of ſprekende ingevoerd, als *komende in de waereld*, en het grote werk aenvaerdende, tot het welk Hy, van zijnen eeuwigen Vader, gezonden was, om namelyk de reinigmaking van onſe zonden, door zich zelven, te weeg te brengen. (vergel. Kap. I: 3.)

De Apostel haelt hier de woorden van Pſ. XL: 7-9. aen, volgens de Griekſche vertaling der LXX. — De MESSIAS zegt, tot God, zijnen Vader: „ *ſlachtöffer en offerände hebt* „ *gy niet gewilt*, dat is, Gy hebt van my, als plaetsver„ vangenden Borg van zondaren, gene wettiſche offeränden „ begeert, welke de zonden niet wezenlyk verzoenen kun„ nen; maer *Gy hebt my het lichaem toebereid.*" — In het Hebreeuwsch ſtaet, *Gy hebt my de ooren doorboort*, of ſchoon gemaekt, zo dat ik duidelyk horen kan. God de Vader had den MESSIAS bekend gemaekt, zo dat Hy het duidelyk gehoort en verſtaen hadde, wat 'er, ter verzoening van de zonden, nodig ware. In den zakelyken zin, koomt het overëen, met het gene PAULUS heeft, in naervolging der LXX: *Gy hebt my het lichaem toebereid*, dat is: „ Gy hebt my eene „ men-

(c) Pſ. 40: 7. Jeſ. 1: 11. Jer. 6: 20. Amos 5: 21.

„ menſchelyke natuur doen aennemen, en my daer door „ zeer duidelyk te verſtaen gegeven, dat ik verördend en „ geſchikt was, om my zelven, tot een ſlachtöffer voor de „ zonden, op te offeren.”

„ *Brandöffer ende offer voor de zonde hebben u niet behaegt*; „ *in* brandöffers, welke geheel op den altaer, verteerd wor„ den, en in zondöfferen, neemt gy geenszins zulk een „ genoegen, dat daer door de ſchuld der zonden zou kun„ nen verzoend worden.”

„ *Doe*, wanneer Gy my duidelyk had voorgeſtelt, wat „ 'er, ter verzoening van de zonden, gevorderd worde, „ ben ik aenſtonds gereed geweest, om dat alles te verrich„ ten; daerom *ſprak ik, zie ik kome, om uwen wil te doen*, „ *o Godt*; ik ben gereed, om het werk der verzoening te „ volbrengen.”

De tusſchenrede (*in het begin des boeks is van my geſchreven*) verſchilt weder eenigermaten, van den Hebreeuwſchen Text; deze heeft, *in de rolle des boeks is van my geſchreven*. — Het Griekſche woord, door *begin* vertaelt, beteekent eigenlyk het hoofd. Nu laten zich de beide uitdrukkingen, *in het begin* en *in de rolle des boeks* zeer wel over een brengen. Men ſchreev namelyk oudtijds, op vellen, welke, in eenen bundel werden opgerold, en daerom kon zodanig eene *rol*, om de ronde gedaente zeer gevoeglyk het *hoofd* genaemd worden. — De zaek zelve, dat 'er, in het Boek der Prophetiſche Schrivten, van den MESSIAS, en zijne verrichtingen, allerduidelykst geſproken zy, is klaer genoeg.

8. Als hy nu, die, in den aengehaelden Pſalm, het woord voert; te vooren geſegt hadde, „ Slacht„ offer, ende offerhande, ende brand-offers, ende „ [*offer*] voor de ſonde en hebt gy niet gewilt, „ noch en hebben u niet behaegt:” (zulke offeränden namelyk dewelcke nae het voorſchrivt van de ſchaduwächtige wet geoffert worden:)

9. Doe ſprack hy, en liet 'er deze woorden op volgen, „ Siet ick kome, om uwen wille te doen, o „ Godt.” Hy neemt derhalven het eerſte wech,

Hy ontkent de genoegzaemheid der Levitische offeränden, om de zonden te verzoenen, rond uit, om, door deze ontkenning, het tweede te stellen, dat Hy namelyk alleen in staet ware, om de ware verzoening, door het opöfferen van zijne menschelyke natuur, te weeg te brengen.

10. In (of *Volgens*) welcken wille, daer de MESSIAS, in den aengehaelden Psalm, van gesproken heeft, om namelyk alles te doen, wat God de Vader, tot verzoening van de zonden, vorderde; *volgens welken wille* wy werkelyk geheyligt en verzoend zijn (*d*) door de offerhande des lichaems Jesu Christi eenmael en voor altoos [*geschiet*], zo dat deze offerände nimmer behoeve herhaeld te worden.

††. *Wijders toont de Apostel de voortreffelykheid van* CHRISTUS *offerände, boven die van de gemene Levitische Priesteren, vs.* 11-18.

‡. *Uit het vruchtgevolg van* CHRISTUS *offerände, vs.* 11-14.

+. *De Priesters moesten hunne offeränden geduurig herhalen, ten blijke dat zy gene ware verzoening konden te weeg brengen, vs.* 11.

++. *Maer* CHRISTUS *heeft zich zelven maer éénmael opgeöffert, met dat gevolg, dat Hy in eeuwigheid gezeten zy, aen Gods rechtehand, en eene volkomene verzoening hebbe aengebracht, vs.* 12-14.

‡‡. *Uit eene bekende Godspraek van den Propheet* JEREMIA, *vs.* 15-18.

+. *Deze Godspraek wordt aengehaeld, vs.* 15, 17, *en*,

++. *Op de volkomenheid van* CHRISTUS *offerände, toegepast, vs.* 18.

11. Ende een yegelick gemeen Priester stont wel alle dage, in het Heilige, dienende, ende de selve slacht-offeren dickmael offerende, die de sonden nimmermeer en konnen wechnemen:

Dit voorstel van den Apostel is wel kort, maer ongemeen

(*d*) Hebr. 9: 12.

meen nadrukkelyk en zaekrijk. Bykans elk woord is geschikt, om de onvolkomenheid van het Levitiesch Priesterschap te doen opmerken. — Hy spreekt van *een iegelyk Priester*, om te herïnneren, dat de wettische Priesters een veeltal uitmaekten, daer zy niet alleen elkanderen opvolgden, maer ook, velen te gelijk, de onderscheidene deelen van den plechtigen eerdienst verrichtten. Dit teekende reeds duidelyk het gebrekkige van hun werk. — Elk Priester *stondt* in het Heiligdom, en het was hun niet geöorloovd te zitten. Dit was een blijk, dat zy slechts geringe dienaers waren, als mede dat hun werk niet afgedaen ware, zo dat zy daer van rusten konden. — Zy *offerden alle dagen*, des morgens en des avonds, (vergel. Exod. XXIX: 38, 39.) en zomtijds dikwijls op éénen dag. Dit geduurig herhalen van hunne offeränden was een allerduidelykst kenteeken, *dat zy de zonden nimmermeer* geheel konden *wechnemen*, en volkomen verzoenen.

12. Maer dese grote Hogepriester, naer Melchisedeks ordening, alleen en zonder eenige medehelpers, één eenig slacht-offer voor de sonden geoffert hebbende, (*e*) is in eeuwigheyt geseten, op de plaets der hoogste mogelyke eer, aen de rechter[*hant*] Godts:

13. Voorts en voor het overige, zonder verder te offeren, slechts verwachtende tot dat sijne vyanden, die Hem, in het bevoorderen der belangen van zijn volk, zoeken te dwarsbomen, als geheel overwonnen, gestelt worden tot een voetbanck sijner voeten.

14. Want, (liever *Gevolgelyk*) met ééne offerhande heeft hy in eeuwigheyt voor eens en altoos volmaeckt en volkomen verzoent alle de gene die geheyligt en gezaligd worden.

Welke duidelyke bewijzen voor de voortreffelykheid der offerände van CHRISTUS, boven die der Livitische Priesteren. — Zy waren velen en verdeelden het werk van den plechtigen

(*e*) Ps. 110: 1. Hand. 2: 34. 1 Cor. 15: 25. Ephes. 1: 20. Coloss. 3: 1. Hebr. 1: 13.

eerdienst, onder elkanderen, maer CHRISTUS is alleen, en heeft zelvs alles verricht. — *Zy dienden alle dagen* en *offerden dezelve ſlachtöfferen dikwijls*, maer CHRISTUS heeft maer een eenig *ſlachtöffer voor de zonden geöffert.* — *Zy ſtonden* in het Heiligdom, maer CHRISTUS is *gezeten* en wel *voor eeuwig gezeten*, ten blijke dat Hy zijn werk volkomen hebbe afgedaen, op de plaets der hoogst mogelyke eer, *aen Gods rechterhand.* — *Voorts* heeft CHRISTUS niet meer te offeren; Hy *verwacht* ſlechts de volkomene zegeprael over alle zijne vyanden, en ziet dezelve, met zekerheid, te gemoet.

Hier uit nu maekt de Apostel het wettig beſluit op, vs. 14, dat CHRISTUS, die zijn offerwerk volkomen heeft afgedaen, met ééne offerände van zijne menſchelyke natuur, alle die gezaligd worden, voor eens en altoos volkomenlyk verzoent hebbe.

15. Ende de uitnemende voortreffelykheid van CHRISTUS offerände, boven die der Levitiſche Priesteren, blijkt verder, uit de reeds boven aengehaelde Godſpraek van den Propheet Jeremia: want de Heylige Geeſt getuygt het ons oock, Jer. XXXI: 31-34.

16. Want na dat hy te vooren geſegt hadde, „ (*f*) Dit is het verbont dat ick met haer maken ſal „ na die dagen," ſegt de Heere, verder: „ Ick ſal „ mijne wetten geven in hare herten, ende ick ſal „ die inſchrijven in hare verſtanden:

17. „ Ende harer ſonden, ende harer ongerech- „ tigheden en ſal ick geenſins meer gedencken." Derhalven wordt 'er eene volkomene vergeving van alle zonden beloovd.

18. Waer nu volkomene vergevinge derſelve is, daer en is geen offerhande meer voor de ſonde.

(*f*) Jerem. 31: 31, 32, 33, 34. Rom. 11: 27. Hebr. 8: 8.

II. *Het vermanend of zedenbestuurend deel van dezen Briev vinden wy Kap. X: 19— XIII: 19.*

ℵ. *Eerst vermaent de Apostel de Hebreeuwsche Christenen, om, met alle vrymoedigheid, een gelovig gebruik te maken, van* CHRISTUS, *als den eenigen en volmaekten Hogepriester, in hunne toenadering tot God, Kap. X: 19-22.*

A. *Den grond van deze opwekking vinden wy vs. 19-21, en*

B. *De vermaning zelve, vs. 22.*

19. Dewijle wy dan, mijne gelievde broeders, recht en vrymoedigheyt hebben, (*g*) om regelrecht en onmiddelyk tot God te naderen, zonder dat wy langer de tusschenkoomst van Levitische Priesteren nodig hebben, en om als het ware in te gaen in het binnenste heyligdom van den hemel, welk uitnemend voorrecht wy verkregen hebben, door het bloet Jesu. Dezen toegang hebben wy,

20. Op eenen verschen of nieuwen ende levenden wegh, welcken hy ons ingewyet heeft door het voorhangsel, dat is [*door*] sijn vleesch:

Eigenlyk staet 'er, *welken*, welken ingang namelyk van het hemelsch Heiligdom, *Hy ons heeft ingewijdt, zijnde een nieuwe en levende weg.* — Het woord, door *inwijden* vertaelt, wordt, in dien zin, genomen, Kap. IX: 18, maer het beduidt eigenlyk herstellen, vernieuwen; *eenen weg in te wijden* of te *vernieuwen*, schijnt hier zo veel te zeggen, als eenen weg, voor de eerstemael, te bewandelen, het eerste gebruik te maken van eenen weg. Nu is CHRISTUS, als de Voorloper der gelovigen, het eerst, met vrymoedigheid, en op zijn eigen recht, in het hemelsch heiligdom, ingegaen, (verg. Kap. VI: 20.) — Deze weg is *nieuw*. De gelovigen van den ouden dag zijn ook wel ingegaen, in het hemelsch Heiligdom, maer het was, langs eenen gansch anderen en moeilyken weg, door schaduwächtige plechtigheden, ongemeen lastig, en de ingang ging ge-

(*g*) Joh. 10: 9. ende 14: 6. Rom. 5: 2. Ephes. 2: 18. ende 3: 12.

paerd met angst en vrees. Nu is het een *levendige* of aengename weg, op welken geen dood meer te vresen is, gelijk oudtijds, voor iemand, die zich verstoutte, om, tot het Heiligdom, te naderen, en de dode letter der onderhouding van uitwendige plechtigheden, heeft geheel uitgedient.

Maer hoe heeft CHRISTUS dezen vryen toegang, tot het hemelsch Heiligdom, ingewijdt, en dien weg het eerst bewandelt? *door het voorhangsel, dat is, door zijn vleesch.* — De zinnenprent is wederom ontleend, van het schaduwächtig Heiligdom. Wanneer de Hogepriester, in het Heilige der Heiligen, inging, moest hy gaen, door het *voorhangsel*, het welk het Heiligdom der Priesteren, van het Heilige der Heiligen, afscheidde. Maer nu is dit voorhangsel, by den dood van CHRISTUS, gescheurd en verbroken. Even nu, gelijk, door het scheuren van het voorhangsel, het binnenste Heiligdom, in het welk, buiten den Hogepriester, en dat nog maer éénmael des jaêrs, geen stervelyk mensch komen mogt, voorál de waereld geopend is; even zo is ook, door het scheuren en verbreken van JESUS menschelyke natuur aen het kruis, welke als een voorhangsel was, ter bedekking van zijne Goddelyke heerlykheid, de weg naer den hemel, voor alle gelovigen, geopent, om denzelven, met vrymoedigheid, te bewandelen.

21. Ende [*dewijle wy hebben*] eenen grooten Priester, onëindig waerdiger dan Aaron, en alle de Hogepriesters, die Hem, van tijd tot tijd, in deze bediening, zijn opgevolgt, (vergel. Kap. IV: 14,) die het bestuur heeft, over het huys Godts:

De Tabernakel, en naderhand de Tempel, was *het huis van God*, in eenen eigenlyken zin. Hier spreekt de Apostel van den geestelyken Tabernakel, de Kerk van het Nieuwe Testament, welke het huis van God is, in den tegenbeeldigen zin, daer Hy, met zijnen Geest, woont, van zijn volk gebeden, gedankt, gediend, en verheerlykt wordt, (verg. 1 Tim. III: 15.)

Wy hebben eenen groten Priester, over het huis van God, dat is, „ AARON en zijne zonen na hem, hadden het op-

„ zicht

„ zicht, over het waereldlyk Heiligdom, en zy werden,
„ voor de menfchen, gefteld, in de zaken, welke by God
„ te doen waren; maer wy Christenen hebben, in den ge-
„ zegenden JESUS, eenen Hogepriester, die oneindig verre
„ boven AARON verheven is, het opzicht heeft, over de
„ Gemeente, en onfe belangen, op grond van zijne vol-
„ maekte offerände, en door zijne altoosduurende voorbid
„ ding, op eene veel voortreffelyker wijs, volkomenlyk
„ bevoordert."

22. So laet ons regelrecht en onmiddelyk tot God, en den throon der genade, toegaen met een waerachtigh, volkomen, en ongeveinsd herte, het welk zich onverdeeld, aen den dienst van God, heeft toegewijdt, met eene oprechte begeerte, naer die genade, om welke wy vragen, in volle verfekertheyt des geloofs, of met een volkomen geloovsvertrouwen, (vergel. Col. II: 2,) [onfe] herten gereynigt zijnde van de quade confcientie, ende het lichaem gewaffchen zijnde (*h*) met reyn water:

Onfe harten gereinigd zijnde van de kwade confcientie, en het lichaem gewasfchen zijnde, met rein water. — De zaek moet verklaerd worden, uit de fchaduwächtige wet, volgens welke een Priester genen toegang had, tot het Heiligdom, het zy hy rein ware, beide naer ziel en lichaem. In deze toefpeling, ftelt de Apostel de Christenen voor, als geestelyke Priesters, die, met hunne geloovswerkzaemheden en gebeden, toegaen tot God, in het hemelsch Heiligdom. Daer toe moeten zy rein zijn, naer ziel en lichaem. Naer de ziel, moeten *hunne harten rein* zijn, *van de kwade confcientie*, dat is, van de zonden, door de gelovige omhelfing van CHRISTUS volmaekte verzoening. *De kwade confcientie* beteekent hier, by overnoeming, het gevolg voor de oorzaek genomen zijnde, de zonden, welk een befchuldigend geweten ten gevolge hebben. Ook moeten zy, *het lichaem*, dat is, *naer het lichaem*, *gewasfchen zijn*, *met rein water*, in den Doop namelyk, daer het rein water een teeken is van de zuivering des harten.

(*h*) Ezech. 36: 25.

Kortom, de Apostel wil dit zeggen, „ dat de Christenen
„ den vryen toegang hebben, tot het hemelsch Heiligdom,
„ en daer van een vrymoedig gebruik maken moeten, hunne
„ harten, door de verzoening van CHRISTUS, gereinigd
„ zijnde, van de zonden, gelijk zy, by hunnen Doop,
„ naer het lichaem, met rein water gewasſchen zijn."

ב. *Wijders wekt de Apostel de Hebreeuwſche Christenen op, om volſtandig te zijn in het geloov*, vs. 23.

ג. *Verder ſpoort hy hen aen, om elkanders meest wezenlyke belangen te bevoorderen*, vs. 24.

ד. *Daer op vermaent hy hen, om de Godsdienstige vergaderingen gezettelyk waer te nemen*, vs. 25-31.

23. Laet ons de onwanckelbare belijdeniſſe der hope [*vaſt*]houden: (want die het belooft heeft is getrouw:)

Alles is duidelyker, en meer overëenkomſtig met den Grondtext, wanneer wy het vertalen, *laet ons de belijdenis der hope onwankelbaer vasthouden.* — *De belijdenis der hope* is de hoop, op de goederen van het volgend leven, welke de Christenen belijden. Deze belijdenis der hope moesten zy *onwankelbaer vasthouden*, dat is, zy moesten zich, door de herïnnering der Goddelyke belovten, in hunne hoop, meer en meer bevestigen, dezelve openlyk en rondborſtig belijden, en zich, noch door liev, noch door leed, bewegen laten, om dezelve in het minst of in het meest te verzaken.

Want Hy, die het beloovt heeft, de Onfeilbare, wiens belovten de gronden van onſe hoop uitmaken, is getrouw; Hy zal zijne toezeggingen onfeilbaer zeker vervullen, en wy kunnen 'er zo veilig ſtaet op maken, als of wy het beloovde goed reeds werkelyk ontvangen hadden.

24 Ende laet ons op malkanderen nauwkeurig acht nemen en toezien, of 'er ook zijn, die verächteren in de genade, die ongeregeld wandelen, die kleinmoedig worden, onder de verdrukkingen, en beginnen te neigen, tot verzaking van het Christendom. Dit zal, onder den Goddelyken ze-

zegen, een zeer gefchikt middel zijn, tot opfcherpinge en aenwakkering der onderlinge liefde ende der goede wercken:

A. *De vermaning, om de Godsdienstige vergaderingen gezettelyk by te wonen, wordt voorgesteld, vs.* 25ᵃ, *en*

B. *Nadrukkelyk aengebonden, vs.* 25ᵇ-31.

A. De eerste is genomen, van de omstandigheid des tijds, vs. 25ᵇ.

B. De andere van de vreesselyke gevolgen, welke het verzuim, in het gemelde geval, zou naer zich slepen, vs. 26-31.

α. Deze drangreden wordt opgegeven, vs. 26, 27, *en*

β. Bevestigd, vs. 28-31.

a. Door de billykheid dezer gevolgen aen te wijzen, vs. 28, 29.

b. Door de zekerheid daer van te vertonen, vs. 30, 31.

25. Ende laet ons onfe onderlinge Godsdienstige byeenkomfte niet nalaten, gelijck fommige de gewoonte hebben, zich, uit vrees voor vervolging, van den gemeenfchappelyken Godsdienst, laf hartig te onttrekken, maer [*malkanderen*] vermanen en bemoedigen, tot het gezettelyk bywonen van denzelven; ende [*dat*] foo veel te meer als gy fiet dat de dagh naerdert.

Door *den dag* by uitnemenheid, hebben wy zekerlyk te denken, aen den groten en vreesfelyken dag van Jerufalems verwoesting: want de grote en algemene oordeelsdag, die nu, en in dien tijd nog veel meer, op eenen verren afftand was, kan hier niet bedoeld worden. De tijd van Jerufalems verwoesting heet meermalen *de dag* by uitnemenheid, de grote en vreesfelyke dag des Heeren, (vergel. Mal. IV: 1. Joël II: 31. Mal. IV: 5.)

Dezen dag *zagen* de Hebreeuwfche Christenen *naderen.* Er waren, toen PAULUS dezen Briev fchreev, reeds bykans 30 jaren verlopen, na den dood van CHRISTUS, en de Ver-

losfer had uitdrukkelyk voorfpelt, dat velen van zijne tijdgenoten nog leven zouden, wanneer Jerufalem verwoest werdt. (vergel. Matth. XXIV: 39.) Men zag reeds eenige van die dingen gebeuren, welke Hy, als voorboden van die fchromelyke gebeurtenis, had opgegeven. Uit het een en ander, konden zy klaer genoeg zien, dat deze vreesfelyke dag kort op handen ware.

De overweging hier van moest de Hebreeuwfche Christenen aenfporen, om de onderlinge byeenkomfte gezettelyk waer te nemen, *en dat zo veel te meer, als de dag naderde.* — Te weten, op dien dag, zou de Heer zijne fchromelyke oordeelen uitöeffenen, over de hardnekkige Natie der Joden, om het fmadelyk verwerpen van den Verlosfer en zijn Euangelie. Na dien dag, zouden de Joden niet meer, door het Euangelie, geroepen, maer aen een oordeel der verharding, overgegeven worden. Wilden derhalven de Hebreeuwfche Christenen behouden worden, dan was het nog tijd. Zy konden nog het Euangelie horen, in hunne Godsdienstige vergaderingen. Maer de dag van Jerufalems verwoesting was kort op handen; dan zouden zy, van het voorrecht des Euangeliums, verftoken worden, wanneer zy tot de gemeenfchap der ongelovige Joden, wederkeerden, en gene gelegenheid meer hebben, om behouden te worden. Daer te boven zulken, onder de Hebreeuwen, die de onderlinge byeenkomften nalieten, betoonden, met hun gedrag, dat zy Joden waren, in hunne harten, en zouden daerom, in den dag der verwoesting van Jerufalem, in dat zelvde oordeel, met alle de verftokte Joden, deelen.

26. (*i*) Want fo wy willens, tegen ons beter weten aen, fondigen en, tegen de overtuiging van onfe harten aen, het Christendom verzaken, na dat wy de kennisse der waerheyt ontfangen hebben, na dat wy, niet alleen in de leer van het Euangelie onderwezen zijn, maer ook, door een behoorlyk onderzoek der bewijzen, van hare waerheid, in onfe harten, volkomen zijn overtuigd geworden,

(*i*) Num. 15: 30. Matth. 12: 31. Hebr. 6: 4. 2 Petr. 2: 20. 1 Joh. 5: 16.

den, ſo en blijft daer geen ſlacht offer meer over voor de ſonden, dan is onſe misdaed zo afſchuwelyk, dat wy gene vergeving te wachten hebben. (verg. 1 Sam. III: 14.)

Heeft de Apostel hier het oog, op de zonde tegen den Heiligen Geest, welke, volgens 's Heilands uitſpraek, niet zal vergeven worden, noch in deze, noch in de toekomende eeuw? (vergel. Matth. XII: 32.) — Geenszins. De zonde, tegen den Heiligen Geest, was van eenen geheel anderen aert; deze beſtondt, in de boosäertigheid der Pharizeeuwen, die de wonderen van den Heer JESUS, welke Hy, door de kracht van zijne eeuwige Godheid, verrichtte, aen Beëlzebub, toeſchreven; zy werdt derhalven, bepaeldelyk op dien tijd begaen, wanneer de Heiland wonderen, op aerde verrichtte en kan daerom, in volgende tijden, gene plaets gehad hebben. (vergel. XVIII *Deel.* p 232—)

Blijvt 'er dan, voor ieder eenen, die willens zondigt, geen ſlachtöffer over, en kan iemand, die, tegen zijn beter weten aen, gezondigt heeft, nimmer op vergeving hopen? Deze is de mening in het geheel niet: het bloed van JESUS CHRISTUS, den Zoon van God, reinigt ons van *alle* zonden. (vergel. 1 Joh. I: 7.) Heeft iemand ooit willens, tegen zijn licht en beter weten, gezondigt, het was althans PETRUS, toen hy zijnen Goddelyken Meester verlochende, en evenwel heeft hy genade gevonden.

De Apostel heeft hier het oog, op eene bepaelde zonde, welke bedreven werdt, door bepaelde perſonen, door Joden namelyk, die belijdenis gedaen hadden van het Christendom, in bepaelde omſtandigheden, *na dat zy de kennis der waerheid ontvangen hadden*, en op eenen bepaelden tijd, *toen de dag* van Jeruſalems verwoesting *naderde.* — Wanneer wy deze bepalingen in het oog houden, laet zich des Apostels mening ligtelyk ontwikkelen. Hy ſpreekt van Joden, die *de kennis der waerheid ontvangen hadden*, en van de zekerheid der Christelyke leer grondig overtuigd waren. Wanneer dezen *willens zondigden*, tegen hun licht en beter weten, het Christendom verzaekten, de onderlinge byeenkomſten

nalieten, en zich wederom, by hunne verharde landgenoten, voegden, die den naem van den gezegenden JESUS smaedheid aendeden, dan *bleev 'er geen slachtöffer over, voor hunne zonde*; dan hadden zy gene vergeving van dien verfoeilyken afval te wachten. Dit bracht, niet de aert der zake zelve, maer de toenmalige tijdsömstandigheid, mede. De dag naderde, de Heer had lang genoeg geduld gehad, met de hardnekkige Joden, de tijd der langmoedigheid snelde ten einde. Misbruikten zy dien tijd van behoudenis, welke 'er nog overig was, dan zou de deur der genade voor altoos gesloten worden.

27. Maer, indien wy, op de gezegde wijs, willens zondigen, is 'er voor ons overig een schrickelicke verwachtinge des oordeels, het welk eerlang, over de hardnekkige Joden, zal worden uitgegoten, ende eene hitte des vyers van Gods geduchte gramschap, dat de tegenstanders, die zich, tegen CHRISTUS, en de uitbreiding van zijn Koningrijk, vyandig aenkanten, by de verwoesting van Jerusalem, op eene schromelyke wijs, sal verslinden.

De gramschap des Heeren wordt meermalen, by een hittig en verteerend vuur, vergeleken; (vergel. Ps. LXXXIII: 15, 16,) en de benaming van eene *hitte des vuurs* was, in dit geval, nog des te meer gepast, om dat het prachtig Jerusalem, en het heerlyk Tempelgebouw, door eenen hittigen brand, tot asche zouden verteerd worden; een brand, zo geweldig, dat de aerde, onder de voeten der Joden, als een vuurige oven, gloeien zoude.

28. Deze straf, hoe geducht ook, zal allerbillykst wezen. Als yemant, wie hy ook wezen moge, de schaduwächtige wet van Mosis heeft te niete gedaen, en hare geboden moetwillig overtreden, op eene wijs, welke eene moetwillige en voorbedachte ongehoorzaemheid in zich sluit, die sterft sonder barmhertigheyt, en wordt, zonder oogluiking, met den dood gestraft, (*k*) onder twee ofte drie getuygen, die eenstemmig verklaren, dat hy zich,

aen

(*k*) Numer. 35: 30. Deut. 17: 6. ende 19: 15. Matth. 18: 16. Joh. 8: 17. 2 Cor. 13: 1.

een moetwillige ongehoorzaemheid, hebbe schuldig gemaekt.

29. Hoe veel te swaerder straffe meynt gy sal hy dan verdienen, en, van den oppersten Richter, weerdigh geacht worden, die het Christendom, tegen zijne overtuiging aen, verlochent, daer door den Sone Godts de uiterste smaedheid aengedaen, en, als met voeten, vertreden heeft, ende het bloet des Testaments, het welk Gods Zoon, ter vergeving der zonden, heeft uitgestort, onreyn geacht heeft, als of het het bloed van eenen booswicht ware, daer door hy geheyligt was, voor zo ver hy, door den doop, in welken het water een teeken is van CHRISTUS bloed, van de ongelovigen was afgezonderd, (vergel. 1 Cor. VII: 14.) ende den Geest der genade, wiens buitengewone genadegaven hy, by zijnen Doop, ontvangen had, smaetheyt heeft aengedaen?

30. Deze geduchte straf zal ontwijffelbaer zeker worden uitgeöeffend. Want wy kennen hem, wy weten wie Hy zy, die uitdrukkelyk gesegt heeft, (*l*) Mijne is de wrake, ick sal 't moetwillig kwaed, met geduchte straffen, vergelden, spreeckt de Heere. (vergel. Deut. XXXII: 35.) Ende wederom, op eene andere plaets, Deut. XXXII: 36, (*m*) De Heere sal sijn volck oordeelen en handhaven.

31. Vreeslick is het te vallen in de straffende handen des levendigen Godts, die eeuwig leevt, en daerom ook eeuwig straffen kan. Laet deze herïnnering u dienen, ter waerschouwing, om standvastig te zijn in de belijdenis van het Euangelie.

(*l*) Deuter. 32: 35. Rom. 12: 19. (*m*) Deuter. 32: 36.

ח. *De Apostel laet 'er eene uitvoerige vermaning op volgen, tot lijdzaemheid onder de verdrukkingen, Kap. X: 32- XII: 13.*

A. *Tot eenen grondslag van deze vermaning, herïnnert de Apostel, den Hebreeuwschen Christenen, hun vorig lovwaerdig gedrag, Kap. X: 32-34.*

B. *Op dezen grond vestigt hy zijne vermaning, tot lijdzaemheid en standvastigheid, Kap. X: 35— XII: 13.*

A. De vermaning wordt voorgesteld, Kap. X: 35. en

B. Uitvoerig aengedrongen, Kap. X: 36— XII: 13.

α. *Uit de noodzaeklykheid der lijdzaemheid, byzonder in de toenmalige omstandigheden, Kap. X: 36.*

β. *Uit de kortheid van den tijd, dat hun lijden duuren zoude, vs. 37, 38.*

γ. *Uit het verband, het welk 'er is, tusschen de standvastigheid van het geloov, en de zaligheid, vs. 39.*

δ. *Door de merkwaerdige voorbeelden van vele onstervelyke geloovshelden, die hunne lijdzaemheid en standvastigheid, in de moeilykste gevallen, en in de zorgelykste omstandigheden, hebben openbaer gemaekt, Kap. XI: 1— XII: 1.*

32. Doch (of *Ondertusschen*) gedenckt der voorige dagen, in dewelcke na dat gy verlicht zijt geweest, en, tot overtuiging der waerheid van het gezegend Christendom, gekomen zijt, gy veel strijt des lijdens en veelerlei mishandelingen van uwe ongelovige broeders, met eene voorbeeldige lijdzaemheid, hebt verdragen. Herïnnert u, hoe lovlyk gy u voorheen, onder de vervolgingen, gedragen hebt; en, zoudt gy dan nu kleinmoedig worden, en, onder de mishandelingen, welke spoedig een einde nemen zullen, bezwijken?

33. Ten deele, als gy, in eigene personen, door smaetheden ende verdruckingen een schouwspel geworden zijt, zo dat boosäertige lieden zich, in uwe mishandelingen, vermaekten, ende ten deele, als gy gemeynschap gehadt, en een gevoelig aendeel genomen hebt

hebt, met de gene die alsoo gehandelt wierden, en in hunne smerten.

34. Want (of *Immers*) gy hebt oock, onder andere, over (*n*) mijne banden medelijden gehadt, toen ik te Jerusalem, in de gevangenis, geworpen werdt, (vergel. Hand. XXI: 33.) ende de roovinge uwer goederen met blijtschap aengenomen, en het geduldig aengezien, dat uwe huisen, door het woeste grauw, geplunderd werden; wetende, en u daer mede bemoedigende, dat gy hebt in en *voor* uselven (*o*) een beter ende blijvende goet in de hemelen te wachten.

35. En werpt dan, daer gy reeds zulke kennelyke proeven van uwe lijdzaemheid gegeven hebt, uwe vrymoedigheyt niet wech, welcke een groote vergeldinge des loons heeft, wanneer gy daer in volhardt, tot het einde toe.

36. (*p*) Want gy hebt, in uwe tegenwoordige omstandigheden, welke bitter zijn voor vleesch en bloed, lijdsaemheyt van nooden: op dat gy den wille Godts, door het beöeffenen van deze lijdzaemheid, onder een vrymoedig vertrouwen op den Goddelyken bystand, gedaen en volbracht hebbende, de belofteniſſe moogt wechdragen, en het beloovde goed, in het volgend leven, deelächtig worden.

37. (*q*) Want, Nogh een seer weynigh [*tijts*], [*ende*] hy die te komen staet sal komen, ende niet vertoeven.

38. (*r*) Maer de rechtveerdige sal uyt den geloove leven: ende so [*yemant*] hem onttreckt, mijn ziele en heeft in hem geen behagen.

Hier haelt de Apostel de Godspraek, van den Propheet HABAKUK aen, Kap. II: 3, 4, evenwel niet woordelyk, noch volgens den Hebreeuwschen Text, noch volgens de Grieksche Overzetting der LXX. Hy bedient 'er zich alleenlyk

(*n*) Hand. 21: 33. (*o*) Matth. 5: 12. (*p*) Luc. 21: 19. (*q*) Habak. 2: 3. Hagg. 2: 7. 1 Petr. 1: 6. ende 5: 10. (*d*) Habak. 2: 4. Rom. 1: 17. Galat. 3: 11.

van by wijs van toepasſing, om den Hebreeuwſchen Chriſtenen onder het oog te brengen, deels dat CHRISTUS eerlang komen zoude, om de mishandelingen, welke hun van de ongelovige Joden werden aengedaen, te doen eindigen. in den dag namelyk van Jeruſalems verwoesting, zo dat hun lijden, ſlechts eenen korten tijd, duuren zoude; deels dat zy, die zich onttrekken, en weigeren geduldig af te wachten welk eene uitkoomst de Heer verlenen zal, Hem niet behagen, noch op zijne gunst hopen kunnen.

39. Maer wy, ik en gy lieden, zijn niet, zo ik hoop, van de gene die haer uit vrees onttrecken, en, om het lijden te ontwijken, onſe belijdenis verzaken, ten verderve, maer van de gene die gelooven, en, in dat geloov, volſtandig blijven, in weerwil van alle vervolgingen, tot behoudinge der ziele.

HET XI. KAPITTEL.

a. De Apostel geevt eene gehele reeks van beroemde perſonen op, die hunne lijdzaemheid en ſtandvastigheid, in de zorgelykſte omſtandigheden, hebben openbaer gemaekt, Kap. XI: 1-38.

B. Vooräf gaet eene beſchrijving van het geloov, in dat licht beſchouwd, als het hier, tot het oogmerk van den Apostel, dienstbaer was, vs. 1-3.

1. *De beſchryving zelve vinden wy vs.* 1, *en*

2. *De bevestiging daer van, vs.* 2, 3.

1. HEt geloove nu, het welk ons lijdzaem en ſtandvastig maekt, onder allerlei mishandelingen, is een vaſte gr nt der dingen die men hoopt, [*ende*] een bewijs der ſaken die men niet en ſiet.

De Apostel ſpreekt hier niet van het zaligmakende geloov, waer door men CHRISTUS, tot zijnen Verlosſer, aenneemt, en in zijne volmaekte verzoening, als den eenigen en algenoegzamen grond van zaligheid, hartelyk berust; (vergel.

(vergel. Joh. I: 12. III: 16, 36,) maer van het geloov, zo als het verkeert, omtrent Gods belovten, zo dat men derzelver vervulling, hoe onwaerschijnlyk zy ook, naer alle menschelyke uitzichten, wezen moge, met zekerheid te gemoet ziet, en daerom alle verdrietelykheden lijdzaem ondergaet.

PAULUS beschouwt dan het geloov, in een bepaeld opzicht, zo als het zich, op Gods uitdrukkelyk verklaerde belovten, verlaet; ook in de donkerste omstandigheden. — Dit blijkt, en uit de beschrijving, welke de Apostel geevt van het hier bedoelde geloov, en uit de voorbeelden der genen, die dat geloov, op eene blijkbare wijs, hebben uitgeöeffent. — Ik wil niet betwisten, dat alle de personen, die vervolgens, van hunne lijdzaemheid en standvastigheid, geroemd worden, het heilvattend geloov, zo als het genaemd wordt, bezeten hebben, en zijn zalig geworden. Maer iemand zou zeer wel het geloov, zo als het de Apostel hier beschrijvt, kunnen uitöeffenen, door zich gerust te verlaten, op eene bepaelde belovte, welke God hem gedaen heeft, zonder tot zaligheid, in de verzoening van den Middelaer, met zijn gansche hart, te berusten. Het geloov der wonderen verlaet zich ook, op eene buitengewone belovte. Er worden vervolgens vele gevallen aengehaeld, in welke verbasende wonderen verricht zijn, en tot welke het geloov der wonderen genoegzaem was; by voorbeeld, het trekken door de roode zee, het omvallen der muuren van Jericho, het toestoppen der muilen van leeuwen. — Kortom het zaligmakende geloov verlaet zich, op alle belovten, welke God gedaen heeft, zo wel buitengewone, als gewone; maer zich te verlaten, op eene bepaelde belovte, welke God doet, in eenig buitengewoon geval, kan zeer wel bestaen, zonder een hartreinigend en zaligmakend vertrouwen, op de verzoening van CHRISTUS.

Alle de Hebreeuwsche Christenen hadden zekerlyk het zaligmakend geloov niet. Velen betoonden kennelyk het tegendeel, door over te hellen tot afval, en zommigen hadden reeds, moedeloos door de vervolgingen, hunne belijdenis verlochent. De Apostel zegt wel, wy *behoren tot de genen,*

die geloven, en in het heilvattend geloov volharden, *tot behoudenis der ziele*, Kap. X: 39, maer daer door verklaert hy eenvouwig, wat hy wenschte, en hoe het behoorde te zijn. Zulk eene zachte en innemende manier van voorſtel hebben wy reeds meermalen ontmoet, by voorbeeld Kap. VI.

Aen den Hebreeuwſchen Christenen was eene bepaelde belovte gedaen, dat de dag van Jeruſalems verwoesting, die kort op handen ſchoot hen verlosſen zoude, van alle mishandelingen hunner ongelovige broederen. (vergel. Kap. X: 25, 37.) Op deze belovte moesten zy zich verlaten, hoe donker het 'er ook mogt uitzien, en daerom lijdzaem zijn, onder alle vervolgingen, wel verre van zich daer door, tot het verlochenen van hunne belijdenis, te laten vervoeren. Hier toe moest hen het voorbeeld van zo vele beroemde perſonen aenmoedigen, als 'er vervolgens worden opgeteld, die zich, op Gods belovte, in buitengewone gevallen, daer de vervulling, naer alle menſchelyke uitzichten, hoogst onwaerſchijnlyk was, gerust en ſtandvastig verlaten hebben. — In alle die gevallen, heeft het geloov deszelvs kracht vertoont, in dat bepaelde oogpunt beſchouwd, zo als het vs. 1, door den Apostel, beſchreven wordt.

Dus luidt die beſchrijving, *het geloov is een vaste grond der dingen, welke men hoopt, en een bewijs der zaken, welke men niet ziet.*

Dit *geloov* verkeert dan, *omtrent dingen, welke men hoopt*, dat is, zulke dingen, welke nog toekomende zijn, maer evenwel, op goede gronden, verwacht worden. De gronden van deze hoop en verwachting lagen, ten aenzien der na te noemene voorbeelden, in byzondere en buitengewone belovten; zo was, by voorbeeld, aen ABRAHAM, beloovd, dat hy, in eenen hogen ouderdom, tegen alle menſchelyke verwachting, eenen zoon gewinnen, en dat zijn nageſlacht het vruchtbaer Kanaän ervelyk bezitten zoude. — Het Griekſche woord, door een *vaste grond* vertaeld beteekent hier, even als Kap. III: 14. 2 Cor. IX: 4. 2 Cor. XI: 17. een vast vertrouwen, eene zekere verwachting. De LXX gebruiken het ook, voor eene verwachting, Ruth I: 12. Pſ. XXXIX: 8. Ezech. XIX: 5. — De zin is derhalven

deze:

deze: „ Het geloov, het welk ik u aenprijs, en, in uwe
„ tegenwoordige zeer verdrietige omſtandigheden, tot ſtand-
„ vastigheid in uwe belijdenis, moet aenſporen, beſtaet,
„ in eene vaste verzekering, dat wy de toekomende goede-
„ ren, op welke wy hopen, uit kracht van Gods uitdruk-
„ kelyke belovten, zekerlyk erlangen zullen, hoe onwaer-
„ ſchijnlyk het ook, naer menſchelyke uitzichten, wezen
„ moet."

Het geloov is *een bewijs der dingen, welke men niet ziet.* — De *dingen, welke men niet ziet*, zijn in het gemeen, alle zulke dingen, als niet, onder het bereik van onſe zintuigen vallen, en voor ons onzichtbaer zijn. Deze zijn, meer byzonder, of voorledene zaken, gelijk alle gebeurtenisſen, welke, voor onſen leevtijd, zijn voorgevallen, en van welke wy derhalven gene ooggetuigen geweest zijn, gelijk by voorbeeld, de ſchepping der waereld; (vergel. vs. 3;) of tegenwoordige, welke werkelyk plaets hebben, maer van ons niet gezien, noch zelvs volkomen begrepen worden; of toekomende, welke wy nog niet zien, maer evenwel zeker weten, dat eens plaets zullen hebben, zo wist NOACH, by voorbeeld, dat de zondvloed komen, — ABRAHAM, dat zijn zaed Kanaän bezitten zoude. Deze onzichtbare dingen zijn de voorwerpen van het geloov. Het is een *bewijs der dingen, welke men niet ziet.* — Het oorſprongelyk woord, door *bewijs* vertaeld beteekent hier eene overtuiging van de waerheid eener zaek; zo wordt het, niet alleen by de LXX, maer ook in het Nieuwe Testament, genomen. (verg. Joh. VIII: 9, 46. XVI: 8. 1 Cor. XIV: 24.) „ Het ge-
„ loov, (wil PAULUS zeggen) beſtaet in eene overtuiging van
„ zulke zaken, welke niet, onder het bereik van onſe zin-
„ tuigen vallen, zo dat men daer van niet minder verzekerd
„ zy, dan of men dezelve, met zijne eigene oogen, duidelyk
„ aenſchouwde."

Deze beſchrijving van het geloov, in dat bepaelde gezichtpunt, uit het welk de Apostel het zelve beſchouwt, wordt vs. 2, 3. nader bevestigd, ten aenzien van het eerſte deel, dat het *geloov eene zekere verwachting zy der toekomende dingen, op welke men hoopt*, vs. 2, en met opzicht tot het

ander deel, dat het geloov beſtae, in eene *overtuiging van zulke dingen, welke men niet ziet*, vs. 3.

2. Want, op dat ik het eerſte deel der gegevene beſchrijving nader bevestige, door 't ſelve geloov, hebben de oude, die lang voor onſen tijd, leevden, byzonder die vermaerde perſonen, van welke ik, in het vervolg, uitvoerig ſpreken zal, getuygeniſſe bekomen, en eenen groten roem daer door verworven, dat zy zekere goederen, welke hun beloovd waren, of ſchoon zy nog toekomende, en zelvs hoogst onwaerſchijnlyk waren, met zekerheid, verwacht hebben, twijffelende even zo weinig, aen de vervulling van Gods belovte, als of zy dezelve reeds werkelyk verkregen hadden.

3. Door het zelvde geloove, voor zo ver het beſtaet, in eene overtuiging van dingen, welke niet, onder het bereik van onſe zintuigen, vallen, verſtaen, en ſtellen wy vast, met eene volkomene overtuiging, (*a*) dat de werelt door het woort van Godts almachtig bevel, uit niet is toebereydt, (*b*) alſo dat de dingen die men nu ſiet, als werkelyk beſtaende, niet geworden zijn uyt dingen die geſien worden, en beſtaen, maer uit een enkel niet.

II. *Hier op laet de Apostel eene gehele reeks van beroemde perſonen volgen, die dit geloov, ook in de allermoeilykſte gevallen, op eene roemruchtige wijs, hebben uitgeöeffent, Kap. XI:* 4-40.

1. *Eerst ſpreekt hy, van zulken der Ouden, welke, voor den algemenen vloed, geleevt hebben, vs.* 4-7.

I. Van ABEL, *vs.* 4.

II. Van ENOCH, *vs.* 5, 6, *en*

III. Van NOACH, *vs.* 7.

4. Door het gemelde geloove, uit kracht van zijn vertrouwen, dat hy de toekomende zegeningen, welke hem beloovd waren, zeker zoude deelächtig worden, (*c*) heeft de

(*a*) Gen. 1: 3. Pſalm 33: 6. Joh. 1: 10. Epheſ. 3: 9. Col. 1: 16.
(*b*) Rom. 4: 17. Col. 1: 16. (*c*) Gen. 4: 4.

de rechtvaerdige Abel een meerder en ongelyk voortreffelyker offerhande, (vergel. Matth. XII: 41, 42.) Gode geoffert dan Cain, door welck hy (*d*) getuygenisse bekomen heeft dat hy rechtveerdigh was, alfo Godt over sijne gaven getuygenisse gaf: ende door het selve [*geloove*] spreeckt hy nogh na dat hy gestorven is.

De beide broeders ABEL en CAIN hebben beide geöffert; maer de offerände van ABEL was *meerder*, ongelyk edeler en voortreffelyker, dan die van CAIN. — De eerste offerde, uit eene dankbare erkentenis, dat God, welken hy niet gezien had, noch zien konde, de eenige oorsprong zy van alles goeds, aen welken hy alle tijdelyke zegeningen had dank te weten. Daer te boven zag hy, op de toekomende zoenöfferände van den beloovden Verlosser. Toen het offer dier stierv, herïnnerde hy zich, dat hy zelvs den dood verdient hadde, en hy bemoedigde zich, met de gelovige verwachting, dat, gelijk het dier, in zijne plaets, geöfferd werdt, alzo ook de beloovde Verlosser, ter eeniger tijd, de ware verzoening, door zijnes zelvs offerände zoude te weeg brengen. Hy was derhalven overtuigd, van onzichtbare dingen, en zag toekomende goederen, met zekerheid, te gemoet. — Maer CAIN werkte, uit geheel andere beginselen; hy dacht geheel niet, aen geestelyke zegeningen, hy bekommerde zich niet, over den beloovden Verlosser, en de Goddelyke toezegging daerömtrent beschouwde hy, als eene zaek van minder aenbelang.

Door middel van dat zelve geloov, *heeft* ABEL *getuigenis bekomen, dat hy rechtvaerdig was*, dat is, hy heeft den roem verworven, (vergel. vs. 2,) dat hy een rechtvaerdig en deugdzaem man was, (vergel. Matth. XXIII: 35,) *alzo God over zijne gaven getuigenis gav*, dat is, over de offerände, welke hy Gode, op den altaer, gegeven had. — MOSE verklaert het nader, Gen. IV: 4, 5[a]: *de* HEER *zag* ABEL *en zijn offer aen, maer* CAIN *zag hy niet aen.* De HEER dan *zag* ABEL *en zijn offer aen*, met duidelyke blijken van welgeval-

(*d*) Matth. 23: 35.

len. Maer waer in hebben deze blijken der Goddelyke goedkeuring bestaen? Zommigen denken, dat de HEER, in het volgende jaer, op eene zichtbare wijs, zijnen zegen gav, over ABELS veefokkery, terwijl de akkerbouw van CAIN mislukte. Anderen menen, met vele der Joodsche Meesteren, dat de rook van ABELS offer recht op naer den hemel ging, daer die van CAINS offer ter aerde nedersloeg. Nog anderen gissen, dat de HEER zijn genoegen, over ABELS offer, en zijne veröntwaerdiging, voor dat van CAIN, met eene hoorbare stem, van den hemel, verklaert hebbe; en, in de daed, deze gedachte is gansch niet verwerpelyk, daer de Allerhoogste, in dezen tijd, meermalen gewoon was, met eene hoorbare stem, tot de kinderen der stervelingen, te spreken; immers, op deze wijs, gav God naderhand getuigenis, over ABRAHAMS gehoorzaemheid, (verg. Gen. XXII: 12.) Het allerwaerschijnlykste is dit, dat de HEER een wonderdadig vuur van den hemel gezonden hebbe om ABELS offer te verteeren, terwijl 'er, op dat van CAIN, geen vuur nederdaelde, (vergel. Lev. IX: 23, 24)

Door het zelvde geloov spreekt ABEL *nog, na dat hy gestorven is.* — Zommigen vertalen het, *'er wordt van hem gesproken*, zo dat de zin zy: „ 'er wordt, nog in onsen tijd, „ van ABEL en zijn geloov, met roem gesproken, en men „ zal 'er, door alle eeuwen, met lov, van blijven spreken." Maer deze opvatting strookt niet, met de uitdrukking, *door het zelvde geloov*; behalven, dat ABEL, volgens deze verklaring, niets byzonderst hebben zoude, boven vele andere rechtvaerdigen, van welker geloov ook, in het vervolg, met roem, gesproken wordt. Wy houden ons daerom, aen onse Overzetting, welke het, in eenen werkenden zin, opvat, ABEL *spreekt nog, door zijn geloov, na dat hy reeds lange gestorven is.* — Maer wat en hoe spreekt hy? Volgens velen, voor zo verre zijn bloed, om wraek roept, gelijk de Apostel, in dien zin, zegt, Kap. XII: 24, dat het bloed van CHRISTUS betere dingen spreke, dan dat van ABEL; maer hier wordt van ABEL getuigt, dat hy spreke, niet door zijn bloed, maer door zijn geloov. Wy kunnen daerom niet anders zien, of de Apostel wil eenvouwig dit zeggen, dat

ABEL, door zijn geloov, woorden van onderwijs en vermaning spreke, dat zijn geloov ons, tot een leerbeeld, verstrekke, en ons moet aensporen, om zijn voorbeeld naer te volgen.

5. Door de kracht van het zelvde geloove, is (*e*) Enoch, van de aerde, met ziel en lichaem beide, naer den hemel wechgenomen geweest, op dat hy den doot niet en soude sien; liever, *zo dat hy den dood niet zag*, en niet gestorven zy. Hy had zijn geloov, in vele gevallen, openbaer gemaekt; hy leevde, in het midden van godlose menschen, van welke hy dikwijls bespot en verguisd werdt; maer hy bemoedigde zich, met die gegronde verwachting, dat hy de zaligheid, op welke hy, om des beloovden Verlossers wil, hoopte, gewisselyk erlangen zoude. Hy was van de onzichtbare goederen des volgenden levens, zo volkomen, verzekerd, als of hy dezelve reeds werkelyk deelächtig ware. De kracht van dit zijn geloov werdt, met buitengewone blijken der Goddelyke goedkeuring, verëerd, ende hy en wiert niet gevonden, op de aerde, hoe zeer zijne tijdgenoten hem allerwegen zochten, daerom dat hem Godt onmiddelyk naer den hemel wechgenomen hadde. Hy werdt, tot eenen staet van gelukzaligheid, overgebracht: want voor sijne wechneminge heeft hy getuygenisse gehadt, en, door onmiddelyke aenspraken, de verzekering gekregen, dat hy Gode behaegde, en het voorwerp ware van Gods onderscheidende gunst.

6. Maer sonder geloove is het onmogelick [*Gode*] te behagen, of iets te doen, waer in God een welgevallen nemen kan; vermits men, door ongeloov en wantrouwen, Gods waerheid en macht verlochent. Derhalven moest Henoch kennelyke blijken van zijn geloov, en van zijn vertrouwen, op de Goddelyke belovten, gegeven hebben. Want die tot Godt komt, als zijn dienaer, om zijnen wil te doen, moet zekerlyk gelooven, dat hy is en waerlyk bestaet, ende tevens dat Hy een belooner is

(*e*) Gen. 5: 24.

der gene die hem soecken, en zich beyveren, om Hem te behagen.

7. Door het zelvde geloove, waer door men overtuigd is, van toekomende dingen, welke wel, door God, getuigd zijn, maer nog niet gezien worden, heeft (*f*) Noë, door Godtlicke aensprake en Openbaring, vermaent en onderricht zijnde, van de toekomende dingen, die nogh niet gesien en wierden, en eerst, na verloop van 120 jaren, gebeuren zouden, (vergel. Gen. VI: 13,) [*ende*] bevreest geworden zijnde, voor den aenstaenden watervloed, die het grouwzaem geslacht der menschen van dien tijd verdelgen zoude, volgens het Goddelyk voorschrivt, de Arke toebereydt tot sijns huysgesins behoudenisse. Hier in heeft hy de kracht van zijn geloov kennelyk openbaer gemaekt, door welcke [*Arke*] hy de werelt heeft veroordeelt, ende is geworden een erfgenaem der rechtveerdigheyt, die nae den geloove is.

Door welke (*Arke*). — De uitdrukking, *door welke*, kan men, volgens den aert van het oorsprongelyke, zo wel tot de *Ark*, als tot het *geloov* brengen. De Onsen verkiezen het eerste, en dan is de zin deze: „ NOACH heeft, door de Ark, door „ het toebereiden van dit vaertuig, *de waereld verôordeelt*, „ zijne tijdgenoten gewaerschouwt, tegen het aennaderend „ verderv, maer zy hebben naer hem niet gehoort, en „ daer door hun oordeel verzwaert.” Wy verkiezen ondertusschen het laetste, voornamelyk om dat de betrekkelyke uitdrukking, *door welke*, niet alleen behoort, tot deze uitspraek, *hy heeft de waereld verôordeelt*, maer ook tot de volgende, *en hy is geworden een ervgenaem der rechtvaerdigheid, welke, naer het geloov, is*; nu is NOACH een ervgenaem der rechtvaerdigheid geworden, zekerlyk niet door de Ark, maer door het geloov.

De *waereld* beteekent de godlose menschen, die de waereld, voor den vloed, bewoonden. (vergel. 2 Petr. II: 15.) *Verôordeelen* is het werk van eenen Rechter; maer, in eenen zedelyken zin, wordt iemand gezegd, anderen te verôordee-

(*f*) Gen. 6: 13.

deelen, wanneer hy hem zijn wangedrag voor oogen ſtelt, hem tot bekeering opwekt, en daer door te weeg brengt, dat hy, in geval van verharding, voor den eeuwigen Richter, ten eenemael onverſchoonbaer zy. (vergel. Matth. XI: 41, 42.) Op deze wijs heeft NOE de oude *waereld, door zijn geloov, veröordeeld*; te weten hy hieldt zich, in de kracht van zijn geloov, verzekerd, dat de bedreigde vloed den ganſchen aerdbodem overſtromen zoude, en, uit dit beginſel, bereidde hy de Ark; dit was eene blijkbare beſchuldiging, tegen de godloſe menigte; zijn geloov ſpoorde hem aen, om zijne tijdgenoten te waerſchouwen en te vermanen, maer zy dreven 'er den ſpot mede, en ſtelden zich, door hunne hardnekkigheid, ten eenemael onverſchoonbaer.

De rechtvaerdigheid, welke naer het geloov is, beteekent de toegerekende gerechtigheid van den Verlosſer, welke men, voor zich zelven, door het geloov, aenneemt. (verg. Rom. III: 22. IV: 11. IX: 3. Phil. III: 9.) Daer van is NOACH een *ervgenaem*, dat is, een bezitter geworden, door zijn geloov.

2. *Wijders gaet de Apostel over, tot zulke perſonen, die de kracht van hun geloov, en vertrouwen op Gods belovten, kennelyk geopenbaert hebben, van den vloed, tot aen de Wetgeving op Sinaï*, ABRAHAM, ISAAC, JACOB, JOSEPH, *en de Ouders van* MOSE, *vs.* 8-23.

/. *Het langst van allen, bepaelt hy zich, by* ABRAHAM, *den roemruchtigen Vader der gelovigen, vs.* 8-19.

†. *Eerst herinnert hy, hoe* ABRAHAM, *in de kracht van zijn geloov, op Gods bevel, zijn Vaderland verlaten hebbe, vs.* 8.

8. Door de kracht van het zelvde geloove, en vertrouwen op Gods belovten, is (*g*) Abraham, door een onmiddelyk bevel van God, geroepen zijnde, gehoorzaem geweeſt om, met achterlating van zijne bloedverwanten en vooröuderlyke bezittingen, uit zijn Vaderland,

(*g*) Gen. 12: 4.

uyt te gaen nae de plaetſe die hy, eerst in zijne nakomelingen, na verloop van ettelyke eeuwen, tot een erfdeel ontfangen ſoude: ende hy is uytgegaen niet wetende waer hy komen ſoude. In dit gedrag, bleek de kracht van zijn geloov allerkennelykst. Hy moest zijn Vaderland verlaten, de banden der natuur verbreken, zich, van zijne bloedverwanten, afſcheiden, om, onder vreemden, te verkeeren; daer hy noch ervdeel, noch huis, noch magen, noch vrienden, hebben zoude, en, voor allerlei onheuſche bejegeningen blootſtaen. Dan hy was overtuigd, van de dingen, welken hy nog niet zag, en hieldt zich verzekerd, dat hy die zegeningen, welke nog toekomende waren, uit kracht der Goddelyke belovte, verkrijgen zoude. Zonder te weten, waer hy komen zoude, vertrouwde hy, dat God hem, op zijnen weg, beveiligen, en aen zulk eene plaets brengen zoude, welke het meest geſchikt was, om hem, in het bezit der beloovde zegeningen, te ſtellen.

††. *Wijders wordt het geloov van* ABRAHAM *geroemd, zo als hy, in Kanaän, heeft omgezworven, zonder daer eenig eigendom te hebben, in die verwachting, dat hy, by zijnen dood, den hemel, tot zijn Vaderland, erlangen zoude, vs.* 9, 10.

†. *De zaek wordt voorgeſteld, vs.* 9, *en*

††. *Nader aengedrongen, vs.* 10.

9. Door het geloove, en in de zekere verwachting van onzichtbare en toekomende dingen, is hy, geduurende vele jaren, een inwoonder geweeſt in het lant der belofte, als in een vreemt [*lant*], alwaer hy, als een reiſiger, ginds en herwaerds heeft omgezworven, zonder ergens een vast verblijf te hebben, ende heeft in tabernakelen of tenten gewoont, welke men ligtelyk konde afnemen, mede voeren, en allerwegen opſlaen, met zijnen zoon Iſaac, ende zijnen kleinzoon Jacob, die medeerfgenamen waren der ſelver belofte, voor zo verre dezelvde belovte ook hun, by herhaling, gedaen werdt. Welk eene kracht van 's mans geloov? De beloovde goederen wer-

werden noch niet gezien; zelvs wist hy dat zy, niet by zijnen leevtijd, maer eerst na ettelyke eeuwen, zouden gezien worden. Zelvs ſcheen de vervulling der belovte ongeloovbaer te wezen, daer Kanaän bewoond was, door talrijke en machtige volken, en daerom was het, voor het natuurlyk verſtand, onbegrijpelyk, dat de kinders van Jacob zijnen zoon zo zeer vermenigvuldigen zouden, dat zy de oorſprongelyke landzaten verdrijven konden.

10. Want (of *Trouwens*) hy verwachtede de ſtadt die fondamenten heeft, welcker konſtenaer ende bouwmeeſter Godt is.

De Stad, welke fundamenten heeft, is zekerlyk niet het eigenlyk Jeruſalem, welke naderhand de hoofdſtad van Kanaän geworden is. De nadere verklaring, welke de Apostel geevt vs. 16, laet geen twijffel over, dat hy eene hemelſche Stad bedoele, by welke de machtigſte Steden van deze waereld, in gene vergelyking, komen mogen. — Trouwens de hemel wordt meermalen en eigenäertig eene Stad genaemd, de Stad van den levendigen God, c. XII: 22, 23, de Stad van God, Openb. III: 12. — De hemel is eene Stad, *welke fundamenten heeft*. ABRAHAM woonde, in beweegbare tabernakelen, welke gene fundamenten hadden, maer deze Stad heeft vaste en onbeweegbare fundamenten; de hemel zal nooit eenige verändering ondergaen, en de heerlykheid, welke daer genoten wordt, is onäfgebroken. Deze fundamenten zijn gelegen, in de onveränderlykheid van Gods raed, de beſtendigheid van zijne lievde, de waerheid van zijne belovten, en de verzoening van den Middelaer.

Van deze Stad is *God de kunstenaer en bouwmeester*. — Uit kracht der oorſprongelyke beteekenis, doet het eerſte woord ons denken, aen iemand, die het ontwerp of het beſtek van een gebouw maekt, en het tweede, aen iemand, die het gebouw, volgens dat beſtek, optrekt. — De Apostel wil zeggen, dat God het kunstgebouw van deze hemelſche Stad, in zijnen eeuwigen en wijzen raed, ontworpen, en, volgens dat eeuwig beſtek, door zijne almacht, toebereidt hebbe.

ABRAHAM *verwachtte* deze Stad. — Hy maekte 'er ganschelyk genen staet op, dat hy eene aerdsche Stad, in Kanaan, bezitten zoude, gelijk aen die, welke hy, in zijn Vaderland, verlaten had; in de kracht van zijn geloov, had hy veel verhevener uitzichten, dan op vergangelyke dingen: hy verwachtte onzichtbare en toekomende dingen, dat hy, na zijnen dood, een inwoner van den hemel wezen zoude, en een ervbezitter van de heerlykheid, welke aldaer genoten wordt.

††† *Vervolgens stelt de Apostel voor, hoe* ABRAHAM, *in zijnen hogen ouderdom, uit de onvruchtbare* SARA, *eenen Zoon gewonnen hebbe, hoe hy, langs dezen weg, de Vader van een ontelbaer volk geworden zy, en vooral hoe het een en ander, als de vrucht van 's mans geloov, moet worden aengemerkt, vs.* 11, 12.

11. Door de kracht van het zelvde geloove, heeft oock, de onvruchtbare (*h*) Sara selve kracht ontfangen om zaet te geven, ende (*i*) boven den tijt [*hares*] ouderdoms heeft sy gebaert: overmits sy hem getrouw heeft geacht, die het belooft hadde.

Overmits hy Hem getrouw heeft geächt, die het beloovd had. — Volgens deze Overzetting wordt hier, van SARA's geloov, gesproken. Maer de uitdrukking kan zeer wel, tot ABRAHAM, gebracht worden, *overmits hy*, te weten ABRAHAM, *Hem getrouw geächt heeft, die het beloovd had.* Voeg 'er by, dat 'er vs. 12 ontegenzeggelyk, van ABRAHAM en zijn geloov, gesproken worde. Ook vinden wy, in het geschiedverhael van MOSE, nergens zulke uitmuntende blijken van SARA's geloov, (vergel. Gen. XVIII. 12-15,) en elders wordt het geloov van ABRAHAM, in het hier bedoelde geval, hooglyk geroemd, zonder dat 'er, van SARA, een enkel woord gesproken worde. (vergel. Gen. XV: 4-6. Rom. IV: 17-22.) — Wy besluiten 'er uit, dat hier, van ABRAHAM's geloov, gesproken worde; zo dat SARA 'er maer

van

(*h*) Genes. 17: 19. ende 21: 2. (*i*) Luc. 1: 36.

van ter zijde inkome, als het, natuurlyker wijs, geheel ongeschikte middel ter vervulling van de Goddelyke belovte, zo dat de Apostel dit wille te kennen geven: „ de kracht „ van ABRAHAM's onwankelbaer geloov, en vertrouwen op „ Gods belovte, heeft ook dit aenmerkelyk en wonderdadig „ gevolg gehad, dat zijne onvruchtbare Echtgenoote SARA, „ in haren hogen ouderdom, vruchtbaer geworden zy, en „ het vermogen gekregen hebbe, om eenen Zoon te baren, „ overmits hy zich volkomen verliet, op de trouw van den „ Onfeilbaren, die het beloovd had."

12. Daerom zijn oock van éénen enkelen Abraham, ende dat van eenen verstorvenen, ten aenzien van het natuurlyk vermogen, om kinderen te teelen, [*soo vele*] nakomelingen, in menigte geboren, dat zy ontelbaer zijn, even (*k*) als de sterren des hemels, ende als het zant dat aen den oever der zee is, 't welck ontallick is.

††††. *Daer na vertoont ons de Apostel, hoe* ABRAHAM, *en alle mede ervgenamen van dezelvde belovten, in het geloov, tot op hunnen dood toe, volhardt, en veel verhevener dingen gezocht hebben, dan hier op aerde te vinden zijn,* *vs.* 13-16.

‡. *De zaek wordt voorgesteld, vs.* 13.

‡‡. *Nader uitgebreid en aengedrongen, vs.* 14-16.

‡. *Zy zochten een Vaderland, vs.* 14.

‡‡. *Dit Vaderland was niet op aerde, vs.* 15.

‡‡‡. *Zy verwachten den hemel, tot hun Vaderland, vs.* 16ᵃ, *en*

‡‡‡‡. *Zy zijn, in die verwachting, niet te leur gesteld, vs.* 16ᵇ.

13. (*l*) Dese alle, van welke ik zo even gesproken heb, Abraham, zijne Echtgenoot Sara, zijn Zoon Isaac, en zijn Kleinzoon Jacob, die met hem, in tabernakelen, gewoont hebben, en ervgenamen van dezelve belovten geweest zijn; (verg. vs. 9;) deze allen zijn in, *naer* of overëen-

(*k*) Gen. 15: 5. ende 22: 17. Rom. 4: 18. (*l*) Joh. 8: 53.

komstig, het geloove gestorven; zo dat zy, tot op hunnen dood toe, by het geloov, volstandig gebleven zijn, en de waereld verlieten, in de zekere verwachting, dat alle Gods belovten, aen hunne nazaten, ten meest geschikten tijd, zouden vervuld worden, de vervulling der beloften niet verkregen hebbende, maer hebben deselve slechts van verre gesien; voor zo ver zy eenige geringe beginselen der vervulling ontdekten, in de steeds toenemende vermeerdering van hun geslacht, ende zy hebben die belovten gelooft, zich op de trouw van den Waerächtigen verlatende, ende omhelst, stellende daer in de gronden van hunne bemoediging, ende zy hebben beleden (*m*) dat sy gasten ende vreemdelingen op der aerden waren, even als reizigers, die gene vaste verblijvplaets hebben. (verg. Gen. XXIII: 4. XLVII: 9.)

14. Want die sulcke dingen, van zich zelve, seggen, betoonen klaerlick dat sy een vaderlant, en eene vaste verblijvplaets soecken.

15. Ende indien sy dies [*vaderlants*] gedacht hadden, van welck sy uytgegaen waren, en hunne harten nog meer of min waren verkleevd geweest, aen het Chaldeeuwsche Ur, het welk zy, op Gods bevel, verlaten hadden, sy souden tijt en gelegenheid in overvloed gehadt hebben, om derwaerds weder te keeren. Maer zy betoonden, met hunne gedragingen, dat zy geheel gene neiging hadden, tot dat aerdsche Vaderland, en tot die vooröuderlyke bezittingen in Chaldea, welke Abraham verlaten had.

16. Maer nu zijn sy begeerigh geweest, nae een beter, dat is, nae het hemelsche Vaderland, gelijk blijkbaer was, uit hunne gansche handelwijs. Daerom en schaemt hem Godt harer niet, Hy oordeelde niet, dat het tot vermindering of vernedering van zijne oneindige Majesteit, strekte, (*n*) om hare Godt genaemt te worden, die hen beschermde, en zich hunne belangen, by uitne-

men-

(*m*) Gen. 23: 4. ende 47: 9. (*n*) Exod. 3: 6. Matth. 22: 32. Hand. 7: 32.

menheid, aentrok: want hy hadde haer een ſtadt bereydt, een Vaderland, tot hunne vaste verblijvplaets, in den zaligen hemel.

††††. *Eindelyk bepaelt de Apostel de aendacht der Hebreeuwſche Christenen, tot de ſterkſte proev, welke* ABRAHAM *van zijn geloov, in de opöffering van zijnen Zoon, gegeven heeft, vs.* 17-19.

↓. *Hy ſtelt deze gebeurtenis voor, vs.* 17^a, *en*

↓↓. *Toont de kracht des geloovs van den Aartsvader, in eenige byzonderheden, nader aen, vs.* 17^b-19; *hier wordt de aendacht der Hebreeuwen bepaeld;*

‡. *By de grootheid van* ABRAHAM'S *bedrijv, uit aenmerking van de verzwarende omſtandigheden, vs.* 17^b, 18^a.

‡‡. *By de bedenking, met welke de Aertsvader zich, in zijn geloov, verſterkt hebbe, vs.* 18^b.

‡‡‡. *By den blijden uitſlag van 's mans geloov, vs.* 19.

17. (*o*) Door de kracht van het zelvde geloove heeft Abraham, als hy verſocht, en zijne gehoorzaemheid, op eene ongewoon ſterke proev, geſteld wiert, Iſaac geoffert, voor zo ver hy allerduidelykst deed blijken, dat hy daer toe volkomen gereed ware, ende hy, die de beloften van een zeer talrijk nageſlacht ontfangen hadde, heeft [*ſijnen*] eenighgeborenen geoffert.

18. (Tot of *aengaende* den welcken, door den hogen God, geſegt was, (*p*) In Iſaac ſal u het zaet genaemt worden: hy is alleen de zoon der belovte, de nakomelingen, die uit hem ſtaen voort te komen, zullen alleen en eigenlyk, voor uw zaed, gerekend, — en aen zijne nazaten zullen de gedane belovten vervuld worden.) Abraham vond voedſel voor zijn geloov, en gronden van verwachting, in de beſchouwing van Gods onbeperkt Alvermogen, overleggende by zich zelven, dat Godt machtigh

(*o*) Geneſ. 22: 10. (*p*) Geneſ. 21: 12. Rom. 9: 7. Galat. 3: 29.

was [*hem*] oock uyt de dooden te verwecken, en zijnen Isaac uit de assche, te doen verrijzen;

19. Waer uyt hy hem oock by gelijckenisse, en als het ware, wedergekregen heeft, toen hy bevel kreeg om hem te sparen, naerdien hy Isaac, op den brandstapel gelegd, reeds, als eenen dooden, beschouwde.

//. Hier op volgt het geloov van ISAAC, *vs.* 20.
///. Daer na dat van JACOB, *vs.* 21.
////. Wijders dat van JOSEPH, *vs.* 22, *en*
/////. En eindelyk dat van MOSES *Ouderen, vs.* 23.

20. (*q*) Door de kracht van het zelve geloove, en vertrouwen op Gods belovten, heeft Isaac, toen hy hoog bejaerd was, en niet anders bemerken konde, dan dat zijn dood kort op handen ware, [*sijne sonen*] Jacob ende Esau gesegent aengaende toekomende dingen, voorspellende, op aenblazing van den Prophetischen Geest, welke lotgevallen zy, niet alleen voor zich zelven, maer ook voor hunne nakomelingen, te wachten hadden. Daer in betoonde de Grijsäert de kracht van zijn geloov. Immers de dingen, welke hy voorspelde, werden niet gezien, en 'er was nog niets, het welk aen het natuurlyk verstand eenigen grond opleverde, om de vervulling van dien zegen te gemoet te zien. Evenwel was hy daer van, in de kracht van zijn geloov, zo volkomen verzekerd, als of hy de vervulling reeds werkelyk aenschouwt had.

21. (*r*) Door het geloove heeft Jacob stervende, toen, hy dodelyk verzwakt zijnde, op zijn stervbed lag, een yegelick der sonen Josephs gesegent, en hunne toekomende lotgevallen voorspelt, op aenblazing van den Prophetischen Geest. Hy zegende ook vervolgens alle zijne Zonen, hoofd voor hoofd; (vergel. Gen. XLIX;) maer zijn zegen, over Ephraïm en Manasse, de beide Zonen van Joseph, was een byzonder bewijs van 's mans geloov; 'er liepen zeer vele byzonderheden in zamen, welke, aen het na-

(*q*) Genes. 27: 28, 29. (*r*) Gen. 48: 15.

natuurlyk verstand, zeer onwaerschijnlyk moesten voorkomen, als dat de twee zonen van Joseph, elk eene afzonderlyke Stam zouden uitmaken; zo dat aen Joseph dat gedeelte van het eerstgeboorte recht wierdt opgedragen, dat hy een dubbeld deel hebben zoude, in de ervelyke bezitting van Kanaän; als mede dat de jongste zoon den voorrang hebben zoude, boven den oudsten. Jacob is, in het geloov, gestorven, (*s*) ende heeft aengebeden [*lenende*] op het opperste van sijnen staf.

Er is geen twijffel aen, of de Apostel heeft, in de laetste woorden, het oog, op het gene MOSE verhaelt, Gen. XLVII: 31, dat Aertsvader JACOB, die in Egypten gestorven is, van JOSEPH de beëdigde verzekering ontvangen hebbende, dat hy in Kanaän, by zijne Vaderen ABRAHAM en ISAAC, zoude begraven worden, *zich boog ten hoofde van het bedde.* De zaek was deze: door ouderdom, dermaten verzwakt zijnde, dat hy niet meer, uit zijn legerstede, komen konde, wierp hy zich voor over in zijn bedde, om den Heer, in die eerbiedige gestalte, aen te bidden, en te danken, voor de toezegging, welke hy, met opzicht tot zijne begravenis in Kanaän, van JOSEPH ontvangen had. Maer hoe strookt dit, met het zeggen van PAULUS, *hy heeft aengebeden, leunende op het opperste van zijnen stav?* De Apostel volgt hier, gelijk de Schrijvers van het Nieuwe Testament gewoon zijn, in hunne aenhalingen te doen, de Griekfche Vertaling der LXX, die het Hebreeuwsche woord, door MOSE gebruikt, het welk een bedde beteekent, voor een ander hebben aengezien, het welk eenen stav aenduidt. Dit kon des te ligter geschieden, om dat deze beide woorden, slechts in klankstippen, verschillen, welke toen ter tijd nog niet in gebruik waren. Er is gene reden altoos, om de tegenwoordige lezing by MOSE verdacht te houden; maer de Apostel had ook gene reden, om den misslag der Griekfche Overzetteren, in zijne aenhaling, te verbeteren. Immers, het deedt niets ter zake, in welk eene gestalte

(*s*) Gen. 47: 31.

JACOB hebbe aengebeden; het is ons genoeg, dat hy God, met blijdschap, daer voor dankte, dat hy in Kanaän zoude begraven worden.

Dit was wederom een allerduidelykst bewijs van 's mans geloov. Hy verwachtte, op grond der Goddelyke belovte, dat zijne nakomelingen ervbezitters van Kanaän wezen zouden. Waerom zou hy anders zo veel belang gesteld hebben, in zijne begravenis, in dat land?

22. (t) Door het geloove, heeft Joseph stervende, wanneer hy op zijn stervbed lag, en gevoelde, dat zijn einde naderde, zijne broederen, zo velen 'er nog in leven waren, en hunne kinderen, by zich ontboden, om van hen een tederhartig affcheid te nemen. By die gelegenheid, heeft hy gemeldet van den uytgangh der kinderen Israëls, en hun herïnnert, hoe zy uit Egyptenland, naer Kanaän, zouden uittrekken, om het zelve ervelyk te bezitten, met byvoeging van eene plechtige verzekering, dat de Goddelyke belovte daerömtrent, binnen twee eeuwen, zoude vervuld worden, ende tevens heeft hy bevel van sijne gebeenten, gegeven, dat zijn lichaem, op de Egyptische wijs, gebalzemd zijnde, by den uittocht naer Kanaän, derwaerds moest gevoerd, en aldaer begraven worden. Hier op was de stervende Joseph zo zeer gezet, dat hy het zijne bloedverwanten niet alleen liet beloven, maer zelvs, met eenen plechtigen eed, bevestigen. (vergel. Gen. L: 25.)

Daer in betoonde hy de kracht van zijn geloov allerkennelykst. Hy sprak, van den toekomenden uittocht der kinderen Israëls, naer Kanaän, met zo vele verzekering, als of die gebeurtenis reeds werkelyk plaets had. — Was zijn hart, aen de zichtbare voorwerpen, en aen aerdsche grootheid, verkleevd geweest, en had hy de bezitting van Kanaän niet, als een' wezenlyken zegen, voor zijne nakomelingen, beschouwt; was hy niet verzekerd geweest, van de vervulling der belovte, welke God daerömtrent gedaen had; hy zou

'er

(t) Gen. 50: 24.

'er zo veel belang niet in gesteld hebben, dat zijn gebalzemd lichaem derwaerds wierd medegenomen; hy zou bevel gegeven hebben, dat 'er, naer de wijs der Egyptenaren, een prachtige gravtombe voor hem wierd opgericht, en wel te weeg gebracht hebben, dat één van zijne zonen hem, in zijne hoge waerdigheid, opvolgde, en grote gunsten, voor zijne maegschap, besproken hebben.

23. (v) Door het geloove wiert de grote Moses, doe hy geboren was drie maenden langh van sijne ouders, in hun huis, verborgen, om voor te komen, dat hy, volgens het onmenschelyk bevel van den toenmaligen Egyptischen Koning, niet verdronken wierdt, overmits sy sagen, dat het kindeken uitnemend schoon was. Zy zagen, in zijn gelaet en gestalte, eene buitengewone en verrukkende schoonheid, en besloten 'er uit, dat hy wat ongemeens beloovde, en dat God iets groots, met hem, voor hadde. Zy verwachtten, in de kracht van het geloov, dat dit kind de Verlosser van Israël wezen zoude, of schoon de wijs hoe hun onbekend ware, en zelvs onbegrijpelyk voorkwame: ende sy en vreesden daerom het onmenschelyk gebodt des Konings niet.

De zaek laet zich nog beter begrijpen, wanneer men het verhael van JOSEPHUS *Antiq. Jud.* l. II. c. 9. overneemt, dat de Heer, aen AMRAM, den Vader van MOSE, terwijl zijne Echtgenote zwanger was, verschenen zy, en hem bemoedigt hebbe, met deze belovte, dat de zoon, welken zijne huisvrouw, in hare ingewanden, droeg, het werktuig der verlossing van Israël wezen zoude.

(v) Exod. 2: 2. Hand. 7: 20.

3. *Vervolgens ſpreekt de Apostel, van zulke perſonen, die de kracht van hun geloov, en vertrouwen op Gods belovten, by uitnemenheid geöpenbaerd hebben, onder de huishouding van het Sinaïtisch Verbond, vs. 24-38.*

/. *Eerst van* MOSE, *vs.* 24-29.

†. *Hy begint, met de grootmoedige handelingen van dien beroemden man, als zo vele duidelyke proeven van zijn geloov, vs.* 24-26.

↓. *De zaek wordt, op zich zelve, voorgeſteld, vs.* 24, *en*

↓↓. *Nader uitgebreid, vs.* 25, 26.

‡. *De grootmoedigheid van* MOSE *wordt, in eenige byzonderheden, nader aengewezen, vs.* 25, 26ᵃ, *en*

‡‡. *Daer na wordt betoogd, dat hy, uit het beginſel van het geloov, gewerkt hebbe, en dat zijne uitzichten zich veel verder uitſtrekten, dan tot deze waereld, vs.* 26ᵇ.

24. Door het geloove heeft Moſes, nu groot geworden, en tot mannelyke jaren gekomen zijnde, geweygert, en de eer verzaekt, om een ſone van Pharaos dochter genaemt te worden. Hy liet dat voorrecht varen, en deedt eenen vrywilligen afſtand, van alle de eer en de voordeelen, welke hy, als de aengenomene zoon van Pharaos dochter, tot dus ver genoten had, en, in het vervolg, zou hebben kunnen genieten. Hy ging tot zijne broederen, en voegde zich, by de verdrukte Israëlleren, met eene verborgene aendrijving, om hen te verlosſen, of ſchòon hy tot dus verre ten eenemael onkundig ware, van den tijd, en de wijs, wanneer en op welke hy zijn voornemen volvoeren zoude. Welk eene grootmoedige zelvsverlochening! welk een kennelyk bewijs van 's mans geloov! Hy geloovde, dat God hem, tot een middel, verördent en geroepen hadde, om de verdrukte Israëlleren, uit de ſlaverny der Egyptenaren, te verlosſen. Deze gedachte was hem, door eene

eene verborgene aenblazing van Gods Geest, ingeboezemd. (vergel. Hand. VII: 13, 25.) Dit geloov was het beginsel en de drijvveer van zijne grootmoedige handelingen: in de kracht van dat geloov, zag hy, over alle zwarigheden, henen;

25. (x) Verkiesende liever met de verdrukte Israëlieren, het volck van Godts byzonder eigendom, qualick gehandelt te worden, en allerleie kwellingen der wrede Egyptenaren te ondergaen, dan voor eenen tijt de genietinge der sonde te hebben, met alle de vermaken en voordeelen, welke hy, als de aengenomene zoon van de Egyptische Rijksprinces, voor zijn gansche leven, aen het hov, had kunnen behouden. Welk eene grootmoedigheid! wat moest 'er niet verlochend worden, om het toppunt van waereldsch geluk, met wrede mishandelingen, te verwisselen? welke zwarigheden moest hy te boven komen? welk een tegenstand van natuurlyke neigingen moest 'er overwonnen worden? welk eene zelvsverlochening, welk eene kracht van geloov, van gehoorzaemheid, van standvastigheid was 'er nodig?

Trouwens, MOSE beschouwde de zaken, in een gansch ander licht, dan een verdwaesde sterveling:

26. Achtende de versmaetheyt Christi meerderen rijckdom te zijn, dan de schatten in Egypten: want hy sagh op de vergeldinge des loons.

De versmaedheid van CHRISTUS, beteekent alle de mishandelingen, welke de Israëliers in Egypten, als mede alle de verdrietlykheden, welke MOSE met hun, en ook in de woestijne, door hunne hardnekkige en geduurige murmureeringen, heeft moeten ondergaen. Maer waerom heet dit alles *de versmaedheid van* CHRISTUS? om dat MOSE deze versmaedheid, om CHRISTUS wil, geleden heeft: want de Engel des Verbonds, die MOSE, tot Israëls leidsman en verlosser, geroepen heeft, was CHRISTUS, Gods gezegende Zoon zelvs. Voeg 'er by, dat Gods Zoon zich deze versmaedheid van Israël, als het volk van zijn byzonder eigendom, aengetrok-

(x) Ps. 84: 11.

ken, en hunne mishandelingen gerekent hebbe, als of zy Hem zelven waren aengedaen. (vergel. Jes. LXIII: 9.)

MOSE *achtte deze versmaedheid van* CHRISTUS *meerder rijkdom te zijn, dan de schatten*, eer en voordeelen, welken hy *in Egypten* had kunnen genieten; hy hieldt het daer voor, dat hy zich, aen allerleie smaedheden, bloot stellende, om de belangen van Israël te bevoorderen, onvergelykelyk gelukkiger ware, dan met de bezitting van alle Egyptische schatten. Welk eene zegeprael, over de geneigdheden van het menschelyk hart! Wie was immer, aen den grootmoedigen MOSE, gelijk; die de hoogste eer, en onmeetbare schatten, vaerwel heeft gezegd, om, met een veracht volk, arm en verdrukt te worden.

Hy bemoedigde zich, in de kracht van zijn geloov, met het vleiend vooruitgezicht van een toekomend en onvergelykelyk beter goed: *want hy zag op de vergelding des loons.* — Zou deze *vergelding des loons* bestaen hebben, in de bezitting van Kanaän? Dan was hy bedrogen uitgekomen, daer hy nimmermeer zijne voeten in Kanaän gezet heeft. Hy bedoelde iets veel meer verheven, de gelukzaligheid des volgenden levens. Hy zag die toekomende, en toen nog onzichtbare dingen, met zekerheid, te gemoet.

††. *Daer na herinnert de Apostel, hoe* MOSE *de Israëlleren, na dat zy vooräf het Pascha gegeten hadden, uit Egypten, het land van hunne verdrukking, hebbe uitgeleidt*, vs. 27, 28.

27. Door het geloove, heeft hy Egypten verlaten, toen hy Israël, uit dit land van hunne onverdraeglyke dienstbaerheid, uitleidde; niet vreesende voor de geduchte uitwerkselen van den toorn des Konings, die hem, met eene ontzettende heirmacht, nazette: Want hy hieldt sich vast, als siende den onsienlicken, hy vertrouwde zo volkomen, op den almachtigen bystand van den onzichtbaren God, als of hy Hem voor zich zag strijden. Daer door betoonde hy allerduidelyks, dat hy volkomen overtuigd ware, van de dingen, welke men niet ziet.

28. (y) Door de kracht van het zelvde geloove, en in een onwankelbaer vertrouwen, op Gods beloften, heeft hy het Pascha uytgericht, ende, door gansch Israël, doen vieren, gelijk ook de besprenginge des bloets, voor zo ver hy de huizen der Israëlleren, met het bloed der geslachte Paeschlammeren, deedt tekenen, op dat de verderver der eerstgeborene, die alle de eerstgeboornen der Egyptenaren, zo van menschen, als van beesten, in éénen nacht, ter nedersloeg, haer niet raken en voorby gaen soude.

†††. *Eindelyk spreekt de Apostel van de wonderen, welke* MOSE, *in de roode zee, verricht heeft, vs.* 29.

29. (z) Door het geloove zijn sy, Mose namelyk, met alle de nakomelingen van Jacob, die toen Egyptenland verlaten hadden, de roode zee doorgegaen, als door het drooge, naerdien 'er, door een verbazend wonder, een weg gebaend was, dwars door de wateren van den Arabischen inham, die Asia van Africa afscheidt. De Heer had Mose beloovt, dat de zee zich klieven zoude, zo dra hy zijne hand had opgeheven, en dat de Israëllers 'er door zouden henen gaen. (vergel. Exod. XIV.) Mose verliet zich, op deze toezegging, en van dit beloovde heil was hy zo verzekerd, dat hy geheel niet vreesde, voor het leger der Egyptenaren, het welk hem en zijn volk, tusschen twee gebergten ingesloten, kort op de hielen volgde. Dit zelvde wonderwerk diende tevens, om Gods geduchte wraek, over de hardnekkige Egyptenaren, uit te oeffenen. De Israëllers gingen, tusschen de wateren, welke van weerskanten, als steile muuren, stonden, droogvoets door de schelvzee, het welcke de Egyptenaers [*oock*] versoeckende, en eene proev nemende, of zy de Israëlleren niet, op den bodem der zee, zouden kunnen inhalen, en wederom onder hun geweld brengen, zijn verdroncken: want, toen Mose, met zijn volk, aen den Arabischen oever,

(y) Exod. 12: 21. (z) Exod. 14: 22.

gekomen was, hefte Mose zijne hand wederom op, over de zee, en ogenblikkelyk vereënigden zich de wateren, welke te voren gescheiden waren, stromende als te voren.

II. Wijders spreekt de Apostel van JOSUA, *vs.* 30, *en*
III. Daer na van RACHAB, *vs.* 31.

30. (*a*) Door het geloove, zijn de mueren van Jericho, de eerste Stad van Kanaän, welke de Israëllers hebben ingenomen, wonderdadig gevallen, alsse tot seven dagen toe, door de Israëllers, omringt en omgegaen waren geweest. In dit geval, betoonde Josua de kracht van zijn geloov, zo als het boven vs. 1 beschreven is. Hy geloovde niet alleen, in het algemeen, dat de Heer de Israëlleren, door zijne hand, in het bezit van Kanaän stellen zoude; maer ook bepaeldelyk verliet hy zich, op die belovte, welke de Heer hem gedaen had, dat de muuren van Jericho zouden instorten, wanneer de Israëllers, zeven dagen achter één, eenen statelyken omgang, rondom die Stad, zouden gedaen hebben, zonder eenig geweld te gebruiken. Hoe ongeloovbaer de zaek, aen het natuurlyk verstand, mogt voorkomen; Josua versterkte zich, door de beschouwing van Gods alvermogen en trouw.

31. (*b*) Door het geloove, is Rahab de hoere, welke voorheen, in vuile ontucht, geleevt, maer, reeds eenigen tijd te voren, afstand van deze ongerechtigheid gedaen had, niet omgekomen, met de overige ongehoorsame en grouwzame inwoneren van Jericho, by het innemen van die Stad, (*c*) als sy de verspieders, die van Josua gezonden waren, om de sterkte van die Stad op te nemen, en hunnen intrek genomen hadden, in haer huis, het welk tot hun oogmerk, ongemeen geschikt was, met vrede hadde ontfangen toen zy, door den Koning van Jericho gezocht werden, behendig verborgen, en veilig naer buiten uitgeleidt Hier in deedt zy de kracht van haer geloov blijken; zy geloovde, dat de God der Israëlleren de eeni-

(*a*) Jos. 6: 20. (*b*) Jos. 6: 23. Jac. 25. (*c*) Jos. 2: 1.

eenige en ware God was; (vergel. Jos. II: 11,) dat alle die verbazende gebeurtenissen, welke by de Israëlleren waren voorgevallen, in de roode zee, en in de woestijne, veertig jaren lang, gewrochten waren der buitengewone tusschenkomst van het Goddelyk Alvermogen; dat de Heer Kanaän geschikt had, tot eene ervelyke bezitting, voor Israël; en dat niemand hier in zijne hand zoude kunnen afslaen. Dit geloov bewoog haer, om zich, aen den wil van den Opperheer der waereld, te onderwerpen, en lijvsgenade te verzoeken, voor haer en hares vaders huis.

////. Eindelyk voegt 'er de Apostel verscheidene Richteren, Koningen, Propheten, en andere heldhaftige personen, by, die uitnemende proeven van hun geloov, geduld, en standvastigheid, gegeven hebben, vs. 32-38.

†. *Om niet al te wijdlopig te worden, geevt hy de namen op van nog eenige vermaerde personen, die de kracht van hun geloov, zo door het verrichten van buitengewone daden, als door het lijdzaem ondergaen van ongehoorde martelingen, hebben openbaer gemaekt,* vs. 32.

††. *Wijders voert hy het een en ander van hunne daden en lijdingen, met een enkel woord, aen,* vs. 33-38.

‡. *Eerst bepaelt hy zich, by de zonderlinge daden van die uitmuntende perzonen,* vs. 33-35ª.

‡‡. *Dan geevt hy eenige stalen op van de meest duldeloose smerten, welke anderen lijdzaem ondergaen hebben,* vs. 35ᵇ-38.

32. Ende wat sal ick nogh [*meer*] seggen? waer toe zal ik nog al meer voorbeelden van uitmuntende geloovshelden opgeven? die gene, welke ik heb voorgestelt, zijn over genoeg, om u, tot naervolging, aen te sporen. Wilde ik, van alle die grote mannen, hoofd voor hoofd, spreken, die zich, in de vorige eeuwen, door de kracht van hun geloov, hebben beroemt gemaekt, ik zou wel weten te beginnen, maer niet te eindigen. Want de behoorlyke tijt, die, tot het schrijven van eenen briev, geschikt is,

ſal my **ontbreken**, en zou daer toe veel te kort ſchieten. Zou ik, van elk, uitvoerig ſpreken? **ſoude ick verhalen** (*d*) **van Gideon**, die de verzekering geloovde, welke hem, door eenen Engel, gedaen werd, dat hy Israël, uit de hand der Midiäniten, verlosſen zoude, en het ſteunende op die belovte, kloekmoedig ondernomen heeft, om, met eene hand vol volks, op het ontzachlyk leger der Midiäniten, aen te vallen, met dat gevolg, dat hy hen op de vlucht gedreven, en Israël in vryheid herſteld hebbe? (verg. Richt. VI-VIII;) **ende van** (*e*) **Barak**, die de hemelſche Godſpraek geloovde, welke hy door de Prophetesſe Debora, ontvangen had, dat hy Siſera, den Veld-Overſten der Kanaänneren, met zijn machtig heirleger verſlaen zoude, (vergel. Richt. IV;) **ende** zou ik uitvoerig ſpreken, over de heldendaden van den ſterken (*f*) **Sampſon**, die vastelyk geloovde, dat hy, door God, aen Israël gegeven was, om den euvelmoed der Philiſtijnen te beteugelen, en, in de kracht van dat geloov, door Gods Almachtigen byſtand, daden verricht heeft, welke anders de menſchelyke vermogens verre weg te boven gaen? (vergel. Richt. XIII,) **ende van** (*g*) **Jephthe**, die zijn geloov geöpenbaert heeft, ſtrijdende tegen de Ammoniten, (vergel. Richt. XIII) **ende van** (*h*) **David**, die zo vele heldendaden, in het geloov, verricht heeft, zo in het ter nedervellen van Goliäth, als in den ſtrijd, met het wild gedierte, en in menigvuldige andere omſtandigheden, **ende van** (*i*) **Samuel**, die de kracht van zijn geloov vooräl deedt blijken, in de overwinning, welke Israël, op zijn gebed, over de Philiſtijnen, behaelt heeft; **ende van de andere Propheten**, die, in onderſcheidene gevallen, blijken gegeven hebben, dat zy op God vertrouwden, en ook, in de kracht van hun geloov, verbazende dingen uitgericht hebben, gelijk Elias, Eliza, Daniel, enz.

33. **Welcke door het geloove Koninckrijcken heb-**

(*d*) Richt. 6: 11. (*e*) Richt. 4: 6. (*f*) Richt. 13: 23. (*g*) Richt. 11: 1. ende 12: 7. (*h*) 1 Sam. 17: 45. (*i*) 1 Sam. 12: 20.

hebben overwonnen, gerechtigheyt geoeffent, de beloftenissen verkregen, (*k*) de muylen der leeuwen toegestopt:

Zy hebben, door het geloov, Koningrijken overwonnen. — Een *Koningrijk* beteekent hier een land, het welk, door eenen Koning, beheerscht wordt. — Een Koningrijk *wordt* derhalven overwonnen, wanneer men het land inneemt, den Koning, van zijne heerschappy ontzet, of cijnsbaer maekt, en de inwoneren aen zich onderwerpt. Het is iets groots, een talrijk leger te verslaen, of eene wel gesterkte Stad in te nemen; maer het is nog vry wat meer, een Koningrijk, in den gezegden zin, te overwinnen. Dit hebben de bovengemelde geloovshelden, in de kracht van hun geloov, gedaen, voor zo verre vele Opperhoofden der Israëlleren, van JOSUA af, tot DAVID toe, gezegende werktuigen, in de hand van den Almachtigen, geweest zijn, om die landen en Koningrijken, welken de Heer, aen ABRAHAMS zaed, beloovd had, in te nemen, en, aen de Israëlleren, te onderwerpen. Men denke, by voorbeeld, aen die zeven Koningrijken van Kanaän, welken JOSUA overwonnen heeft. Koning DAVID heeft de Moabiten, tot knechten, gemaekt; (vergel. 2 Sam. VIII: 2,) hy overwon de Syriers, lag bezetting in hun land, en verplichtte het volk, om hem cijnsbaer te wezen; ook plaetste hy bezetting in Edom, en maekte de Edomieten, tot knechten. Op deze overwinningen, heeft de zegepralende Koning het oog, Ps. XVIII: 33 — LX: 8.

Zy hebben gerechtigheid geöeffent. — Het woord *gerechtigheid* kan men, in drieërlei beteekenis, nemen; of voor eene zedelyke gerechtigheid, het uitöeffenen van ware deugd en godzaligheid, en dan wil de Apostel zeggen dat deze beroemde personen de oprechtheid van hun geloov, door eenen godzaligen wandel, hebben openbaer gemaekt; of voor eene burgelyke gerechtigheid, zo dat de mening zy, dat de gemelde Richters en Koningen van Israël recht en gerechtigheid geöeffent hebben, gelijk 'er, van SAMUEL, DAVID, en SALOMO, getuigd wordt, 1 Sam. VII: 15. 2 Sam.

(*k*) Richt. 14: 6. 1 Sam. 17: 34, 35. Dan. 6: 23.

VIII: 15. 1 Kon. III: 11; of voor eene ftrafóeffende gerechtigheid; zo zijn de Israëllers, tot middelen, in Gods hand, gebruikt, om des Heeren rechtmatige oordeelen uit te oeffenen, over de grouwzame inwoneren van Kanaän, om deze volken, die de mate van hunne ongerechtigheid vervult hadden, te verbannen en te verdelgen. In dezen zin heeft JOSUA, by voorbeeld, gerechtigheid geöeffent, aen die vijf Koningen der Kanaänneren, welken hy liet ophangen, gelijk ook SAMUEL, aen AGAG, den Koning der Amalekkers, welken hy aen ftukken hieuw, voor het aengezicht des Heeren, te Gilgal. (vergel. Jof. X: 26. 1 Sam. XV: 33.) — Vermits de Apostel nu bezig is, van buitengewone gebeurtenisfen te fpreken, moet hy, in den laetften zin, verftaen worden.

Zy hebben de belovtenisfen, dat is het beloovde goed, *verkregen.* — Wy hebben hier te denken, aen zekere tijdelyke en buitengewone voorrechten, welke, aen zommigen der oude geloovshelden, beloovd, en ook werkelyk gefchonken zijn. — Zo heeft JOSUA de belovte verkregen, dat hy Israël, in de ervelyke bezitting van Kanaän, zoude inleiden, GIDION, dat hy de Midianiten verflaen zoude; MANOACH en zijne huisvrouw, dat zy eenen zoon hebben zouden, die, door zijne verbafende fterkte, ongehoorde dingen verrichten zoude, enz.

Zy hebben de muilen der leeuwen toegeftopt; dat is, zy hebben leeuwen overwonnen, en deze fterke dieren, door eene meer dan menfchelyke kracht, dermaten beteugelt, dat zy hun even zo weinig nadeel konden toebrengen, als of derzelver muilen waren toegeftopt. — Dit heeft letterlyk plaets gehad, in SIMSON; onder alle de verbafende uitwerkfelen van zijne vreesfelyke fterkte, is ook dit geweest, dat hy eenen leeuw van één fcheurde, gelijk men een bokskeu van één fcheurt. (verg. Richt. XIV: 6.) DAVID heeft eenen leeuw, en eenen beer, verflagen, (vergel. 1 Sam. XVII;) BENAJA, een der helden van DAVID, heeft verfcheidene leeuwen ter neer gevelt. (vergel. 2 Sam. XXIII: 20.) — Voornamelyk evenwel heeft de Apostel het oog, op het geval van den Propheet DANIEL, die, op het bevel van den Chal-

deeuw-

deeuwfchen Koning, in eenen kuil geworpen werdt, voor de uitgehongerde leeuwen, om dat hy niet wilde nalaten, den God van Israël, den eenigen en waren God aen te bidden; wanneer, op zijn krachtig gebed, de muilen dezer woedende dieren, door het Goddelyk Alvermogen, als toegeftopt werden, zo dat zy hem geen leed deden, geduurende eenen ganfchen nacht. (vergel. Dan. VI.)

34. (*l*) De kracht des vyers hebben zy uytgebluſcht, (*m*) de fcherpte des fweerts zijn zy ontvloden, (*n*) uyt fwackheyt krachten hebben gekregen, in den krijgh fterck geworden zijn, hebben heyrlegers der vreemde op de vlucht gebracht:

Zy hebben de kracht des vuurs uitgebluscht, en deszelvs geweld wederftaen, zonder eenigszins befchadigd te worden, gelijk de drie beroemde metgezellen van DANIEL, die, op het bevel des Konings van Babel, in eenen gloeienden oven geworpen werden, en 'er geheel onbefchadigd uitkwamen. Deze was de fterkfte proev, welke men zich verbeelden kan, niet alleen van een onwankelbaer vertrouwen, op den Goddelyken byftand, maer ook van Gods almachtige voorzorg, voor de genen, die hem oprechtelyk aenkleven.

Zy zijn de fcherpte des zwaerds ontvloden. — Men denke, by voorbeeld, aen SIMSON, die zo menigmalen de lagen der Philiftijnen ontvloden is; aen DAVID, die, op eene verwonderingswaerdige wijs, tegen den euvelmoed van SAUL, beveiligd is; aen ELIAS, die het meest dreigend gevaer ontkomen is, toen de godlofe Koning ACHAB, en zijne afgodifche Gemalin JESABEL, naer zijn bloed jookten; en aen die honderd Propheten, die, door OBADJA, tegen de moordzucht van dien zelvden ACHAB, beveiligd werden, (vergel. 1 Kon. XVIII: 4.)

Zy hebben, uit zwakheid, krachten gekregen. — Het woord zwakheid is, op zich zelve, van eene ruime en onbepaelde beteekenis; het kan genomen worden, voor gebrek van fterkte, om eene grotere macht te wederftaen; maer,

(*l*) Dan. 3: 25. (*m*) 1 Sam. 20: 1. 1 Kon. 19: 3. 2 Kon. 6: 16. (*n*) Job 42: 10. Pfalm 6: 9. Jef. 38: 21.

van deze byzonderheid wordt, in de volgende uitspraek, gehandeld, *zy zijn, in den krijg, sterk geworden.* Het kan ook eene zwakheid van de ziel beteekenen, moedeloosheid en verslagenheid des harten, en dan hebben wy te denken, aen zulke geloovshelden, die, in de allerzorglykste omstandigheden, moedeloos geworden waren, maer, door de Goddelyke ondersteuning, hunne harten verkloekt en bemoedigt hebben, gelijk DAVID. (vergel. Ps. XCIV: 19—.) Voor het naest evenwel schijnt de Apostel het oog te hebben, op lichamelyke zwakheid, en lichamelyke ongesteldheden, op menschen, die, door krankheden, dodelyk verzwakt zijnde, door een buitengewoon bestuur der Goddelyke Voorzienigheid, en op het allerönverwachst, hersteld zijn. Denk byzonder, aen den Koning HISKIAS, die krank zijnde, tot stervens toe, volkomen hersteld werdt, zo dat hy nog 15 jaren daer na geleevt hebbe. (vergel. Jes. XXXVIII.)

Zy zijn, in den krijg, sterk geworden, dat is, zy hebben, in den oorlog, met eene zeer geringe macht, buitengewone daden van dapperheid verricht. — Men herïnnere zich de onverzaegdheid van GIDEON, die, met slechts 300 mannen, het leger der Midianiten, bestaende uit 130000 gewapende helden, verslagen heeft; aen BARAK, die vergezeld, met de Prophetische DEBORA, het heirleger der Kanaänneren ter neder velde. (vergel. Richt. VI.) De geschiedenis van DAVID levert hier van zeer vele en allermerkwaerdigste voorbeelden op.

Zy hebben heirlegers der vreemden op de vlucht gebracht. — *Vreemden* zijn vyanden van Gods volk Israël, afgodische Heidenen. — Deze vreemden hebben ontzachlyke heirlegers te velde gebracht; om Israël te benauwen, en om, zo het mogelyk geweest was, hunnen naem en hunne gedachtenis, van onder den hemel, uit te delgen; maer, door den Goddelyken bystand, hebben zy deze heirlegers der vreemden op de vlucht gedreven, en de pogingen van hunne vyanden verydelt. Hier van leveren de merkwaerdige overwinningen van DAVID blijkbare voorbeelden op, die vele oorlogen gevoert heeft, tot dat de Heer zijne vyanden gav, onder zijne voetzolen. (vergel. 1 Kon. V.)

35.

35. (o) De vrouwen hebben hare dooden uyt de opſtandinge [*weder*]gekregen: (p) ende andere zijn uytgereckt geworden, de [*aengebodene*] verloſſinge niet aennemende, op dat ſy een beter opſtandinge verkrijgen ſouden.

De vrouwen hebben hare dode kinderen, *uit de opſtanding, weder gekregen.* — Tot dus ver had de Apostel verſcheidene roemruchtige daden vermeldt, welke Koningen en kloekmoedige helden, in de kracht van hun geloov, verricht hebben; maer, ten bewijze, dat dit geloov, zo wel in het hart der vrouwen, als in dat der mannen, wonen kunne, voegt hy 'er by, *de vrouwen hebben hunne dode* kinderen, *uit de opſtanding, weder gekregen.* — Men denke, aen de weduwe te Sarepta, welke, om de huisvesting van den Propheet ELIAS, niet alleen, met eene wonderbare vermenigvulding van haer meel en oly, gezegend werdt, maer zelvs haren doden zoon, op het gebed van den gemelden Propheet, levendig weder kreeg; en aen de Sunamitiſche vrouw, welker zoon, op het gebed van den Propheet ELIZA, uit de doden werdt opgewekt. (vergel. 1 Kon. XVII, en 2 Kon. IV.)

Alle deze buitengewone daden, vs. 33-35^{a}. opgenoemd, waren uitwerkſels van het geloov. Alle deze menſchen hebben eene zonderlinge kracht van geloov, en een onwankelbaer vertrouwen op den Goddelyken byſtand, openbaer gemaekt; zy hebben geloovt en ondervonden, dat God niet laet beſchaemd worden, die Hem verwachten.

Vervolgens gaet de Apostel over, om vs. 35^{b}-38. te ſpreken, van de zulken, die dezelvde kracht van hun geloov betoont hebben, door het lijdzaem ondergaen van de meest duldeloſe ſmerten. Hoe verwoed alle de helſche razernyen, op deze geloovshelden, aenvielen, welke ongehoorde pijningen de meest onverbiddelyke wreedäerts ook uitdachten; deze getrouwe dienaers van den God der Goden hebben, door hunne onverwinbare ſtandvastigheid, de moordbeulen zelve vermoeit, de pogingen der bloeddorstige

(o) 1 Kon. 17: 23. 2 Kon. 4: 36. (p) Hand. 22: 25.

dwingelanden te leur gestelt, en, door de kracht van hun geloov, over alle wreedheden, gezegepraelt.

Anderen zijn uitgerekt geworden, de aengebodene verlosfing niet aennemende, op dat zy eene betere opstanding verkrijgen zouden. — Het woord *uitrekken* is ontleend, van eenen trommel, op welken het vel zeer sterk uitgerekt en gespannen wordt, om 'er, met stokken, op te slaen, en wijst ons, naer de allerwreedste zoort van pijnigingen, door welke de lijders, op de allerverschrikkelykste wijs, gefolterd werden, tot dat zy ten laetsten, door duldelose smerten, afgemat, den adem uitbliesen. — *De aengebodene verlosfing niet aennemende.* Of schoon de moordbeulen de verlosfing, aen deze menschen aenboden, wanneer zy God en zijnen dienst verzaken wilden, namen zy deze aenbieding niet aen; zy verkozen, zich liever dood te laten pijnigen, dan hun geweten te verkrachten. De verzoeking was verbasend sterk, en dit maekt de standvastigheid des te aenmerkelyker. — Maer waer mede hebben deze geloovshelden zich bemoedigt? met het uitzicht op de kroone der heerlykheid, *op dat zy eene betere opstanding verkrijgen zouden.* Het woord *betere* is hier gesteld, tegen de aengebodene verlosfing, welke, als eene opstanding, kon werden aengemerkt, voor zo ver de lijders daer door, van eenen anderszins zekeren dood, bevrijd werden. Maer deze zinbeeldige opstanding oordeelden zy niets waerdig; zy wilden die aengebodene verlosfing niet aennemen; *op dat zy eene betere opstanding*, tot zaligheid, *verkrijgen zouden.* Dit heet, in nadruk, onzichtbare dingen te gemoet te zien, over de kracht der verzoeking te zegepralen, en Hem, die het beloovt heeft, getrouw te achten.

Waerschijnlyk werdt hier het geval van ELEAZAR bedoeld, (vergel. 2 Maccab. VI: 28.) — Ten tijde van ANTIOCHUS EPIPHANES, den Koning van Syrien, en zijne wrede overheersching van de Joden, wilde men den gemelden ELEAZAR, eenen eerwaerdigen grijsaert van 90 jaren, onder bedreiging van den dood, dwingen, om zwijnen vleesch of afgoden offer te eeten. Hy bleev het standvastig weigeren. Men pijnigde hem, op eene onmenschelyke wijs, en, toen men

men niet verwinnen konde, boodt men hem de verlossing aen, onder voorwaerde, dat hy een stuk rein vleesch eeten, en zich slechts houden zoude, als of hy iets onreins gebruikte; maer de oude man, nadenkende, welk eenen schadelyken invloed deze veinsery, op de overige Joden, hebben zoude, wees het aenbod van de hand, en liet zich geduldig dood pijnigen.

Voeg 'er by de zonderlinge standvastigheid van de zeven broeders, die, met hunne moeder, op de allerverschrikkelykste wijs, gepijnigd werden, zonder dat zy zich, door de aengebodene verlossing, bewegen lieten, om hunne gewetens te bevlekken, door het moetwillig overtreden van de Goddelyke Wet. (vergel. 2 Maccab. VII: 9.)

36. Ende andere hebben bespottingen ende geesselen geproeft. Zy ondervonden, wat het te zeggen zy, de meest duldelose folteringen te ondergaen, welke, voor de menschelyke natuur, wanneer zy niet, door hogere kracht, ondersteund wordt, ten eenemael ondraeglyk zijn, gelijk Simson, die van de Philistijnen, toen zy hem de oogen hadden uitgegraven, op eene zeer honende wijs, bespot werdt, (vergel. Richt. XVI: 25-28,) als mede de Propheten Micha ende Jeremia, die geslagen en gegeesseld werden, (vergel. 2 Kron. XVIII: 23. Jer. XX: 2.) Anderen hebben oock (q) banden ende gevanckenisse geproevt, gelijk Simson, Jeremia, en anderen, maenden en jaren, onder allerlei mishandelingen, versleten hebben. (vergel. Richt. XVI. Jer. XX.) Zekerlyk harde beproevingen, voor menschen, die van geen kwaed bewust waren; maer, in de kracht van hun geloov, verdroegen zy dit alles, met een verwonderlyk geduld. Nog andere stalen zijn 'er van merkwaerdige lijdzaemheid, onder allerlei uitgezochte folteringen. Zommigen

37. (r) Zijn gesteenigt geworden, gelijk de Propheet Zacharias, en vele Propheten, (vergel. 2 Kron. XXIV: 21. Matth. XXIII: 37.) in stucken gezaegt, versocht, door het sweert ter doot gebracht: heb-

(q) Jer. 20: 2. (r) 1 Kon. 21: 13.

ben gewandelt (*s*) in schaepsvellen [*ende*] in geytenvellen: verlaten, verdruckt, qualick gehandelt zijnde:

In stukken gezaegd. — Deze is eene allerijsselykste doodstraf. Evenwel was het oudtijds, zo wel by de Joden, als by andere volken, gebruikelyk, om grote misdadigers, op deze wijs, ter dood te brengen. (vergel. 1 Kron. XX: 3.) Onder alle de wreedheden van Keizer CALIGULA, telt de Geschiedschrijver SUETONIUS ook dit, dat hy vele brave en aenzienlyke lieden, met eene zaeg, hebbe laten doorzagen. — De Apostel heeft hier zekerlyk het oog, op Godvruchtige menschen, die, om de belijdenis der waerheid, en hunne verkleevdheid aen de Goddelyke Wet, op deze wreedäertige wijs, zijn omgebracht. Velen der oude Kerk-Leeraren zijn van oordeel, dat hier de Propheet JESAIAS byzonder bedoeld zy; althans 'er is eene oude overlevering, onder de Joden, welke, in de Babylonische en Jerusalemmer Targums, bewaerd is, dat deze Propheet, op het bevel van den Koning MANASSE, een monster van godloosheid, in stukken gezaegd zy. Van deze gebeurtenis, spreken de Joden, met zo veel vertrouwen, dat HIERONYMUS dezelve eene allerzekerste overlevering noeme, en JUSTYN *de Martelaer* gaet zo ver, dat hy de Joden beschuldige, van deze gebeurtenis, uit het Oude Testament, te hebben uitgedaen. — Wat 'er van wezen moge, zo veel is zeker, dat Koning MANASSE niet te goed geweest zy, tot zulk eene schromelyke euveldaed. Immers hy was een verfoeilyk afgodendienaer; hy deedt zijne zonen, door het vuur, gaen; hy overtrof de Amonieten zelve, in boosheid, en hy vervulde gansch Jerusalem, van het eene einde tot het ander, met onschuldig menschenbloed. (verg. 2 Kon. XXI: 1-16.)

Zy zijn verzocht. — Hoe koomt dit *verzoeken* hier te pas? en hoe kan de Apostel, in het midden van de allerysselykste doodstraffen, van verzoekingen spreken? Deze bedenking is zommigen zo gewichtig voorgekomen, dat zy de gewone lezing verdacht hebben. Zommigen menen, dat 'er een

(*s*) 2 Kon. 1: 8. Math. 3: 4.

een zoortgelyk woord moete gelezen worden, het welk *verbranden* beteekent, en dat 'er gezien zoude worden, op die zeven broeders, met hunne moeder, van welke wy, by vs. 35, gesproken hebben, die, ten tijde van den wreden ANTIOCHUS EPIPHANES, na dat zy de meest duldelofe pijnigingen hadden doorgestaen, in gloeiende pannen, gebraden zijn. Een ander is van oordeel, dat de Apostel een Grieksch woord geschreven hebbe, het welk, maer in éène letter, verschilt, van dat, het welk, in de gewone uitgaven, voorkoomt, en te kennen geevt, iemand, door zaemgedraeide touwen, welke digt om het lijv worden toegehaeld, dood te knellen. — Wy, voor ons, evenwel, blijven liever, by de gewone lezing; en zulke menschen, die, op de allerwreedste wijs, werden ter dood gebracht, kunnen in zo verre gezegd worden, verzocht of beproevd te zijn, als zy, door de aenbieding van verlossing, verzocht werden, om zulke dingen te doen, welke, door de vyanden der waerheid, gevorderd werden.

Anderen zijn, *door het zwaerd, ter dood gebracht.* — Dit zag men, onder de regeering van den godlosen Koning ACHAB, en JESABEL, zijne afgodische Gemalin, toen niet alleen Gods altaren verbroken, maer ook zijne Propheten, met het zwaerd, gedood werden, (verg. 1 Kon. XIX: 10,) en vooral ten tijde van ANTIOCHUS EPIPHANES, toen alle de Joden, die hunne zonen lieten besnijden, by welke de boeken van het Oude Testament gevonden werden, en die niet, tot de Grieksche levenswijs, wilden overgaen, jammerlyk vermoord werden. (verg. 1 Maccab. I. en 2 Maccab. V, VI.)

Zommigen *hebben gewandelt, in schapenvellen en in geitenvellen.* Zy hebben, als vluchtelingen en bannelingen, overal rond gezworven, om de woede van hunne vyanden, die hen overal vervolgden, te ontwijken. Zy moesten zich, van beestenvellen, bedienen, uit nood en gebrek van betere kleding, om zich te dekken; *verlaten, verdrukt, en kwalyk gehandeld zijnde.*

In deze drie woorden, is eene zeer fraeije opklimming; elk woord beteekent eenen hogen trap van ellende. — Het

eerste, door *verlaten* overgezet, zegt eigenlyk gebrek te hebben. De Apostel wil ons den rampzaligen toestand van deze vluchtelingen afschilderen, die gebrek hadden van nodig voedsel, en honger en kommer lijden moesten, zo dat zy, op de allerjammerlykste wijs, zouden zijn omgekomen, wanneer God niet, op eene byzondere wijs, voor hen gezorgt had, gelijk, by voorbeeld, de Propheet ELIAS. (verg. 1 Kon. XVI.) — Het ander woord, *verdrukt* of *bedroevd*, doet ons denken, aen alle angst, droevheid, en benauwdheid, met welke hunne harten bekneld waren, zo dat zy niet wisten, wat zy beginnen, en werwaerds zy zich begeven zouden. Zo verdrukt was ELIAS, wanneer hy vluchtende, voor de woede van JESABEL, en gezeten onder den Jeneverhoom, badt, dat zijne ziel sterven mogt, (verg. 1 Kon. XIX: 4.) — Het laetste woord, *kwalyk gehandeld zijnde*, brengt ons de slagen en folteringen onder het oog, welke deze godvruchtige mannen hebben doorgestaen, eer zy gelegenheid vonden van te vluchten, zo dat zy een verminkt en pijnelyk lichaem omdroegen.

38. (Welcker uitmuntende mannen de werelt niet weerdigh en was:) hebben in woestijnen gedoolt, ende [*op*] bergen, ende [*in*] spelonken, ende [*in*] de holen der aerde. Immers men moest zich niet verbeelden, dat deze ongelukkigen dit lijden verdient hebben, of dat zy onrustige menschen geweest zijn, die moeite en beroerten, op de aerde, veröorzaekten. Zy waren uitmuntende mannen, blinkende voorbeelden, voor hunne tijdgenoten. Maer de godlose menschen van dien tijd hadden zich, de tegenwoordigheid van zulke uitmuntende mannen, onwaerdig gemaekt. Het is toch eene geduchte straf, voor een land en volk, van zulke mannen beroovd te worden.

In het lijdzaem ondergaen van de meest duldelose smerten, hebben de bovengemelde personen, vs. 35^{b}-38, de kracht van hun *geloov* openbaer gemaekt. — Trouwens wanneer de vervolgers boeien smeden, kerkers gereed maken, schavotten oprichten, en brandstapels stoken, dan wordt 'er eene meer dan gewone geloovskracht verëischt.

II. *De Apostel besluit deze opgave der merkwaerdige voorbeelden van beroemde personen, die de kracht van hun geloov, op eene byzondere wijs, hebben openbaer gemaekt, met eene gepaste aenmerking, vs.* 39, 40.

39. Ende dese alle, alle die uitmuntende personen, van welken ik, tot dus verre, gesproken heb, die de kracht van hun geloov, op eene blijkbare wijs, hebben openbaer gemaekt, van den rechtvaerdigen Abel, tot den kloekmoedigen Eleazar; *deze alle* hebbende door het geloove getuygenisse gehadt. Zy hebben de onverwinbare kracht van hun geloov, niet alleen met woorden, maer ook met daden, kenbaer gemaekt; zo dat zy zich daer door eenen groten roem, en eenen onstervelyken naem, verworven hebben. Maer, met dit alles, zy en hebben de belofte niet verkregen:

Zy hebben de belovte, dat is het beloovde goed, *niet verkregen*; zy hebben de vervulling der toezegging, welke God hun gedaen had, niet beleevt. — Hier wordt, van eene *belovte*, in het enkelvouwig getal, gesproken; gevolgelyk hebben wy, aen eene zekere bepaelde belovte, aen eene belovte by uitnemenheid, te denken. Voorts moeten wy nog in het oog houden, dat wy hier, tot zulk eene belovte, bepaeld worden, welke, aen *allen* de voorheen gemelde personen, gedaen was, en by welke zy, elk hoofd voor hoofd, belang hadden.

Maer welke eene *belovte* by uitnemenheid, die aen allen was toegezegd, wordt hier bedoeld? Zekerlyk geen aerdsch en tijdelyk voorrecht: want, van zulke belovten, verklaert de Apostel, dat zy dezelve verkregen hebben. (vergel. vs. 33.) Het moet derhalven eene belovte zijn van een groot en algemeen belang. — Zommigen denken, aen den staet der heerlykheid van het volgend leven, zo als dezelve in den groten oordeelsdag, zal volmaekt worden. Maer de gelovigen van het Nieuwe Testament verkrijgen de vervulling van deze belovte, zo min als die van den

ouden dag; dit grote goed is, ten huidigen dage, nog even zo toekomende, als ten tijde van ABRAHAM en MOSE, en waer in zou dan dat *betere* bestaen, *het welk God*, volgens vs. 40, over de gelovigen, onder den dag van het Euangelie, *voorzien had*? — Onses erächtens heeft de Apostel het oog, op de koomst van den MESSIAS, en de verzoening, welke Hy moest te weeg brengen. Deze aengelegene gebeurtenis maekte de hoofdbelovte uit; zy is de bron van alle zegeningen, en wordt allerwegen voorgesteld, als de voornaemste en meest wezenlyke inhoud van alle de Goddelyke belovten. (vergel. 1 Cor. I: 20.)

Deze belovte hebben de voorheen gemelde beroemde persouen *niet verkregen*. — De MESSIAS en zijne verzoening werdt, onder den ouden dag, wel beloovd; deze belovte was de hoop en troost van alle gelovigen; maer de dadelyke vervulling van deze toezegging hebben zy niet verkregen. Zy hebben de openbaring van Gods Zoon, in het vleesch, niet gezien, en het werk der verzoening was, in hunnen tijd, nog toekomende. Deze byzonderheid maekte hun geloov des te merkwaerdiger. — God had 'er ook wijze redenen voor, om hen de vervulling van die grote belovte niet te doen verkrijgen;

40. Alſo Godt wat beters over ons voorſien hadde. God heeft van eeuwigheid vastgestelt, en het ook, met de daed, zo beschikt, dat wy, die, onder den dag van het Euangelie leven, wat beters, dat wy zekere uitnemende voorrechten genieten zouden, boven de gelovigen van den ouden dag. Dit *betere* bestaet, in de werkelyke vervulling van die grote belovte, rakende de komst van den MESSIAS, en de verzoening der zonden. Wy beleven die gezegende tijden, dat CHRISTUS werkelyk gekomen is, en de reinigmaking der zonden, door zich zelven, hebbe te weeg gebracht. Alle die zalige heilgoederen, welke, onder den ouden dag, nog toekomende waren, worden ons werkelyk geschonken. Zo veel beter derhalven de bezitting is, dan de verwachting, zo veel beter is ook de toestand der gelovigen, onder het Euangelie, dan van die, onder den ouden

dag,

dāg, (vergel. Joh. I: 17;) op (of liever) *zo* dat sy sonder ons niet en souden volmaeckt worden, of *volmaekt geworden zijn.*

Zo dat zy, niet zonder ons, zijn volmaekt geworden. — Het woord *volmaken* heeft hier, gelijk dikwijls in dezen Briev, de beteekenis van *verzoenen*, (vergel. Kap. VII: 19. IX: 9. X: 1, 14.) — De uitdrukking, *niet zonder ons*, zegt zo veel, als in onse tegenwoordigheid, terwijl wy leven. — De gansche uitdrukking geevt derhalven te kennen:
„ God had wat beter over ons voorzien, dat wy namelyk
„ de werkelyke vervulling der hoofdbelovte, rakende de
„ koomst van den MESSIAS, aenschouwen zouden, welke
„ de gelovigen van den ouden dag, slechts als toekomen-
„ de, te gemoet zagen, zo dat hunne zonden, eerst by
„ ons leven, door de offerände van CHRISTUS, werkelyk
„ verzoend zijn."

HET XII. KAPITTEL.

¶ *Hier op volgt eene vermaning, om het voorbeeld des geloovs van die beroemde personen naer te volgen, vs. 1.*

1. Daerom dan oock, also wy soo groot een wolcke der getuygen rontom ons hebben liggende, (*a*) laet ons afleggen allen last, ende de sonde die [*ons*] lichtelick omringt, ende laet ons (*b*) met lijdsaemheyt (*c*) loopen de loopbane, die ons voorgestelt is:

De hoofdsom van deze vermaning is vervat, in de laetste woorden, *laten wy, met lijdzaemheid, lopen de loopbaen, welke ons is voorgesteld.*

De zinneprent is ontleend van de wedlopen, welke, by

(*a*) Rom. 6: 4. Ephes. 4: 22. Coloss. 3: 8. 1 Petr. 2: 1, 2.
(*b*) Rom. 12: 12. Hebr. 10: 36. (*c*) 1 Cor. 9: 24.

de oude Grieken en Romeinen, zeer in gebruik waren. — Deze loopftrijden, mag men denken, behoorden, tot de openbare vermaken der Heidenen; hoe kan PAULUS dan, aen Joden fchrijvende, op deze gewoonte, zinfpelen? Dan die zelve fpelen waren, ook onder de Hebreeuwen, niet onbekend. Na de Babylonifche gevangenis, zijn zy ook by de Joden, in gebruik gekomen; en, volgens het verhael van JOSEPHUS, had HERODES, even buiten Jerufalem, een fchouwburg doen bouwen.

Door de *loopbaen* derhalven, hebben wy, in den geestelyken zin, te denken, aen het ganfche leven van eenen Christen, aen het betrachten van alle die plichten van geloov en heiligheid, welke, voor zijne rekening, liggen, zal hy, aen het oogmerk van zijne roeping, beantwoorden, en de opgehangene kroon van het eeuwig leven verkrijgen. — De verrichtingen der Christenen, in deze loopbaen, zijn, naer de verfcheidene omftandigheden, in welke zy verkeeren, veelvuldig en onderfcheiden. In het byzonder evenwel heeft de Apostel het oog, op het lijden van verdrukkingen, en het ondergaen van wreede vervolgingen, om de belijdenis der waerheid. Dit was het geval, waer in de Hebreeuwfche Christenen thans verkeerden; hunne omhelfing van het Christendom maekte hen, tot de voorwerpen van den haet en de mishandelingen der ongelovige Joden, en de Apostel is hier bezig, om hen, tot geduld en ftandvastigheid, onder het lijden, aen te moedigen, verg. Kap. X: 32—

Deze loopbaen was *hun voorgefteld.* — In de loopbanen der Ouden, waren zekere Richters, die de loopbaen gereed lieten maken, de wetten voorlafen, en den eereprijs, aen den overwinnaer, ter hand ftelden. Even zo is het ook gelegen, in de geestelyke loopbaen: de loopbaen van geloov en verdrukkingen was, den Hebreeuwfchen Christenen, *voorgefteld*, door God zelven. Hy had hun den weg, welken zy lopen, en de plichten, welke zy betrachten moesten, in het Euangelie voorgefchreven; het lijden en de verdrietlykheden, welke zy ondergaen moesten, waren, in Gods eeuwigen raed, vastgefteld, en werden hun, door

zijne

zijne Voorzienigheid, toegeschikt; de lengte van deze loopbaen, de mate en geduurzaemheid van hun lijden, had God zelvs bepaelt; en van Hem hadden zy, na het eindigen van hunnen loop, de kroon der eeuwige heerlykheid te wachten.

Laten wy, zegt de Apostel, deze *loopbaen, met lijdzaemheid, lopen.* — De Christenen *lopen* deze loopbaen, wanneer zy 'er zich, door Gods genade, met inspanning van alle hunne vermogens, op toe leggen, om toe te nemen, in het geloov, en voorderingen te maken, op den weg der heiligheid, zo dat de een den anderen poogt voorby te streven; byzonder wanneer zy, in tijden van vervolging, gelijk dit het geval der Hebreeuwen was, standvastig volharden, in de belijdenis van het Christendom. — Dit moet geschieden, met *lijdzaemheid.* Het lopen, in de oude renbanen, was lastig en verdrietig; de baen was lang, en daer te boven, met zwaer zand, bestrooid, zo dat de lopers veel geduld en lijdzaemheid nodig hadden, om niet moedeloos te worden. Even zo gaet het ook, in het geestelyke; de Hebreeuwsche Christenen hadden, in de loopbaen der vervolgingen, lijdzaemheid nodig. Zy waren bloot gesteld, aen veelerlei verdrietlykheden, hard voor vleesch en bloed, en recht geschikt, om hen moedeloos te maken. Zy moesten zich daerom, met lijdzaemheid, wapenen, geduldig, aen Gods wil, onderwerpen, en bemoedigen, met het vleiend vooruitzicht van de kroone der eeuwige heerlykheid.

Om nu, in deze loopbaen, des te meer te voorderen, moesten de Hebreeuwen zich zorgvuldig ontdoen, van al het gene hen verhinderen konde. *Laet ons afleggen*, wordt 'er daerom bygevoegd, *allen last en de zonde, welke ons ligtelyk omringt.* — De Apostel blijvt hier, in dezelvde leenspreuk. De wedlopers onthielden zich, reeds eenige dagen te voren, eer zy zich, in de loopbaen, begaven, van al het gene de vlugheid van hunne lichaem hinderen konde, en, om des te vaerdiger te zijn, lagen zy, wanneer zy den loop beginnen zouden, hunne klederen af, niets aenhoudende, dan alleen het gene de welvoeglykheid vorderde. — Door *allen last* bedoelt hy derhalven al het gene, in het lopen van de loopbaen der verdrukkingen, hinderlyk, en geschikt

is, om iemand lauw en onverschillig te maken, in het stuk van den Godsdienst; men denke byzonder, aen de zorgvuldigheden van dit leven, de gehechtheid aen de zichtbare dingen, de lievde tot de waereld en hare begeerlykheden. Van dit alles moesten de Hebreeuwsche Christenen hunne harten losmaken; en deze vermaning was, ten hunnen opzichte, des te noodzakelyker, daer zy, om de belijdenis van het Christendom, schade moesten lijden, aen hunne tijdelyke bezittingen, (vergel. Kap. X: 31.) — Ook moesten zy *de zonde afleggen*, *welke hen ligtelyk omringde.* Het verband van zaken vordert, dat wy, door de *zonde*, bepaeldelyk het ongeloov, en den afval van het Christendom, te verstaen hebben. (vergel. Kap. X: 26.) Deze zonde omringde de Hebreeuwsche Christenen ligtelyk, en van alle kanten; hunne ongelovige broeders zochten hen, door allerlei mishandelingen, van de belijdenis des Christendoms, af te trekken. Zy moesten daerom de *zonde* by uitnemenheid afleggen, en zich wapenen, tegen alle verzoekingen, door welken men hen zocht te vervoeren, om het Christendom te verzaken.

Deze vermaning wordt, by wijs van gevolgtrekking, uit het vorige, afgeleid: *daerom dan ook, alzo wy zo groot eene wolke van getuigen rondom ons hebben liggende.* — Eene *wolk* is een zeer gewoon zinneprent van eene grote en dikinëengedrongene menigte; eene *wolk van getuigen* beteekent derhalven eene zeer grote menigte van uitmuntende personen, die, door de kracht van hun geloov, getuigenis bekomen, en zich daer door beroemt gemaekt hebben. (vergel. Kap. XI: 2.) — Deze wolke van getuigen hebben wy *rondom ons liggende*, of wy zijn 'er van omcingeld. Er is, die menen, dat de Apostel het oog hebbe, op de menigte van omstanders en aenschouwers, die de oude loopbanen omringden, om te zien, hoe de lopers zich gedragen, — en wie van hen den eereprijs behalen zouden. Volgens dit begrip, komen de geloovshelden van den ouden dag, die nu reeds in den hemel verheerlykt zijn, voor, als getuigen en aenschouwers van het gedrag der Christenen, in de loopbaen van geloov en godzaligheid. — Wy willen niet ontkennen, dat de zalige

lige zielen, in den hemel, het zy door Goddelyke Openbaringen, het zy door verkeering met de Engelen, het zy misschien door andere wegen, meer van onſe zaken hier op aerde weten, dan men zich gemeenlyk verbeeldt. Voor het naest evenwel ſchijnt ons de Apostel te zinſpelen, op de ſtandbeelden van vermaerde lopers, welke, rondom de oude renbanen, waren opgericht, zo tot hunne eer en nagedachtenis, als tot aenmoediging van volgende loperen. In de daed, op ſoortgelyk eene wijs, waren de Hebreeuwſche Christenen omcingeld, met eene grote wolke van getuigen; immers de oude geloovshelden ſtaen, in Gods woord, als zo vele marmeren ſtandbeelden en altoosduurende gedenkteekens, van hun geloov en ſtandvastigheid, opgericht.

Uit deze aenmerking, leidt de Apostel eene krachtige drangreden af, *daerom dan, alzo wy* enz. Gelijk de lopers, in de renbanen, door het aenſchouwen der ſtandbeelden, ter eere van uitmuntende lopers, opgericht; zo moesten ook de Hebreeuwſche Christenen, door de herïnnering van zo vele uitmuntende perſonen, die hun geloov en hunne ſtandvastigheid, op eene roemruchtige wijs, hadden openbaer gemaakt; ter naervolging, aengeſpoord en bemoedigd worden, te meer daer zy boven hen bevoorrecht waren, naerdien God wat beters over hen voorzien had.

E. Om de Hebreeuwſche Christenen nog al meer aen te moedigen, ſtelt de Apostel hun het grote voorbeeld van den Verlosſer, die, om de heerlykheid, welke Hem beloovd was, het meest duldeloos lijden, kloekmoedig heeft doorgeſtaen, ter naervolging voor, vs. 2, 3.

2. Siende, het oog houdende op, en naervolgende de voetſtappen van den overſten Leydsman of heirvoerer ende voleynder des geloofs Jeſum, (*d*) dewelcke voor de vreugt, die hem voorgeſtelt was, het kruyce heeft verdragen en de ſchande veracht, ende is geſeten aen de rechter[*hant*] (*e*) des throons Godts.

(*d*) Luc. 24: 26. Philipp. 2: 8, 9, &c. 1 Petr. 1: 11. (*e*) Hebr. 1: 3. ende 8: 1.

JESUS is de *Overste leidsman en voleinder des geloovs.* — Het woord, door *Oversten leidsman* vertaeld, doet ons denken, aen eenen heirvoerer, die zich, aen het hoofd van zijne bende, plaetst, en de zijnen, in den strijd, voortreedt; op dat zy, bestuurd door zijne bevelen, en aengemoedigd, door zijn manmoedig voorbeeld, zich des te dapperer gedragen mogen. De Apostel blijvt hier, in dezelvde toespeling, op de loop en renbanen der ouden, en hy schijnt het oog te hebben, op den Leermeester der loperen, die hen, in deze oeffening onderwees, en vooruit liep, op dat zy in staet gesteld wierden, om, ter hunner tijd, naer den eereprijs te dingen. In deze toespeling, wordt de Heer JESUS eigenäertig, en met het hoogste recht, *de Overste leidsman*, de heirvorst *van het geloov*, genaemd. Hy heeft ook het geloov uitgeöeffent, in de dagen van zijn vleesch; toen Hy op het diepst vernederd was, vertrouwde Hy rustig, op God, en, hoe donker het 'er ook mogt uitzien, nimmer kwam 'er een oogenblik, dat Hy eenigermaten twijffelde, aen de vervulling der belovten, welke zijn eeuwige Vader Hem gedaen had. Hy is ons, met zijn eigen voorbeeld, voorgegaen; Hy heeft ons, door zijn onwankelbaer vertrouwen, en eene onnavolgbare lijdzaemheid, getoont, hoe wy, in de loopbaen van geloov en verdrukking, lopen moeten. — JESUS is de *voleinder* of *volmaker van het geloov*, die het geloov, in den hoogstmogelyken trap van volmaektheid, heeft uitgeöeffent. Het vertrouwen, het welk Hy, in de allerzorgelykste omstandigheden, op God zijnen Vader had, was in nadruk geloov; zelvs dan, wanneer alles scheen zaem te spannen, om Hem moedeloos te maken, was en bleev zijn vertrouwen ten eenemael, en volkomen onwankelbaer.

Dit geloov en standvastig vertrouwen heeft de Verlosser openbaer gemaekt, onder zijn meest duldeloos lijden; *Hy heeft het kruis verdragen, en de schande verächt.* — Door het *kruis*, verstaet de Apostel de smerten, en, door de *schande*, de smaedheden, welken de Heiland, in zijn gansche lijden, maer byzonder aen het kruis, ondergaen heeft. Hy heeft het *kruis verdragen*, de meest duldelose smerten doorgestaen, met eene onnavolgbare lijdzaemheid, met eene onver-

verschrokkene kloekmoedigheid, welke geen weergaê kent, en dat, daer Hy het in zijn vermogen had, om zijne moordbeulen, met den adem zijner lippen, te doden. Hy heeft de *schande veracht*, en allerlei smaedheden geduldig doorgestaen; zijne lijdzaemheid ging zo ver, en zijne standvastigheid was zo onbezweken, dat Hem, in het midden van de meest onverdraeglyke smaedheden, nimmer eenig onbedachtzaem woord ontglipte. (vergel. 1 Petr. II: 23.)

Trouwens Hy verkloekte zijn hart, met een zeer vleiend vooruitgezicht. Hy leedt dit alles, *voor de vreugde, welke Hem was voorgesteld* of *voor Hem lag.* — In de plaets van *voor*, zouden wy liever vertalen *om*, als de bewegende oorzaek, en dan verstaen wy, door de *vreugde*, die zelvde Middelaers heerlykheid, welke vervolgens, door het zitten aen de rechtehand van Gods throon, wordt uitgedrukt. Deze heet eene vreugde, om dat zy Hem de stof van uitnemende en altoosduurende blijdschap verschaffen zoude. Deze vreugde was Hem *voorgesteld*; en, door zijnen eeuwigen Vader, beloovd; (vergel. Jes. LIII: 10. Phil. II: 8-10;) zy *lag voor Hem*, zo dat Hy 'er geduurig het oog op hadde. — *Om deze vreugde, welke Hem was voorgesteld, heeft Hy het kruis verdragen en de schande veracht*; dat is: „ gelijk de lopers, in de renbanen, tot yver en standvastigheid, werden aengemoedigd, door het zien op den eereprijs, die, aen het einde van de loopbaen, was opgehangen; zo heeft ook JESUS zich die heerlykheid, welke Hem, door zijnen eeuwigen Vader, beloovd was, geduurig vertegenwoordigt; daer door heeft Hy zijn hart dermaten versterkt, dat Hy het meest duldeloos lijden, en de bitterste smaedheden, met eene onnavolgbare kloekmoedigheid, hebbe doorgestaen." — Het voorzetsel, door *voor*, vertaeld, wordt meermalen, in den zin van *om* genomen; ook wordt de Middelaers heerlykheid meermalen eene *vreugde* genaemd; (vergel. Ps. XVI: 11;) en, volgens deze uitlegging, blijvt de Apostel al weder, in dezelvde toespeling, op de oude loopbanen.

Ook is de Middelaer, in zijne verwachting, niet te leur

gesteld: want Hy *is gezeten, aen de rechtehand van Gods throon.* (Vergel. het aengeteekende, by Kap. I: 3)

3. Want (of *Immers*) aenmerckt desen oversten leidsman van het geloov; houdt uw oog gevestigd, op Hem, die, hoe zeer Hy de ervgenaem van alle dingen was, (vergel. Kap. I: 2,) sodanigh een tegenspreken, de meest tergende smaedheden en mishandelingen, van de sondaren tegen hem, met eene lijdzaemheid, welke nimmer weergaê had, heeft verdragen, op dat gy, staroogende op zijn uitlokkend voorbeeld, niet en verslaeuwt, of moedeloos wordt, ende beswijckt in uwe zielen.

De beide woorden *verflauwen* en *bezwijken*, zijn wederom ontleend, van de wedlopers. Het eerste zegt eigenlyk *moede worden* van lopen, en het ander *ontbonden* worden, zijne krachten verliezen.

ζ. De Apostel ontleent nog eene drangreden, uit het nut der tegenspoeden, vs. 4-13.

a. Vooräf herïnnert hy den Hebreeuwsche Christenen, dat hun leven nog verschoond wierd, vs. 4.

b. Wijders vertoont hy hun het nut der verdrukkingen, vs. 5-11.

𝔞. Door het aenhalen der woorden van SALOMO, *vs. 5-8.*

1. Deze woorden worden aengehaeld, vs. 5, 6, en

2. Op de omstandigheden der Hebreeuwsche Christenen, toegepast, vs. 7, 8.

𝔟. Door zich te beroepen, op het gedrag van eenen Vader, omtrent zijne kinderen, die hen kastijdt, tot hunne verbetering, vs. 9, 10.

𝔠. Door het oplossen van eene schijnbare bedenking, vs. 11.

c. Uit het een en ander, leidt de Apostel de verplichting der Hebreeuwsche Christenen af, om op nieuws moed te grijpen, en hunnen loop yverig voort te zetten, vs. 12, 13.

4. (*f*) Gy en hebt nogh tot den bloede toe niet

(*f*) 1 Cor. 10: 13.

niet tegengestaen, strijdende tegen de verzoeking tot de sonde van afval. Om u, tot het verzaken van uwe belijdenis, te vervoeren, hebben de ongelovige Joden u wel mishandelt, en benadeelt, in uwe tijdelyke bezittingen; (vergel. Kap. X: 33, 34;) maer evenwel gy hebt nog geen bloed gestort, men is u nog niet aen het leven gekomen.

De ongelovige Joden waren geweldig verbitterd, op hunne broederen, die belijdenis deden van het Christendom; zy deden hun allerlei smaedheden en mishandelingen aen, maer de macht, over leven en dood, stondt thans, in de handen der Romeinen. Hier van daen hadden de Christenen, voor hun leven, niet te vrezen; de woede bepaelde zich, tot hunne tijdelyke bezittingen. STEPHANUS en eenige anderen waren wel, van het leven, beroovd; maer dit was, in een oproer, geschied.

5. Ende, of schoon gy, voor uw leven, nog niet te vrezen hebt, hebt gy evenwel vergeten de vermaninge, die tot u als tot sonen spreeckt; of immers velen van u gedragen zich zo, als of zy, aen die merkwaerdige vermaning, niet dachten, welke de wijste aller Koningen heeft voorgeschreven, Spreuk. III: 11, 12: (g) Mijn sone, en acht niet kleyn de kastijdinge des Heeren, veracht de tegenspoeden niet, welken God u, in den weg zijner Voorzienigheid, tot wijze en weldadige einden, toezendt, noch en beswijckt niet, door mismoedig te worden, als gy van hem vaderlyk bestraft en gekastijd wort.

6. Want dien zoon, welken de Heere lief heeft, kastijdt hy, ten zijnen beste: ende hy geesselt of tuchtigt eenen yegelicken sone, dien hy aenneemt, en van welken hy veel werk maekt, om zijn wezenlyk nut te bevoorderen. Beschouwt derhalven het lijden, het welk u, door uwe ongelovige broederen, werdt aengedaen, als vaderlyke kastijdingen, welken de hemelsche Vader u toeschikt.

7. Indien gy de kastijdinge verdraegt, en tuchti-

(g) Job 5: 17. Spr. 3: 11. Openb. 3: 17.

ging ondergaen moet, ſo draegt hem Godt tegen u als zijne gelievde ſonen: (want wat ſone is 'er, onder ons menſchen, dien de lievderijke vader niet nu en dan, ten zijnen beste, kaſtijdt?)

8. Maer indien gy ſonder kaſtijdinge zijt, en nimmer de tuchtiging ondervonden hebt, welcker alle kinders van den hemelſchen Vader, deelachtigh zijn geworden, ſo zijt gy dan gelijk aen baſtaerden, die, buiten het huis en het opzicht van den Vader, worden opgevoed, ende niet gelijk aen echte ſonen, die, in het huis, en onder het lievderijk oog van hunnen Vader, verkeeren.

9. Voorders, om u het nut der tegenſpoeden, en uwe verplichting, om dezelve lijdzaem te verdragen, nog nader onder het oog te brengen: wy hebben de vaders onſes vleeſchs, onſe vleeſchelyke vaders, in de dagen van onſe jeugd, wel tot kaſtijders gehadt, ende wy ontſagenſe, en onderwierpen ons aen hun: ſullen wy [*dan*] niet veel meer den Vader der geeſten, die ons, met eenen redelyken geest, begivtigd heeft, wanneer Hy ons tuchtigd, onderworpen zijn, ende daer door gelukkig leven:

10. Want (of *Immers*) gene, onſe vleeſchelyke vaders namelyk, hebben [*ons*] wel voor eenen korten tijt, zo lang als onze kindſche jaren duurden, nae dat het haer goet dochte, willekeurig, en zonder rede, gekaſtijdt, zomtijds uit gramſchap, zonder ons wezenlyk nut te bedoelen: maer deſe, de Vader der geesten, kaſtijdt [*ons*], alleenlyk wanneer het nodig is, en altoos uit een weldadig beginſel, tot [*onſen*] nutte, op dat wy ſijner heyligheyt ſouden deelachtig worden, en zijn volmaekt voorbeeld meer en meer naervolgen.

11. Ende alle kaſtijdinge, dit erken ik, als die tegenwoordigh is, en ſchijnt geen [*ſake*] van vreugde, maer van droefheyt te zijn: doch daer na, van achteren, geeft ſy van haer eene vreedſame of *heilzame* vrucht der gerechtigheyt en der deugdzaemheid, den genen die door deſelve geoeffent zijn, en verbeterd worden.

12. (*h*) Daerom, vermits de weldadige hemelsche Vader, in de tegenspoeden, welken Hy u toezendt, uw wezenlyk heil bedoelt, recht weder op de trage handen, ende de slappe knien:

13. Ende maeckt rechte paden voor uwe voeten, op dat het gene kreupel is niet verdraeyt en worde, maer [*dat*] het veel meer genesen worde.

De spreekwijs, *trage handen, en slappe kniën, weder op te richten*, is ontleend van menschen, die, door eene lange reis, — byzonder van lopers, die door het lopen, vermoeid en afgemat zijn; zo dat hunne handen traeg en hunne kniën slap zijn; maer die wederom moed grijpen, en hunne krachten op nieuw verzamelen. De handen der Hebreeuwsche Christenen waren traeg, en hunne kniën slap geworden, in de loopbaen der verdrukkingen; zy begonden moedeloos te worden, onder de mishandelingen van hunne ongelovige broederen, en door deze moedeloosheid, waren zy in gevaer, om zich, tot afval van het Christendom, te laten vervoeren. De Apostel vermaent hen daerom, om, uit aenmerking van al het beredeneerde, wederom moed te vatten.

Maekt rechte paden, voor uwe voeten, voegt hy 'er by. — *Rechte paden* zijn effene wegen, die gelijk zijn, in tegenstelling van zulke, die bultig zijn, met hoogten en laegten. In deze toespeling, moesten de Hebreeuwsche Christenen, effene paden maken, voor hunne voeten, dat is, zich ontdoen, van alles, wat hen, in de beöeffening der godzaligheid, zou kunnen verhinderen. — *Op dat het gene kreupel*, verzwakt en verlamd *is, niet verdraeid* of geheel verrekt, *maer dat het veel meer genezen worde.* Wanneer iemand kreupel is, en de zenuwen zijner voeten verzwakt zijn, moest hy zich wachten, van eenen ongelyken weg te bewandelen; daer door zou hy gevaer lopen van eene gehele en ongeneesbare verrekking. Velen nu der Hebreeuwsche Christenen begonden kreupel te worden, het viel hun zeer bezwaerlyk de loopbaen der verdrukkingen langer te lo-

(*h*) Jes. 35: 3.

pen. Daerom moesten zy rechte paden maken, voor hunne voeten, en zich ontdoen van alles, wat hen, in de beöeffening van Godsvrucht, byzonder van lijdzaemheid, zou kunnen verhinderen. Zonder dit liepen zy gevaer, van eene gehele verrekking, van bezwijking en afval.

ד. *De Apostel laet 'er eene vermaning op volgen, tot vreedzaemheid en heiligheid, vs.* 14-17.

A. *Tot vreedzaemheid, vs.* 14ª.

B. *Tot heiligheid, vs.* 14ᵇ-17.

A. Deze vermaning wordt voorgesteld, vs. 14ᵇ, *en*

B. Aengedrongen uit het verband, het welk 'er is, tusschen de heiligheid en zaligheid, vs. 14ᶜ, *en*

C. Nader uitgebreid, door eene waerschouwing, tegen verscheidene ondeugden, vs. 15-17.

α. Tegen het veràchteren van de genade, vs. 15ª.

β. Tegen het gene beroering, in de Gemeente, kon veröorzaken, vs. 15ᵇ.

γ. Tegen de hoerery, vs. 16ª.

δ. Tegen het gering achten van den Godsdienst, vs. 16ᵇ, 17.

14. (*i*) Jaegt den vrede na met allen, en beyvert u, zo veel mogelyk is, om vreedzaem te zijn, tegen alle menschen; wie zy ook wezen mogen, zelvs tegen uwe vyanden, (vergel. Rom. XII: 18,) ende legt 'er yverig op toe, om te voorderen, in (*k*) de heyligmakinge, sonder welcke niemant den Heere sien en de hemelsche gelukzaligheid, in zijne onmiddelyke tegenwoordigheid, genieten sal,

15. (*l*) Toesiende, en, op alle mogelyke wijzen, zorg dragende, dat niet yemant en verachtere van de genade Godts, van het woord des Euangeliums; (vergel. 2 Cor. VI: 1. Gal. V: 4;) dat niemand, ten aenzien van het Euangelie, *achter aen kome*, en zich, over de belijdenis van

(*i*) Rom. 12: 18. 2 Tim. 2: 22. (*k*) Matth. 5: 8. (*l*) 2 Cor. 6: 1.

van het Christendom, ſchame: dat niet (*m*) eenige wortel der bitterheyt opwaerts ſpruytende (*n*) beroerte en make, ende door deſelve vele ontreynigt en worden.

Eenige wortel van bitterheid, zegt zo veel, als een bittere wortel. — De ſpreekwijs is ontleend, uit Deut. XXIX: 18, alwaer een wortel, die gal en alſem draegt, eenen Israëller beteekent, die niet alleen voor zich zelven, naer afgodery, hunkerde, maer ook anderen, door verleiding, en andere listige wegen, zocht te vergivtigen, en tot afgodery te vervoeren. Een bittere wortel beteekent hier derhalven zulk eenen, onder de Hebreeuwſche Christenen, die niet alleen voor zich zelven, tot afval van het Christendom, neigde, maer ook anderen daer toe zocht te verleiden.

PAULUS wil daerom, dat zy, tegen de zulken, zouden waken, en zorg dragen, dat 'er zulk een gevaerlyke verleider, in hun midden, niet gevonden wierd. Zulk een moest beſchouwd worden, als een bittere en vergivtige plant. *Opwaerds ſpruitende*, zou dezelve *beroerte maken*. Zulk een verleider zou grote verwarringen, in de Gemeente, veröorzaken, even als een vergivtige plant, in de maeg en ingewanden, inwendige beroerten te weeg brengt; en *daer door zouden velen verontreinigd worden*, vele leeden der Gemeente zouden, door het vergivt, aengeſtoken, en vervoerd worden, om mede het Christendom te verzaken.

16. (*o*) Dat niet yemant onder u lieden, en zy een hoereerder, ofte dat niemand zy een onheylige, die den Godsdienst gering acht, en genen prijs ſtelt, op de Goddelyke belovten, (*p*) gelijck by voorbeeld Eſau geweest is, die om éene enkele ſpijſe het recht van ſijne eerſtgeboorte wech gaf, en het zelve, met alle de Goddelyke belovten, welke daer aen verbonden waren, aen Jacob, zijnen jongeren broeder, verkocht.

17. (*q*) Want (of *Immers*) gy weet dat hy oock

(*m*) Deuter. 29: 18. (*n*) Hand. 13: 17. Galat. 5: 12. (*o*) Epheſ. 5: 3. Coloſſ. 3: 5. 1 Theſſ. 4: 3. (*p*) Geneſ. 25: 33. (*q*) Geneſ. 27: 36.

daer na, toen hy de zaek dieper indacht, de segeninge willende be-erven, welke, aen de eerstgeboorte, verbonden was, verworpen en afgewezen wiert. Want hy en vont geen plaetse des berouws, hoewel hy deselve met tranen focht. Hy kon zijnen Vader Isaac niet, tot berouw, bewegen, of hem overhalen, om, in den Prophetischen zegen, eenige verändering te maken, hoe zeer hy 'er wenende op aendrong.

Er wordt eene vermaning bygevoegd, om de belijdenis van het Christendom vast te houden, vs. 18-29.

A. *Tot eenen grondslag laet de Apostel een vertoog, over de voorrechten der Christenen, boven die der gelovigen, onder de Sinaïtische bedeeling, vooräfgaen, vs.* 18-24.

A. Hy beschrijvt den staet der Joodsche Kerk, onder de oude huishouding, vs. 18-21, *en*

B. Daer na dien der Christenen, onder de bedeeling van het Euangelie, vs. 22-24.

18. Want (of *Immers*, op dat ik u de uitnemende voorrechten herïnnere, met welken gy verwaerdigd zijt, boven uwe Voorvaderen, onder de Sinaïtische bedeeling) gy leevt niet meer; onder die gestrenge bedeeling, welke oulings plaets had, uit kracht der Sinaïtische Wetgeving; eene Wetgeving, welke gepaerd ging, met schrikverwekkende omstandigheden. Gy en zijt, toen gy het beminnelyk Christendom omhelst hebt, niet gekomen (*r*) tot den tastelicken bergh, (*s*) ende 't brandende vyer, dat is, tot den berg Sinaï, die, door het vuur van den blixem, getroffen was; zo dat het vuur by wijlen, in vlammen, opsteeg; (vergel. Exod. XIX: 16, 18. Deut. IV: 11,) ende tot de donckerheyt, ende duysternisse, tot den berg Sinaï, op welken zich eene zwarte wolke vertoonde, eene stik donkere duisternis, welke zomtijds den gloed van het vuur geheel bedekte; (vergel. Deut. IV: 11,) ende tot het on-

(*r*) Exod. 19: 10, &c. ende 20: 21. (*s*) Exod. 19: 16. Deut. 5: 22.

onweder, of den ſtormwind, die, op den top van Horeb, woedde;

19. Ende tot het geklanck der baſuyne, het welk de Wetgeving vooräf ging, ende de donderende ſtemme, met welke God zelvs de Wet der tien woorden afkondigde: welcke dieſe hoorden, (*t*) baden dat het woort tot haer niet meer, door God zelven, met zulk eene ontzettende ſtem, en ſoude gedaen worden: (verg. Exod. XX: 19. Deut. V: 23-27.)

20. (Want ſy en konden niet dragen 't gene daer geboden wiert, en waren zeer bevreesd geworden, door dat geſtrenge bevel. (*v*) Indien oock maer zelvs een gedierte den bergh aenraeckt, het ſal geſteenigt, ofte met eenen pijl doorſchoten worden; (vergel. Exod. XIX: 12, 13;) uit dit bevel maekten uwe bevende Voorvaders op, hoe zeer zy zelve, in gevaer des doods, waren.

21. Ende Moſes, ſoo vreeſlick was het geſichte, of het verſchijnzel, het welk zich, by de Sinaïtiſche Wetgeving, vertoonde, ſtondt zelvs te beven, en ſeyde, Ick ben gantſch bevreeſt ende beevende.)

22. Met die Sinaïtiſche bedeeling, welke, met zulk ſchrikbarende omſtandigheden, is ingevoerd, hebt gy niets te doen. Maer gy leevt, onder den wel aengenamen tijd, en den dag van zaligheid, die niet, dan genade, ademt. Immers gy zijt gekomen tot den bergh Sion, ende de ſtadt des levendigen Godts, tot (*x*) het hemelſche Jeruſalem. Gy behoort, tot de Kerk van het Nieuwe Testament, waer van de berg Sion, de woonplaets van God, en Jeruſalem, alwaer God oulings zijne vuur en haerdſtede had, ſlechts ſchaduwbeelden waren; (vergel. Gal. IV: 26;) ende gy zijt gekomen, tot de vele duyſenden der Engelen, gy leevt nu in vriendſchap, met de Engelen, die de Goddelyke Majeſteit, by de Wetgeving op Sinaï, vergezelden; (vergel. Eph. I: 10. Col. I: 20.)

23. Tot de algemeyne vergaderinge ende de ge-

(*t*) Exod. 20: 19. Deut. 5: 25. ende 18: 6. (*v*) Exod. 19: 13. (*x*) Gal. 4: 26. Openb. 3: 12. ende 21: 10, &c.

meynte der eerstgeborene, die (y) in de hemelen opgeschreven zijn, gy hebt deel, aen dezelve voorrechten, welke uwe vroege Voorvaders, gelijk Abraham, Isaac en Jacob, die nu burgers zijn van den hemel der heerlykheid, voor het invoeren van de gestrenge Sinaïtische huishouding, genoten hebben; (vergel. Matth. VIII: 11;) ende gy zijt gekomen tot Godt den Rechter over alle, die u een verzoend en genadig Vader geworden is, tot welken gy, als den zodanigen, den vryen toegang hebt, ende tot de geesten der volmaeckte rechtveerdige, voor zo ver gy eene zekere hoop hebt, op die eindelose zaligheid, welke reeds, door de afgestorvene gelovigen, in den hemel, genoten wordt;

24. Ende tot den Middelaer des Nieuwen Testaments Jesum, (vergel. Kap. VIII: 6, 8,) welken gy, door het geloov, hebt aengenomen, ende tot het bloet (z) der besprenginge, het welk ons reinigt van alle zonden, en dat betere dingen spreeckt dan (a) Abel. Dit bloed roept geduurig, om vergeving, daer het bloed van Abel, om wraek, schreeuwt.

B. *Op dezen gelegden grondslag vestigt de Apostel zijne vermaning, vs.* 25-29.

A. Om CHRISTUS, *die in het Euangelie spreekt, niet te verwerpen, vs.* 25-29.

B. Om het Euangelie vast te houden, vs. 28, 29.

25. (*b*) Siet derhalven toe, en draeg toch zorg, dat gy dien CHRISTUS, die, in het Euangelie, spreeckt, niet en verwerpt, (vergel. Kap. I: 1,) en hem gehoorzaemheid weigert. Daer door zoudt gy u een allerschromelykst oordeel op den hals halen: want indien dese van uwe vooröuderen niet en zijn ontvloden, maer eene geduchte straf ondergaen hebben, die den genen verwierpen, welcke op aerden Godtlicke antwoorden gaf, en

(*y*) Luc. 10: 20. (*z*) Hebr. 10: 22. 1 Petr. 1: 2. (*a*) Gen. 4: 10. Hebr. 11: 4. (*b*) Hebr. 2: 3.

en hunne nekken verhardden, tegen de voorschrivten, welke Mose, uit Gods naem, gegeven heeft, veel meer [*en sullen*] wy niet [*ontvlieden*], maer eene nog zwarer straf ondergaen, so wy ons van dien Goddelyken CHRISTUS afkeeren, die van de hemelen [*is*], en zijne voorschrivten smadelyk verächten;

26. Wiens donderende stemme, doe hy de Wet op Sinaï afkondigde, de aerde beweegde en deedt beven: maer nu heeft hy ook verkondigt en verklaert, in de Godspraek van Haggaï, Kap. II: 7, seggende, (*c*) Nogh eenmael sal ick bewegen niet alleen de aerde, maer oock den hemel.

De Apostel stelt de beweging, welke, in de aengehaelde Godspraek, voorspeld wordt, over, tegen die, welke plaets had, by de Wetgeving op Sinaï, ten betoge, dat 'er gesproken worde, van de afschaffing der oude, en de invoering der nieuwe huishouding. By die gelegenheid, zouden 'er geweldige bewegingen, welke wel, by aerdbevingen, mogten vergeleken worden, onder de volken plaets hebben. De Joden zouden zich de gramschap der Romeinen op den hals halen, en dit zou ten gevolge hebben, dat hunne gehele Kerk- en Burgerstaet verwoest wierd. Daer door zou de Heer openlyk betonen, en als eene plechtige verklaring doen, dat de Sinaïtische huishouding voor eens en altoos afgeschaft ware. (verg. XVII Deel p. 337.)

27. Ende dit [*woort*], Nogh eenmael, wijst aen de veranderinge der beweeglicke en onbestendige dingen, dat de plechtigheden van Moses Wet eens moeten worden afgeschaft, als welcke, slechts voor eenen tijd, gemaeckt en voorgeschreven waren, op dat blijven en tot stand komen souden de dingen die niet beweeglick en zijn, de onveränderlyke bedeeling van het Euangelie namelyk.

28. Daerom also wy een onbeweeglick Koninckrijck ontfangen, de bedeeling van het Euangelie, zijnde

(*c*) Hagg. 2: 7.

het Koningrijk van CHRISTUS, het welk de eeuwen verduuren zal, laet ons de genade [*vast*]houden, en blijven, by de belijdenis van het Euangelie, (*d*) door dewelcke wy welbehagelick Gode mogen dienen, met eerbiedinge, voor zijne hoogheid, ende met Godvruchtigheyt, in geduurige vrees van Hem te mishagen.

29. (*e*) Want onse Godt is een verteerende vyer, naerdien Hy niet kan nalaten, zijnen eeuwigen afkeer van het zedelyk kwaed, openbaer te maken; (vergel. Deut. IV: 24,) en derhalven zou Hy ons, wanneer wy moetwillig zondigden, even zo min ontzien, als Hy de oude Israëlleren, om hunne weerbarstigheid, niet gespaert heeft.

HET XIII. KAPITTEL.

ח. *De Apostel voegt 'er eenige vermaningen by, welke betrekkelyk zijn, tot de byzondere omstandigheden, in welke de Hebreeuwsche Christenen verkeerden, vs.* 1-16. *Zy leevden, in eenen tijd van vervolging; daer op zien de vermaningen, vs.* 1-7. *Zy leevden, in eenen tijd van verleiding; daer op zien de plichten, welke vs.* 8-16 *worden voorgeschreven.*

A. *In het eerste stuk, vermaent de Apostel de Hebreeuwsche Christenen, vs.* 1-7.

A. Tot lievde omtrent elkanderen, vs. 1-3.

B. Tot kuischheid, omtrent zich zelven, vs. 4.

C. Tot gespeendheid, omtrent de tijdelyke goederen, welken zy, om de belijdenis van het Christendom, verlaten moesten, vs. 5-7.

1. (*a*) Dat de broederlicke liefde, en de werkzame geneigdheid, om de wezenlyke belangen

(*d*) 1 Petr. 2: 5. (*e*) Deut. 4: 24. (*a*) Rom. 12: 10. Ephes. 4: 3. 1 Petr. 1: 22. ende 2: 17. ende 4: 8.

gen der genen, die, met ons, het Christendom belijden, te bevoorderen, niet verflauwe, maer bestendig blijve, en zelvs hoe langs zo meer overvloedig worde. Daer toe verplicht u het tegenwoordig tijdsgewricht, in het welk gy, aen velerlei vervolgingen, zijt bloot gesteld, nog des te meer. Zo ooit, is het thans nodig, om onderlinge lievde aen te kweken en te beöeffenen, vermits daer van uwe sterkte afhangt. Langs dezen weg, zult gy in staet zijn, om elkanderen, in het lijden, te ondersteunen en te bemoedigen.

2. (*b*) Vergeet de herbergsaemheyt niet, omtrent de verdrevene en beroovde geloovsgenoten, die, van huis en haven, ontzet zijn, door de vyanden der waerheid: (*c*) want hier door hebben sommige onwetens Engelen geherbergt.

Welke *Engelen* worden hier bedoeld? De meesten denken, aen de Engelen, die, aen ABRAHAM en aen LOTH, verschenen zijn. (vergel. Gen. XVIII: 3. XIX: 1.) Anderen voegen 'er nog het geval van GIDEON en MANOACH by. Dan, vermits, in het laetst gemelde geval, alleen de Verbonds-Engel verschenen is, denken wy liever, aen de Engelen, die, aen ABRAHAM en LOTH, verschenen zijn. Beide deze hebben *Engelen geherbergt* en wel *onwetens*. Wanneer ABRAHAM zat, by de eikenbosschen van MAMRE, in de deur zijner tente, verschenen hem drie mannen, van welke de éene de Verbonds-Engel was, maer de twee andere waren geschapene Engelen. Wanneer LOTH zat, in de poorte van SODOM, verschenen hem twee Engelen. ABRAHAM en LOTH hebben deze Engelen gastvry geherbergt, zonder te weten, dat zy Engelen ontvongen.

Uit deze gevallen, ontleent de Apostel eene drangreden, om de Hebreeuwsche Christenen, tot herbergzaemheid, omtrent hunne verdrevene en onbekende geloovsgenoten, aen te sporen. Het is, als of hy dus redeneerde: „ gelijk God „ de gastvrye herbergzaemheid van ABRAHAM en LOTH zo „ blijkbaer heeft goedgekeurd, dat zy, met een bezoek van

(*b*) Rom. 12: 13. 1 Petr. 4: 9. (*c*) Gen. 18: 1. enda 19: 1.

„ Engelen, verwaerdigd zijn, en ABRAHAM zelvs, met een
„ bezoek van den Verbonds-Engel, die hem ook, by die
„ gelegenheid, eene zeer merkwaerdige belovte deedt,
„ terwijl LOTH, aen die Engelen, zijne redding uit Sodom
„ had dank te weten; zo hebt ook gy de Goddelyke goed-
„ keuring, op uwe herbergzaemheid, te wachten, het zy
„ dat 'er ook Engelen, tot uwe redding, uit het een of
„ ander gevaer, zullen gezonden worden, het zy dat de
„ Goddelyke Verbonds-Engel zelvs u, met de blijken zijner
„ gunstrijke tegenwoordigheid, ter versterking van uw ge-
„ loov, aen Gods belovten verwaerdigen zal."

3. (*d*) Gedenckt in lievde, en met belangneming, aen de ellenden van uwe geloovsgenoten, die, om de belijdenis van het Christendom, mishandeld worden. Trekt u hunne zaek zodanig aen, als of gy zelve, in hunne verdrietige omstandigheden, geplaetst waert. Gedenkt op deze wijs, der gevangene als of gy mede gevangen waert: [*ende*] der gene die, door de vyanden der waerheid, qualick gehandelt worden, als of gy oock selve in 't lichaem, en in uwe eigene personen, [*qualick gehandelt*] waert. Legt 'er u op toe, om den zodanigen hulp, ondersteuning en vertroosting, immers zo veel in uw vermogen is, lievderijk toe te brengen.

4. Het houwelick [*is*] of zy eerlick onder allen. Beschouwt den echten staet, als eer- en achtingswaerdig. Geen stand, of betrekking van personen, is 'er, die daer toe onbevoegd moet gerekend worden; ende het bedde zy onbevleckt. De huwelyks vereeniging moet, met de rechte oogmerken, ondernomen worden, en in alle opzichten, onschuldig zijn. By uwe ongelovige broederen, worden de rechten van het huwelyk zo nauw niet genomen, en de echtscheidingen zijn, by hen, zeer gewoon: maer laet het, uit uw gedrag, blijken, dat gy geheel anders hebt leren denken en handelen. Wacht u van alle ontucht: want de hoereerders ende overspeelders sal Godt oordeelen, en rechtvaerdig straffen.

5.

(*d*) Matth. 25: 36.

5. (*e*) [*Uwe*] wandel en ganfche levenstrein zy, fonder geldgierigheyt, en verkleevdheid aen tijdelyke goederen; te meer, daer gy geduurig in gevaer zijt, dat gy, om de belijdenis van het Christendom, van uwe aerdfche bezittingen zult beroovd worden; (*f*) ende zijt daerom, vergenoegt met het tegenwoordige, vertrouwende, voor het toekomende, op Gods gunftige voorzorg. Want hy, die aller lotgevallen beftuurt, heeft meermalen, tot zijne gunstgenoten, gefegt, (*g*) Ick en fal u niet begeven, noch ick en fal u niet verlaten. (vergel. Jof. I: 5. Deut. XXXI: 6. 1 Chron. XXVIII: 20.) Deze bemoedigende belovte van den Onfeilbaren, mogen wy ook op ons zelven toepasfen, en ons daer op gerust verlaten.

6. So dat wy vrymoedelick durven feggen, (*h*) De Heere is my een helper, ende ick en fal niet vreefen wat my een menfche fal doen, even als de Spreker, die Pf. CXVIII: 6. het woord voert, en in foortgelyke omftandigheden verkeerde, als in welke gy thans geplaetst zijt.

7. Gedenckt ten dien einde (*i*) uwer Voorgangeren, die u het woort Godts gefproken hebben: [*ende*] volgt haer geloove na, aenfchouwende de uytkomfte [*harer*] wandelinge.

Door deze *voorgangers* verftaet de Apostel, alle die gewone en buitengewone Euangeliedienaers, die weleer, den Hebreeuwfchen Christenen, *het woord Gods gefproken* en gepredikt hadden; maer die hun thans, of door den marteldood ontrukt, — of, door eenen natuurlyken dood, ontflapen waren, in onderfcheiding van de thans nog levenden, van welke vs. 17 zal gefproken worden. — Zy heten hier *voorgangers*, om dat zy, met toefpeling op de herders, en voorgangers der kudde, den Hebreeuwfchen Christenen, in leer en wandel, waren voorgegaen.

(*e*) Exod. 23: 8. Deuter. 16: 19. Spreuck. 15: 16. (*f*) Philipp. 4: 11. 1 Tim. 6: 6, 8. (*g*) Deut. 31: 6, 8. Jof. 1: 5. 1 Chron. 28: 20. (*h*) Pfalm 56: 5. ende 118: 6. (*i*) Hebr. 13: 17.

Aen deze voorgangers moesten zy *gedenken*, en dezelve, in dankbare erkentenis houden. — Zy moesten het *geloov* van deze uitmuntende mannen *naervolgen*, door de belangen van CHRISTUS naem en zaek ſtandvastig aen te kleven, in weerwil van alle vervolgingen, en elkander daer toe, door de dankbare herïnnering van het uitlokkend voorbeeld hunner Leerären, aenmoedigen. — Ten dien einde, moesten zy de *uitkoomst van hunne wandeling aenſchouwen*. Denk, aen het gezegend uitëinde van hunnen ſtandvastigen geloovswandel, hunne zalige ontbinding, en overbrenging in de gewesten der onſtervelykheid. Dit alles moesten de Hebreeuwſche Christenen *aenſchouwen*, dat is, naer de kracht van het Griekſche woord, met de grootſte opmerkzaemheid, en, by herhaling, beſchouwen; daer op ſtaröogen, met een vurig verlangen, om mede deelgenoten van hun geluk te worden. Daer door zouden zy des te meer uitgelokt en aengemoedigd worden, om de ſtandvastigheid van hun geloov, in weerwil van alle verdrukkingen, kloekmoedig naer te volgen. Iets, het welk, in hunne toenmalige omſtandigheden, byzonder noodzakelyk was.

B. *De tweede ſoort van vermaningen heeft betrekking, tot de verleiding, aen welke de Hebreeuwſche Christenen thans waren bloot geſteld, vs.* 8-16.

Tot nader verſtand van zaken, dienen wy vooräf te weten, aen welke verleiding deze Christenen waren bloot geſteld. Dit moet, uit den inhoud der vermaningen zelve, worden opgemaekt. — Het blijkt, uit vs. 9, dat die verleiding verkeerde, omtrent het eeten van zekere ſpijzen, en, uit vs. 10, dat deze ſpijzen zodanige geweest zijn, welke, tot den altaer, betrekking hadden. Deze altaer kan geen ander zijn, dan de brandältaer, vermits de reukaltaer alleen, tot het aenſteken van reukwerk, geſchikt was. Verder mogen wy, uit vs. 11, beſluiten, dat die altaer ſpijſen, tot de danköffers, moeten gebracht worden, daer het vleesch der zondöffers geheel moest verbrand worden.

Wan-

Wanneer wy nu alle deze byzonderheden te zamen voegen, en dan de waerſchouwingen en vermaningen van den Apostel, daeromtrent in aenmerking nemen, mogen wy daer uit opmaken, dat PAULUS zulke verleiders bedoele, die, Joden zijnde van oorſprong, wel het Christendom hadden aengenomen; maer evenwel nog, met den ouden zuurdeesſem, beſmet waren; en, uit dat beginſel, de Hebreeuwen zochten te overreden, dat zy, of ſchoon het Euangelie omhelsd hebbende, zich echter niet geheel, van den ouden ſchaduwdienst, en van de gemeenſchap aen het altaer, behoorden af te ſcheiden; of ten minſten, dat zy nog wel van de danköfferen, eeten konden. — Een leerſtelſel, het welk die verleiders zochten ſmakelyk te maken, door voor te wenden, dat men de ongelovige Joden, door deze toegevenheid, des te beter gewinnen konde; terwijl zy den heimelyken toeleg hadden, om, langs dezen weg, den Christelyken, met den Joodſchen Godsdienst, te vermengen, en daer door te gelijk de vervolgingen te ontwijken.

A. Vooräf legt de Apostel eene zekere waerheid, tot eenen grondſlag, vs. 8.

8. Jeſus Chriſtus, de grote Inſteller van het gezegend Christendom is giſteren ende heden de ſelve ende in der eeuwigheyt.

JESUS CHRISTUS wordt hier niet zo zeer aengemerkt, als waerächtig God, maer als Middelaer. Trouwens, deze beide benamingen van den Verlosſer, JESUS CHRISTUS, hebben betrekking, op zijn Middelaers werk. — Hy *is gisteren en heden dezelvde, en in de eeuwigheid.* Men vraegt, of deze drie uitdrukkingen, *gisteren, heden, en in de eeuwigheid,* in het gemeen het voorledene, tegenwoordige en toekomende, te kennen geven; dan of men dezelve, voor drie bepaelde tijdvakken, nemen moet. Die het, op de laetſte wijs, begrijpen, verſchillen 'er wederom over, of men het eerſte tijdvak moet aenvangen met ADAM, en het zelve laten doorlopen, tot de geboorte of dood van CHRISTUS, dan of men het

eerste tijdvak moet rekenen van CHRISTUS geboorte. Wy verkiezen het laetste, om dat de benaming van JESUS CHRISTUS ons niet schijnt niet toe te laten, dit tijdvak, voor des Heilands geboorte, aen te vangen.

Op dezen grond, verstaen wy, door *gisteren*, den tijd, die, tusschen zijne geboorte en dood, verlopen is; door *heden*, den tijd, van CHRISTUS dood en verheerlijking, tot aen de verwoesting van Jerusalem; en, door de *eeuwigheid*, het tijdvak van Jerusalems verwoesting en vervolgens.

Geduurende deze drie tijdvakken, is JESUS CHRISTUS altoos en onveränderlyk *dezelvde*. Het geevt te kennen, dat de grote Insteller van het Christendom, in de bepaling van dien Godsdienst, onveränderlyk is, en dat Hy derhalven, ook ten aenzien der afschaffing van den schaduwdienst, gene verändering maken kan. — Eene waerheid, welke, tot het oogmerk van den Apostel, ongemeen dienstbaer was, om namelyk de Hebreeuwsche Christenen, tegen de gemelde verleiders, te waerschouwen, daer JESUS CHRISTUS genen anderen Godsdienst had ingestelt, dan die zuiver Euangelisch was; zo dat daer in, door vermenging met de schaduwwet, gene de minste verändering konde of mogt gemaekt worden.

B. Op dezen gelegden grondslag nu, vestigt de Apostel zijne vermaningen, vs. 9-16.

a. Hy begint, met eene algemene waerschouwing, tegen de verleiders, vs. 9ᵃ.

β. Vervolgens koomt hy, tot de byzonderheden, vs. 9ᵇ-16.

α. Hy veröordeelt het eeten van de danköffers, vs. 9ᵇ-14.

a. Wegens het nuttelose van die aerdsche spijs, onder den dag van het Euangelie, vs. 9ᵇ.

b. Wegens het schadelyke, om dat het de Christenen ongerechtigd zou maken, tot de gemeenschapsöeffening, met den geestelyken altaer des Nieuwen Testaments, vs. 10.

c. Wegens het onbetamelyke, naerdien zy daer door handelen zouden, strijdig, met het gene de Heer JESUS, *als het tegenbeeld der oude zondöfferen, ten voorbeelde voor zijn volk, onder den dag der vervulling, gedaen heeft, vs. 11-14.*

1. Eerst herïnnert de Apostel de wet van het zondöffer, vs. 11.

2. Daer na toont hy, dat CHRISTUS *dat zelvde gedaen hebbe, vs. 12, en*

3. Vervolgens leidt hy, uit dat gedrag van CHRISTUS, *eene vermaning, tot zijn oogmerk, af, vs. 13, 14.*

—. Deze vermaning wordt voorgesteld, vs. 13, en

——. Nader aengedrongen, vs. 14.

b. De Apostel prijst de geestelyke danköffers aen, boven de schaduwächtige, vs. 15, 16.

9. (*k*) En wort niet omgevoert met verscheydene ende vreemde leeringen. Want het is goet dat het

(*k*) Jer. 29: 8. Matth. 24: 4. Rom. 16: 17. Ephes. 4: 14. ende 5: 6. Coloss. 2: 16. 2 Thess. 2: 2. 1 Tim. 4: 3. 1 Joh. 4: 1.

herte gesterckt worde door genade, (*l*) niet door spijsen, door welcke geen nuttigheyt bekomen en hebben die [*daer in*] gewandelt hebben.

Wanneer de Apostel spreekt van *verscheidene en vreemde leeringen*, zou men kunnen denken, dat hy de Hebreeuwsche Christenen waerschouwe, tegen allerlei zoort van valsche leeringen, van welken aert zy ook wezen mogen. Dan zijne gehele redeneering vs. 9ᵇ-16. leert ons, dat hy het oog hebbe, op bepaelde valsche leeringen, welke de gemelde verleiders aen de Hebreeuwsche Christenen zochten smakelyk te maken; dat zy namelyk door het eeten van de danköffers, wel gemeenschap hebben mogten, met den schaduwächtigen altaer te Jerusalem. — Hy spreekt, van *leeringen*, in het meervouwig getal, in onderscheiding van de ware leer des Euangeliums, welke altoos, in het enkelvouwige, de leer genaemd wordt, (vergel. Tit. II: 1,) daer de dwalingen, in het meervoud, leeringen heten, (vergel. Matth. XV: 9.) Hy spreekt, van *verscheidene* leeringen, om dat zy niet alleen verscheidene waren, in zoort, maer ook veränderlyk en onbestendig, zo dat dezelvde dingen, dan eens in deze, dan weder in eene andere gedaente, wierden voorgesteld; gelijk het grondwoord eigenlyk te kennen geevt; van *vreemde* leeringen, om dat zy, met de gronden van het Euangelie, blijkbaer strijdig waren.

De Hebreeuwsche Christenen moesten, door deze dwalingen, *niet worden omgevoerd.* — De Apostel merkt de leeringen der verleideren aen, als dwarlwinden, door welke iemand, uit de vastigheid van zijn geloov, wordt uitgerukt.

Want het is goed, dat het hart gesterkt worde, door genade, niet door spijsen, door welke gene nuttigheid bekomen hebben, die daer in gewandelt hebben.

Dit voorstel heeft betrekking, tot zeker voorwendsel, van het welk zich de verleiders bedienden, om den Hebreeuwen het eeten van de altaer spijsen aen te prijzen, dat het

(*l*) Joh. 6: 27. Rom. 14: 17.

het namelyk goed en nuttig was, tot verfterking van het hart. Dit voorwendfel beantwoordt de Apostel zo, dat hy toeftae, dat de verfterking van het hart goed en nuttig zy, maer te gelijk aenwijze, waer door die verfterking van het hart al en niet kunne uitgewerkt worden.

Het eerfte ftelt hy dus voor, *het is goed*, *dat het hart gefterkt worde*, *door genade.* — Door deze *genade*, kan men de genadeleer van het Euangelie verftaen, of liever de genade zelvs, welke, in het Euangelie, voorgefteld, en, door middel van het geloov, genoten wordt; de borgtochtelyke gehoorzaemheid van CHRISTUS namelyk, met alle de heilgoederen, welken Hy daer door verworven heeft. — Deze genade is een gepast middel, om het *hart te verfterken.* Immers de verdienften van CHRISTUS, door het geloov aengenomen, kunnen alle de nooddruft der ziele wechnemen. — *Het is goed* en nuttig, *dat het hart*, op de gezegde wijs, *gefterkt worde*, *door genade*; dus doende wordt een Christen gehard, in den geestelyken ftrijd, en aengefpoord tot yver, op den weg der heiligmaking.

Maer, tot dat einde, waren de altaer fpijfen ongefchikt; het hart wordt *niet* gefterkt, *door fpijfen*, *door welke gene nuttigheid bekomen hebben*, *die daer in gewandelt hebben*; dat is, die daer in hun heil gezocht hebben. Denk niet alleen aen de Priesters, maer ook aen de offerende Israëllers, die elk hun deel hadden van de danköfferen. Maer zy hadden 'er geen wezenlyk nut, ter verfterking van hunne harten, uit getrokken. Door deze fpijfen werdt wel het lichaem gefterkt; maer het gemoed had 'er geen voordeel van.

10. Het eeten der altaer fpijfen is niet alleen nutteloos, maer zelvs fchadelyk, om dat het de Christenen ongerechtigd maekt, tot de gemeenfchapsöeffening, met den geestelyken altaer des Nieuwen Testaments. Wy Christenen hebben immers eenen geestelyken altaer, namelyk CHRISTUS met zijne heilverdienften, die, door den fchaduwächtigen brandältaer, in het oude Heiligdom, werdt afgefchaduwd, van welken wy, door het geloov, een vrymoedig gebruik maken mogen, ter verfterking van onfe harten, maer

van den welcken geen macht en recht hebben te eten die, nu nog onder den dag der vervulling, den Tabernakel dienen, en nu nog gezet zijn, op den afgeschaften schaduwdienst. Immers de zodanigen betonen, met hunne daden, het nog daer voor te houden, dat de wezenlyke zielspijs, de borggerechtigheid van den Middelaer, nog niet is daergesteld, en derhalven maken zy zich zelve ongerechtigd, tot het deelgenootschap aen CHRISTUS verdiensten.

11. Zelvs is het eeten van de danköffers ten eenemael onbetamelyk. (*m*) Want welcker dieren bloet voor de sonde gedragen wiert in het heyligdom door den Hoogenpriester, derselver lichamen wierden verbrandt buyten de legerplaetse.

De Apostel heeft hier het oog, op de wet, omtrent de zondöffers, vooräl op den groten verzoeningsdag. — *Het bloed der offerdieren*, welke, *voor de zonde*, dat is ten zondöffer, geslacht waren, moest, *door den Hogepriester*, *gedragen worden*, *in het Heiligdom*; en wel, zo het een zondöffer was, voor de zonden van den Hogepriester zelven, in het Heilige, alwaer het zevenmael gesprengd werdt, tegen het voorhangsel, en aen de hoornen van den reukältaer; (vergel. Lev. IV: 5-7,) maer, wanneer het een zondöffer was, voor den Hogepriester, zijn huis, en voor de gansche vergadering van Israël, het welk éénmael des jaers, op den groten verzoeningsdag, geschiedde, dan moest het bloed, door den Opperpriester, gedragen worden, in het Heilige der Heilige. (vergel. Lev. XVI.) — De *lichamen* dezer offerdieren *werden verbrand*, *buiten de legerplaets*, dat is in eene plaets, welke, toen Israël in de woestijne omtrok, buiten het leger was. (vergel. Lev. IV: 11, 12, 21. XVI: 27.)

Deze wet nu, omtrent de zondöffers, volgens welke het bloed, door den Hogepriester, in het Heiligdom gedragen, en

(*m*) Exod. 29: 14. Levit. 4: 21. ende 6: 30. ende 16: 27. Num. 19: 3.

en de lichamen, buiten de legerplaets, verbrand werden, brengt de Apostel hier by, als een bewijs, voor zijne ſtelling, vs. 10, dat zy, die den Tabernakel, door het eeten van de altaer ſpijſen der dankōfferen, onder den dag der vervulling nog dienen willen, geen macht noch recht hebben, om, van den geestelyken altaer, CHRISTUS te eeten. Om de kracht van dit bewijs wel te vatten, moet men de reden onder het oog houden, om welke de lichamen der dieren, welke, tot zondöffers, geſlacht werden, buiten de legerplaets, verbrand werden. Zy was deze, dat een offeräer, van zijn eigen zondöffer, niet eeten mogt, om daer mede te vertonen, dat de ware verzoening nog niet dadelyk was aengebracht. Hier uit nu volgt van zelvs voort, dat zy, die, onder den dag der vervulling, in de legerplaets, dat is te Jeruſalem, gelijk het vs. 12, 13. nader verklaerd wordt, de altaer ſpijſen, met den Godsdienst van het Nieuwe Testament, met het gelovig eeten van den geestelyken Altaer CHRISTUS, vereenigen wilden, van alle recht, op den geestelyken Altaer CHRISTUS, geheel vervallen waren; naerdien zy zich, op eenen tijd, dat CHRISTUS, tot een alles verzoenend zondöffer, werkelyk geſlacht was, zich nog, met het eeten van ſchaduwachtige offeränden, wilden ophouden, het welk de volkomenheid van CHRISTUS offerände verzaekte, en hen te gelijk onbevoegd maekte, om zich de verdienſten van CHRISTUS, door het geloov, ten nutte te maken.

12. Nu heeft CHRISTUS juist dat gene gedaen, het welk, door de wet des zondöffers, werdt afgeſchaduwd. Daerom toch heeft oock Jeſus, op dat hy, als Borg, door ſijn eygen Goddelyk bloet het volck ſoude heyligen en hunne zonden verzoenen, (vergel. Kap. II: 11. X: 14,) (n) buyten de poorte van Jeruſalem, in Gethſemane en op Golgotha, geleden, even als de lichamen der zondöfſers, buiten de legerplaetſen, verbrand werden.

13. So laet ons dan, langs den weg van het geloov, tot hem uytgaen buyten de legerplaetſe, dat is de

(n) Joh. 19: 17, 18.

Stad Jerusalem, en ons hart, van den ganschen schaduwächtigen eerdienst, aftrekken, sijne smaetheyt dragende, en ons gewillig onderwerpende, aen alle die mishandelingen, welke ons, om zijnen wil, worden aengedaen.

14. (*o*) Want wy en hebben hier geen blijvende stadt. Wy oordeelen niet, dat Jerusalem, door God, bestemd zy, tot eenen altoosduurenden zetel van den Godsdienst, maer wy soecken de toekomende. Wy verwachten eene andere Stad, welke nog toekomende is, in welker midden de HEER zijne tegenwoordigheid veel luisterrijker openbaren zal, en alwaer Hy, op eene veel meer geestelyke wijs, zal gediend worden, dan in het aerdsche Jerusalem. Wy verwachten het Jerusalem, dat boven is, de Kerk van het Nieuwe Testament; welke, na de verwoesting van het aerdsche Jerusalem, in volle kracht, zal plaets hebben, en, by de voleinding der eeuwen, met den hemel, zal verwisseld worden. Laten wy daerom, uit de legerplaets van het aerdsche Jerusalem, tot den Verlosser uitgaen.

15. Laet ons dan door hem altijt Gode opofferen een offerhande des lofs, dat is, (*p*) de vrucht der lippen die sijnen name belijden.

De Apostel spreekt van eene *offerände des lovs*, welke hy, in de geestelyke beduidenis, verklaert, wanneer hy 'er byvoegt; *dat is de vrucht der lippen, welke zijnen naem belijden.* — Hy heeft het oog, op dat zoort van danköffers, welke den HEER, tot dankbare erkentenis van ontvangene weldaden, geöfferd werden. Dit zoort van danköffers heet hier eene *offerände des lovs*, dat is een lovöffer, om dat het gepaerd ging, met lov en dankzeggingen. Anders heet het ook een belijdenis offer, om dat het gepaerd ging, met belijdenis, zo van de grootheid der weldaden, als van eigene onwaerdigheid. By dit lovöffer, hadden dezelvde plechtigheden plaets, als by de danköfferen; (vergel. Lev. III,) maer 'er kwamen nog byzondere plechtigheden by. (vergel.

Lev.

(*o*) Phil. 3: 20. (*p*) Hos. 14: 3.

Lev. VII: 12-15.) — Ten blijke, dat de Apostel geestelyke lovöffers bedoele, voegt hy 'er deze verklaring by, *dat is de vrucht der lippen, welke Gods naem belijden.* De toespeling schijnt ontleend te zijn, uit Hos. XIV: 3. Men denke, aen zulke lippen, welke werkzaem zijn, in het roemen en verheerlyken van Gods naem, in gebeden, dankzeggingen, en geestelyke liederen, ter erkentenis van genotene weldaden, zo in de natuur, als in de genade.

Laten wy, zegt PAULUS, dit lovöffer *Gode altijd opöfferen*, en wel *door Hem*, door CHRISTUS namelyk, aengemerkt, of als den altaer, op welke de gave gelegd, en door welke zy geheiligd werdt, of als den Hogepriester, door welken zy den HEER, zal zy Hem aengenaem zijn, moet opgedragen worden.

16. Voegen wy, by dit lovöffer, ook het danköffer der gelovte, het welk den HEER, eer men zijne begeerte ontvangt, beloovd, en, na de verkregene weldaed, werkelyk betaeld wordt. (vergel. Lev. VII: 16-20.) Ik bedoel het geestelyk gelovteöffer van weldadigheid. Ende daerom en vergeet der weldadigheyt ende der mededeelsaemheyt niet, aen zulken, die gebrek, en uwen lievdadigen bystand nodig hebben, en dat wel uit het beginsel van dankbaerheid aen God, voor het gene gy zo onverdiend van Hem ontvangen hebt: (q) want aen soodanige geestelyke offerhanden heeft Godt een welbehagen; zo zult gy, op eene veel uitnemender wijs, verrichten het gene, door den schaduwächtigen Godsdienst, oudtijds is afgebeeld.

(q) Phil. 4: 18.

b. *De Apostel voegt 'er de plichten der Christenen, omtrent hunne Leeraren by, vs. 17, en*

3. *Besluit zijne vermaningen, met eene opwekking, om, voor hem en zijne medeärbeideren, te bidden, vs. 18, 19.*

17. (*r*) Zijt uwen Voorgangeren en Leeraren, die het opzicht, over de Gemeente, hebben, gehoorsaem, hoort naer hunne lessen, en onderwerpt u, aen hunne vermaningen. Immers hun ambt is gewichtig en belangrijk: ende zijtse onderdanigh. Want sy waken voor uwe zielen, en beyveren zich, om uwe meest wezenlyke belangen te bevoorderen, (*s*) als die den Opperherder, van hunne verrichtingen, rekenschap geven sullen: op dat sy dat aengelegen werk, het welk hun is aenbevolen, doen mogen met vreugde, ende niet al suchtende. Want dat en is u niet nuttigh, naerdien de HEER dat zuchten van zijne moedelose dienaren zal horen, en u zijn ongenoegen daer over doen ondervinden.

18. Biddet voor ons, voor my, en mijne medeärbeiders, om eenen blijkbaren zegen, over onse pogingen, ter bevoordering der belangen van CHRISTUS Koningrijk. Laten de verleiders u lieden gene ongunstige vermoedens, omtrent onse personen, en verrichtingen, inboezemen: want wy hebben een volkomen vertrouwen, dat wy een goede en vrysprekende conscientie hebben, als die in alles willen, wat tot onsen dienst behoort, eerlick wandelen, en behoorlyk onder u lieden verkeeren.

19. Ende ick bidde [*u*] te meer dat gy dit doet, op dat ick te eerder ulieden magh wedergegeven worden, en des te spoediger tot u wederkeeren.

(*r*) Phil. 2: 29. 1 Thess. 5: 12. 1 Tim. 5: 17. (*s*) Ezech. 3: 18. ende 33: 8.

ב. *Het besluit van dezen Briev vinden wy vs.* 20-25. *Het behelst:*

א. *Eenen hartelyken zegenwensch, vs.* 20, 21, *en*

ב. *Een naschrivt, vs.* 22-25.

20. De Godt nu des vredes, de algenoegzame bron van allerlei wezenlyk heil, die (*t*) den grooten Herder der schapen, (zijnde oneindig verheven, boven alle Opzieners der Gemeente, die slechts zijne dienaers en onderherders zijn), door het bloet des eeuwigen Testaments, met het welk de onveranderlyke genade bedeeling van het Euangelie is ingewijd, uyt den dooden heeft wedergebracht, [*namelick*] onsen Heere Jesum [*Christum*]:

21. (*v*) Die volmake u in allen goeden wercke, en stelle u in staet, om het gene nog, aen uw geloov en heiligheid, ontbreekt, volkomen te maken, op dat gy sijnen wille meugt doen: werckende, door de heerschappyvoerende van den Geest, in u 't gene voor hem welbehagelick is, door en om Jesum Christum: den welcken zy de heerlickheyt, de hulde, en de dankzegging, toegebracht in alle eeuwigheyt. Amen.

22. Doch (of *Ondertusschen*) ick bidde u vriendelyk, mijne gelievde broeders, verdraegt het woort deser vermaninge: want ick hebbe u in 't korte geschreven. Deze Briev behelst wel vele vermaningen, vergezeld met bestraffingen; dan, daer ik u, als Apostel, bevelen konde, zo verzoek ik u liever, dat gy mijne vermaningen, met zachtmoedigheid, verdraegt, en 'er u gewillig aen onderwerpt: want, daer ik anders redenen had, om mijne vermaningen en bestraffingen nog veel uitgebreider aen te dringen, heb ik het slechts in het korte willen doen, om u te sparen en te verschonen.

(*t*) Jes. 40: 11. Ezech. 34: 23. Joh. 10: 11. 1 Petr. 5: 4.
(*v*) 2 Cor. 3: 5. Phil. 2: 13.

23. Voorts heb ik nog iets te berichten, het welk u zeer aengenaem wezen zal. Weet namelyk, dat de broeder Timotheus, uit zijne banden, losgelaten is, met welcken (so hy haest komt) ick u sal sien, immers zo als ik hoop.

24. Groetet alle uwe Voorgangeren en Leeraren, uit mijnen naem, ende alle de heylige of Christenen. U groeten die van Italien zijn, en wenschen u alles goeds.

25. De genade zy met u allen, om u te versterken, in het geloov, en te bemoedigen, in de verdrukkingen. Deze is mijn hartenwensch. Het zy zo! Amen.

EINDE VAN DEN BRIEV VAN PAULUS AEN DE HEBREEUWEN.